

De
West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. BOEKE, Mr. B. DE GAAY FORTMAN
en W. R. MENKMAN.

EEN EN TWINTIGSTE JAARGANG 1939

TWEE EN TWINTIGSTE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1939

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD VAN DEN EEN EN TWINTIGSTEN JAARGANG

WIGBOLD RASVELT EN ZIJNE GEMEENTE OP CURAÇAO 1730–1757

I

DOOR

L. KNAPPERT

Wij hebben kennis gemaakt met de ledenlijst, door ds. Wigbold Rasvelt, als vrucht van zijn eerste huisbezoek opgemaakt [1]). Dit geschiedde vóór de avondmaalsbediening, die viermaal in het jaar, Paschen, Juli, October en Kerstmis plaats vond. Sinds deed hij zijn ambtswerk, Nieuwjaar viel 1741 op een Zondag, zoodat hij dien dag preekte, hetgeen anders op 1 Januari niet geschiedde om het rumoer en gekrioel op straat. Ook preekte hij op den dank- vast- en bededag van October van dat jaar naar Luc. 19, 41–44 (Jezus weent over Jeruzalem), bediende het avondmaal (in 1738 vlak vóór zijne ziekte) alles nog in de houten kerk binnen het fort, die 1771 vervangen zou worden door de nieuwe van architect Hendrik Hamer, tot den bouw waarvan 1763 besloten was [2]). Daar werden ook de kinderen gedoopt volgens kerkeraadsbesluit van 1738, dus in R.'s tijd alleen des Zondagsmiddags, maar voor vèrwonenden ook des Dinsdags reeds 7 v.m. Na zijn tijd, in 1785 (hij zou immers in 1757 overlijden) mochten zieke kinderen, allengs ook gezonde, in huis gedoopt worden, welke huisdoop na 1825 tot bijzondere gevallen zou beperkt worden [3]). Voor huwelijkssluiting aan huis betaalde men 25 pes. aan diakenen. Kerkeraadsvergaderingen werden maandelijks gehouden, tijdens gouv. J. Gales op het gouvernementshuis en onder praesidium van den gouverneur. Dit laatste onder protest, gelijk wij zien zullen, van Rasvelt en van Jan van Schagen, fiskaal en ouderling, een ongeloofelijke bruut overigens, van ergerlijk gedrag

[1]) *W.I. Gids* 1938, XX jaarg. 214–224.

[2]) J. H. Hering, *Beschrijving van Curaçao*, Amst. 1779 geeft eene beschrijving van het gebouw, overgenomen door J. H. J. Hamelberg, *De Nederlanders op de W.I. eilanden* 1901, I 202 vlg. Doc. 186 vlgg.

[3]) Sinds 1772 mochten predikanten geen huisdoop bedienen zonder bepaalde vergunning van .... den Raad. Hamelberg, *a.w.* I 198 vlg.

en R.'s vijand. Maar beiden zagen hier onwettige bemoeienis van den Staat met de Kerk. Er waren twee ouderlingen en twee diakenen, een der ouderlingen door den gouverneur uit een tweetal gekozen, de ander was de aftredende diaken. Heeren X wilden, dat de keuze geschieden zou uit Compagnies dienaren, maar ook daartegen kwam Rasvelt weder op, omdat hij die keuze al te beperkt vond. De bekende afhankelijkheid te dien tijde van eene gemeente van de overheid was ook op Curaçao groot, in deze jaren nog te zwaarder door het despotisme van gouverneurs als Jan Gales, een ijdel, aanmatigend, kleinzielig man, die marine-officieren, raadsleden, assistenten gelijkelijk op het ergerlijkst beleedigde of ontsloeg, totdat aan Heeren Majores eindelijk de oogen opengingen en zij ook hem op zijn beurt na tweejarigen diensttijd in 1740 ontsloegen. Voor al het genoemde vindt men iets bij Hamelberg [1]), meer bij ds. S. van Dissel, die zijn materiaal putte uit de deerlijk gehavende archivalia, een kassaboek 1695–1707, een memorieboekje 1728–1731, enkele extracten 1727–1729, copieën 1740–1756 [2]). Ons relaas, uitvoeriger dan het hem mogelijk was te geven, ontleenen wij thans aan tal van brieven en andere stukken, Bundel Curaçao I in het oud-classicaal archief te Amsterdam. Zullen wij zuivere waarheid hooren? Of vertroebeld door partijdigheid en geraaktheid? Het is reeds iets op zijne hoede te zijn en het eene bericht soms met een ander te kunnen ver-gelijken.

Het blijkt uit de stukken, die ook voor Heeren X hebben gediend, toen zij de zaak van Rasvelt onderzochten, dat er spoedig tusschen den predikant en den fiskaal heftige wrijving was ontstaan en er zich toen reeds twee partijen vóór en tegen hen hadden gevormd. Het begint met een getuigenis d.d. 30 Augustus 1737 van Pieter Beek. Hij zal wel de planter zijn geweest, die 1735 met 28 slaven geboekt staat [3]). Hij verklaarde voor gouv. Juan Pedro van Collen te spreken ter requisitie van kapitein Cornelis Schrijver, commandeur van 's Lands schip van oorlog Termeer. Hij was in dit jaar op Curaçao met een opdracht van Heeren X, een plan tot afdoende versterking des eilands te ontwerpen. In Juli had de Raad van St. Eustatius hem te hulp geroepen, om het oproer tegen John Philips op St. Maarten te onderdrukken, waar toen alleen al de vrees voor de mogelijke komst van het oorlogschip de rebellen tot onderwerping had gebracht [4]). Deze Corn.

[1]) Hamelberg, *a.w.* I 144, 198 vlg.
[2]) *Kerkhistor. Archief* II, 1859, bl. 291–413.
[3]) Hamelberg *a.w.* I Doc. 154. Hij was getrouwd met Johanna Pieterse, *W.I. Gids* XX 223.
[4]) Mijn *Bovenwindsche Eilanden* bl. 133.

Schrijver die een jaar later vice-admiraal zou worden, de maritieme raadgever van Willem IV, was ook een trouw vriend der Hernhutters. Toen hij in 's-Gravenhage woonde, kwam de hernhutter Von Gersdorf veel bij hem aan huis en in 1739 zou hij lid worden van Zinzendorf's Orde van het Mosterdzaad [1]). Waarom hij de zaak tegen Rasvelt aanhangig had gemaakt, of haar althans door zijn rang en gezag hielp berechten, is niet duidelijk; misschien dreef hem hernhuttersche nauwgezetheid tegen den man, van wien kort vóór zijn dood, nog ds. Ellis zeide, niet te kunnen begrijpen, dat R. bij zijne oneenigheid met Schrijver vrij geloopen was [2]). Tusschen hen beiden boterde het dus in geen geval. Pieter Beek verklaarde thans onder eede, dat hij onlangs met Rasvelt, Daniël Lesire [3]) en Aldert Pottey [4]) op zijne plantage Malpais [5]) geweest was. Op zekeren avond ging hij in 't voorhuis, gingen de drie anderen in de kleine kamer slapen. Toen zij daar leven maakten, ging hij zien en R. zeide toen: „Wij willen wijn hebben", waarop hij weer: „Do. daar is een tijd om te drinken en een tijd om te slapen". Erger, dat R. toen naar de negerverblijven ging en zekere negerin Maria Magdalena met slechte bedoelingen aangreep, die het al worstelend ontkwam en vluchtte „met niets aan dan de band van haar afgescheurde rok" [6]).

Weder ter requisitie van kaptein Schrijver verklaren Jasper Cornelis Severijn secretaris [7]) en Gerrit Luls gezworen klerk ter secretarie [8]), dat zij van Aldert Pottey hebben gehoord, dat

---

[1]) Lütjeharms, *Het philad., streven der Hernhutters*, 1935, bl. 57, 100 vlg. 103.

[2]) *Bundel Curaçao* I fol. 148.

[3]) Hij staat 1735 met 30 slaven geboekt.

[4]) Een oud geslacht van goede geboorte. Deze Aldert was secretaris. Zijne weduwe zou 1755 met gouv. Jean Rodier hertrouwen. Op de lidmatenlijst van 1730 alleen eene Elisabeth Pottey.

[5]) Malpais, de plek waar Febr. 1713 een klein troepje een zeer kort oogenblik stand had gehouden tegen de troepen van den Franschen zeeroover Cassart. Zie „Een belangrijk dagboek" door mr. B. de Gaay Fortman in *W.I. Gids* 1924, bl. 241–270 met kaartje en Hamelberg, *a.w.* I 127. De plantage bestaat nog onder den naam Mount Pleasant. M. D. Teenstra, die in zijne uitgebreide topografische beschrijving des eilands ook de plantages noemde kent haar onder dien naam, *De Ned. W.I. eilanden*, 1836, I 33. Maar G. B. Bosch, *Reizen in W. Indië* 1829 I 138–211 niet. Op blad 8 van de topogr. kaart v. Curaçao uitg. Min v. koloniën, 1911 staat de oude naam tusschen ( ) bij den nieuwen. De ligging is aan zee in het Z.W. tusschen Bullen- en St. Michielbaai.

[6]) *Bundel* als boven I fol. 29 copie beëedigd 30 Aug. 1737.

[7]) 1735 staat hij geboekt met 2 slaven, Hamelberg *a.w.* Doc. I 167.

[8]) *Aldaar* Doc. 163.

R..... had gezegd, canailleuse woorden, zoodat zijn gezelschap zeide: als dat een predikant zegt, wat zal de gemeene man wel niet zeggen [1]). Joh. Stuyling junior [2]) verklaarde, dat hij van den fiskaal op eene nog te noemen openbare vendutie dezelfde woorden, als door R. gebruikt, gehoord had. En ook, dat hij op zijne catechisatie leerde: er is nog een elfde gebod: „Gij en sult niet foxswansen" [3]). Het zijn platheden als waarvan wij in onze notarieele protocollen uit dien tijd acte zien genomen. Toen „zekere personen van de Spaensche of Fransche natie" zijn huis in de Heerenstraat ergerlijk hadden bevuild, had hij gezegd: „toen ik dat zag verbeeldde ik mij, dat ik koning Salomo zag in al zijn heerlijkheid". Profane woorden, zegt deze acte [4]). En ruw onbeschaafd.

Andere beschuldigingen raken 's mans ambtswerk. Bij de voltrekking van het huwelijk tusschen Johannes Clemens en Adriana Columba, ten huize van de weduwe Willem Columba [5]) had hij het lezen van het formulier overgeslagen en was het solemniseeren van het huwelijk begonnen met „Gy bruyd en bruydegom, geeft elkander de regterhand". Ooggetuigen onderteekenen dit nl. Jan van Schagen, Jacob de Petersen [6]), Willem Lamont [7]), Suzanna Clara van Schagen geb. Lamont [8]), Johannes Clemens en Adriana Columba zelven. Hermannus en Johanna Columba [9]). Hierbij voegde zich enkele dagen later juffr. Jannetje Ellis, de weduwe van Jan Martin, in zijn leven ouderling [10]). Haar man zaliger onder gouv. du Fay had lang met ds. R. oneenigheid gehad over het onbehoorlijk huwelijk sluiten van Peter Kock en Lijsbrecht Wielix. Want toen alles gereed was, was de dominee naar zijn land gegaan en had het huwelijk opgeschort, maar eenige dagen later het voltrokken. Over die ongerijmde manier van doen had

---

[1]) *Bundel Curaçao* I fol. 30, beëedigd 30 Aug. 1737 get. v. Collen.

[2]) Raadslid, met 35 slaven, Hamelberg, *a.w.* I Doc. 168.

[3]) *Bundel* Curaçao I fol. 92 f. Het woord vrij uit het Duitsch (van Hernhutters?), fuchsschwänzen, vleien, flikflooien, kwaadspreken.

[4]) *Bundel* als boven I fol. 31. get. v. Collen en v Schagen.

[5]) Op de lidmatenlijst 1730 komt Adriana nog ongetrouwd voor onder de aannemelingen. Willem Columba nog 1735 met 4 slaven, Hamelberg, *a.w.* I Doc. 156.

[6]) Commissaris van den trein en medevennoot in de firma van Collen en Co.

[7]) Nog niet op de lidmatenlijst 1730.

[8]) Nog niet op de lidmatenlijst 1730.

[9]) In 1753 is er eene weduwe Johannes Clemens, Hamelberg *a.w.* I Doc. 174, denkelijk onze Adriana. Deze acte d.d. 24 Aug. 1737 *Bundel Curaçao* I fol. 32.

[10]) In 1730 nog in leven.

haar man bij den gouverneur zijn beklag gedaan — zonder gelijk te krijgen. Vaak was er ook ongenoegen geweest over ongehoorde en pikante expressiën van ds. R. in zijne preeken, zoodat Martin eens een preek op schrift van hem verzocht, ja maar daar stonden die kwade woorden niet in. Martin had over het gedrag van R. ook aanteekeningen, die hij echter later verscheurd had [1]).

Een dergelijke aanklacht had Isaäc Lamont jun. Ten dage dat hij verloofd was met zijn tegenwoordige huisvrouw Paulina Ellis [2]) schreef hij een briefje aan ds. R., die toen op zijne plantage was, met verzoek ten huize zijner a.s. schoonmoeder te willen komen om de huwelijksproclamaties aan te teekenen. De dominee had toen geantwoord, dat hij om zijn werk niet vóór over enkele dagen in de Punt zijn kon [3]). Daar alle genoodigden reeds bijéén waren, had de secretaris in presentie van twee raadsleden de geboden aangeteekend [4]). En ten slotte. Eens zou het vonnis des doods aan zekeren neger Slaex worden voorgelezen en zond de gouverneur Jan van Schagen naar ds. R. of hij naar gewoonte daarbij het gebed wilde komen doen. In dominees huis hoorde hij gestommel van haastig opruimen en hem tegen zijn vrouw zeggen: „hoe maakje zoo'n geweld, 't is immers de fiskaal maar, 't is de duivel niet"; zoodat van Schagen hoopt voortaan van zulke commissies verschoond te zullen blijven [5]).

Men heeft gezien, dat al deze stukken van Augustus 1737 zijn toen dus ds. R. afwezig was. Want Juan Pedro van Collen, sinds 11 December 1730 gouverneur na du Fay's vlucht, had bij resolutie van 29 Juli 1737 den predikant voor één jaar geschorst, omdat hij in het jaarlijksch verslag van den toestand der kerkelijke gemeente ook bestuurszaken had gecritiseerd. Maar de ook geschorste raadsleden hadden hem gemachtigd meteen hunne grieven aan Bewindhebberen te gaan blootleggen [6]). Zoo was hij dus naar patria gegaan. Den 10° Maart 1739 meldde hij aan classis Amsterdam zijn behouden terugkeer op het eiland, „zijn rechtvaardige zaak voor Majores en classis gewonnen hebbende". Een nieuwe kerkeraad was aangesteld, Hermannus Storck, kapi-

[1]) *Bundel Curaçao* I fol. 33 d.d. 29 Aug. 1737.

[2]) Er is eene Paulina Ellis Jasperdr. en eene Paulina Ellis Nathanaëldr., beiden 1727 geboren op St. Eustatius, mijne *Bovenw. Eil.* blz. 182.

[3]) Het fort aan den havenmond, aan de Punt, 1635, Hamelberg *a.w.* I 36, 150. Later fort Amsterdam.

[4]) *Bundel Curaçao* I fol. 34. Het briefje in copie fol. 34*a*.

[5]) *Bundel Curaçao* I fol. 35 weder 8 Aug. 1737 en weder ter inq., van kaptein Schrijver.

[6]) Hamelberg, *a.w.* I 143 noot 1, 199.

tein der burgerij en raadslid met Bernard Schagen als ouderlingen Bruin Govert van der Feen en Cornelis Plier als diakenen [1]). Hij vond er van Collen niet meer, die eerst ontslagen en daarna 9 December 1738 overleden was, terwijl Jan Gales reeds 16 September van dat jaar het bewind had aanvaard, dat voor de burgerij nog vrij wat zwaarder zou blijken dan dat van Van Collen. Dienzelfden 10° Maart 1739 besloot de nieuwe kerkeraad tegen den fiskaal te procedeeren in rechten „ter defenseering van de eere Gods en den goeden naam des leeraars". Alle verklaringen zouden onder eede worden gebracht [2]). Dit „extract uit de resolutiën van den Eerw. kerkeraad op Curaçao" is bovenaan geteekend door Jan Gales, die immers q.q. voorzitter was en door de leden des kerkeraads. Tegen de aantijgingen des fiskaals teekenden bovendien de Raad, de nieuwe kerkeraad, vervolgens de oude Raad en een 300 lidmaten [3]) een getuigschrift voor ds. R. dat hij een man was van gezond oordeel, orthodox in de leer, van onbesproken leven, goed gedrag, aller volle achting genietend en dat zij met hem „volkomen vergenoegt" waren [4]): Eene eigenlijke weêrlegging van de tegen den predikant ingebrachte beschuldigingen is dit wel niet, maar brengt toch ons geloof in de waarheid ervan aan het wankelen. Vrijdag 20 Maart 1739 had de beëediging plaats, waarbij ds. R. niet nalaat aan te teekenen: „Gij kunt zien wat voor een vagebond de fiskaal is, die mij heeft durven beschuldigen" [5]).

Wat hielden de verklaringen tegen Jan van Schagen in? Ter requisitie deze maal dus van den kerkeraad getuigden Adriaan Sas en Maria Cool huisvrouw van Jacobus de Vijlder, dat de fiskaal bij de openbare vendu den derden dag na Paschen [6]) tegen Zimbregt Hasse [7]) gezegd had: „was ons hart niet brandende in ons als wij over den weg wandelden", deze of dergelijke profane woorden [8]). Was het nood, zij zouden het met eede staven [9]). Deze „vendu" blijkt de openbare veiling van de geredde goederen uit

---

1) *Bundel Curaçao* I fol. 36. 100*d*.
2) *Bundel* als boven fol. 36.
3) Zie de lidmatenlijst 1730, *W.I. Gids* XX 214–224.
4) *Bundel Curaçao* I fol. 76–76*c*. Actum 24 Jan. 1740.
5) *Bundel* als boven I fol. 36, d.d. 24 Maart 1739.
6) 9 April 1738.
7) Hij komt 1713 en 1735 voor als weinig bemiddeld, Hamelberg, *a.w.* I Doc. 120 en 160.
8) Vergel. *Luk.* 24, 32.
9) *Bundel Curaçao* I fol. 92. 9 April 1938 en 18 Maart 1739 „gepersisteerd in kerkeraad".

het gestrande schip de St. Eustatius Post, kaptein Hendrik Matthijs Maersen [1]). De fiskaal had toen ook tegen Willempje de Jong gezegd: „Hebt gij ook voor den dominee geteekend?" Waarop zij: „Ja mijnheer". En hij weder: „Dan hebt gij gedaan als een oude sottin, en gijlieden al den donder die geteekend hebben, die zullen hare handen aan de galgen gespijkerd worden". Maria Minnebeek, wed. Willem Craneveld had toen gezegd: „Heeft de dominee gepexceerd, hij is gegaan om zich te verantwoorden en wij komen hier niet om van den dominee of van de galg te praten, maar om te koopen". Aldus verklaarden gen. Maria Minnebeek, Catharina Raven, huisvrouw van Jan Blauward en Susanna Craneveld, huisvrouw van Jan Blom [2]). Van het avondmaal had de man durven zeggen: „Hier op de openbare vendu krijgt gij goede waar voor uw geld, maar in de kerk, als het avondmaal wordt uitgedeeld bij dom. Rasvelt, daar koopt gij een stuckien brood en dat vreetie en dan krijgt gij een weynig wijn te suypen" [3]).

Over dezen bruut hadden zich ook de katholieken te beklagen. Petrus Cloeck, missionaris-apostolicus, „alhier getollereerd, en geagnosceerde pastoor over de roomsche gemeente alhier" en Gijsbert Roelen Cales, kerkmeester [4]) zeiden, dat 18 Januari (1740) de fiskaal met dreigementen 150 pesos van hen had geëischt voor de geestelijke goederen der gemeente, als kelken, kazuifels. De gouverneur echter was daartegen geweest, omdat deze kerkelijke ornamenten der geheele gemeente behoorden. De fiskaal had ook tegen Cales gezegd, dat hun nieuw aangekomen medepriester Dominicus Verhof met Cloeck van het eiland zouden verjaagd worden als verklikkers en cabalisten [5]).

Ds. R. zegt, dat hij met den heer gouverneur (Jan Gales) verkeert als met een gemeenzamen vriend, maar dat deze toch, volgens missive van Heeren Majores, toen de predikant nog in patria was, had bepaald, dat hij „zijn rang kwijt was". Dit beteekende, dat op de lijst voor noodiging tot eene begrafenis voortaan R.'s naam zou gelezen worden achter dien van Capt. luitenant Ber-

---

[1]) *Bundel* als boven I fol. 92*a*. Het schip was 6 Augustus 1735 naar Amsterdam vertrokken, mijn *Bovenw. Eilanden* blz. 220.

[2]) *Bundel Curaçao* I fol. 92*ab*. Deze namen niet op de lidmatenlijst 1730.

[3]) *Bundel* als boven I 92*c*, van 11 Dec. 1738 en herhaald ook 18 Maart 1739.

[4]) De eigenaar van den graanmolen, waarnaar nog het Molenplein, Hamelberg *a.w.* I 143. De juiste naam: *aldaar* Doc. 155.

[5]) *Bundel Curaçao* I fol. 93. 28 Jan. 1740.

naige [1]) en van commissaris Jan Luls [2]) (indertijd door van Collen ontslagen, maar nu hersteld), maar zelfs achter die van de leden van den Grooten Raad. Men weet, hoe groote beteekenis men aan deze rangorde stelde [3]), hoe nauwkeurig op het bloed en den rang gelet werd, zoodat deze bepaling voor ds. R. zeer grievend was. Reeds 7 jaren had hij den voorrang genoten, dus protesteerde hij bij Heeren X, „zijnde er niets teederder dan de ere". In hem, vond hij, trof men de gemeente, maar zeker was het een „notoir abuys" van den gouverneur [4]).

Om zijne zaak te bevorderen liet ds. R. oude begrafenis-ceelen copieeren, om aan te toonen, hoe vroeger de rang van den predikant in den stoet was [5]).

De eerste is heel van 27 November 1698, dag der begrafenis van den heer Nic. Sager [6]). Hier blijkt, dat eerst ging de directeur Bastiaan Bernagie [7]), dan de heer commissaris van den slavenhandel, Nic. van Beeck [8]), dan, dus als no. drie ds. Nic. Verkuyl [9]). Op hem volgden commissaris Gerard Luls [10]), doctor Jan Ewalt [11]), Jacob Beek, Willem Kerckrinx, vaandrager [12]), Nic. van Liebergen [13]), Pieter van der Straten [14]), Willem Juyst [15]), Joh. Goetvrind [16]), dan eerst de fiskaal Willem de Bie [17]), Willem Lamont [18]). Hier is dus de predikant de derde, de fiskaal de dertiende. Uit al de volgende, uitvoerige ceelen geven wij alleen naam en datum.

---

[1]) Hugo Samuel Bernagie.

[2]) Comm. v. d. slavenhandel.

[3]) Zie mijn „Van sterven en begraven" in *Uit onzen bloeitijd* I no. 3, Maart 1909, blz. 32 vlg.

[4]) *Bundel* als boven I fol. 36, 10 Maart 1739.

[5]) *Bundel* als boven I fol. 37–56. Eene heele verzameling, om de namen en data voor ons nog van belang.

[6]) In 1713 nog eene weduwe Anthony Saagers, Hamelberg, *a.w.* I Doc. 121.

[7]) Dir. 1694–1700.

[8]) In 1700 prov. directeur.

[9]) Predikant van 1679 tot 1713.

[10]) In 1704 prov. directeur.

[11]) Joh. Paul Ewald sinds 1694 op Curaçao.

[12]) Aldus nog 1713, Hamelberg, *a.w.* I 121. Gouv. 1686–1692.

[13]) Gouv. 1679–1682.

[14]) Raadslid onder Nic. v. Beeck, 1701–1704.

[15]) Raadslid sinds 1668, later secretaris.

[16]) In 1713 eene weduwe Jan Goedvriend.

[17]) Mijn *Bovenw. Eil.* blz. 30.

[18]) Secretaris in 1709, *aldaar* t.a.p.

12 Nov. 1701. Begrafenis van Roelof Rant. Ds. Verkuyl no. 3.

27 Mei 1716. Sterfdag van Abr. Nolet [1]). Achter van Beuningen komt „Ds. Theod. v. Cambron in zijn volle rangh boven den comm. v. d. slavenhandel".

6 Juli 1718. Sterfdag van Monsieur Barth. Coopman [2]).

18 Sept. 1720. Sterfdag van gouv. Jonathan v. Beuningen vrijheer van Zuylenburg, heer van Darthuysen. Bij de begrafenis ging ds. v. Cambron in zijn rang naast den comm. van den trein en de vivres.

29 Dec. 1720. Begr. capt. Thomas Timms. Ds. v. Cambron 3.

9 Dec. 1722. Begr. capt. Nic. Hinson [2]).

6 Mei 1727. Sterfdag v. Mej. Willemina Bundes [3]).

6 Febr. 1729. Sterfdag Jacob de Goyer [4]).

15 April 1729. Sterfdag Pieter Huysens [5]). Bij de begrafenis gingen ds. Nathan Erichson [6]) als predikant op Curaçao, maar Rasvelt nog als pr. van St. Thomas beiden in hun pastoralen rang naast den comm. van den trein.

19 Sept. 1730. Sterfdag van Elis. Arentsz, huisvrouw van capt. Jan Tamesz. [7]).

7 Jan. 1731. Sterfdag van Mons. Jacobus Oosten.

9 Oct. 1732. Sterfdag van Elis. Duran, vrouw van Andries Bierkman.

16 Febr. 1733. Sterfdag van Maria Wilkenhoff, laatst weduwe van Mons. Dirk Leenderse.

Al deze lijsten toonen aan, dat tot 1737 de predikanten in rang vooraan gingen. Bij missive van 27 Maart 1709 en nog eens 19 Juli werd ds. R. in zijn rang hersteld, „immediaat na comm. van den trein" [8]), maar de directeur veranderde dit „propria authoritate ac nudo lubitu", „regtdraats tegen de bedoeling van Heeren Majores". Want, toen juffrouw Alida Geusen, huisvrouw van den equipagemeester Willem Kock, overleden 3 Oct. 1740,[9]) begraven werd, kwam ds. R. nog no. 4 achter mr. Jacob de Peter-

---

[1]) Nog. 1713 op de lijst. In 1735 wed. Abr. Nolet.

[2]) Niet bij Hamelberg *a.w.*

[3]) Er is eene firma Brandeau en Bundes.

[4]) Op de lidmatenlijst 1730 Christina Kistensnijder wed. J. de Goyer.

[5]) In 1629 een Jan Husens bij de XIX, Hamelberg *a.w.* I Doc. 14.

[6]) Hij zou nog dat jaar sterven.

[7]) Op de ledenlijst 1730 is eene Elis. Arentsz. de vrouw van Pieter van Gorcum. Jan Tamesen nog 1735.

[8]) *Bundel Curaçao* I fol. 118.

[9]) *Bundel Curaçao* I fol. 117. Er is een Andries Willemsz. Kock in 1735, Hamelberg, *a.w.* I Doc. 161.

sen, comm. van den trein. Maar bij de begrafenis van juffr. Maria Raphoen. huisvrouw van den heer Gerrit van Utrecht en 5 Febr. 1741 overleden, kwam hij eerst no. 16, nog wel vlak achter zijn vijand Jan van Schagen, en vóór hem niet alleen Jan Gales en Simon Versteveren, commandant van 's Lands schip Leyerdorp[1]) maar de geheele Groote Raad, achter hem dr. med. L. R. Horst, oudraad en tal van kleine beambten [2]). De dominee deed door den deurwaarder en gerechtsbode Rudolf van den Clooster aan Laurens Pletsz., den aanspreker, vragen, waarom hij hem in zijn rang had „gelaedeerd", waarop deze hem schreef, dat hij gehandeld had op bevel van gouv. Faesch en dat de dominee zich dus aan hem moest adresseeren [3]). Kort daarna is ds. R. in zijn rang hersteld [4]).

Bij de mededeeling daarvan klaagde hij, dat Jan Gales en de beide ouderlingen Schagen en Storck een cabale vormden tegenover hem en de diakenen. Storck was de oom van Schagen, die, toen bij rekening moest doen van zijne administratie en dat weigerde, meteen maar ontslag nam. Gales benoemde toen vaandrig Christoffel Radewies [5]), waartegen echter in den kerkeraad bezwaar rees, overmits de man eigenlijk luthersch was. Intusschen, hij had verklaard: „Nu gevoele ick eens met de hervormde kercke in allen deelen en pointen en verlate die van de Augsburgsche confessie volkomen, om te leven in de hervormde belijdenis en daarin te sterven [6]). Dus zou de man toch bevestigd kunnen worden. Maar er was nog eene moeielijkheid t.w. de tegenstelling tusschen het ambt van ouderling en dat van officier. Als officier moet hij vechten, als ouderling echter alle vechterij ontwijken. Salomo, de vredevorst, mocht immers des Heeren tempel bouwen, maar David niet, omdat hij een krijgsheld was [7]). Welke vergelijking is er ook te maken tusschen de zachtmoedige huishouding van Gods kerk en de gestrenge discipline der militairen? Beide zijn noodig, maar niet in één persoon. Aldus redeneerend achtte

---

[1]) In 1738 was hij commandant van de „Beschermer". Hamelberg, *a.w.* I 152 noot 2. In een brief van 31 Juli 1749 heet hij overleden, *Bundel Curaçao* I fol. 140.

[2]) *Bundel* als boven I fol. 116.

[3]) *Bundel* als boven I fol. 119, 120.

[4]) *Bundel* als boven I fol. 58. Ongedateerd.

[5]) Er zijn Caspar George en Pieter Radewies op St. Eustatius, mijn *Bovenw. Eil.* blz. 145, 150, 158, 214.

[6]) *Bundel* als boven I fol. 64 [2]).

[7]) 1 *Chron.* 22, 6–8. De ware reden 2 *Sam.* 7, 1–7.

de kerkeraad Radewies niet „admissibel" [1]). De fiskaal echter vond in dit alles „clandestine, quade mesuren tegens de woorden Gods, de kerkordening en den contrerolleur ten opzigte van de electie van den nieuwen ouderling [2]). En den dag daarna gebood gouv. Jan Gales den man alsnog Zondag 24 Jan. te bevestigen [3]). Doch des Zaterdags komt er een protest in van enkele lidmaten, die beweren, dat de vaandrig nu wel belijdenis had gedaan van de gereformeerde leer, maar toch geen ouderling kon zijn volgens .... 1 Tim. 3, 6. Want daer staat immers „Een opziener moet ook geen nieuweling zijn, opdat hij niet opgeblazen worde en in het oordeel des duivels valle" [4]?. Aan zware argumenten ontbrak het den menschen niet. Dit protest teekenden o.a. Anna Constantia van der Burg, geb. Lamont, wed. Aletta Lamont geb. Doeke Groebe (Isaäc L. was overleden), Adriana Clemens geb. Columba, Anna Franken van Overschie, terwijl Elis. Gruthings, huisvrouw van Joh. Stuyling met een × als merk moet volstaan[5]). In het geheel 30 namen, van wie derhalve schutting der proclamatie eischten [6]). En de gouverneur gaf aan hun wenschen gehoor [7]).

(*Slot volgt*)

---

[1]) Aldus een extract uit de kerkelijke resolutie, copie door fiskaal Jan van Schagen, 13 Jan. 1740, *Bundel* als boven I achter fol. 68 ongepagineerd.

[2]) *Bundel* als boven I fol. 72, 19 Jan. 1740.

[3]) *Aldaar* fol. 73.

[4]) Of „hem het vonnis treffe, dat den duivel trof". Zie ook de *Acta Syn. Dord.* Sessie 163, 2: Nieuwelingen, die.... eenige secte verlaten hebben, zullen tot den kerckendienst niet toegelaten worden, dan.... nadat se wel beproeft zijn, Wiltens, *Kerkelijk Plakaatboek*, blz. 126.

[5]) Allen ook op de lidmatenlijst van 1730, maar Aletta Lamont toen nog niet als weduwe, Adriana Columba nog ongehuwd en Anna Franken als vrouw van P. C. de Wit.

[6]) *Bundel* als boven I fol. 77 r. en v.

[7]) Aldaar fol. 100*d*.

UIT HET VERLEDEN VAN SURINAME

DOOR

PH. A. SAMSON

In een artikel in De West-Indische Gids van Juni 1932 vermeldt de heer C. K. Kesler, dat na den brand, die op 21 Januari 1821 een groot deel van de stad Paramaribo verwoestte, de belanghebbenden werden opgeroepen om zich aan te melden onder opgave van: 1. hun naam en betrekkingen, 2. hun staat vóór den brand, 3. hun verlies door den brand, 4. hun omstandigheden na den brand en 5. de namen van notabele ingezetenen als getuigen.

In het archief van de Nederlandsche Israëlietische Gemeente in Suriname is een stuk aanwezig, dat volgens het Besluit van den Gouverneur-Generaal van Suriname dd. 9 Januari 1822 is opgemaakt door de Regenten van de Hoogduitsche Israëlietische Gemeente aldaar, en waarin opgave wordt gedaan van door den brand getroffen gemeenteleden en hunne bezittingen vóór de ramp.

Uit dezen staat moge het volgende worden naar voren gebracht.

Gomperts Philip Heilbron geeft op als zijn verlies, door den brand geleden, aan vaste effecten vijf in privé en drie in compagnie, tezamen ter waarde van *f* 150.000.— en aan meubelen goud, zilver, beddegoed enz., *f* 20.000.—;

Salomon Marcus Samson bezat drie billardtafels; de waarde van zijn roerende goederen en van de inventaris van zijn koffiehuis bedroeg *f* 30.000.—;

de apotheker Benjamin Abraham de Vries bezat behalve 9 kinderen *f* 5000.— aan meubelen en sieraden en een apotheek-inventaris van *f* 12.000.—, terwijl zijn naamgenoot Salomon de Vries aan koopmanschappen, meubels en sieraden *f* 49.568.— bezat,

de pontenvervoerder Jacob Benjamin Jacobs bezat een huis met een getaxeerde waarde van *f* 15.000.—, waarop een hypotheek

van *f* 12.000.—stond, terwijl hij aan ponten en daarbij behoorend materiaal *f* 8000.— had.

Van Juda Eliazer Lyons, die als venduhouder staat opgegeven, vermeldt de staat, dat hij vier en een half effect ter waarde van *f* 99.000.— had, bezwaard met 13 mille hypotheek, terwijl zijn overige bezittingen op *f* 35.000.— worden geschat.

Bakker David Jacob Juda bezat aan meel, dranken en winkelwaren *f* 11.493.10.

Op den staat vind ik verder vermeld dat Isay Abrahams een aanzienlijke winkel bezat en twee huizen aan den Waterkant en een aan de Hofstraat, tezamen geschat op *f* 111.000.—, evenwel met de aanteekening, dat deze effecten met een aanzienlijke hypotheek zijn belast. Aan goederen, goud, zilver en juweelen werd opgegeven *f* 150.000.—.

Ik deed slechts een greep uit den staat, doch het medegedeelde geeft een aanwijzing van de gegoedheid van eenige der Joodsche ingezetenen in dien tijd.

In de rede, waarmede Prof. Dr. J. C. Kielstra op 5 April 1938 de Staten van Suriname opende, zeide Z.E. o.m. het volgende: „Een bescheiden welvaart, beter dan den nu bestaanden toestand, blijf ik met inzetting van alle krachten, ook onder de heerschende omstandigheden, bereikbaar achten".

Uit den bovenvermelden staat is de aanwijzing te putten, dat omstreeks 1821 een bescheiden welvaart heeft geheerscht. De bedragen, die als het bezit van de genoemde ingezetenen zijn aangegeven, zijn voor dien tijd zelfs vrij hoog te noemen.

Amsterdam, 16 November 1938.

LANDBOUWOPVOEDING DER SURINAAMSCHE JEUGD

DOOR

W. R. MENKMAN

Landbouwopvoeding van de Surinaamsche Jeugd. Een vraag en een antwoord. Drukkerij Eben Haëzer (P. A. May) Paramaribo — Boekhandel E. Ritter, Van Woustraat 237 Amsterdam Zuid. Prijs f 0.75

Deze brochure werd „Aangeboden aan allen, die het welmeenen met Suriname"; een schrijver wordt niet vermeld, doch de Inleiding en de Toelichting, beide gedateerd Paramaribo Juni 1938, zijn onderteekend resp. door Ds. D. Mulder en Siegfried Beck, twee leden van het Werkcomité, dat zich te Paramaribo gevormd heeft tot het uitwerken van concrete voorstellen, met betrekking tot het lenigen van den nood der stadsbevolking aldaar.

Wanneer wij voor oogen houden dat voor het Protestantsch Werkverband, voor welke organisatie het Werkcomité zijn in de brochure vervatte rapport opstelde, de nood der stadsbevolking het uitgangspunt geweest is, dan begrijpen wij dat de rapporteurs zich allereerst déze beide vragen gesteld hebben: 1°. Hoe kan de bevolking van Suriname voor een grooter deel dan nu het geval is, naar den landbouw geleid en in den landbouw gehouden worden, 2°. Hoe kan vooral de „rijpende jeugd", dus de jeugd na het verlaten van de school, naar den landbouw worden gebracht?

Men behoeft het echter niet eens te zijn met hun conclusie, dat „het kernpunt van het groote sociale probleem in Suriname ten slotte door deze twee vragen beheerscht wordt". Hetzij men het Surinameprobleem een sociaal, dan wel een sociaal-economisch probleem wil noemen, het probleem der stadsbevolking is er slechts een onderdeel van. Volgens het laatste Surinaamsche Verslag vindt van de totale bevolking van het land, boschnegers en Indianen buiten beschouwing gelaten, ruim 56% rechtstreeks in den landbouw een bestaan; dat dit percentage niet grooter is kan misschien met meer recht als een symptoom worden beschouwd, dan als de oorzaak der kwaal.

Boden in Suriname de mijnbouw, de boschexploitatie, het fabrieksbedrijf, de scheepvaart, enz. enz., meer arbeidsgelegenheid aan dan thans het geval is, dan zou de tegenwoordige getalsverhouding tusschen de agrarische en de stedelijke bevolkingsgroep niet abnormaal behoeven te zijn. Houdt men echter vast aan de overtuiging, dat in Suriname slechts de landbouw aan de overgroote meerderheid der bevolking een bestaan kan verschaffen, terwijl toch een te klein percentage zich aan dien bedrijfstak wijdt, dan doet zich allereerst de vraag voor hoe die landbouw tot zoodanige ontwikkeling gebracht kan worden, dat de levensstandaard van hen die er zich reeds op toeleggen wezenlijk verhoogd wordt; is die levensstandaard onvoldoende, dan biedt een kunstmatige verplaatsing van de stad naar het land weinig hoopvolle perspectieven.

Men vergete niet dat de tegenwoordige stadsbevolking in Suriname toch óók leeft, hoe sober het moge zijn; dat in een vruchtbaar geacht en in het algemeen zeer dun bevolkt tropenland zich door alle tijden heen een zóó talrijke en zóó weinig welvarende stadsbevolking gehandhaafd heeft, moet toch een economische oorzaak hebben. Waarmede geenszins gezegd wil zijn dat niet óók de traditie, óók psychische en historische factoren een rol gespeeld hebben en nog spelen.

In een tropisch landbouwgebied kan men zoowel den toestand waarnemen dat volkscultuur en loonarbeid op plantages, al dan niet gecombineerd, slechts een uiterst poover bestaan opleveren, als dien dat de plattelandsbevolking in eigen bedrijf, met of zonder bijverdiensten uit arbeid voor ondernemingen, een zekere mate van welstand geniet. Van dezen laatsten toestand heeft Nederlandsch Indië en heeft ook tropisch Amerika voorbeelden opgeleverd, zelfs Suriname. Onlangs echter verkondigde een Surinaamsch blad de stelling dat thans de bevolking uit armoede naar den landbouw gedreven wordt; misschien een naieve, maar dan toch tevens een veelzeggende uitlating.

Hebben hier te lande in vroeger dagen de landbouwkoloniën werkelijk een belangrijke rol gespeeld bij de bestrijding van het pauperisme? Het is waar, Suriname heeft enorme uitgestrektheden onontgonnen land, maar de drang om die in gebruik te nemen moet uitgaan van den bestaanden landbouw, wanneer die een hoogere trap van ontwikkeling bereikt zal hebben. Wanneer de gezeten plattelandsbevolking in Suriname ettelijke malen zoo talrijk was als nu het geval is en die plattelandsbevolking eenigermate welvarend was, dan zou het tegenwoordige aantal stads-

bewoners niet meer onevenredig groot zijn, dan zou de stad haar natuurlijke taak kunnen vervullen in het economisch leven van het land. Misschien zijn de Aziatische kleine landbouwers in Suriname naar eigen maatstaf niet onwelvarend, maar dan deugt die maatstaf niet. Men leeft in een land waar behalve eenige voedingsmiddelen alles van buiten geimporteerd moet worden, waar de invoer, wegens den nood der openbare kas, met hooge rechten en, wegens de afgelegenheid, met hooge vrachten belast is. Een zoodanig land is relatief een duur land, waar slechts bij een hoogeren levensstandaard dan de tegenwoordige van welvaart gesproken zou kunnen worden.

Evenwel, men kan over het Surinameprobleem lang praten, maar intusschen moet er gedaan worden wat de hand te doen kan vinden en het is daarom toe te juichen dat zich opnieuw belangstelling is gaan openbaren voor het lot der opgroeiende jeugd, speciaal der opgroeiende stadsjeugd. Opnieuw, want oudere Surinamevrienden zullen zich nog herinneren het ambachtsrapport van 1912, dat eigenlijk meer een vagebondagerapport was en ook in de brochure geciteerd wordt.

De stellers van deze laatste blijken voorstanders te zijn van een landbouwkolonie met internaat, ten bate van jeugdige personen, hetzij pas van school gekomene, hetzij wat oudere, ten einde voor den zelfstandigen kleinen landbouw te worden opgeleid.

Suriname is een land van rapporten en ook een land van tegenstellingen; de tegenstellingen waarop de rapporteurs in onze brochure wijzen hebben betrekking op de Surinaamsche creolenbevolking. Er wordt veel gedaan op het gebied van het onderwijs, maar wanneer de jeugd van de school komt, is zij maar al te vaak tot lediggang gedoemd, omdat er althans voorloopig in het ambacht geen gelegenheid tot opname bestaat. De verbeterde zorg voor de volkshygiëne heeft de zuigelingensterfte beperkt en de bevolkingsaanwas bevorderd, maar de gezondheidstoestand van het opkomende geslacht wordt bedreigd door ondervoeding, als gevolg van den socialen nood.

Hierboven is reeds gezegd dat men de relatief te sterke stadsbevolking ook zien kan, niet als een oorzaak, maar als een symptoom. De samenstellers der brochure constateeren óók een trek der nakomelingschap van de Aziatische immigranten, die toch als landbouwers hun intrede in Suriname hebben gedaan, naar de stadsberoepen. Dit pleit natuurlijk niet voor gunstige toestanden in het kleine landbouwbedrijf. Men blijkt dan ook een open oog te

hebben voor de noodzakelijkheid dat dit bedrijf zich tot een meer loonend ontwikkele. Alleen, onze rapporteurs meenen dat niet gewacht mag worden totdat in dit opzicht verbetering zal zijn ingetreden, alvorens maatregelen te nemen om de jeugd naar den landbouw te leiden. Komen wij echter zoodoende niet wederom terecht in den vicieuzen cirkel, waarin zooveel zich in Suriname beweegt?

Het ligt voor de hand dat de rapporteurs zich toch ook bezighouden met het zeer moeilijke vraagstuk hoe in den kleinen landbouw de bestaansvoorwaarden verbeterd kunnen worden, al is dit vraagstuk voor hen niet het uitgangspunt. Dat zij in deze materie nieuwe gezichtspunten openen kan niet gezegd worden en was ook niet te verwachten.

Van een creolengezin in den kleinen landbouw wordt de verklaring opgenomen dat men ruimschoots genoeg voedsel voor eigen gebruik produceerde en daarnaast met een geldinkomen van *f* 1.25 per week zou kunnen rondkomen, maar aan *f* 2.50 voldoende zou hebben, wat niet bijster duidelijk is. Van een Javaansch gezin van drie personen, op een plantage levend, maar met eigen rijstperceel, wordt gezegd dat het aan contanten ongeveer *f* 1.55 per week noodig heeft. Een Britschindisch gezin van zes personen, in de nabijheid eener plantage wonend en ook met eigen rijstland, welk gezin den indruk maakte van welvarend te zijn, zou verklaard hebben door verkoop van surplus-padi en door den loonarbeid der volwassenen op de onderneming, een geldinkomen te maken van *f* 270.— per jaar. Deze voorbeelden uit de practijk zijn natuurlijk van veel waarde, doch er wordt aan toegevoegd dat de cijfers in kwestie niet algemeen geldend zijn en ook niet een „zeker gemiddelde voorstellen".

De afzet der surplus-productie van de kleine landbouwers is, zooals bekend, een probleem op zich zelf, de loonarbeid op de plantages, als bron van bijverdienste, is dat eveneens. De leider van het grootste landbouwbedrijf in Suriname bepleitte in de Staten verderen aanvoer van contractarbeiders, omdat de kolonisatie de werkkrachten aan de ondernemingen onttrekt, terwijl van bestuurszijde toegegeven werd dat niet alleen de plantages geen geregelden arbeid aan vrije werknemers kunnen aanbieden, maar dat het in het algemeen ook niet mogelijk is door het uitgeven van grondjes op de plantages een stand van kleine landbouwers te kweeken, die tevens loonarbeid verrichten, zoo vaak het grootbedrijf hen noodig heeft (debatten begrooting 1939).

Het is zoo'n aantrekkelijke figuur, die zelfstandige kleine landbouwer, die op eigen grond voedselgewassen voor zich en zijn ge-

zin verbouwt en zich door loonarbeid in den vrijen tijd een geldinkomen bovendien verschaft, maar de practijk schijnt nu eenmaal anders te zijn. En, wanneer de combinatie in kwestie voor den Aziatischen kolonist geen aantrekkelijkheid heeft, dan mag men er zeker voor den creool niet veel van verwachten. Produceeren groot en klein bedrijf dezelfde (export-)artikelen, dan vallen de oogst- en andere werkzaamheden natuurlijk voor beide samen, dan heeft de plantage voor den kolonist geen werk wanneer deze laatste beschikbaar is en wèl werk wanneer hij door eigen bedrijf in beslag genomen wordt.

Het zwaartepunt blijft derhalve de productiviteit van den kleinen landbouw op zich zelf, als een middel om ook in andere behoeften te voorzien dan die aan voedingsmiddelen voor de producenten zelf en de vraag hoe dat bedrijf tot een meer loonend gemaakt kan worden in den zin als bedoeld, is nog steeds niet opgelost. Waarbij in het oog gehouden dient te worden dat niet alleen keuze van producten, in verband met klimaat en bodemgesteldheid, verkoops- en vervoersmogelijkheden, maar ook het gehalte van het menschenmateriaal tot de belangrijke factoren behoort.

Om terug te komen op de geprojecteerde landbouwkolonie onzer brochure, laat zich natuurlijk wel berekenen hoeveel de aankoop en het weder in orde brengen eener niet meer in exploitatie zijnde plantage zou kosten, geschikt om daarop een vestiging te stichten, zooals de ontwerpers zich die denken; ook de bedrijfskosten en de vermoedelijke opbrengst van den arbeid der jeugdige kolonisten kunnen min of meer nauwkeurig begroot worden. Op zulk een plantage, of dicht in de buurt, is dan voorloopig ruimte genoeg om de „afgestudeerden" voor zich zelf te laten beginnen, onder toezicht van de leiders der kolonie.

Begint men, zooals de rapporteurs zich voorstellen, met een dertig- of veertigtal jeugdige personen, dan kan men op een dergelijk terrein voorloopig wel voort en dan zijn er geen werkelijk aanzienlijke kapitalen noodig om het plan een kans te geven. Stelt men zich voor op den duur meerdere koloniën of kernen te stichten, dan behoeft men zich vooreerst niet ongerust te maken wat het vinden van vestigingsplaatsen betreft, want niet meer geexploiteerde of verlaten plantages zijn er helaas in Suriname genoeg. Wel echter zal dan de financieele zijde van het plan zwaar gaan wegen en door op zeer kleine schaal te blijven werken kan niet in eenigszins belangrijke mate tegemoet gekomen worden aan het euvel dat men bestrijden wil, door opleiding van de creolenjeugd tot een nuttig element der samenleving.

Ook mag niet vergeten worden dat, wanneer de kolonisatie van Javaansche landbouwersgezinnen in Suriname uitgebreid zal worden, het gouvernement zooveel minder in de gelegenheid zal zijn andere kolonisatieplannen financieel te steunen en de neiging hebben zal zelf de hand te leggen op de geschiktste terreinen. Om nu maar niet te spreken van de enorme kapitalen welke vereischt zouden worden wanneer de zonder grooten arbeid weder in cultuur te brengen terreinen eenmaal bezet zouden zijn en met werkelijke ontginning aangevangen zou moeten worden.

Geeft dus ook het hier besproken ontwerp geen oplossing in grooten stijl van een groot Surinaamsch probleem, dan wil dat allerminst zeggen dat het niet de aandacht en de belangstelling zou verdienen van „allen, die het welmeenen met Suriname". Opbouwend werk, met idieele bedoelingen ter hand genomen, op hoe kleine schaal dan ook, verdient aangemoedigd te worden en succes te hebben. Alleen reeds omdat zoodanig werk tot voorbeeld kan strekken en den weg kan banen tot grooter ondernemen.

Misschien moeten wij het tegenwoordige Suriname vooral zien als een kostbaar reservaat, bestemd om een deel van Java's menschen-overvloed op te nemen; dit neemt echter niet weg dat het tijd wordt ook het vraagstuk van den Surinaamschen creool of inboorling ernstig onder de oogen te zien.

Ten slotte dient nog vermeld te worden dat in de hier besproken brochure het meest op den voorgrond komen de denkbeelden van één der leden, van het reeds genoemde werkcomité, den Heer Siegfried Beck, thans door het Zendingsbestuur der Moravische Broeders tijdelijk belast met de leiding van het Kinderhuis te Saron in Suriname. Van een man die niet alleen bij herhaling groote belangstelling getoond heeft, speciaal voor den socialen kant van het Surinameprobleem, maar die ook door zijn zeer langdurige werkzaamheid in het land — en door den aard dier werkzaamheid — geacht moet worden een bevoegd beoordeelaar te zijn van Surinaamsche volkstoestanden.

September 1938.

BOEKBESPREKING

Ons gebiedsdeel Curaçao, door Mr. W. J. van Balen, met een voorrede door Ch. J. I. M. Welter Minister van Koloniën MCMXXXVIII uitgegeven in opdracht van de Kamer van Koophandel en Nijverheid op Curaçao door H. D. Tjeenk Willink & Zoon's Uitg. Mij. N.V. te Haarlem.

Met dit werkje van 160 octavo-bladzijden, 114 fotos, 3 portretten en 5 kaartjes komt Curaçao zich bij het Nederlandsch-lezende publiek aandienen als een deel van ons Rijk dat naar bekendheid streeft in breeden kring en zoodanige bekendheid ook ten volle verdient. Men heeft gemeend door deze uitgave te kunnen voorzien in een bestaande behoefte en wel in de behoefte aan een beknopte, actueele en zooveel mogelijk volledige beschrijving van Curaçao, samengesteld door een tot vergelijken en oordeelen bevoegd geacht buitenstaander.

Aldus ongeveer wordt door inleider en auteur de verschijning van Ons Gebiedsdeel Curaçao gemotiveerd en wie Mr. van Balen's geschrift tot het einde toe gelezen heeft, zal moeten erkennen dat het niet alleen in het redelijke aan de gestelde eischen voldoet, maar dat de schrijver in vele opzichten zelfs bijzonder geslaagd is in het volbrengen zijner taak.

Waarvan dit boek, alleen reeds door zijn verschijning, getuigt, dat is de gunstige financieele toestand waarin Curaçao (het gewest in zijn geheel) tegenwoordig, dank zij den bloei der twee voornaamste eilanden, verkeert. Aan de samenstelling, de uitgave en de verspreiding der hier besproken publicatie moeten niet onaanzienlijke kosten verbonden zijn geweest; wij lezen dat de Kamer van Koophandel en Nijverheid door den Kolonialen Raad in staat gesteld is haar plan tot het uitgeven van dit werk te verwezenlijken. De talrijke advertenties (achterin), zoowel van Curaçaosche als van moederlandsche ondernemingen, toonen dat er ook van particuliere zijde veel medewerking verleend is.

Ons Gebiedsdeel Curaçao is meer dan alleen maar reportage van goede kwaliteit. Wanneer ik de litteraire verdiensten ervan zou moeten aantoonen, dan zou ik b.v. wijzen op de beschrijving der zeereis en der eerste indrukken na het aan land stappen (bladz. 65 e.v.), alsmede op die van het naderen van Saba en de aankomst aldaar (bladz. 128 e.v.). En de wijze waarop de techniek der petroleumindustrie voor leeken verklaard wordt (bladz. 80 e.v.) toont dat de schrijver de gave bezit het onbekende dat hem uitgelegd wordt te begrijpen niet alleen, maar ook die van het weder op zijn beurt aan anderen duidelijk te kunnen maken.

Voor de zakelijke gegevens is gebruik gemaakt van de nieuwste officieele berichten; de beschrijvingen van land en menschen, van leven en bedrijf, getuigen van goed opmerken, goed onthouden en goed weergeven.

En thans de bedenkingen welke, zoo hier en daar, ook tegen den inhoud van dit verdienstelijke werkje kunnen worden ingebracht.

In de eerste plaats de keuze der namen. Waarom Gebiedsdeel en Noordooster Passaat (wij spreken toch ook niet van den Noordooster Moesson!), waarom Antilia, Caribia, Caribisch en Cariben (Caraibisch en Caraiben hebben in onze taal nu eenmaal het burgerrecht)?. Portorico (i.p.v. Porto Rico, een enkele maal), New-York (i.p.v. New York), Panamerican (i.p.v. Pan American) en St. Barthélémy (i.p.v. St. Barthélemy) kunnen drukfouten zijn; Santo Domingo bestaat eigenlijk niet meer (República Dominicana, hoofdst. Ciudad Trujillo), maar de naam is nog gebruikelijk, Havan*n*a doet aan den sigarenwinkel denken.

In de grondwet van 1922 is zonder moeite het woord koloniën vermeden kunnen worden, maar er is geen andere verzamelnaam voor in de plaats gesteld. Gebied schijnt in onze taal geen meervoudsvorm te hebben, vandaar het woord gebiedsdeelen, waarvan men dan op Curaçao weder gebiedsdeel als enkelvoudsvorm geschapen heeft, een woord even leelijk als ongebruikelijk en niets zeggend.

Dat in het Engelsch Antilles wel bekend, maar niet gebruikelijk is, kan moeilijk een ernstig bezwaar genoemd worden tegen Nederlandsche Antillen; Engelschen en Amerikanen mogen gerust voortgaan met van Dutch West Indies te spreken. De Spanjaarden zijn gewend aan Antillas, de Franschen aan Antilles en Mer des Antilles.

Het historische overzicht is niet het beste deel van Van Ba-

len's werk. Met krijgt niet den indruk dat steeds de recentste en betrouwbaarste bronnen gebruikt zijn; dit geldt b.v. de verhalen van de kennismakingen der Europeanen met de nieuwe wereld vóór Columbus en de „ontdekking" van onze tegenwoordige Benedenwindsche en Bovenwindsche eilanden.

Amérigo (volgens Varnhagen Amerígo) Vespucci een handelsagent te noemen die „zoo'n beetje in aardrijkskunde liefhebberde" klinkt nogal bevooroordeeld; Waldseemüller (Hylacomilus) was niet een Fransch professor, maar een Duitsch geograaf. Curaçao heette in de kaart van 1527 niet Curasote, maar Curas*a*ote.

Wat de vrijbuiterij der zestiende eeuw betreft kan men eerder zeggen dat de Franschen het voorbeeld gaven dan dat zij achter de Engelschen aankwamen.

Dat het plan om Curaçao te nemen (1634) van den Politieken Raad op het Recief zou zijn uitgegaan was niet bekend en geloof ik ook niet (De Laet spreekt van de Bewindhebberen); een garnizoen hadden de Spanjaarden niet op het eiland.

Van het zenden der uit Brazilië geëvacueerde militairen naar Nieuw Nederland (1644) spreke men liever niet als van een expeditie uit Curaçao; Stuyvesant heeft inderdaad bij de actie of Sint Maarten (zelfde jaar) een been verloren.

Of het ijveren van Las Casas voor het aanvoeren van Afrikaansche negers als werkkrachten in de nieuwe wereld veel te maken had met menschlievendheid (in de tegenwoordige beteekenis van het woord) moet nog uitgemaakt worden; in ieder geval was deze ex-conquistador niet bisschop van Santo Domingo, maar van Chiapa in Nieuw Spanje.

Wat betreft de Joodsche kolonisatie in de zeventiende eeuw was het niet op Curaçao dat zij voor het eerst in Amerika volledige godsdienstvrijheid verkregen; zie b.v. de geschiedenis van Nederlandsch Brazilië.

De onwettige handel (een betere benaming dan smokkelhandel, welke aan ontduiking van rechten doet denken) is voor Curaçao en de Bovenwindsche eilanden altijd een bron (vrijwel de eenigste) van welvaart geweest, zoowel gedurende de tweede helft der zeventiende als gedurende bijna de geheele achttiende eeuw, al was die handel dan ook tijdens den Amerikaanschen onafhankelijksoorlog voor een klein aantal jaren winstgevender dan ooit te voren. Dat Sint Eustatius in den bloeitijd meer inwoners had dan thans, mag veilig worden aangenomen, maar cijfers als 20.000 of 25.000, in de litteratuur hier en daar te vinden, moeten toch met voorbehoud overgenomen worden. Het verhaal van

het vlagge-incident van 1776 en dat van Rodney's plundering (1781) worden door den schrijver per abuis door elkaar gehaald; verband te zoeken tusschen de actie tegen Sint Eustatius en het keeren van de krijgskans der Engelschen in Noord Amerika lijkt ook niet verantwoord.

Onder het hoofd „Vreedzame ontwikkeling in de 19e eeuw" had wel iets gezegd mogen worden van de langdurige moeilijkheden welke Curaçao in het eerste deel dier eeuw ondervond in verband met de Zuidamerikaansche vrijheidsbeweging, later tijdens de verschillende Venezolaansche revoluties; de beteekenis van het vrijhavenstelsel (Curaçao 1827, Sint Eustatius 1828) had wel wat nader verklaard mogen worden. Verder is er tusschen het bezoek van Van den Bosch en de emancipatie van 1862 (1863) nog wel het een en ander geschied dat vermelding verdient.

Over den op velerlei gebied verwarden toestand op Curaçao gedurende de eerste vijftien jaar van den twintigsten eeuwschen opbloei wordt niets verteld; Urbina's coup de main van 1929 wordt verzwegen.

Met betrekking tot eigenaardige woorden, op Curaçao in zwang, valt op te merken dat macamba inderdaad in een Spaansch woordenboek niet voorkomt, wel echter in een Portugeesch (de Braziliaansche palmboom en zijn vruchten); zooals ook zambo een Portugeesche beteekenis heeft, of had, naast die voor een bepaalde klasse van personen (citroentje n.l.).

Ook Van Balen onderschat de beteekenis van het Portugeesch als grondslag van het Papiamentoe, terwijl toch op Curaçao na de bezetting van 1634 de Spaansche invloed voorloopig gering moet zijn geweest, de Portugeesche echter zeer sterk, door den aanvoer van negerslaven van de Westkust van Afrika in de eerste plaats (kust-portugeesch), om niet te spreken van de kennis van het Portugeesch welke de eerste Compagniesambtenaren uit Brazilië medebrachten, nog voordat Sephardische Joden hun intocht deden.

Aan den haveningang heeft Van Balen op Curaçao de Nederlandsche vlag zien waaien, met drie witte ballen in de roode baan, als teeken dat daar de zetel van het Gezag is. Die „toevoeging" echter heeft betrekking op des gouverneurs kwaliteit van opperbevelhebber van land- en zeemacht, geassimileerd aan den rang van vice-admiraal der Koninklijke Marine. Nu, vroeger woei van den vlaggemast voor het gouvernementshuis de nationale driekleur zonder toevoeging, wat wel zoo logisch lijkt.

De Staten noemt de schrijver een parlement, dat o.a. ook recht

van enquête zou hebben; een ietwat overdreven voorstelling van zaken.

Wat het cijfermateriaal betreft doet zich de vraag voor of de schrijver de statistiek van den doorvoer wel juist interpreteert.

De geringe economische mogelijkheden der Bovenwindsche eilanden besprekend, zegt Van Balen dat wel eens het denkbeeld „geventileerd" wordt of het niet beter zou zijn om naar een andere oplossing te zoeken. Welke oplossing dan; die van afstand aan een andere mogendheid en zoo ja, welke mogendheid zou bereid zijn ons den last van de schouders te nemen?

En ten slotte het Nederlandsch waarvan de Heer Van Balen zich bedient; er is weinig op aan te merken, maar toch wel iets. Vroeger maakten wij verschil tusschen alle en allen (zaken en personen), schreven wij tesamen met een z en revolutionair met twee n's, maar over zulke kleinigheden mag men niet vallen. Rondweg echter (weg achter het Schottegat om), opslagwerk en naslawerk (handboek) kunnen mij niet bekoren, uitputtende volledigheid en onhandelbare afmetingen nog minder, een bouwstijl welke zich heeft weten door te zetten, een sappig gezicht (landschap op Sint Maarten), een baai, een kade en een straat, gezoomd door resp. strand, winkels en zakenhuizen, hinderen mij bepaald. En waarom moet in het Nederlandsch een tankschip een tanker heeten? N.B. de N.I.T. heet voluit Nederlandsch-Indische Tankstoomboot Maatschappij (niet Tanker Maatschappij).

Ook al zijn er (natuurlijk) op- en aanmerkingen te maken, in Ons Gebiedsdeel Curaçao valt veel meer te prijzen dan te laken; Curaçao, zijn kamer van koophandel en Mr. Van Balen kunnen met het verschijnen van dit werkje gelukgewenscht worden.

October 1398. MENKMAN.

1939 West-Indische kalender. Op initiatief van de West-Indische kamer uitgegeven door de N.V. Amsterdamsche boek- en steendrukkerij v/h Ellerman, Harms & Co. Twintigste Jaargang.

De redactie van DE WEST-INDISCHE GIDS begroet ieder jaar weer deze één jaar jongere perszuster met groot genoegen.

D. G. F.

KRONIEK

SURINAME

Toen wij in de vorige Kroniek een vraag stelden aangaande gouvernements-bestekken, in verband met de arbeidsvoorwaarden, konden wij niet weten dat juist in Suriname een aanvang gemaakt was met het voorschrijven van minimum-loon in het drukkersbedrijf, bij de aanbesteding van gouvernements-drukwerk; het Land heeft zich een niet onbelangrijke geldelijke opoffering getroost om, langs den weg dezer aanbesteding, mede te werken tot loonsverhooging in het betrokken bedrijf.

Of deze maatregel een bevredigend resultaat gehad heeft kan op dit oogenblik nog niet uitgemaakt worden; tot dusver lazen wij slechts iets over het gevaar dat de werkgevers de minimumloonen integraal zouden toepassen, tot schade van hen die tevoren meer dan het minimum verdienden. Overheidsbemoeienis met de loonen in het particuliere bedrijf is een netelige aangelegenheid; dat ondervindt men dus thans in Suriname ook.

Een oogenblik dachten wij dat een zeer oude kwestie weder op het tapijt gebracht was, die n.l. van de loonen in het havenbedrijf; een der Surinaamsche bladen immers schreef boven het verslag eener zitting van de Staten „Dubbel loon aan havenarbeiders op Zondag". Er was evenwel geen sprake van de antieke verordening op sjouwers en karrelieden, maar alleen van een verhooging van het tarief der douanekosten bij laden en lossen op Zon- en feestdagen. Beschouwt het blad in kwestie misschien de douanebeambten, die toelagen genieten uit de bedoelde heffing, als havenarbeiders?

Bij de bespreking, in de vorige Kroniek, van het laatste jaarverslag van den Openb. Gezondheidsdienst hebben wij niet vermeld dat in 1937, blijkens dat verslag, 784 honden (pijnloos) werden afgemaakt, wat op een sterke toeneming zou wijzen van het aantal losloopende honden, of op het veldwinnen der humanere methode van destructie (zie De W.I. G. XX, p. 57). Wij hopen het laatste, wat ook in overeenstemming zou zijn met den

dierenlievenden geest in onze meest Nederlandsche kolonie; de dierenbescherming is in Suriname reeds oud en het orgaan De Dierenvriend verscheen op den laatsten dierendag (4 October, sterfdag van Franciscus van Assisi) voor de vierde maal.

Nu wij het toch over honden hebben, moge nog vermeld worden dat een verordening op het houden van honden en het heffen van hondenbelasting, op 29 Mei 1935 werd ingediend; het voorl. verslag verscheen 16 Augustus van hetzelfde jaar, maar een memorie van antwoord was op 5 October 1938 nog niet bij de Staten ingekomen, een staaltje dus van het langzaam malen, niet van der Staten, maar van des gouvernements molen.

Op 20 October 1938 werd voor het Indisch Genootschap de vraag behandeld op welke wijze Suriname zich meer en met beter effect in het moederland zou kunnen laten hooren. Deze omschrijving doet denken aan de oude Engelsche instelling der colonial agents en de inleider toonde zich dan ook een voorstander van Surinaamsche afgevaardigden, niet alleen als deskundigen in economische aangelegenheden, maar ook als politieke woordvoerders ter Staten Generaal. Het denkbeeld is niet nieuw, maar lijkt, gegeven de bestaande verhoudingen, niet wel uitvoerbaar.

Het algemeene principe, door den inleider verdedigd, dat het moederland de Surinaamsche belangen te zien heeft als zelfstandige belangen, los van die der andere deelen des Rijks, is niet in strijd met de Rijkseenheids-gedachte, zooals ook uitdrukkelijk betoogd werd, maar gaat in tegen het ouderwetsche imperialisme, dat de waarde van koloniën bepaalde naar haar nuttigheid als exploitatie terreinen voor het Europeesche bedrijfswezen. Toen aan die nuttigheid een eind gekomen was en men toch de koloniën niet abandonneeren kon, heeft de exploitatie-gedachte plaats gemaakt voor de gedachte van het „trusteeship" en zelfs tot Nederland is deze laatste doorgedrongen, lang voordat Mr. Dr. J. A. E. Buiskool haar voor het Indische Genootschap behandelde. Waarmede allerminst gezegd is dat die gedachte ook in ons land thans gemeengoed zou zijn en geen verdediging meer zou noodig hebben; wij hoorden nog maar kort geleden van den vroegeren bloei van Suriname gewagen, in verband met de toekomstige ontwikkelings-mogelijkheden van het land. Van een bloeiend Suriname kon in de dagen van suikercultuur en slavenarbeid slechts gesproken worden wanneer men Suriname vereenzelvigde met de eigenaars der bedrijven en dan nog alleen voor zoover en voor zoo lang deze in het land gevestigd waren of bleven. De groote meerderheid der bevolking genoot niet een geringe, maar in het geheel

géén welvaart en bij een wederopbloei welke gebaseerd zou zijn op dat uitheemsche bedrijf, hetwelk hoofdzakelijk koelies in dienst zou hebben en koelieloonen zou betalen, zou de toestand voorshands geen andere zijn, met weinig kans op wezenlijke vooruitgang der algemeene volkswelvaart. Nogmaals, de groote vijand van Suriname is zijn geschiedenis!

Suriname als wijkplaats voor de slachtoffers der Jodenvervolging in Europa is ook al weder zulk een desideratum waarbij geen eigen, Surinaamsch, belang betrokken is; afgezien dan nog van de onuitvoerbaarheid der evacuatie en de zelfs voor een bescheiden poging van te voren vaststaande mislukking. Gelukkig is de kans, dat de verantwoordelijke machten zich ook maar beraden zullen op het verhuizingsplan, gelijk nul.

Het is thans nog te vroeg om iets te zeggen over de behandeling der Surinaamsche begrooting in de Staten Generaal. Dat de mondelinge behandeling veel nieuws zal brengen, ook met betrekking tot de practijk der staatsregeling, lijkt niet zeer waarschijnlijk. Ook wat Mr. Buiskool in het Ind. Gen. tegen deze nieuwe Surinaamsche constitutie aanvoerde, kon niet anders zijn dan mosterd na den maaltijd; het is bij de behandeling van het wetsontwerp dat principieele en practische punten aan een diepgaand onderzoek onderworpen en met ernst en belangstelling besproken hadden behooren te worden, in de volksvertegenwoordiging zelf.

De positie van den gouverneur als voorstander der Surinaamsche belangen in het moederland (om nog maar enkele grepen te doen uit de lezing voor het Ind. Gen.) is meer een kwestie van beleid en zede, dan een van wetgeving; zeggenschap der Staten Generaal bij de oplossing van conflicten zou slechts verkregen kunnen zijn in afwijking van het voor Ned. Indië aanvaarde systeem.

De fout is gelegen in ons Nederlandsch formalisme, dat het beleid ten opzichte van Indië maatstaf doet zijn voor het koloniale beleid in het algemeen. Engeland daarentegen weet zich de vrijheid te veroorlooven verschillend te behandelen wat, historisch en naar aard en wezen, inderdaad verschillend is. Ook is in Engeland, meer dan bij ons, het beleid van den landvoogd een punt van parlementaire discussie en critiek, zooals gebleken is na het incident op Jamaica van 1907 en na de ongeregeldheden op Trinidad in 1937.

Als voor Suriname verblijdende verschijnselen mogen hier genoemd worden de wederopleving der belangstelling voor het onderzoek naar de aanwezigheid van aardolie (langs de kust dit-

maal) en de voorbereidingen welke getroffen worden voor het opnemen van Suriname in het door de K.L.M. onderhouden luchtverkeer.

Het is verklaarbaar dat in onzen oorlogszuchtigen tijd met meer volharding naar nieuwe vindplaatsen van aardolie gezocht wordt dan een aantal jaren geleden; mochten zoodanige plaatsen op Surinaamsch terrein gevonden worden, dan zou dit een groot voordeel voor het land kunnen zijn. En ook zou daardoor het voortbestaan der industrie op onze Benedenwindsche Eilanden beter dan tot dusver verzekerd zijn.

Een verbinding door de lucht van Suriname met het moederland en een aansluiting van Suriname op bestaande Amerikaansche luchtlijnen, zou voorloopig meer van idieel dan van practisch belang zijn. Wordt echter Suriname eenmaal „airminded", dan zal men er eerder toe komen van het vliegtuig gebruik te maken voor binnenlandsche doeleinden, niet alleen voor de kaarteering van nog onvoldoend bekend gebied, maar ook voor de vergemakkelijking der exploitatie van het binnenland. Men denke maar aan Centraal Amerika, waar in de schier ondoordringbare wildernis, tusschen de door oerwoud overwoekerde monumenten der prae-columbiaansche Mayabeschaving, de „chicleros" de grondstof inzamelen der Amerikaansche „chewing gum", thans niet meer aangewezen op het langzame en kostbare muilezeltransport langs boschpaadjes, maar gebruik makend van alle faciliteiten welke het moderne luchtverkeer biedt.

15 December q938.

ERRATA

Britsch Guyana, hoofdstad *Prince*town (Volk en Vaderland, 25 Nov. 1938). M.

CURAÇAO

Rumor in casa II!

Waarschijnlijk zal dit opschrift nog wel eenige malen met hooger volgnummer boven de kroniek te plaatsen zijn, wanneer de beslissing niet spoedig valt. Daarvan is intusschen het beste te hopen, gezien de bekwame spoed, waarmee de gouverneur het Voorloopig verslag der Staten heeft weten te beantwoorden. Vier

maanden deden de Staten over hun verslag, drie weken slechts had de gouverneur voor zijn Memorie van antwoord noodig. Bij dit laatste worden veel cijfers gegeven, maar zij zijn niet alle even duidelijk en stemmen onderling niet altijd overeen. Twee dingen blijken ontwijfelbaar. Op Curaçao is het aantal niet-ingeboren kiezers belangrijk grooter dan dat der in Curaçao geborenen, wel 50%. En het aantal belastingwanbetalers, die hun kiesrecht verspeelden, is ontstellend groot. Er is wel eens eerder ronduit geklaagd over het euvel der wanbetaling van belastingen, en optimisten dachten, dat er een belangrijke verbetering was gekomen. In de Memorie van toelichting op een nieuw-ontwerp op de invordering der belasting en andere aan het gouvernement verschuldigde gelden zegt de gouverneur, dat hij het van genoegzame bekendheid acht, „dat de stand der invordering der belastingen zich niet in dat stadium bevindt, waarin zij [Marchant?] behoort te zijn". Het merkwaardige is, dat waarschijnlijk velen van die wanbetalers, wanneer zij zich daarvoor de moeite zouden willen geven, een plaats als bekwaamheidskiezer op de kiezerslijst zouden kunnen verwerven. Dat is geen fraaie toestand, dunkt me. De memorie geeft geen nadere verantwoording van het door het bestuur gekozen criterium: niet analphabeet zijn. „De plaatselijke toestand en de wensch tot een eenvoudige regeling te geraken hebben daarbij tot richtsnoer gestrekt". Intusschen heeft het bestuur dit criterium om redenen van staatsrechtelijken aard laten vallen en vervangen door dat van het bezit van een ontwikkeling, welke overeenkomt met die welke wordt verkregen bij het met goed gevolg doorloopen van zes leerjaren eener school voor lager onderwijs. De gouverneur vertrouwt blijkbaar, dat op die manier zal worden voorkomen, dat leden der Staten (passief kiesrecht = actief kiesrecht) de Nederlandsche taal niet zouden machtig zijn. Maar zulke leden kunnen nu juist weer langs den weg van het censuskiesrecht worden binnengesmokkeld.

In de Curaçaosche pers gaat het gekibbel intusschen lustig voort. Het verzoekschrift van 119 vooraanstaande bewoners van het gebiedsdeel is in een gedeelte der Nederlandsche pers opgenomen; het noemt de voordracht strijdig met den geest van de Curaçaosche staatsregeling en met de letter der grondwet, ontijdig, onnoodig en ondemocratisch. De A m i g o e beschuldigt het stuk van „uitermatigheden", die overslaan in enormiteit, en vreest reeds „antipapistisch vaarwater", wanneer het leest, dat over „Roomschen" in plaats van „Katholieken" gesproken wordt.

De moederlandsche pers maakt zich niet erg druk over deze

zaak. De Rijkseenheid van 7 December 1938 heeft een nogal uitvoerige beschouwing. Het blad, of liever Emeritus, de onbekende West-Indische oudgediende, vreest een overheersching van de hoedanigheid door de hoeveelheid en dat de intellectueelen zich de wet zullen zien voorgeschreven door een meerderheid van onontwikkelden. De schrijver vraagt intrekking van het ontwerp. Dit werd geschreven vóór de Memorie van antwoord met de bovengenoemde wijziging kwam. De sedert voorgestelde wijziging acht het blad lang niet genoeg.

15 Dec. 1938. F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Agricultural Journal of British Guiana. 9de Jrg. no. 3. Coconut Wilt in Essequebo and Pomeroon Districts, door D. W. Duthil.

Nederlandsch Tijdschrift voor Psychologie en hare grensgebieden. Afl. 3 en 4 (1936). Empirisch-typologisch onderzoek van enkele bevolkingsgroepen in het gebiedsdeel Curaçao, door dr. H. J. H. van Lienden. (Willemstad), geneesheer-directeur van het „Rustoord Groot-Kwartier". Met medewerking van Nell van Slobbe.

Tropisch Nederland. 19 Sept. 1938, no. 11. Veertig jaren :Curaçao; (1898–1938), door C. K. Kesler IV.

De Rijkseenheid. 23 Nov. 1938, no. 7. Sprokkelingen in het oerwoud der Surinaamsche en der Curaçaosche begrootings-debatten, door Emeritus.

Ons Suriname. November 1938, no. II. Open deuren aan de Lawa en Tapanahony.

De Nieuwe Rott. Courant. 20 Nov. 1938. Ochtendblad C. Het Medisch beroepsgeheim. Een strijd in 's lands hospitaal in Paramaribo.

West India Committee Circular. 20 Oct. 1938, no. 1045. Trinidad Traduced; The Bahamas Development Bureau; Agricultural News (Preservation of Citrus Fruit Juice-Dairy Cattle in the West Indies — Brown Weevil Borer in Jamaica — Vitamin B. in Unpolished Rice); Old Tobago, door S. E. Appleton.

Idem. 3 Nov. 1938, no. 1046. Trinidad Oilfields Arbritration; Agricultural News (Malaria and the Agriculturist-Growing Plants Without Soil-Sugar-cane and Subsidiary Products-Health and Economic-Development in British Honduras).

Studiën. Katholiek cultureel tijdschrift. Jubileumnummer. Sept. 1938. Ons wereldrijk Suriname, door Mr. Dr. F. L. J. van Haaren; Ons wereldrijk Curaçao, door B. W. T. van Slobbe.

Economische Voorlichting. 11 Nov. 1938, no. 45. De economische toestand van Trinidad en Tobago.

Algemeen Handelsblad. 18 Nov. 1938 Avondblad. Suriname's bacovencultuur, door J. Sibinga Mulder.

Idem. 30 November 1938, Avondblad. De bacovencultuur in Suriname, door A. M. W. ter Laag.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Datos para la Biografia del almirante Luis Brion presentados a la Sociedad Bolivariana de Caracas por W. M. Hoyer. Uitgave van La Sociedad Bolivarianan de Curaçao. Tipografia Mercantil, Curaçao 1938.

Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck, Een belangwekkende figuur uit de geschiedenis van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz. Patria Serie, by P. N. van Kampen & Zoon N.V., Amsterdam. *f* 2.25 (*f* 2.75).

Bijblad op het Gouvernementsblad van Suriname. Uitgegeven van Bestuurswege. Overzicht van beschikkingen, circulaires, enz. 169–174.

La vie paysanne à la Martinique. Essai de geographie humaine. Fort de France, Martinique, Imprimerie Officielle. Frs. 35.—.

Moeurs martiniquaises. Chez dame Themis .Paris. Nouvelles Editions de Paris, 10, rue de la Pepinière. Frs 15.—.

Eerste Supplement op den Catalogus van Tijdschriften van 1928. Kon. Kol. Instituut. Amsterdam 1938.

De Curaçaosche Bank. Verslag 1937.

Kleine Sariman, door Esther Bielke. Zendingsbureau Ev. Br. Gemeente. Broederplein 27, Zeist. *f* 0.35.

Nillmijmeringen (zonder datum). Uit Onze West, door Louis Koch [over Suriname].

Nederland in de Branding, bevattende een hoofdstuk: Nederlandsch West-Indië, door C. K. Kesler. Hollandia-drukkerij, Baarn, *f* 2.25

Jaarverslag van den Openbaren Gezondheidsdienst 1937. Suriname (geïll.).

The Netherlands Windward Islands and a few interesting items on French St. Martin, door S. J. Kruythoff (Geïll.) *f* 2.—.

Nationaal. Dinsdag 6 September 1938. Uitgegeven ter gelegenheid van het veertigjarig regeeringsjubileum van H.M. Koningin Wilhelmina. Redactie en Uitgever: H. Braam. Prinsessestraat 132. Gedrukt ter drukkerij Eben Haëzer. Paramaribo.

Santa Rosa. 1838–1938. Curaçao [door M. Latour, O.P.]. Centenario di Parroquia di Santa Rosa.

Van Kalme Stroomen en verre stranden. Levenservaring en pluizerij, door W. J. Tijl. Kemink en Zoon N.V. Utrecht, *f* 1.90 [met hoofdstuk: De Kolonie Curaçao]. O. D.

WIGBOLD RASVELT EN ZIJNE GEMEENTE OP CURAÇAO 1730–1757

II

DOOR

L. KNAPPERT

Door deze en andere strubbelingen werd de verhouding tusschen gouverneur en fiskaal hoe langer zoo slechter. Den 10den September 1739 beval Jan Gales den heer Aldert Pottey, secretaris [1]) geen papieren van welken inhoud ook, komende van Jan van Schagen of van de (door hem, Gales) geremoveerde „bediendens" [2]) aan hem ter hand te stellen [3]). Doch toen was het geduld van Heeren X eindelijk uitgeput: kort daarna, 23 Nov. 1739 teekenden zij zijn ontslag [4]). Meteen bevalen zij, dat de fiskaal, door Gales in arrest gesteld, daaruit zou worden ontslagen. Kapitein Hannes Pietersz., uit patria via St. Eustatius 21 Juli 1740 op Curaçao aangekomen, bracht het bevel daartoe mede. Ds. R. zeide, dat zijne pen niet in staat was daarover zijne verwondering uit te drukken [5]). Denkelijk hadden Heeren Majores Gales' schuld grooter gevonden dan die des fiskaals, die toch ook waarlijk genoeg op zijn kerfstok had.

Gales, nog tot 18 Juli 1740 in functie, installeerde dien dag zijn opvolger Isaäc Faesch, oud-commandeur van St. Eustatius en Saba [6]). De kerkeraad heeft het daar ook over in een brief aan classis Amsterdam d.d. 3 Aug. 1740. Hij betuigt eerst zijn leed-

[1]) Over hem *boven* blz. 3 noot 4.

[2]) Vergel. over deze en dergelijke „affronten" Hamelberg, *a.w.* I 152–155.

[3]) *Bundel* als boven I fol. 103. Ook met den vroegeren fiskaal, Mr. Jacob de Petersen, had Gales voortdurend ongenoegen gehad.

[4]) Voor de vóórgaande data bedenke men, dat Gales nog tot Juli 1740 in functie zou blijven.

[5]) *Bundel* als boven I fol. 104. Deze kapitein is denkelijk die Jan Pietersz. die in 1749 zijn schip, de Catharina Galley verloor, mijne *Bovenw. Eil.* blz. 244.

[6]) Hamelberg *a.w.* I 155. Mijne *Bov. Eil.* blz. 144.

wezen over den dood van ds. Paulus Steenwinkel [1]), Gerardus Puppius Hondius [2]) en Cornelis van den Bogaard [3]). Hij had juist aan ds. van den Boogaard door kapt. Royer Grande en Jan Corn. Cock twee „casjes" met papieren over kerkelijke zaken gezonden en zegt: „Moge het werk des Heeren nog eens met genoegen en niet onder onnoemelijke sugtingen worden waargenomen". Ds. R. schrijft aldus onder den indruk van de vrijlating, reeds genoemd, van Jan van Schagen zijn ouden vijand en van wat hem zoo juist overkomen was. Gouv. Faesch had hem nl. Zaterdag 23 Juli circa halfelf laten aanzeggen, dat hij 24 dito ter kerke wilde gaan en dat de dominee dan eene predikatie moest doen, waarop niemand vitten, waaruit niemand venijn zuigen kon. Onverklaarbaar vooroordeel, verzuchtte ds. R. Maar hij wenschte Z. Exc. geluk met eene preek naar Pred. 10, 17–20 [4]). Op de audientie van Woensdag 27 Juli zeide Z. Exc. toen, dat hij den predikant niet in zijn dienst zou stremmen, maar dat twee heeren hem hadden gezegd, dat de dominee al te ernstig zou preeken. Waarop deze erop wees, dat hij slechts vrede en eendracht wilde. En zoo zijn zij „in vriendschap gescheiden". Toch vond ds. R., dat het ambt al zwaarder werd en men uit alles venijn zoog. Nooit gedaan werk. En hij wilde wel aanstonds ontslag vragen, als de Heeren dat wenschten. Of moet hij volharden? Hij teekende den brief met de beide diakens Plier en Royer [5]).

De Heeren namen d.d. Lunae 15 Augustus, zonder zich over dat ontslag uit te laten, enkele besluiten in zuiver kerkelijke zaken. De kerkeraad moest voortaan de armenkas beheeren met rekening aan directeur en raad. Hij zou zelf ook ouderlingen en diakenen mogen kiezen. Maar de directeur bleef praeses [6]). Ook zeiden de Heeren nog, dat zij nimmer hadden bedoeld, dat die verkiezing alleen uit Compagnies dienaren zou geschieden, maar ook uit de fatsoenlijkste, gegoedste, ordentelijkste ingezetenen, lidmaten der kerk. En eindelijk, dat alle kerkelijke bescheiden bewaard behoorden te worden in de consistoriekamer of eene andere

---

[1]) Pred. te Amsterdam 1700 tot † 7 April 1740.

[2]) Idem 1707 tot † 9 Maart 1740.

[3]) Idem 1727 tot † 7 Dec. 1739.

[4]) „Heil u land, welks koning een edele is, welks vorsten te rechtertijd maaltijd houden, krachtig, maar zonder zich te bedrinken".

[5]) *Bundel Curaçao* I fol. 104, 105.

[6]) Resol. X Lunae 15 Aug. 1740 get. Richard Karsseboom, copie *Bundel* als boven I fol. 105.

„neutrale" plaats [1]). Wat nu allereerst dat praesidium van den gouverneur betreft, er is een stuk van Jan van Schagen d.d. 25 Jan. 1740 in zijne kwaliteit van „contrerolleur van alle hooge en lage beampten der W.I. Comp.", waarin hij verklaart in de instructie van gouv. Jan Gales niets te hebben gevonden over zijn praesidium van den kerkeraad noch in die van den predikant, dat hij dat voorzitterschap zou erkennen. Wel dicteert art. 3 der gouverneursinstructie dat Z. E. Achtb. in alle zaken opperst gezag heeft, zoodat de predikant hem ook als opperhoofd moet erkennen, maar voorzitter van den kerkeraad kan hij niet zijn [2]). In dien geest schreef nog 21 April 1741 ook de kerkeraad aan classis, dat uit geene der notulen van Adr. van Beaumont, Willem Volkering [3]), Philippus Specht, Nic. Verkuyl, zelfs niet uit die van Theod. van Cambron iets blijkt van een praesidium van den kerkeraad door den directeur, wel dat hij commissaris-politiek was. Met dir. Du Fay is het misbruik ingeslopen. Een directeur kan toch geen kerkeraad praesideeren? Het zou zooveel zijn als een spar naar Noorwegen zenden! [4])

Het boven genoemde besluit van Heeren Majores d.d. 15 Aug. 1740 is ook gereede aanleiding om thans over de kerkelijke armenzorg te handelen. De kerkeraad heeft haar nauwlettend waargenomen. Als boekhouder stelde hij Pieter de Mey Laurensz. aan op *f* 150 's jaars, waarvoor hij ook alle kerkelijke papieren moest copieëren. De behandelde zaken zijn te veel om alle te noemen. Wij nemen er enkele typische voor de toenmalige gemeente uit. Arriaantje Barentsz. wed. Chr. de Ridder krijgt 8 pesos in de maand. Maria Momghert met haar 5 kinderen echter maar 5, zoolang zij althans geene vaste tijding heeft, of haar man levend of dood is. Een matroos waarschijnlijk [5]). Gecilia Copius wed. Willem Arnold Coene [6]) kan de interessen van haar geleende 550

[1]) *Bundel* als boven I fol. 106. Over de deerlijk gehavende archivalia boven blz. 2.

[2]) *Bundel* als boven I fol. 78.

[3]) 1668, maar reeds in dit jaar overleden, eene weduwe, Grietje de Clerck achterlatend, Hamelberg *a.w.*, I 95.

[4]) *Bundel* als boven I fol. 111. Over de commissarissen politiek in onze overzeesche gewesten mijne *Handelskerken* 1928, blz. 83.86.97. Voor Berbice nog mijne studie in *Ned. Archief* 1930 bl. 37.

[5]) *Bundel* als boven I fol. 84, 25 Febr. 1740. De kerkeraad bestond toen uit ds. R., Bruyn van der Feen, Cornelis Plier en Herm. Royer, diakenen, Herm. Storck en Bernard Schagen ouderlingen, terwijl gouv. Gales, die immers eerst 18 Juli van dat jaar zijn opvolger zou installeeren absent heet.

[6]) Reeds 1735 weduwe. Beiden nog op de lidmatenlijst 1730. De

pesos niet opbrengen en krijgt een jaar uitstel. Hier is Sybrecht Steen, die voor hare zieke moeder 10 pes. per maand ontvangt, terwijl haar man op eene Curaçaosche bark vaart, die genomen is. De ondersteuning geldt voor gebrekkige kinderen, groote en knellende armoede, verlies van eene slavin, van kostgangers. Margaretha Jansz. b.v. vrouw van Jan Vermeulen, vraagt verhooging om haren gebrekkigen man en kinderen en komt tegen 1 Jan. 1741 van 6 op 8 pes. 's maands. Geertrui Witling heeft een man, die naar O. Indië is gegaan en krijgt voor haar en hare kinderen 6 pes. 's maands [1]). Martijntje Steenhardt, vrouw van Jan Jansen, maar door hem verlaten, heeft niets. De kerkeraad zal den gouverneur vragen, of hij niet de helft van zijn maandgage moet afstaan, of dat het Martijntje vergund moge zijn er arrest op te leggen. Martha Claassen vraagt onderstand. Echter is zij eene mulattin, nooit getrouwd geweest en nochtans moeder van kinderen. Zij krijgt niets. Catharina van Taarling met hare onnoozele kinders is uit armoede van New York herwaarts overgekomen, om van de vrienden geholpen te mogen worden. Zij wordt afgewezen, maar vermits zij van brave [2]) familie is, krijgt zij toch 10 pes. 'sm. en als gift voor kleeren 25 pes.

De inkomsten der diakonie bestonden in het verhuren van lijkkleeden, zeilen (waarvoor?) en vooral in het verstrekken van geld op hypotheek. Op 31 Dec. 1740 stond er voor een bedrag uit van 532. 834–4 pes. Onder de houders vinden wij vele bekende namen [3]), onder wie ook Israëlieten kunnen vermoed worden als Mozes Keizer, Aron Henricqz. Moron, David Cordoso jun., Abdias Cartino, Benjamin Lopez, Rachel Calvo wed. Salomon Levi Maduro, Jacob van David senior [4]).

---

peso gold begin 18e eeuw 48 stuivers, eene eeuw later was zij gedaald tot *f* 1.66²/₃, ja *f* 1.33¹/₃. De plaatsen in mijne *Bovenw. Eil.* blz. 16 noot 4.

[1]) *Bundel* als boven I fol. 110. Er is eene Geertrui Witling vr. v. Jan Janssen, terwijl 1730 eene Geertrui Witling vr. v. C. Clement heet.

[2]) Floris van Taarling, zwager van Van Collen, was raadslid en had eene plantage bij Leliënberg, Hamelberg, *a.w.* I Doc. 111. Op St. Eustatius woonde eene Catharina van Taarling, weduwe Abr. Calwaert in 1734, mijne *Bovenw. Eil.* blz. 118 noot 5. Een Adriaan Taarling heet 1722 predikant te Vlissingen, *aldaar* blz. 60 noot 5.

[3]) B.v. mr. Jan Noach du Fay, tot 1730 directeur en in 1731 heimelijk vertrokken, een ontredderden boedel achterlatend, maar ook geheel onbekende als Dorothea Robijn, vrije negerin.

[4]) *Bundel* als boven I fol. 107–109. In 1754 zou aan Mozes van Salomon Levi Maduro op Aruba akkerland worden afgestaan, Hamelberg *a.w.* I 195.

De rekening der armenpenningen sloot:

in 1741	met	54.701.4	pes.	saldo
„ 1742	„	55.802.3	„	„
„ 1743	„	56.795.2.5	„	„
„ 1744	„	61.525.2	„	„
„ 1746	„	57.953.7.3	„	„
„ 1747	„	64.564.7.2	„	„
„ 1748	„	68.677.6.5	„	„ [1])

In dezen tijd hooren wij van een „gebedt om voor te bidden in de gemeente Jesu Christi op Curaçao" volgens den kerkeraad een werk van den fiskaal, die beter zou doen zich te purgeeren van zijn uitgebrachte lastertaal dan zich met kerkelijke zaken te bemoeien [2]). De man had er weinig schuld aan. Het blijkt het formulier gebed van 13 en 21 Maart 1663 in Holland en West-Friesland [3]) naar plaatselijke behoeften gewijzigd: „Wij bidden U voor Heeren X, Directeur en Groote Raad en verdere collegiën deses eylands Curaçao en onderhoorige districten". Op het einde, achter „gevordert magh werden" nog „ende tot de uyterste eynden der aarde uytgebreyd werden van zee tot zee en van de rivieren". Het geheel is geteekend 10 Jan. 1741, Jan van Schagen, contrerolleur, terwijl naar het Groot Plakkaatboek verwezen wordt. 8 Dec. 1740 was het formulier reeds in den kerkeraad geweest en had iemand opgemerkt: Men soude het gebed kunnen amplieeren: „voor onse seer geagte geallieerdens mitsgaders voor alle wijse, edele, gestrenge en manhafte oorlogsofficieren van den Staat, daarin sij door uwe goddelijke voorsienigheydt gestelt zijn, hetzij te water of te lande". Was dit gericht tegen Jan Gales, die zulke officieren onhebbelijk placht te bejegenen?

Tusschen Heeren X en ds. R. ging het een weinig spannen. Vooreerst betuigden zij hem hun leedwezen over zijn weinigen zendingsijver. De R.K. priester bracht vele negers en mulatten tot de Kerk, hij geenen. De Heeren schreven dit toe aan zijne weinige vigilantie om blinde heidenen te brengen tot kennis van den waren God en spoorden hem tot meer ijver aan, opdat de negers

---

[1]) *Bundel* als boven I fol. 125. 128–129. 134. 137. 139. 142v. — eene aangename opklimming.

[2]) *Bundel* als *boven* I fol. 114, 115.

[3]) *Groot Plakkaat boek* III, bk. 2, titel 3 no. 17, f. 474, 475. Daaruit Nik. Wiltens' *kerkelijk Plakaatboek*, I 39, 41, 45.

den gereformeerden godsdienst zouden aannemen door zijn onderwijs, maar ook door zijn vroom en stichtelijk levensgedrag. Zij vonden, dat zulke pogingen hem beter zouden passen dan klachten zelfs op den kansel over den voorrang bij begrafenissen, waarin hij bovendien ongelijk had, vonden zij. Want die rangschikking geschiedde immers volgens den rang van de regeering des eilands en 's Lands zeeofficieren, den generalen krijgsraad uitmakende. Daarnaar behoorde de predikant zich te schikken. Dus verboden de Heeren hem alle insinuaties, protesten en injurien tegen zijne wettige overheid. Had hij bezwaren, dan kon hij zich tot den directeur wenden .En, zoo hij niet gehoorzaamde en voortging met aanleiding tot onlusten te geven, dan zouden zij zijne ambitieuse en onordentelijke ondernemingen wel betoomen. Dit ongenadig standje werd maar weinig verzacht door de officieele onderteekening, „UED. goede vrienden" [1]).

Dit was 4 Juli 1741. In October liet de kerkeraad daarop eene verklaring volgen, dat hij dien brief van Heeren Majores gelezen had, maar dat ds. R. zijn ambt getrouwelijk waarnam, de zonden bestrafte en van goed, stichtelijk leven was, orthodox in de leer [2]). Dit laatste deed als overal de deur dicht.

Ds. R. zelf antwoordde eerst 29 Jan. 1742. Met Pred. 7, 1 zeide hij, dat een goede naam beter is dan kostelijke olie en met 1 Tim. 3, 7 durfde hij verklaren, dat hij eene goede getuigenis had van wie buiten zijn, ja hij haalde zelfs den „heiden" Seneca aan: „nil infamam sequatur vel mala dum bene mercans" [3]), om zich dan in vereischte nederigheid en schoorvoetend te gaan verdedigen. Het is trouwens alles laster, zooals ook wel uit de gezonden verklaring volgt. Natuurlijk draagt ook hij zijne schat in aarden vaten [4]), maar in de elf jaren zijner vreemdelingschap in dit land heeft men hem nooit(!) van iets beschuldigd. En dan komt „de" zaak. Hij heeft wel degelijk *vrijgeboren* [5]) mulatten en mulattinnen als lidmaten aangenomen. Wie van mijn voorgangers, roept hij uit (en hij heeft droevig gelijk, en zou dat nog meer hebben, zoo hij van Suriname gesproken hadde) heeft ooit een mulat of mulattinne, negerman of negerinne lidmaat der Kerk gemaakt, wanneer zij nog slaven waren? Welke gelegenheid wordt eenen pre-

---

[1]) *Bundel* als boven I fol. 122, copie get. W. Backer.

[2]) *Bundel* als *boven* I fol. 124.

[3]) Seneca *Dial.* V 41, De Ira liber III: Nil infamam laboremus, sequatur vel mala dum bene merentes.

[4]) *2 Cor.* 4, 7.

[5]) Hierop komt het aan.

dikant daarvoor gegeven? De blanken geven die zeker niet, want hunne slaven moeten arbeiden als het redelooze vee. En hier raakt hij aan het teere punt. De slavernij en al hare gruwelen vormde immers de bespotting en den hinderpaal aller ware kerstening. Overigens, vervolgt hij, staan zijne catechisaties voor ieder open. Maar „propria laus sordet". Hij vindt het bovendien niet verwonderlijk, dat pater Cloeck [1]) vele negers tot christenen gemaakt heeft, zoo men hen aldus noemen mag, die op zijn hoogst enkele gebeden kunnen prevelen. Want hij acht het bekend, dat de mulatten en negro's ex nativitate en quasi ex natura naar het roomsche hellen. Vandaar dat een priester een bozaal [2]) voor 2 realen doopt, als hij maar een peter en meter heeft. Dus hoopt ds. R., dat de Heeren, thans op de hoogte gebracht, hem onschuldig zullen bevinden. Van eenig zendingswerk op Curaçao blijkt dus niet, tenzij onder vrijgeboren negers. Op St. Eustatius doopen ds. Kowan en na hem ds. van Essen ook alleen vrije negers of „frije mulattin meyden", nadat zij hun vrijbrief getoond hebben[3]).

En nu zijne prediking. Maar hij legt het er juist op toe de menschen in zijn preeken gehoorzaam en „onderwerpelijk" te maken, hunne overheid lievend en eerend. Zoo nog in 1739 twee preeken op verzoek van directeur Gales. En de ondeugden heeft hij altijd bestraft. Want zoo walgelijk als hem die ondeugden zijn, zoo lief zijn hem de personen. En een godvreezende begeert openbare bestraffing. Hij haalt er Ps. 141, 5, en Spr. 27,5 niet onvernuftig bij aan. Hij weet wel, dat een schurftig hoofd de roskam schuwt en vaak liefdeloos vit op wien het toch niet kan beteren. Hij zegt maar met Seneca: „male de me loquuntur sed mali, malis displicere laudari est" [4]). En wat tenslotte die begrafenissen aangaat, neen sedert zijn rang hem ontnomen is, heeft hij er geene meer bijgewoond dan alleen van den heer Jan Hendrik Hoeuft van Oyen, een paar dagen geleden (24 Jan. 1742). Doch het is weder laster,

---

[1]) Over hem *boven* blz. 7.

[2]) Bussael een in Guinee geboren neger, Hesseling. Het *Neger hollands der Deense Antillen*, 1905, blz. 275. Reeds Oldendorp, *Geschichte der Mission* etc. 1777, s. 368 kent het woord bussaal in die beteekenis, gewoonlijk de Minasche. Niet bij Hartsinck. *Beschr. van Guinea* II 918–922; *Enc. W. Indie* blz. 156, 638. Mijne *Bovenw. Eil.* blz. 82. Ook niet Hamelberg *a.w.* I 470, noot 4.

[3]) Mijne *Bovenw. Eil.* blz. 99–102.

[4]) Seneca, *De remediis fortuitorum* c. 7, 1: male de te opinantur homines, sed mali. Nunc malis displicere laudari est. Ik dank de aanwijzing van deze en de vorige plaats uit Seneca aan de vriendelijke hulp van prof. F. Muller te Leiden.

dat hij er op den kansel over spreekt. En de Heeren hebben immers zelven gunstig voor hem geadviseerd? [1])

Sinds hebben de toestanden zich merkelijk gebeterd. 6 Maart 1744 kon ds. R. aan classis berichten, dat alles in de gemeente boven verwachting, ging, vijanden begonnen vrienden te worden. Het is „tempora mutant (sic) et homines in illis" [2]). Eenige maanden later begint hij over zijn gezondheid te klagen. Wegens „corpulentheid des ligchaams" en vooral de „ondragelijke hitte in deze gewesten" vroeg hij verlichting van zijn dienst. Vooral in de middagkerk klom hij gezond op den kansel en met „vehemente hoofdpijn er weder af. Dus wilde hij dien middagdienst maar opheffen en Zondagsmorgens om de 14 dagen preeken. Vooral echter hoopte hij op een adjunct als in de dagen van ds. Cambron Beys [3]). Dat was inderdaad het geval geweest in 1713 met Henricus Beys van New York, die een jaar later tweede predikant was geworden. Thans steunde de kerkeraad dit plan bij classis: in den middagdienst kwamen om de hitte toch alleen maar kinderen en de oude costume van een tweeden predikant zag hij gaarne hersteld [4]). Wij hooren bij deze gelegenheid, dat ds. R. voor een huwelijk van katholieken met gereformeerden zijne kerk afstond, mits de belofte van het bruidspaar dat de kinderen hervormd zouden gedoopt en opgebracht worden [5]). De goede berichten blijven idyllisch: de kerkeraad is één hart en ziel, de catechisanten nemen toe [6]). Het is een lust te mogen waarnemen, dat de ware honger naar Gods waarheden ernst is en ijver om in het afleggen eener geloofsbelijdenis elkander voorbij te streven. Onder de thans 440 lidmaten wil ds. R. vooral noemen commissaris Pax en Jan Hendrik. En hij kreeg zijn helper. Directeur Faesch had nog 26 Jan. 1751 geschreven: „Het eenige, waarvoor

---

[1]) *Bundel* als *boven* I fol. 123–123*c*.

[2]) *Bundel* als *boven* I fol. 127.

[3]) *Bundel* als *boven* I fol. 130, 19 Oct. 1744.

[4]) *Bundel* als *boven* I fol. 131. De kerkeraad telde toen Herm. Royer en Philip Schoonenboom als ouderlingen, Pieter de Mey en Pieter Kock als diakenen.

[5]) *Bundel* als *boven* I fol. 136, 12 Juni 1744.

[6]) *Aldaar* fol. 140, 31 Juli 1749. Deze brief ging met „heer en neef Jan Hendrik Specht". Nog in 1778 een Specht bij de lijkstatie der omgekomenen van de Alphen, Hamelberg *a.w.* I 185. Deze Jan Hendrik ging als passagier met schipper Hans Pietersz, over wien *boven* blz. 12 noot 2. Het is te hopen dat *dit* schip niet de Catharina Galley was! Pax in den tekst ken ik niet.

ik bevreesd ben, als wij een tweeden predikant hebben is, dat de een den ander niet zal willen gesubordineerd zijn en dat dit groote facties op het eiland zal kunnen causeeren, daar de menschen hier te lande al te lichtgeraakt zijn [1]). Toch benoemden de Heeren nog in datzelfde jaar Johannes Ellis. Hij was de zoon van Nathanaël Ellis en Margrieta Lindesay, in 1729 geboren op St. Eustatius en had te Leiden gestudeerd, waar hij 29 Mei 1745 was ingeschreven [2]). Talrijke leden van zijn geslacht waren op St. Eustatius en Curaçao met eere bekend. Ds. R. bevestigde hem 22 Augustus 1751 met 1 Tim. 4,16 („Hebt acht op uzelven en op de leer en volhardt daarin") en den 29sten deed hij intrede met Hebr. 13,17 („Zijt uwen voorgangers gehoorzaam en zijt hun onderdanig") [3]). Ds. R. spreekt enkele maanden later, 1 Mei 1752 van zijnen geliefden collega. Op welke manier zij te zamen arbeiden aan het werk des Heeren verbiedt de eerbiedigheid hem te melden, dat moet hij aan een ander overlaten. Maar het valt naar genoegen uit [4]).

Ellis zelf was allerminst verrukt. Hij had de helft van den kerkdienst op zich genomen, maar vond de kerk in 't fort vreeselijk, naast de kwartieren der soldaten, terwijl hij in zijn woonhuis, ook in 't fort, door het gestadig godslasterlijk vloeken, woeden en razen van dat toomeloos volk tot het verrichten van eenige godsdienstige plichtsoefeningen ten eenen male buiten staat werd gesteld. Zoo was hij dan genoodzaakt in de stad op eigen kosten een huis te huren, ofschoon ook daar door geraas en andere ongehoorde onordentelijkheden gehinderd. Wij herinneren ons, dat in 1730 ook ds. R. aan de Heerestraat woonde. Doch dit was het ergste niet. Volgens ds. Ellis bevinden land en kerk zich in deplorabelen staat. Barken worden geroofd tot onder het eiland en het bereik van het geschut. Daardoor zal het land wel weder een onbewoond eiland worden. En in de kerk, o, doodelijke onkunde, gevoellooze lauwheid en verkeerde zoogenaamde zekerheid (van eigen staat of van de genade). In het burgerlijke twist en verdeeldheid. Ja, daar zijn ook wel goeden en God teeder lievenden, waarom land en volk dan ook nog staande blijven. Hij kan slechts hopen, dat, als in het visioen van Ezechiel de dorre doodsbeenderen nog eens levend zullen worden. De klaagbrief eindigt met de vermelding — een lichtpunt — van zijn huwelijk

[1]) Hamelberg *a.w.* I 202.
[2]) Mijn *Bov. Eil.* blz. 182 en *Bijdr. Vad. Gesch.* Dec. 1930, blz. 292.
[3]) *Bundel Curaçao* I fol. 144.
[4]) *Aldaar* fol. 145.

op 18 Juni 1752 [1]). Toch viel op den duur alles hem te zwaar: 1 Juni 1756 vroeg hij zijn ontslag, ook omdat hij leed aan „bloetpersinge", die hem reeds vroeger tot aan de poorten des doods had gebracht [2]). Ook ds. R. werd door „bezetheid op de borst" in zijn werk gehinderd [3]), waarom de kerkeraad het ontslag van Ellis niet aannam [4]). Ergst vooral was, dat de beide collega's het te zamen niet vinden konden. Ellis zegt niet te begrijpen, dat Rasvelt bij de oneenigheid met den heer Schrijver vrij geloopen is [5]), ten ware hij zich toen met eede gezuiverd had, wat hij zonder zwarigheid doen zou. Met zulk een man te doen te hebben vindt hij zeer gevaarlijk, maar zal er maar niet over doorgaan [6]). Voor onze kennis van toen wenschten wij, dat hij het maar wel gedaan had.

Dit was 2 Juli 1756. En anderhalf jaar later moest hij het overlijden van ds. R. melden op 20 December 1757. Hij was er niet bij geweest. Juffr. Rasvelt had den lutherschen predikant er bij geroepen en haar man was „zonder zakelijke uytingen van 't gemoed" stil overleden [7]). Deze luthersche predikant moet dus Johan George Muller geweest zijn, die kort te voren, 2 October 1757, van Leeuwarden naar Curaçao gekomen was als eerste predikant der gemeente [8]), dus nog niet betrokken in de verwijdering tusschen Rasvelt en Ellis.

Aldus was het einde van het leven en werken van Wigbold Rasvelt, na 27 jarigen dienst (den duur daarvan alleen overtroffen door de 34 jaren van de. Verkuyl), trots de zonden zijner eerste dienstjaren, voorzoover wij kunnen nagaan, geen onverdienstelijk man voor zijne gemeente.

---

[1]) *Aldaar* fol. 146, 17 Juli 1753.

[2]) *Aldaar* fol. 147. De brief is aan ds. Rutger Schutte te Amsterdam. † 19 Dec. 1784.

[3]) *Aldaar* fol. 148.

[4]) *T.a.p.*

[5]) Zie *boven* blz. 3.

[6]) *Bundel Curaçao* I fol. 150.

[7]) *Aldaar* fol. 151 d.d. 29 Dec. 1757.

[8]) J. Loosjes, *Naamlijst van pred. der Luth. Kerk,* 1925, blz. 220. Die tweede October gold meteen als de stichtingsdag der luth. gemeente.

HET GEREFORMEERD KERKELIJK LEVEN IN CURAÇAO

DOOR

J. C. HOUTZAGERS
Geref. predikant te Voorschoten

Gevraagd om in dit tijdschrift iets mee te deelen over de ontwikkeling van het Gereformeerd kerkelijk leven op Curaçao, wil ik daaraan gaarne voldoen.

De Gereformeerde kerken hebben nog maar slechts enkele jaren geleden hier den arbeid ter hand genomen. Zooals den lezers bekend zal zijn, is van oudsher het grootste deel der bevolking van Curaçao Roomsch-Katholiek. Vroeger — ik spreek van eeuwen terug — was het den Creool verboden in de Protestantsche kerk te komen. Een toestand, die ons werkelijk ongelooflijk toeschijnt. Maar niettemin op grond van veler bewering als waar moet worden aangenomen. En het is de eer van de Roomsch-Katholieke kerk, dat zij haar vleugels over Curaçao en zijn bewoners heeft uitgebreid; de overwinningen van het Roomsch-Katholicisme zijn dan ook enorm groot geweest. Een groot deel van hen, die niet geacht kunnen worden tot de R.K. kerk te behooren, zijn afvalligen van die kerk.

Vandaar dat er op Curaçao voor de Gereformeerde kerken, die zelf 50 of 100 jaren bestaan, al naar gelang zij uit de Doleantie of Afscheiding zijn voortgekomen, geen zendingsveld lag. De behoefte aan een Gereformeerde kerk is pas gevoeld, toen door de nederzettingen van de Shell en de daarmee verband houdende opkomst en welvaart van Curaçao een stroom van Hollanders op Curaçao zich vestigde. Van degenen, die in dienst traden bij de C.P.I.M. of bij de politie, vonden enkele Gereformeerden elkander. En het is een jaar of acht geleden, dat eenige Gereformeerden — vier of vijf — Zondagmorgens bij elkaar kwamen ten huize van den Heer Tiesma, thans sergeant-majoor bij de militaire Politie, om een predikatie te lezen. Daar men bij de voortdurende toe-

vloed van Hollanders naar Curaçao geen oog erop kon houden, wie krachtens doop en belijdenis tot de Gereformeerde kerken behoorden, en het vermoeden groeide, dat er toch vele Gereformeerden onder moesten schuilen, heeft men zich in verbinding gesteld met de Gereformeerde kerken van Nederland met verzoek de mogelijkheid te overwegen een predikant uit te zenden tot bearbeiding van de Gereformeerden en tot verzorging van de militairen en politie-mannen. Met dit resultaat, dat in 1934 Ds. H. W. Kroeze en zijn echtgenoote in Curaçao kwamen, uitgezonden door de Gereformeerde kerk van 's-Gravenhage-West. De eerste dienst, die gehouden werd in een door het gouvernement welwillend afgestaan zaaltje, was een belangrijke gebeurtenis voor de weinige Gereformeerden. Men wist op lange na niet hoevelen er dien eersten dienst zouden bijwonen. Men had voor vele stoelen gezorgd en bovendien nog zeventig achter de hand. Met spanning verbeidde men den eerstkomenden Zondag. En de opkomst bedroeg ...... slechts 12 personen.

Op allerlei wijze werden toen de Gereformeerden opgezocht en bearbeid, hetgeen zeer moeilijk was. Velen waren reeds jaren op Curaçao en daardoor wat vervreemd van het kerkelijk leven. Anderen hadden zelfs geheel ermee gebroken. En van degenen, die op Curaçao voor 't eerst kwamen, werden er velen van stonde aan meegesleept in de sfeer van wat men noemt, de uitgaande wereld van Curaçao. Zoo ooit, dan is aan hen in Curaçao het spreekwoord bevestigd: het zijn sterke beenen, die de weelde kunnen dragen, want weelde heerscht er in Curaçao. Niet zoo zeer — in dien zin althans — onder de gekleurde bevolking. Maar wel onder de Hollanders en de blanke Curaçaoenaars. Heel veel jongelui, uit Holland in Curaçao komend, worden uit hun oorspronkelijk milieu overgeplaatst in een anderen welstandskring. En geheel vrij van alle familie- en gezinsverband, worden vele oorspronkelijk Gereformeerde jongelui spoedig meegesleept door den geest van frivoliteit, die ook in Curaçao heerscht. Daarbij komt vooral dit. Omdat Curaçao zelf weinig of geen ontspanning biedt, zoekt men dan zijn vertier veelal in die dingen, die destructief inwerken op het geestelijk-zedelijke van den mensch. Het zedelijk leven staat dan niet hoog. Integendeel, het moet laag genoemd worden. Ik heb dan ook in den korten tijd, dat ik in Curaçao was — slechts vijf maanden — er velen zien ten ondergaan, die eenvoudig niet meer te houden waren. En dat niet alleen ongehuwden, maar ook gehuwden, wier vrouw en kinderen in het moederland waren achtergebleven.

Toch heeft de Gereformeerde kerk aldaar door God's zegen nog velen mogen terugbrengen. En iedere Gereformeerde, die in Curaçao voet aan wal zet, belijdend lid of dooplid, wordt door de Gereformeerde kerk opgevangen. En met name voor de ongehuwden en de alleenstaande gehuwden worden de huizen wijd opengezet, om hen in het familieleven op te nemen. Langzamerhand heeft zich dan ook in de jaren 1934–1938 het groepje Gereformeerden uitgebreid. En reeds kon in 1936 een schoon kerkgebouw in gebruik genomen worden, dat plaats biedt aan 100 of meer personen. Het kerkgebouwtje staat op een van de mooiste punten van Willemstad en wordt algemeen geacht te zijn van fijne stijl en springt daardoor alleen reeds in 't oog. Want rijk aan architectuur kan Curaçao niet genoemd worden. Hoewel de Spaansch-Hollandsche geveltjes hun aparte bekoring hebben.

In den tijd, dat ik als plaatsvervanger van Ds. Kroeze tijdens diens verlof optrad gedurende de eerste jaarhelft van 1938, was het aantal Gereformeerden, behoorende tot de kerk van Curaçao 264, waarvan er echter 198 op Curaçao wonen. De anderen wonen op Aruba en in Suriname. Op Aruba zijn er 10 à 12 Gereformeerden. Vier maal per jaar worden zij bezocht door den predikant. In Suriname wordt het contact schriftelijk bewaard. De afstand is ver en de kosten zijn hoog. Op Bonaire woont — voor zoover mij bekend — geen Gereformeerde.

De Gereformeerde kerk van Curaçao is nog niet zelfstandig, maar ressorteert onder de kerk van den Haag-West en is, van kerkelijk standpunt bezien, daarvan een wijk. De kerkeraad heet dan ook wijkraad.

Deze kerk doet ook zeer veel aan evangelisatie. Door huisbezoek en door verspreiding van allerlei lectuur, tijdschriften, preeken, kalenders enz. tracht zij de boodschap des evangelies ook buiten haar eigen kring te verbreiden.

Zooals elke evangelisatie, is dit niet het minst in Curaçao een zeer moeilijke arbeid. Op geestelijk gebied is de bevolking zeer moeilijk te benaderen. De meest scheeve voorstellingen hebben zich in den geest van de naïeve menschen vastgezet .Zoo wilde een zwarte Curaçaoenaar — het zal den lezers bekend genoeg zijn, dat er blanke en zwarte Curaçaoenaars zijn — eens beweren, dat God met den zwarten mensch niet van doen wilde hebben. Hij baseerde zijn meening op het feit dat, hij „nog nooit een zwarten God op een plaatje gezien had. God is alleen voor den „witten" mensch en de duivel is voor den zwarten mensch. Want die moet toch ook menschen hebben en de duivel is zwart." En ook uit de

praktijk van zijn leven was dit voor hem komen vast te staan. Het regende altijd — zoo zei hij — tusschen 12 en 1 uur en na 4 uur en haast nooit voor 12 en na 1. Daarmee bedoelde hij dit: onder mijn werktijd regent het nooit. Maar altijd in mijn schafttijd of vrijen tijd. Wanneer het in zijn werktijd regende, kon hij het werk staken. Dat was hem veel aangenamer. Hij bad er wel eens om, dat het toch op een anderen tijd regende. Maar „God hoort mij niet. Hij wil niet met den zwarten mensch te doen hebben. Bid u maar voor me. Hij hoort naar u wel." Een enkel staaltje van den naïeven geest van dit deel der bevolking, dat gemakkelijk met meerdere zou zijn aan te vullen. Maar genoeg. Kinderen zijn het, groote kinderen.

En daarom vraagt de Gereformeerde evangelisatie zeer veel geduld en toewijding. Het is voor haar zeer moeilijk om de beginselen van het evangelie ingang te doen vinden. Want wel zijn de eeuwige dingen juist den eenvoudigen geopenbaard, toch is dit de gang: door het hoofd naar het hart.

De Gereformeerde evangelisatie onder de kleurlingen heeft dan ook, voor zoover mij bekend is, tot dusver in het geheel geen resultaat opgeleverd, maar dat werk is nog niet intensief ter hand genomen, daar de opbouw van het eigen kerkelijk leven alle aandacht vroeg.

Tot de Gereformeerde kerk behoort geen enkele echte Curaçaoenaar. Wèl heeft eenig resultaat gehad de bearbeiding van de Surinamers door de Gereformeerde kerk. Er wonen op Curaçao ongeveer 400 Surinamers, sommigen reeds 10 jaar. Hoewel voor 't grootste deel van origine behoorend tot de Evangelische Broedergemeente in Suriname, zijn zij meerendeels van het geloof vervreemd. Daar de Hernhutters een andere liturgie hebben, heeft de predikant van de Gereformeerde kerk, Ds. H. W. Kroeze, eenige jaren geleden getracht aparte diensten voor hen in te stellen.

Eerst maakten die diensten nog al eenigen opgang. Maar heel spoedig trad het verval in. Eerst kwamen er circa veertig. Toen liep het terug tot acht. En tenslotte niet één. Al is het doel niet bereikt, toch is er nog wel contact uit ontstaan en bewaard gebleven tusschen de Surinamers en de Gereformeerde kerk van Curaçao. Op verzoek van de Evangelische Broedergemeente te Paramaribo verricht de Gereformeerde predikant bepaalde kerkelijke handelingen, zooals b.v. huwelijksbevestiging en doop. Zelfs wordt ook nog wel op Christelijke feestdagen een dienst naar hun liturgie gehouden. Waarvoor dan gemeenlijk nog wel belangstelling is. Dat de Evang. Broedergemeente van Suriname en de Ge-

reformeerde predikant met elkander in contact staan, vindt zijn oorzaak daarin, dat er geen geïnstitueerde gemeente van de Hernhutters op Curaçao is. De Surinamers voelen zich nog het meest aangetrokken tot de Gereformeerde kerk. Toch zijn het nog maar enkelen, die min of meer trouw kerkelijk meeleven.

Onder het kerkelijk leven van Curaçao moet ook gerekend de verzorging van de militairen. Het is den lezers bekend, dat er in het Waterfort een bezetting is van mariniers en dat er in het Schottegat steeds een oorlogsschip ligt. Onder deze mannen zijn vanzelf ook Gereformeerden. De mariniers van het Waterfort en de matrozen en korporaals van het oorlogsschip worden iederen Donderdagavond verwacht in de pastorie, die er op gebouwd is om velen te ontvangen. Dat zijn de marine-avonden. Daar is toegang voor allen. Er wordt niet gevraagd naar richting of kleur. De marine-avond begint met een toespraak van ongeveer een half uur over allerlei onderwerpen op bijbelsch en staatkundig terrein. Daarna wordt onder het genot van een koelen dronk gesjoeld, gedamd en geschaakt. En zoo tracht men de militairen in een huiselijk milieu op te nemen en hen onder een anderen invloed te brengen.

Ook gaat de belangstelling van de Gereformeerde kerk zeer uit naar de zeevarenden. Zij, die op passagiers- en koopvaardijschepen varen, krijgen regelmatig toezending van lectuur en worden aan boord bezocht. Velen vinden uit zichzelf, zoodra zij Curaçao aandoen, den weg naar de pastorie.

Zoo is dan het Gereformeerd kerkelijk leven van Curaçao nog zeer klein, maar toch in enkele jaren in ledental overweldigend uitgebreid, vergeleken met het klein getal, waarmee het begon. En de Gereformeerde kerk, niet het minst door het opvallend aardige kerkgebouw op Mundo Nobo, heeft op Curaçao eenig aanzien naar buiten gekregen.

JAARCIJFERS VAN SURINAME

DOOR

L. C. PREY

De op finantieel, economisch of sociaal gebied omtrent Suriname bestaande litteratuur is zeer schaars; betrouwbare gegevens treft men eigenlijk alleen aan in de officieele begrootingsstukken en in de Koloniale verslagen. Statistieken, in den geest van de in ons land bekende „Jaarcijfers", bestaan in dit, in menig opzicht zoo onontwikkelde, land niet. En juist hier zijn deze niet te ontberen, wanneer men zich een beeld wil vormen van de structuur van het gewest, zonder genoodzaakt te zijn daartoe een menigte heel of half officieele stukken te raadplegen.

Zulke statistieken zijn een belangrijk hulpmiddel bij de bestudeering onder meer van den economischen en socialen toestand. Zij geven een exact en zakelijk antwoord op de bij hen, die zich voor die vraagstukken interesseeren, van nature opkomende vraag: hoe het vroeger is geweest.

Bij de raadpleging dient men evenwel niet uit het oog te verliezen, dat statistieken niet anders zijn dan volgens een bepaalde methode gerangschikte cijfers of cijfergroepen en dat deze geen licht verschaffen aangaande de factoren, waarvan elk cijfer het product is, dat wil dus zeggen, dat men voorzichtig moet te werk gaan met het trekken van conclusies, in het bijzonder ten aanzien van de voor elk jaar afzonderlijk vermelde cijfers. Over een reeks van jaren beschouwd geven deze cijfers echter een beeld van opgang of teruggang, dat in den regel als een afspiegeling van den werkelijken toestand kan worden aanvaard.

Ik heb daartoe een dergelijke statistiek opgebouwd, aanvangende in het jaar 1920 en betrekking hebbende op klimaat, landbouw, handel, scheepvaart, bevolking en alle takken van bestuurszorg, die voor een beoordeeling van de ontwikkelingsmogelijkheden van belang zijn.

Niet voor ieder jaar kon over cijfers worden beschikt; ook

moet men met ieder cijfer *nog* voorzichtiger zijn dan, gelijk hiervoor betoogd, bij raadpleging van iedere statistiek geboden is. Vooral in vroegere jaren nam men het met het verschaffen van cijfers niet zoo nauw; in latere jaren is meer contrôle op de juistheid der cijfers uitgeoefend. Over een reeks van jaren beschouwd zijn echter aan deze Jaarcijfers wel voldoend veilige „aanwijzingen" te ontleenen.

Behalve met het verschaffen van een, zij het dan niet in alle opzichten volledig, statistisch beeld van het land, als voorloopig hulpmiddel, is het doel met dit werk althans een begin te maken. Eenmaal verschenen, zal wellicht het nut ervan worden ingezien en van Overheidswege het werk systematisch worden voortgezet, omdat betrouwbare Jaarcijfers ook voor het Bestuur van groote waarde zijn.

De cijfers gaan tot en met 1937. De bedoeling is elk jaar de aanvullende cijfers te geven, zoodra daarover kan worden beschikt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN TE PARAMARIBO EN REGENVAL TE PARAMARIBO EN OP ENKELE ANDERE PLAATSEN.

Jaren	Luchtdruk in mm herleid op 0°C		Temperatuur graden C.		Dampdrukking in mm		Betrekkelijke vochtigheid in % gem.	Bewolking (0–10) gemidd.	Totale regenval in mm					
	max.	min.	max.	min.	max.	min.			Paramaribo	Republiek	Brownsweg	Alliance	Coronie	Nickerie
1920	763.1	759.2	33.7	19.1	25.4	17.2	82	5.4	2032.6	2000.0	2177.2	1908.7	1642.7	1130.4
1921	764.4	755.9	33.6	18.7	24.6	16.9	85	5.8	2102.7	1895.5	2722.8	2221.8	1780.7	1673.7
1922	764.4	755.7	34.1	20.5	25.6	16.9	82	6.4	2427.2	2033.7	2264.5	1784.8	2032.3	1936.1
1923	763.8	756.5	34.7	18.1	25.0	12.8	82	6.9	2290.6	2185.2	2227.5	2012.4	1692.8	1421.4
1924	763.6	757.1	34.2	17.0	24.9	15.5	81	7.1	2004.5	1409.9	1994.4	1817.6	1678.0	1631.0
1925	763.3	756.8	34.9	17.2	25.0	13.9	80	7.1	1715.7	1623.9	1906.1	1500.1	1245.1	1115.9
1926	764.0	756.3	34.6	17.3	25.5	13.2	79	7.4	1797.6	1639.1	1879.1	1500.1	1192.4	1322.1
1927	764.2	754.5	34.5	17.2	25.6	16.2	82	7.3	2610.1	2518.9	2567.0	2431.0	2580.4	2624.2
1928	763.8	756.1	35.0	20.0	25.7	14.4	81	7.0	2619.7	1991.2	2078.3	2154.8	1533.1	1901.0
1929	763.8	755.6	35.2	18.1	25.2	15.4	80	7.3	2018.7	1752.9	1996.5	1632.7	1667.1	1813.7
1930	764.9	756.6	35.6	20.0	25.3	14.6	81	7.1	2106.3	1517.6	2114.8	1779.8	1473.1	1748.0
1931	764.9	756.1	35.0	20.3	25.2	16.3	80	6.9	2148.7	2025.5	2205.3	2095.1	1671.7	2190.3
1932	764.3	757.2	36.0	18.9	25.0	13.3	80	6.4	2358.7	1848.7	2187.2	2203.6	1827.5	1904 6
1933	765 0	756 9	34.7	18.2	25.4	15.1	81	6.6	2530.5	2511.5	2246.7	2529.2	2468.8	2399.5
1934	764.3	757.0	34.4	19.1	25.1	14.4	80	6.6	1729.2	1906.4	2154.5	1454.3	1172.9	1167.8
1935	764.5	757.6	35.3	17.9	24.9	15.4	79	5.5	1707.8	1759.3	2094.8	1880.0	1514.2	1892.9
1936	764.6	755.4	35.7	18.1	25.9	14.7	80	5.5	2453.0	2142.5	2486.7	1976.0	1588.3	1761.3
1937	764.8	756.7	35.9	18.3	25.3	14.7	78	5.7	2012.6	2279.3	2083.5	2148.0	1638.2	2309.9

GEMIDDELDE REGENVAL BOVEN VERSCHILLENDE STROOMGEBIEDEN

Jaren	Stroomgebied van de						
	Corantijn	Nickerie	Noordkust tusschen Nickerie en Coppename	Saramacca	Suriname	Commewijne	Marowijne
1920	1833.9	1326.2	1484.0	2005.4	2048.9	1966.8	2292.6
1921	—	1673.8	1685.4	2315.0	2133.1	2227.1	2476.6
1922	2234.1	1910.1	1804.1	2198.7	2349.6	2123.5	1988.5
1923	1961.5	1581.0	1610.3	2070.4	2252.4	2134.6	2525.0
1924	1998.4	1629.6	1575.8	1980.5	1935.0	1846.7	2164.0
1925	1725.0	1207.2	1204.4	1960.9	1708.5	1698.0	2362.9
1926	1591.0	1427.0	1185.8	1806.1	1758.6	1713.3	2126.7
1927	2797.0	2576.5	2514.8	2611.3	2488.0	2543.1	2536.5
1928	1968.0	1911.0	1509.7	2208.6	2238.9	2474.1	2325.4
1929	2357.0	1838.1	1488.5	2181.2	2015.3	1982.8	2105.3
1930	1717.9	1807.1	1375.4	1837.2	1780.0	1833.9	2044.3
1931	1904.1	2177.1	1675.0	2040.5	2076.3	2199.9	1825.7
1932	1767.0	1967.5	1810.6	1914.7	2102.1	2262.8	—
1933	2148.5	2213.2	2265.2	2212.9	2400.6	2500.4	2403.0
1934	2040.5	1217.8	1031.0	1953.1	1971.0	1649.3	1948.8
1935	1973.8	1861.7	1338.6	1659.0	1800.6	1930.0	—
1936	2225.0	1763.4	1464.7	2137.6	2197.5	2110.0	1898.7
1937	2274.5	2417.4	1490.6	2001.0	2060.0	2142.9	2486.6

ALGEMEEN OVERZICHT VAN DEN LOOP DER BEVOLKING (ZONDER BOSCHNEGERS EN INDIANEN).

Jaren	Totale bevolking op 31 Dec.	Aantal huwelijken in den loop des jaars gesloten	Levend aangegeven							Levenloos aangegeven			Aantal sterfgevallen	Overschot der levend aangegeven op de overledenen	Mannelijke bevolking	Vrouwelijke bevolking.
			wettig			onwettig			Tezamen (m. en vr.)	wettig	onwettig	totaal				
			m.	vr.	totaal	m.	vr.	totaal								
1920	107.354	543	444	441	885	1163	1176	2339	3224	38	178	216	2080	1144	—	—
1921	107.723	427	495	534	1029	1203	1334	2537	3566	41	224	265	2597	969	56.778	50.945
1922	110.326	484	438	431	869	1292	1208	2500	3369	52	200	252	2189	1180	58.001	52.325
1923	112.818	395	469	426	895	1342	1227	2569	3464	43	189	232	2314	1150	59.082	53.736
1924	116.058	403	525	489	1014	1382	1440	2822	3836	48	221	269	1906	1930	60.732	55.326
1925	119.926	395	477	478	955	1538	1438	2976	3931	41	219	260	1772	2159	62.581	57.345
1926	122.982	365	481	473	954	1494	1474	2968	3922	44	194	238	2223	1699	63.940	59.042
1927	126.041	440	403	402	805	1363	1313	2676	3481	44	167	211	2107	1374	65.388	61.253
1928	129.297	467	459	426	885	1495	1445	2940	3825	28	182	210	1925	1900	67.093	62.204
1929	131.687	459	466	472	938	1685	1708	3393	4331	41	209	250	2032	2299	68.111	63.576
1930	133.651	480	473	425	898	1677	1584	3261	4159	19	176	195	1855	2304	68.996	64.655
1931	136.218	386	446	471	917	1623	1626	3249	4166	36	206	242	1966	2200	70.234	65.984
1932	138.694	420	486	462	948	1620	1618	3238	4186	44	182	226	1827	2359	71.417	67.277
1933	141.508	438	483	482	965	1830	1737	3567	4532	40	179	219	1853	2679	72.804	68.704
1934	144.385	367	496	465	961	1799	1714	3513	4474	53	171	224	1835	2639	74.246	70.139
1935	146.843	442	550	479	1029	1859	1918	3777	4806	42	231	273	1734	3072	75.356	71.487
1936	148.971	386	494	526	1020	1768	1748	3516	4536	33	190	223	1916	2620	76.298	72.673
1937	150.896	395	474	492	966	1768	1790	3558	4524	47	150	197	1854	2670	77.009	73.887

BEVOLKING IN DE DISTRICTEN EN IN HET GEWEST

Jaren (op 31 Dec.)	Paramaribo	District Suriname([1])		District Commewijne([1])		District Marowijne ([1])		District Coronie	District Nickerie	District Saramacca([1])		District Para([2])		Het Gewest	Bovendien	
		Beneden	Boven	Beneden	Boven	Marowijne	Cottica			Beneden	Boven	Beneden	Boven		Boschnegers	Indianen
1920	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1921	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1922	43.757	9.885	3.449	13.615	1.204	9.719	15.699	2.641	10.157	5.688	191	11.124	2.552	110.933		
1923	44.772	10.308	3.349	13.667	1.177	9.219	15.858	2.647	10.548	5.642	185	11.273	2.480	112.827		
1924	45.523	11.115	3.463	14.212	1.662	920	6.026	2.683	11.007	5.651	176	11.575	2.545	116.058		
1925	45.554	11.763	3.454	15.273	1.208	930	6.666	2.748	11.794	5.650	142	12.343	2.401	119.926	± 1700	± 2500
1926	45.703	12.227	3.066	16.793	1.081	918	7.432	2.674	12.645	5.315	142	12.770	2.216	122.982		
1927	45.791	30.605		23.779		2.714		2.805	13.843	6.504		—		126.041		
1928	46.929	31.752		24.959		2.354		2.883	14.403	6.017		—		129.297		
1929	46.953	32.875		25.873		2.397		3.021	14.388	6.180		—		131.687		
1930	47.318	33.889		26.282		2.418		3.100	14.276	6.368		—		133.651		
1931	48.389	34.761		26.949		2.178		3.193	14.106	6.642		—		136.218		
1932	49.674	35.650		27.202		1.755		3.213	14.559	6.841		—		138.694		
1933	50.294	37.607		27.332		1.698		3.301	14.612	6.864		—		141.508		
1934	51.554	39.041		27.124		1.746		3.288	14.595	7.037		—		144.585		
1935	52.103	40.815		26.588		1.985		3.386	14.792	7.174		—		146.843		
1936	52.705	42.169		26.351		2.086		3.387	15.011	7.262		—		148.971		
1937	52.368	42.137		25.824		3.423		4.002	14.834	8.308		—		150.896		

([1]) Na 1926 gevormd uit de beide daaronder vermelde deelen.
([2]) In 1926 opgeheven en gevoegd bij District Suriname.

VERDEELING VAN DE BEVOLKING NAAR DEN LANDAARD (ZONDER BOSCHNEGERS EN INDIANEN)

Jaren (op 31 Dec.)	Europeanen uit Nederland		Europeanen van elders		Surinamers		Britsch-Indiers		Nederl.-Indiers		Chineezen		Anderen	
	m.	vr.	m.	vr.	m.	vr.	m.	vr.	m.	vr.	m.	vr.	m.	vr.
1920	447	328	247	37	24.456	27.969	15.600	10.496	7.167	4.313	693	91	1.719	1.317
1921	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1922	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1923	482	235	436	243	26.000	29.138	17.104	13.426	10.776	7.753	1.009	304	2.234	1.793
1924	461	251	453	253	26.699	29.540	17.451	13.523	10.998	7.687	1.129	325	2.196	1.757
1925	426	270	529	243	27.403	30.948	18.066	14.467	12.776	9.425	1.276	304	2.105	1.688
1926	431	282	556	249	26.763	30.831	18.324	14.858	14.568	10.923	1.278	292	2.020	1.607
1927	443	252	525	260	27.146	31.339	18.530	15.196	15.569	11.821	1.256	259	1.919	1.526
1928	570	283	500	243	27.167	31.642	18.824	15.582	16.785	12.628	1.341	359	1.906	1.467
1929	581	329	508	253	27.221	31.770	19.204	16.175	17.200	13.136	1.392	377	2.005	1.536
1930	592	337	514	264	27.505	32.168	19.456	16.467	17.462	13.463	1.407	394	2.060	1.562
1931	605	342	509	269	28.039	32.725	19.899	16.855	17.972	13.801	1.448	397	2.033	1.593
1932	581	326	597	294	28.438	33.220	20.285	17.185	18.032	14.225	1.470	437	2.064	1.590
1933	593	334	620	311	28.924	33.755	20.738	17.595	18.272	14.650	1.547	462	2.110	1.597
1934	597	342	621	326	29.609	34.373	21.278	18.115	18.604	14.956	1.541	473	1.996	1.554
1935	611	342	646	339	30.228	34.958	21.847	18.930	18.436	14.950	1.598	478	1.990	1.490
1936	626	351	649	336	30.699	35.480	22.087	19.266	18.535	15.241	1.654	490	2.048	1.509
1937	624	304	654	341	31.685	36.064	23.119	20.725	17.417	14.513	1.644	515	1.866	1.348

VERDEELING VAN DE BEVOLKING NAAR DE KERKGENOOTSCHAPPEN (ZONDER BOSCHNEGERS EN INDIANEN)

Gezindte	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Nederl. Hervormd			6.867	6.909	7.172	7.208	7.271	7.590	7.782	6.973	7.083	7.263	7.597	7.889	8.014	8.120	8.400	8.550
Evang. Luthersch			2.864	2.748	2.768	2.749	2.861	3.149	3.203	2.442	2.507	2.607	2.900	2.920	3.011	3.040	3.700	3.800
Roomsch Katholiek . . .			23.418	28.987	24.116	24.565	24.062	24.585	25.219	25.655	25.812	26.326	26.752	27.294	27.582	28.450	29.535	29.124
Evang. Broedergemeente .			27.162	23.987	29.162	30.132	29.170	29.719	30.024	29.655	30.286	30.799	29.124	29.453	30.037	30.754	26.882	29.727
Israël. gemeente			786	818	738	699	750	766	756	618	628	640	762	769	782	780	780	780
Vrije Evangelisatie			205	213	184	191	180	169	134	186	188	199	76	79	81	67	65	66
Episcopaalsche gemeente .			997	1.021	1.235	1.158	1.121	1.110	1.261	1.272	1.306	1.327	1.493	1.567	1.593	313	335	357
Doopsgezinden			119	108	118	106	123	115	119	60	66	73	559	529	503	527	527	527
Mohammedanen			24.364	25.544	28.549	25.523	34.536	34.235	35.592	35.675	36.005	36.649	36.098	36.899	39.972	40.860	42.000	41.300
Hindoes			22.450	22.667	25.765	26.283	20.719	23.384	23.689	27.605	27.805	28.301	30.111	30.667	29.841	30.360	32.000	32.000
Volgelingen v. Confucius .			424	507	607	611	711	710	1.100	1.061	1.140	1.182	1.280	1.214	1.289	1.220	1.300	1.300
Overigen			1.277	1.231	644	701	478	509	418	770	825	852	1.942	2.228	1.680	2.352	3.447	3.365

BOEKBESPREKING

Fred. Oudschans Dentz, *Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck*. Een belangrijke figuur uit de geschiedenis van Suriname. Uitg. P. N. van Kampen & Zoon N.V. Amsterdam, 1938.

In de bekende Patria-Serie, Vaderlandsche Cultuurgeschiedenis in monografieën onder redactie van Dr. J. H. Kernkamp is als 14e deeltje het bovenvermelde boekje verschenen. Het 9e deeltje, dat van Johanna W. A. Naber, handelt over „Onbetreden paden van ons koloniaal verleden". Onbetreden paden zijn het niet juist, die de heer Oudschans Dentz in zijn werkje inslaat. Over den energieken eersten Gouverneur van Suriname tijdens de periode van de Geoctroyeerde Societeit is reeds heel wat geschreven en zijn eigen correspondentie met de autoriteiten in Patria is eveneens van een respectabelen omvang, in aanmerking genomen bovendien den korten tijd — nog geen vijf jaren —, waarin hij het bewind in de kolonie voerde.

De heer Oudschans Dentz heeft met grooten ijver zoo goed als alles verzameld en geordend, wat door en over dezen merkwaardigen bestuurder is geschreven en dit in het boekje bijeengebracht. Een nuttig werk ongetwijfeld, want het stelt belangstellenden in dien tijd van de grondvesting der kolonie Suriname in staat, op gemakkelijke wijze een overzicht te verkrijgen van datgene, wat zij anders, daar het her en der verspreid is, met groote moeite zouden moeten bijeenzoeken.

Er is, zooals ik opmerkte, over dezen Gouverneur reeds heel wat geschreven en de beoordeeling van enkele zijner bestuursdaden loopt bij verschillende schrijvers niet onbelangrijk uiteen. Over het geheel is men het er wel over eens, dat Van Aerssen van Sommelsdijck nuttig werk gedaan heeft, door orde te scheppen in de nog vrij wilde en primitieve samenleving, die er in Suriname vóór zijn bewind was en, dat hij door zijn krachtig optreden den

grondslag gelegd heeft voor datgene, wat in de 18e eeuw de kolonie voor het Moederland werd. Overigens loopt de beoordeeling van zijn daden bij verschillende schrijvers nogal belangrijk uiteen.

De heer Oudschans Dentz heeft een hoofdstuk gewijd aan „Van Sommelsdijcks karakter". Mij schijnt het altijd een eenigszins gewaagde onderneming, een oordeel over iemands karakter openbaar te maken, in het bijzonder, wanneer het een persoonlijkheid betreft uit een vervlogen tijdperk en levende en werkende in geheel andere omstandigheden, dan die, waarmede wij vertrouwd zijn. Daardoor is het wellicht te verklaren, dat het oordeel van verschillende schrijvers over Van Aerssen van Sommelsdijck in detailpunten nogal belangrijk uiteenloopt. Iemand, die hem persoonlijk en van zeer nabij gekend heeft, de Fransche huisonderwijzer zijner kinderen, Jean Rou, oordeelt niet zeer gunstig over zijn patroon. En evenmin over zijn meesteres. In een artikel in „De West-Indische Gids" (2e jaargang, afl. 2, blz. 76–94) geeft de heer S. Kalff eenige, aan Rou's mémoires ontleende bijzonderheden benevens aanhalingen uit de rijmkroniek van Coenraet Droste „Overblijfsels van Geheughenis", welke ook bij Oudschans Dentz te vinden zijn. Droste, de aanzienlijke rentenier uit Den Haag, kende eveneens Van Sommelsdijck persoonlijk, hoewel meer oppervlakkig dan Rou.

Latere schrijvers zijn in hun oordeel zeer verschillend en wel eigenaardig is het hierbij, dat zelfs Katholieke auteurs het onderling niet eens zijn. Pater Van Coll, die meer dan 40 jaar in Suriname werkzaam is geweest, schreef omtrent hem als een gevierd krijgsman, wiens nagedachtenis geweld werd aangedaan. Het oordeel van Frater M. F. Abbenhuis in het Koloniaal Missie Tijdschrift (XVII 1934, blz. 9) verschilt daarvan nogal iets. Deze schrijft omtrent Van Aerssen: „.... terwijl hij het contract (nl. dat, waarbij de Geoctroyeerde Societeit werd opgericht K.) mede-teekent, breekt hij het tevens .... Op den trouw en het woord van zoo'n man kan men niet rekenen, ook al schijnt hij Roomsche sympathieën te hebben. Als zijn te stichten koninkrijk maar floreerde, kon hem de waarheid en de wet Gods weinig schelen. Hij is een echte libertijn, die allen kerkgenootschappen het licht gunt, als ze hem naar niet schadelijk zijn ....". Hiermede lijkt mij weer moeilijk te rijmen het vleiende getuigenis van Pistorius, dat de heer Dentz op blz. 66 van zijn boek aanhaalt.

Genoeg, dunkt mij, om aan te toonen, hoe moeilijk het is, zich een oordeel te vormen omtrent het karakter van iemand, als dezen Gouverneur.

Die verschillende beoordeelingen vinden haar aanleiding in zijn houding in de zaak der met hem uitgekomen en in Suriname overleden Franciscaner missionarissen en in die van het Indiaansche meisje, dat als een soort waarborg voor het nakomen der vredesvoorwaarden door de overwonnen Indianen aan den Gouverneur werd afgestaan.

De heer Oudschans Dentz geeft op blz. 84 een aanhaling uit een in zijn bezit zijnd manuscript, geschreven door den Gouverneur Jan Nepveu in 1769, welk geschrift „nimmer werd uitgegeven". Geheel onbekend is toch dat geschrift blijkbaar niet, want de heer S. Kalff geeft in zijn bovengenoemd artikel in de W.I.G. dezelfde aanhaling, alleen met eenigszins afwijkende spelling. Hoe dit nu zit, is mij niet bekend.

Een kleine opmerking zij mij ten slotte nog veroorloofd; zij betreft het laatste hoofdstuk (blz. 189), getiteld „Het wapen van Suriname, enz." Op deze blz. komen enkele onnauwkeurigheden voor. Het wapen van Amsterdam toch vertoont niet drie zwarte kruisen, maar wel drie zilveren (of witte) St.-Andrieskruisen op de middelste, zwarte baan. De beschrijving van het wapen van Van Sommelsdijck is niet volledig; verzuimd is de vermelding van het hartschild, een gouden lelie op een blauw veld, terwijl de drie gaaien, die genoemd worden, „merlettes" dienden te zijn (heraldische vogeltjes zonder snavel of pooten).

Maar, deze opmerkingen daargelaten, het is m.i. onjuist te spreken van een wapen van Suriname. Een bijzonder wapen van Suriname bestaat niet; het wapen, dat voor officieele stukken gebruikt wordt en behoort gebruikt te worden, is het Rijkswapen. Het gebruik daarvan is trouwens in 1869 opzettelijk voorgeschreven en dit voorschrift is in 1911 nog eens herhaald.

In deze meening betreffende het z.g. wapen van Suriname sta ik allerminst alleen. In de Encyclopaedie van West-Indië (blz. 731 e.v.) behandelt een meer bevoegde dan ik, nl. de heer Mr. G. J. Fabius, uitvoerig de kwestie van het Surinaamsche wapen. Dit artikel begint, met dezen afdoenden zin: „Merkwaardigerwijze moet het artikel aanvangen met de bekentenis, dat het onderwerp, waarover het handelt, niet bestaat. Onze koloniën toch hebben nimmer een eigen wapen bezeten". De afdeeling B. van dit artikel stelt vast: „Onder het Zeeuwsche bestuur bestond geen wapen".

Amsterdam, November 1938. C. K. Kesler

KRONIEK

SURINAME

Voor de derde maal in vijf jaar tijds hebben de Staten van Suriname geweigerd hun medewerking te verleenen tot het invoeren eener wettelijke regeling, welke aan de overheid de bevoegdheid zou moeten geven den invoer van ongewenschte drukwerken uit Nederland te beletten, de z.g. „gezagsondermijnende" drukwerken. De meerderheid der vertegenwoordiging was blijkbaar nog altijd van meening dat het in Suriname niet verboden mag te zijn te lezen wat ook in het moederland gelezen mag worden, onverschillig welke bijzondere bepalingen op de drukwerken van elders er in Nederlandsch Indië bestaan mogen.

De afwijzende beslissing werd genomen door tien van de vijftien Statenleden, t.w. drie van de vijf benoemde en zeven van de tien gekozene; de rest was afwezig. Er werden vier stemmen uitgebracht vóór het ontwerp, t.w. die van de drie benoemde leden en die van den voorzitter, welke laatste zijn positie als zoodanig mede aan een benoeming van den gouverneur dankt.

Zonder een oogenblik te twijfelen aan den ernst der voorstemmers, kan men toch een stemmenverdeeling als deze merkwaardig achten. Is het in een kleine gemeenschap als de Surinaamsche toch reeds moeilijk onder alle omstandigheden in een openbare functie den schijn van partijdigheid te vermijden, de toestand moet in dit opzicht door de invoering van het instituut der benoemde Statenleden nog moeilijker geworden zijn.

Een ander ontwerp intusschen werd met algemeene stemmen verworpen, dat nl. der verordening waarbij ook het z.g. stadsdistrict (Paramaribo) tot een afzonderlijk bestuursressort in den zin der Staatsregeling gemaakt zou worden, met een districts-commissaris aan het hoofd; in onze voorlaatste Kroniek werd reeds aangegeven welke de bezwaren waren der vertegenwoordiging. Eigenaardig is dat de verdeeling van het land in districten, ieder onder een door den gouverneur benoemd hoofd, een aangelegenheid is in welke, volgens de Staatsregeling, de plaatselijke wetgever te voorzien heeft, terwijl zij, onder het oude Regeeringsreglement, door een K.B. werd beheerscht en in dit K.B. het stadsdistrict, residentie van den gouverneur en standplaats van een commissaris van Politie, alsmede van den procureur-generaal, hoofdeloos gelaten is, wat natuurlijk opzettelijk is geschied. De gedelegeerde van den gouverneur, die het ontwerp der voorgestelde verordening te verdedigen had, is er blijkbaar niet in geslaagd er de Staten van

te overtuigen dat de bestaande toestand een ongewone is en gewijzigd behoort te worden.

Naar aanleiding van het voorloopig verslag der Staten aangaande de indertijd verworpen en in den zomer van het vorige jaar opnieuw ingediende ontwerpen eener afzonderlijke regeling der huwelijken tusschen Aziaten, is in De Surinamer een krachtig betoog geleverd tegen het verlaten van het beginsel der rechtsgelijkheid voor alle ingezetenen, dat tot dusver gehuldigd werd en dat, werden de ontwerpen in kwestie aangenomen, in bedenkelijke mate in het gedrang zou komen. De schrijver van het zeer suggestieve artikel komt op tegen de z.i. ongewenschte rechtsbegunstiging ten bate van bepaalde bevolkingsgroepen, welke door de ontwerpen beoogd wordt, een begunstiging welke hij een in de Surinaamsche wetgeving ten eenen male misplaatste rechtsfiguur zou achten en welke hij dan ook volkomen onaanvaardbaar noemt. Een verbreking der bestaande rechtseenheid op het punt der huwelijkswetgeving, door gouvernement en voorstanders onder de Statenleden wenschelijk geacht, afgezien dus van de vraag of zij beschouwd zou mogen worden als door de omstandigheden geboden, is voor den schrijver niet alleen verwerpelijk, hij verklaart de ontwerpen, uit een bepaalden gezichtshoek beschouwd, zelfs tot een vergissing.

Sedert hier te lande en in Suriname zelf, de vraag is opgeworpen of het éénheidsbeginsel op wetgevend gebied voor de naar ras, herkomst en geloof zoo gedifferentieerde bevolking onzer Zuidamerikaansche kolonie gehandhaafd behoort te worden, is dit wel het beste betoog tegen de óngelijkheid dat onder de aandacht van het publiek gebracht is.

Het Surinaamsche kantongerecht heeft een uiterst eigenaardig geval te behandelen gekregen.

Er schijnt nogal iets aan te merken te zijn op de regeling van het straatverkeer in de hoofdplaats, of liever het moderne verkeer aldaar schijnt te lijden onder de afwezigheid eener regeling. Een automobilist heeft willen demonstreeren wat er op dit gebied ontbreekt en hij heeft dit, volgens eigen verklaring, gedaan door, opzettelijk, maar met een zacht vaartje, een politiebeambte aan te rijden, die het verkeer zou hebben belemmerd. Een optreden als dat van dezen autobestuurder is natuurlijk in een rechtsgemeenschap niet geoorloofd, trouwens het zou in den autoritairen staat eerst recht niet geduld worden; dat de rechter straf oplegde, zelfs een tamelijk ernstige straf, spreekt van zelf.

Het wel zeer bijzondere van het geval was hierin gelegen, dat de overtreder een Statenlid is en wel een der door den gouverneur benoemde leden. Wij hebben onderzocht of de Staatsregeling den gouverneur de bevoegdheid geeft een door hem benoemd lid der vertegenwoordiging te ontslaan, wanneer de landvoogd achteraf tot het inzicht mocht komen zich in de keuze te hebben vergist; konden echter dienaangaande niets vinden.

Wie h.t.l. geregeld de Surinaamsche nieuwsberichten leest stuit nogal eens op eigenaardigheden en tegenstellingen welke hem vreemd voorkomen.

Zoo heeft de gouverneur afwijzend beschikt op een verzoek om steun uit de openbare kas, ingediend door eenige werklooze planters (gewe-

zen directeuren en opzichters van plantages dus), die hun krachten zouden willen beproeven op de al sedert jaren zoo druk besproken citruscultuur, doch uit den aard der zaak zelf niet over de geldmiddelen disponeeren welke voor de oprichting, zelfs van een bescheiden citrusbedrijf, vereischt worden. Een de ernstigste bezwaren tegen de cultuur in kwestie is dat men gedurende eenige jaren uitgaven doen moet waar geen inkomsten tegenover staan en dat iedere rentabiliteitsberekening falen kan, omdat niemand vooruit weten kan hoe de marktpositie zijn zal, wanneer de aanplant vruchten zal gaan opleveren.

Toch geeft het gouvernement zich groote moeite en getroost het zich uitgaven, om een citruscultuur in het leven te roepen, ook en zeker niet in de laatste plaats om mogelijkheden te scheppen voor een middenstandslandbouw, welke thans in Suriname vrijwel niet aanwezig is. Behalve de mogelijkheden echter op het gebied van cultuur, kosten, opbrengst enz., zou ook nog aangewezen moeten kunnen worden een bevolkingsgroep waaruit de middenstandslandbouwers gerecruteerd zouden kunnen worden. Welnu, hier bieden zich menschen aan die als typische middenstanders mogen worden aangemerkt en die bovendien reeds met den landbouw vertrouwd zijn. Leverde hun werkloosheid niet een uiterst gunstige gelegenheid op om het vraagstuk van de citruscultuur èn dat van den middenstandslandbouw, een stapje nader te brengen tot de oplossing? Wij meenen te weten dat ook in Nederlandsch Indië planters, door de malaise in het grootbedrijf werkloos geworden, zich als zelfstandige kleine landbouwondernemers gevestigd hebben.

15 Januari 1939. M.

CURAÇAO

Prof. mr. dr. H. W. C. Bordewijk †

Het zou niet van dankbaarheid getuigen, wanneer hier het overlijden van prof. Bordewijk onvermeld bleef. Er is reden om te herinneren aan de blijvende verdiensten voor onze West van den op nauwelijks 59-jarigen leeftijd heengeganen hoogleeraar.

Reeds in zijn proefschrift van 1905 over *Rechtspersoonlijkheid der Nederlandsche Koloniën* heeft hij, meer dan te doen gebruikelijk was, Suriname en Curaçao in zijn bespreking getroffen. Geruimen tijd daarna zijn door den steun van het *Koninklijk instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië* twee studies van zijn hand verschenen, nl. in 1911 *Ontstaan en ontwikkeling van het Staatsrecht van Curaçao* en in 1914 *Handelingen over de Reglementen op het beleid der Regering in de koloniën Suriname en Curaçao*, die beide — maar vooral het laatste is dat — een vraagbaak zijn voor allen, die belang stellen in de geschiedkundige ontwikkeling van ons West-Indisch staatsrecht of betrokken zijn bij dat staatsbestuur.

Nog vóór dit laatste werk voltooid was, hebben Benjamins en Snelleman op hem beslag weten te leggen voor hun *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, waarin o.a. de artikelen over de „bestuursregeling" van Curaçao en over het „rechtswezen" van zijn hand zijn.

Voor zoover ik weet, was zijn laatste werkzaamheid voor onze West

zijn arbeid in de commissie voor de herziening van de West-Indische regeeringsreglementen en de begrootingspolitiek, die door den oud-gouverneur Staal werd voorgezeten. Belangrijk werk heeft hij in deze commissie, waarin hij zelden of nooit op het appèl ontbrak, gedaan. Hij was een ware voorstander van de koloniale autonomie en van een ruim kiesrecht voor een vertegenwoordigend lichaam.

De naam van prof. Bordewijk zal telkens weer genoemd worden door hen, die studie maken van vraagstukken van West-Indisch staatsrecht.

Geschiedkundige sprokkeling

Zekere Br. schrijft al eenige jaren in de *Amigoe di Curaçao* af en toe stukjes over Curaçaosche geschiedenis, die den nieuwsgierigen lezer prikkelen. Zoo spreekt hij in het blad van 14 December 1938 over „Aruba een eeuw geleden" zonder bronnenvermelding. Nu is het wel bekend, dat de mededeelingen over het jaar 1816 aan De Hullu's publicatie in *De West-Indische Gids* ontleend zijn, maar van die priesters van de vaste kust, die „juist ook daar er weinig Hollanders waren", volop gelegenheid hadden om op Aruba te werken, zou men wel gaarne iets meer willen weten. Immers bleef Pirovano niet lang vóór zijn dood twee jaren op Aruba, dat volgens Dahlhaus daarna van priesterhulp verstoken bleef. En gouverneur Cantz'laar weigerde juist de toelating aan priesters, die het Nederlandsch niet machtig waren (*Koloniaal Weekblad* 10 Sept. 1925).

De zegsman van Br., „een reiziger" uit 1837 (die al spelling-Marchant schijnt geschreven te hebben) vertelt ook van La Playa, het eenigste dorp of vlek op het eiland. Maar zoo heel klein kan dat niet geweest zijn. Reeds in 1822 geeft de gouverneur voorschriften voor de aanleg van het dorp en vier jaar later bericht de kapitein-commandant over „de uitgestrektheid" en spreekt deze van „wijk- en districtsmeesters" (*Koloniaal Weekblad* 10 Oct. en 24 Dec. 1925). En Teenstra, die er eenige jaren vóór dezen reiziger moet geweest zijn, noemt al Oranjestad met 200 huizen en hutten.

Ook van de „kapitaalverschuiving" tengevolge van de goudvinding, „die nog lang voelbaar is gebleven", zou men gaarne iets meer willen weten.

Rumor in casa III

De strijd is uit, plotseling uit, en — voorloopig of voor goed — heelemaal uit. Het lijkt zoo, dat de oppositie dit niet verwacht heeft. 5 December verscheen no. 1 van den eersten jaargang van een nieuw „weekblad voor de staatkundige economische en cultureele belangen van het gebiedsdeel Curaçao", uitgegeven door een vereeniging tot behartiging van die belangen. Ondanks de beoordeeling in de *Amigoe* als „Een Antipapistisch Orgaan" zag het blad er nogal frisch uit. Maar het had een vitium originis, nl. dat het anoniem ter wereld kwam, zonder bekende ouders. Vooreerst vermeldde het omtrent de tevoren onbekende vereeniging-uitgeefster niet anders dan dat deze haar oorsprong vond „in de overtuiging van vele[n ?], dat Curaçao behoefte heeft aan

een organisatie, waarvan het doel is de belangen van het gebiedsdeel te behartigen in overeenstemming met hun [zijn?] werkelijke ontwikkeling." En dan volgt wat onduidelijk „De strekking van deze periodiek is dan ook enkel positief te bepalen, terwijl iedere negatieve doelstelling, welke door een bepaalde anti wordt beheerscht, daaraan vreemd zal blijven". Waarschijnlijk beteekent dit op het gebied van het kiesrecht: wij zijn niet anti-Roomsch, maar vinden, dat het voorgestelde kiesrecht niet in overeenstemming is met de staatkundige ontwikkeling van Curaçao. De ruimere doelstelling, ook bestrijkend economisch en cultureel gebied, kan zeer wel het bestaan dezer vereeniging wettigen maar juist omdat het blad zich aanstonds midden in den strijd werpt, had men graag vernomen: wanneer is de vereeniging opgericht? door wie[n]? wie zijn het bestuur? hoeveel leden zijn er? wat is het doel der vereeniging? hoe stelt zij zich voor haar doel te bereiken? welke zijn de vereischten voor het lidmaatschap? wie redigeert het blad? De belangstellende lezer hoort er niets van, zelfs niet hoeveel de abonnementsprijs is. En het gekke is, dat de *Amigoe*, die doet, alsof zij het weet, ook geen namen noemt, en alleen zegt, dat tot de redactiestaf behooren een Curaçaoenaar en enkele eerst in de laatste jaren geïmporteerde Hollanders.

Vreemd is ook, dat het tweede nummer, dat 12 December had moeten verschijnen, bijna drie weken later kwam.

Het is te hopen, dat de Vereeniging tot behartiging van de staatkundige, economische en cultureele belangen van het gebiedsdeel, als de statutaire ontwikkeling van doelstelling en middelen in overeenstemming met haar schoonen naam zijn, een vaster bestaan heeft.

De pennestrijd is ginds voortgezet en heeft weerklank gevonden in de Staten-Generaal. 22 December bij de begrooting van Koloniën voor 1939 is bij monde van een sociaaldemocraat en van een Roomsch-Katholiek het kiesrecht ontwerp verdedigd. De heeren Van Lidth de Jeude, een antirevolutionair en een christelijk-historische afgevaardigde hebben bezwaren ingebracht en de laatste heeft zelfs schorsing en vernietiging van de verordening wegens strijd met de wet of het algemeen belang in overweging gegeven. De minister heeft zich met beslistheid daartegen verzet. Het nieuwe reglement moet nog worden vastgesteld, zei de minister. Formeel zal de minister wel gelijk gehad hebben, maar belangrijker dan dat was, dat het ontwerp twee dagen te voren met 8 tegen 7 stemmen door de Staten was aangenomen.

Ja, die persdienst over en weer schijnt nog niet de juiste kennis te hebben van wat belangrijk is. In de *Amigoe* van 21 Dec. leest men van een telegram, dat als het belangrijkste, dat bij Curaçao in de Kamer ter sprake zou komen, vermeldt .... leerplicht, uitbreiding nijverheidsonderwijs voor meisjes en zeevaartonderwijs.

F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Vereeniging Indië-Nederland. Mededeelingen no. 25. Lezing Dr. Klein [over Luchtopnamen in Suriname].

Tijdschrift voor Diergeneeskunde. Deel 65. Jrg. 1838. Afl. 18. Het voorkomen van Dipylidium caninum (Linné 1758); Toxocara canis (Werner 1782); Ancylostoma caninum (Ercolani 1859); Dirofilaria immitis (Leydi 1856); en Spirocerca sanguinolenta (Rudolphi 1819) bij den hond (Canis familiaris) in Suriname, door J. Frickers. Gouv. veearts te Paramaribo.
Idem. Afl. 19. Over een infectie door trypanosoma viennei bij een rund uit Suriname, door prof. dr. O. Nieschultz, A. Bos, en J. Frickers.

Economische Voorlichting. 23 Dec. 1938, no. 51. Curaçao.

West India Committee Circular. 17 Nov. 1938, no. 1047. On advertising Rum; British Guiana's Needs; Trinidad's Cocoa Industry. Exports Show Recovery; Agricultural News (Cacao Planters Problems — Weed Killing in Barbados — Jamaica Oranges in the United Kingdom — Malaria and Estate Housing); The Bahamas Legislature.
Idem. 1 December 1938, no 1048. The Bermuda Air Service; Jewish Emigration. Premier on Possibilities of Guiana; Jamaican Sculpture; Trinidad's 1938 Sugar Crop; Agricultural News (The Use of Fungi in Industry — Avocados for an Export Trade — The Amazon Fly in St. Lucia); Jamaican Embroidery.

Ons Suriname. December 1938, no. 12. Van den medischen arbeid in het oerwoud, door H. Leerdam.

Bulletin de la Section de Géographie. 1936. Quelques Notices sur l'Histoire de la Traité Négrière des Hollandais à la côte occidentale d'Afrique, door L. C. Vryman [De overdruk is gedagteekend 1938].

Echo's uit de Missies. 25 Dec. 1938 no. I. De toekomst van de West. Mr. Dr. L. N. Deckers vertelt [ontleend aan de Maasbode].

Succulenta. 20ste Jrg. (1938), nos. 9, 10, 11. Over Cereus repandus, Cephalocereus Ianuginosus, Lemaireocereus, griseus en Acanthocereus tetragonus, door P. Wagenaar Hummelinck.

Neerlandia. Januari 1938, no. 1. Curaçao als deel van het Nederlandsche Rijk, door B. W. F. van Slobbe.

Perfumery and Essential Oil Record. 29ste Jrg. no. 11. Avocado pear oil. An investigation of the Vitamin Claims.

Tropical Agricultural Journal. 15de Jrg. no. 12. Banana diseases XII. Diseases of the banana in Haiti, with special reference to a condition described as „plant failure", door C. W. Wardlaw.

S. Dominicus Penning. Afl. 129, Januari 1939. Hoe een Curaçao'sche parochie in honderd jaren groeide. III Onderwijs en jeugdzorg; IV. De tweede steenen kerk, door Pater M. Latour O.P.

EEN STUDIEREIS NAAR DE WEST

DOOR

MR. DR. L. N. DECKERS

I

Voor ieder Nederlander moet het een voorrecht zijn uit eigen aanschouwing kennis te kunnen maken met de Nederlandsche gebiedsdeelen buiten Europa. Wij, Nederlanders, zijn reizigers en trekkers bij uitnemendheid. Kwalijk zal men een bekend ontspanningsoord of een om haar natuurschoon vermaarde streek in Europa kunnen bezoeken, zonder er landgenooten aan te treffen. Nu moge het te betreuren zijn — en het *is* te betreuren — dat onder die bewonderaars van vreemde pracht er nog velen voorkomen, die ons eigen land niet kennen; die gevaren hebben op de Italiaansche meren en de Friesche nimmer zagen, thuis zijn in de Noorsche fjorden en onze mooie Wadden-eilanden nooit hebben bezocht, afkeuring van dit verschijnsel mag niet medebrengen, dat men het feit, dat de Nederlander gaarne in den vreemde reist, eenzelfde lot doet ondergaan. Integendeel, het is goed en nuttig, dat hij van tijd tot tijd over de grenzen trekt. Vooral wanneer de reis wordt ondernomen door hem, die zijn kennis wil vermeerderen en zijn gezichtskring verruimen en heel in het bijzonder als dit geschiedt door iemand, wiens werkkring ,wiens plaats in de samenleving medebrengt, dat hij eenigen invloed oefent op de maatschappelijke, staatkundige, cultureele ontwikkeling van ons volk. De toestanden in eigen land leert men beter begrijpen, de fouten en haar oorzaken beter kennen, den omvang der vraagstukken (en vraagstukjes!) beter meten, al het goede gaat men meer waardeeren door vergelijking met het buitenland.

Het is zoo wenschelijk ook, dat wij nu en dan met eigen oogen zien wat buiten Nederland leeft en werkt, wat er gewrocht werd en tot ontwikkeling gebracht, om de deugd van liefde, van de

zeer gerechtvaardigde liefde voor ons eigen, in menig opzicht zoo voortreffelijk land, niet in de ondeugd van chauvinistische zelfoverschatting te doen ontaarden.

„Toch merkte ik veel sterker dan eer ik op reis toog", schreef Kuyper eens, „hoe goed ter afwering van te groote patriotische zelfvoldaanheid het is, zich een enkele maal in een heel andere wereld over te plaatsen." [1])

Nog hoor ik Dr. Colijn zeggen in de dagen van de kabinetscrisis van 1935, toen hij rekening hield met de mogelijkheid, dat zijn staatsmansloopbaan een einde zou nemen, „Dan zal eindelijk mijn hartewensch vervuld kunnen worden en ik een lange reis gaan maken door China en Japan."

Een reus als Kuyper moest ter afwering van het door hem gevreesde kwaad een tocht van maanden ondernemen „om de oude wereldzee." Colijn, die reeds de halve wereld doorkruiste, wilde naar de oevers van Hoang-ho en Jang-tse-Kiang en naar het verjongde Rijk van den Mikado. De landgenoot van minder groot formaat zou kunnen volstaan met een reis van naar evenredigheid verminderden omvang.

Ook valt intusschen niet te ontkennen, dat kennismaking met het vreemde land nuttig is om de waardeering te vergrooten voor hetgeen Nederland zelf biedt en den eerbied te verhoogen voor al wat onze voorouders, van geslacht op geslacht, vermochten tot stand te brengen.

Voor ons, Nederlanders, is moeilijk een reis denkbaar van meer nut en grooter voldoening schenkend tevens, dan die, welke een bezoek aan onze overzeesche gebiedsdeelen ten doel heeft.

Ook ten aanzien van De West geldt dit ten volle. Persoonlijk mocht ik het ervaren, toen ik, daartoe uitgenoodigd door het Genootschap tot bevordering van de kennis van Suriname en Curaçao, in den zomer van 1938 deze deelen van ons Rijk heb bezocht.

De Redactie van „De West-Indische Gids" vroeg mij een artikel naar aanleiding van die reis en ik heb dit spontaan toegezegd. Thans moet ik erkennen, dat het tempo, waarin het werd geschreven, met die spontaneïteit niet in overeenstemming was. Hoe dringender ik mezelf voorhield, dat het tijd werd mijn belofte te vervullen, hoe moeilijker het mij viel een bevredigend antwoord te vinden op de vraag wat ik den lezers van dit tijd-

[1]) Dr. A. Kuyper. Om de Oude Wereldzee, II. blz. 503.

schrift eigenlijk aan interessants zou kunnen mededeelen. Mijn reis duurde, uit en thuis, drie en een halve maand. Ik bezocht in dien tijd niet alleen Suriname en alle zes de eilanden van Curaçao, maar verbleef ook een week op Trinidad, een week in Venezuela en een vijftal dagen in Britsch Guyana, om van de kijkjes op Barbados en in Fransch Guyana niet te spreken. Hoe zeer ik mij ook heb ingespannen — behalve aan boord van die gezellige schepen der Kon. Ned. Stoomboot Maatschappij — om minder toerist dan ernstig waarnemer te zijn en met welk een schat van indrukken en herinneringen ik ook ben teruggekeerd, toch erken ik gaarne in kennis van onze West achter te staan bij de geregelde lezers van „De West-Indische Gids", onder wie er zoo velen zijn, die jaren lang hetzij in Suriname, hetzij in Curaçao, hetzij in beide gebiedsdeelen hebben geleefd en gewerkt. Mag ik derhalve hun mildheid inroepen? Hetgeen gaat volgen beschouwe men niet als een studie, niet als een wetenschappelijk opstel, maar in hoofdzaak als een pretentielooze weergave van indrukken. Geenszins kan zij op het epitheton „volledig" aanspraak maken. Om haar echter die onderscheiding niet al te ver te doen ontgaan, wil ik ook iets vertellen van de vreemde gebieden, waar ik op mijn reis voet aan wal heb gezet.

De lezer hebbe de goedheid mij te verontschuldigen als ik dikwijls van mijzelf spreek. Ik weet het maar al te goed, dat veelvuldig ge-ik en ge-mij en ge-mijn doet onaangenaam aan. Het klinkt opdringerig, eigenwijs en aanmatigend en dat alles is erg hinderlijk. Hoe gaarne zou ik het den lezer besparen! Ik zie er evenwel waarlijk geen kans toe. Ook het gebruik van den plechtstatigen pluralis majestatis kan hier geen uitkomst bieden. Integendeel, daardoor zou het van kwaad tot erger worden. Hij, die eigen indrukken en waarnemingen wil weergeven, moet nolens volens voor het voetlicht treden en daarvan alle consequenties aanvaarden.

Twee hartelijke dankwoorden gaan vooraf.

Het eerste geldt hun, die mij naar De West hebben gebracht en terug naar Patria, en hun, die het mij mogelijk maakten op en nabij de Caribische Zee op en neer te tijgen te water en in de lucht.

Allereerst onze K.N.S.M., die, de ervaring leerde het mij thans, op haar degelijke en door zindelijkheid uitmuntende schepen, haar passagiers met alle zorgen weet te omringen.

Noch op Barbados of Trinidad, noch in Britsch- en Fransch-Guyana of in Venezuela ontmoette ik autoriteiten of zakenlieden, die niet eigener beweging het gesprek brachten op de K.N.S.M. Zij kenden de namen der schepen, die gewoon zijn hun havens aan te doen en de namen van de gezagvoerders. Zij prezen de veiligheid, de netheid en orde, de verzorging en de keuken en vonden het gansch natuurlijk, dat zij de reis naar hun standplaats of terug naar Europa bij voorkeur maken met een Nederlandsch vaartuig. Dat klonk mij in de ooren als welluidende muziek en met dien lof, aan de K.N.S.M. gebracht, stemde ik van harte in. Een keer te meer nam ik mij voor spaarzaam te zijn met critiek op wat Nederlandsch is, een critiek, waarmede wij wel eens wat al te gauw zijn en al te gul. Valt het niet op, dat vreemdelingen het mooie en goede van ons land en zijn toestanden, instellingen en ondernemingen meermalen beter weten op te merken en te waardeeren dan wijzelf? En mochten wij, in het waardeeren vooral, ons wel door hen laten overtreffen?

Op de tweede plaats denk ik met dankbaarheid terug aan de tochten, welke ik in Curaçao en Suriname heb gemaakt, met Hr. Ms. Jan van Brakel. De Gouverneur van Curaçao, opperbevelhebber van zee- en landmacht in zijn gebiedsdeel, had den dienst van het in Curaçao gedetacheerde oorlogsschip zoo weten te regelen, dat het met mij reizen kon maken naar de Bovenwindsche eilanden, naar Bonaire en Aruba en later ook in Suriname.

Ik heb dit op hoogen prijs gesteld. Alleen reeds omdat aldus veel tijd werd gewonnen en ook daar het nu mogelijk was alle eilanden van Curaçao te bezoeken, onafhankelijk van de tijdstippen van aankomst en vertrek der vaartuigen, welke de verbinding tusschen die eilanden onderling en met Curaçao onderhouden. Bovendien heeft het verblijf aan boord van een oorlogsschip, te midden van de bemanning in actie, altijd iets bijzonder aantrekkelijks. De vaardigheid en opgewektheid, waarmede bij de Koninklijke Marine wordt dienst gedaan, de goede geest aan boord, de vlotheid, waarmede moeilijkheden worden overwonnen en niet te vermijden ongemakken aanvaard, troffen mij steeds als ik met onze Marine in zee was. Dezen keer wel bijzonder. Hr. Ms. Jan van Brakel immers is een klein schip [1]), uitsluitend bestemd voor den dienst in Europa [2]), dus niet ingericht als

[1]) De standaard waterverplaatsing is 715 ton.

[2]) Voor het politietoezicht op de zeevisscherij. Het werd in 1936 in dienst gesteld en doet in oorlogstijd dienst als mijnenlegger.

tropenschip en ook niet door eenige voorzieningen voor de tropen geschikt te maken. Terwijl wij varende waren en de patrijspoorten gesloten moesten blijven, was het in de verblijven verschrikkelijk warm. Voor iemand, die slechts enkele dagen aan boord vertoeft, is dat niet zoo erg. Een paar nachten kan men zonder bezwaar, liggend op een gemakkelijken stoel, aan dek doorbrengen. Maar op den duur gaat dat niet en men moet dan ook oprechte bewondering hebben voor de opvarenden, die nacht aan nacht, in een beperkte ruimte een waarlijk supertropische hitte wisten te doorstaan, zonder de goede stemming er ook maar eenigszins onder te laten lijden.

De bewapening van Hr. Ms. Jan van Brakel is te zwak [1]) om het schip, als eenigen in Curaçao aanwezigen oorlogsbodem, in staat te stellen eventueel op te treden met de kracht, welke van de het gebied beschermende Marine mag worden verwacht. Door het convoyeeren van onze handelsschepen in de Straat van Gibraltar werd echter den laatsten tijd voortdurend een oorlogsschip aan den gewonen dienst onttrokken en dit had ten gevolge, dat de Regeering zich genoodzaakt zag Hr. Ms. Jan van Brakel naar Curaçao te dirigeeren. Aan dien onbevredigenden toestand is inmiddels gelukkig een einde gekomen, mede dank zij het in dienst stellen van de nieuwste aanwinst onzer Marine, Hr. Ms. Tromp. Dezer dagen kwam Hr. Ms. kanonneerboot Johan Maurits van Nassau weer in Willemstad op haar post. Niet alleen uit zijn naam, maar ook uit zijn inrichting blijkt, dat dit in 1933 in dienst gestelde schip voor De West is gebouwd. Het is ruim en luchtig, meet 1537 ton, heeft een gepantserd dek en een gepantserden commandotoren en is bewapend met 3 kanons van 15 c.M. en 8 mitrailleurs. Het biedt dus aan de bemanning in de tropen een behoorlijk verblijf en is tot defensief optreden in staat. Met dit laatste is evenwel niet gezegd, dat het geen ernstige overweging verdient, gelet op den tegenwoordigen internationalen toestand en de zeer bijzondere ligging van Curaçao, aan de zeemacht aldaar eenige uitbreidlng te geven.

Ook van het nieuwste verkeersmiddel in De West, het vliegtuig, heb ik een dankbaar gebruik gemaakt. Onze K.L.M. heeft er reeds een luchtdienst van beteekenis en een bezoek aan de „Hato", het Curaçaosche vliegveld, loont de moeite ten volle.

---

[1]) 2 kanons van 7,5 cM, 1 kanon van 3,7 cM, 4 mitrailleurs.

Het vliegveld „Hato" is heel wat moderner, comfortabeler en rianter dan het gelijknamige en er vlak bij gelegen buitenverblijf van den Gouverneur, waarvan ik nergens een foto of andere afbeelding vond en dat het sprekend bewijs levert, dat de Gouverneurs van de laatste decennia waarlijk niet op de eerste plaats aan zich zelf hebben gedacht.

De K.L.M. onderhoudt thans een regelmatigen dienst tusschen Curaçao en 1° Aruba; 2°. Maracaibo in Venezuela; 3° Trinidad en Barbados; 4° Barranquilla in Columbia. Natuurlijk is zij aldus de mededingster geworden van onze scheepvaartmaatschappij. Doch deze en de K.L.M. hebben tijdig de handen ineen geslagen en zijn tot een doeltreffende samenwerking gekomen. Is het wonder, dat ik, toen men mij dit verloop mededeelde, moest denken aan het spoorweg/autobus-vraagstuk in Nederland?

Bracht de K.L.M. mij per zilveren vogel — was het een zanger, dan zou ik hier laten volgen „welwillend" — naar de Venezolaansche olievelden, ook van de goede diensten van de Pan American Airways heb ik gebruik mogen maken. Deze maatschappij had de welwillendheid om van haar dienstregeling af te wijken ten einde mij te Georgetown op te nemen en te Paramaribo aan wal te zetten.

Eindelijk moet ik nog gewagen van het „Gemengd Bedrijf Surinaamsche Vaartuigendienst" in Suriname. Aan het organisatievermogen van zijn directeur is het te danken, dat het mij mogelijk werd het district Nickerie te bezoeken. Door samenloop van omstandigheden dreigde dit bezoek op het laatste oogenblik te mislukken. Langs allerlei wegen werd gezocht, maar een oplossing werd niet gevonden. Ten slotte en juist op tijd sprak de directeur van het „Gemengd Bedrijf" het bevrijdende woord. Per vliegtuig van de P.A.A. van Paramaribo naar Georgetown; vandaar per auto langs de kust van Britsch-Guyana naar de uiterste oostpunt, Springlands; daar de Corantijne oversteken naar Nieuw-Nickerie. Ik zou drie dagen in dit westelijkste district van Suriname kunnen verblijven en dan per barkas van het „Gemengd Bedrijf" „binnen door", d.w.z. over de rivieren, terugkeeren naar Paramaribo. Volgens dit program is de reis ten slotte ondernomen en volbracht.

Op de kleine barkas moesten wij ons, vooral nu zij langer dan een etmaal tot verblijf diende, goed weten te behelpen. Maar wij deden dat gaarne. Alle ontberingen werden ruimschoots vergoed door den romantischen tocht over de wonder-

schoone Surinaamsche stroomen, die zich een weg banen midden tusschen de oerwouden door. Zoo ziet men Suriname, neen, niet van zijn meest economische zijde, maar ongetwijfeld op zijn mooist. Het was onvergetelijk grootsch en indrukwekkend en wij werden vervuld met eerbied voor de majesteit der ongerepte tropische natuur.

Ondanks motorpech, die na vijf uren varens optrad en er toe leidde, dat, na gehouden scheepsraad, Nickeries Districts-commissaris, die mij naar Paramaribo zou vergezellen, de sloep van een buitenboordmotor voorzag en, midden in den nacht, naar Nieuw-Nickerie terugkeerde om daar een andere barkas te halen; ondanks vaarversperringen, in den vorm van over de rivier heen gevallen boomen, hindernissen, die door vele energieke hakmesslagen uit den weg werden geruimd, kwamen wij op een zoodanig uur te Paramaribo terug, dat ik zonder veel moeite mij op den avond van denzelfden dag aan boord van de Oranje-Nassau kon inschepen om de terugreis naar Nederland te aanvaarden.

Het bovenstaande zal het begrijpelijk maken, dat ik niet mocht nalaten in deze regelen aan K.N.S.M., Koninklijke Marine, K.L.M., P.A.A. en Gemengd Bedrijf den cijns mijner dankbaarheid te betalen.

Mijn tweede dankwoord kan korter zijn dan het eerste, maar is niet minder hartelijk. Het geldt den Gouverneurs van Trinidad, Britsch-Guyana, Suriname en Curaçao, Hr. Ms. Gezant in Venezuela en hunnen dames, wier gast ik dagen- en wekenlang ben geweest.

Hunne Excellenties deden meer dan ik dorst hopen en veel meer dan ik kon verwachten om mijn reis zoo nuttig en vruchtbaar mogelijk te doen worden.

Erkentelijk ben ik ook jegens de vele kerkelijke en wereldlijke autoriteiten en functionarissen en de tallooze particulieren in de bezochte gebieden, die mij het voorrecht van hun gezelschap en het genot van hun leering en voorlichting hebben geschonken. Meermalen heb ik mij afgevraagd wat zonder hun hulp mijn studiereis zou hebben beteekend!

(*Wordt vervolgd*).

EENIGE AANVULLINGEN OP DE ENCYCLOPAEDIE VAN WEST-INDIE

HET MUNTWEZEN IN SURINAME

DOOR

C. R. WEIJTINGH

Kort na het uitbreken van den wereldoorlog in 1914 werd den Gouverneur bij Verordening van 18 Augustus 1914 (G.B. No. 49) de bevoegdheid gegeven om in dringende omstandigheden tijdelijk den uitvoer van munt en muntmateriaal geheel of gedeeltelijk te verbieden voor de geheele Kolonie of bepaalde gedeelten daarvan. Deze maatregel werd genomen vanwege het groote belang dat voor de Kolonie er in gelegen was om in de toen heerschende omstandigheden de munt en het muntmateriaal binnen de Kolonie te houden.

Van deze bevoegdheid behoefde door den Gouverneur echter geen gebruik te worden gemaakt omdat de kosten verbonden aan de verzending den uitvoer practisch onmogelijk maakten.

De in het begin van dien oorlog ook in Suriname ingetreden spanning, zich voornamelijk uitende in de vraag naar munt, waarvoor papier ter inwisseling werd aangeboden, heeft het Koloniaal bestuur geen aanleiding behoeven te geven om andere buitengewone maatregelen te nemen; die spanning kon spoedig ophouden doordien de circulatiebank (de Surinaamsche bank) zich onthield van het nemen van buitengewone maatregelen en bovendien zooveel mogelijk steun verleende waar zulks eenigszins mogelijk was.

Dat de bank zich onthield van buitengewone maatregelen, als b.v. in de eerste plaats kon verwacht worden, nl. het verzoek om verlaging van het vastgestelde bedrag van de verplichte dekking harer direct opeischbare verbintenissen, is dan ook ongetwijfeld van goeden invloed geweest.

Zelfs in de meest critieke dagen kon de bank blijven boven het

bedrag dier verplichte dekking. In haar streven in dit opzicht werd zij van bestuurszijde gesteund, doordien in de gouvernementskassen slechts het hoogst noodige bedrag aan munt werd vastgehouden; waar munt gemist kon worden, werd deze bij de bank ingewisseld voor papier.

Ook ging de bank, toen reeds bij den aanvang van den oorlog bleek dat de uitvoer van goud feitelijk uitgesloten was, doordien deze slechts ten koste van groote opofferingen zou kunnen geschieden, met opkoopers en goudzoekers eene overeenkomst aan, waarbij zij aannam het aangeboden goud te koopen tegen een prijs, dien zij in gewone tijden gewoon waren te bedingen.

Hierbij stond tweeërlei doel voor oogen, n.l. zooveel mogelijk den gewonen gang in het goudbedrijf te bevorderen en om zooveel mogelijk muntmateriaal te verzamelen in verband met de eischen, welke haar gesteld werden door de verzilvering van haar bankpapier en door buitengewone credietaanvragen.

Dit laatste doel werd volkomen bereikt.

In het geldverkeer te Albina in het grensdistrict Marowijne heerschte in 1916 een schaarschte aan Nederlandsche munt en een overvloed aan Fransch zilvergeld. De Surinaamsche bank verleende haar medewerking ter verbetering van den toestand door eene groote hoeveelheid Fransch ruilmiddel uit het verkeer aldaar te nemen en daartegen Nederlandsch zilver geld beschikbaar te stellen.

In de eerste maanden van het jaar 1918 ontstond er schaarschte aan zilveren munt, waarin noch uit den bij de Surinaamsche bank aanwezigen voorraad noch tijdig door aanvoer van uit Nederland kon worden voorzien.

Dit gebrek aan zilveren munt werd met vrij groote zekerheid toegeschreven aan de omstandigheid dat de kleinlandbouwers, die voor voedingsgewassen prijzen maakten, als nooit te voren, belangrijke bedragen aan zilveren munt vasthielden, omdat zij dat geld niet dadelijk noodig hadden en het niet rentegevend konden of wilden uitzetten.

De Gouverneur besloot toen om, in navolging van hetgeen in Nederland reeds in 1914 was geschied, over te gaan tot de uitgifte van zilverbons.

Krachtens de Verordening van 6 April 1918 (G.B. No. 25) werden uitgegeven 100.000 bons van *f* 0.50, 225.000 van *f* 1.— en 90.000 van *f* 2.50, alzoo te zamen tot een bedrag van *f* 500.000.—. Dit bedrag werd later (bij Verordening van 19 October 1920 G.B.

No. 71) verhoogd tot ƒ 800.000.—, terwijl bij Besluit van 23 November 1920 (G.B. No. 89) werd bepaald dat ten hoogste zouden worden uitgegeven 100.000 zilverbons van ƒ 2.50, 400.000 van ƒ 1.— en 300.000 van ƒ 0.50.

Toen de zilverbons in omloop kwamen, verminderde de vraag naar zilver gaandeweg, terwijl de getroffen maatregel om het aan de kassen van de Surinaamsche bank aangeboden zilvergeld zooveel mogelijk in te houden, geleidelijk een gunstig gevolg had op den muntvoorraad der bank.

Na de totstandkoming van de Wet tot verlaging van het zilvergehalte van de grove Nederlandsche munt tot 720, had de Regeering aan het Koloniaal bestuur opgedragen de noodige maatregelen te nemen om wegvloeiïng van de grove zilveren specie tegen te gaan en die te verzamelen en naar Nederland op te zenden ter ontmunting.

Toen de zilverprijzen in 1919 bleven stijgen en weldra een hoogte hadden bereikt waarop uitvoer of omsmelting van de zilveren munten van het oude geahlte voordeelen konden opleveren, werd bij Besluit van den Gouverneur van 5 Januari 1920 (G.B. No. 1) de uitvoer van Nederlandsche zilveren munt en van zilveren muntmateriaal tijdelijk verboden. Verdere maatregelen bleken niet noodig daar vrijwel al het beschikbare zilver bij de Surinaamsche bank aanwezig was. Ook tot de buiten-omloopstelling behoefde niet te worden overgegaan tengevolge van de daling van den zilverprijs. Wel werd bij Publicatie van 8 Juli 1920 (G.B. No. 42) afgekondigd het Koninklijk Besluit van 15 April 1920 No. 61 (Stbl. No. 184) houdende regeling van de wijze waarop de in art. 3 der Wet van 27 November 1919 (Stbl. No. 786) bedoelde rijksdaalders, guldens en halve guldens buiten omloop worden gesteld, doch de vaststelling van het tijdstip van buiten werking stelling door den Minister van Koloniën geschiedde eerst in 1934 en de gelegenheid tot inwisseling werd opengesteld tot 31 December 1937.

Van Landswege werd in 1921 Nederlandsche munt ingevoerd tot een bedrag van ƒ 380.000.— en in 1922 tot een bedrag van ƒ 120.000.—.

De maatregel tot uitgifte van zilverbons kon daardoor in den loop van 1922 worden beperkt tot de uitgifte van zilverbons van ƒ 2.50 alleen, door de intrekking bij Besluit van 1 Juni 1922 (G.B. No. 42) van de zilverbons van ƒ 1.— en ƒ 0.50. Deze buiten omloop

gestelde bons konden binnen een daarvoor gestelden termijn (15 September 1923) uitsluitend bij de Surinaamsche bank worden ingewisseld.

Op 31 December 1922 waren uitgegeven en in omloop 76000 zilverbons van ƒ 2.50 en nog niet ingewisseld 40000 bons van ƒ 1.— en 128.000 bons van ƒ 0.50. In 1922 werden ingetrokken en vernietigd 38000 bons van ƒ 2.50, 320.000 van ƒ 1.— en 52.000 van ƒ 0.50.

Het achterhouden van alle zilvergeld dat in de kassen van de Surinaamsche bank en in de landskassen binnenkwam, kon toen worden gestaakt. Geleidelijk werd dit zilvergeld, mede door de inwisseling der ingetrokken zilverbons weder in circulatie gebracht. Het bedrag van ƒ 1.106.500.— dat aan Nederlandsche zilveren munt bij de bank in voorraad was op 31 December 1921 daalde tot ƒ 856.000.— op hetzelfde tijdstip in 1922.

Op 17 Mei 1926 werd een bedrag van ƒ 28575.— aan versleten munten ter inwisseling naar Nederland verzonden. Daarvan werden op 6 Juli 1926 in Suriname terugontvangen ƒ 21.000.— aan guldens, ƒ 5575.— aan 5 cent stukken en ƒ 2000.— aan 1 cent stukken.

Aan het publiek werd daarop tot eind December 1926 de gelegenheid gegeven tot inwisseling tegen gangbare munt van de ronde nikkelen stuivers, welke bij Koninkl. besluit van 21 Januari 1914 (Stbl. No. 23) buiten omloop gesteld, destijds ook in Suriname werden ingetrokken, maar kort daarop wegens schaarschte aan pasmunt weder uitgegeven en sedert tijdelijk in omloop waren gelaten.

Op 23 Juni 1928 werd voor een bedrag van ƒ 18.680.— aan versleten munten naar Nederland ter inwisseling verzonden alsook een bedrag van ƒ 4.800.— rond aan ingetrokken ronde nikkelen stuivers, in de plaats waarvan ƒ 24.000.— aan pasmunt werd terug ontvangen.

Bij Besluit van 11 Juni 1928 (G.B. No. 39) werden eindelijk ook de zilverbons ter waarde van een rijksdaalder buiten omloop gebracht; deze bons konden binnen een daarvoor gestelden termijn (30 Juni 1929) uitsluitend bij de Surinaamsche bank worden ingewisseld.

Het Besluit van 5 Januari 1920 (G.B. No. 1) houdende verbod van den uitvoer van munt en muntmateriaal werd bij dat van 28

Augustus 1929 (G.B. No. 62) ingetrokken; toen de uitvoer van zilveren munten hierdoor weder mogelijk werd ,ging de handel daartoe weldra over in verband met de geringe daaraan verbonden kosten en de beperking van de afgifte van wissels welke de Surinaamsche bank had toegepast.

Het werd daardoor echter noodig dat, om stremming in den geldsomloop tegen te gaan, van Landswege regelmatig voor terugzending van het uitgevoerde zilvergeld werd gezorgd. Tegenover eene som van rond ƒ 762.000.— welke per pakketpost werd uitgevoerd, stond een aanvoer van ƒ 800.000.— een en ander van 6 September 1929 tot 30 April 1930.

In verband met de voorgenomen buiten omloopstelling met 1 Juli 1935 van de standpenningen van het gehalte van 0.945 werd daarvan tot een bedrag van ƒ 600.000.— aan de circulatie onttrokken en naar Nederland opgezonden en vervangen door standaardmunt van 0.720 zilvergehalte, welke tot gelijk bedrag van te voren uit Nederland was aangevoerd.

Het verlaten van den gouden standaard door Nederland op 25 September 1936 is ook voor Suriname van invloed geweest. Ten einde mogelijke nadeelige gevolgen daarvan te beperken, is op 27 September 1936 (G.B. No. 138) met toepassing van art. 1 van de Verordening van 18 Augustus 1914 (G.B. No. 49) houdende verbod van den uitvoer van munt en muntmateriaal door den Gouverneur een besluit uitgevaardigd houdende verbod van den uitvoer van goud, hetzij in den vorm van munten, staven, baren, stofgoud, goudhoudende ertsen of kwartsen, geheel of gedeeltelijk van goud vervaardigde voorwerpen, dan wel in eenigen anderen vorm. Van de bij dit besluit opengestelde mogelijkheid om zoo noodig, onder te stellen voorwaarden ontheffing van dit verbod te verleenen, is door den Gouverneur in alle gevallen, waarin die ontheffing werd gevraagd en welke zich bepaalden tot uitvoer naar Nederland, gunstig beschikt. Voor de metaaldekking der Surinaamsche bank, welke steeds verzekerd is geweest door den zilveren muntvoorraad, leverde de toegestane uitvoer geen bezwaar.

Sedert den aanvang der inwisseling van oude munt in 1934 is aan nieuwe teekenpunt naar Suriname verscheept ƒ 1.000.000.— in ruil waarvoor in 1936 ƒ 990.429.— en in 1937 ƒ 25.500.— aan oude munt naar Nederland werd opgezonden.

Ten slotte zij nog vermeld dat de Staatscommissie voor het

muntwezen bij haar in Maart 1926 aan de Koningin uitgebracht advies zich niet heeft beziggehouden met den toestand van het muntwezen in Suriname, welk gewest krachtens de Wet van 1 Juli 1909 (Stbl. No. 212) dezelfde muntregeling heeft als Nederland. Wel heeft de Commissie in haar hiervoren bedoeld advies geconstateerd dat het financiewezen in Suriname, evenals in Nederland, in een ongewenschten toestand was gekomen.

B r o n n e n:

Verslagen van Bestuur en Staat, vroeger genaamd Surinaamsche Verslagen van 1916 t/m 1935.

Handelingen der Koloniale Staten van Suriname van 1916 t/m 1935.

Jaarverslagen der Surinaamsche bank van 1916 t/m 1935.

KOLONIALE VRAAGSTUKKEN TEN OPZICHTE VAN ONZE WEST ANDERHALVE EEUW GELEDEN

I

DOOR

A. HALLEMA

In den eersten jaargang van *De West-Indische Gids* (dl. I, blz. 441 e.v.) heeft een opstel gestaan „Curaçao tegen het einde der West-Indische compagnie", waarin , voor zoover het genoemde eiland betreft, mededeeling wordt gedaan van den inhoud van het rapport der commissarissen Grovestins en De Boey, dat zich in afschrift op het Rijksarchief bevindt. De voorgeschiedenis van de uitzending dezer commissarissen is belangrijk genoeg om ook daarvan een en ander mee te deelen.

Het is algemeen bekend, dat de vierde Engelsche oorlog (1780—'84) aan de reeds lang in verval verkeerende West-Indische Compagnie van 1674 den doodsteek heeft bezorgd en haar liquidatie in 1792, toen de Staat haar bezittingen en schulden overnam op de basis van 30% der nominale waarde van de acties der participanten bij wijze van schadeloosstelling, was dus nog slechts een kwestie van tijd, een proces van slooping en algeheele afbraak, verdeeld over een tiental jaren. Maar toch is die laatste bestaansperiode der W.I.C. in zooverre een merkwaardige periode, dat er in den boezem der geheel vervallen handelsmaatschappij nog gehoopt werd op een bijzonder ingrijpen van Prins Willem V, na de restauratie zijner dynastie in 1787 niet alleen opnieuw erkend stadhouder der Republiek doch ook als erfelijk opperbewindhebber dezer Compagnie. Hij zou het moeten zijn, die de geldzorgen der W.I.C. verlichtte, de eenheid in het bestuur herstelde, vooral ook de verdediging der West-Indische koloniën reorganiseerde overeenkomstig de gewijzigde behoeften en eischen des tijds, de justitie op een beter basis handhaafde en den handel, speciaal den slavenhandel, tot nieuwen bloei bracht. De uitwer-

king van al deze programpunten, waarmee het bestaan en vooral de gewenschte herleving der W.I.C. ten nauwste samenhingen, meer, daarvan afhankelijk waren, verwachtte men van den stadhouder, zonder dat het hoofdbestuur dezer maatschappij eigenlijk zelf tot reorganisatie, tot beter koloniaal beheer en vooral tot offers in eigen kring bereid werd gevonden.

Want de koloniale handel was al sedert jaren sterk afgenomen en in zekere zin nimmer van groote beteekenis geweest. De slavenhandel moest het tekort aanvullen van wat in een vorige eeuw de kaapvaart en handel in krijgsmaterialen had gedaan. De tweede W.I.C. diende zich immers aan als koloniaal bestuursorgaan, niet als handelsmaatschappij met solide waarborg tot winstgevende geldbelegging in haar aandeelen. Zeer juist is eens door Mr. Dr. S. van Brakel opgemerkt, hetgeen wel speciaal voor de laatste bestaansperiode der W.I.C. van toepassing is: „Maar alle kamers zonder onderscheid waren bezield door een eng mercantilistische handelspolitiek, die eischte, dat alle verkeer uitsluitend naar en van het Moederland zou gaan en geen verkeer tusschen de koloniën onderling of met vreemde koloniën toeliet. Hoewel de Compagnie althans op de koloniën geen eigen handel meer dreef, dus niet voor concurrentie behoefde te vreezen, dreef de angst, dat de recognitiegelden haar konden ontgaan haar tot een strenge fiscaliteit. Daarover werd door de vaderlandsche kooplieden wel geklaagd, maar een wezenlijk vrijgeviger handelspolitiek werd ook door hen niet begeerd. Met leede oogen zagen zij de opkomende concurrentie, die vreemde kooplieden hun aandeden, door uit de Deensche en Engelsche koloniën waren binnen te smokkelen en tegen lageren prijs te verkoopen". Daarnaast eischte de decentralisatie een te zwaar en noodeloos kostbaar bestuursapparaat, een voortdurend geschrijf en gewrijf tusschen de kamers onderling, zonder dat men ooit tot flinke, eenstemmig genomen maatregelen, veel minder tot doeltreffende reorganisatie kon komen, welke des te noodzakelijker werd, toen de lasten telken jare de baten overtroffen, uit de koloniën tal van klachten over slecht bestuur en wanbeheer naar het moederland werden gezonden en de opdringende concurrentie van andere naties den handel der Nederlandsche kooplieden benadeelde en bedreigde.

In den slavenhandel zelf was, moreel gesproken, eenige verbetering gekomen door de Engelsche wet van 1788, welke voorschreef dat voor elken door een slavenhaler vervoerden slaaf een minimale ruimte moest worden gewaarborgd, berekend naar een maximum van 5 slaven op elke 3 ton scheepsruimte voor schepen

van 150 ton of minder. In grootere schepen mocht op elke ton scheepsruimte één slaaf worden ingeladen, een maatregel van hygiëne en humaniteit, die echter niet eens lang van kracht bleef. Hoezeer deze handel toen overigens nog met den bloei der koloniën ten nauwste verbonden geacht werd, blijkt wel uit het plakkaat van 24 Nov. 1789, door de Staten-Generaal afgekondigd, ingevolge waarvan het koopen en verkoopen van Afrikaansche slaven door dit hoogste bestuurscollege nog sterk werd aangemoedigd onder het volgend motief: „Nademaal den Handel op de West-Indiën een der aanzienlijkste takken uitleverde van het bestaan voor de Ingezeetenen deeser Landen, en het zeeker was, dat zoo lang er geen nieuwe middelen waren uitgedagt, om de Colonien in Westindien van de noodige handen te voorzien tot het verrigten van den Arbeid, de Negerhandel behoorde aangemerkt te worden als onafscheidelijk van den bloey en voorspoed dier Colonien en van de geheele Commercie." Toen het octrooi der 2e W.I.C. in 1730 moest worden vernieuwd, was er dan ook reeds de voorwaarde aan verbonden, om telken jare minstens 2500 slaven in te voeren. Werd daaraan niet voldaan — en meermalen is de Societeit van Suriname in gebreke gebleven —, dan werden voor haar rekening de ontbrekenden door particuliere slavenhalers van de kust van Guinea gehaald. Ook bij de verlenging van het octrooi in 1762 werd deze voorwaarde wegens het verplicht leveren van slaven in het contract opgenomen. Evenals het plakkaat van 24 Nov. 1788 was ook de resolutie der Staten-Generaal van 27 Augustus 1788 een middel om de gang van zaken bij de W.I.C. nog wat te rekken, hoezeer Raadpensionaris Mr. Laurens van de Spiegel dan ook had aangestuurd op ontbinding der Compagnie. Heeren Hoogmogenden wilden echter wachten, totdat de termijn van haar octrooi was verstreken, trachtten eerst nog wat te plooien en te schikken, o.m. door het invoeren van enkele verbeteringen van korten duur en de tusschenkomst van den Prins in te roepen, die na 1787 weer het benoemingsrecht kreeg ter aanwijzing van personen voor leidende koloniale functies, en het verstrekken van de meest dringende subsidies [1]).

Maar vooral dit laatste was het vullen van een bodemlooze put, want aan de geldbehoefte der W.I.C. was bijna niet meer te voldoen. Om ons uitsluitend te beperken tot hetgeen in 1788 daartoe door de Kamers en uit de kolonie zelf was aangevraagd bij de

[1]) Zie mijn artikel: De Raadpensionaris Mr. L. P. van de Spiegel en zijn Koloniale politiek jegens de West, in dit tijdschrift, jrg. XIX (1937), blz. 87–106, 161–170, 193–207.

Staten-Generaal en de Gewestelijke Staten van Holland en Zeeland afzonderlijk, moge hier slechts op de volgende feiten worden gewezen. In een adres, gedateerd 3 April 1788, verzochten de Bewindhebbers der W.I.C. aan de Staten-Generaal, om nu toch eindelijk eens hun houding te willen bepalen en een besluit te nemen inzake alle bij hun college gedurende de laatste drie jaren ingekomen en nog niet afgedane „adressen, voordragten en raadpleegingen wegens de zaken dier Compagnie". Tot dit verzoek zagen de adressanten zich te meer genoodzaakt in verband met de verschillende ingekomen berichten, dat de politieke, economische en justitieele toestanden op Curaçao nog steeds zeer ongunstig bleven en dringend voorziening behoefden. Directeur Jan Jacob Beaujon (1784—'96) leefde er nog steeds in groote oneenigheid met zijn Raden en verschillende planters, kooplieden en andere ingezetenen van dit eiland, waardoor zelfs ernstige ongeregeldheden waren ontstaan. Wel had eerstgenoemde partij door toegeven en inschikkelijkheid onder pressie van het opperbestuur der W.I.C. in het moederland de kalmte kunnen bevorderen en was de rust langzamerhand weergekeerd, maar reeds wezen donkere wolken aan den politieken hemel er op, dat spoedig een nieuwe twist kon uitbarsten, terwijl het ook in Essequibo en Demerary verre van pais en vree was. In de daaraan voorafgaande jaren 1786 en '87 hadden de Heeren X daarvoor al gewaarschuwd, doch zonder resultaat. Zelf waren hun de handen gebonden door gebrek aan contante middelen en de diverse regeeringscolleges, die niet verantwoord waren met lijdelijk toe te zien, staken niettemin geen hand uit den mouw, om de kolonie uit de moeilijkheden, ontstaan door den afgeloopen Engelschen zee-oorlog, te helpen.

Was de aanhef van dit stuk al vrij scherp en veroordeelend van de zijde der partij, die nota bene om raad en financieelen bijstand vroeg, het was zeker simplistisch en onoprecht, om de naderende catastrophe met de W.I.C. uitsluitend te wijten aan de rampzalige gevolgen van den Engelschen zee-oorlog. Het kwaad school dieper en was van jaren her aangewassen tot een reeks van ongerechtigheden, welke bijna niet meer goed gemaakt konden worden. Intusschen verscholen dezelfde Bewindhebbers zich weer achter de toenmalige Regeering des lands door te verklaren, dat zij onder deze omstandigheden den kolonisten geen hulp en verdediging tegen vreemde indringers konden bieden, dat zij buiten staat waren om recht en veiligheid van persoon en goederen te handhaven en de belangen van kolonie en kolonisten konden behartigen, zoolang afdoende hulp en verbetering van de zijde der Staten-Gene-

raal achterwege bleven. Zooals het er nu in West-Indië toeging, zou het met handel en andere welvaartsbronnen steeds slechter worden en ging de kolonie met rassche schreden haar ondergang tegemoet en daarom moest er wat gedaan worden. Snel handelen kon misschien nog het ergste, dat dreigde, voorkomen, doch dan moest ook citissime worden ingegrepen, desnoods met uitsnijding der zieke plekken uit het zoo ongezonde lichaam der kolonie. Hoe triest de Bewindhebbers den toestand wel niet afschilderden, blijkt het best uit hun eigen woorden, hier even aan te halen, en dan nog is daarop van toepassing het bekende bijbelwoord: de helft is U niet aangezegd! duidelijk voor ieder, die met de geschiedenis der Westindische koloniën na 1780 eenigermate op de hoogte is.

Met bijzonderen aandrang en allen ernst met het oog op den precairen toestand, mede door de trage houding der Staten-Generaal geschapen, wezen de Bewindhebbers de leden van dit college op hun koloniale verplichtingen, wijl adressanten zelf „rondborstig moesten declareeren volstrekt buiten staat te zijn het gezag en de belangens van Republiek in de Coloniën te maintineeren; dat zij, zelfs op dit oogenblik, naauwlijks hunne dagelijksche Huishouding konden gaande houden, veel min de Maandgelden hunner Amptenaaren en Militie betaalen, of eenige Ververschingen, Vivres of Medicynen [1]) na de Coloniën verzenden. Dat hun Hoog Mogenden daar uit ligtlyk zouden bevroeden, dat, bijaldien die Deliberatien niet ras ten einde mogten kunnen gebragt worden, hun Hoog Mog. zich in de noodzaaklijkheid zouden bevinden, zelf provisioneel en hangende de verdere Deliberatien, schikkingen werkstellig te maaken, waardoor de verdere Confusie geweerd wierd, en voorgekomen, dat de Republiek haare Colonien en de voordeelen, dewelke dezelve aan den Lande behooren aan te brengen, geheel en voor altoos verlooren" [2]).

Een tijdgenoot bevestigde den ernst van deze impasse aldus. „Hollands breede Raadslag en Besluit strekte zeer om hulp en ondersteuning toe te brengen aan de West-Indische Maatschappij, *die noch Geld, noch Crediet hadt; terwijl de Regeering in de Volkplantingen omver geworpen was en de Justitie onwerkzaam* [3]); waar uit

[1]) Vooral op de toezending van geneesmiddelen en medische hulp in anderen vorm had men vanuit West-Indië gedurende de jaren 1781–'88 bij herhaling en met zeer gering resultaat aangedrongen, een omissie, waarover de kolonisten zich met recht beklaagden.

[2]) Resolutie generaal 29 Jan. en 1 April 1788.

[3]) Cursiveering van mij, H.

voortvloeide een openlijk gedoogde Handel met Vreemdelingen, die de voordeelen genooten, welke voor de Ingezetenen alleen behoorden bewaard te worden. Eene gesteltenis, huns oordeels zoodanig, dat het Moederland, indien de zaaken langer op dien voet voortgingen, gelijk zij spraaken, *beter zou doen de Colonien geheel te laaten vaaren en alle de onafmeetbaare Voordeelen derzelven te missen dan 'er langer kosten aan te besteeden, waar van anderen de vrugten plukten*".

Het leek dan ook wel, dat Hollands Staten hunnentwege meer interesse toonden voor de belangen der W.I.C. dan de Heeren Hoogmogenden. In eerstbedoeld college was reeds het probleem gesteld van de centralisatie in het bestuur, aangezien de meeste leden, ook zij, die voor Holland zitting hadden in de Staten-Generaal, van oordeel waren, dat het voor het algemeen belang beter en voordeeliger zou zijn, indien alle West-Indische koloniën onder één bestuur werden gebracht. In den toen bestaanden bestuursvorm waren de meeste gebreken ingeslopen als gevolg van de decentraliseerende invloeden in de vijf Kamers en ter oorzake van haar historische samenstelling, die geen rekening hield met de gewijzigde omstandigheden, terwijl bovendien tusschen die Kamers „geene genoegzaame gemeenschap was uit hoofde van derzelver zeldzaame Bijeenkomsten en by zommige, *van welke slegts een schaduw van Bestuur was overgebleven*". En vooral daarom werd in het Hollandsche Staten-college geadviseerd „dat het voor het algemeen belang voordeeliger zijn zou, bijaldien alle de Coloniën in de West-Indiën onder één en dezelfde Directie konden gebragt worden."

Maar in dezelfde Staten-vergadering werd het denkbeeld geopperd, of het wel wenschelijk zou zijn, om zoo kort voor het afloopen van het octrooi der Compagnie telkens weer andere schikkingen te maken. Van deze zijde werd betoogd, dat het voorshands beter zou zijn stabilisatie van het bestuur voor te staan, tot zoolang een nieuw octrooi kon worden verleend om dan meteen tot een ingrijpende reorganisatie over te gaan. In elk geval werd in overweging gegeven slechts die veranderingen in het bestuur aan te brengen of voor te stellen, welke geen langer uitstel gedoogden, „op dat de Souverein de handen mogt vry houden, om naderhand de Regeering van de Colonien en den Handel op dezelve beter in te rigten". Desnoods kon er een commissie worden benoemd, die te onderzoeken had welke veranderingen en verbeteringen in het bestuursapparaat de meest urgente waren. Doch ieder ingewijde wist wel, dat Holland en Zeeland voortdurend

twistten over de fortificatiën, in de West-Indische kolonie op te richten en vooral over ieders aandeel in de lasten daarvan; dat verder Demerary en Essequibo een plan van bestuur hadden, dat nog steeds op uitwerking en toepassing vanwege Z.H. den Prins als Opperbewindhebber wachtte en dat het meest netelige punt van alle kwesties was het negervraagstuk of duidelijker gedetermineerd: de slavenhandel, waarover reeds lang de ethische en democratische richting den staf had gebroken. Hiervoor is er echter reeds met een enkel woord op gedoeld, dat de hoogste regeeringscolleges des lands de bestendiging van dezen onteerenden handel voor den bloei der kolonie nog onmisbaar achtten, zelfs uitbreiding er van wenschten te bevorderen, zoodat aan afschaffing niet gedacht werd.

En ten slotte was het op den voorgrond tredende materieele probleem dit: Uit welke bronnen moesten de onderstandsgelden, de zoo noodige subsidies bij wijze van koloniale leening worden geput en hoe moesten deze subsidies pondpondsgewijze over de respectievelijke onderdeelen worden verdeeld? Het officieele antwoord, dat op deze belangrijke vraag werd gegeven, was tevens een uiteenzetting van de kolonisatie-problemen van vroeger jaren in betrekking tot West-Indië en voor Holland een geschikte gelegenheid, om de andere gewesten er op te wijzen, dat ook zij proportioneel tot die subsidies moesten bijdragen. Van deze zijde was er tot dusverre steeds op gewezen, dat Holland en Zeeland uitsluitend deelden in de winsten en voordeelen van den handel op West-Indië, directe zoowel als indirecte, zoodat deze beide gewesten ook de lasten moesten dragen, een motiveering, die kant noch wal raakte en van weinig ethisch-koloniaal inzicht getuigde. Het antwoord dan, ontleend aan de Resoluties der Staten van Holland [1]) laten we hier grootendeels textueel volgen om het in historicis belangrijke oordeel over deze koloniale paragraaf.

De subsidies dan waren onmisbaar voor de kolonie, zoo werd in deze resolutie betoogd, aangezien „zo lang als de Compagnie bestondt, en de importante Colonien van den Staat van dezelve afhingen, dezelve ook moèst ondersteund worden in de Administratie van zaaken en bygesprongen met gereede penningen, wanneer haar Kas niet toereikte tot het onderhoud der Overzeesche Bezittingen; dat de Compagnie vooral schadeloos moest gesteld worden voor het gemis van de belastingen, door dezelve tot goedmaaking van haare onvermydelyke uitgaven op de Commercie gelegd

[1]) D.d. 16 Mei 1788.

en naderhand door den Souverain verminderd of zelfs provisioneel vernietigd.—

„Dat mitsdien hun Ed. Gr. Mogenden zich conformeerden met het Rapport der Heeren Gecommitteerden van Hun Hoogmogenden: ten dien effecte, dat ingeval by hun Hoog Mog. wierd geresolveerd, om voor Rekening van den Lande te doen maaken zoodanige Fortificatien op de Kusten van *Guinea* en *Curaçao, St. Eustatius, St. Martin, Essequebo* en *Demerary,* als men ten meesten nutte der Colonien zal vinden te behooren, als dan verder aan de *West-Indische Compagnie,* en wel *ten spoedigsten,* behoorde te worden geaccordeerd eene ***Subsidie van Vyf Tonnen Gouds, onder Guarantie van hun Hoog Mog. te negotieeren,*** ten einde de Compagnie daar door in staat te stellen tot gaandehouding van haar Bestuur ter verzorging van de Kust van Guinea en het noodzaaklyk onderhoud der andere Colonien onder haar Octroy. Dat tot betaaling der Intressen mitsgaders tot suppletie van het jaarlyks tekort ten behoeve van dezelfde Compagnie op den Staat van Oorlog worde gerepartitieerd eene jaarlyksche Subsidie van 250.000 Gulden voor de Jaaren MDCCLXXXVIII, MDCCLXXXIX, MDCCXC en MDCCXCI."

Om te bewijzen, dat de voordeelen, voortvloeiende uit den handel met de West-Indische koloniën, niet enkel ten bate van Holland kwamen, betoogden de Ed. Groot Mogenden van dit gewest verder, dat, al mochten deze posten de regeeringen der andere gewesten wat veel en bezwaarlijk voorkomen, er verwacht mocht worden, „dat aan den anderen kant zouden worden in aanmerking genomen de groote voordeelen, *welke de West-Indische Colonien aan alle de Provincien verschaften en het niet langer kon gevergd worden, dat de last van de Overzeesche Bezittingen van den Staat genoegzaam alleen op Holland nederkwam.* Dat mitsdien, zo de Bondgenooten zich tegen vermoeden zouden willen onttrekken van het helpen draagen der Lasten van deeze Etablissementen, *waaraan Holland reeds zo veele Millioenen hadt te koste gelegd,* het dan ook niet vreemd zou kunnen gevonden worden, dat hun Ed. Gr. Mog. door eene betere verzekering der Vrugten van de Colonien zich schadeloos stelden voor deeze importante uitgaven."

Dit voorstel van Hollands Staten vond ter vergadering van de Staten-Generaal wel instemming, vooral wat betrof de voorgedragen subsidies, zonder welke een vruchtbare koloniale politiek in de West niet langer mogelijk zou zijn, waarvan de meeste ter vergadering aanwezige leden zich dan ook wel overtuigd hielden. Maar nu was de groote moeilijkheid weer, hoe men op de beste

wijze de geheel vervallen slavenhandel zou aanmoedigen, die eveneens voor de kolonie onontbeerlijk was en waarover Holland en Zeeland het nog maar steeds niet eens konden worden. Gevolg was uitstel van een definitief besluit, hoezeer dan ook Hun Hoogmogenden als de Edel Groot Mogenden der beide genoemde gewesten naar de eigen mededeeling van de Resolutie Generaal d.d. 27 Aug. 1788 „overtuigd waren, dat die Handel op eene uitsteekende wijze behoorde aangemoedigd te worden *als de grond van allen voorspoed der Colonien*"!

Inmiddels hadden de planters en verschillende andere ingezetenen van de koloniën Berbice, Essequibo en Demerary ook weer niet stilgezeten om van hun kant door klaagschriften, protesten, adressen en requesten den hoogen nood van hun gebied en zijn inwoners in het licht te stellen. In de desbetreffende verzoekschriften, welke zij in den loop van dit jaar achtereenvolgens bij de bevoegde instanties hier te lande indienden, verzochten zij o.m. volledige vrijheid om door schepen van alle naties, welke er zich voor wilden leenen, van slaven te worden voorzien, zoolang althans als de West-Indische Compagnie of andere Nederlandsche slavenhalers in gebreke zouden blijven om te voldoen aan hun behoeften en den inhoud van het octrooi, door Hun Hoogmogenden aan die volksplantingen verleend. De desbetreffende stukken zijn ook in zooverre van beteekenis, dat men er de prijzen van het „slavenmateriaal" in verschillende perioden uit kan aflezen. Zoo werd voor een „werkbaare Veldneger", die eertijds met 500—600 gld. moest worden betaald, thans 800—1100 gld. gevraagd en soms nog meer [1]).

(*Slot volgt*).

---

[1]) Een uitvoerig overzicht hiervan geven o.m. de Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken van het jaar 1788, blz. 499–504.

BOEKBESPREKING

„Atlas van Tropisch Nederland". Uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap in samenwerking met den Topografischen Dienst in Nederlandsch-Indië. 1938. (formaat 43 × 34½ cm, prijs 16 gulden, voor leden van het K.N.A.G. *f* 12.80)

Deze fraaie atlas bevat 31 bladen, waarvan er 2 aan ons gebiedsdeel in Amerika zijn gewijd.

Blad 30a West-Indië en naaste omgeving; 1 : 10.000.000; ontworpen 1931, bijgewerkt 1937.
bijkaart: Panama-kanaal; 1 : 500.000; ontw. 1931.
30b Suriname; 1 : 2.000.000; ontw. 1931, bijgew. 1937.
bijkaart: Paramaribo en omgeving; 1 : 250.000.
bijkaart: Paramaribo; 1 : 50.000.

Blad 31a Suriname. Geologisch, door L. Rutten; 1 : 4.000.000; ontw. 1931.
Nederlandsche Antillen. Geologisch, door L. Rutten; 1 : 300.000; ontw. 1931.
Suriname. Plantengeografie, door A. A. Pulle; 1 : 4.000.000; ontw. 1931.
Suriname. Bevolkingsdichtheid; 1 : 8.000.000; ontw. 1931.
31b (1–6) Nederlandsche Antillen. 1. Aruba. 2. Bonaire. 3. St. Maarten. 4. St. Eustatius. 5. Saba. 6. Curaçao; 1 : 300.000; ontw. 1931, bijgew. 1937.
b (7) Willemstad met naaste omgeving; 1 : 50.000; ontw. 1931.
b (8) Ligging van Curaçao ten opzichte van Venezuela; 1 : 2.500.000; ontw. 1931.

Met vreugde kunnen we constateeren, dat, in het algemeen genomen, deze kaarten door een evenwichtige behandeling van de stof en een knappe technische uitvoering aan hooge eischen

betreffende duidelijkheid, leesbaarheid en volledigheid voldoen.

Het schrift en de situatieteekening is duidelijk; met het gebruik van verschillende schriftsoorten en standen zijn mooie resultaten bereikt. Het doet prettig aan, dat alle namen en teekens, die op water betrekking hebben, in blauwe kleur zijn gedrukt.

Het relief is weergegeven door tinten van een opklimmende schaal. Op de kaart van Suriname (30b) worden deze tinten begrensd door de hoogtelijnen van 100, 500 en 1000 m, op de kaarten van de Nederlandsche Antillen door die van 100, 250 en 500 m. Voorts is het relief nog versterkt door het aanbrengen van schaduwen. — Met dit laatste is veel kwaad gedaan, vooral het relief van de eilanden Bonaire, Curaçao en Aruba is hierdoor soms onherkenbaar verminkt. Het is duidelijk, dat de teekenaar, die deze bewerking heeft verricht, onvoldoende kennis bezat van de landstreek, die hij moest bewerken, en zich blijkbaar ook niet de moeite heeft getroost inzicht te krijgen in het typische relief van dit terrein aan de hand van de voortreffelijke topografische kaarten 1 : 20.000, welke in 1906–1912 door L. Lens, J. Werbata en W. A. Jonckheer Jr. werden opgenomen. Wat de reliefaanduiding betreft zijn deze kaartjes van de Nederlandsche Antillen dan ook geen verbetering, vergeleken met die, welke, op dezelfde schaal, in de West-Indische Encyclopaedie (1914–1917) werden opgenomen.

Voor de spelling der namen in de *Atlas van Tropisch Nederland* is de officieële „Lijst van de voornaamste aardrijkskundige namen in den Nederlandsch-Indischen Archipel" gevolgd. Voor ons Amerikaansch gebiedsdeel bezitten wij een dergelijke lijst niet, zoodat hier, een meer willekeurige spelling is toegepast. — Helaas vinden we bij de naamgeving nogal wat onnauwkeurigheden. Nemen we b.v. de kaart van West-Indië en naaste omgeving (blad 30a). Opvallend is, dat men, evenals trouwens op blad 31b, alle accentteekens heeft weggelaten, wat uiteraard storend werkt in gevallen, waar deze noodzakelijk zijn. Verder leze men Orchila voor Orchilla en Coche voor Cocha, en men schrijve liever meer officieel Puerto Colombia inplaats van Porto Columbia, La Goajira inplaats van Guajira, St. Kitts inplaats van St. Christopher, St. Croix inplaats van St. Cruz en Puerto-Rico in plaats van Portorico — en wat te denken van de vette opdruk „Haiti of Sto. Domingo"? Het Aves-eiland, bewesten Dominica, behoort niet aan Engeland maar aan Venezuela, en op kaart 8 van blad 31b hadden de, om hun rijke visch-

gronden zoo bekende Monges-eilanden (ten Westen van Aruba) stellig niet weggelaten mogen worden! — Het lijkt me goed om het eiland, waarop het Nederlandsche St. Maarten is gelegen, St. Martin te blijven noemen, zooals men ook het eiland dat Haïti en Sto. Domingo omvat in den nieuweren tijd met den naam Hispaniola aanduidt.

In het aanbrengen van plaatsnamen is een prijzenswaardige beperking betracht, maar ook hier krijgen we soms weer den indruk, dat de ontwerper zijn gebied niet voldoende kende, om tot een juiste keuze te komen. Hoe is het anders te verklaren, dat b.v. op de kaart van Bonaire (1 : 300.000) een onbeteekenende waterput als Pos di Cas Klein Bonaire is vermeld en niet de duizend maal belangrijker Dos Pos, en dat een volmaakt onbeduidend eilandje als Rancho met kapitale letters staat aangegeven? — Het vliegveld Soebi Blanco, op Bonaire, ligt niet bij Noord di Salinja maar 3 km meer naar het N.N.O., bij Coeroeboeroe; het vliegveld Baca Morto, op Aruba, ligt 2 km meer naar het Z.O. dan op de kaart staat aangegeven. Jan Tiel, op Curaçao, ligt natuurlijk niet op den Kabrietenberg maar bij het gelijknamige binnenwater, 3 km meer naar het N.W. — De heuvel ten W. van de Bartool Baai op Curaçao, welke uit „Midden- en oud-tertiaire kalksteenen" (de zg. Seroe di Cueba-kalksteen) bestaat, heet niet Seroe di Cueba maar Seroe Bartool; de Seroe di Cueba ligt ten N. van den laatstgenoemden heuvel aan de kust. Dit is een fout van de topografische kaart 1 : 20.000, die helaas in de geologische literatuur is overgenomen.

De geologische kaarten zijn duidelijk en met overleg vereenvoudigd. Vergeleken met de kaartjes in de West-Indische Encyclopaedie, geven ze een goed beeld van de belangrijke toename in kennis, die sindsdien van den ondergrond van Suriname en de Nederlandsche Antillen is verkregen.

P. WAGENAAR HUMMELINCK

Wat is dat? De encyclopedie voor jongeren. Afl. 19 en 20. N.V. Hollandia-drukkerij, Baarn.

Ned. West-Indië, Negers, Padvindersbeweging, Pagaai, Papegaaien, Petroleum zijn woorden, die in het bijzonder tot de West-Indische jongens en meisjes zullen spreken. Belangrijker voor hen is waarschijnlijk wat zij in deze afleveringen te lezen krijgen over onderwerpen, die hun minder bekend zijn. F.

Overdrukken Tijdschrift voor Diergeneeskunde, Jrg. 1938, afl. 19. J. Frickers, „Het voorkomen van Dipylidium caninum (Linné 1758); Toxocara canis (Werner 1782); Ancylostoma caninum (Ercolani 1859); Dirofilaria immitis (Leydi 1856) en Spirocerca sanguinolenta (Rudolphi 1819) bij den hond (Canis familiaris) in Suriname."

De schrijver bespreekt hierin een aantal ingewandswormen, welke hij aantrof bij 400 gedoode honden. Het onderzoek betrof voornamelijk het verband, dat kan worden gelegd tusschen het voorkomen der verschillende soorten eenerzijds en de leeftijd, het lichaamsgewicht der besmette honden benevens de mate van regenval anderzijds. De laatste factor schijnt echter van geen invloed te zijn.

J. Frickers in samenwerking met Prof. Dr. O. Nieschulz en A. Bos „Over een infectie door Trypanosoma Viennei bij een rund uit Suriname".

In Suriname komt bij runderen een ziekte voor, veroorzaakt door een micro-organisme, Trypanosoma Viennei. De schrijvers onderzochten bouw en grootte van deze Trypanosomensoort en deden infectieproeven bij muizen, ratten, caviae, honden, runderen, schapen en geiten. 2–5 dagen na infectie brak de ziekte uit bij runderen, schapen en geiten, de andere dieren bleken niet vatbaar te zijn. De ziekte verloopt hoofdzakelijk met hooge koorts. Later geeft zij aanleiding tot een chronisch ziekteproces.

DR. S. GAJENTAAN.

Zinzendorf, door P. M. Legêne. Uitgave van het zendingsgenootschap der Evangelische broedergemeente, Zeist, 1938.

Er is al heel wat geschreven, ook in *De West-Indische Gids* over Zinzendorf, den grondlegger der Herrnhuttergemeente, welker zending in Suriname zoo schoone vruchten gedragen heeft en draagt. Legêne weet aan de geschiedenis van dit leven nieuwe kleur en gloed te geven. Ik las het met stichting en waardeering. Een boek over den gravin Von Zinzendorf wordt in uitzicht gesteld.

D.G.F.

KRONIEK

SURINAME

Er bestaan verscheidene gangbare uitspraken, welke de strekking hebben kort en krachtig treffende Surinaamsche eigenaardigheden in het juiste licht te stellen. Met betrekking tot één bepaalde eigenaardigheid zou men kunnen zeggen: Suriname is een land van kwesties.

Wat dan niet verstaan zou behoeven te worden als iets onvriendelijks, eerder het tegendeel. Is het niet een bewijs van geestelijke activiteit, wanneer wij ons niet neerleggen bij alles wat ons overkomt en mag het aan een volk ten kwade geduid worden, wanneer het levendige belangstelling aan den dag legt voor de dingen des openbaren levens, in zijn pers en in de vergaderingen van zijn vertegenwoordiging critiek uitoefent op de daden en op de houding van zijn overheid?

Te vaak reeds is er verschil gemaakt tusschen de nuttige, de opbouwende critiek en de verkeerde, de afbrekende. Ten slotte heeft alle critiek een opbouwende werking, in zoover dat zij hem op wien zij uitgeoefend wordt uitnoodigt, aanmoedigt, in de gelegenheid stelt, dwingt desnoods, om zijn standpunt nader toe te lichten of te verdedigen. Op deze wijze gezien behoeft niemand aanstoot te nemen aan eenige, in behoorlijken vorm tot uiting gekomen critiek, ook de overheid niet.

Waar de Surinamer wel bijzonder afkeerig van is, dat is van alles wat ook maar lijkt op een streven om gezag uit te oefenen om der wille van het gezag, niet als middel tot het bereiken van een redelijk doel; dat streven aan den eenen kant — of wat ervoor gehouden werd — en die afkeer aan den anderen, hebben door de eeuwen heen in koloniale gemeenschappen, vooral in de kleine en afgelegene, tot incidenten, kwesties en disputen aanleiding gegeven. Overigens is, op verkleinde schaal, de koloniale maatschappij meestal een getrouwe afspiegeling van de moederlandsche; niet ten onrechte heeft eens een bekend Surinamer gezegd: wij zijn Nederlanders, niet alleen wat nationaliteit betreft, maar ook in onze deugden en onze gebreken.

De cause célèbre welke het laatst de gemoederen in Suriname heeft beziggehouden en wellicht thans nog bezighoudt, is wederom een hospitaalkwestie (zie bl. 285 XXste jaargang); ook nadat de chef van het Lands Hospitaal zich uit de tevoren daarnaast door hem bekleede functie van Geneeskundig Inspecteur had teruggetrokken, schijnt zijn verhouding tot de praktizeerende medici — waar het destijds om ging — zich niet in de meest wenschelijke richting ontwikkeld te hebben. Wij lezen ten minste in een der Surinaamsche bladen dat aan één medicus de toegang tot het hospitaal ontzegd zou zijn omdat....

deze medicus het oirbaar geacht zou hebben den chef zonder groeten voorbij te loopen.

Nu behoeft men dergelijke krantenberichten niet al te tragisch op te vatten, behalve natuurlijk wanneer zij zouden wijzen op ongewenschte toestanden in de medische wereld, van zoodanigen aard dat er schade uit zou kunnen voortvloeien voor patienten. Een andere mededeeling, in dezelfde courant, wil het doen voorkomen alsof in Nederland een oproeping gedaan zou zijn van sollicitanten voor een bepaalde functie in het L. H., eenige dagen voordat te Paramaribo degeen die deze functie tot dusver bekleedde voor den dienst zou worden afgekeurd. Ook van dit bericht mag de waarde niet overschat worden, tenzij er uit zou blijken dat er in het L. H. te Paramaribo een verderfelijke personeelpolitiek gevoerd zou worden.

De zaak echter welke in Suriname vooral de gemoederen in beroering gebracht en ook in Nederland de aandacht getrokken heeft, is die van het medisch ambtsgeheim.

Voor het L. H. geldt een bij resolutie van den gouverneur vastgesteld reglement, volgens hetwelk de leiding dezer inrichting, alsmede het dagelijksch toezicht, opgedragen is aan hem die aan haar hoofd staat; typisch voorbeeld van een bepaling welke niets anders zegt dan wat van zelf spreekt en dus in haar algemeenheid feitelijk overbodig is. Tegenover het hospitaalpersoneel, geneesheeren aan de inrichting verbonden en overige functionarissen, heeft volgens dit reglement het hoofd geen andere bevoegdheden dan die welke steeds aan een chef toekomen, d.w.z. dat hij de dienstverrichtingen van dat personeel regelt. Alles wijst erop dat de chef een administratief ambtenaar is, ook al is hij, zooals in het onderhavige geval, zelf medicus, wat overigens niet voorgeschreven is.

Nu eischt de chef van het L. H. dat de medici hem inzage zullen geven van de ziektegeschiedenissen der patienten welke zij in de inrichting behandelen, hetgeen volgens die medici in strijd is met hun wettelijke verplichting tot geheimhouding. Voorwaar een delicate kwestie, toch tevens een waarvan men moeilijk in kan zien dat zij niet in Suriname zelf door het hoogste gezag zou kunnen worden beslist, liefst na ingewonnen advies h. t. l., waar natuurlijk een uitgebreide jurisprudentie beschikbaar is.

De gang van zaken echter schijnt deze te zijn geweest, dat de gouverneur zich, bij een voorloopige beslissing, aan de zijde van den chef gesteld, doch tegelijkertijd de zaak aan den minister van Koloniën voorgelegd heeft. De Surinaamsche medici hebben zich teweer gesteld, de adviseur van den minister heeft in een Nederlandsch tijdschrift een opinie gegeven, voordat de eindbeslissing gevallen was; deze opinie is in andere moederlandsche persorganen bestreden en ten slotte hebben 170 vooraanstaande inwoners van Suriname een petitie onderteekend waarin zij zich verklaarden tegen hetgeen de chef van het L. H. en de adviseur van den minister wilden.

Men vraagt zich toch wel even af of dit nu een voorbeeld is van goed beleid bij alle betrokken instanties. Merkwaardig is dat een Surinaamsch nieuwsblad, dat wat het principe betreft, geheel aan de zijde der medici staat, de houding van den gouverneur verdedigt met het argument dat deze immers slechts een voorloopige beslissing genomen

had en dus geheel vrij gebleven was. Maar, was er dan een voorloopige beslissing noodig? Blijkbaar verlangde de chef van het L. H. iets nieuws, dat tot dusver geen gewoonte geweest was, zoodat er alle aanleiding was tot nauwgezet beraad, alvorens in de eene of in de andere richting in te grijpen. De principieele en netelige aard van het geval bracht dit zeker mede.

De geheele kwestie is te betreuren, èn voor den geneeskundigen dienst èn voor het overheidsgezag. De Openbare Gezondheidsdienst in Suriname, met inbegrip van het hospitaal, doet enorm veel goeds; haken en oogen onder het personeel kunnen slechts afbreuk doen aan het vertrouwen in de organisatie, den goeden geest verstoren en het werk bemoeilijken.

En het prestige der overheid kan slechts bevorderd worden door een houding welke getuigt van de strengst mogelijke onbevangenheid, wij zouden haast zeggen van een ongenaakbaarheid, welke zelfs de gedachte uitsluit aan toegankelijkheid voor éénigen vertroebelenden invloed. Wat natuurlijk in een bestuursgebied als Suriname uiterst moeilijk is.

14 Februari 1939.

Errata

Paramaribo, aan de rivier de *Maribo* (uit het Engelsch vertaalde roman als feuilleton in de N. Rotterd. Courant).

CURAÇAO

Algemeen Registrator

Men is in Curaçao aan het regelen en hervormen, „ordenen" heet dat tegenwoordig. Daartegen is niets in te brengen. Er was veel, dat al eerder herzien en geregeld had moeten worden, doch bij gebreke van geldelijke middelen in den ouden, knussen, maar achterlijken, vorm bleef. Gezien in het licht van het heden, kan moeilijk beweerd worden, dat het geld voor deze dingen onnut besteed wordt. Er zal echter voor gezorgd moeten worden, dat het bestuurs- en ambtenarenbestek niet topzwaar wordt, en geen blijvende lasten worden opgelegd, die in tijden van ongunst de geldelijke onafhankelijkheid van het gebiedsdeel in gevaar zullen brengen.

Toejuiching verdient m.i. de instelling van het ambt van Algemeen Registrator, aan wien de verzorging van de gouvernements-archieven is opgedragen. Of hem ook het beheer van het oud-archief sedert 1845 is opgelegd, blijkt niet — althans niet duidelijk — uit de instructie van dezen ambtenaar, bij beschikking van 21 Dec. 1938 door den gouverneur vastgesteld.

Maar waarom heet deze ambtenaar „Algemeen Registrator"? Misschien is het een bij het Registratuurbureau der Vereeniging van Nederlandsche gemeenten geijkten titel. In ieder geval is deze benaming — Nederlandsch en verlatijnsching — buitengewoon leelijk.

Aloë

Ir. dr. P. Cohen Henriquez zet zijn economisch-technische studie voort. In het Pharmaceutisch weekblad no. 2, 1939 bespreekt hij de vraag: „Is verbetering van de aloë-industrie in Ned. West-Indië mogelijk?" De schrijver wijst op de mogelijkheid, dat de Curaçao-aloë haar bevoorrechte plaats naast de Kaapsche aloë gaat verliezen, en wijst op de nieuwe methoden betreffende het winnen van aloëhars door indampen van het sap door zonnewarmte. Het lijkt zeer nuttig, aldus besluit hij, allereerst door nauwgezet documentair onderzoek en daarna door proefnemingen meer te weten te komen omtrent *a*. de Crown-aloë en de oorzaken van haar verdwijnen uit den handel, *b*. de mogelijkheid door persen, extractie of anderszins de opbrengst te vergrooten, *c*. de mogelijkheid den afval van aloë-bladen verder te verwerken.

Protestantsch Christelijk onderwijs

Curaçao is altijd een welige bodem voor het bijzonder onderwijs geweest. Het R.K. onderwijs staat onbetwist vooraan en ook vele, ten onrechte, neutrale genoemde, scholen zijn er ten allen tijde geweest. Maar een protestantsch christelijke school was er, voor zoover ik weet, nooit. Die staat nu te komen. De Amigoe van 25 Januari 1939 meldt de oprichting van een Vereeniging voor Christelijk onderwijs onder voorzitterschap van den gereformeerden predikant ds. Kroeze; de predikant der Vereenigde Protestantsche gemeente is vice-voorzitter en mr. Bichon van IJsselmonde, het Statenlid, secretaris.

Scheepvaart

Een merkwaardige vlucht heeft de stoomvaart in 1938 genomen. Niet minder dan 6872 stoomschepen kwamen binnen, dat is ruim 1200 meer dan in 1937. De zeilvaart liep met 50, tot 1766 schepen, achteruit.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

The West India Committee Circular. 15 Dec. 1938, no. 1049. Trinidad's Development Loan; Agricultural News (Soil Erosion — Making Dhal from Pigeon Peas — Advertising West Indian Grape-fruit); Sir Algernon Aspinall.

Idem. 29 Dec. 1938, no. 1050. What of the West India Committee?; British Guiana and the Refugees; Agricultural News (Quick Freezing of Food Products — New Industries for Jamaica — Poultry Farming in Jamaica).

Echo's uit de Missies. 25 Jan. 1939, no. 2. Statistiek van de R.K. Missiën in Curaçao en Suriname op 1 Januari 1939.

Ons Suriname. Januari 1939, no. 1. Een gezegend nieuw jaar; Het alphabet van een melaatsche; 24 jaar Stadszending-Paramaribo.

Het Vaderland. 8 Dec. 1938 Ochtendblad B. Vraagstukken van Suriname (Voordracht gouverneur Kielstra op 7 Dec.).

De Stuwdam 21 Januari 1939 no. 17. Curaçao [met 7 afbeeldingen].

Nieuwe Rott. Courant 29 Jan. 1939. Ochtendblad A. Scherpe contrasten in Suriname.

De Rijkseenheid. 7 Dec. 1938, no. 9. Kiezerskweek [op Curaçao], door Emeritus,

Idem. 14 Dec. 1918, no. 10. Naschrift op het artikel Kiezerskweek.

Idem. 11 Januari 1939, no. 14. W. H. Macmillam: Warning from the West-Indies, 1936–1938 door W. R. M.

Idem. 1 Februari 1939, no. 17. Een nieuw Curaçaosch Weekblad, door Emeritus.

Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika. 7 Januari 1939 no. 1. Welk belang vertegenwoordigt West-Indië in het Imperium? [besproken worden Suriname en Curaçao].

Bulletin Imperial Institute 36ste Jrg., no. 4. British Guiana. Mineral Resources.

Bulletin Department Science and Agriculture Jamaica. no. 16 (1938). A Survey of the yields of Sugar cane in Jamaica 1936/7, door H. H. Croucher.

Het Verre Oosten. 17 December 1938. no. 38. Het plan Mussert, door v. W. [om van Guyana een zelfstandige Joodsche staat te maken en Nederland schadeloos te stellen door een stuk van Afrika].

Pharmaceutisch Weekblad no. 2. van 1939. Is verbetering van de Aloë-industrie in West-Indië mogelijk? door P. Cohen Henriquez.

The Geographical Journal. Vol. XCII. Juli 1936. On the Frontier of British Guiana and Brazil, door Capt. H. Carrington Smith.

Commercial Intelligence Journal. 59ste Jrg. no. 1819. British Guiana Trade in 1937, door G. A. Newman.

Bulletin Agriculture Martinique. 7de Jrg. no. 2. Les citernes dans la conservation de l'eau d'alimentation, door L. Montestuc; Le manioc et son utilisation à la Martinique, door D. Kervégant.

Bulletin Department Science and Agriculture Jamaica. no. 17 (1939) Soil Erosion and conservation in Jamaica 1937, door H. A. Croucher en C. Swabey.

K.L.M. Post, Januari 1939, no. 9. De K.L.M. in West-Indië [behandelt Curaçao].

De Bron. 31 Januari 1939, no. 1. Curaçao vóór tien jaar. Dagboekblaadjes van een olieman, door W. F. L.

Neerlandia. Februari 1939, no. 2. Suriname, door mr. A. J. J. A. baron van Heemstra. [Rede gehouden op den Stamdag van 3 Mei 1938].

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

The Netherlands Windward Islands and a few interesting items on French St. Martin. A handbook of useful information for visitor as well as resident, 1938, door S. J. Kruythoff.

Departement van landbouw-economische zaken Suriname. Verslag over de jaren 1936 en 1937.

Curaçao. Weekblad voor de staatkundige, economische en cultureele belangen van het gebiedsdeel Curaçao. 1ste jaargang, no. 1. 5 December 1938. Drukkerij „De Curaçaosche Courant".

Brieven uit Bethesda. Paramaribo no. 7. (1939).

Warning from the West Indies. 1936—1938, door W. M. Macmillan.

De Goede Stem. 1 Januari 1939, no. 1. Redactie R. L. G. Heinze, op Curaçao.

Colonial Reports No. 1876. British Guiana. 1937. 1/–.

Stadszending Paramaribo. Jaarverslag 1937/38.

EEN STUDIEREIS NAAR DE WEST

DOOR

MR. DR. L. N. DECKERS

II

MADEIRA. BARBADOS. TRINIDAD

Op reis naar de West doen alle schepen van de Suriname-lijn der K.N.S.M. en 's zomers ook die van de Colon-lijn Madeira aan. Madeira, vroeger bij velen alleen bekend door zijn morgenwijn van dien naam — thans in ons land goeddeels door cocktails en andere dranken verdrongen — wordt de laatste jaren meer en meer door Nederlandsche toeristen bezocht. En om zijn natuurschoon, èn om zijn heerlijk, mild klimaat verdient het dit ten volle. Ik nam er zoowel op de uit- als op de thuisreis een kijkje en mede dank zij het voorrteffelijk geleide van den Gouverneur, heb ik van het mooie eiland een blijvenden indruk medegenomen.

Madeira vormt met het naburige kleine eiland Porto Santo en de Ilhas Desertas de Madeiragroep en is daarvan in alle opzichten het belangrijkst. Hoewel lang niet hout-arm, zou het tegenwoordig, moest het nog een naam krijgen, zeker niet Madeira, dat „hout" beteekent, worden geheeten. De bosschen immers, die de eerste kolonisten er een vijftal eeuwen geleden aantroffen, werden bijna geheel door hen verbrand.

Het eiland, dat kleurig en schilderachtig uit de zee oprijst, is een uitgebrande vulkaan en zijn bodem bestaat uit verweerde lava. Het wordt doorkliefd door mooie dalen (currales), waarvan het 1200 M. diepe Curral das Freiras het grootste is.

Madeira is niet een kolonie of gebiedsdeel onder eigen bewind maar vormt met Porto Santo en de Ihlas Desertas te zamen een Portugeesche provincie, bestuurd op overeenkomstige wijze als een provincie van het vasteland in Europa.

De Madeireezen houden zich voornamelijk met landbouw bezig: tarwe, maïs, bananen, ananas. Ook worden Europeesche groenten geteeld. Merkwaardig is de mengeling van tropische en sub-tropische bloemen, planten en boomen. De druivencultuur heeft veel geleden door ernstige ziekten, die haar in den loop der vorige eeuw hebben geteisterd. Toch is zij nog altijd van beteekenis.

Vele terreinen, die als bouwland in gebruik zijn, worden tot vruchtbaarheid gebracht doordat water uit de bergen er langs kleine, kronkelende greppels naar toe wordt geleid.

Bekend zijn het kant- en borduurwerk van Madeira, door de vrouwen als huisvlijt vervaardigd.

De handel op het eiland is bijna geheel in Engelsche handen.

Wat mij bijzonder heeft getroffen is de beleefdheid en netheid van de bevolking. Een sprekend staaltje kreeg ik daarvan aan boord. Tot de passagiers voor Curaçao behoorden eenige jonge Madeireezen, die zich te Funchal hadden ingescheept. Zij hadden zich bij contract verbonden om gedurende zekeren tijd in de olieraffinaderijen van Curaçao te gaan werken. Op het schip waren zij steeds bij elkander. Zij maakten muziek, zongen samen, vermaakten zich met gezelschapspelen en gezamenlijk werd door hen gebeden. Kwam een der officieren in hun verblijf, dan werd elk gerucht gestaakt en stonden allen eigener beweging op. Nooit waren zij ruw of onbescheiden. Integendeel, hun geheele optreden getuigde van hun innerlijke beschaving, een dubbel te waardeeren eigenschap, daar het hier eenvoudige mannen gold, die waarlijk niet uit weelde in loondienst gingen bij een verre, vreemde industrie. Kennismaking met deze nette lieden was voldoende om gemakkelijk te doen begrijpen, dat de Madeireezen sedert vele jaren in De West tot de meest gewilde arbeiders behooren. In de vorige eeuw begaven vele mannen van Madeira zich naar de plantages op Trinidad. Tegenwoordig is Curaçao zeer in trek. Ik bezocht daar op de Isla, de onderneming van de Shell, hun zindelijke bedrijven, waarin zij zelf wat gezelligheid hadden gebracht door het ophangen van platen en kleurige doeken. Hun ordelievendheid, netheid en ijver werden onvoorwaardelijk geprezen.

Een week varens na Madeira krijgt men Barbados in zicht, het eerste van de West-Indische eilanden. De naam is Portugeesch en herinnert aan de bebaarde boomen, welke de Portugeezen er aantroffen, toen zij er in het begin van de 16de eeuw landden. Portugeesch is Barbados zelf echter nooit geweest en op het eiland treft men niets aan, dat klaarblijkelijk van zijn ontdekkers afkom-

stig is. De Engelschen hebben het in 1605 in bezit genomen en nimmer is de heerschappij hun betwist.

Met een sloep gaat men van het schip naar den wal en al spoedig is men in het levendige Bridgetown, de hoofdstad, tevens de eenige stad van beteekenis.

Barbados telt ongeveer 200.000 inwoners, in overgroote meerderheid kleurlingen, en heeft zijn eigen vertegenwoordigend lichaam. Het eiland is niet rijk aan natuurschoon, doch biedt niettemin een vriendelijk heuvellandschap, doorkruist door een flink aantal goede wegen. Vooral wegens het betrekkelijk koele klimaat wordt het veel bezocht door Europeanen, die elders in West-Indië wonen en op Barbados eenigen tijd vacantie komen houden, al kunnen zij er den bekenden „kouden neus" ook niet halen.

De bodem is vruchtbaar en bijna geheel in cultuur. Het zijn voornamelijk suikerplantages, welke men aantreft. Evenals elders in de West-Indische gebieden heeft men op Barbados de laatste jaren slechts met steun van het moederland de suikercultuur in stand kunnen houden.

Nog één dag aan boord van de Crijnssen en toen was het toeristenleven ten einde. Op Trinidad, waar men daags na Barbados te hebben verlaten reeds aankomt, zou ik een week verblijven. Voor den Nederlander, die het voornemen heeft Suriname en Curaçao te bezoeken, is daar veel waar te nemen, waarmede hij zijn voordeel kan doen bij de kennismaking met de toestanden in de eigen gebiedsdeelen.

Trinidad is met zijn 4800 $K.M.^2$ oppervlakte en 400.000 inwoners, na Jamaica, het grootste van de West-Indische eilanden. Het schip zet door een der „boca's", de zee-engten tusschen de eilandjes, welke Trinidad van Venezuela scheiden, koers naar de Golf van Paria, waar aan Trinidads hoofdstad Port of Spain is gelegen. De eilandjes en de kust van Trinidad zijn rijk begroeid en tusschen het geboomte ontwaart men vele lieflijke landhuisjes, waar de eigenaars, te midden van de mooie natuur, hun week-end kunnen doorbrengen.

Voor schepen met eenigen diepgang is de haven niet toegankelijk. Zij moeten op een paar mijlen afstands van de kust het anker laten vallen en het overbrengen van hun passagiers naar den wal aan sloepen toevertrouwen. Lang zal deze toestand echter niet meer duren. Met kracht wordt gewerkt aan den aanleg van een zoowel in letterlijken als in figuurlijken zin grootscheepsche haven waar alle zeeschepen een veilige ligplaats zullen vinden. Bij dit

belangrijke werk wordt ook van Nederlandsche deskundigheid en ervaring gebruik gemaakt.

Twee herinneringen heeft de hoofdstad aan Columbus, die het eiland op 31 Juli 1498 ontdekte en het aan de heilige Drievuldigheid (Trinidad) toewijdde. Op een der pleinen vindt men zijn standbeeld en in het Victoria Institute bewaart men een anker, dat in 1877 werd gevonden en door Columbus, na zijn ontdekking van Trinidad, zou zijn verloren in de Golf van Paria.

Eerst 90 jaren na de ontdekking hebben de Spanjaarden het eiland in bezit genomen, en in den loop der jaren vestigden zich er veel meer Franschen dan Spanjaarden. In 1797 maakten de Engelschen zich van Trinidad meester en in 1802, bij den vrede van Amiens, kwam het definitief onder hun heerschappij.

Trinidad is een echt landbouwland, dat voor het grootste deel in cultuur is gebracht, maar niettemin veel van zijn natuurschoon heeft behouden. Het bezit een net van goede wegen en spoorwegverbindingen tusschen de voornaamste plaatsen. Langs de noordzijde van het eiland strekt zich een bergrug uit, waarin men tallooze schilderachtige plekjes aantreft. Zoo vindt men ten noordoosten van Port of Spain een heel mooien waterval, de Maracas Falls. Ten Zuiden van den niet hoogen bergrug — de hoogste top, de Cerro de Aripa, reikt nog niet tot 590 M. — ligt een vruchtbare, zeer uitgestrekte vlakte, die voor het grootste deel met suikerriet is bedekt. Suiker en cacao zijn Trinidads voornaamste cultuurproducten. In het begin dezer eeuw overtrof de cacao-uitvoer in waarde dien van den uitvoer van suiker. De goede tijd voor de cacao eindigde in 1921 door ziekte in het gewas en een groote prijsdaling. Toen kwam aan het licht, dat het bedrijf op een veel te zwakke basis steunde. Menig eigenaar was niet langer in staat de rente te betalen van de hypotheek, waarmede zijn landerijen waren bezwaard. De Regeering achtte het noodig het executierecht der schuldeischers te beperken. In 1924 zette zij een nieuwen stap op den weg der hulpverleening en stichtte de „Agricultural Bank of Trinidad and Tobago", welker eerste taak het was de hypotheken, rustend op de eigendommen der landbouwers, over te nemen.

De lage prijzen deden den lust in het maken van nieuwe aanplantingen verminderen en daar de cacaoboom na ten hoogste 25 jaren geleidelijk minder gaat opbrengen, daalde de productie der plantages zienderoogen. In het tijdvak 1924—1930 werden de prijzen weer hoog genoeg om het de Regeering mogelijk te maken haar steun een einde te doen nemen, maar in 1930 kwam een nieuwe inzinking en tot overmaat van ramp richtte in 1933 een

orkaan groote verwoestingen aan. Andermaal bood de Regeering hulp door bij de „Cacao Industry Relief Ordinance" een stelsel van subsidieering in het leven te roepen. Daarnaast geeft men ernstige bedrijfsvoorlichting en bevordert men de coöperatie onder de klein-eigenaars, die ongeveer de helft van het cacao-areaal in gebruik hebben. Aldus hoopt men geleidelijk tot verbetering te geraken. De achteruitgang van den cacao-export, die in 1920 nog een waarde vertegenwoordigde van £ 3.226.215, blijkt uit de volgende gegevens:

	Gemiddelde hoeveelheid	Gemiddelde waarde
1927–1929	57 millioen lb.	£ 1.533.000
1934–1936	33 millioen lb.	£ 454.000

Het terugloopen van de cacao-cultuur had een uitbreiding van den suikerverbouw tot onmiddellijk gevolg. De waarde van Trinidads uitvoer van suiker en suikerderivaten beliep in 1936 £ 1.338.651, d.w.z. 65% van de uitvoerwaarde der landbouwvoortbrengselen en 24% der waarde van den totaal-uitvoer. In tien jaren tijds steeg de suikerproductie van 80.000 tot 154.000 ton.

Ongeveer 56% van het suikerriet wordt verbouwd op de terreinen van de suikermaatschappijen. Een tiental van deze maatschappijen zijn op Trinidad werkzaam. De grootste is de Ste. Madeleine Sugar Company Ltd., met een opbrengst in 1936 van 54.000 ton of 35% van de geheele productie.

44% van de totale hoeveelheid suikerriet wordt verbouwd door boeren, de z.g. „cane farmers", ongeveer 19,500 in aantal en wel 2/3 Britsch Oost-Indiërs en 1/3 Britsch-West-Indiërs. Zij leveren hun riet aan de suikermaatschappijen.

De suikerindustrie staat in dit gebied op hoog peil. De laatste jaren werden de machines gemoderniseerd, de methodes verbeterd, de bedrijven gerationaliseerd.

Een goed beeld van de beteekenis van Trinidads landbouw leveren onderstaande cijfers, die de waarde aangeven van de uitgevoerde landbouwproducten. Zij zijn, evenals de andere gegevens van dezen aard, ontleend aan het rapport, uitgebracht door de commissie, welke onder voorzitterschap van Mr. John Forster, door den Britschen Minister van Koloniën werd belast met het instellen van een onderzoek naar de oorzaken van de ongeregeldheden, welke in 1937 op Trinidad en Tobago plaats grepen.

	1926–1928 Gemiddelde waarde £	1935 Waarde £	1936 Waarde £
Suiker en bijproducten . . .	1.014.677	977.725	1.388.651
Cacao.	1.531.148	527.212	487.578
Kokosnoten en bijproducten .	223.768	50.414	67.670
Koffie	12.833	18.290	17.702
Limes (kleine citroenen) en bijproducten	6.056	18.398	26.852
Grapefruit en sinaasappelen .	2.028	49.047	46.111
Grapefruit- en sinaasappelensap.	—	502	4.080
Bananen	—	6.205	14.797
Tonkaboonen	1.824	12.320	31.002
Peulen, boonen en wortelen. .	4.816	2.628	2.600
Vee en huiden	8.441	4.446	7.436
Bitter.	76.862	28.055	15.953
Diversen	20.192	1.181	5.834
	£ 2.902.645	£ 1.696.423	£ 2.066.266

Zijn deze cijfers ongetwijfeld van beteekenis, toch staat de uitvoer van landbouwproducten achter bij dien van de twee Trinidadsche mineralen, olie en asfalt, waaraan in 1936 onderscheidenlijk voor £ 3.315.000 en £ 200.000 werd uitgevoerd. d.i. ongeveer 63% der waarde van den geheelen export.

Van overheidswege wordt veel gedaan om de landbouwproducten aan hooge eischen te doen beantwoorden. Bij een bezoek aan de plantages en de bedrijven van de klein-eigenaars wordt men getroffen door den goeden staat, waarin de landerijen verkeeren. Duidelijk is hier de invloed merkbaar van het landbouwonderwijs en de landbouwvoorlichting. Beide hebben hun voedende centrale in de „Imperial College of Tropical Agriculture", een inrichting voor hooger landbouwonderwijs, die op Trinidad is gevestigd en haar oud-leerlingen uitzendt naar alle Britsche gebiedsdeelen in de tropen. De school, welke een internationale bekendheid geniet, is goed uitgerust. Haar laboratoria, proefvelden en gebouwen voldoen aan hooge eischen en onder de leiding van de hoogleeraren, van wier voorlichting ook in Suriname en Curaçao meermalen gebruik werd gemaakt, gaan theorie en practijk hier op gelukkige wijze samen.

Natuurlijk wordt het niet bij dit hooger landbouwonderwijs gelaten. Wat wij in Nederland door de bekende lanbouwcursussen trachten te bereiken, t.w. het vertrouwd maken van de massa der landbouwende bevolking met de beginselen van de landbouwkunde, streeft men op Trinidad na door tusschenkomst van de lagere school. Op alle „primary schools" ten plattelande behoort landbouwkunde tot de verplichte leervakken. Aan elk dier scholen is een terrein verbonden voor proefnemingen en practischen arbeid, en dit werk staat onder toezicht van ambtenaren van het Departement van Landbouw. De jaarlijksche „school gardening competitions" bevorderen den ijver der leerlingen en de toewijding van hun onderwijzers.

Leerplicht bestaat niet voor het geheele eiland. De Gouverneur kan hem krachtens de „Compulsory Education Ordinance" voor bepaalde gebieden invoeren. Voor Port of Spain en San Juan maakte hij van deze bevoegdheid gebruik.

Trinidad heeft een 300-tal lagere scholen. Het aantal gouvernementsscholen verhoudt zich tot dat der bijzondere scholen als 1 : 5. Op al deze scholen wordt kosteloos onderwijs gegeven en zoodra de leerplicht is ingevoerd worden ook de boeken en schrijfbehoeften kosteloos verstrekt. Een voortreffelijke maatregel is, dat het lesrooster der school zich kan aanpassen aan de behoeften van de streek.

Naast de lagere scholen bestaan een 6-tal „Intermediate Schools", 4 katholieke en 2 van het Gouvernement. Zij zijn het best met onze muloscholen te vergelijken, met dit verschil, dat de jongens er behalve de gewone schoolvakken ook handenarbeid leeren en de meisjes ook onderwijs krijgen in de huishoudkunde.

Middelbaar onderwijs wordt gegeven op de z.g. „Secondary Schools". De eenige Gouvernementsschool van dien aard is de „Queen's Royal College for Boys". Daarenboven zijn er acht bijzondere „secondary schools". Zij leiden de leerlingen op voor de Engelsche universiteiten. Het rapport van de meergemelde Commissie-Forster vermeldt voor deze scholen 2,000 leerlingen in 1936 en voor de „primary" en „intermediate" scholen ruim 72.000.

Ook het ambachtsonderwijs is op Trinidad niet onbekend. Het wordt niet van Gouvernementswege gegeven, maar wel bevorderd. De moeilijkheid, die men ondervindt bij het zoeken van geschikte gelegenheden tot het plaatsen der jongens als leerling, leidde er toe, dat het Gouvernement de oprichting overweegt van werkplaatsen, onder toezicht van het Dept. van Openbare Werken.

Zooals gezegd overtreft de uitvoerwaarde der mineralen die van de landbouwproducten. Hierdoor wordt nochtans aanTrinidad zijn landbouwkarakter niet ontnomen. Immers, in den landbouw zijn rechtstreeks niet minder dan 72.000 man werkzaam, tegenover slechts 7.000 in de olie- en de asfaltindustrie en afhankelijk van den landbouw en de genoemde industrieën zijn onderscheidenlijk 212.000 en 27.000 personen.

Een merkwaardig natuurbezit van Trinidad is het Pitch Lake, een „asfaltmeer", gelegen in het Zuidwesten, aan de Golf van Paria bij La Brea Point. Schilderachtig is dit 44 H.A. groote meer in geenen deele en ook is de naam oneigenlijk, want men zal te vergeefs naar water zoeken. Dank zij zekeren vulkanischen invloeden wordt op het Pitch Lake voortdurend een dikke laag asfalt in stand gehouden. Wanneer men een gedeelte ervan heeft verwijderd wordt de ontstane ruimte geleidelijk weer door de natuur zelve aangevuld. Als een dikke brij borrelt het asfalt uit den bodem op en de substantie verhardt als zij eenmaal aan de lucht is blootgesteld. Sedert een vijftigtal jaren heeft zich hier een industrie ontwikkeld om het asfalt af te graven. De concessie is van 1 Februari 1930 af in handen van de „Trinidad Lake Asphalt Operating Company Ltd." Het asfalt wordt uit het „meer" gehaald en na een voorloopige bewerking ter plaatse te hebben ondergaan naar Amerika vervoerd.

Per ton ruwe asfalt moet de maatschappij 2 sh. 6. d. aan „royalty" betalen en 5 sh. aan uitvoerrecht.

Ook de asfaltproductie heeft onder de economische moeilijkheden van de laatste jaren geleden. Gedurende de 5 jaren, onmiddellijk aan het intreden der depressie voorafgaande, dus het tijdvak 1927—1931, was de gemiddelde jaarlijksche productie 188.000 ton. Voor de hierop volgende reeks van 5 jaren daalde het jaarlijksch gemiddelde tot 83.000 ton, dus met 56%.

Het belangrijkste uitvoerproduct van Trinidad is olie. Het eiland is de grootste olie-producent van het Britsche Rijk. In 1936 bedroeg de opbrengst ruim 20 millioen H.L., verdeeld over een twintigtal maatschappijen. De meeste hebben geen eigen raffinaderijen. Zij verkoopen haar olie aan de zustermaatschappijen, die wel een raffinaderij exploiteeren.

Misschien nog meer bekend dan Trinidads olie is een andere vloeistof, van het schoone eiland afkomstig, de angostura. Haar

uitvinder is de Duitsche officier van gezondheid Dr. J. G. B. Siegert, die in het begin van de vorige eeuw onder Blücher diende. Na het einde der Napoleontische oorlogen vestigde hij zich te Angostura in Venezuela en werd daar chef van het militair hospitaal van den Staat Guayana. Een bijzondere studie maakte hij van de tropische geneeskrachtige gewassen. De menigvuldige wetenschappelijke verhandelingen, welke hij naar zijn vaderland zond, bezorgden hem de benoeming tot eerelid van het Geneeskundig Genootschap van Halberstadt.

Dr. Siegert kwam tot de samenstelling van de angostura door gentiaan, reeds sedert eeuwen om zijn geneeskracht bekend en toegepast, te vermengen met enkele andere extracten [1]) en zijn succes werd groot.

In 1875, toen het product reeds vrij groote bekendheid had verkregen, werd de fabricage overgebracht van Angostura, het tegenwoordige Ciudad Bolivar, naar Trinidad. En nu reeds jaren lang richten bijna alle toeristen, die het eiland bezoeken, hun schreden naar de meest moderne en toch goedkoopste bar van Port of Spain, toebehoorend aan de Angostura-Bitters-Mij. Zij gaan dien gang met lichten tred. En mocht iemand de veronderstelling wagen, dat het de vrije dronk is, die hen derwaarts trekt, dan zullen zij antwoorden, dat zij geen ander doel hebben dan een kijkje te nemen in het groote, achter de bar gelegen pakhuis, waar in reusachtige vaten, honderdduizenden liters van Dr. Siegerts vinding hun bestemming afwachten. Maar de weg naar het pakhuis leidt nu eenmaal door de bar.

Trinidad vormt met Tobago en enkele onbeduidende nabijgelegen eilandjes een kolonie van ongeveer 450.000 inwoners. Zij wordt bestuurd door een Gouverneur met een Uitvoerenden Raad van zeven leden en een Wetgevende Raad. Deze telt, behalve den Gouverneur, dertien niet-ambtelijke en twaalf ambtelijke leden. Van de dertien niet-ambtelijke leden worden er zeven gekozen en zes benoemd. De Gouverneur heeft een beslissende stem.

Het mooie Gouvernementshuis is gelegen in den Botanischen

---

[1]) Tot deze behoort volgens de fabrikanten *niet* het vocht, dat wordt getrokken uit de schors, de aldus genaamde angosturaschors, van de in Venezuela en Columbia inheemsche cusparia. Het angostura-bitter ontleent zijn naam alléén aan de Venezolaansche stad Angostura, woonplaats van den uitvinder.

J. W. Wuppermann. The secret of our digestive glands.

Tuin, die fraai is aangelegd en een groote verzameling bevat van tropische boomen en planten.

De Britsche weermacht is op Trinidad niet vertegenwoordigd. Voor de inwendige rust wordt gezorgd door een op militairen voet georganiseerd, goed gedisciplineerd politiekorps. De manschappen zijn kleurlingen. Het korps is door blanken geëncadreerd.

De noodzakelijkheid van een goed geoefende beschermende macht is duidelijk aan het licht getreden bij de onlusten, die in Juni 1936 plaats hadden onder de arbeiders. De naaste oorzaak was de sterke stijging der kosten van levensonderhoud, waarmede de loonsverhooging geen gelijken tred had gehouden. Door opruiers, gebruik makend van de ontevredenheid der arbeiders, werden dezen aangespoord tot sabotage, staking en verzet en het kwam tot ernstige troebelen, die dagen lang duurden, voordat de gewapende macht er in slaagde ze te onderdrukken. Aan beide zijden, ook onder de handhavers van het gezag, vielen dooden en gewonden.

De diepere oorzaak van de ontevredenheid der arbeiders was gelegen in de ongunstige sociale toestanden. De arbeiders waren geheel afhankelijk van de welwillendheid der werkgevers. Zij werkten zonder collectief contract en eigenlijk slechts van dag tot dag. Vooral de woningtoestanden lieten veel te wenschen over. Trouwens ook tegenwoordig zijn nog talrijke arbeiderswoningen verre beneden het middelmatige, ook voor den inheemschen arbeider, die in dezen waarlijk geen hooge eischen stelt. Vele gezinnen verblijven in z.g. barakken, lange houten keeten, met een dak van gegalvaniseerd ijzer. Elke barak bevat een aantal afgeschoten ruimten en in ieder van deze vertrekken huist een arbeider met zijn gezin. Het behoeft geen verwondering te wekken, dat de onderzoekingscommissie-Forster in haar rapport lang stil staat bij het woningvraagstuk en o.a. zegt:

„The views of medical witnesses who came before us and others of the profession with whom we came into contact, and of social workers and representatives of religious bodies, as to the ill-effects upon the mental, moral and physical condition of the workpeople of maintaining the old system of barrack-range accommodation were clear and definite. Hardly a single employers' representative on the various estates we visited could be found ready to do other than condemn the system as unsuitable for family dwellings. We agree with the acting Director of Medical Services not only as to the urgent necessity for sweeping away the existing barrack dwellings without

further delay, but that „the word *barrack* should be abolished in all future ordinances and by-laws." " [1]).

Het geheel van de oorzaken, welke de troebelen deden ontstaan, hun ontwikkeling bevorderden en hen het bekende verloop deden nemen, vat de Commissie in haar rapport aldus samen:

(1) that the true origin of the disturbances must be traced to the more or less general sense of dissatisfaction for which there was no adequate means of articulation through recognized machinery of collective bargaining;

(2) that this sense of dissatisfaction reached its culminating point when, the cost of living having risen, the earnings of the workpeople were not adjusted with sufficient promptitude to offset its effect;

(3) that while many men stopped work under the stress of intimidation there had arisen a widespread belief that a strike was the only means whereby an advance of wages could be secured to meet the increased cost of living and to obtain redress of other grievances;

(4) that the immediate cause of the outbreak was the activities of Butler [2]) and the unruly element of which his following was mainly composed;

(5) that, once the disturbances had broken out, the general sense of dissatisfaction referred to in (1) and (2) above, combined with a hesitant policy on the part of Government in dealing with the hooligan element, resulted in the spread of trouble over a wide area." [3]).

Uit meer dan een maatregel, van Overheidswege op Trinidad genomen na de onderdrukking van de onlusten, blijkt dat men met het onderzoek, door de Commissie-Forster ingesteld, met haar voorstellen en met de lessen der ervaring zijn voordeel heeft gedaan. De gebeurtenissen houden ernstige leering in, niet alleen voor Engeland, maar voor elke Europeesche Mogendheid, met gebiedsdeelen elders.

(*Wordt vervolgd*).

---

1) Trinidad and Tobago Disturbances 1937. Report of Commission. Blz. 37.

2) Butler werd in 1936 om zijn extremistische denkbeelden uit de Trinidad Labour Party ontslagen en stichtte toen de British Empire Workers and Citizens Home Rule Party. Door opruiende geschriften en toespraken heeft hij de troebelen voorbereid. Toen hij ten slotte, tijdens een toespraak, werd gearresteerd kwam de uitbarsting.

3) Trinidad and Tobago Disturbances 1937. Report of Commission. Blz. 81 en 82.

KOLONIALE VRAAGSTUKKEN TEN OPZICHTE VAN ONZE WEST ANDERHALVE EEUW GELEDEN

DOOR

A. HALLEMA

II (*Slot*)

Om de verantwoordelijkheid voor deze moeilijkheden en de daaruit voortvloeiende ongeregeldheden niet alleen te dragen, wendden Heeren Hoogmogenden zich nu tot den stadhouder, ten einde eerstens een definitieve regeling te verkrijgen ten aanzien van het beheer van Demerary en Essequibo en verder „om uit aanmerking van de verregaande ongeregeldheden op het voetspoor van het gebeurde hier te lande, ook in de Colonien verwacht, zijne Hoogheid *als Gouverneur-Generaal en Opperbewindhebber* te verzoeken en volmagtigen, om voor dit maal en zonder gevolg de Regeering in de Volksplantingen van Essequibo en Demerary en van de Eilanden *direct aan te stellen en des noods met de sterke hand te maintineeren en te doen respecteeren*". In overeenstemming daarmee moest ook de eed der bestuursambtenaren aldaar worden uitgebreid met de plechtige verzekering en belofte „van Getrouwheid aan Zijn Hoogheid als GouverneurGeneraal en Opperbewindhebber". In praxi beteekende dit echter nog zooveel niet, want er was in de vergadering der Hoogmogenden tevoren reeds vastgesteld, dat „de regeeringen op de Eilanden bij voorraad zouden blijven op den ouden voet, doch zou Zyne Hoogheid in meergemelde hoedanigheden verzogt worden eenige aangestipte misbruiken, zo het noodig ware(!), by gelegenheid van de rechtstreeksche aanstelling der Regeeringe te verhelpen: dat men intusschen de Instructien der Fiscaals van Curaçao en St. Eustatius zou nazien". Het mes mocht er dus niet te diep worden ingezet, maar in elk geval werden de voorstellen betreffende de toe te kennen subsidies in December 1788 met 5 tegen 2 stemmen aangenomen: Utrecht en Friesland hadden nog steeds geen volmacht mee kunnen brengen wegens de oneenigheid daarover in deze beide gewesten!

En de Prins, die in Augustus 1788 gemachtigd werd, om in zijn kwaliteit van Opperbewindhebber der W.I.C. zijn maatregelen te treffen, om verbeteringen aan te brengen in het lot der kolonisten en inheemsche bevolking van de West, stak ook niet vlug van wal ondanks den grooten nood der tijden, vooral precair en eigenlijk periculeus, doordat Zijne Hoogheid zich ook thans weer beperkte tot commissoriale maatregelen. Eerst in den aanvang van het daarop volgende jaar, 1789, werd bekend, welke personen de Stadhouder als zijn vertegenwoordigers had aangewezen, om een onderzoek in te stellen op de West-Indische eilanden en in de koloniën Essequibo en Demerary, vooral wat betreft de politieke, economische, militaire en justitieele aangelegenheden. Het waren de Heeren Jhr. Willem August Sirtema Thoe Grovestins, afgevaardigde voor de provincie Friesland ter Staten-Generaal, Willem Cornelis Boey, schepen en raad der stad Haarlem en Rochus van Suchtelen, auditeur-militair van het garnizoen van 's-Gravenhage, de laatste secretaris van deze „koloniale commissie voor de zaaken van West-Indië". Doch er waren reeds zooveel commissies uitgezonden, stapels rapporten ingediend, zonder dat er gehandeld werd en zoo zou het ook hier weer gaan, dacht men. En de commissoriale molen draaide zoo langzaam! Eerst moesten de drie deputaten aan Heeren Hoogmogenden worden voorgesteld, dan door dit college mede namens den Prins van brieven van volmacht worden voorzien, vervolgens nog weer andere schikkingen worden getroffen, totdat eindelijk de Heeren deputaten zich met hun missie naar West-Indië konden begeven. En daar moest men ook weer van hun komst, zending en lastgeving op de hoogte worden gesteld, zoodat de „Gouverneurs, en Raaden in de Volkplantingen Essequibo en Demerary, Curaçao, St. Eustatius en onderhoorige Eilanden waren aangeschreven en gelastigd om deeze Heeren in die hoedanigheid te erkennen, den inhoud van den Lastbrief hun gegeeven, op te volgen en in alles behulpzaam te zijn".

Doch het duurde tot den nazomer van 1789, voordat de deputaten hun werkzaamheden konden aanvangen, zoodat de Patriotten, die uit den aard van hun politieke overtuiging tegen deze missie waren gekant, omdat ze door den Stadhouder was afgevaardigd, later met ergernis berekenden, dat deze commissie het land *f* 25.280 kostte, zonder dat de kolonie er een cent voordeel van genoot. De beide Commissarissen Grovestins en Boey trokken voor hun werkzaamheden elk een toelage van *f* 40.— daags, de secretaris („amanuensis" heet hij in het rapport) Van Suchtelen *f* 15.—

en de commissie was in de kolonie werkzaam van 13 Augustus 1789—5 Mei 1790, hoewel het best doenlijk was geweest, verklaarden de tegenstanders, om binnen twee à drie maanden een rapport met gegevens samen te stellen driemaal zooveel als in 1790 werd geboden!

Wat ook wel even aandacht verdient, was het feit, dat ter gelegenheid van de benoeming der drie deputatien de Parnassijns der Portugeesche Jodengemeenten van Amsterdam en Den Haag bij 's lands Staten verzochten in bijzonder gehoor te worden toegelaten, ten einde aan den stadhouder als Opperbewindhebber van de West-Indische koloniën voor te stellen, dat de drie Heeren gevolmachtigden met den noodigen last mochten voorzien worden, om in de koloniën onderzoek te doen naar de mogelijkheid tot toelating van werkwilligen van hun gezindte als kolonisten aan de boorden van Essequibo en Demerary en deswege aan Zijne Hoogheid verslag uit te brengen. Zou inderdaad voor zulk een kolonisatie van Joden de mogelijkheid openstaan, dan verwachtten de Parnassijns, dat „door Hun Hoogmogenden zodanige orders zouden kunnen gesteld en schikkingen beraamd worden, als tot het aan die van hunne Gemeentens in gezegde Volkplantingen te accordeeren genot des Staatsbesluits van den Jaare MDCLVII" [1]).

Daarnaast gaf het belangrijke punt van den slavenhandel vooral aan de Statencolleges van Holland en Zeeland aanleiding tot tal van deliberaties. Holland trachtte Zeeland tot zijn gevoelen in dezen over te halen en gaf in een breede voordracht zijn denkbeelden betreffende den handel op de West-Indische eilanden weer. Volgens het door Holland te dezer zake ingenomen standpunt waren de koloniën te onderscheiden in agrarische en mercantilistische; de laatste brachten zelf geen producten voort ten dienste van den handel, konden evenmin het moederland van koloniale voortbrengselen voorzien en moesten op haar beurt wel vanuit het moederland verschillende producten invoeren, alsmede die van andere landbouwende staten tot zich trekken, waarmee de handel van het moederland weer zijn voordeel kon doen. Toch kon de bodem van de West-Indische eilanden voor den landbouw wel meer productief gemaakt worden, als er maar voldoende werkkrachten beschikbaar waren, die de koloniën zelf niet konden leveren en uit ander beter bevolkte streken der aarde door koop konden verkregen worden. Vrije import van zulke arbeidskrachten uit andere gebieden achtte Holland toch niet mogelijk en daarom stond er geen andere weg open om den handel en de welvaart der koloniën

[1]) Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken, 1789, blz. 86-210.

te bevorderen dan door den zg. negerhandel, „ten einde dezelve tot een grond van handel met het Moederland aan te leggen en dat zij op dezelfde wijze de Goederen van het Moederland moesten bezorgen aan zodanige Colonien ter betaaling der geleeverde Producten". En verder dit ter aanmoediging, „dat op die wyze de Handel van de West-Indiën verder buiten de paalen van de Bezittingen der Republiek kon uitgestrekt en de vlyt en de rykdommen der Buitenlanderen aan de wyze instellingen van deezen Staat dienstbaar gemaakt worden." Dit thema werkten de propagandisten van den slavenhandel verder uit ten aanzien van den Nederlandschen handel op St. Eustatius en St. Martin, de handeldrijvende eilanden bij uitnemendheid. Wat Curaçao betrof, gedeeltelijk van den handel, gedeeltelijk van den landbouw bestaande, daar was geen meerdere economische vrijheid mogelijk, wijl de handel hier voornamelijk kusthandel was, niet de mogelijkheid bood voor het aanboren van andere welvaartsbronnen(?), „weshalven zo om die als om andere goede redenen huns oordeels de Handel van dit Eiland op den ouden voet zou kunnen blijven." Ondertusschen waren de onlusten daar toegenomen, ook nadat de fiscaal Van Teylingen van zijn ambt ontheven was geweest, totdat dezelve op last van de Bewindhebbers der W.I.C. in Juli 1788 onder veel vreugdebetoon van een groot deel der bevolking weer in eere werd hersteld.

Hoe zeer bovenstaande redeneering van Hollands woordvoerders in betrekking tot de bevordering van den slavenhandel in de West-Indische koloniën de instemming had van een groot aantal leden der Staten-Generaal, bleek reeds uit de hiervóór aangehaalde resolutie, welke in dit college werd genomen volgens het plakkaat van 24 Nov. 1789. Zoolang er geen werkkrachten van de vrije arbeidsmarkt te verkrijgen waren, moest de „negerhandel" bevorderd worden [1]). Dat was in die dagen nog het parool ondanks de reeds van verschillende kanten ingebrachte critiek tegen dit menschonteerende bedrijf. „Lang voor deezen, doch ten deezen tyde meer byzonder werd over den Slaavenhandel en het gebruik der Slaaven in de Volksplantingen getwist", schreef een tijdgenoot ± 1790, „en veele Geschriften tot voor- en wederspraak zijn al in 't licht gegeeven. Wy zullen ze noch optellen noch beoordeelen; dan kunnen niet nalaaten, daar dit werk onder het schrijven van dit blad ons in handen viel, aan te prijzen: Bryan Edwards, Burgerlyke en handelskundige Geschiedenis van de Engelsche Volksplantingen in de West-Indiën. Waar in dit stuk breedvoerig be-

[1]) Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken 1789, blz. 1418.

handeld wordt door dien Mensch-handel en Volksplanting-kundigen Schrijver en wiens schrijven te meer de opmerkzame aandagt der onderzoekers van dit belangrijke onderwerp verdient, daar hy betuigt dat er toch een noodzaak is voor den Menschhandel. Opdat de lezer oordeele, zullen wy dit weinige afschryven. Ik beken, dat ik, de middelen overwegende, waardoor zeer gewoonlijk de Slaaven in Africa verkregen worden en de verwoesting, die voortyds de wyze van overvoering na de West-Indiën vergezelde, eenmaal van gevoelen was, dat het deeze groote en vermaarde Natie, de Engelsche, voegde, in plaats van haar gezag door andere Volken te laaten regelen, hun een lofwaardig voorbeeld te geeven door eene onmiddellijke en bepaalde afschaffing van deezen schandlyken Handel. En ik zou nog dezelfde gevoelens staande houden en voeden, was ik niet bij volkomener onderzoek en betere onderrigting opgeleid, om te vermoeden, *dat de voorgestelde middelen er niet aan voldoen zouden*. Ik vrees namelijk dat eene onmiddelyke en plotslyke afschaffing, door één Natie alleen, niet aan de oogmerken der menschlykheid in Africa zal beantwoorden en ik ben volkomen overtuigd, dat zodanig een maatregel strekken zou, om in eene groote mate de ellende van verre de meerderheid der Negers, die reeds in West-Indien zijn, te verzwaaren, welke afneeming in getal onvermydelyk is en die daarom, niet versterkt uit Africa, hunnen arbeid zodanig vermeerderd zouden vinden als hun getal afnam" [1]).

Anderzijds werd hier te lande en wel te Amsterdam in een Nutslezing, gehouden op 22 Februari 1790, de slavernij met den slavenhandel nog door zekeren A. Barrau verdedigd, al hadden vanaf de 17de eeuw vooral de Doopsgezinden en ook Hervormde predikanten als Ds. Hondius nu eens in krachtige termen en dan weer met bedachtzame stem hun protesten doen hooren over den „onchristlycken koophandel der zonen Chams". In de tweede helft der 18de eeuw zijn het vooral de Spectatoriale geschriften, welke deze protesten herbergden, waarvan de inzenders nu eens historisch dan weer symbolisch dit vreeselijke sociale kwaad bestreden en daarbij bijna altijd hun oog richtten op de slavernij en den slavenhandel in onze West-Indische koloniën. Een interessant voorbeeld daarvan levert een gefingeerde brief van een negerslaaf, opgenomen in „De Denker" van 23 en 30 Juli 1764. Hier is zoogenaamd een negerslaaf aan het woord, die op de West-Indische plantages had gewerkt en de ellende der negers in schrille kleuren

[1]) Dl. V van genoemd werk, in 1798 ook in Nederlandsche bewerking bij A. Loosjes te Haarlem verschenen.

schilderde. Nauwelijks een decennium later bevestigde Van Winter deze indrukwekkende schildering met een nieuw protest tegen den slavenhandel in „Monzongo of de koninglijke slaaf." Dezelfde schrijver had onder den indruk van den slavenopstand in Berbice in het jaar 1763 ook reeds eerder zich doen kennen als een geharnast strijder voor de rechten der kleurlingen en in een gemotiveerde redeneering er op aangedrongen, dat de blanke bevolking, en in elk geval zij, die zich Christenen wilden noemen, met dezen „verderfelijken en zondigen koophandel in menschenvee" zich tot haar eigen godsdienstig, ethisch en sociaal welzijn niet verder zou inlaten. In gelijken geest redeneerden ook de oprichters van het Fransche genootschap „La société des Amis des Noires", dat eerst in 1789 zijn beslag kreeg, maar waarvan reeds eerder de wil om den slavenhandel en de slavernij af te schaffen, in Frankrijk gepropageerd was. De vermaarde Condorcet was er voorzitter van, Brissot de Warvelle behoorde tot zijn oprichters en deze was het, die naar Amerika overstak om daar over den toestand der negerslaven alle gewenschte inlichtingen te verkrijgen, welke in een reisbeschrijving, ook dadelijk in het Nederlandsch vertaald, werden vastgelegd.

Zoo hadden Hollands Staten dus wel heel wat tegenstand te overwinnen, om hun pleit van toeneming van den slavenhandel met staatssubsidie ten bate van den kolonialen handel en den economischen toestand op de West-Indische eilanden algemeen ingang te doen vinden. Daarbij hadden ze echter den steun der planters van Essequibo en Demerary, die door het verbod van vreemde slavenhalers in hun havens toe te laten zich bedreigd achtten en het deden voorkomen, alsof daarmee de afschaffing van den slavenhandel voor hen reeds effectief was geworden. Dit blijkt genoegzaam uit een klaagschrift, dat zij in het begin van 1789 aan de Staten-Generaal deden toekomen en waaraan het volgende is ontleend, waaruit men kan zien, dat er van louter economisch standpunt gezien, inderdaad redenen waren, om bedenkingen in te brengen tegen de afschaffing van den slavenhandel. „Het is onmogelijk", schreven deze planters, „U Hoogmogenden de jaarlyksche vermindering onzer Slaaven te berigten, maar zy wordt gemeenlyk berekend op vyf ten honderd of een twintigste gedeelte. Dit wordt het eerste jaar weinig gevoeld; de *negentien* overgebleven Negers bemerken naauwlyks, dat zy het werk doen 't geen in het voorgaande jaar door *twintig* verrigt werd. Maar het tweede jaar komt hetzelfde werk voor *achttien* op en zoo 'er nog een jaar zonder vermeerdering door aankoop by komt, moeten

zeventien het werk doen, waar toe eerst *twintig* bestemd waren. Dit moet ongenoegen, verloop en opstand tengevolge hebben, of, zo de Negers deeze overlaading van werk al geduldig op zich neemen, dan is ziekte en een vroegtydiger dood voor hun het gevolg. Of eindelyk, zo de Planters alle deeze nadeelige gevolgen zoeken te vermyden, moeten zy trapswyze hunne Plantadien inkorten en ook by gevolge verminderen hunne voortbrengsels".

Demerary beleefde in die dagen weer eens een slavenopstand, waarvan de oorzaken bijna steeds dezelfde waren: hier een harde behandeling door de planters, daar muitzucht, rebellie, ontevredenheid en misnoegen onder de slaven, die elkaar opruiden tot verzet. Op drie plantages braken zulke opstanden uit, waardoor sommige muitzieke elementen zich aan het hoofd stelden van de kleurlingen onder de werkkrachten, om de blanke bevolking aan de geheele Westkust uit te moorden. Deze toeleg mislukte echter door het optreden van een kleine militaire bewakingstroep en van de gewapende manschappen van een oorlogsschip, dat min of meer toevallig op de reede lag in de buurt van een der plantages, op welke de muiters het voornamelijk gericht hadden. Door de Indianen, langs de rivier Essequibo wonende, ondersteund, geraakten de opstandelingen binnen weinige dagen bijna allen in handen der blanken en werden terechtgesteld, terwijl de anderen in de bosschen werden opgezocht en aan den bevoegden rechter werden overgeleverd of op hun vlucht werden neergeschoten, waarmede deze gevaarlijke opstand was gedempt [1]).

Doch dergelijke gevaren bleven dreigen en werden in de hand gewerkt wanneer de hoeveel-arbeid constant werd of zelfs vermeerderde door uitbreiding der plantages, terwijl daarentegen het aantal beschikbare arbeiders verminderde door stopzetting van den slavenhandel. Ook in Suriname was daardoor de nood hoog gestegen, stond men telkens voor relletjes en moest men steeds op zijn hoede zijn voor de gevaarlijke slavenopstanden. Daar waren het de weggeloopen negers van het aangrenzend gebied, waartegen zelfs een verdedigingslinie was opgericht, waardoor de dichtst bevolkte centra tegen de aanvallen van zwervende benden negerslaven eenigermate waren beveiligd. Maar in de streken hooger de rivier op hadden deze muiters al te vaak vrij spel voor hun guerilla's en zoo hadden ze in die niet versterkte gebieden in 1788 en '89 eenige zg. houtgronden „afgeloopen", de aldaar wonende blanken vermoord en de vrijgemaakte slaven in hun legertje opgenomen. Toen de berichten van deze overvallen binnen de bezette linie kwamen,

[1]) Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken 1790, blz. 38 en v.v.

werd dadelijk een detachement soldaten op de onruststokers afgezonden, die zich natuurlijk in de dichte bosschen schuil hielden. In elk geval werden daardoor verdere overvallen voorkomen, en werd tevens een vaste verdedigingspost ter plaatse gelegd, waar de bende zich het meest onverwacht vertoonde, om dezelve in toom te houden en zoo mogelijk haar te omsingelen en gevangen te nemen. Toen het dan ook tot een treffen kwam, verdedigden de kolonisten en soldaten zich zoo goed, dan de bendeleden met een groot verlies aan dooden en gewonden moesten aftrekken [1]).

Tot overmaat van ramp bracht een vreemde slavenhaler in 1789 de pokken binnen Suriname, tengevolge waarvan een groot aantal vrijgeborenen en slaven stierven. Het getuigde dan ook van durf, moed en liefde tot het land en zijn cultuur, dat er in dien bewogen tijd nog aan het oprichten van nuttige vereenigingen werd gedacht. Zoo stichtte de geneesheer Voegen van Engelen de Surinaamsche Maatschappij van den Landbouw (1790). Er bestond reeds een in 1782 door G.-G. B. Texier en den Raadfiscaal Mr. J. G. Wichers opgericht Genootschap tot beoefening der natuurlijke historie, dat aan den Kwattaweg zorgde voor den aanleg van een plantentuin, den Hortus Surinamensis, in het volgend jaar gevolgd door het toen gestichte Letterkundig Genootschap, hetwelk de zinspreuk aannam van „Docendo Dicimur". Drie jaren later werd nog het genootschap „De Surinaamsche Lettervrienden" gesticht. Daarvan was het Genootschap of de Maatschappij van den Landbouw in Suriname weer een filiaalstichting, doordat dokter Van Engelen te Paramaribo reeds aan het hoofd stond van bedoelde Letterkundige Maatschappij en zijn vrienden wist te overtuigen van het nut, om aan deze vereeniging „een nieuw departement toe te voegen onder den naam van *Surinaamsche Maatschappij van den Landbouw*, ingerigt om in dit vak ten meesten nutte van de Volkplanting werkzaam te weezen" [2]).

Zoo was er in tijden van materieelen nood, van netelige koloniale vraagstukken, die in het moederland telkens weer halfslachtig werden opgelost, van partijtwisten en sociale ongerechtigheden op Surinaamschen bodem nog belangstelling voor geestelijke waarden. Ook dat merkwaardige verschijnsel maakt het jaar 1788 en de eerstvolgende jaren met hun vele ups and downs in de geschiedenis van West-Indië en de bijkans zieltogende West-Indische Compagnie toch nog bijzonder belangwekkend.

---

[1]) Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken 1790, blz. 1039–1069.
[2]) Zie Algemeene Kunst en Letterbode, 1790/91, dl. II, blz. 50 en vv.

JAARCIJFERS VAN SURINAME II

DOOR

L. C. PREIJ

IMMIGRATIE. AANTALLEN AANGEVOERDE EN AANWEZIGE IMMIGRANTEN.

Jaren	Aangevoerd [1]			Teruggevoerd [2]						Totaal aanwezig					
	uit Nederl. Indië			naar Br. Indië			naar Nederl. Indië			Britsch-Indiers			Nederl.-Indiers		
	m.	vr.	totaal	m.	vr.	totaal	m.	vr.	totaal	m.	vr.	totaal	m.	vr.	totaal
1920	1854	1705	3559	—	—	974	—	—	338	—	—	30.939	—	—	17.689
1921	—	—	—	—	—	886	—	—	—	—	—	30.709	—	—	17.356
1922	1345	630	1975	—	—	—	—	—	—	17.104	13.426	30.530	10.776	7.753	18.529
1923	479	178	657	—	—	—	—	—	202	17.451	13.523	30.974	10.998	7.687	18.685
1924	681	454	1135	—	—	37	—	—	—	17.682	13.961	31.643	11.816	8.327	20.143
1925	776	937	1713	—	—	—	—	—	—	18.066	14.467	32.533	12.776	9.425	22.201
1926	635	714	1349	—	—	72	—	—	—	18.324	14.858	33.182	14.568	10.923	25.491
1927	934	790	1724	—	—	—	—	—	—	18.530	15.196	33.726	15.576	11.814	27.390
1928	1419	904	2323	—	—	91	—	—	651	18.824	15.582	34.406	16.785	12.624	29.409
1929	482	355	816	—	—	20	—	—	452	19.256	16.094	35.350	17.213	13.102	30.315
1930	266	256	522	—	—	—	—	—	607	19.635	16.515	36.150	17.371	13.435	30.806
1931	231	224	455	—	—	—	395	372	667	20.003	17.025	37.028	17.442	13.665	31.107
1932	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20.235	17.185	37.420	18.032	14.225	32.257
1933	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20.738	17.595	38.333	18.272	14.650	32.922
1934	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21.278	18.115	39.393	18.604	14.956	33.560
1935	—	—	—	—	—	—	481	412	893	21.847	18.930	40.777	18.436	14.950	33.386
1936	—	—	—	23	4	27	304	252	556	22.087	19.266	41.353	18.535	15.241	33.776
1937	—	—	—	—	—	—	238	184	422	23.119	20.725	43.844	17.417	14.513	31.930

[1]) Tot 1 Januari 1920 aangevoerd 34.024 Britsch-Indiers, 4.402 Nederl.-Indiers, 480 Madeireezen, 2502 Chineezen en 2675 West-Indiers.

[2]) Tot 1 Januari 1920 teruggevoerd 4.402 Britsch-Indiers en 2.047 Nederl.-Indiers.

Verbetering. In *Jaarcijfers van Suriname I* staat op blz. 53 van dezen jaargang onder Boschnegers (voorlaatste kolom) ± 1700, dit moet zijn ± 17.000.

IMMIGRATIE

HERCONTRACTANTEN, GELDBELEGGING EN GELDZENDINGEN

Jaren (op 31 Dec.)	Gesloten hercontracten door:				Belegd op de spaarbank bank door:		Geldzendingen naar diverse landen door:		Medegenomen spaarpenningen [1]) bij terugkeer	
	Nederl.-Indiers		Br.-Indiers		Nederl.-Indiers	Britsch-Indiers	Nederl.-Indiers	Britsch-Indiers	Nederl.-Indiers	Britsch-Indiers
	m.	vr.	m.	vr.						
1920	664		51		2.047	303.362	—	68.991	7.892	217.500
1921	443		13		5.294	230.512	—	—	—	226.113
1922	750		39		2.770	269.745	—	47.661	—	—
1923	478		23		6.438	282.323	—	20.430	19.539	—
1924	1061		22		8.387	250.947	—	29.400	—	26.371
1925	1700	926	20	1	4.730	295.574	793	29.103	—	—
1926	382	248	6	—	7.250	305.714	8.966	27.700	—	12.439
1927	1638	548	16	—	10.231	286.802	2.740	16.368	—	—
1928	1717	588	22	—	5.645	230.421	7.240	42.546	35.675	23.735
1929	1653	528	11	1	9.484	247.996	—	—	9.960	3.453
1930	1536	702	3	—	6.404	217.837	11.228	68.618	26.696	—
1931	1099	646	—	—	5.610	211.542	3.722	23.493	6.865	—
1932	443	182	—	—	7.623	218.265	—	—	—	—
1933	138	76	—	—	4.948	207.731	4.421	48.414	—	—
1934	150	82	—	—	7.448	181.376	5.497	36.931	—	36.931
1935	24	5	—	—	4.522	148.551	3.722	60.094	8.868	—
1936	—	—	—	—	6.472	137.549	5.811	22.986	3.167	10.075
1937	—	—	—	—	7.174	136.374	2.394	21.726	9.886	—

[1]) Waarde der sieraden inbegrepen.

IMMIGRATIE

VERDEELING DER IMMIGRANTEN ALS GEBRUIKERS, HUURDERS EN EIGENAREN VAN GROND

Jaren (op 31 Dec.)	Gebruikers van domeinland op vestigingsplaatsen			Huurders van domeinland op vestigingsplaatsen			Gebruikers en huurders van domeinland buiten vestigingsplaatsen			Gebruikers en huurders van land van particulieren			Eigenaren van land (van het Land of van particulieren)		
	Nederl. Indiers	Britsch Indiers	H.A.	Nederl. Indiers	Britsch Indiers	H.A.	Nederl. Indiers	Britsch Indiers	H.A.	Nederl. Indiers	Britsch Indiers	H.A.	Nederl. Indiers	Britsch Indiers	H.A.
1920	259	1091	2573	251	2315	4933	60	113	312	973	1546	2115	4	2820	12.247
1921	336	830	1905	353	2614	5622	56	84	246	761	1656	1954	21	2891	13.035
1922	441	573	1648	470	3033	5803	61	109	311	1373	1687	2797	20	2932	13.016
1923	427	449	1368	460	2659	6091	60	108	305	1068	1381	1941	22	2995	13.382
1924	450	410	1980	650	2805	5775	103	584	1623	1505	1717	1512	26	3036	13.381
1925	629	348	1745	753	3010	6627	107	587	1628	1343	1649	2185	45	3053	13.471
1926	451	308	1346	1058	3303	7417	107	619	1651	2017	1623	2200	49	3073	13.604
1927	311	211	2230	1171	3216	6436	107	619	1624	1660	1433	1745	95	3105	15.187
1928	210	45	452	1490	2880	7159	140	605	1519	587	1477	1467	103	3150	15.445
1929	256	148	627	1574	3018	7690	161	658	1758	1199	1592	2080	102	3234	15.623
1930	239	125	570	1816	3027	7530	193	581	1988	1634	1273	2931	124	3255	16.444
1931	187	47	418	2043	3170	7996	294	690	2360	2238	1437	3217	133	3494	22.425 [1]
1932	536	55	495	2495	3541	8808	327	611	1974	1927	1310	2973	138	3566	17.875
1933	523	85	631	2626	3127	8812	407	917	2121	2168	1145	3219	172	3792	18.397
1934	807	122	1052	2713	2973	8915	738	2128	5426	2033	1451	3369	178	3684	19.008
1935	881	123	971	2768	2926	9125	763	2563	5924	2145	2513	7318	191	3734	19.319
1936	996	131	1352	3000	2788	9340	885	2411	6281	2220	2752	5335	194	4060	21.374
1937	786	76	793	3118	2840	9329	895	2435	6433	1859	1366	3324	232	4201	21.918

[1]) Vermoedelijk is deze opname niet juist geweest.

KRANKZINNIGENVERPLEGING

<table>
<tr><th rowspan="4">Jaren</th><th rowspan="4">Aantal gestichten</th><th rowspan="3" colspan="2">Sterkte der gestichtsbevolking op 1 Januari</th><th colspan="10">In den loop van het jaar</th><th rowspan="3" colspan="2">Sterkte der gestichtsbevolking op 31 Dec.</th></tr>
<tr><th rowspan="2" colspan="2">Opgenomen</th><th colspan="8">afgevoerd</th></tr>
<tr><th colspan="2">niet krankzinnig resp. na observatie</th><th colspan="2">hersteld</th><th colspan="2">niet hersteld [1]</th><th colspan="2">overleden</th></tr>
<tr><th>m.</th><th>vr.</th><th>m.</th><th>vr.</th><th>m.</th><th>vr.</th><th>m.</th><th>vr.</th><th>m.</th><th>vr.</th><th>m.</th><th>vr.</th><th>m.</th><th>vr.</th></tr>
<tr><td>1920</td><td>1</td><td>84</td><td>57</td><td>47</td><td>33</td><td colspan="2">3</td><td colspan="2">21</td><td colspan="2">26</td><td>10</td><td>9</td><td>92</td><td>60</td></tr>
<tr><td>1921</td><td>1</td><td>92</td><td>60</td><td>48</td><td>35</td><td colspan="2">12</td><td colspan="2">9</td><td colspan="2">30</td><td>14</td><td>9</td><td>96</td><td>65</td></tr>
<tr><td>1922</td><td>1</td><td>96</td><td>65</td><td>43</td><td>34</td><td colspan="2">10</td><td colspan="2">15</td><td colspan="2">14</td><td>17</td><td>14</td><td>94</td><td>74</td></tr>
<tr><td>1923</td><td>1</td><td>94</td><td>74</td><td>37</td><td>19</td><td>—</td><td>—</td><td colspan="2">17</td><td colspan="2">10</td><td>15</td><td>12</td><td>101</td><td>69</td></tr>
<tr><td>1924</td><td>1</td><td>101</td><td>69</td><td>41</td><td>25</td><td>1</td><td>0</td><td>6</td><td>10</td><td>11</td><td>6</td><td>16</td><td>13</td><td>108</td><td>65</td></tr>
<tr><td>1925</td><td>1</td><td>108</td><td>65</td><td>42</td><td>34</td><td>0</td><td>0</td><td>10</td><td>8</td><td>14</td><td>10</td><td>17</td><td>14</td><td>109</td><td>67</td></tr>
<tr><td>1926</td><td>1</td><td>109</td><td>67</td><td>29</td><td>36</td><td>1</td><td>1</td><td>8</td><td>12</td><td>5</td><td>8</td><td>14</td><td>9</td><td>110</td><td>73</td></tr>
<tr><td>1927</td><td>1</td><td>110</td><td>73</td><td>37</td><td>34</td><td>1</td><td>0</td><td>11</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>13</td><td>11</td><td>113</td><td>78</td></tr>
<tr><td>1928</td><td>1</td><td>113</td><td>78</td><td>50</td><td>39</td><td>2</td><td>—</td><td>13</td><td>10</td><td>16</td><td>20</td><td>11</td><td>4</td><td>123</td><td>83</td></tr>
<tr><td>1929</td><td>1</td><td>123</td><td>83</td><td>35</td><td>44</td><td>2</td><td>1</td><td>7</td><td>9</td><td>15</td><td>7</td><td>18</td><td>22</td><td>116</td><td>88</td></tr>
<tr><td>1930</td><td>1</td><td>116</td><td>88</td><td>50</td><td>36</td><td>1</td><td>—</td><td>13</td><td>7</td><td>20</td><td>21</td><td>6</td><td>9</td><td>126</td><td>87</td></tr>
<tr><td>1931</td><td>1</td><td>126</td><td>87</td><td>42</td><td>41</td><td>1</td><td>—</td><td>6</td><td>7</td><td>16</td><td>29</td><td>19</td><td>17</td><td>126</td><td>75</td></tr>
<tr><td>1932</td><td>1</td><td>124</td><td>79</td><td>37</td><td>40</td><td>4</td><td>1</td><td>5</td><td>2</td><td>18</td><td>15</td><td>14</td><td>12</td><td>120</td><td>89</td></tr>
<tr><td>1933</td><td>1</td><td>120</td><td>89</td><td>46</td><td>48</td><td>4</td><td>0</td><td>16</td><td>11</td><td>13</td><td>23</td><td>10</td><td>6</td><td>123</td><td>97</td></tr>
<tr><td>1934</td><td>1</td><td>123</td><td>97</td><td>39</td><td>44</td><td>2</td><td>1</td><td>4</td><td>17</td><td>8</td><td>14</td><td>4</td><td>7</td><td>144</td><td>102</td></tr>
<tr><td>1935</td><td>1</td><td>144</td><td>102</td><td>36</td><td>33</td><td>1</td><td>0</td><td>9</td><td>6</td><td>4</td><td>14</td><td>16</td><td>8</td><td>150</td><td>107</td></tr>
<tr><td>1936</td><td>1</td><td>150</td><td>107</td><td>43</td><td>39</td><td>0</td><td>0</td><td>13</td><td>3</td><td>20</td><td>13</td><td>9</td><td>5</td><td>151</td><td>125</td></tr>
<tr><td>1937</td><td>1</td><td>151</td><td>125</td><td>36</td><td>50</td><td>3</td><td>0</td><td>9</td><td>5</td><td>9</td><td>11</td><td>16</td><td>12</td><td>150</td><td>147</td></tr>
</table>

[1] Zij, die „verbeterd'' ontslagen zijn, worden als „niet hersteld'' vermeld.

WEEZENVERZORGING

Jaren (op 31 Dec.)	Hervormde Gemeente		Evangelisch Luthersche gemeente		Evangelische Broedergemeente		Roomsch-Katholieke gemeente		Israëlitische gemeente		Tezamen		Totaal
	j.	m.	j.	m.	j.	m.	j.	m.	j.	m.	j.	m.	
1920	25	24	15	7	127	124	112	120	—	—	279	275	554
1921	18	20	12	8	121	124	117	118	—	—	268	270	538
1922	19	26	12	8	121	130	125	149	—	—	277	313	590
1923	23	24	14	12	139	144	118	138	—	—	294	318	612
1924	24	23	11	12	135	132	103	128	—	—	273	295	568
1925	15	17	14	6	138	143	104	131	—	—	271	297	568
1926	19	23	12	5	137	142	111	129	—	—	280	301	581
1927	21	23	13	8	153	155	118	137	—	—	305	323	628
1928	23	24	12	8	142	159	123	143	—	—	300	332	632
1929	30	23	12	13	138	146	122	141	3	2	292	323	615
1930	24	19	10	14	141	146	100	135	3	2	288	316	604
1931[1]	47		23		285		245		6		—	—	606
1932	43		23		285		245		5		—	—	601
1933	38		22		285		225		5		—	—	575
1934	37		17		245		210		5		—	—	514
1935	32		15		205		191		5		—	—	448
1936	30		14		184		160		5		—	—	393
1937	18		10		169		151		3		—	—	351
1938	24		9		154		138		3		—	—	316

[1]) Vanaf dit jaar stelde het Gouvernement een limiet voor het aantal weezen der verschillende gezindten, waarvoor het Land bijdraagt. De bijdrage werd gesteld op ƒ 70.— per kind.

KRONIEK

SURINAME

Op 15 Februari werd in de Tweede Kamer de Surinaamsche begrooting voor 1939 aangenomen, zooals gewoonlijk zonder hoofdelijke stemming; de mondelinge gedachtenwisseling neemt 33 bladzijden der Handelingen in beslag. De neiging van de Kamerleden om heele exposés te geven van de aangelegenheden waarover zij iets in het midden willen brengen, ook wanneer uit de gedrukte stukken duidelijk blijkt waar het om gaat, of dit algemeen bekend geacht kan worden, is mede verantwoordelijk voor de omvangrijkheid der besprekingen.

Intusschen heeft het geen zin telkens te herhalen dat er in de Kamer zoo weinig over Suriname gezegd wordt dat wezenlijk van belang is; er zit niet zooveel gang in de ontwikkeling der Surinaamsche toestanden, dat het mogelijk zijn zou om de twaalf maanden met nieuwe gezichtspunten voor den dag te komen.

De gedachtenwisseling in onze Staten Generaal kan altijd in twee onderdeelen gesplitst worden, een economisch-sociaal-financieel en een politiek gedeelte.

Wat het eerste deel betreft kon men ditmaal wederom de vage, nooit voldoende uitgewerkte stelling hooren verkondigen, dat Suriname te weinig bevolkt is en dat vergrooting van het aantal arbeidskrachten een uitstekend middel zou zijn tot „verheffing" van het land. Waartegenover dan echter een uiting geciteerd werd, van buiten de Kamer, maar daarom niet van minder waarde, dat de voor het doel geschikt geachte oppervlakte van het uitgestrekte Suriname zóó klein is, dat daarop niet meer dan een 120.000 menschen als zelfstandige kleine landbouwers een bestaan zouden kunnen vinden, altijd op basis van den levensstandaard van het platteland op Java; hetgeen dan zou beteekenen dat er nog ruimte is, of gemaakt kan worden, voor 50 of 60.000 nieuwkomers. Aangenomen mag worden dat de uitlating in kwestie niet bedoeld was om in den meest strikten zin te worden opgevat, dat tot dusver slechts van de kleine oppervlakte in kwestie de bruikbaarheid is kunnen worden vastgesteld; intusschen echter sprak de minister van Koloniën de meening uit dat er niet aan gedacht kan worden in de eerstvolgende decennia meer dan 40 of 50.000 emigranten naar Suriname over te brengen. En de gouverneur kon, na zijn terugkomst te Paramaribo, op 7 Februari j.l. aan de Staten mededeelen, dat in principe besloten is, gedurende de eerstvolgende tien jaar vier ton per jaar extra beschikbaar te stellen, te beginnen in 1940, voor de uitbreiding der Javaansche immigratie en kolonisatie.

Er is dus thans wat meer teekening gekomen in het moederlandsche Surinamebeleid; achter de „verindisching" van Suriname, langs den

weg van wetgeving en bestuurspolitiek, welke wij den laatsten tijd hebben waargenomen, moet werkelijk gezien worden een streven om Suriname te maken tot een hoofdzakelijk door Aziaten bevolkt gebied. Blijven bestaan de open vragen of het land, in verband met de bebouwbare oppervlakte, plaats zal bieden voor een wezenlijk belangrijke Javaansche kolonisatie, of er voldoende „elbow space" zal blijven voor een voortdurend door natuurlijk accrès aangroeiende bevolking (alle groepen tezamen) en.... of het op den duur mogelijk en tot heil van het land zal blijken, den Javaan in Suriname te laten staanblijven op Javaansch welvaartspeil.

Toen de Directeur van het Dept. van Landbouw-Economische Zaken in zijn rapport over 1936/37 schreef dat de Javanen in Suriname het in den landbouw niet tot eenigen welstand hebben vermogen te brengen (bl. 179), heeft deze hoofdambtenaar wellicht aan een ander peil dan dat van Java gedacht.

Over de oudere groep der Surinaamsche bevolking, de creoolsche, is ditmaal niet veel gezegd; ook de irrigatieplannen staan blijkbaar uitsluitend met de Javaansche kolonisatie in verband. Dat een toch altijd numeriek belangrijk bevolkingscontingent voortdurend in zeer slechte economische omstandigheden blijft verkeeren, kan toch geen anderen dan een belemmerenden invloed uitoefenen bij pogingen tot „opheffing" van een land.

De toezegging van den minister dat Z.E. het rapport-Beck (in den loopenden jaargang van dit tijdschrift besproken) nog eens bestudeeren zou, moet voor hen die zich voor het vraagstuk van den Surinaamschen Creool interesseeren een schrale troost zijn.

Op 14 Januari j.l. werd te Paramaribo de lijst der kiezers voor de Staten afgekondigd; 1464 kiezers op een totale bevolking van circa 150.000 zielen, de boschnegers en Indianen buiten beschouwing gelaten. Voordat in Curaçao, verleden jaar, het kiesrecht in belangrijke mate uitgebreid werd, had het eiland van dien naam (bevolking circa 60.000) ongeveer 2500 kiezers; de verhouding is sedert voor ons eilandengebied nog veel gunstiger geworden. En dat niet alleen omdat op de welvarende eilanden een naar verhouding grooter contingent censuskiezers kunnen aangewezen worden (waaronder vele aldaar werkzame Surinamers), maar vooral omdat Curaçao het oirbaar geacht heeft de eischen van welstand en geschiktheid te verlagen. Over de thans ontstane wanverhouding tusschen Suriname en Curaçao is bij de behandeling der Rijksbegrooting 1939 (hoofdstuk Koloniën) in de Kamer het een en ander gezegd dat aandacht verdient; bij de behandeling echter der Surinaamsche begrooting is deze aomalie niet opnieuw ter sprake gekomen.

Wel is de Kamer (voorl. versl.) teruggekomen op de „onsmakelijke" (smakelooze?) demonstratie, indertijd in de Surinaamsche Staten gehouden tegen de benoeming door den gouverneur van eenige Aziatische leden. De bij de mondelinge discussies geuite meening dat de vertegenwoordiging door die benoemingen kwalitatief versterkt zou zijn, zou moeilijk op grond van feiten hetzij bestreden, hetzij verdedigd kunnen worden. In een andere uiting over hetzelfde onderwerp kwam iets over de „Blut und Boden" theorie voor; dat deze laatste eenige rol gespeeld zou hebben zal aan hen die de Surinamers kent wel geheel onaanvaardbaar voorkomen.

Over Fascistische of dergelijke tendentiën in Suriname is ditmaal in de Kamer niet gesproken; dat zij zouden bestaan is natuurlijk niet uitgesloten, al is dan ook het lidmaatschap der N.S.B. enz. voor ambtenaren aldaar verboden, bij een besluit van een waarnemend gouverneur van 26 November verleden jaar. Het is opmerkelijk dat juist op dit punt met betrekking tot Suriname het beleid een ander is dan het Indische. De heroïeke levenshouding, welke zoo gemakkelijk in hinderlijke parmantigheid overgaat en de gezagsvereering, welke zoo licht tot kleinzieligheid leidt, zouden voor de Surinaamsche samenleving alles behalve aanwinsten zijn.

De kwestie der dorpsgemeenten in Suriname, door den gouverneur ingesteld krachtens de indertijd, na verwerping door de Staten, op eigen gezag door hem vastgestelde verordening, bleek de minister liefst voor het tegenwoordige blauw-blauw te willen laten; een der Kamerleden had liever gezien dat te dezen aanzien uitvoering gegeven werd aan het K.B. waarin het amendement der Staten (instelling bij verordening) overgenomen is.

15 Maart 1939. M.

CURAÇAO

Een aanval op Puerto rico in 1625

Een uitknipsel uit The New York Times van 29 Januari 1939, mij geworden, deelt mee, dat van 9 tot 21 Februari l.l. het jaarlijksche „Ponce deLeon Carnival" met buitengewone luister op Puerto rico zou gevierd worden. Daarbij zou o.a. voorgesteld worden de aanval der Hollanders op San Juan in 1625, waarbij het nog bestaande fort El Morro een rol speelde; duizend soldaten in de Hollandsche en Spaansche kleedij van destijds zouden het gebeurde weergeven.

Over dit wapenfeit heeft in 1900 M. Victor Zwijsen in het 4de jaarverslag van het Geschied-, taal- en volkenkundig genootschap te Willemstad geschreven. Hij was op Puerto rico geweest en had op een binnenplaats van El Morro een, in 1893 hersteld, gedenkteeken gezien met het — aldus door hem vertaalde — opschrift: „Aan de heldhaftige verdedigers dezer sterkte, aangevallen door de Hollanders in 1625, terwijl gouverneur was don Juan de Haro." Dit had Zwijsen tot onderzoek gebracht, en het verhaal, dat hij doet, komt op het volgende neer: 24 September 1625 kwam admiraal Boudewijn Hendrikx met 17 hoekers en 2500 man voor San Juan. De Haro verliet de stad en bezette met 330 man El Morro. Een landingsdivisie werd door de Hollanders ontscheept, zoodat te land en van zee uit het fort bestookt kon worden. De Spanjaarden beantwoordden het vuur, deden uitvallen, en de Hollanders moesten hals over kop naar de sloepen terug, waarbij zij de admiraalssloep met 30 man verspeelden. Het bombardement werd van de schepen af voortgezet, doch 1 November moesten de Hollanders aftrekken; zij hadden 400 man verloren en een nieuw schip.

Terecht zegt Zwijsen, dat dit geen schitterende bladzijde uit onze geschiedenis is, maar waarom het 't tegendeel daarvan zou zijn, blijkt ook uit zijn verhaal niet. Kennelijk heeft hij zijn onderzoek alleen in Spaansche boeken ingesteld; zelfs insinueert hij, dat de vaderlandsche geschiedenis dit wapenfeit wel zal verdonkeremaand hebben.

Echter heeft o.a. De Laet dit feit uitvoerig beschreven, uitvoeriger dan Zwijsen het weergeeft, en hij doet daarbij alle recht wedervaren aan de dapperheid der Spanjaarden en het beleid van Haro. Het blijkt ook, dat heel wat Hollandsche soldaten gesneuveld zijn en de schepen onzer vloot deerlijk gehavend zijn; het schip Medenblick werd in handen van den vijand gelaten. Maar de bemanning der vloot is waarschijnlijk door Zwijsen te groot opgegeven.

Eenige jaren geleden, in 1934, heeft miss Wright ook de op deze gebeurtenis betrekking hebbende documenten in de Spaansche archieven naar voren gehaald en het Historisch genootschap te Utrecht bereid gevonden die uit te geven. Daaruit is nog het volgende te vermelden. Haro spreekt van 18 schepen, die voor Puerto rico verschenen. In zijn brieven beklaagt hij zich ernstig over den toestand van het fort, de munitie- en proviandvoorziening. Het gelukte echter langs verbindingswegen in het noodzakelijke te voorzien. Bij verscheidene uitvallen van de Spanjaarden zouden meer dan 200 (een krijgsgevangene spreekt van meer dan 300) Hollanders gedood zijn. Geeft De Laet bij het verhaal twee kaarten van Puerto rico, de uitgave van het Historisch genootschap bevat een mooie plaat, voorstellende de terugtocht der Hollanders naar hun schepen, een schilderij van Castello in het Prado te Madrid, waaraan de carnavalvierders van 1939 veel kunnen gehad hebben voor namaking der kleederdrachten.

Volgens een aanteekening bij De Laet beteekent de naam van het fort, voluit Morro de S. Philippo, Sint Filips-heuvel.

Das niederländische Kolonialreich

In den vorigen jaargang bladz. 125 heb ik eenige opmerkingen gemaakt over een artikel van dr. Irmgard Loeber over „Hollands westindischer Kolonialbesitz" in *Deutscher Kolonial-Dienst Ausbildungsblätter des Kolonialpolitischen Amtes der NSDAP* van 15 Februari 1938. Ik heb daarin o.a. bezwaar gemaakt tegen het „oude" nieuws, daarin meegedeeld. Daarom verheugt het mij, dat ik op deze zelfde plaats, in de Kroniek namelijk, zooveel goeds mag zeggen van het hoofdstuk „Niederländisch Westindien" in een keurig boekje van denzelfden schrijver *Das niederländische Kolonialreich*, zonder jaartal, maar blijkbaar zeer onlangs verschenen bij „Weltgeschehen" Wilhelm Goldmann Verlag Leipzig. 27 bladzijden zijn aan onze West gewijd, waarvan 15 aan Suriname. Er zouden ook nu wel eenige opmerkingen te maken zijn, o.a. over de meer welwillende dan juiste mededeeling, dat De West-Indische Gids sedert 1919 steeds nieuwe voorstellen tot wederopbouw van Suriname's huishouding naar voren brengt. Het geheel getuigt echter van een kennis ook van kleine feiten, die met name in den vreemdeling weldadig aandoet. Dat geldt niet minder van Curaçao. De cijfers zijn bij tot 1936, soms van 1937. Zelfs wordt van Curaçaosche begrootingsplannen voor 1939 gesproken.

Kamer van koophandel en nijverheid op Curaçao

Wel laat — anders zou zeker ook dr. Loeber nog meer „bij" geweest zijn — bereikt het jaarverslag over 1937 onze redactie. Toch brengt het

nog heel wat nieuws. Zoo een uitvoerig advies over de verbinding der beide havenzijde. Van een viertal plannen van ir. Schoorl vindt de Kamer blijkbaar het aantrekkelijkst dat van een vaste ijzeren brug, die bijna twee millioen gulden zal kosten en ongeveer f 25.000.— aan jaarlijksche onderhoudskosten bij een levensduur van 50 jaar. Deze kapitaalsuitgave acht de Kamer alleen verantwoord, wanneer een gedeelte op het nageslacht kan verhaald worden, wat de Kamer slechts denkbaar acht bij een blijvende regelmatige economische ontwikkeling. De tegenwoordige voorspoed, zegt de Kamer, wordt wel geschat op 10 jaar, en dan is de brugbouw niet verantwoord, maar blijkt de schatting 20 jaar bijv. te moeten zijn, dan gaat het wel. M.i. komt „de volgende generatie" eerst in aanmerking voor de onderhoudskosten, die, komt er een terugval als vóór de „petroleum", wel heel drukkend zijn, en zal de bouw door het tegenwoordig geslacht gedragen moeten worden, tenzij men de verdeeling dezer kosten wel heel ver wil uitstrekken. Maar goed, de Kamer adviseert nu in de eerste plaats den gouverneur, om de meening van bevoegde instanties in te winnen over de te verwachten levensduur der huidige welvaartsperiode. Dat is toch wat vreemd. Waarom wendt de Kamer zich niet zelf tot die instanties, of liever — het vraagstuk is niet van 1937 — waarom heeft de Kamer dat niet reeds lang gedaan, zoodat zij, wat in haar positie als adviseur van den gouverneur toch heel gewoon zou zijn, werkelijk een „advies" had kunnen uitbrengen en voor het belangrijkste daarvan niet naar anderen had behoeven te verwijzen? Aan het slot blijkt, dat de gouverneur het advies van de Kamer niet gevolgd heeft: het bestuur besloot over te gaan tot de bouw van een nieuwe, meer op het moderne landverkeer berekende, schipbrug, in samenwerking met een pontveer voor personen en rijwielen. „De ontwikkeling van de olie-industrie zal in de toekomst bepalen of het Bestuur alsnog zal overgaan tot den bouw van den bedoelden vasten ijzeren brug."

De Kamer kon zich — ook door vlotte en gedegen adviezen wel wat meer doen gelden. In een ander geval, *f* 2500 — steun voor de Nederlandsch-Amerikaansche Kamer van Koophandel, wachtten gouverneur noch Koloniale raad het door den eersten gevraagde advies van de Kamer af en stonden de gelden toe.

Waardevoller dan het genoemde is een overzicht van de stijging der prijzen van tot levensonderhoud dienende goederen op Curaçao sedert de loslating van den gouden standaard. Deze stijging is hier en daar nogal aanzienlijk. Een korte samenvatting, die men gegevens omtrent de stijging van den levensstandaard zou kunnen noemen, wordt noode gemist.

Hoofdstuk III bevat het gebruikelijke jaarlijksche verlag over den economischen toestand van het eiland in 1937.

F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

De Stuwdam 10 Febr 1939, no 20 Suriname. Onze West. Cultuur- en geestesleven.

Idem. 25 Febr. 1929, no. 22. De Surinamezending in nood. Prof Honig over het Idenburg-fonds.

Haagsche Courant. 2 Maart 1939. Joodsche kolonisten naar Fransch-Guyana.

Economische Voorlichting. 17 Januari 1939, no. 3 Petroleumconjunctuur in Venezuela.

Idem. 21 Febr. 1939, no. 8 Curaçao. (Buitenlandsche handel en scheepvaart.

Bulletin van het Koloniaal Instituut te Amsterdam, uitgegeven in samenwerking met het Ned. Pacific Instituut. Vol. II, No. 2. Februari 1939. The Territory of Curaçao, door dr. W. J. van Balen.

De Verkenner. Februari 1939, no. 2. Padvinders in de West [in Suriname].

Nieuwe Rott. Courant. Ochtendblad A. 26 Februari 1939. De vooruitzichten van de Citruscultuur.

Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap. Maart 1939. Over luchtverkenning en geologie in Suriname, door R. IJzerman.

Tropisch Nederland. 20 Febr. 1939, no. 22. Reizen in Suriname in het laatst der 18e eeuw, door C. K. Kesler.

Gordian. 44ste Jrg., no. 1050. Niederländisch Guyana. Kakaobohnen-Prüfung 1938.

De Rijkseenheid. 15 Febr. 1939, no. 19. Rijkseenheid of Rijksverdeeldheid, door Emeritus [inzake paspoorten, invoerrechten, enz., in Suriname en Curaçao].

Philippine Journal of Agriculture. 9de Jrg., no. 4. The Talinum, its culture and Uses, door N. G. Teodoro. [Talinum triangulare is de Surinaamsche postelein.]

Nature. 143ste Jrg., no. 3615. Refugee settlement in British Guiana.

Agricultural Journal of British Guiana. 9de Jrg., no. 4. Summary of Agricultural Legislation in British Guiana; A Water rat damaging Sugarcane in British Guiana; A short History of the Rupununi Savannahs with special Reference to the Livestock Industry, door H. E. Turner.

Ons Suriname. Februari 1939, no. 2. Uit den zendingsarbeid aan de Tapanahony.

V.C.L.-Nieuws. School- en clubblad van het vrijzinnig christelijk lyceum te 's-Gravenhage. Februari 1939, no. 5. Brief uit Nickerie, door H. N. van Dijk [met 5 afbeeldingen].

EEN STUDIEREIS NAAR DE WEST

MR. DR. L. N. DECKERS

III

VENEZUELA

De reis van Trinidad naar Venezuela maakte ik met de Surinamelijn van de K.N.S.M. Dit gaf mij het voordeel, dat ik reeds in Venezuela een kijkje kon nemen voordat ik te La Guaira, de haven van de hoofdstad Carácas, het schip voor goed zou verlaten.

Het gedeelte van Venezuela, dat zich uitstrekt van de Golf van Paria tot Carácas, wordt „El Oriente" genoemd en is een bezoek overwaard.

De eerste haven, welke men aandoet, is Carúpano, een onaanzienlijk plaatsje, met schamele woningen, veelal opgetrokken uit leem. De enkele straten, die Carúpano telt, zijn niet of slecht geplaveid en dienen tot wandel- en speelterrein van de héél luchtig gekleede jeugd en talrijke huisdieren, onder welke het varken domineert. Het land is dor en droog en slechts hier en daar op primitieve wijze eenigszins in cultuur gebracht. Een overeenkomstigen indruk krijgt men van alle havenplaatsjes tusschen Port of Spain en La Guaira. De streek is arm; de outillage van de havens kon veel beter zijn en het land is onvruchtbaar. Daarnaast krijgt men echter nog een anderen indruk; dien van de hartelijke gastvrijheid der bevolking en van de vereering, die zij den Liberator, haren grooten vrijheidsheld, Simon Bolívar, toedraagt. Geen plaatsje, hoe nederig ook, heb ik in Venezuela bezocht, of ik vond er een gedenkteeken, een plein, een straat, waaraan de naam van Bolívar is verbonden. Meermalen geen kerk en al evenmin een school, maar het beste wat men bezat in het sobere geheel had men den Bevrijder toegewijd. Ook moet ik hier vermelden, en ik doe het met groote waardeering, dat ik in alle havens, waar wij binnenliepen, aan boord een beleefdheidsbezoek mocht ontvangen van enkele autoriteiten, die mij in opdracht van de centrale Re-

geering kwamen verwelkomen en nooit nalieten van hun eerbied en hoogachting voor Nederland te gewagen. Zij gaven zich verder alle moeite om mij zoo veel mogelijk van het havenplaatsje en zijn omgeving te laten zien. Op twee wijzen wordt de bezoeker van Venezuela telkens herinnerd aan de jaren van het Spaansche bewind. Ten eerste door de taal en de tallooze Spaansche namen van plaatsen en rivieren; ten tweede door de Spaansche zwier en hoffelijkheid van de bevolking.

Van Carúpano zet het schip koers naar het visscherseiland Isla de Margarita, bekend door de parels, welke er worden gevonden. Na eenig oponthoud ter reede van Pampatar, wordt de reis voortgezet naar Cumaná, gelegen aan de uitmonding van de Manzanares.

Te Cumaná had in de club een officieele ontvangst plaats, waarbij het niet ontbrak aan toespraken en wat nog meer bij zulk een plechtigheid behoort, en al evenmin aan belangstellende toeschouwers. Naar boord vergezelde mij een pak te Cumaná gemaakte sigaren van inlandsche tabak. De inhoud was veel grooter dan noodig mocht worden geacht voor de kennismaking met dit lang niet te versmaden Venezolaansche product.

De volgende haven van El Oriente is Guanta, dat bereikt wordt na enkele uren varens langs landtongetjes heen en tusschen kleine eilandjes door. Van het schip af heeft men een mooi gezicht op den bergrug, die zich uitstrekt langs Venezuela's kust. Te Guanta staan slechts enkele huizen, maar alleen reeds het indrukwekkend palmenbosch, in de onmiddellijke nabijheid gelegen, is het bezoek ten volle waard.

Per auto wordt een tochtje gemaakt naar Barcelona, de bescheiden hoofdstad van een der Venezolaansche Staten. Men vindt er een fraai aangelegd plantsoen, waarin met zorg bewaarde bouwvallen de herinnering levendig houden aan den strijd, door vorige geslachten hier gevoerd. Van die strijden hebben er, zoowel plaatselijk als gewestelijk, en ook nationaal vele gewoed in Venezuela en zij hebben er veel toe bijgedragen om het schoone land terug te houden van de welvaart en de economische ontwikkeling, waartoe het in andere omstandigheden, o.a. door zijn vele bodemschatten, zeker had kunnen komen.

Na Guanta te hebben verlaten stevent het schip naar Venezuela's zeer bekende haven, La Guáira. Hier behoeven wij niet op de reede te meeren. De haven is niet groot, maar heeft een ook voor zeeschepen voldoende diepte en wordt door een flinken golfbreker beschermd. Bovendien zijn de plannen gereed om

haar een belangrijke uitbreiding te doen ondergaan en het zijn Nederlanders, die dit mooie werk zullen uitvoeren.

De tocht van La Guaira naar Carácas, die per auto anderhalf uur vordert, is een onafgebroken natuurgenot. De in technisch opzicht zeer goede weg slingert zich in vele bochten door het gebergte heen. Telkens opnieuw heeft men de schitterendste uitzichten op dalen en zee en geboomten, met daartusschen prachtige plekken van roode aarde en veelkleurige bloemen. De weg stijgt tot Ojo de Agua en voert vervolgens, al dalende, door Caracas' voorstadje Catia, over de Bolívar Avenue naar de Venezolaansche hoofdstad. Dat is een tocht om nooit te vergeten. Men moet het den Venezolanen nageven, dat zij hebben gezorgd voor een indrukwekkenden toegangsweg van zee naar hun metropool.

Carácas, 900 m boven den zeespiegel gelegen, heeft een oud en een nieuw stadsgedeelte. Het oude deel dagteekent uit de zestiende eeuw, dus den kolonialen tijd en schijnt geheel gerangschikt te zijn rondom de Plaza Bolívar, in het midden waarvan het groote ruiterstandbeeld verrijst van Venezuela's nationalen held. Het plein is omzoomd door kloeke boomen en deze dragen een bekoorlijken last van schitterende orchideeën. Om de Plaza Bolívar heen staan de Regeeringsgebouwen en de kathedraal. In het Pantheon bevindt zich een marmeren praalgraf van Simon Bolívar en andere helden uit den onafhankelijkheidsoorlog.

Het nieuwe gedeelte van Carácas is ruim aangelegd. Mooie boomen en parken vormen de sierlijke omlijsting van vele moderne woonhuizen, omringd door welverzorgde tuinen en met een patio in het midden. De voornaamste villawijk is El Paraiso. Hier vindt men ook de meeste Legaties, o.a. de Nederlandsche, welker hotel zich in waardigheid van voorkomen gerust met de andere Gezantschapsgebouwen mag meten.

Venezuela — Estados Unidos de Venezuela — heeft een oppervlakte van ongeveer 1.000.000 km², is dus dertig maal zoo groot als het Europeesche deel van het Nederlandsche Rijk. Het heeft 3½ millioen inwoners, voor 90% Mulatten en Zambos. De Europeanen en de Creolen — in het land zelf geboren blanken — maken samen 2% van de bevolking uit; de Indianen eveneens 2%.

Op Carácas, dat 200.000 inwoners telt, volgt in belangrijkheid de oliestad Maracaibo, met 100.000 inwoners, de hoofdstad van den Staat Zulia. Daarna komen Valencia en Barquisimeto, elk met 50.000 inwoners, hoofdsteden der Staten Carabobo en Lara.

Venezuela werd in 1498 door Columbus ontdekt en ontleent zijn

naam, Klein Venetië, aan een op palen gebouwd kunstdorpje, dat bij de zeevaarders herinneringen aan de schoone Dogenstad moet hebben opgeroepen. De nadere kennismaking met Europa was voor Venezuela niet bijster gelukkig. Karel V gaf het gebied in 1528 aan een bankiershuis in pand en de pandhoudster moet land en bewoners met ruw geweld hebben doen uitzuigen. Aan de daarmede samengaande misbruiken maakte Karel V een einde door het pand in te lossen en in 1550 het Spaansch kapiteingeneraalschap Carácas te stichten. De Spanjaarden hebben weinig gedaan om het door de natuur zoo rijk bedeelde land tot ontwikkeling te brengen. Wel spanden Spaansche missionarissen zich op onbaatzuchtige wijze in om de bevolking te kerstenen, maar wat van de zijde der Spaansche Regeering en derden geschiedde, was stellig niet allereerst gericht op de belangen van de bewoners der kolonie. Verbitterd door de stiefmoederlijke behandeling, kwam Venezuela in 1797 in opstand tegen Spanje, maar de verzetspoging faalde. Een tweede opstand, die van 1806, werd eveneens onderdrukt. Eerst toen de Venezolanen ten derden male naar de wapenen grepen, onder aanvoering van Generaal Simon Bolívar, behaalden zij na fellen, maandenlangen strijd de overwinning. In Juli 1811 riep Venezuela zijn onafhankelijkheid uit. In het uitgestrekte gebied duurde de oorlog inmiddels voort. Nog tweemaal, in 1811 en in 1814 wisten de Spanjaarden hun gezag te herstellen, doch beide keeren gelukte het den Venezolanen, onder leiding van Bolívar, het juk af te werpen. In December 1819 vereenigden Venezuela, Nieuw-Grenada en Quito zich tot den Bondsstaat Columbia, maar nog gaf Spanje den strijd niet op. Dit gebeurde eerst, nadat de Spanjaarden in 1821 bij Carabobo een beslissende nederlaag hadden geleden. Formeel heeft Spanje zich zijn rechten nog eenige jaren voorbehouden, tot het eindelijk in 1845, bij het Verdrag van Madrid, Venezuela's onafhankelijkheid erkende.

Inmiddels hadden in 1830 de drie den Bondsstaat Columbia vormende Staten zich van elkander losgemaakt en was Venezuela dus geheel zelfstandig geworden. Volkomen rijp voor zelfstandigheid, zeker voor deelneming van het volk aan wetgeving en bestuur, was het land echter nog geenszins. Gedurende de 19de eeuw was Venezuela voortdurend het tooneel van burgeroorlogen, strijd tusschen blanken en kleurlingen, strijd tusschen Unitariërs en Federalisten. De nieuwe grondwet van 1864, welke tot stand kwam, nadat generaal Falcon, de aanvoerder van de Federalisten, aan de macht was gekomen, maakte Venezuela tot een

Statenbond. Het intreden der rust beteekende dit echter nog in geenen deele. Maar de staatsvorm bleef sindsdien gehandhaafd.

Tegenwoordig is Venezuela samengesteld uit: *a*) het Bondsdistrict met Carácas; *b*) twintig Staten; *c*) twee territoriën, te weten Amazones en Delta.

De wetgevende macht berust bij het Congres, samengesteld door den Senaat en de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Het Congres kiest den President, telkens voor zeven jaren.

Reeds sinds 1721 bezit Carácas een universiteit. Ook heeft het een technische hoogeschool. Een tweede universiteit vindt men te Merida.

Wettelijk bestaat de leerplicht in Venezuela reeds sinds 60 jaren. Niettemin laat het schoolbezoek nog veel te wenschen over. Gaat men de oorzaken van dit verschijnsel na, dan vindt men als eerste de omstandigheid, dat er te weinig lagere scholen zijn. Ik wees er reeds op, dat er dorpen worden aangetroffen, waar het lager onderwijs nog niet zijn intrede heeft gedaan. Geen wonder, dat het aantal analfabeten groot is, veel grooter dan degene, die alleen met Carácas heeft kennis gemaakt, zou veronderstellen. Ik vond op een statistiek zelfs het percentage 75 vermeld.

De bezoeker van tegenwoordig zal tot de slotsom komen, dat het huidig bewind zich moeite geeft om Venezuela in cultureel en economisch opzicht vooruit te brengen. Veel is er nog te doen en groot zijn de mogelijkheden. Goed bestuurd, kan Venezuela, welks inkomsten thans bijna uitsluitend bestaan uit de opbrengsten van de concessies en de invoerrechten, tot de zeer welvarende landen gaan behooren. Onder het langjarig bewind van President Gomez, die niet door onbaatzuchtigheid heeft uitgemunt en vele goede krachten, die het land uitstekende diensten hadden kunnen bewijzen, doch tot de politieke tegenstanders behoorden, uit Venezuela de wijk deed nemen, had zeker meer voor de ontwikkeling van land en volk kunnen worden gedaan. Tot Gomez' verdiensten moet men intusschen rekenen, dat hij de goede verhoudingen met onderscheidene Staten — Groot-Brittannië, Frankrijk, Nederland, Italië, Vereenigde Staten — die onder zijn voorganger, President Castro, veel hadden geleden, heeft weten te herstellen. Eenige goede wegen — stellig nog lang niet genoeg — werden onder hem aangelegd; de sociale wetgeving en overheidszorg voor de volksgezondheid werden geïntroduceerd.

Eleazar Lopez Contreras, Minister van Oorlog onder het presidentschap van Gomez, volgde dezen in 1935 op. Steunend op het vertrouwen van velen, die hem reeds voorheen om zijn be-

langeloozen arbeid bijzonder waardeerden, streeft deze President van de Vereenigde Staten van Venezuela naar den economischen opbloei en de cultureele ontwikkeling van het schoone en rijke land, dat in hem zijn oppersten leidsman heeft.

De Regeering heeft een driejarenplan vastgesteld, waaromtrent in „Economische Voorlichting" [1]) het volgende wordt medegedeeld.

Het plan loopt over het tijdvak van 1 Juli 1938 tot 30 Juni 1941 en omvat de besteding van 1200 millioen bolivars voor opvoeding, immigratie, hygiëne, havens, spoorwegen, wegen en andere openbare werken.

Momenteel is de bestudeering van de volgende plannen beëindigd: haven van La Guaira; spoorweg El Palito-Palma Sola; kaden van Maracaibo en La Vela; zoutontginning Araya en verschillende waterleidingen. Met deze werken kan nog in 1938 een aanvang worden gemaakt.

De oprichting van hotels in badplaatsen ter aanmoediging van het toerisme kan in 1939 beginnen.

Met betrekking tot de zandbank van Maracaibo zal het Gouvernement beginnen met een geul te laten baggeren voor schepen van 12 voet diepgang. De verwachting is, dat in het midden van 1939 definitief zal zijn voorzien in een voldoende gemeenschap van Maracaibo met de Open Zee.

Verder is nog de oprichting van kaden te Carúpano, Puerto Sucre en Ciudad-Bolívar in studie.

Met betrekking tot de spoorwegen hoopt het Gouvernement in 1939 vier concrete plannen bij het Parlement in te dienen, te weten: de verlenging van den Táchzia-spoorweg naar San Christobal, het aanleggen van een zijtak aan de lijn Santa Barbara-El Vigia, het aanleggen van een spoorweg van San Christobal naar den bovenloop van de Apure en de verlenging van den Centralen spoorweg naar de Staten Guárico en Apure. Verder hecht het Gouvernement groote beteekenis aan den aanleg van een spoorweg van de Orinoco naar de mijnstreken van Venezolaansch Guyana, waarvoor de kosten zijn begroot op 15 millioen bolivars. Het kan echter zijn, dat samenwerking met de betrokken mijnmaatschappijen het Gouvernement in staat zal stellen het beraamde plan te verwezenlijken, zonder dat het een zoo groote som behoeft te besteden.

Het noordelijk deel van Venezuela is het meest in cultuur ge-

[1]) 16 September 1938, blz. 1380.

bracht en de mais is het belangrijkste product. Zij vormt het voornaamste volksvoedsel. Drie maisoogsten per jaar zijn geen uitzondering.

Verdere landbouwvoortbrengselen van beteekenis zijn koffie en cacao, — het eerste koffiedistrict van Venezuela ligt niet ver ten zuiden van Carácas en is langs een goeden weg te bereiken — tabak, suiker, rijst en katoen, tonkaboonen, rubber, cocosnoten en copra. Ook de veeteelt is van belang. In Venezuela vindt men groote grasvlakten, de z.g. llano's, die aan overstroomingen bloot staan en mede daardoor alleen voor veeteelt worden aangewend.

De belangrijkste mineralen zijn goud, koper, zilver, ijzer, asfalt en de laatste jaren vooral olie.

Naar blijkt uit een mededeeling [1]) van Hr. Ms. Gezant te Carácàs, was over het eerste halfjaar van 1938 de buitenlandsche handel van Venezuela, blijkens een onlangs gepubliceerde Venezolaansche statistiek, als volgt [2]):

	Eerste halfjaar 1938	Geheele jaar 1937
Invoer	169	305
Uitvoer.	431	871
Uitvoersaldo	262	566

De invoer bestond hoofdzakelijk uit machines voor de petroleumwinning, en voorts uit voedingsmiddelen (16 millioen Bs) en textielgoederen (eveneens 16 millioen Bs.) De uitvoer had voor Bs 399 millioen (geheel 1937: Bs 770 millioen) betrekking op petroleum; voorts ongeveer Bs 17 millioen aan koffie, Bs 6 millioen aan ongemunt goud en Bs 4 millioen aan cacao, tegen in het geheele jaar 1937 resp. 38, 36 en 14 millioen bolivars.

De invoer uit Nederland heeft Bs 9 millioen, de uitvoer naar Nederland Bs 0,4 millioen bedragen, tegen in geheel 1937 resp. 17 en 3 millioen bolivars. Met betrekking tot Curaçao en Aruba gezamenlijk waren die cijfers resp. 1,3 en 320 millioen bolivars, tegen in geheel 1937: 1,7 en 629 millioen. De uitvoer naar die eilanden bestaat vrijwel uitsluitend uit petroleum.

---

[1]) Opgenomen in Economische Voorlichting van 24 Februari 1939, blz. 318.

[2]) In millioenen bolivars, ter waarde van Bs 1,785 = f 1.— op 1 Januari 1938 en Bs 1,77 = f 1.— op 30 Juni 1938. Ter vergelijking zijn de cijfers over het geheele jaar 1937 erbij vermeld. De cijfers zijn afgerond.

Onder de petroleum produceerende landen neemt Venezuela thans de derde plaats in. Op de eerste en de tweede plaats komen de Vereenigde Staten en Rusland. De ontwikkeling van de petroleumnijverheid, geheel gedreven met buitenlandsch kapitaal, is bijzonder snel in haar werk gegaan. Onderstaande cijfers, aangevend wat Venezuela in de jaren 1917–1937 aan petroleum produceerde, toonen den ontwikkelingsgang aan.

Jaar	Opbrengst in 1000-tallen barrels	Jaar	Opbrengst in 1000-tallen barrels
1917	119	1932	116.565
1920	1.576	1933	119.004
1924	8.754	1934	137.985
1928	106.500	1935	148.529
1929	137.473	1936	155.229
1930	136.992	1937	187.701
1931	117.123		

Dat Venezuela's betalingsbalans met een groot exportsaldo sluit, is geheel aan den uitvoer van petroleum te danken. De exportsaldi waren de volgende:

	1000 bolivars		1000 bolivars
1913	59.346	1935	486.536
1933	473.959	1936	556.873
1934	512.257	1937	566.400

Uit de cijfers, welke thans volgen, blijkt het belangrijk aandeel, dat de petroleum-uitvoer heeft in den totalen uitvoer. Tevens toonen zij aan, dat zonder uitvoer van olie, het exportsaldo van de betalingsbalans in zijn tegendeel zou verkeeren.

Jaar	Uitvoer van petroleum	totaal uitvoer	invoer
	In 1000 bolivars		
1913	—	152.766	93.420
1933	557.446	617.546	43.500
1934	557.243	617.943	159.700
1935	654.330	711.730	225.200
1936	685.963	768.463	211.600
1937	772.000	871.000	304.600

Het centrum van de petroleumwinning is Maracaibo, gelegen in het noordwesten, aan de zee-engte, welke de Golf van Venezuela met het Meer van Maracaibo verbindt. Ik had het voorrecht van Curaçao uit met een vliegtuig van de K.L.M. naar Maracaibo te gaan. De stad naderend, ziet men tallooze boortorens verrijzen, niet alleen op het land, maar ook in het water. Hoogst belangwekkend was de tocht per vliegtuig van de Shell-directie over de olievelden van Cabimas, Lagunillas, Bachaquero en San Lorenzo, alle aan het Meer van Maracaibo gelegen en dan landwaarts over Mene Grande. Men krijgt aldus den besten indruk van den geweldigen omvang van het bedrijf. Voortdurend vervoeren zwaar beladen tankschepen de ruwe olie van Maracaibo naar de raffinaderijen van Curaçao en Aruba. In 1936 brachten 3546 tankers met een bruto-inhoud van 9.300.000 registerton de ruwe olie van Maracaibo naar Curaçao en 2.740 tankers, met een bruto-inhoud van 7.140.000 registerton vervoerden het product van Maracaibo naar Aruba. In 1937 kwam 9.000 millioen kg ruwe olie uit Venezuela Curaçao binnen, voor een waarde van 90 millioen gulden en 13.000 millioen kg Aruba, een waarde vertegenwoordigend van 136 millioen gulden.

Het mooiste deel van Maracaibo is dat, waar de woningen werden gesticht van hen, die in de olie-ontginning werkzaam zijn. Hier vindt men moderne huizen, sportterreinen, ontspanningsgebouwen en niet te vergeten het voortreffelijke ziekenhuis, waaraan de naam van den Nederlandschen geneesheer Dr. van Tienhoven onafscheidelijk is verbonden.

Nog een anderen tocht in Venezuela moet ik vermelden. Van Carácas uit bezocht ik de „Estation Experimental de El Valle", het centrale landbouwproefstation van Venezuela. Deze inrichting staat onder leiding van den Italiaanschen geleerde Dr. Augusto Bonazzi. Op elk gebied, dat op den landbouw betrekking heeft, worden hier onderzoekingen gedaan en men geeft zich alle moeite om te bevorderen, dat de landbouwende bevolking op den duur in haar bedrijf de vruchten van dezen arbeid zal plukken.

Een der assistenten van Dr. Bonazzi is een jong Zwitser, de heer Christoffel, die in België het diploma van landbouwkundig ingenieur behaalde. Hij werd mijn reisgenoot en tolk op den tocht, dien ik met kolonel Acosta, Chef van de Afdeeling „Immigratie en Kolonisatie" van het Ministerie van Landbouw, maakte naar Chirgua. De reis ging per auto over Los Teques en

Maracay, langs het schilderachtige Meer van Valencia, naar Valencia, de hoofdstad van den Staat Carabobo. Na een krans te hebben gelegd bij de pompeuze monumenten, opgericht ter plaatse, waar in 1821 de voor Venezuela's vrijheid beslissende slag van Carabobo werd geleverd, zette ik den tocht voort, over Rosario en Barreras, naar het dorpje La Mona, dat wij nog per auto konden bereiken. De afstand van La Mona naar Chirgua werd te paard afgelegd. Het kon bezwaarlijk anders, want de nieuwe weg naar de kolonie was, al werd er hard aan gewerkt, nog lang niet gereed en de oude, onverharde baan was voor elk voertuig, hoe sterk ook zijn motor mocht zijn, absoluut onberijdbaar. Ten slotte kwamen wij in Chirgua aan en wij vonden daar een zestigtal nette boerderijtjes, bestemd voor Deensche landbouwersgezinnen, die zich reeds hadden ingescheept en binnen een paar weken de woningen zouden betrekken. Een Deensche familie was al aangekomen: een flinke, ontwikkelde landbouwer, zijn vrouw — met beiden kon men zich gemakkelijk in de Engelsche taal onderhouden — en twee welopgevoede dochtertjes.

Alle woningen van de Deensche kolonie, benevens haar kerkje en haar school zijn van staatswege gebouwd. Bij iedere boerderij behooren een tuin en het noodige bouwland. Dit land is van goede kwaliteit. Tegen de hellingen der bergen vinden de landbouwers de weiden voor hun vee. In afwachting van de komst der immigranten waren voor elk gezin de aardappelen reeds gepoot. De nieuw-aangekomenen zouden ze kunnen oogsten. De kolonist kan eigenaar worden van zijn bedrijf door gedurende 18 jaren een zekere som te betalen. Het zal nuttig zijn, dat van Nederlandsche zijde met aandacht de ontwikkeling van deze Deensche kolonie in Venezuela wordt gevolgd. Het leven is duur in Venezuela. De export van landbouwproducten wordt bemoeilijkt door de zeer hooge valuta en de exportpremies, door de Regeering verleend, komen aan dit bezwaar niet ten volle tegemoet. De cultures van Denemarken verschillen veel met die van Venezuela en ook aard en karakter van den Deen vertoonen menig verschilpunt met die van den Venezolaan. Maar iedere kolonist weet nu eenmaal, dat hem in het nieuwe land vele en groote moeilijkheden wachten. Kolonel Acosta verzekerde mij, dat de boeren van Chirgua behoorlijk den kost zullen kunnen verdienen voor hun gezin en dat de Regeering hun alle hulp en voorlichting zal verleenen, ten einde de kolonisatie te doen slagen. Door deze kolonisatie en meer andere, welke in voorbereiding zijn, hoopt de Regeering te bereiken, dat landbouwers, die hun vak volkomen beheerschen en

de moderne methodes verstaan, de bodemopbrengst van het land verhoogen, landbouw en veeteelt tot meer ontwikkeling brengen en bovendien, door hun voorbeeld, de vakkundigheid van de Venezolaansche boeren vergrooten.

Tegen het vallen van den avond werd de terugreis aanvaard en het was middernacht toen wij te Maracay aankwamen om daar in het schitterende hotel „Jardin" te overnachten. Jammer genoeg is dit hotel eenigszins in verval. Voor Maracay, met zijn 30.000 inwoners, is het veel te groot en te weelderig. Het werd gebouwd in den tijd van President Gomez, die aan zijn buitenlandsche en andere gasten een verblijf wilde geven, hunner waardig. Gomez verbleef veel liever en veel meer te Maracay dan in de hoofdstad. Hij stichtte er o.a. een model-boerderij en een dierentuin. Het waren de gouden jaren voor Maracay, dat toen dikwijls vreemde bezoekers had en........ groote feesten in zijn sprookjesachtig hotel. De dood van Gomez en het optreden van den huidigen President, die meestal in zijn paleis te Carácas verblijft, maakten aan Maracays glanstijdperk een einde.

Flink aangelegd is de te Maracay gevestigde opleidingschool voor militaire vliegers. Zij beschikt over ruime gebouwen en uitgestrekte terreinen. Officieren van de Italiaansche luchtmacht treden als instructeurs op. Trouwens niet alleen aan dit moderne wapen schenkt de tegenwoordige Regeering alle aandacht. Te Carácas bracht ik een bezoek aan de Militaire Academie, waar officieren voor de landmacht worden opgeleid. Niet allen, maar zij, die bestemd zijn voor de belangrijkste posten. Groot is de school niet, maar de gebouwen zijn gerieflijk en hygiënisch ingericht en bij het onderwijs der cadetten wordt gebruik gemaakt van modern materiaal.

Te Maracay had ik gelegenheid tot het brengen van een bezoek aan het nationale park, gelegen aan het schoone Meer van Maracay. De figuren, aangebracht op de zuilen en terrassen, houden de herinnering levendig aan Venezuela's oudste bewoners, de Indianen, thans nog slechts schaars vertegenwoordigd.

Toen het verblijf te Maracay ten einde was geloopen, ging ik per auto, over den voortreffelijken, onder Generaal Gomez aangelegden weg La Guaira-Puerto Cabello, naar laatstgenoemde haven. Hier scheepte ik mij in op de „Colombia" van de K.N.S.M., die mij naar Curaçao zou brengen.

EENIGE AANVULLINGEN OP DE ENCYCLOPAEDIE VAN WEST-INDIE

HET MUNTWEZEN IN CURAÇAO

DOOR

C. R. WEYTINGH

De buitengewone omstandigheden ontstaan tengevolge van den Europeeschen oorlog maakten in het jaar 1914 eene verhooging van het bankbiljettenkapitaal van de Circulatiebank (de Curaçaosche bank) van ƒ 400.000.— tot ƒ 600.000.— en de tijdelijke opschorting van de verplichting tot inwisseling van bankbiljetten wenschelijk; bij de Verordening van 12 Augustus 1914 (P.B. No. 30) werd daarin voorzien.

Voormeld kapitaal werd toen de oorlog voortduurde in 1918 uitgebreid tot ƒ 1.000.000.— (P.B. 1918 No. 11).

In verband met de sterke vraag in het jaar 1916 naar ruilmiddelen van klein bedrag besloot de Curaçaosche bank, aangezien het raadzaam voorkwam den voorraad Nederlandsche zilveren munten in kas te houden, de biljetten van ƒ 2.50 en ƒ 1.—, die vóórdien zooveel mogelijk aan den omloop waren onttrokken, weder uit te geven. Een bedrag van ƒ 75000.— aan bankbiljetten van ƒ 50.— en ƒ 25.— werd in verband daarmede afgezonderd.

In den aanvang van het jaar 1918 werd het wenschelijk geacht om tijdelijk den uitvoer van Nederlandsch gemunt goud en Nederlandsch of Koloniaal gemunt zilver te verbieden. Bij Verordening van 15 Maart 1918 (P.B. No. 14) — welke in 1920 werd aangevuld — werd daarom bepaald dat geen uitvoer van bedoelde munten vanuit Curaçao zonder vergunning van den Gouverneur en vanuit de overige eilanden zonder vergunning van de gezaghebbers mocht plaats vinden.

In den loop van het jaar 1919 heerschte op St. Martin eene hopelooze verwarring in het muntwezen, voornamelijk veroorzaakt door de waardevermindering van den franc, daar tot dusverre het Fransche Koloniale geld er het meest gangbaar was. Van dezen toestand werd misbruik gemaakt door vele werkgevers, die de arbeiders hun loon in die munt uitbetaalden.

Bestuursmaatregelen, o.m. het uitgeven van lijsten, telkens vermeldende den jongsten koers van het vreemde geld volgens gegevens verstrekt door den Nederlandschen Consul te St. Kitts, hadden ten slotte tot gevolg dat het publiek eenigszins op de hoogte kwam van de waardevermindering van den franc ten opzichte van den gulden.

In den slechten toestand van het muntwezen van genoemd eiland kwam in den loop van 1920 eenige verbetering, niet alleen omdat de arbeiders vreemde munt weigerden te ontvangen, maar ook omdat bij de keur van 15 Juni 1920 (P.B. No. 41) houdende bepalingen ter beperking van de nadeelen welke uit den lagen koers van den franc voortvloeiden, voor de ingezetenen van het eiland geëischt werd dat goederen ten verkoop in de winkels gehouden, geprijsd moesten zijn in wettig betaalmiddel, waarbij het echter geoorloofd was naast dezen prijs te vermelden de vreemde munt, herleid volgens de laatste door het Bestuur bekend gemaakte koersnoteeringen.

In het laatste kwartaal 1919 werd een aanvang gemaakt met het inhouden en inwisselen van grove zilveren munt met het oog op de in verband met de hooge zilverprijzen bestaande vrees voor omsmelting. Tot en met 31 December 1919 had de Curaçaosche bank een bedrag van ongeveer *f* 120.000.— ingewisseld.

Wegens verdere stijging van de goud- en zilverprijzen in het buitenland, werd het gevaar hoe langer hoe grooter dat uit Curaçao metaal zou worden uitgevoerd dat verkregen was door omsmelting van Nederlandsche munt.

Daar de Verordening van 15 Maart 1918 (P.B. No. 14) alleen den uitvoer van *gemunt* goud en zilver verbood, werd zij bij die van 6 Februari 1920 (P.B. No. 7) zoodanig aangevuld dat ook de uitvoer van *onbewerkt* goud en zilver werd verboden.

Bij verordening van 6 Februari 1920 (P.B. No. 8) werden tevens bepalingen vastgesteld in het belang van den omloop van Nederlandsche en Koloniale munten; de mogelijkheid werd hierbij geopend dat aangifte geëischt kon worden van den voorraad zilveren, nikkelen en bronzen munten en dat men verplicht kon wor-

den dezen voorraad op vordering in te wisselen tegen ander wettig betaalmiddel, terwijl omsmelting van Koloniale munt zonder vergunning, strafbaar werd gesteld.

Aan de beide bedoelde verordeningen behoefde geen uitvoering gegeven te worden omdat de bankinstellingen alle medewerkten om het zilver aan de circulatie bank (de Curaçaosche bank) af te dragen. De zilvervoorraad van de bank steeg daardoor van *f* 258.000.— rond op 31 December 1919 tot *f* 310.000.— rond op gelijk tijdstip in 1920.

Ten einde de Curaçaosche bank in staat te stellen het zilver te blijven inwisselen, werd bij Verordening van 14 Juni 1920 (P.B. No. 31) de directie bevoegd verklaard het bankbiljettenkapitaal — dat ingevolge P.B. van 1918 No. 11 werd uitgebreid tot *f* 1.000.000.— — te verhoogen boven de *f* 1.5000.00.—, mits voor dit hoogere bedrag volledige dekking in munt of muntmateriaal aanwezig was.

Van de Nederlandsche Bank werd in October 1920 voor het Gouvernement *f* 200.000.— aan goud ontvangen, ten einde te worden afgestaan aan de Curaçaosche bank tot meerdere dekking van hare biljetten.

Bij Publicatie van 15 April 1920 No. 29 werd geregeld de wijze waarop de in art. 3 der Wet van 27 November 1919 Stbl. No. 786 bedoelde rijksdaalders, guldens en halve guldens (van het gehalte van 0.945) buiten omloop worden gesteld. Aan het einde van het jaar 1920 daalde de zilverprijs zoodanig dat omsmelting van zilver niet meer te vreezen was; tot de buiten omloopstelling van de hiervoren bedoelde grove zilveren specie behoefde daarom ook niet te worden overgegaan.

De invoer van zilver uit Nederland nam toe vermits de wisselkoers in Nederland tot een zoodanigen koers daalde dat invoer van het metaal voordeel opleverde. De circulatiebank absorbeerde dit zilver gedeeltelijk en bracht weer voor zooveel mogelijk bankbiljetten van *f* 1.— en *f* 2.50 buiten omloop.

De toestand van het muntwezen op de Bovenwindsche eilanden verbeterde aanmerkelijk doordat men in het algemeen weigerde vreemde munten aan te nemen en weer gemakkelijk wissels op New York kon krijgen door tusschenkomst van de banken op Curaçao.

In den aanvang van het jaar 1924 werd in Curaçao het muntwezen van dit gewest bedreigd geacht door de groote schommelingen op de geldmarkt in het buitenland, welke een gevolg waren

van de groote inzinking van verschillende valuta, o.a. de Duitsche marken, de Russische roebels en de Oostenrijksche kronen. Algemeen werd gevreesd dat ook depreciatie van den Nederlandschen gulden niet zou uitblijven, hetgeen voor Curaçao noodlottig zou kunnen worden. Schuldverbintenissen zouden dan afgedaan kunnen worden met gedeprecieerd geld, belegde kapitalen zouden zich reduceeren, enz.

De preciatie van den gulden zoude tevens medebrengen inflatie van het zilver in Curaçao zoodra de wisselkoers op Nederland zoodanig gedaald was dat het loonen zou zilver te laten invoeren. Om die reden werd bij Verordening van 19 Juli 1924 (P.B. No. 32) bepaald dat zonder vergunning van den Gouverneur geen gemunt zilver mocht worden ingevoerd en werd overtreding van dit verbod strafbaar gesteld. Alleen aan schepelingen en passagiers van schepen werd bij de Verordening toegestaan zonder vergunning kleine bedragen in te voeren (resp. *f* 25.— en *f* 60.—).

Een partij gemunt zilver tot een bedrag van *f* 200.000.— uit Nederland ten behoeve van een der bankinstellingen op Curaçao verscheept, viel bij aankomst aldaar onder de hiervorengenoemde verbodsbepaling. De Curaçaosche bank verkreeg vergunning van den Gouverneur om het geld voor zich in te voeren en werd daardoor in de gelegenheid gesteld de specie over te nemen. Tevoren was reeds een bedrag van *f* 50000.— aan Nederlandsche zilveren munt uit Suriname aan de Hollandsche bank te Curaçao overgemaakt.

De groote vrees voor daling van de Nederlandsche valuta werd gelukkig niet verwezenlijkt.

Reeds op het einde van 1924 werd een deel van dit zilver, nl. *f* 100.000.— naar Nederland teruggezonden, terwijl aan het restant in den aanvang van 1925 dezelfde bestemming werd gegeven.

Het duurde echter tot 1930 voor de hiervoren genoemde Verordening werd ingetrokken (P.B. 4 Maart 1930 No. 22).

De termijn waarop de rijksdaalders en halve guldens van het oude gehalte (0.945) buiten omloop worden gesteld, werd bepaald op 1 Januari 1935.

Uit Nederland werd voor *f* 200.000.— aan zilver van het nieuwe gehalte ontvangen tegen inwisseling van *f* 289.920.— aan munten van het oude gehalte.

De tengevolge van de wereldcrisis heerschende buitengewone omstandigheden hebben in het jaar 1935 een enorme vraag naar remisemiddelen doen ontstaan en wel meer voor speculatieve

doeleinden dan om te voorzien in de behoeften van den reëelen handel. Dit heeft het Bestuur aanleiding gegeven om buiten werking te stellen de in het reglement voor de Curaçaosche bank opgenomen bepaling dat de door de bank uitgegeven bankbiljetten als betaalmiddel in de openbare kassen van Curaçao zijn toegelaten. (P.B. 1935 No. 2).

Deze maatregel, welke het Bestuur noodzakelijk achtte om de in kas aanwezige munt zooveel mogelijk te kunnen behouden, opende voor de Directie van de Bank de mogelijkheid om alleen in gevallen waarin de belangen van het gebiedsdeel dit vorderden munt af te geven.

Aangezien de hiervoren bedoelde omstandigheden gebrek aan circulatiemiddelen binnen het gebiedsdeel konden doen ontstaan, werd tevens bij Verordening van 30 Augustus 1935 (P.B. No. 73) de uitvoer van Nederlandsch gemunt goud, Nederlandsch of Koloniaal gemunt zilver en onbewerkt goud en zilver uit Curaçao verboden.

Deze verordening, waarvan de inwerkingtreding op een nader door den Gouverneur te bepalen tijdstip zou plaats hebben, trad 27 September 1936 in werking (zie hieronder).

Toen op 25 September 1936 ook Nederland — in navolging van Frankrijk en Zwitserland — den gouden standaard losliet — werden door het Bestuur de navolgende maatregelen getroffen tegen afvloeiïng van het goud naar het buitenland:

1°. bepaald werd dat de Verordening van 30 Augustus 1935 (P.B. No. 73) op *27 September 1936* in werking zou treden (P.B. 1936 No. 93).

2°. met ingang van dien datum werd het verbod tot uitvoer van „Nederlandsch gemunt goud" uitgebreid in dier voege dat uitvoer van *alle* goud werd verboden. (P.B. 1936 No. 94).

Bij de Verordening van 27 November 1937 (P.B. No. 132) werd de Wet van 23 Mei 1899 Stbl. No. 126 (P.B. No. 22) houdende nadere regeling van het Curaçaosche Muntwezen aangevuld in dier voege dat onder de daarbij genoemde wettige betaalmiddelen werden opgenomen de door de Curaçaosche bank uitgegeven bankbiljetten. Aanleiding tot deze wetswijziging was het navolgende. Muntpapier was in Curaçao nimmer in omloop gebracht omdat de Curaçaosche bank tot dusver biljetten van kleine coupure (van ƒ 2.50 en ƒ 1.—) had geëmitteerd.

In het vigeerend reglement voor deze instelling was aangaande

hare biljetten bepaald dat deze als betaalmiddel in de openbare kassen van het gebiedsdeel worden toegelaten. Daar zoowel de Nederlandsche als de vreemde getarifieerde gouden munten in den omloop zelden of nooit voorkwamen, was de bevolking voor aanbod van gereede betaling gevolgd door consignatie als anderszins, aangewezen op de Nederlandsche grove zilveren munten, welke echter mede tengevolge van den toenemenden bloei van het gewest niet steeds in voldoende hoeveelheid beschikbaar waren Het kwam daarom wenschelijk voor aan de biljetten van de Curaçaosche bank welke ruimschoots gedekt waren en daarenboven de garantie van het land hadden, de hoedanigheid van wettig betaalmiddel toe te kennen.

In het reglement van de bank werd een voorschrift opgenomen om boven allen twijfel te stellen dat zij verplicht blijft haar biljetten bij haar hoofdkantoor en haar agentschappen te verwisselen tegen standaardmunt en in daartoe leidende omstandigheden ook tegen gouden standaardmunt.

In verband met de uitzetting van de circulatie werd het reservefonds tegelijkertijd opgevoerd van *f* 150.000.— tot *f* 300.000.—.

Ten slotte dient nog vermeld te worden dat de Staatscommissie voor het Muntwezen bij haar in Maart 1926 aan de Koningin uitgebracht advies zich niet heeft bezig gehouden met den toestand van het muntwezen in Curaçao, doch alleen heeft geconstateerd dat het financiewezen in dit gebiedsdeel in een ongewenschten toestand was gekomen.

Bronnen:

Verslagen van Bestuur en Staat, vroeger genaamd Curaçaosche Verslagen van 1916 t/m. 1936.
Handelingen van den Kolonialen Raad.
De West-Indische Gids.

JAARCIJFERS VAN SURINAME III

DOOR

L. C. PREY

VOOGDIJRAAD

Jaren	aantal erkenningen			daarvan erkend van kinderen geboren in:		erkend door:			aan de moeders door bemiddeling van den Raad uitgekeerd: (guldens)
	te Paramaribo	in de districten	tezamen	het jaar zelf	voorafgaande jaren	den vader	de moeder	beiden	
1920	—	—	572	—	—	—	—	—	2.891
1921	—	—	1126	193	933	114	662	350	3.843
1922	—	—	996	159	837	162	470	364	3.771
1923	471	283	754	150	604	129	372	353	3.788
1924	565	269	834	151	683	111	350	373	3.827
1925	721	344	1065	167	898	159	472	434	4.012
1926	706	291	997	160	837	164	494	339	3.989
1927	878	375	1253	191	1062	14	105	72	4.016
1928	883	298	1181	248	933	18	142	88	4.811
1929	1062	260	1322	286	1036	26 [1]	186 [1]	74 [1]	6.435
1930	1273	341	1614	371	1243	28	260	83	14.790
1931	979	362	1341	299	1.042	21	213	65	14.022
1932	907	728	1635	275	1.360	308	733	594	15.538
1933	964	382	1346	323	1.023	321	719	306	17.089
1934	1090	404	1494	314	1.180	329	788	377	21.437
1935	1204	498	1702	345	1.357	385	943	374	20.219
1936	1168	384	1552	329	1.223	330	864	358	22.883
1937	1225	510	1735	305	1.430	363	740	327	25.418

[1]) Betreft alleen Paramaribo.

Jaren	Opname en ontslag in den loop des jaars in het Huis van Bewaring te															
	Paramaribo				Nieuw Amsterdam				Nickerie				Coronie			
	Op 1 Januari aanwezig		opgenomen	ontslagen	Op 1 Januari aanwezig		opgenomen	ontslagen	Op 1 Januari aanwezig		opgenomen	ontslagen	Op 1 Januari aanwezig		opgenomen	ontslagen
	m.	vr.	m. en vr. tezamen		m.	vr.	m. en vr. tezamen		m.	vr.	m. en vr. tezamen		m.	vr.	m. en vr. tezamen	
1920	119	3	699	656	104	6	279	283	11	—	273	271	5	—	15	16
1921	133	2	715	735	101	5	273	273	16	—	902	895	4	—	12	12
1922	115	—	660	672	101	5	213	210	23	—	753	758	4	—	4	3
1923	100	3	753	726	107	2	375	337	18	—	808	791	5	—	13	8
1924	128	2	869	859	141	6	569	598	32	3	1046	1045	10	—	4	8
1925	135	5	716	776	112	6	442	451	30	6	428	443	6	—	13	12
1926	83	3	800	745	104	5	418	435	19	2	554	557	7	—	6	13
1927	136	5	726	730	88	4	345	323	17	1	308	367	—	—	5	4
1928	132	5	1029	1030	112	2	153	165	18	5	409	425	1	—	1	2
1929	132	4	1219	1270	102	—	147	175	7	—	332	315	—	—	6	6
1930	82	3	1576	1574	74	—	120	106	21	3	149	172	—	—	—	—
1931	83	5	581	584	86	2	191	118	1	—	—	—	—	—	—	—
1932	84	1	524	386	161	—	147	123	—	—	1	1	—	—	—	—
1933	222	1	624	630	185	—	161	124	—	—	71	58	—	—	1	1
1934	113	4	798	831	222	—	128	134	13	—	73	72	—	—	9	9
1935	80	4	816	855	216	—	146	166	14	—	77	71	—	—	9	9
1936	73	2	750	633	196	—	130	127	20	—	60	59	—	—	11	11
1937	64	3	954	953	199	—	154	124	21	—	45	51	—	—	—	—

BOEKBESPREKING

The Netherlands Windward Islands and a few interesting items on French St. Martin, compiled by S. J. Kruythoff. Printed at „The Excelsior Printery", Antigua. Beresford Browne Proprietor.

Zoo luidt de omslag van dit merkwaardige boekje, doch de eerste binnenpagina voegt daaraan toe: „A handbook of useful information for visitor as well as resident". Aan deze laatste mededeeling ontleen ik het recht deze uitgave te noemen een Baedeker voor de Nederlandsche Bovenwindsche eilanden in de Engelsche taal. De schrijver deelt in de Voorrede mede, dat hij dit werkje heeft geschreven in die taal in de eerste plaats ten genoege van zijn Noord-Amerikaansche vrienden. Doch, ook wanneer dit niet zoo ware, dan zou een boekje als dit, ook bestemd voor de „residents" dier eilanden, moeilijk anders dan in het Engelsch geschreven kunnen zijn, willen die bewoners aan die uitgave iets hebben, omdat, zooals den lezers van dezen Gids niet onbekend kan zijn, voor deze eilanden het Engelsch de voertaal is. Indien ik bovendien in den schrijver den intelligenten Sabaan mag begroeten, aan wiens kennismaking op mijn rechterlijke dienstreizen ik zulke aangename herinneringen behoud, dan is dit boekje dus in zijn moedertaal geschreven.

Men kan daarmede vrede hebben: de meeste touristen, die onze eilanden bezoeken, zijn Noord-Amerikanen. De juistheid van de opmerking in de voorrede, dat er plaats is voor een Engelsche uitgave, omdat er in de Nederlandsche taal verscheidene werken over onze Bovenwindsche eilanden verschenen zijn, meen ik te mogen betwijfelen. Een werkje van encyclopaedischen opzet als dit, in het Nederlandsch geschreven, wil mij althans op dit oogenblik niet te binnen schieten.

Professor Knappert's voortreffelijke „Geschiedenis" van deze eilanden is beperkt in opzet en omvang. In het Nederlandsch moeten wij ons, meen ik, tevreden stellen met enkele, dikwijls

wat vluchtige hoofdstukken in toeristenboekjes over West-Indië.

Het is overigens kenmerkend voor den Engelsch-Amerikaanschen invloed op de cultuur onzer Bovenwindsche eilanden, dat de dank, welken de schrijver in zijn voorrede brengt aan hen, die hem bij de samenstelling hebben geholpen, zich tot geen enkelen Nederlander uitstrekt, terwijl ook uit den inhoud van het boekje de indruk wordt gekregen, dat voor het wetenschappelijk gedeelte voornamelijk geput is uit Noord-Amerikaansche bronnen. Het feit wijst op een groot tekort aan Nederlandsche belangstelling voor dit toch zoo merkwaardig deel van onze West.

Het werkje geeft in de eerste vijf hoofdstukken van het eerste deel bijzonderheden, welke meer in het algemeen alle drie eilanden betreffen, het tweede, derde en vierde deel bevat daarnevens een bijzondere behandeling van de eilanden St. Maarten, Saba en St.-Eustatius. Hoofdstuk XX bevat nog eenige nuttige mededeelingen over de verbindingen tusschen andere eilanden, posttarieven, orkaanseizoenen, bijgeloof, folklore e.d.

In het algemeen heeft de schrijver den lezer geen enkele bijzonderheid gespaard. Soms zou minder misschien meer gewenscht zijn.

Het boekje is versierd met een groot aantal foto's; van elk eiland is er een penteekening. De „attractions to tourists" (in mijn tijd waren die er nog niet!) worden niet vergeten.

De geheele uitgave is een treffend bewijs voor 's schrijvers liefde voor zijn geboortestreek. Zijn geesteskind verschilt van dorre Baedekers en van andere „handbooks" wel hierin, dat het is geschreven in de bloemrijke taal, welke mij zoo dikwijls heeft getroffen in het proza van de Bovenwindsche literatuur; de tekst wordt bovendien verlevendigd door verscheidene hooggestemde gedichten, waarin de schoonheid der eilanden wordt bezongen.

In de veronderstelling, dat dit boekje nog meer drukken zal beleven, zal de schrijver het mij zeker niet euvel duiden, dat ik tenslotte op enkele vlekjes de aandacht vestig.

Het boekje ontsnapt niet aan het in een vreemde taal geschreven boeken niet zeldzame euvel, dat Nederlandsche namen verhaspeld worden. De naam van ons eiland St. Maarten wordt als regel juist geschreven, doch niet zelden valt de schrijver toch op het verouderde „St. Martin" terug.

Er is geen reden om in een uitgave over Nederlandsch gebied te spreken van „Surinam" in plaats van Suriname. De naam van den bekenden „Commander" van St. Eustatius, op bladzijde

32*a* juist geschreven als Joh. de Graaff, verliest op bladzijde 20 en 21 een f. en wordt op bladzijde 26, à l'Américaine" de Graff. Waarom (op bladzijde 34) gesproken van het „Openbar Ministerie? Zoo is er veel meer.

Een tekort wellicht aan kennis van de Nederlandsche taal en onnauwkeurigheid loopen hier naast en door elkaar.

De gewoonte van den schrijver om achter personen de hun verleende decoraties te vermelden, doet on-Nederlandsch aan. Niet duidelijk is de verwijzing voor historische bijzonderheden hier en daar naar een manuscript of aanteekeningen van wijlen den Statiaanschen onderwijzer en dichter Arthur Valk en van den bekenden inwoner van St. Maarten, den heer D. C. van Romondt.

Ik kan moeilijk aannemen, dat deze in het bezit zijn van gegevens, die niet tot de algemeene geschiedkundige kennis behooren.

Is dit wel het geval, dan zou het van belang zijn, dat die zoo spoedig mogelijk volledig en systematisch in het licht worden gegeven.

In het algemeen moge mij de opmerking van het hart, dat de correctie te wenschen overlaat. Ook het papier, de druk en het bindwerk blijven beneden de eischen, welke als regel aan wetenschappelijke uitgaven worden gesteld.

Eigen ervaring indachtig, acht ik het voor een werkje als dit, hetwelk een aanwinst is voor onze koloniale literatuur, mogelijk in Nederland een wetenschappelijk genootschap te vinden, hetwelk een nieuwe uitgave ter hand wil nemen of bereid is die met geld te steunen.

Er is het voordeel aan verbonden, dat dan nog eens een Nederlandsch oog over den inhoud gaat, dat de Nederlandsche boekhandel de uitgave binnen den kring van zijn commercieele belangstelling trekt en dat het boekje verschijnt in een kleed den schrijver waardig.

Rotterdam, 31 Maart 1939. Mr. F. G. SCHALKWIJK.

De Nederlandsche Antillen en de overige eilanden van de Caraibische Zee, Venezuela en Colombia. Door Fr. M. Realino. Derde herziene druk St. Thomas-College, R.K. Boekhandel „St. Augustinus" Curaçao 1938.

Het genoegelijke schoolboekje, dat iedere versch op Curaçao

aangekomen Nederlander zich aanschafte, om in den kortst mogelijken tijd zich te oriënteeren in zijn nieuwe omgeving, heeft zich van zijn eenvoud ontdaan en zich in het nog niet geheel passende gewaad van een wetenschappelijk handboek gestoken.

Dat een dergelijk changement zich niet zonder valsche plooien voltrekt, is begrijpelijk; de criticus zal inderdaad naald en draad, strijkijzer en schaar moeten hanteeren, om het pakje van een hopelijk spoedig verschijnenden vierden druk beter passend te doen zijn.

Het leerboek lijdt onder de geleerdheid van het wetenschappelijk handboek. Dat is te betreuren. Wanneer de schrijver bijv. eens de zeer lezenswaardige, maar voor den scholier zoo moeilijke, geologische beschouwingen en kaarten van de leden der excursie Rutten onder een afzonderlijk nummer deed verhuizen naar het bijvoegsel, dan zouden èn het leerboek èn het wetenschappelijk en economisch bijvoegsel er mede winnen. Past wellicht het kapitteltje „Stoomvaartlijnen" op blz. 67 niet eveneens voor een groot deel in het Bijvoegsel? De machtige positie van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika in de Caraïbische Zee, — overigens onschuldige politiek in „a nutshell" — zal het bijvoegsel zeker niet ontsieren. Het kaartje op blz. 168 zal met een „legenda" ongetwijfeld belangwekkender worden.

Overigens heeft het boek uitstekende kwaliteiten, de naam van den schrijver staat daarvoor borg.

De buitenstaander en de Curaçaosche scholier beiden zullen genieten van de met zooveel zorg en vakkennis geschreven hoofdstukken; voor beiden zal het boek zoo niet een openbaring dan toch zeker een belangrijke aanvulling zijn van hun kennis omtrent ons Gebiedsdeel in de Caraïbische Zee.

Met het vlotte en kundige boek van Mr. van Balen is Fr. Realino's werk een onmisbare gids voor hen, die hun kennis van Curaçao willen verrijken.

Het zij der Curaçaosche onderwijswereld en iederen geïnteresseerden Nederlander warm aanbevolen.

J. F.

KRONIEK

SURINAME

Herhaaldelijk zijn door het moederland maatregelen genomen, meer of minder kostbare, de economische opheffing beoogend van het achterlijke Suriname, waar blijkbaar de voorwaarden niet aanwezig zijn — en ook niet verwacht kunnen worden — voor een bevredigende ontwikkeling uit eigen innerlijke kracht. Waren de resultaten teleurstellend — en dat waren zij in den regel — dan kon men zich achteraf afvragen of de maatregel in kwestie niet beter achterwege had kunnen blijven, hetzij omdat men had kunnen weten een sprong in het duister te doen, hetzij omdat het resultaat waarop men gehoopt had van twijfelachtige waarde geweest zou zijn voor de bevordering der eigen welvaart van Suriname.

Het is nog altijd niet zeker of thans het inzicht overwonnen heeft, dat de taak welke Nederland inderdaad in Suriname te vervullen heeft, niet gelegen is in het van overheidswege financieren van commercieele projecten, met meer of minder recht voorgesteld als bevorderlijk voor het welzijn des lands. Dat land bestaat nog grootendeels uit wildernis en is slechts voor een klein deel — zeer spaarzaam — bevolkt; het ligt voor de hand dat het vooral een uitgebreidere en meer geperfectionneerde toerusting behoeft, in velerlei opzicht, dan naar verhouding van het geringe aantal inwoners gerechtvaardigd zou lijken. Anders geraakt men nooit uit den vicieusen cirkel: er kan zoo weinig gedaan worden omdat de middelen niet aanwezig zijn en de middelen zijn er niet omdat men zich beperkt tot hetgeen in een weinig ontwikkeld land direct noodig is.

Er is wel eens op aangedrongen dat het Surinaamsche gouvernement de beschikking zou verkrijgen over vliegtuigmaterieel, ten einde zoodanig geoutilleerd te zijn als in onzen tijd wenschelijk geacht moet worden in een grootendeels onontgonnen en moeilijk toegankelijk tropisch gebied. Ook elders bewijst het vliegtuig onder dezelfde omstandigheden als waarin Suriname

verkeert onschatbare diensten, voor kaarteering en exploratie en voor vervoer van personen en goederen naar en van plaatsen welke anders niet of niet vlug genoeg bereikt zouden kunnen worden. Reeds de eerste jaargang van ons tijdschrift, die van 1919 dus, bevatte een artikel waarin de waarde der aviatiek voor Suriname in het licht gesteld werd; een vliegtuig voor binnenlandsch gebruik is er echter nimmer gestationneerd geweest.

Hierin zal thans verandering komen, dank zij het zeer prijzenswaardige initiatief van de K.L.M., welke nationale onderneming besloten heeft in Suriname een klein watervliegtuig ter beschikking te stellen van wie er gebruik van zullen willen maken, overheid of particulieren.

Deze innovatie, waarmede intusschen de K.L.M. een niet onbeteekenend financieel risico aanvaardt, moge op het eerste gezicht geen mijlpaal lijken in de ontwikkelingsgeschiedenis van Suriname, toch zou zij later kunnen blijken dat inderdaad te zijn geweest. Wat moderne toerusting betreft staat Suriname thans niet meer achter bij andere landen (Canada, Centraal Amerika, Nieuw Guinea), van welke eveneens een groot deel nog onherbergzaam en nagenoeg onbevolkt is.

Een ander lichtpunt is de toenemende belangstelling voor den Surinaamschen bodem als bron van ruwe grondstoffen. De groote Amerikaansche „Standard" treft reeds de voorbereidende maatregelen voor het onderzoek naar de aanwezigheid van aardolie langs de kust en de Billiton Maatschappij interesseert zich voor den bauxietrijkdom van Suriname. Het is te hopen dat deze laatste — Nederlandsche — onderneming nog terreinen naar haar gading zal vinden, daar waar vreemdelingen haar vóór geweest zijn en zich allicht verzekerd hebben van de meest belovende vindplaatsen. Niettegenstaande het nadeel der afwezigheid van goedkoope brandstof of waterkracht in de nabijheid, exploiteeren de Amerikanen reeds gedurende een twintigtal jaren de Surinaamsche bauxietlagen, blijkbaar met voordeel; de ligging van Suriname is echter ten opzichte van de V.S. aanmerkelijk gunstiger dan ten opzichte van Nederland.

Mocht het kunnen komen tot een ontginning van delfstoffen op eenigszins belangrijke schaal, dan zou dit voor Suriname van het allergrootste gewicht zijn; de opening van het binnenland en de verspreiding der bevolking zouden er door bevorderd worden, twee niet geringe voordeelen, hoezeer er ook verzwaring der overheidstaak mede gepaard zou gaan. Het allermoeilijkste Surinaamsche probleem is niet een tekort aan arbeidskrachten, doch

een tekort aan werkgelegenheid voor die categorie der bevolking (circa 45%), welke niet in den landbouw een bestaan vindt en voor het overgroote deel ook niet met eenige kans op succes geholpen kan worden om in de landbouwbedrijven, hetzij groote of kleine, op bevredigende wijze voor zich zelf te zorgen. Deze categorie is talrijk genoeg om te voorzien in de „main d'œuvre" waaraan zelfs een omvangrijk mijn- en fabriekswezen voorloopig behoefte zou hebben.

Suriname kan thans aan talrijke geschoolde en ongeschoolde inheemsche werkkrachten geen voldoend bestaan aanbieden; de eerstgenoemde zoeken een goed heenkomen op Curaçao en Aruba, de laatsten blijven noodgedrongen waar zij zijn en leven in armoede. Elke verbetering dezer ongelukkige situatie zou als een uitkomst begroet moeten worden.

Natuurlijk geen verbetering welke de overheid in de hand heeft, of in belangrijke mate wezenlijk bevorderen kan. Maar, wat zij wel kan — en blijkbaar ook wil — bevorderen, belooft niet, als iets van zelf sprekends, eenig Surinaamsch probleem nader tot de oplossing te zullen brengen, zou zelfs als een nieuwen sprong in het duister kunnen worden gekwalificeerd. Te weten: de hernieuwde immigratie van Javaansche landverhuizers.

Tot dusver heeft die immigratie den grooten landbouw niet op de been kunnen helpen en evenmin een kolonistenstand in het leven vermogen te roepen van zoodanig welvaartspeil dat het economische aspect van het land er werkelijk op vooruit gegaan is. De Nederlandschindische regeering schijnt nog altijd bezwaar te hebben tegen de emigratie onder arbeidscontract, maar men moge zich afvragen of vrije Javaansche landverhuizers van in zeker opzicht beter gehalte dan de vroegere contractanten, doch even goed menschen die reden hebben hun geboorteland vaarwel te zeggen, zich in Suriname een zoodanig bestaan zullen kunnen veroveren dat zij, meer dan bloot kwantitatief, voor het land een aanwinst zullen zijn.

De overheid aanvaardt hier een risico, dat van kapitaal te beleggen in Suriname, waar tot dusver particulieren niet ten onrechte tegenop zagen. En daarenboven een verantwoordelijkheid, grooter dan die van vroeger; de contractarbeiders hadden niets te verliezen en stonden dus in Suriname aan weinig teleurstelling bloot. Met betrekking tot de emigranten van de categorie welke men thans op het oog heeft, lijkt de zaak eenigszins anders te liggen.

Het andere emigratieplan, dat der vervolgde Europeesche Joden, schijnt in het stadium der ernstige overweging te zijn getreden, gegeven de reis eener studiecommissie naar Suriname. Hier staan wij voor een aangelegenheid met zoozeer overheerschende internationale aspecten, dat het belang hetwelk Suriname er bij zou kunnen hebben, vooralsnog geen groote rol kan spelen. De vraag of Nederland in Suriname aan Joodsche uitgewekenen een tehuis kan aanbieden, zal nog wel niet aan de orde zijn; mocht zij gesteld worden, dan zal onze regeering vermoedelijk bij het nemen eener beslissing met nog andere factoren rekening moeten houden dan die welke tot dusver het richtsnoer gevormd hebben voor het Surinaamsche beleid.

15 April 1939. M.

CURAÇAO

Curaçaosche pers

Zoo af en toe zijn er van die kleine berichten in de Curaçaosche pers, die even de aandacht trekken. Ik noem er een paar.

De Curaçaosche courant van 17 Maart ll. geeft vergelijkende *bevolkingscijfers* op 31 December 1936, 1937 en 1938. Daaruit blijkt een belangrijke toeneming der bevolking op Curaçao en vooral op Aruba, waardoor op laatstgenoemden datum de 100.000 overschreden was. In 1938 zijn ook ± 2000 Portugeezen op Curaçao neergestreken. Zij zijn niet onder de bevolkingscijfers begrepen, wordt — zonder opgaaf van redenen — gezegd.

Blijkbaar heeft men hier nog niet de moederlandsche gewoonte aangenomen, die zeker den *100.000sten inwoner* een spaarbankboekje zou hebben doen schenken. Het zou ook moeilijk hebben kunnen zijn den rechthebbende uit te maken bij zooveel „secretarieën". Ongeacht nog de kans om een minder begeerde te moeten begiftigen.

Immers een zeer groot kwaad, dat het moederland reeds kende, heeft zijn intree op Curaçao gemaakt, nl. dat der *schijnhuwelijken*, waardoor ongewenschte vrouwen aan het gevaar van uitzetting kunnen ontkomen. De Amigoe had er een klein bericht over, La Union begon er uitvoerig aandacht aan te schenken, noemde in dit verband den naam van een gewezen Amsterdam-

schen advocaat en drong ook in andere opzichten op streng optreden aan, maar plotseling leest men er niets meer van. Dat is jammer, want Curaçao's goede naam, die zijner justitie en politie is hiermee gemoeid.

In laatstgenoemd blad is ook meegedeeld, dat de procureur-generaal Mr. Jas bij zijn afscheid over *cassatie* van Curaçaosche vonnissen gesproken heeft; hij zou die liever bij een instantie in Oost-Indië dan bij den Nederlandschen Hoogen raad willen mogelijk maken. Met La Union lijkt dat ook mij een vreemde gedachte. Misschien mogen wij wel eens hooren de redenen, hiervoor opgegeven. De heer Jas zal toch ook wel iets gehoord hebben van de bezwaren tegen een Oost-Indisch regiment in onze West.

Van *procureurs-generaal* en van de Oost gesproken — Mr. Th. van der Laan, Nederlandsch-Indisch rechterlijk ambtenaar, is belast met de waarneming van het ambt van procureur-generaal bij het Hof van Justitie in Curaçao. Waarom zou hij niet tot procureur-generaal benoemd zijn?

Het gaat weer goed met de *middelen*. Januari en Februari 1939 brachten te zamen anderhalve ton meer dan die maanden in 1938 op, juist twee twaalfden der raming. Intusschen is nog versterking verkregen door verhooging der loodsgelden.

Curaçao gaat zich op zijn *luchtbescherming* toeleggen. Er is een hoofd van dienst benoemd en voordrachten worden gehouden.

Het weekblad Curaçao

Niet om dit buiten de Curaçaosche pers te plaatsen maar om er afzonderlijk de aandacht op te vestigen, vermeld ik hier het bovengenoemde blad, uitgaande van de *Vereeniging tot behartiging van de staatkundige economische en cultureele belangen van het gebiedsdeel Curaçao*. In den laatsten tijd verschijnen de nummers geregeld en de inhoud komt mij ook veel meer verzorgd voor dan eerst het geval was. Het is nu ook bekend wie de leidende figuren der vereeniging zijn. Drie leden der Koloniale Staten bevinden zich onder hen, de heeren Maal, Rustige en Capriles.

Een aardig artikel is dat over de vraag Is Curaçao te klein? in het nummer van 17 Maart ll. Het gaat over de eigen „Curaçaosche atmosfeer"; „sfeer" drukt waarschijnlijk beter de bedoeling uit. In dit stuk richt zich o.a. tegen het overbrengen van Nederlandsche maatregelen, vreemd aan de Curaçaosche geestesgesteldheid, en tegen het gezegde „Bij ons doen wij 't zoo" van Nederlandsche zijde. Het is goed, dat deze dingen eens niet

alleen gezegd, maar ook op zakelijke wijze geschreven worden. Een goede waarschuwing ligt in den aandrang, aan het slot van het artikel uitgeoefend, naar meer geschiedkundig sociologisch onderzoek, naast het door Dr. Ir. Cohen Henriquez aangedrongen technisch wetenschappelijk onderzoek in samenwerking met het moederland. In dien geest zijn reeds enkele artikelen over „Het economisch leven van Curaçao in vroegere jaren" in hetzelfde blad verschenen.

TABAGO

Het hoort in deze rubriek eigenlijk niet thuis, maar waar zou anders buiten onze *bibliographie* nog eens met een enkel woord de aandacht zijn te vestigen op een opstel van den heer Menkman over „Stukken betrekkelijk het eiland Tabago 1664–1684–1698" in het Rotterdamsch jaarboekje 1939?

De stukken, die de heer M. bespreekt, handelen over pogingen van den hertog Jacobus van Koerland, die in 1664 van Engeland Tabago had gekregen, om het eiland te koloniseeren. Daarvoor is sprake geweest van een Rotterdamsche compagnie, waartoe een staatsregeling voor het eiland was ontworpen. Ook zijn er stukken over een uitspraak van den Hoogen Raad in Holland betreffende de aanhouding van een Koerlandsch schip in 1660, en over de rechten van den hertog van Koerland op het eiland. Men leze ook wat Hamelberg in het vierde jaarlijksch verslag van het Curaçaosch genootschap over de lotgevallen van het eiland geschreven heeft.

Errata

De Stuwdam, een mooie Nederlandsche weekillustratie, had in haar nummer van 7 April 1939 een verhaal van een rijk geworden petroleumman, die werkzaam geweest was bij de bewerking van Venezolaansche petroleum op *Saba*.

De Groot-Nederlandsche berichten van 13 Maart 1939 zeggen uit *Paramaribo* het bericht te ontvangen, dat op Aruba en Curaçao 10% der wereldproductie van petroleum wordt geraffineerd. F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Het Vaderland. 16 Febr. 1939. Avondblad C. De citrus in Suriname. Nieuwe mogelijkheden.

De West. 16 Jan. 1939, no. 3343. Saba, het eiland der vergetelheid [uit het Utrechtsch Dagblad].

Bulletin Chambres Agriculture Commerciale Guyane Française. 7de Jrg., no. 24. Le développement de la production aurifère en Guyana, door J. M. Berland.

Tropical Agriculture Trinidad. 16de Jrg., no. 2. Further Studies in Trinidad Law Tenure, door H. M. Lake; The Sea Island Cotton Industry.

Agricultureal Journal British Guiana. 9de Jrg., no. 4. Cacao and Witch Broom Disease of South America, door F. J. Pound (Marasmius perniciosus).

Pharmaceutisch Weekblad. 76ste Jrg., no. 8. De bereiding van Curaçao-aloë, door P. A. Rowaan.

Proceedings Agriculture Trinidad and Tobago. 38ste Jrg., no. II. The Exportation of „cacoa paste-cocoa liquor" from this Colony.

Wolandia Hindia. Maart 1939, no. 6. Een bezoek aan Bethesda.

Nieuwe Rott. Courant. 9 Maart 1939. Av. C. Het verloop van de Citroencultuur.

Idem. 26 Maart 1939, Ochtendblad D. Het wonderbaarlijke leven van Maria Sybilla Merian [de schrijfster van het werk Metamorphosis Insectorum Surinamensium].

Idem. 29 Maart 1939, Avondblad C. Het gezag van het gezag [in Suriname].

De Rijkseenheid. 15 Maart 1939, no. 23. Een laatste woord over het kiesrecht in Curaçao, door Emeritus.

Idem. 22 Maart no. 24. Immigratie-Emigratie en kolonisatie [in Suriname].

Tropisch Nederland. 3 April 1939, no. 25. Reizen in Suriname in het laatst der 18e eeuw, door C. K. Kesler.

De West. 1 Maart 1939, no. 3362. Over de Parasolmieren, door prof. dr. G. Stahel.

Economische Voorlichting. 31 Maart 1939, no. 13. Suriname.

Curaçao. 4 Maart 1939, no. 4. Over begrip voor het regionale. Kennis van land en volk .Het economische leven van Curaçao in vroegere jaren.

Idem. 10 Maart 1939, no. 5. Een alarmkreet. Onze vervallen landbouw; De toekomst van de Curaçaosche aloë.

Idem. 17 Maart 1939, no. 6. Is Curaçao te klein? De radio in het geding; Vereeniging voor Christelijk onderwijs en opvoeding; Het economisch leven van Curaçao in vroeger jaren; Artikelen van invoer in

Curaçao, die meer op den duur uit Suriname zouden kunnen komen, dan tot op heden, door ir. W. C. Klein.
Oost en West. Febr., Maart en April 1939. Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao.

The West India Committee. Circular. 12 Jan. 1939, no. 1051. The St. Lucia's Landslide, door Harold Box; Jamaica's Labour Troubles.

Idem. 26 Jan. 1939, no. 1052. Jews and the Guianas. A French Experiment; Cane Farming in Trinidad; A Trinidad Medal. What was the Society of Arts and Sciences?

Idem. 9 Febr. 1939, no. 1053. British Guiana and the Refugees; Nelsons West Indian Wife; Agricultural News (Vegetable insecticides-Yields of Sugar-cane in Jamaica-Cacao and Witch-broom disease-Soil Erosion on Tea Estates).

Idem. 23 Febr. 1939, no. 1054. Former Jewish Colony in Surinam. Settlement that lasted Two Centuries; Agricultural News (Scab Disease of Grapefruit- Internal Boll Disease- The Conservation of Fodder Crops- Rice Experiments in Malaya).

Idem. 9 Maart 1939, no. 1055. Trinidad's Service with Tobago; Two Bahamian Worthies [sir Robert Heath en William Earl of Craven]; Agricultural News (Bermuda Arrowroot, A New Long Stapled Cotton-Sugar- cane Soils in Trinidad- Improved Methods of Plant Propagation)

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

De Nederlandsche Antillen en de overige landen van de Caraibische zee Venezuela en Colombia. Derde, herziene druk, door Fr. M. Realino St. Thomas College. R.K. Boekhandel „St. Augustinus", Curaçao, 1938.

Kon. Nederlandsche Stoomboot Maatschappij. Toeristenreizen 1939.

Het Kinderhuis te Saron, door Siegfried en Leni Beck-Tietzen. Vlugschrift over deze stichting der Evangelische Broedergemeente in Suriname. Januari 1939.

Bijblad op het Gouvernementsblad van Suriname. Uitgegeven van Bestuurswege. Overzicht van beschikkingen, circulaires, enz. (No. 175—199.)

Aanwinsten op ethnografisch en antropologisch gebied van de afdeeling Volkenkunde van het Koloniaal Instituut over 1938. Mededeeling no. XLVIII. Afd. Volkenkunde no. 13 [aanwinsten uit Curaçao: serie 1181, no. 2; 1193, no. 1213., aanwinsten uit Suriname: serie 1191, no. 56 en 57; 1214; 1220, no. 1/13; 1268, no. 1/2].

Rede van Gottfr. H. Crone, Voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken van Amsterdam, Suriname en Curaçao (blz. 33), bij de intrede vanhet jaar 1939. Amsterdam, 2 Januari 1939.

Luchtopnamen in Suriname, vooral met het oog op economische mogelijkheden (met een kaart), door dr. ir. W. C. Klein. M. I. (overdruk uit De Indische Gids, Februari 1939. Lezing gehouden 8 Dec. 1938).

Brief van den Gouverneur van Suriname aan de Staten van Suriname over de reis in 's Landsbelang naar Nederland.

Das Niederländische Kolonialreich. „Weltgeschehen", door Irmgard Loeber. Wilhelm Goldmann Verlag, Leipzig, z. j.

Rotterdamsch Jaarboekje. 1939. Stukken betreffende het eiland Tabago 1664—1684—1698, door W. R. Menkman.

Verslag omtrent het Curaçaosch ambtenaren pensioenfonds over het jaar 1937. Algemeene Landsdrukkerij. 1939.

Crusoe's Island in the Caribbean, door Heath and Jefferson Bowman. Uitg. Bobbs Merrill, 17/6.

Some more Jamaica Wild Flowers, door Miss Mary Walkers 1/6 [vervolg van: Some Jamaica Wild Flowers. 1934.]

Jamaican Interlude, door George F. Timpson. London. Ed. J. Burrow and Co., Ltd. 6/6.

My Jungle Trails, door A. Hyatt Verrill. Londen George G. Harrap and Co. Ltd. 13/2.

Bermuda and the American Revolution 1760—1783, door Wilfred Brenton Kerr, Princetown University Press. Londen. Humphrey Milford. Oxford University Press, 9/–.

Caribbean Adventure and Other Stories, door Mary Gann. Duckworth, 3, Henrietta Str. Londen W.C. 2, 7/6.

O. D.

DE EVANGELISCHE BROEDERGEMEENTE IN SURINAME

DOOR

JONKVR. J. W. BARONESSE VAN LYNDEN

„Men kan niet genoeg wijzen op hetgeen Suriname uit de handen Uwer Zending heeft ontvangen". Met deze woorden begon de heer F. E. Bruyning, secretaris van het Departement van Financiën in Suriname, zijn toespraak als secretaris van het Zendings-jubileum-comité op de feestelijke bijeenkomst van 23 December 1935 ter herdenking van de twee eeuwen zendingsarbeid der Evangelische Broedergemeente in Suriname.

In een gloedvolle rede [1]) zette hij uiteen wat de Zending der Evangelische Broedergemeente voor Suriname is geweest, en zijn rede werd, zooals hij het zelf uitdrukte, „een getuigen".

In korte trekken willen wij trachten te schetsen wat Suriname ontvangen heeft door dezen arbeid en een en ander mededeelen van hetgeen daar ook thans nog gedaan wordt.

De Zendingsarbeid, die in 1735 van Herrnhut in Saksen uit werd aangevangen, heeft haar stempel op deze Nederlandsche kolonie gedrukt; de genegenheid voor Nederland en de groote liefde, die het volk van Suriname koestert voor ons Vorstenhuis, is voor een zeer groot deel te danken aan den arbeid der zendelingen.

In de Zondagsche bijeenkomst van de Gemeente wordt in de kerken der Evangelische Broedergemeente gebeden, „dat God Zijn zegen rijkelijk uitstorte over onze geëerbiedigde Koningin en het geheele Koninklijke Huis", gebeden om „leiding en bescherming van onzen Gouverneur en alle ambtenaren des lands, opdat wij onder hen een gerust en stil leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid".

De herdenkingsdagen van het Koninklijk Huis zijn voor de Surinamers feestdagen, waaraan de geheele bevolking deelneemt, en vooral kwam dit tot uiting bij de geboorte van H. K. H. Prinses Beatrix. Maar in dagen van rouw treurt Suriname ook mede; hoezeer bleek dit bij het overlijden van H. M. de Koningin-Moe-

[1]) Zie „Twee eeuwen Zendingsarbeid in Suriname", blz. 82. Uitgave v.h. jubileum comité, te verkrijgen Zeist Broederplein 27.

der; de ouderen in het land drukten het aldus uit: „Ons aller Moeder is heengegaan!", gedachtig hoe onder de regeering van Z. M. Koning Willem III de slaven-emancipatie in 1863 een feit werd.

Tot de *slaven* is het geweest, dat de eerste zendelingen in 1735 gekomen zijn; onder *slaven* hebben zij gewerkt, en uit de *slaven* en hunne nakomelingen is de Protestantsche Christengemeente *„De Evangelische Broedergemeente in Suriname"* opgebouwd.

Deze Evangelische Broedergemeente is de Protestantsche Volkskerk in Suriname en telt ruim 30.000 leden.

Bij *„Zending"* denken wij natuurlijk in de eerste plaats aan *Evangelie-verkondiging*, en dit heeft ook in Suriname vooropgestaan, maar als het goed is, dan zal deze verkondiging altijd gepaard gaan met *cultureele en sociale opbouw* en daarnaar is ook in Suriname door de Zending gestreefd. Het was op den 7en Augustus 1735, dat de drie eerste zendelingen Hernnhut in Saksen verlieten als verkenners en voortrekkers om te gaan naar „de wilde kust van Guyana", en het was 20 December van dat jaar, toen zij voet aan wal zetten in het toen nog zeer kleine plaatsje Paramaribo. De instructie, die hen was medegegeven luidde: „Bij hun gewone arbeid er op letten of onder de Indianen en Negers iets voor den Heiland te winnen zou zijn". Reeds in 1734 waren door Bisschop Spangenberg, de medearbeider van den graaf von Zinzendorf (de stichter der Evangelische Broedergemeente, 1700–1764), stappen gedaan om de vestiging van Herrnhuter gezinnen in Suriname te bevorderen. De toen nog jonge doctor had hiertoe de noodige besprekingen gehouden met de directeuren van de „Geoctroyeerde Sociëteit van Suriname". Het resultaat dezer besprekingen was, dat een achttal gezinnen zich in Suriname zouden mogen vestigen; de Sociëteit verstrekte vrije overtocht en zou in Suriname 300 akker land in eigendom afstaan, terwijl de emigranten vrijheid zouden hebben van godsdienstoefening, voor zoover de openbare orde daardoor niet werd verstoord en de kerkelijke autoriteiten daarmede niet werden gehinderd.

Als de eerste drie mannen in Suriname aangekomen zijn, meldt de Gouverneur Mr. Joan Raye aan de directeuren van de Sociëteit: „Ik heb de drie Moravische Broeders naar den Blauwen Berg (bij Bergendal aan de Surinamerivier) gezonden met een van de mijnwerkers, die daar aan 't zoeken zijn naar mineralen".

Deze eerste poging emigranten uit te zenden mislukte. Reeds na twee maanden was de jongste der drie mannen, von Larisch, aan de gevolgen van het klimaat overleden, en moesten de beide anderen ernstig ziek naar Europa terugkeeren.

Anderen waren bereid en stonden gereed hunne plaatsen in te nemen, en in 1738 gingen ten tweede male enkele gezinnen naar Suriname, echter om te ondervinden, dat zij van de zijde der regeering niet op de toegezegde hulp, maar op stil verzet tegen hun vestigingsplannen moesten rekenen. En het bleef niet bij *stil* verzet, maar de houding der Sociëteit veranderde dusdanig, dat alle verdere hulp werd geweigerd. De oorzaak van deze veranderde houding lag in de beschuldigingen, die tegen de Herrnhuters werden geuit; zij zouden schadelijke dwaalleeraars zijn, zoo stond in een „Herderlijke en Vaderlijke Brief" van de Kerkeraad van Amsterdam in 1738.

Echter gaven de „Herrnhuters" het niet op, en door goed en kwaad gerucht heen zijn zij gebleven en nam hun aantal in Suriname toe. Ook als zij ervan beschuldigd worden „kerk" te houden in hun huis en zij deswege voor den Fiscaal zich moeten verantwoorden. De moeilijkheden, die men de emigranten in den weg legde, de beschuldigingen, die men hun voor de voeten wierp, waren van dien aard, dat er van werkelijke zendingsarbeid geen sprake kon zijn. Daarbij kwam, dat verschillende Broeders en Zusters overleden, en in 1745 had de laatste der zendelingen Suriname verlaten en zich in Berbice (tegenwoordig Britsch-Guyana) gevestigd, om onder de Indianen de zendingsarbeid aan te vangen.

Maar ook na al de eerste teleurstellende pogingen was men in Herrnhut niet ontmoedigd en weer kwamen nieuwe zendelingen; zoo zijn er, totdat wij konden spreken van „twee eeuwen Suriname-Zending", ruim 700 mannen en vrouwen uit Europa in Zendingsdienst naar Suriname gegaan.

Van meet af hebben de zendelingen ingezien, dat het van groot belang is, een volk, óók slaven, die men geestelijk en moreel wil opheffen, cultureele en sociale ontwikkeling bij te brengen en reeds in de allereerste jaren begon men met *onderwijs*. Het behoeft geen betoog, dat dit in den aanvang zeer primitief was. Maar als de Broeders in 1738 het eerste schooltje voor „Christelijk onderwijs" openen, is hiermede de grondslag gelegd voor een arbeid, die van onberekenbare beteekenis is geworden voor de Surinaamsche samenleving, en die van regeeringswege waardeering heeft mogen ondervinden. Het „Jubileum-Comité" van 1935 zegt hiervan o.a. [1]): „Deze arbeid is van onbeschrijfelijke beteekenis voor de Surinaamsche gemeenschap geworden; door den vroegen aanvang en het volhardend doorzetten van dien arbeid, is — zonder tekort te doen aan hetgeen anderen op dit terrein hebben onder-

[1]) T.a.p. blz. 17.

nomen en bereikt — zeker de eerste grondslag gelegd voor de ontwikkeling van de Surinaamsche Creolenbevolking en daarmede van den socialen opbouw van het land".

De waardeering van regeeringszijde is er echter niet van den aanvang af geweest. Integendeel werd het geven van onderricht aan slaven en hunne kinderen verboden. Dit verbod was nog van kracht in 1848. In dat jaar werd in een circulaire van de hand van den zendeling Otto Tank, gericht „Aan de Heeren Eigenaars en Administrateurs van plantages in de Kolonie Suriname", verzocht in ernstige overweging te willen nemen, wat naar hun meening gedaan kon worden tot verbetering van het lot der slaven en om te verzoeken,dat den zendelingen vrije toegang zou worden verleend om de negers in hunne woningen op te zoeken en aan volwassenen en kinderen onderwijs (desnoods uitsluitend lezen) te geven.

Deze circulaire heeft destijds heel wat beroering teweeg gebracht en de zendelingen, met name de toenmalige praeses Pfenniger, meenden, dat het de slaven niet zou baten, indien te scherpe critiek op de bestaande toestanden werd uitgebracht, waarom hij in zijn antwoord op de, naar aanleiding dezer circulaire hem gestelde, vragen zeer voorzichtig was.

Echter waren de zendelingen niet vergeten, dat reeds in 1760 gouverneur Crommelin er zijn blijdschap over had uitgesproken, dat zij naast de begonnen Indianen-zending, ook onder de Negerslaven wilden werken, en dit doel hebben zij steeds voor oogen gehouden. Bij een inspectie-bezoek in Suriname van zekere Broeder Liebisch werd het punt „onderwijs" ernstig overwogen. In een schrijven van de „Unitäts-Aeltesten-Conferenz" in Herrnhut stond, dat men moest trachten de kinderen van gedoopte slaven, „hetzij dat er nu 6, of 8, 10 of 12 zullen komen, behalve op Zondagen één of twee keer gedurende de week bijeen te roepen om hun onderricht te geven".

Echter heeft het, afgezien van zeer kleine „schooltjes" hier en daar, nog tot 1823 geduurd, eer men van geregeld onderwijs kon spreken. Tot het tot stand komen der Herrnhuterscholen heeft in niet geringe mate bijgedragen de in 1828 opgerichte *„Maatschappij tot bevordering van het Godsdienstig onderwijs onder de slaven-bevolking in Suriname".* Het was tengevolge van een bezoek van den koninklijken commissaris-generaal J. v. d. Bosch aan West-Indië, dat deze Maatschappij te Paramaribo werd gesticht. In 1829 ontstond in den Haag een tweede afdeeling dezer Maatschappij, die thans nog bestaat.

Als in 1863 de slavernij is afgeschaft, en tien jaren later het

staatstoezicht over de bevrijde slaven is afgeloopen, breekt een nieuwe tijd aan voor het onderwijs. Reeds bezat de Evangelische Broedergemeente in dien tijd tal van stads- en plantagescholen, en was er zelfs al een begin gemaakt met de opleiding van inheemsche leerkrachten, zoodat in het jaar der emancipatie 20 Surinamers in dienst der 13 Herrnhuterscholen stonden en het aantal leerlingen ruim 1300 telde.

Reeds in 1876 werd de leerplicht ingevoerd en werd de Nederlandsche taal voertaal; De verschillende verordeningen van het Gouvernement brachten aanvankelijk voor het Herrnhuter-onderwijs vele moeilijkheden mede. De eischen, die aan het onderwijzend personeel, aan gebouwen en onderwijs-materiaal werden gesteld leverden vele zorgen op. Langzamerhand kwam er wijziging in de vorm der subsidieering totdat in 1930—31 „gelijkstelling" met het gouvernementsonderwijs werd verkregen. Dat hiermede niet alle moeilijkheden waren opgelost, spreekt vanzelf. In de eerste plaats was er de personeelskwestie en de opleiding. Bovendien moest het zendingsbestuur aan personeel van Herrnhuterscholen, die dus tevens *zendingsscholen* waren. nog zeer bijzondere eischen stellen. In het Boschland van Suriname werken de Evangelisten als Boschlandonderwijzers.

Bij den aanvang van 1939 waren er 49 Herrnhuterscholen met een totaal van ruim 6000 leerlingen, 1 Eur. Inspecteur van scholen, 2 Eur. leerkrachten, 90 Surinaamsche leerkrachten, 30 Sur. hulpkrachten ,terwijl in 17 Fröbelscholen met ongeveer 1200 leerlingen, 35 onderwijzeressen werken en er 14 bewaarscholen zijn, waar hulpkrachten werken. Bij deze scholen zijn een Mulo en een Ulo, 11 gewone lagere scholen, 20 (beperkte) Blo scholen en 16 Boschlandscholen. Welk een groei in betrekkelijk korten tijd!

Zien wij nu op de voortgezette zendingsarbeid dan bemerken wij, dat er omtrent 1820 een groote verandering in de houding der regeering en der officieele (Ned. Herv.) kerk was gekomen. Wel had zich reeds in 1785 een kleine Gemeente in de stad Paramaribo gevormd, die een eigen kerkje bezat, en waren hier en daar op de plantages enkele slaven Christen geworden, maar de tegenstand der autoriteiten was nog niet geweken. Wel had reeds in 1759 gouverneurCrommelin de hulp der Herrnhuter zendelingen ingeroepen om met de Boschnegers te onderhandelen, en konden in 1765 de eerste zendelingen uitvoering geven aan hun wensch om ook in het Boschland aan de z.g. „Wegloopers" het Evangelie te brengen, maar toch duurde het nog lang voor instemming en medewerking werd verkregen.

Tot deze langzamerhand veranderende houding werkte o.a. mede de bovengenoemde „Haagsche Maatschappij"; ook kwam er geleidelijk eenige waardeering van de zijde der plantage-eigenaren en -directeuren, en omtrent 1830 gingen de plantages voor de zendelingen open. Toen kwam de groote kentering. In 1830 hadden de zendelingen toegang tot 11, in 1863 tot 190 plantages; in 1830 waren er omtrent 2000 gedoopten, in 1863 bijna 19000, terwijl er in het geheel 27500 in geestelijke bearbeiding waren, en er toen viermaal zooveel zendelingen waren als in 1830. Van het begin af werd er naar gestreefd de gemeenteleden een actief aandeel in het gemeenteleven te laten nemen; allerlei arbeid werd en wordt belangeloos door hen verricht. Vereenigingen tot onderlinge hulp in geval van armoede en ziekte werden opgericht, en tot op den huidigen dag nemen de z.g. „Begis" (letterlijk vert. gebedsvereenigingen) een groote plaats in het gemeenteleven in. In deze tijd is de geheele Creolenbevolking gekerstend en werd de Evangelische Broedergemeente dé Protestantsche Volkskerk in Suriname, die nu op het punt staat van zelfstandigwording.

In een Kerk neemt *inwendige zending* steeds een groote plaats in en hieronder mogen wij allerlei *sociale en cultureele arbeid* rekenen.

Zoo werd in 1911 *het Kinderhuis Saron* opgericht, waar aanvankelijk enkele, later meer, en tegenwoordig een honderdtal Creolenkinderen een onderkomen vinden. *Saron* is bestemd voor kinderen, die wij hier zouden rekenen onder degenen, die met „lichamelijke of geestelijke ondergang bedreigd worden". Mede door de nawerking der slavernij is het huwelijks- en gezinsleven nog niet overal tot die ontwikkeling gekomen, die men zou wenschen en vele kinderen missen hun natuurlijke verzorger. De moeder is in vele gevallen niet in staat haar kinderen naar behooren alleen te verzorgen, laat staan op te voeden, en zoo voorziet *Saron* in een dringende behoefte. *Saron* mag zich verheugen in de belangstelling van velen, terwijl als regel de echtgenoote van de Gouverneur zitting heeft in het Bestuur der inrichting. *Saron* geniet gouvernementssubsidie en moet dus voldoen aan allerlei eischen. De voeding is zoo doelmatig mogelijk, de huisvesting in vier paviljoens zóó, dat de kinderen niet te veel aan eigen sfeer worden onttrokken maar reinheid en orde leeren. De „huisouders" zijn Europeesche zendingsarbeiders; als hulpkrachten werken er drie Surinaamsche zusters en een Surinaamsche opzichter. De kinderen bezoeken de Herrhuterschool; de meisjes worden bekwaamd in huishoudelijke bedrijven, terwijl de jongens zoo mogelijk een vak leeren, maar meestal aan tuin-, landarbeid en vee-

teelt doen. Zij worden in de gelegenheid gesteld zich, wanneer zij de leeftijd bereikt hebben, waarop zij de inrichting moeten verlaten, in de nabijheid van *Saron* te vestigen als klein-landbouwer en genieten dan nog hulp en leiding der inrichting.

Al gaat *Bethesda* niet direct uit van de Evangelische Broedergemeente, zoo mogen wij in deze bladzijden de *Protestantsche Melaatschen inrichting* niet overslaan, daar haar geschiedenis nauw is samengeweven met die der zending, en plm. 90% der zieken „Herrnhuters" zijn. Bovendien was en is de Directeur een der zendelingen der Evangelische Broedergemeente en werken er Herrnhuter Diaconessen. *Bethesda* is een belangrijk stuk in de inwendige zending en Christelijke barmhartigheid. In 1896 opgericht, gelegen op eenige uren afstands van de stad aan de Surinamerivier, werd zij in 1933 verplaatst in de nabijheid van de stad. Haar wit geschilderde paviljoens met de roode daken liggen daar zoo vriendelijk tusschen het groen, en de vreemdeling vermoedt niet de wereld van lijden, die daarachter schuilt. Ruim 170 melaatschen vinden hier een liefderijke verpleging en een *thuis*. In het Kinderhuis zijn ruim 90 kinderen: de volwassenen hebben elk hun eigen kamertjes. Naast verbinden en verplegen is er op te voeden en te onderwijzen, is er troost te brengen in nameloos lijden, en kan hier het Evangelie verkondigd worden aan hen, voor wie deze Blijde Boodschap nog een zeer bijzondere beteekenis heeft.

Ten slotte noemen wij als tak van inwendige zending de *Stadszending*. Wij noemen deze niet het laatst, omdat zij minder belangrijk zou zijn dan de anderen, integendeel, maar omdat wij over dit stuk arbeid gaarne iets uitvoeriger willen zijn, en omdat schrijfster er gedurende bijna zeven jaren heeft mogen medearbeiden.

Het is dit jaar 25 jaren geleden, dat *de Stadszending* werd opgericht. Zij heeft een tweeledig doel, n.l. een geestelijk en een maatschappelijk. Deze beiden zijn eigenlijk niet te scheiden; zij gaan hand aan hand. Wanneer de *Stadszendings-arbeidsbeurs* tracht werkeloozen arbeid te verschaffen, mogen en moeten deze menschen iets ervaren van de geest, waarin wij hen willen helpen. Daar melden zich jonge mannen, 't laatste jaar lieten zich 72 inschrijven, waarvan wij helaas slechts 13 aan werk konden helpen, maar ook de 59 anderen mochten ervaren: hier zijn menschen, die zich om ons bekommeren. Vijf jaren geleden werd begonnen met *vestiging van klein-landbouwers* op een ons door het Gouvernement ter beschikking gesteld terrein; de *Stadszending* kreeg de leiding en het beheer, en al werd tengevolge van allerlei factoren

juist het laatste jaar dit toezicht beëindigd, in menig opzicht blijft deze nederzetting met de *Stadszending* verbonden.

Daar worden in de *Stadszending naai- en handwerkcursussen* gegeven; in de morgenuren voor meisjes, die de school verlaten hebben, en des avonds voor haar, die overdag haar werk hebben.

Op Zondagmiddagen hebben wij onze *kindersamenkomsten*, geregeld door een paar honderd kinderen bijgewoond, waar meestal aan de hand van lichtbeelden (sprookjes, natuurtafereelen en Bijbelsche platen) wordt verteld.

Daar is onze *Evangelische Film en Lichtbeeldendienst*. In de stad en in districtsplaatsen worden avonden gehouden ter ontspanning en opbouw. Het is van veel waarde voor de bewoners van afgelegen districtsgemeenten, wanneer wij nu en dan een avond, soms een paar dagen, komen. Overdag wordt huisbezoek gedaan; valt er een Zondag in, dan wordt een Godsdienstoefening gehouden, anders des avonds een Evangelisatiesamenkomst, soms met lichtbeelden. Er worden een of meer filmavonden georganiseerd, waartoe wij ons enkele jaren geleden een klank-smalfilm-toestel aanschaften, dat met een kleine motor ook op plaatsen, waar geen electrisch licht is, gebruikt kan worden. Met onze films bezoeken wij ook de Protestantsche en de Gouvernements-melaatscheninrichtingen. Welk een bijzondere beteekenis zulk een bezoek juist dààr heeft, kan men zich ter nauwernood voorstellen. Welk een vreugde, als wij dààr komen, waar zooveel geleden wordt, en wij daar een feestelijke avond houden kunnen. Hoe juichen de kinderen in Bethesda en hoe verheugd zijn de volwassenen, als kinderen zoo blij! De moeilijkheid is om steeds nieuwe en geschikte films te krijgen, en wij zijn dankbaar, als men ons helpt met kleine of grootere bijdragen om normaalfilms te huren of smalfilms te koopen en de verdere onkosten te dekken. Zulk geld is goed besteed! Op Groot Chatillon, het Gouvernements melaatschen asyl, dat ver van de stad ligt, knoopen wij aan zulk een bezoek zoo mogelijk een Evangelisatiesamenkomst voor de Protestantsche zieken en bezoeken wij onze Gemeenteleden zooveel mogelijk in hun kamers. Ook juist deze bezoeken worden zeer gewaardeerd. Een dergelijke tocht geeft dagen lang vreugde en afleiding in het dikwijls eentonig leven der zieken, en wie hiervan ooggetuige zou zijn, zou zeker dit mooie werk willen steunen.

In onze Stadszendingszaal zelf houden wij ook geregeld z.g. *Familieavonden*, met film of lichtbeelden; *goede* ontspanning willen wij hierdoor aan velen verschaffen.

De voornaamste tak van arbeid van de *Stadszending* is het

Evangelisatiewerk. Maandelijks wordt er een Evangelisatieavond gehouden, voorafgegaan door een georganiseerde *uitnoodigingsdienst.* Stelselmatig gaan wij daarbij de geheele stad door, elke maand een of twee straten, om bij huisbezoek onze uitnoodigingen af te geven in de vorm van een courantje, terwijl in de week na de Evangelisatiesamenkomst, zoover de tijd het toelaat, dezelfde gezinnen nog eens worden bezocht. Het vaak persoonlijk contact, op deze wijze verkregen is van groot belang. De geestelijke en maatschappelijke nooden waarmede men in aanraking komt, zijn vaak bitter groot. Hierin wil ook de in de *Stadszending* gevestigde *Centrale Armenzorg der Evangelische Broedergemeente* tegemoet komen. Steun verleenen is altijd een moeilijk werk en vooral als de behoeftigen velen en het geld weinig is. In de meeste gevallen kunnen wij gezinnen ten hoogste met *f* 2.—, alleen wonende personen met *f* 1.— per maand, helpen. Immers onze gemeenten zijn zelf arm, en er wordt veel van hen gevraagd, zoodat de inkomsten van onze Armenzorg niet groot zijn. Maar deze kleine steun beteekent in de meeste gevallen toch reeds een heele tegemoetkoming en wij ondervinden roerende dankbaarheid. Toch zouden wij zoo gaarne veel meer afdoende kunnen helpen. In vele gevallen worden ook versterkende middelen verstrekt en dekking en kleeding. Tot dit laatste stelt de *Vereeniging tot bevordering van het Onderwijs* ons mede in staat; per jaar kunnen wij aan een 3 à 400 kinderen schoolkleeding uitreiken, terwijl dit tevens een kleine werkverschaffing is voor werkelooze naaisters en kleermakers.

De Armenzorg stelt ons echter ook in ander opzicht voor groote moeilijkheden. Wie moet geholpen worden? Waar is hulp het meest op zijn plaats? De steun wordt door ons aan huis bezorgd en zoo komen wij geregeld met de daarbij betrokken personen in aanraking, maar dan juist vragen wij ons dikwijls af, of wij mogen helpen als de verantwoordelijke persoon, de echtgenoot en de vader, zich niets van de zijnen aantrekt. In vele gevallen staat de moeder alleen voor de verzorging der kinderen; soms is de man het grootste deel van het jaar in bosch- of goudbedrijf, en geld ziet de vrouw dan meestal niet. In andere gevallen onttrekt hij zich geheel van de verantwoording, die op hem rust, en vaak is hij werkeloos. De moeder tracht in de nooden van het gezin te voorzien, maar bij gebrek aan werk blijft er voor haar niet veel anders over dan „kleeren wasschen", en het stereotype antwoord op onze vraag waarvan zij leeft, is: „Van een banknoot (halve gulden) kleeren wasschen per week". Men zegt wel eens, dat er in

Suriname niemand van honger sterft — dat moge zoo wezen, maar er zijn heel wat menschen en kinderen die ondervoed zijn; dat zien *wij* maar al te veel, die dagelijks met de armsten in aanraking komen.

Keeren wij nu tot de *Stadszending* zelf terug, dan bezoeken wij nog onze *Leeskamer*, die steeds goed bezocht wordt. Hoe dankbaar zijn wij, wanneer men ons gedenkt met goede tijdschriften en periodieken. En dan onze *Bibliotheken* voor kinderen en volwassenen. Het is ons niet mogelijk geregeld goede boeken aan te schaffen en toch is aanvulling telkens gewenscht, zoodat wij zeer dankbaar zijn voor goede Hollandsche lectuur. In de *Stadszending* worden voorts *Bijbelkringen* gehouden, voor meisjes en dames. Daar bevindt zich de *verkoop-centrale van Bijbels* en allerlei lectuur voor catechisaties, zondagscholen en particulieren. Daar is ook de administratie en het toezicht op de *Weesvoogdij* der Evangelische Broedergemeente, waarbij vele vrijwillige krachten helpen als huisbezoeksters. Daar is het kantoor van het *Zieken en begrafenisfonds der Evangelische Broedergemeente*. Het z.g. „Jubileumfonds". Deze en nog tal van andere werkzaamheden worden in de Stadszending verricht; zij is in de Protestantsche samenleving van onze kolonie een belangrijke factor geworden, en ondervindt ook veler belangstelling. Zij moet zichzelf bedruipen, hetgeen lang niet altijd gemakkelijk is.

Thans nog iets over het *Jeugdwerk*, aan het hoofd waarvan een Surinamer als jeugdleider staat. Naast speciale kerkelijke jeugddiensten des Zondags wordt aan *Chr. Padvinderij* gedaan, jeugddagen en conferenties worden belegd, die meestal met de Pinksterdagen hun hoogtepunt hebben.

Voor de meisjes is er, naast allerlei meisjesvereenigingen, *het Driehoekwerk* of S. M. C. (Sur. meisjesclubs), aangesloten bij het Ned. Driehoekwerk (N. M. C.). Ruim 400 meisjes zijn hierbij aangesloten met 20 leidsters en hulpleidsters, waarvan alleen de hoofdleidster (groepleidster) een Europeesche is.

Dit jeugdwerk is van groot belang en er zijn nog vele mogelijkheden; het wil de jongens en meisjes maatschappelijk en geestelijk bijstaan en hen helpen om straks als bruikbare burgers hun leven als Christenen te leven.

Hiermede hebben wij onze rondgang door de *Creolenkerk* beëindigd, maar er valt nog veel te vertellen. Allereerst over *de arbeid onder de plm. 20.000 Boschnegers*.

Van meet af hebben de zendelingen getracht ook de z.g. Wegloopers, de Marrons, te bereiken. De naam Boschneger geldt allen,

die, van Afrikaansche afkomst, de binnenlanden van Suriname bevolken. Zij zijn alleen bereikbaar langs de geweldige rivieren, over de watervallen en stroomversnellingen; zij hebben hun dorpen, waarin zij wonen in hutten, als weleer in Afrika, in de onmetelijke, schier ondoordringbare oerwouden. Eerst in 1765 verkregen de zendelingen vaste voet onder dit uit zeer verschillende stammen bestaande volk. Eén ding hadden zij gemeen, zij waren allen Animisten. De medische nood is hier minstens even groot als de geestelijke nood. Vele blanke zendelingen hebben jaren lang in het binnenland gewerkt en werden opgevolgd door Surinaamsche Evangelisten, die daar nu op een 14-tal posten aan de verschillende rivieren arbeiden, als Evangelist-onderwijzer-ziekenoppasser. Enkelen kregen een speciale medische opleiding in de stad en dit is wel zeer noodig. Schrikbarend groot is het aantal zieken, daar in de binnenlanden. Lepra, syphilis, framboesia, tuberculose, richten verwoestingen aan, en ook andere ziekten. Geen hulp voor hen, die een ongeluk overkomt, geen hulp voor vrouwen in barensnood, ja ook geen hulp bij doodgewone maar afschuwelijke kiespijn! Zóó was het tot voor enkele jaren, zóó is het nog in heele streken! Onze Evangelisten doen wat zij kunnen, maar er is meer noodig en er begint hulp te dagen! Ruim vier jaren geleden vestigde zich de eerste Nederlandsche Zendingszuster in Gansee aan de Boven-Suriname; zij leeft daar als eenige blanke temidden der Boschnegers, zij is verpleegster en vroedvrouw, en moet noodgedwongen dagelijks als arts optreden. Binnen enkele maanden zal zij worden bijgestaan door een tweede zuster; samen zullen deze beide vrouwen daar in heel veel nood en lijden verlichting, zoo mogelijk genezing, mogen brengen. De Vereeniging SIMAVI was ons hierbij van groote geldelijken steun, maar.... er is meer noodig. Dringend noodig is *een hospitaal. 't Kan en 't mag niet langer uitblijven.* SIMAVI heeft een bedrag toegezegd, maar dit is niet genoeg. Ik schreef eens in een artikel: „Wij hebben in Suriname géén Albert Schweitzer, maar wij hebben wel duizenden van lijdende Boschnegers". Thans kan ik er aan toevoegen: „Wij hebben twee zusters, maar.... geen hospitaal, geen dokter.... mag dit zoo blijven?" Het *moet* anders worden en het *kan* anders worden, indien Nederland, gij en ik, ons niet van deze noodzaak afmaken. Er is hier een prachtig stuk werk te verrichten. Het hospitaal *moet* er komen, liefst nog dit jaar. De zending kan dit niet bekostigen; *zij* zorgt voor dokter en zusters; *die* zijn er of staan bereid om te gaan, *de middelen* om hen te zenden of te onderhouden, het hospitaaltje.... dààr moeten anderen voor zorgen....

En nu nog een woord over de *Nieuwere zending*. Daaronder verstaan wij de arbeid onder de Aziaten, *Britsch-Indiers* en *Javanen*, die als contractarbeiders naar Suriname kwamen en veelal na afloop van hun contract gebleven zijn. Thans wonen er ongeveer 40.000 Britsch-Indiërs en 34000 Javanen in Suriname. De Evangelische Broedergemeente begon de zendingsarbeid onder de eersten in 1901, thans werken er 2 Eur. zendelingen, 2 Eur. zusters en 5 Britsch-Indische Evangelisten. In een kinderhuis worden een 50-tal kinderen opgevoed. Allerminst wordt hier dwang uitgeoefend om tot het Christendom over te gaan; dit kan alleen op eigen verzoek uit vrije keus of op verzoek der ouders geschieden; wel wordt ernaar gestreefd het heillooze kinderhuwelijk tegen te gaan en menige jongen en meisje mocht in *het Kinderhuis Alkmaar* een nieuwe blik op het leven krijgen en velen vonden er zeker ook vrede in het Evangelie. In de stad zoowel als in de districten heeft de zending speciale schooltjes voor Britsch-Indische kinderen.

Ook onder de Javanen werd het zendingswerk aangevat en wel in 1909. Ook daar eigen schooltjes, een eigen *Kinderhuis Lelien-daal* met pl.m 40 kinderen, twee Eur. zendelingen, 1 Eur. zuster en 6 Javaansche goeroes.

Onder deze beide bevolkingsgroepen groeit het werk langzaam maar gestadig; zooveel mogelijk is van den aanvang af gestreefd naar *zelf*-onderhoud en *zelf*-uitbreiding, zoodat het straks ook worden kan *zelf*-bestuur.

Er liggen hier bergen van werk, bergen van moeilijkheden, maar die zijn er om ze te overwinnen!

Wij zijn aan het eind van ons overzicht gekomen en hebben getracht in de ons toebedeelde plaatsruimte, U iets te beschrijven van de geestelijke, cultureele en maatschappelijke beteekenis van het werk der Herrnhuterzending. Sedert 1927 is het werk geheel in handen van *het Zeister Zendingsgenootschap*, dat dus de geestelijke en stoffelijke verantwoording draagt. Jaarlijksch is een som van ruim *f* 100.000 noodig. De *Kerk* in Suriname brengt reeds een belangrijk bedrag op, maar de Suriname Zending, het geestelijk en maatschappelijk werk, kan de belangstelling en offervaardigheid uit Nederland nog niet missen. Moge ook dit artikel ertoe bijdragen die belangstelling te wekken of te verlevendigen.

Februari 1939.

HET PLAN-JAS

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

De benaming is wat weidsch, de gedachte-Jas ware beter. Ik wil terugkomen op de afscheidsrede van mr. Jas als procureur-generaal bij het Hof van Justitie in Curaçao. Wat ik daarover in de laatste kroniek aan *La Union* ontleend heb, geeft, naar mij thans blijkt, niet het voornaamste weer. Daarom zal ik beginnen met aan te halen het verslag, dat *Beurs- en Nieuwsberichten* van 17 Maart 1939 van deze rede geeft, voor zoover de zaak in kwestie betreffende. Ik heb mij ervan overtuigd, dat dit verslag als zakelijk juist kan worden aanvaard.

Beurs- en Nieuwsberichten schrijft dan:

„Voor spr. overplaatsing naar Curaçao had men hem in Nederland op het Departement van Koloniën te werk gesteld aan het ontwerpen van een cassatie-regeling voor Curaçao. Gelukkig niet alleen, doch onder leiding van den oud- Vice-President van den Hoogen Raad der Nederlanden thans wijlen Mr. Bosch, die spr. hierbij dankbaar gedenkt. En de stelling die spr. naar aanleiding daarvan bij zijn installatie op grond der vele moeilijkheden en bezwaren, waarop hij stuitte, hier toen poneerde, was deze „geen uitbreiding van de cassatie voor Curaçao".

Deze meening heeft zich bij spr. niet gewijzigd. Nog steeds acht hij de mogelijkheid van cassatie door den Hoogen Raad, anders dan in het belang van de wet, niet het aangewezen middel om tegemoet te komen aan de wensch, die wel geuit wordt, om wijzigingen te brengen in den toestand, waarin naast elkaar vier onafhankelijke rechtsgebieden staan, nl. Nederland, Ned. Oost-Indië, Curaçao en Suriname.

Wel richten deze zich praktisch naar den Hoogen Raad, doch de noodige eenheid is voor verbetering vatbaar, toch blijven zij geheel onafhankelijk. En de rechtsgebieden van Curaçao en Suriname zijn daarvoor naar Spr. meening wat klein. Het gevaar voor het ontstaan van een doode hoek is daar te groot, het be-

zwaar, dat praktisch iedere promotie voor de rechters is uitgesloten, weegt hier te zwaar. Men komt hieraan tegemoet door het stelsel van detacheering, dat tenminste doorstrooming en verdere promotie elders waarborgt. Doch dit is een magere troost voor degenen, die niet gedetacheerd zijn.

In het bestaande stelsel der onafhankelijke rechtsgebieden van Curaçao en Suriname acht spr. niet slechts handhaving doch de meest strenge en uitsluitende toepassing van het detacheeringsstelsel een absolute noodzaak. Ook dit stelsel heeft ongetwijfeld zijn bezwaren. Bezwaren, die liggen zoowel in Suriname als in Curaçao, als in Nederland en in Ned. Oost-Indië. Aan deze zijde groot gebrek aan continuiteit, die strikt noodig is, aan de andere zijde de moeilijkheden der herplaatsing. Spr. acht het dan ook een lapmiddel, zij het een absoluut noodzakelijk lapmiddel.

Een definitieve en bevredigende oplossing acht spr. slechts mogelijk door Curaçao en Suriname onder de rechtskracht van het Hoog Gerechtshof van Ned.-Indië te brengen, door het creeeren van slechts een enkele tegenstelling, namelijk moederland tegenover gezamenlijke overzeesche gewesten door de instelling van onder dat Hoog Gerechtshof ressorteerende Raden van Justitie en Landraden in Curaçao en Suriname. Dan zal doorstrooming en promotie voldoende verzekerd zijn, dan krijgt men rechters, die bij hun komst hier reeds geleefd hebben, afwijkende opvattingen en gebruiken voorzooveel mogelijk weten te waardeeren of ontzien.

De rechters in Oost Indië leeren voor hun vertrek eenige talen van het land, waarheen zij vertrekken, te weten: het Javaansch, Maleisch en Soendaneesch. Daar kan Papiamentsch aan worden toegevoegd en daarmede zou aan een nog zeer onlangs geuit, mijns inziens rechtmatig, verlangen worden tegemoet gekomen.

En laat de afstand niet te zwaar wegen. Het vliegtuig brengt hier uitkomst en zal dat steeds meer doen. Dagelijks komen Curaçao en Suriname dichter bij Batavia te liggen.

Spr. eindigde met deze suggestie en zeide nog, dat velen het met deze woorden niet eens zullen zijn, velen wellicht ontstemd, doch hierop kan spr. slechts antwoorden, dat welke fout hij bij zijn beschouwing ook moge hebben gemaakt, zijn suggestie in ieder geval een uitvloeisel is van zijn oprecht en zuiver verlangen om in Curaçao de Justitie — in dit tijdsgewricht meer dan ooit de steunpilaar en de spil van de gemeenschap — zoo hoog te houden als eenigszins mogelijk is".

Tot zoover het verslag.

Er zal wel niemand zijn, die aan dit laatste geen recht zal willen doen, en zeker heeft allerminst aanleiding te twijfelen aan de zuiverheid der bedoelingen van mr. Jas de buitenstaander, die uit de Curaçaosche pers weet, hoeveel waardeering deze procureur-generaal op zijn niet gemakkelijke post in een moeilijken tijd heeft weten te oogsten. Ik stel dit voorop, juist omdat ik, met dezelfde gevoelens ten opzichte van de justitie in Curaçao bezield, in het belang daarvan hoop, dat deze gedachten niet verwezenlijkt worden.

Men zal moeten toegeven, dat het punt, waarop *La Union* de aandacht vestigde, de cassatie-mogelijkheid, niet het belangrijkste in de rede is. Bovendien is dit gedeelte van het verslag onduidelijk, en wij hier weten niet welke wensch bedoeld wordt, als geuit wordende „om wijzigingen te brengen in den toestand, waarin naast elkaar vier onafhankelijke rechtsgebieden bestaan". Ik laat dit punt dus thans rusten.

Begrijp ik het verslag goed, dan is dit het voornaamste, dat mr. Jas de rechterlijke indeeling van Curaçao en Suriname onderbrengen wil bij Nederlandsch (Oost) Indië. De redenen, daarvoor gegeven, zijn: de rechtsgebieden van Curaçao en Suriname zijn wat klein om geheel onafhankelijk te zijn; er is eenheid noodig in de rechtspraak; het gevaar voor „een doode hoek" is groot, er is geen promotie voor de rechters.

Ik begrijp geen dezer argumenten. Het eerste gaat lijnrecht in tegen de gedachten, waarvan het weekblad *Curaçao* uitgaat in zijn reeds door mij in de vorige kroniek aangehaald artikel *Is Curaçao te klein?* dat verscheen op denzelfden dag, waarop mr. Jas zijn afscheidsrede hield. Zouden — een andere oplossing — Curaçao + Suriname ook nog te klein zijn?

Zou de eenheid in de rechtspraak niet eenvoudiger bereikt worden door juist wel cassatie op den Hoogen raad toe te staan? wanneer ten minste de Curaçaosche en de Surinaamsche rechtspraak zich niet vanzelf richten naar die van den Hoogen raad. Mij lijkt een eenheid moederland-overzeesche gebiedsdeelen op dit terrein beter dan een tegenstelling van dien aard.

Wat met „de doode hoek" bedoeld is, vat ik niet, tenzij het samenhangt met het daarop volgende: er is geen promotie voor de rechters, en de vrees, dat de rechters zullen indutten. Zeker is, dat die promotiekansen verbeterd kunnen worden, wanneer men als regel bij de benoeming aanneemt, dat een goed rechter een goed voorzitter moet kunnen zijn, en ook een goed procureur-generaal, al zal niet elke rechter dat ambt, dat in Curaçao meer dan in ons land andersoortig is, begeeren.

Trouwens is dat indutten wel zoo zeker? Zijn er in Nederland niet tal van rechtbanken, waarin voor de meesten de promotie zeer langzaam gaat, terwijl over indutten niet geklaagd wordt? Komt het niet vooral bij dit werk erop aan, dat men verantwoordelijkheidsbesef voor bij uitstek verantwoordelijk werk behoudt?

En nu heeft men het „West-Indisch Detacheeringsbesluit 1930", dat op gunstige voorwaarden aan Nederlandsche rijksambtenaren de gelegenheid biedt een dienstverband van ten hoogste zes jaren in Suriname en Curaçao aan te gaan met zekerheid van herplaatsing daarna in de vroeger bekleede of ten minste gelijkwaardige betrekking. Werkt deze regeling niet goed? Naar ik meen is tot nu toe driemaal van deze gelegenheid gebruik gemaakt: eerst met mr. Duetz, die griffier bij een Kantongerecht was, toen hij benoemd werd, daarna met mr. Jas, die substituut-griffier bij den Hoogen raad was, en ten slotte met mr. Aberson, die ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij een Kantongerecht was.

Alleen van mr. Duetz is de diensttijd afgeloopen en sedert is hij herplaatst en wel als kantonrechter, zij het, dat hij zeer lang op herplaatsing heeft moeten wachten. Mr. Jas is nog in Curaçaoschen dienst en mr. Abersons diensttijd in Curaçao is nog maar ter helfte verschenen. Op grond van het aan mr. Duetz overkomene kan toch niet gezegd worden, dat de regeling gefaald heeft. De uitvoering is vertraagd, en zoo daarin een verzuim gepleegd is, moet wie daarin tekort gekomen is ter verantwoording geroepen worden door de bevoegde macht. De regeling in zichzelf lijkt mij juist; misschien kan men die verbeteren door een termijn op te nemen, binnen welken de herplaatsing moet geschieden.

Mr. Jas acht dit „Detacheeringsbesluit 1930" een lapmiddel. Daarvoor voert hij behalve de moeilijkheden, die hij bij de herplaatsing ziet, maar één grond aan: gebrek aan continuïteit. Het is niet geheel duidelijk wat hij bedoelt. Gebrek aan continuïteit in de personen, omdat de rechters na zes jaar weggaan? Gebrek aan continuïteit in de rechtspraak? Ik begrijp het een noch het ander. In Nederland — en in Ned.-Indië vooral — zijn ook groote veranderingen in de samenstelling der colleges en in de bezetting der plaatsen van alleen-rechtsprekende rechters. De praktijk in de Oost kan hier zeker geen voordeel bieden. En mr. Jas wil die regeling bovendien juist om de doorstrooming. Het zou goed zijn wanneer hier met een enkel voorbeeld het gebrek aan continuïteit was toegelicht.

Ik had een ander bezwaar verwacht, nl. dat voor een rechter een eerste vereischte is, dat hij land en volk kent, en dat al die

nieuwelingen eenigen tijd noodig hebben om zich in te werken. Ik kom hierop terug. Ook hierin biedt de Oost geen oplossing.

En nu de andere voordeelen van een Nederlandsch-Oost- en West-Indische rechterlijke indeeling. Er komt dan, zegt mr. Jas, één tegenstelling: Moederland-overzeesche gebiedsdeelen. Waarom zou dat een voordeel zijn? Beter is: in het geheel geen tegenstelling, en wanneer die er moet zijn — ik ken Ned. Indië niet — verdient het aanbeveling die tegenstelling zoo klein mogelijk te maken, en Curaçao en Suriname zoo dicht mogelijk bij het moederland te brengen.

En ten slotte — dat er dàn, uit de Oost dus — rechters komen, die reeds geleefd hebben, afwijkende opvattingen en gebruiken voorzooveel mogelijk weten te waardeeren, wel, er is geen reden om te denken, dat deze ervaring en geneigdheid minder zal bestaan bij — met zorg, gelijk men veronderstellen mag — in Nederland uitgekozenen.

Merkwaardig is wat hierop volgt over het aanleeren van Papiamento. Het eigen-Curaçaosche is niet Papiamento zonder meer, en ik veronderstel, dat de Oost-Indische rechterlijke ambtenaren ook wel wat meer dan de Javaansche, Maleische en Soendaneesche *talen* zullen leeren buiten de eigenlijke rechtskennis.

Dat Papiamentsch kan men nu ook leeren in Nederland, en ook wat daarbij meer noodig is voor den Suriname- en den Curaçaoganger. Sinds 1928 bestaat de gelegenheid om een West-Indischen leergang te volgen. Het is zeker niet de schuld van den secretaris mr. F. G. Schalkwijk, dát daarvan zoo weinig wordt gebruik gemaakt.

Er zijn m.i. tegen den wensch van den heer Jas twee groote bezwaren in te brengen, afgezien hiervan, dat zij, gelijk gezegd, aan werkelijke of vermeende bezwaren niet of niet beter tegemoet komen, dan het „Detacheeringsbesluit 1930".

Het eerste bezwaar is, dat Curaçao en Suriname nu eenmaal de Oost niet zijn. Vroeger was alles daar eigen: een eigen leger, eigen ambtenarencorps, eigen politie, eigen rechterlijke macht, alles was eigen. En het groote bezwaar was, dat, wanneer iemand eens met een frissche gedachte kwam, het antwoord maar al te veel luidde: het is altijd zoo geweest! Geleidelijk is men een en ander Oost-Indisch gaan inrichten: leger, marine, hoofdambtenaren, en nu hoort men van de andere zijde: bij ons in de Oost doen wij het zoo! Het eene is al even verkeerd als het andere.

Men versta mij goed: ik erken, volmondig het goede, dat meer

dan één Oost-Indischman in Curaçao gedaan heeft, maar dat was meer te danken aan zijn kennis en karakter dan aan zijn specifiek Oost-Indische ervaring. En van vele Europeesche Nederlanders is een niet minder goed getuigenis te geven. Een stap verder op het pad van mr. Jas, en men zal ook Oost-Indisch recht hier gaan toepasselijk verklaren; materieel en formeel misschien.

Mijn ander bezwaar is, dat mr. Jas de deur dicht doet voor den Curaçaoënaar als rechterlijk ambtenaar. Ik weet wel, dat het in deze kleine maatschappij, waarin zoo velen elkanders verwanten zijn, niet zonder bedenking kan zijn Curaçaoënaars met een rechterlijk ambt te bekleeden, maar hen praktisch uit te sluiten is toch iets anders. De kans moet bestaan, dat de besten, die geschikt zijn, ook het rechterlijk ambt verwerven, zonder zich tevens voor Suriname en de Oost te behoeven te verbinden. Daarvan zijn ook in het verleden goede voorbeelden. Het kan tevens aan de „continuïteit" ten nutte komen.

De Curaçaosche pers heeft maar weinig aandacht geschonken aan mr. Jas' woorden.

Beurs en Nieuwsberichten spreekt van „een belangrijke rede". De *Amigoe* zegt er, meen ik, niets van. Evenmin *La Verdad* en *De Curaçaosche courant*. *Curaçao* bepaalt zich ertoe „eenige... punten... van groot belang... al ware het alleen maar als documentatie" op te nemen.

Misschien gaat het beter straks in de Staten. De jaarlijksche gedachtenwisseling met den gouverneur liep wel eens over minder belangrijke onderwerpen.

Amsterdam, 9 Mei 1939.

JAARCIJFERS VAN SURINAME. IV.

DOOR

L. C. PREY

SPOORWEG.

Vervoerde reizigers en goederen. Opbrengst.

Jaren	Reizigerstreinen				Goederen (hout)treinen					Opbrengst spoorweg-telefoon	Totale opbrengst (guldens)
	Aantal	Opbrengst in guldens			Aantal	Opbrengst in guldens					
		Reizigers-vervoer	Passagiers goed	Totaal		Wagonlading goederen	Goud	Diversen	Totaal		
1920	2.082	89.295	19.289	108.584	250	42.316	2.702	14.786	59.804	874	169.262
1921	2.068	108.306	20.035	128.341	272	70.659	2.978	9.205	82.842	777	211.960
1922	2.018	87.094	18.699	105.793	142	49.504	2.741	13.112	65.387	591	171.771
1923	1.945	79.090	18.289	97.379	117	55.305	3.251	12.027	70.583	525	167.487
1924	1.955	66.705	18.012	84.717	48	34.752	3.044	11.873	49.669	561	134.947
1925	1.964	64.691	18.600	83.291	111	36.479	3.081	15.436	54.996	714	139.001
1926	1.328	50.002	14.785	64.787	123	29.577	2.528	10.787	42.892	674	108.353
1927	1.334	48.827	14.638	63.465	113	34.916	2.123	12.019	49.058	640	113.165
1928	1.340	51.230	14.150	65.380	146	33.898	1.819	13.698	49.415	724	115.521
1929	1.353	43.882	13.625	57.507	164	36.206	1.568	17.030	54.804	599	112.910
1930	1.347	40.500	12.359	52.859	132	31.423	2.207	14.749	48.379	504	101.742
1931	1.344	32.776	10.310	43.087	112	37.836	1.922	11.912	37.947	303	71.053
1932	1.445	24.311	8.092	32.403	96	16.897	3.067	44.739	64.703	424	97.405
1933	1.287	24.397	7.480	31.877	113	14.756	3.086	23.514	41.356	316	73.499
1934	1.267	18.889	4.875	23.765	107	20.176	2.700	19.106	41.982	240	65.712
1935	1.322	33.971	3.914	37.885	83	26.993	2.884	9.586	39.463	234	77.507
1936	1.388	52.960	4.618	57.579	73	31.022	3.777	6.723	41.522	267	99.355
1937	1.341	59.857	5.077	64.934	81	37.505	3.429	8.124	49.058	227	114.207

AANTALLEN VOERTUIGEN, RIJWIELEN EN MOTORVOERTUIGEN

Jaren	Rijtuigen	Karren	Rijwielen	Motor-rijwielen	Motorrij-wielen met zijspan of aanhang-wagen	Motorvoertuigen op meer dan 2 wielen		
						voor 7 personen of minder	voor meer dan 7 personen	niet ingericht voor personen-vervoer
1920	—	—	—	—	—	—	—	—
1921	—	—	—	—	—	—	—	—
1922	—	—	—	—	—	—	—	—
1923	—	—	2.416	11	2	83		13
1924	—	—	2.709	14	3	74		17
1925	—	—	3.041	11	3	78		14
1926	—	—	3.408	16	2	81		19
1927	41	837	3.835	40	3	102		23
1928	42	860	4.291	49	5	106		20
1929	43	1.093	5.062	61	7	110		20
1930	37	1.163	5.390	64	7	116		20
1931	36	1.232	5.669	64	5	122		24
1932	32	1.316	5.947	66	5	126		24
1933	33	1.302	6.225	67	5	147		25
1934	34	1.363	6.639	69	5	171		29
1935	31	1.389	6.993	65	5	194		23
1936	31	1.412	7.616	67	4	188		15
1937	29	1.488	8.353	77	2	195		18

POSTERIJEN

Ontvangen en verzonden pakketten.

Jaren	Ontvangen						Verzonden			
	Gewone pakketten	Luchtpost-pakketten	Met aangegeven waarde		belast met verrekening		Gewone pakketten	Luchtpost-pakketten	Met aangegeven waarde	
			getal	waarde (frcs)	getal	rembours-bedrag (guldens)			getal	waarde (frcs)
1920	4.800	—	221	53.080	523	12.331	1.642	—	115	20.525
1921	5.248	—	738	124.351	1.165	40.272	1.871	—	171	48.263
1922	6.405	—	1.072	207.525	1.746	65.252	2.321	—	73	8.063
1923	6.178	—	888	104.607	1.641	59.370	2.186	—	91	18.770
1924	6.019	—	931	94.083	1.368	58.794	2.179	—	78	29.946
1925	7.627	—	1.011	110.452	1.781	45.887	2.013	—	88	60.774
1926	8.402	—	1.252	123.133	2.225	63.542	2.091	—	90	58.594
1927	8.270	—	1.327	128.416	2.387	76.384	2.185	—	55	51.408
1928	8.022	—	1.145	139.368	2.805	79.417	2.732	—	77	75.065
1929	11.304	—	1.080	117.023	2.013	69.172	3.568	—	488	725.638
1930	13.096	—	820	88.117	2.724	95.728	3.720	—	668	1.130.916
1931	13.873	—	970	173.509	2.847	86.755	2.786	—	113	171.535
1932	11.180	5.488	517	66.865	1.915	55.906	2.796	9.218	131	187.339
1933	12.159	6.603	647	67.194	3.575	73.654	1.692	10.534	183	223.144
1934	12.850	14.295(1)	466	38.812	3.492	82.054	1.821	13.821(2)	127	139.939
1935	11.704	9.756	277	45.362	2.838	60.567	1.532	15.188	128	157.628
1937	10.876	12.492	242	39.577	2.065	57.028	1.492	16.952	166	260.797
1937	11.113	18.995	446	47.261	2.123	53.886	1.613	25.662	185	310.374

(1) Hieronder 7034 stukken, ontvangen met het vliegtuig de Snip.

(2) Hieronder 1879 stukken, verzonden met het vliegtuig de Snip.

POSTERIJEN

Postwisseldienst

Jaren	Binnenlandsch verkeer						Buitenlandsch verkeer					
	Aantal der		Bedrag in guldens der		Middelsom per		Aantal der		Bedrag in guldens der		Middelsom per	
	aangeboden wissels	uitbetaalde wissels	aangeboden wissels	uitbetaalde wissels	aangeboden wissel	uitbetaalde wissel	aange: boden wissels	uitbetaalde wissels	aangeboden wissels	uitbetaalde wissels	aangeboden wissel	uitbetaalde wissel
1920	3.475	3.485	392.919	396.301	110	110	3.756	1.449	155.049	63.339	41	47
1921	3.303	3.314	377.931	377.506	111	110	5.614	1.514	507.877	69.323	90	46
1922	3.287	3.259	312.193	307.685	95	91	5.875	1.627	243.212	70.374	41	44
1923	3.707	3.732	337.751	343.197	91	90	7.096	1.706	715.578	64.393	102	37
1924	3.984	3.986	315.938	315.734	79	79	6.095	2.078	328.148	70.772	54	35
1925	4.610	3.997	322.469	320.571	80	80	6.610	2.945	242.327	83.926	36	22
1926	3.631	3.638	319.751	320.059	88	88	7.489	2.996	266.468	108.357	34	37
1927	3.532	3.537	287.366	288.179	81	81	8.875	4.735	289.987	144.346	32	30
1928	6.916	5.856	304.835	283.643	44	44	9.796	4.756	396.204	183.425	40	53
1929	9.607	9.606	368.760	368.269	38	38	9.949	5.895	496.495	250.188	49	43
1930	10.378	10.305	406.835	404.267	38	38	12.503	6.078	751.448	254.300	60	40
1931	8.982	8.890	309.666	309.831	33	33	11.759	5.030	447.141	182.679	37	36
1932	5.592	6.147	229.569	251.439	41	40	11.452	4.489	356.301	150.117	31	33
1933	5.726	5.715	249.845	251.010	43	44	12.480	4.753	412.346	136.972	33	29
1934	6.203	6.203	237.244	237.361	38	38	12.258	4.643	369.036	133.009	30	29
1935	6.276	6.263	218.113	218.213	34	35	10.679	4.769	315.973	126.898	29	26
1936	8.103	8.496	263.641	265.083	32	31	10.226	5.114	289.225	127.845	28	25
1937	10.950	10.904	289.566	286.482	26	26	10.104	5.165	281.708	129.650	27	25

KRONIEK

SURINAME

De verordeningsontwerpen betreffende de Aziatische huwelijken, welke verleden jaar door de Staten afgestemd waren en daarna ten tweeden male aan het oordeel van het college onderworpen (lange conflicten-regeling), hebben ook bij tweede behandeling geen meerderheid vermogen te verwerven.

Een der voorstanders van een afzonderlijk huwelijksrecht voor de Aziaten in Suriname maakte in het voorl. verslag eenige eigenaardige opmerkingen nopens de rechtsbehoeften der Javanen op het punt in kwestie. De Javaan, althans de Javaan uit de klasse der in Suriname aanwezige immigranten, zoo merkte dit lid op, heeft van huwelijkstrouw weinig begrip; het is er den man hoofdzakelijk om te doen zijn kinderen als „wettig bezit" te kunnen beschouwen en daarvan voelt hij zich alleen verzekerd wanneer zijn huwelijk volgens de eigen adat voltrokken is, niet wanneer hem door een ambtenaar van den burgerlijken stand een huwelijksbewijs uitgereikt is. Men moge zich met eenig recht afvragen of deze redeneering de bezwaren der tegenstanders uit den weg zou vermogen te ruimen, dan wel aan die bezwaren nog meer steun zou kunnen verleenen. Overigens zijn die tegenstanders zich hoofdzakelijk blijven stellen op het principieele standpunt (de rechtsgelijkheid voor alle inwoners) en hebben zij er daarenboven nog eens op gewezen dat er voor de Aziaten in Suriname geen enkel redelijk bezwaar tegen het burgerlijk huwelijk kan bestaan, ook niet wanneer zij daarnaast een ritueel huwelijk wenschen te sluiten.

De hierboven bedoelde voorstander liet ook nog in het voorl. verslag aanteekenen dat door de voorgestelde regeling op de Aziaten geen dwang uitgeoefend zou worden, omdat zij immers de keuze zouden hebben tusschen een ritueel en een burgerlijk huwelijk. Ja, die vrijheid van keuze, daarin zit nu juist de kneep! Het adathuwelijk zou wettelijke sanctie verkrijgen en dat is voor de tegenstanders het onoverkomenlijke bezwaar.

Met meer dan gewone belangstelling mag zeker van dit conflict de definitieve oplossing tegemoet gezien worden. Zal de tegenwoordige minister van Koloniën het aandurven, invoering der ontworpen verordeningen bij K. B. uit te lokken?

De mondelinge behandeling in de Staten heeft tot des nachts één uur geduurd en het college was compleet opgekomen, d.w.z. dat alleen het buitenslands vertoevende lid ontbrak. De ontwerpen werden met acht tegen zes stemmen verworpen; tot de voorstemmers behoorden alle vijf de benoemde leden, tot de tegenstemmers de voorzitter.

Dat de voorstanders, hoewel numeriek in de minderheid, toch een sterkere zaak hadden, is niet de indruk welke men uit het verslag der discussies verkrijgt. Een der tegenstanders, het eenigste gekozen lid van Aziatischen bloede, die echter R.K. gedoopt is, bracht o.a. het argument in het vuur, dat de Aziaten, indien de voorgestelde bepalingen zouden worden aangenomen, een rechtsgeldig huwelijk zouden kunnen sluiten volgens eigen zeden, maar dat zoodanig huwelijk toch niet de rechtsgevolgen zou hebben welke er volgens eigen opvattingen aan verbonden behooren te zijn, omdat zoodanige rechtsgevolgen in strijd zouden zijn met de Nederlandsche wet.

Een der voorstanders wenschte de staatsrechtelijke en andere juridische bezwaren tegen het voorstel onbesproken te laten, toegevende echter dat door invoering der verordeningen een principe (dat der rechtsgelijkheid) aangetast zou worden. Bedoeld lid bleef echter de ontwerpen aanbevelen, als behoorende niet uitsluitend verstandelijk beoordeeld te worden en om der wille van de sociaalethische voordeelen welke er mede beoogd worden.

Dit voor wat betreft de kracht der argumenten, van de eene en van de andere zijde te berde gebracht. Een der benoemde Aziatische leden deed bij de discussies een totaal verkeerde noot hooren; dat dit niet tot een incident heeft geleid pleit voor de leiding der vergadering en voor de zelfbeheersching van het college in zijn geheel. Men heeft blijkbaar niet van dezen mispas gebruik gemaakt om nog eens opnieuw de geringere geschiktheid der benoemde Aziatische leden in het licht te stellen en zich dus in zekeren zin gerehabiliteerd; onlangs werd in onze Eerste Kamer nog eens het verwijt gehoord dat bepaalde benoemde Statenleden aanvankelijk tegenover de nieuwe collega's in kwestie een van slechten smaak getuigende houding zouden hebben aangenomen.

Geschiktheid voor een openbaar ambt is uit den aard der zaak een in een land als Suriname slechts spaarzaam voorkomende ei-

genschap, zooals ook weder gebleken is uit een klacht in de lokale pers over de werkzaamheden van den Voogdijraad. Deze bestaat in Suriname reeds ruim dertig jaar en is gevestigd te Paramaribo; de betreffende verordening echter bepaalt dat er in de districten agenten zullen worden aangesteld. Tot deze laatste aanstelling echter is tot dusver niet overgegaan kunnen worden, ook omdat .... het zoo moeilijk is personen te vinden in de districten bij wie de noodige geschiktheid aanwezig verondersteld kan worden. Toch zal wel niet beweerd kunnen worden dat er buiten Paramaribo geen behoefte zou bestaan aan zorg voor het misdeelde kind. Op ethisch-sociaal gebied valt er inderdaad in ons Ned. Guyana nog heel veel te doen.

Toch heeft men in Suriname ook nog oog voor nooden buiten de eigen grenzen, zooals blijkt uit de oprichting van een Surinaamsch Vluchtelingen Comité te Paramaribo; wegens ras, godsdienst of politiek uit Europa verdrevenen, die zich in Suriname zullen komen vestigen, wil men met raad en daad ter zijde staan.

Nu het wel duidelijk begint te worden dat Engeland zich uit de Palestijnsche kwestie los wil trachten te werken, nadert hoe langer hoe meer het probleem der vestiging van Europeesche Joden in de Guyana's; het is zeer te hopen dat Nederland, voor zoover daarbij betrokken, een zoodanig standpunt zal kunnen innemen en handhaven, dat het belang van ons Suriname op den voorgrond zal blijven staan. In de Engelsche pers is zelfs al de aandacht gevestigd op de Joden Savana; terecht wijst een Surinaamsch blad er op dat deze vestiging niets met landbouwkolonisatie in de tegenwoordige beteekenis van dat woord te maken had, dat in de achttiende eeuw de welgestelde Joden van Paramaribo er eenvoudig een woonplaats en een synagoge buiten de stad op na hielden, zooals ook elders de Joodsche natie wel een afzonderlijk kwartier bewoonde.

16 Mei 1939 M.

CURAÇAO

De Curaçaosche pers

Voor meer dan één is de Curaçaosche pers in de loop der jaren een merkwaardig verschijnsel gebleken. Pater Euwens stelde vele jaren geleden, eerst voor de *Amigoe* en later voor ons tijdschrift, een lijst op van alle bladen, ooit in Curaçao verschenen; de *Amigoe* gaf bij haar vijftigjarig bestaan een verbeterde en aangevulde

lijst, waaraan de heer J. Maduro uit zijn gegevens nog een en ander kon toevoegen. Het bleek, dat ook de heer W. M. Hoyer een verzameling had, en in ons land kan men heel wat eigenaardigs vinden in het Amsterdamsche persmuseum. Op de tentoonstelling 1634–1934 in Den Haag was destijds een ver van volledige verzameling te zien uit particulier bezit in Nederland.

Ten allen tijde is die Curaçaosche pers zeer omvangrijk geweest. De kranten waren meestal ook groot van uiterlijken omvang, waarmee de inhoud niet in overeenstemming was. Vele en daaronder reusachtige advertenties hebben steeds veel van de plaatsruimte in beslag genomen. En wat voor advertenties? Zelden zijn het Nederlandsche, meer Papiamentsche, het meest Spaansche en Engelsche. Die advertenties moeten wel een groote bron van inkomen voor de uitgevers en eigenaars zijn. Het is niet onmogelijk, dat men daaruit het volgende verklaren moet.

De uitgever van de *Beurs- & Nieuwsberichten*, zekere heer Nijman, heeft een Engelsch rapport over de Curaçaosche pers en de beste kansen voor adverteerders opgesteld. Aan wien het rapport gericht is, blijkt niet uit de gegevens, die de *Amigoe* en *La Union* nu wereldkundig maken; wel worden eenige adressen genoemd, waarheen het gezonden is in afschrift. Natuurlijk loopt het uit op het advies: adverteert in *Beurs- & Nieuwsberichten*.

Het is te begrijpen, dat de overige pers, zes Curaçaosche en drie Arubaansche bladen althans, hierover in hun wiek geschoten zijn, en dit den heer Nijman in een gepeperden brief hebben laten weten. Die brief aan den Nederlandschen heer Nijman is geschreven in het.... Engelsch. Waarom niet in het Papiamentsch? vraagt men zich af.

Wanneer het waar is wat de *Amigoe* schrijft, dat de heer N. op grond van dit rapport wegens laster en oneerlijke concurrentie vervolgbaar zou zijn voor den strafrechter, vraagt men zich af, waarom die weg niet ingeslagen is. Nu heeft men oogenschijnlijk niet anders bereikt dan dat de heer N. tracht de rollen om te draaien en schrijft: *uw* actie is niet erg overtuigend, en *gij* hebt geen verantwoordelijkheidsgevoel!

Intusschen levert deze zaak nog wel eenige gegevens op, die verdienen vastgelegd te worden, nu er van die Curaçaosche pers zoo weinig naar buiten blijkt, bijv. over de oplaag der bladen.

Zoo hooren wij, dat de redactie van *La Cruz* gevoerd wordt door de paters Wahlen en Brada (en niet door twee negerbedienden, zooals de heer N zou gerapporteerd hebben). De oplaag van *La Cruz* wordt over en weer op 4000 gesteld.

De uitgever-eigenaar van *Boletin Comercial*, M. M. Pinedo, is volgens den heer N. een goed vriend van het Hollandsch of van de Hollanders. Het aantal lezers stelt N. op ongeveer 400, hoofdzakelijk in Joodsche kringen; de inhoud bestaat uit Europeesche krantenknipsels en dagelijksch nieuws van de United Press.

Van *La Prensa* is volgens den heer N. uitgever de 66-jarige heer J. B. Suarez, eigenaar de Typografia electrica. Het aantal abonné's zou in het voorjaar van 1937 157 geweest zijn met een honderd exemplaren voor straatverkoop; maandelijksch verlies *f* 400.—; inhoud: 400 woorden United Press, knipsels uit Spaansche en Engelsche kranten en ingezonden stukken.

De Curaçaosche Volkskrant is in Maart 1939 van dag- weekblad geworden. Aantal lezers is volgens de heer N. niet meer dan 150, en het blad zou op het punt van faillissement gekomen zijn.

Amigoe di Curaçao. Volgens de uitgever van *Beurs- & Nieuwsberichten* zou de oplaag van 1200 in 1930 tot 150 gedaald zijn. De *Amigoe*-redactie zelf deelt mee, dat de oplaag 1250 exemplaren is.

La Union is ook al een blad op apengapen volgens het rapport, maar de redactie van *La Union* antwoordt, dat de oplaag boven die van *Beurs- & Nieuwsberichten* uitgaat.

Bij het Arubaansche blad *El Despertador* laat het rapport plotseling de eigenaars zelf van het blad aan het woord. Volgens deze zou einde 1937 de oplaag 300 exemplaren zijn geweest en de jaarlijksche winst *f* 1700.— bedragen.

Van *Arubapost* wordt de oplaag op niet meer dan 200 geschat. Bij *Beurs- & Nieuwsberichten* zelf is daarentegen alles zoo mooi als onze lezers het zich maar willen voorstellen.

De Nederlandsche taal

Er worden nog wel eens klachten gehoord over de voortschrijding van het gebruik der Nederlandsche taal. Vergeleken bij Suriname zou Curaçao geen goed figuur maken. Het blijkt echter allemaal laster te zijn, want volgens de vertaling van de *Amigoe* bevat het rapport-Nijman de uitspraak, dat het „Hollands" thans de algemeen gesproken taal op Curaçao is. „Tegenwoordig wordt het Papiaments alleen gesproken door de oudere generatie, die buiten woont en weinig contact heeft met de stad. De komende generatie denkt, leest en spreekt Hollands en langzamerhand raakt het papiaments in onbruik".

Een oude vriend

Door staking bij den drukker verscheen de *Almanaque de Curaçao* voor 1939 later dan gewoonlijk, maar nu ligt het keurige boekje toch op de redactietafel. Enkele gegevens hadden door die vertraging wel van wat later datum kunnen zijn (havenverkeer, in- en uitvoer, opbrengst der middelen.) Onder de kranten mis ik de *Gids* van de Gereformeerde kerk, *Curaçao, De goede Stem.* Is het wel waar, dat al die als dr. aangeduide meesters in de rechten inderdaad ook doctores zijn?

De heer W. M. Hoyer, de samensteller van deze almanak, wil wel aannemen, dat opmerkingen alleen worden ingegeven door den wensch hem te helpen zijn uitgave zo veel mogelijk „bij" te doen zijn.

Wordt het niet te bar?

Anders dan nog niet zoo heel lang geleden dreigt de belangstelling in het moederland voor Suriname en Curaçao overstelpend te worden. Menschen, wier belangstelling voor ons West-Indië gewekt wordt, zijn maar al te zeer geneigd nieuwe banen te zoeken, waarlangs iets nieuws (of iets ouds opnieuw of anders) kan gedaan worden, in plaats van eerst te vragen: kan ik met mijn plannen bij bestaande vereenigingen en instellingen terecht?

Aan de *West-Indische Kalender* 1939 ontleen ik de volgende opgave van bestaande vereenigingen, die voor de West werken. Ik volg de daar genomen volgorde, die niet een chronologische is en misschien ook niet die der belangrijkheid:

West-Indische Kamer

Koninklijke Vereeniging Oost en West met een Commissie voor West-Indië

Koninklijke Vereeniging Koloniaal Instituut

Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië en het *Indisch Genootschap* met een groep West-Indië

Algemeen Nederlandsch Verbond

Ondernemersraad voor Suriname.

Hierbij laat ik weg eenige specifieke vereenigingen en fondsen. Maar ik voeg aan deze lijst toe zonder te verwachten, dat ik nu volledig ben:

West-Indische Leergang, opgericht 1928, secr. mr. F. G. Schalkwijk

Vereeniging Indië-Nederland, opgericht 1929, 's Gravenhage
Genootschap ter bevordering van de kennis van Suriname en Curaçao, 1937, secr. W. R. Menkman
en nu laatstelijk een *Economische commissie Nederland-West-Indië*.

Wie maakt zich nu eens verdienstelijk door het initiatief te nemen om hier door ordening tijd-, geld- en werkbesparing te brengen en dus meer werk mogelijk te maken?

Een onpractisch ding

Het alphabetisch register op het PUBLICATIEBLAD heeft nooit uitgemunt door groote duidelijkheid. Wie er niet dagelijks in werken moet, vindt er maar moeilijk den weg. Nu is voor 1938 dit alphabetisch register vervangen door een „klapper", waarmee het eerst recht wanhopig is. Er zijn XX afdeelingen verzonnen, die niet in alphabetische volgorde vermeld worden, en ook overigens een doolhof zijn. Een voorbeeld: I is Recht. Gelukkig wordt daarbij dadelijk vermeld, dat men strafrecht niet hierbij moet zoeken (want anders zou iedereen het natuurlijk wel doen) maar in XV, en dan ziet men, dat deze afdeeling Justitie heet. Waarom of daartoe nu wel strafrecht behoort en niet Burgerlijk recht? is een voor de hand liggende vraag, waarop men geen antwoord krijgt, en waarop een bevredigend antwoord ook moeilijk verwacht kan worden, wanneer men ziet, dat naast het strafrecht hier de rechterlijke macht en het reglement op het notarisambt genoemd wordt.

Maar goed, keeren wij tot het Recht terug. Daaronder wordt genoemd het Burgerlijk wetboek en het wetboek van rechtsvordering, maar het wetboek van Koophandel is ondergebracht in X Productie, circulatie en distributie van goederen. Wel vindt men bij Recht de nietigverklaring van goudclausules in bepaalde overeenkomsten en zelfs de capitulaties in Egypte, maar niet hypotheek en grensregeling, die met kadaster nota bene in een nieuwe rubriek II Eigendom is onder dak gebracht.

De burgerlijke stand zit in V Openbare orde, nog wel met de strandvonderij, die toch met het Wetboek van Koophandel in X zou geacht kunnen worden thuis te behooren. Zeebrieven daarentegen zijn noch in V noch in X ondergebracht maar in IX Verkeer en vervoer o.a. met Telefonie.

Ik zou zoo kunnen doorgaan. Echter basta! Ligt hier wellicht een taak voor den Registrator-Generaal. F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Neerlandia. Mei 1939, no. 5. Het bibliotheekwezen op de Nederlandsche Antillen, door O(udschans) D(entz).

Oost en West. Mei 1939, no. 5. Pionieren in Suriname, De geest, die noodig is; Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao.

Dank U. April 1939, no. 2. Brief van Zuster Truus Klerk van uit Ganzee. [Suriname].

Nederlandsch Maandblad voor Philatelie. 16 Maart 1939, no. 3. Curaçao. Overzicht van de K.L.M.-diensten in de West; De Wilbur Wrightzegels van Curaçao.

De Surinamer. 22 Maart 1939, no. 4639. Allerwege wegen!

De West. 20 Maart 1939, no. 3370. Kan Suriname concureeren in den Mais Export?
Idem. 24 Maart 1939, no. 3372. Saba, het Eiland der vergetelheid, door M. Berkenveld.
Idem, 12 April 1939, no. 3381. Een principieele beslissing. [wie is ambtenaar?].
Idem. 17 April 1939, no. 3381. Een vonnis met verstrekkende gevolgen.

De Bron. 28 Februari 1939, no. 2. Curaçao voor tien jaar. Dagboekblaadjes van een olieman. II.
Idem. 30 April 1939, no. 4. Sportclub „Asiento'' [op Curaçao], door Dr. R. Flachs en J. Janknegt.

Onze Marine. April 1939. De Kayzer expeditie [in Suriname].

Haagsche Post. 15 April 1939. Guyana niet voor Blanke Boeren.

Missionary Monthly. April 1939, no. 502. De Zending der Evangelische Broedergemeente, door P. M. Legêne.

Chem. Ind. 62ste jrg. no. 12. Niederländisch. Westindien. Ausführ von Roh Phosphaten.

Indische Mercuur. 12 April 1939, no. 15. De Divi-divi-cultuur op Curaçao.

Groet uit „Het Kinderhuis te Saron''. Stichting der Evangelische Broedergemeente in Suriname. Maart 1939. Jaarverslag over 1938.

Tropisch Nederland. 17 April 1939, no. 26. Reizen in Suriname in het laatst der 18e eeuw, door C. K. Kesler.

Chemisch Weekblad. 36ste Jrg., no. II. Het aantoonen van anotto-kleurstof in boter, door A. J. van Duuren.

Curaçao. 24 Maart 1939, no. 7. Curaçao en de internationale toestand; Het economisch leven van Curaçao in vroegere jaren; Kapitaalvlucht van Curaçao; Tentoonstelling van moderne Hollandsche schilderijen op Curaçao.
Idem. 31 Maart 1939, no. 8. Rondom de loodsgelden verhooging; Het request der Scheepvaartmaatschappijen [over vorenstaande verhooging]; Het economisch leven van Curaçao in vroegere jaren.
Idem. 7 April 1939, no. 9. Het Curaçaosche kiesrecht in de Eerste Kamer; De opening van het nieuwe zittingsjaar der Staten; De begrooting ingediend.
Idem. 14 April 1939. no .10. De begrooting voor 1940 is zeer nauw verbonden met de 2e suppletoire begrooting 1939; Wat de missie in Holland schrijft over de Curaçaosche bevolking; 22 Pijlen van een Groot-Nederlander.

Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis. Nieuwe serie. Deel XXXI. Afl. 1. Curaçaosche vrouwen, 1730, door dr. L. Knappert.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Ontwikkelingsmogelijkheden van een Citrus-Cultuur in Suriname, door J. D. Oppenheim, Departement van Landbouw-Economische Zaken. Mededeeling no. 2. Maart 1939.

Almanaque de Curaçao para el año 1939. Compilación de W. M. Hoyer.

O. D.

EEN STUDIEREIS NAAR DE WEST

DOOR

MR. DR. L. N. DECKERS

IV

CURAÇAO

Een nacht varens bracht mij, reeds vroeg in den ochtend, in de wateren van Curaçao. Voor ons uit ligt het eiland. Al dadelijk treft het mij, dat het niet „de kale rots" is, waarvan de schoolboekjes ons indertijd leerden. Ik zie boomen en struiken en veel groen. Terwijl wij langzaam de St. Annabaai binnen varen ontwikkelt het stadsbeeld van Willemstad zich meer en meer voor ons oog. Op den voorgrond het Fort Amsterdam en het niet sierlijke, maar wel statige en van Nederlandsche degelijkheid getuigende Gouvernementshuis, getooid met de wijd-uit wapperende Nederlandsche driekleur. Welk een voorrecht om met dit eiland en het gebiedsdeel van zijn naam kennis te mogen maken.

Sedert ik van mijn Westindische reis terugkeerde, einde Augustus 1938, heb ik reeds herhaaldelijk op vergaderingen gesproken over Curaçao en Suriname [1]). Altijd getuigden zoowel opkomst als aandacht van groote belangstelling. En hoe dikwijls kan men niet hooren verzekeren, dat onzen landgenooten de noodige belangstelling voor onze gebiedsdeelen in de West ontbreekt! De ondervinding heeft mij thans geleerd hoe onjuist die bewering is. Veeleer is het omgekeerde waar. Ongetwijfeld zijn er tal van Nederlanders, die gaarne de gelegenheid aangrijpen om hun kennis van ons grondgebied in en nabij Zuid-Amerika en van zijn bewoners te vermeerderen.

Op dergelijke bijeenkomsten kan men zijnen hoorders allerlei inlichtingen geven omtrent de geschiedenis en de ontwikkeling

[1]) Den 2den Mei j.l. zelfs voor „Le Centre Universitaire méditerranéen" te Nice, een instelling van de Universiteit van Aix-Marseille.

van Curaçao en Suriname; de bevolking, haar zeden, taal en gewoonten; de bestaansmiddelen; het onderwijs, den bestuursvorm, de rechtspraak; den arbeid van Missie en Zending, enz. enz., wetenswaardigheden, die aan de lezers van „De West-Indische Gids" natuurlijk volkomen bekend zijn en derhalve hier niet of nauwelijks vermelding mogen vinden.

Curaçao heeft de laatste jaren in Nederland de faam van het meest welvarende gebiedsdeel te zijn van het Nederlandsche Rijk. Meermalen kan men, ook uit gezaghebbenden mond, deze uitspraak vernemen. Zij zou echter, als zij niet cum grano salis werd aanvaard, al te schoone verwachtingen opwekken en den bezoeker groote teleurstelling bezorgen.

Curaçao is financiëel onafhankelijk van het Moederland en staat er budgetair ongetwijfeld goed voor. De aanhef van de Memorie van Toelichting der begrooting van het Gebiedsdeel voor 1939 is in staat aan menig Minister van Financiën de verzuchting te ontlokken, dat het bij hem ook zoo ware. „Van de meeste belastingen heeft in 1937 de opbrengst de raming overschreden" opent in opgewekten toon genoemde Memorie. Even verder vervolgt zij: „Ook van de meeste inkomsten van onderscheiden aard overschreden de opbrengsten de ramingen". De lezing voortzettend ontmoeten wij als derde blijde mededeeling: „Met uitzondering van enkele middelen brachten de meeste belastingen meer op dan in het voorafgaande jaar".

De Memorie van Toelichting op de begrooting voor 1940 geeft de echo van deze welluidende klanken:

„De opbrengsten van de meeste middelen hebben in 1938 de raming overschreden".

„Ook van de meeste inkomsten van onderscheiden aard overschreden de opbrengsten de ramingen".

„De meeste belastingen brachten meer op dan in het voorafgaande jaar. Hetzelfde kan gezegd worden van de andere inkomsten".

Curaçao heeft in de jaren 1933–1937 de som van bijna 7 millioen, die het van 1928 tot 1931 van Nederland aan kasgelden opnam, geheel afgelost en daarenboven de nadeelige saldi over de jaren 1895 en 1896 terugbetaald. Op 31 December 1937 wees de rekening van Nederland een tegoed aan voor Curaçao van ruim 2 millioen gulden, op 31 December 1938 van ƒ 1.675.880.—.

De volgende getallen geven een beeld van de verbetering van Curaçao's budgetaire positie in de laatste jaren.

Ontvangsten:	1933	1935	1937	1939 [1])	1940 [2])
Belastingen. . . .	*f* 4.331.486	*f* 5.715.058	*f* 6.184.653	*f* 6.746.900	*f* 8.165.500
Inkomsten van onderscheiden aard	- 2.474.173	- 2.706.622	- 3.496.023	- 3.015.860	- 3.642.660
Te zamen	- 6.805.659	- 8.421.680	- 9.680.676	- 9.762.760	- 11.808.160
Uitgaven	- 6.304.538	- 8.315.820	- 9.327.752	- 9.744.093	- 11.668.204

„Terwijl het jaar 1931 — aldus lezen wij in Deel I van het Curaçaosch Verslag 1938 (blz. 5) — nog een nadeelig saldo gaf ten aanzien van ontvangsten en uitgaven (inkomsten *f* 7.450.646 en uitgaven *f* 8.417.606) werd het evenwicht in 1932 hersteld (inkomsten *f* 6.882.555 en uitgaven *f* 6.278.149) en namen de inkomsten na dat jaar dusdanig toe, dat zij thans over 1937 ruim 40% meer bedragen dan in 1932".

Eenige cijfers, ontleend aan het Statistisch Jaaroverzicht over 1937, spreken eveneens voor zichzelf en getuigen van de sterke stijging der opbrengst van een aantal der voornaamste middelen gedurende het tijdvak 1928–1938.

Middelen	Opbrengst 1928 in 1.000 gld.	Opbrengst 1937 in 1.000 gld.
Invoerrechten	1.525	2.425
Grondbelasting	111	487
Gebruiksbelasting	90	153
Inkomstenbelasting	337	1.763
Schoolgelden	25	112
Huur van 's Lands gronden en eigendommen	101	239
Dienstverleening bij in-, uit- en doorvoer . .	95	268
Opbrengst van de Posterij	162	268
Opbrengst watervoorzieningsdienst	15	268
Loodsgelden	664	920

De cijfers leeren ons echter nog iets anders dan de verbetering van de financieele positie van het Gebiedsdeel in zijn geheel.

Verdeelen wij de totaal-ontvangsten, voor 1939 geraamd, dus het bedrag van *f* 9.762.760, over alle zes de eilanden, dan zien wij, dat van die som slechts ongeveer 1% wordt opgebracht door Bonaire en de drie Bovenwindsche Eilanden te zamen. Van de overige 99% worden er 34 opgebracht door Aruba en 65 door het eiland Curaçao.

---

[1]) Raming.

[2]) Volgens de begrooting, 4 April 1939 den Staten van Curaçao door den Gouverneur aangeboden.

Gaan wij vervolgens de bevolkingscijfers na, dan vinden wij voor het geheele gebiedsdeel Curaçao op 31 December 1937 een aantal inwoners van 94.945, aldus verdeeld over de eilanden:

Curaçao	60.883	Bonaire	5.565
Aruba	23.719	St. Maarten	2.339
Te zamen	84.602	St. Eustatius	1.193
		Saba	1.246
		Te zamen	10.343

De gezamenlijke bevolking van Bonaire, St. Maarten, St. Eustatius en Saba beloopt dus 11%, de gezamenlijke bevolking van Curaçao en Aruba 89% van het totaal inwonertal van het Gebiedsdeel. De vier eilanden, met gezamenlijk 11% der bevolking van het geheele Gebiedsdeel, dragen in de totale inkomsten dus slechts voor 1% bij. Alleen uit deze gegevens mag men, zonder eenig gevaar tot mistasten, reeds afleiden, dat voor Bonaire en de drie Bovenwindsche Eilanden de gunstige financieele positie van het Gebiedsdeel in zijn geheel niet geldt. Een splitsing van de uitgaven-posten, welke zich hiertoe leenen, naar de zes eilanden, zullen wij achterwege laten. Alleen reeds voor Binnenlandsch Bestuur, ƒ 1.643.438 voor het geheele Gebiedsdeel, wordt aan Bonaire, St. Maarten, St. Eustatius en Saba te zamen een bedrag ten koste gelegd, dat aanzienlijk het dubbele overtreft van de gezamenlijke bijdragen dezer eilanden in de ontvangsten. Financieel steunen deze eilanden dan ook goeddeels op de sterke broers Curaçao en Aruba, aan welker inkomsten het Gebiedsdeel zijn gunstigen budgetairen toestand dankt. En die steun wordt geenszins karig geboden.

Dat de eilanden Curaçao en Aruba zoo aanzienlijk in de totale inkomsten en daardoor middellijk zoo belangrijk in de kosten van de economisch zwakke eilanden kunnen bijdragen, is, zoo niet uitsluitend, dan toch in hoofdzaak te danken aan de opbrengsten, voor het Gouvernement direct en indirect voortvloeiend uit de arbeid van de aldaar gevestigde oliebedrijven.

Op Curaçao begon de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij, behoorende tot de Kon. Shell-combinatie, in 1915 haar werkzaamheden. Op de Isla, een klein schiereiland in het Schottegat, verrezen de noodige tanks en gebouwen en sindsdien heeft de onderneming zich van jaar tot jaar uitgebreid. Oude gebouwen werden verlaten, steeds meer nieuwe werden gesticht en de Isla — de populaire naam, waarmede de onderneming in haar geheel

wordt aangeduid — is uitgegroeid tot een „oliestad" met reusachtige fabrieksgebouwen, werkplaatsen, tanks en reservoirs en, in de nabijheid van het industrie-gedeelte, mooie, hygiënische woningen voor employé's, kampen voor van elders gekomen vreemde arbeiders, een hospitaal, sport- en speelterreinen, goede wegen, plantsoenen en ontspanningsgebouwen.

De Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij (C.P.I.M.) heeft een eigen vloot, zelfstandig als N.V. Curaçaosche Scheepvaart-Maatschappij (C.S.M.) georganiseerd. Zij telt 35 tankers, met een laadvermogen van 125.000 ton. Rusteloos varen deze tankschepen tusschen het Venezolaansche oliecentrum Maracaïbo en Curaçao heen en weer, altijd door ruwe olie uit Venezuela aanvoerend voor de Curaçaosche raffinaderijen. In 1937 bedroeg deze aanvoer 10.874.000 ton, d.w.z. bijna 2 millioen ton meer dan in 1936.

De beteekenis, die Curaçao heeft, 1°. als olie-uitvoerhaven en 2°. als bunkerhaven, blijkt duidelijk uit onderstaande gegevens, opgenomen in het Curaçaosch Verslag 1938 [1]):

Jaar	In ladingen uitgevoerde olie	Voor bunkers van schepen geleverde olie
1931	6.226.000.000 kg	895.155.574 kg
1932	5.747.631.000 „	726.138.944 „
1933	6.326.027.221 „	805.581.281 „
1934	6.337.516.834 „	838.913.961 „
1935	6.662.126.095 „	756.230.315 „
1936	7.493.193.059 „	847.236.296 „
1937	8.437.069.000 „	956.067.000 „

C.P.I.M. en C.S.M. hebben samen ruim 800 employé's in dienst. Bij de C.P.I.M. arbeiden 4600 werklieden en haar schepen hebben, behalve de officieren, een bemanning van 861 koppen.

Aan salarissen en loonen betaalde de C.P.I.M. over 1937 een bedrag uit van *f* 7.700.000, de C.S.M. de som van *f* 2.900.000.

Willemstad was niet bij machte aan alle employé's en werklieden een behoorlijke huisvesting te verleenen. De C.P.I.M. heeft de stichting „Volkswoningbouw" in het leven geroepen, die een half millioen bestemde voor het stichten van woningen door middel van bouwcredieten. Zelf nam zij het bouwen ter hand van huizen voor de laagstbetaalde arbeiders. Dezen ontvangen de woningen in huurkoop. Zij betalen *f* 2.— per week en kunnen na vijftien jaren huis en grond hun eigendom noemen.

[1]) Deel I, blz. 29.

De kampementen der vreemde arbeiders voldoen aan de eischen van zindelijkheid, hygiëne en moraliteit. Er wordt behoorlijk toezicht gehouden en er heerschen orde en tucht. Een reusachtige keuken en de daaraan grenzende eetzaal zijn alleen reeds in staat om den bezoeker eenig denkbeeld te geven van de extrazorgen, die hier op den werkgever rusten om een goeden gang van zaken in zijn onderneming te verzekeren.

Ook Aruba is door de vestiging van oliebedrijven geheel van aanzien veranderd en financieel sterk geworden. De bevolkingsaanwas gaat snel. Het aantal inwoners bedroeg op 31 December 1935 20.414, een jaar later 21.638 en op 31 December 1937 reeds 23.719. (De Larousse illustré van 1938 vermeldt nog 12.000 inwoners!)

De Lago Oil & Transport Company Ltd., behoorende tot de Standard Oil Company en de N.V. Arend Petroleum Maatschappij, een dochter-instelling van de Mexican Eagle, welke op haar beurt deel uitmaakt van de Kon. Shell-combinatie, breiden zich beide geregeld uit. Ook hier vinden wij bewijzen van goede zorgen voor woon- en ontspanningsgelegenheden voor het personeel en eveneens voor den gezondheidsdienst.

De Lago had in 1936 1568 werklieden in haar dienst en in 1937 reeds 2306, waaronder 1600 Arubanen.

In 1937 werd van Aruba voor 150 millioen gld. aan olieproducten uitgevoerd.

De beteekenis van de plaats, door de oliebedrijven ingenomen in het economisch leven van het Gebiedsdeel Curaçao, blijkt ook uit het volgende: In 1937 werd voor *f* 297.000.000 in Curaçao ingevoerd, waarvan voor *f* 224.000.000 uit Venezuela. Vervolgens kwam Noord-Amerika met *f* 37.600.000, daarna Columbia met *f* 10.100.00 en op de vierde plaats Nederland met *f* 8.900.000.—.

Onder de invoerwaarde van *f* 297.000.000 is voor *f* 250.000.000 aan olieproducten.

Meer van dergelijke bewijzen zouden aan de hand van de officieele statistieken geleverd kunnen worden. Met de bovenstaande moge worden volstaan.

In het voorbijgaan mag de opmerking worden geplaatst, dat Nederland met zijn invoercijfer van *f* 8.900.000.— geen mooi figuur maakt. Er is thans uit vreemde landen in Curaçao veel ingevoerd, dat wellicht even goed uit het Moederland kon worden betrokken. Enkele voorbeelden, samengesteld aan de hand van het Statistisch Jaaroverzicht van Curaçao over het jaar 1937, mogen dit duidelijk maken.

In 1937 werd in Curaçao ingevoerd:

	uit Nederland voor een waarde van	uit andere landen voor een waarde van
Visch (geconserveerd, gezouten, gedroogd	ƒ 40.296.—	ƒ 186.652.—
Vleesch (idem)	- 17.387.—	- 210.646.—
Boter	- 123.819.—	- 224.366.—
Margarine	- 126.505.—	- 133.969.—
Kaas	- 156.180.—	- 171.152.—
Melk (gecondenseerd)	- 3.968.—	- 11.854.—
Melk (gesteriliseerd)	- 238.466.—	- 310.863.—
Melkpoeder	- 2.433.—	- 67.760.—
Koelhuis-eieren.	- 41.709.—	- 109.824.—
Geconserveerde groenten	- 54.528.—	- 143.684.—
Aardappelen	- 95.548.—	- 157.794.—

Deze cijfers stemmen tot nadenken en het lijstje is lang niet volledig. Curaçao kan een veel beter afzetgebied worden voor Nederlandsche producten dan het thans is. Dat belanghebbenden in het Moederland zich de noodige moeite geven om onze voortbrengselen in Curaçao te plaatsen en moge het daar niet ontbreken aan de noodige medewerking om die pogingen te doen slagen. Voor Nederland en Curaçao beide is hier waarlijk nationaal werk te verrichten.

* * *

Een van de gunstige gevolgen der voorspoedige ontwikkeling van de oliebedrijven in Curaçao is stellig, dat dit Gebiedsdeel gespaard bleef voor den geesel der werkloosheid. Bijna ieder, die werken kan, gaat, aangetrokken door de hooge loonen, — de Lago b.v. betaalde in 1937 aan haar ongeschoolde werklieden van ƒ 3,50 tot ƒ 4.— per dag, aan vakarbeiders ƒ 6,50 — naar Isla, Lago of Arend. Hoewel zeer velen zich daartoe onttrekken aan den slechts een sober bestaan opleverenden landbouw, is Curaçao toch niet in staat uit de eigen bevolking de noodige werkkrachten voor de oliebedrijven te leveren. Vele honderdtallen moeten uit den vreemde worden aangenomen.

Het is begrijpelijk, dat de trek naar de olie aan de ontwikkeling van den landbouw niet ten goede komt. Toch moet aan deze

ontwikkeling groote aandacht worden besteed. Steeds dient immers rekening te worden gehouden met de mogelijkheid, dat de oliebedrijven in omvang zullen afnemen. Vreemde arbeiders kunnen dan naar hun land van herkomst worden teruggezonden, maar de inheemsche zullen moeten trachten elders in het Gebiedsdeel nuttig werk te vinden. Wij mogen aannemen, dat scheepvaart, handel en verkeer, dank zij de prachtige ligging van Curaçao, met zijn voortreffelijke haven, in de onmiddellijke nabijheid van het Panamakanaal, steeds van beteekenis, waarschijnlijk van groote beteekenis, zullen blijven en kunnen voortgaan aan vele handen werk te geven. Maar daarnaast zullen vele arbeiders op ander terrein den kost moeten winnen. Het verdient daarom zoo van harte toejuiching, dat de Gouverneur van Curaçao krachtdadig de verwaarloozing van den landbouw tegen gaat en dit niet alleen, maar ook de ontwikkeling van landbouw, tuinbouw en veeteelt zooveel mogelijk tracht te bevorderen. Dat op dit gebied wel degelijk wat te bereiken valt hebben de Chineezen geleerd, die zich op tuinbouw hebben toegelegd en thans goede prijzen maken voor de groenten, welke in de omgeving van Willemstad worden geteeld en daar in verschen staat verkocht.

Steeds was voor Curaçao het watervraagstuk, dat onmiddellijk met dat van den landbouw verband houdt, een van de moeilijkste problemen. Het is nog niet geheel opgelost, maar op dit gebied kwam toch groote verbetering. Het Gouvernement verstrekt aan de eigenaars van plantages en huurders van gouvernementsgronden rentelooze voorschotten, waaruit de kosten worden bestreden voor het aanleggen van waterputten en windmolens, ter verzekering van een goede irrigatie der landerijen. Aan landbouwkundige voorlichting ontbreekt het allerminst. Zelfs op de schamele Bovenwindsche Eilanden is een landbouwkundige werkzaam. Voor zijn onderzoekingen heeft hij op St. Maarten een proefstation te zijner beschikking en in den daaraan verbonden proeftuin wordt o.a. pootgoed gekweekt, dat kosteloos of tegen een geringe vergoeding ter beschikking van de bevolking wordt gesteld. Op St. Eustatius werd in 1937 van gouvernementswege een proeftuin aangelegd en ook daar heb ik mij kunnen overtuigen van het nuttig demonstratief werk, dat er wordt verricht. Ook op St. Eustatius wordt de tuin dienstbaar gemaakt aan de teelt van plantenmateriaal voor de landbouwers.

Het is niet aan twijfel onderhevig. dat hij, die in staat is een landbouwbedrijfje behoorlijk te exploiteeren, daarin een bestaan kan vinden. Voor groote sommen worden producten van land-

bouw, tuinbouw en veeteelt in Curaçao ingevoerd. Wij doen slechts een greep uit de cijfers, die de waarde aangeven van den invoer van producten in Curaçao over 1937, uit andere landen dan Nederland:

runderen	ƒ 191.000
versch vleesch	- 296.000
hammen	- 120.000
boter	- 224.000
gesteriliseerde melk	- 311.000
koelhuis-eieren	- 110.000
versche groenten	- 126.000
geconserveerde groenten	- 144.000
maïs	- 98.000
erwten, boonen en andere peulvruchten	- 98.000

Men behoeft waarlijk niet naar autarchie te streven om toch te willen bevorderen, dat de inheemsche landbouw zijn bescheiden aandeel verkrijge in het leveren van deze voorzieningen. Hem daartoe langzamerhand in staat te stellen stond den Gouverneur als ideaal voor oogen toen hij den aankoop door het Gouvernement bevorderde van de plantage Klein St. Martha op het eiland Curaçao. Om te beginnen worden daar door den Dienst van Openbare Werken vijf boerderijtjes gebouwd. Elk van deze bevat een groote kamer, een paar slaapkamers, een keuken, een regenbak, een kippenren, een stal voor drie koeien en een stal voor varkens. Rondom het huis liggen 2 ha grond voor groenten- en fruitteelt. Verder worden voor elken landbouwer de noodige landerijen ter beschikking gesteld voor de teelt van maïs, aloë en divi-divi. Het geheel staat onder toezicht van den heer Schotborgh, den bekwamen en voortvarenden districtsmeester in het 3de district. Deze wordt ter zijde gestaan door een bedrijfsleider, die zijn woning heeft bij de boerderijen. Hij geeft aan de landbouwers raad en voorlichting, onderricht hen in veebehandeling, melken enz. en zijn eigen bedrijf is voor hen een doorloopend voorbeeld.

Dezelfde gedachte, het vormen van een zelfstandigen kleinboerenstand, leidde Gouverneur Wouters ook tot het nemen van enkele andere maatregelen. Zoo werden twee werkkampen opgericht, een voor katholieke en een voor niet-katholieke jongens van 12 tot 18 jaar, waarin hun de landarbeid wordt geleerd. De plantage Brakkeput Ariba werd aangekocht door het Vicariaat van Curaçao. Het werkkamp staat onder leiding van Broeders

Kruisvaarders van St. Jan en biedt plaats voor een 60-tal jongens. Het tweede werkkamp, onder leiding van het Leger des Heils, kan een 20-tal jongens plaatsen. Het is opgericht op de plantage Brakkeput Meimei, daartoe door de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij aan het Leger des Heils geschonken. Beide kampen worden van gouvernementswege gesubsidieerd.

Met gouvernementssubsidie werd een melkcentrale (zuivelinrichting) in het leven geroepen. Op aansporing van den Gouverneur en met hulp van het Gouvernement werd een „Vereeniging voor landbouw en veeteelt" opgericht. Al haar leden zijn aangesloten bij de melkcentrale. Zij verrichten hun inkoopen coöperatief en brengen hun producten gezamenlijk ter markt.

Het Gouvernement deed een landbouwkundige uitkomen en hem gedurende een half jaar een cursus volgen aan de voortreffelijke Koloniale Landbouwschool op Trinidad. Zijn taak bestaat o.m. in het bezoeken van de leden der landbouw- en veeteeltvereeniging en het verstrekken van voorlichting op het gebied van de veehouderij en cultuur.

Ziehier nieuwe banen, die nieuwe vooruitzichten openen. Dat zij werden aangelegd en met goeden moed worden betreden kan niet anders dan de instemming hebben van een ieder, die het tot Nederlands taak rekent in onze gebiedsdeelen overzee aan de inheemsche bevolking zoo mogelijk een bestaan te verzekeren binnen de grenzen van haar eigen land.

* * *

Bijzondere waardeering verdient wat in Curaçao, ook op de economisch-zwakke Bovenwindsche Eilanden en Bonaire, wordt gedaan voor onderwijs en gezondheidszorg. Voor een belangrijk deel danken wij dit aan den onbaatzuchtigen arbeid van Missie en Zending.

In het Gebiedsdeel Curaçao heeft men 52 lagere scholen, t.w. 41 bijzondere en 11 openbare. 27 van deze scholen zijn gevestigd op het eiland Curaçao, 11 op Aruba, 5 op St. Maarten, 4 op Saba, 3 op Bonaire en 2 op St. Eustatius. Van de 41 bijzondere lagere scholen worden er 37 door het Gouvernement gesubsidieerd. Onder de 52 lagere scholen zijn er 8 voor Mulo, n.l. 7 op Curaçao en 1 op Aruba. Zij leiden de leerlingen op hetzij voor het eindexamen (schooldiploma), hetzij voor het Gouvernements Mulodiploma. Verder kan men in Curaçao de jeugd niet brengen.

De vraag rijst of het geen aanbeveling zou verdienen een opleiding in het leven te roepen, welke voor jongelieden, die haar met succes hebben gevolgd, de poorten opent van universiteit en hoogeschool in Nederland. Het is volstrekt niet noodig, dat zulk een opleiding een getrouwe copie levert van het voorbereidend hooger onderwijs in het Moederland. Dit is immers ook niet het geval met de vele onderwijsinrichtingen in het buitenland, welker einddiploma's hun bezitters krachtens onze Hooger Onderwijswet recht geven op het afleggen van academische examens te onzent. Wij kunnen ons voorstellen, dat meer dan eens iemand er van afziet een werkkring in Curaçao te aanvaarden, omdat hij er bezwaar tegen heeft zijn voor gymnasium of hoogere burgerschool bestemde kinderen reeds op 11, 12-jarigen leeftijd naar Europa te moeten zenden.

In Curaçao bestaat gelegenheid tot studie voor onderwijzer en hulponderwijzer. De examens worden daar te lande afgenomen. Ook kan men diploma's verwerven voor het geven van onderwijs in Fransch, Engelsch, Spaansch, Duitsch, handelskennis, handteekenen, lichamelijke oefeningen en handwerken voor meisjes.

Er zijn cursussen, van Gouvernementswege gegeven, die schrijvers in Gouvernementsdienst opleiden tot klerk en andere cursussen, waar klerken worden opgeleid tot adjunct-commies. De Vereeniging van Leeraren in het boekhouden te Amsterdam stelt ook in Curaçao de gelegenheid open tot het behalen van haar boekhouddiploma. Ook het Staatspraktijkexamen voor handel en administratie wordt in Curaçao afgenomen.

Aan jongelieden, die door goeden aanleg uitmunten, kunnen door het Gouvernement beurzen worden toegekend, die hen in staat stellen in Nederland te studeeren. Uit dien hoofde verbleven in 1937 19 candidaten hier te lande. Die studie is lang niet altijd van universitairen aard. Zoo waren de jongelieden, die in 1937 een gouvernements-studiebeurs ontvingen, bestemd om te worden opgeleid tot derde-stuurman, accountant, onderwijzer en technicus.

De gezondheidszorg voldoet in Curaçao ongetwijfeld aan hooge eischen. Ziekeninrichtingen en klinieken vindt men op alle eilanden. Overal is genees- en verloskundige hulp. On- en minvermogenden worden kosteloos of tegen een geringe vergoeding geneeskundig behandeld. De deugdelijke leprabestrijding heeft de verschrikkelijkste der tropische ziekten nagenoeg overwonnen. De strijd tegen geslachtsziekten en tegen de tuberculose wordt stelselmatig en met succes gevoerd.

De verloskundige dienst, waaraan gouvernements-vroedvrouwen zijn verbonden, is met vrucht werkzaam aan de bestrijding van de zuigelingensterfte. Deze is in Curaçao werkelijk nog zeer hoog.

Per 1000 levend-geborenen zijn de sterftecijfers voor het eerste levensjaar:

	Curaçao	Aruba	Bonaire	St. Maarten	St. Eustatius	Saba
1936	93,4	160,4	90,9	164,4	57,1	191,5
1937	81,5	108,5	24,3	114,3	40,8	172,4

Voor Nederland waren deze cijfers voor 1936 en 1937 onderscheidenlijk 39 en 38.

Vooropsteld, dat men voorzichtig moet zijn met het trekken van conclusies uit evengenoemde Curaçaosche cijfers, met name doordat zij, vooral ten aanzien van Bonaire en de Bovenwindsche eilanden, slechts op een klein getal levend-geborenen betrekking hebben [1]) — hoe zeer manen b.v. de cijfers van Bonaire tot voorzichtigheid — toch is voorzeker de algemeene indruk juist, dat de zuigelingensterfte in Curaçao abnormaal hoog is.

Gelijk wij dat vroeger in Nederland kenden, is thans nog in Curaçao de voornaamste oorzaak van de hooge sterfte onder de zuigelingen gelegen in de onvoldoende zorg, door de moeder aan het kind besteed, zoowel voor de geboorte als den eersten tijd daarna. Komt deze onvoldoende zuigelingenzorg dikwijls voort uit onbekendheid met hetgeen in het belang van het kind moet worden gedaan en nagelaten, uit laksheid in het vragen van geneeskundige en verloskundige hulp — aan deskundigen wel te verstaan! — uit onoordeelkundige voeding en armoede, het kan niet anders of ook de slechte behuizing moet den jonggeborene dikwijls noodlottig worden. Curaçao heeft nog een groot aantal echte krotwoningen, waartegen uit een oogpunt van moraliteit en hygiëne heel veel is aan te merken en waarbij de behuizingen, in Nederland, overigens terecht, als krotwoningen aangeduid, gunstig afsteken. Men vindt de krotwoningen in de hoofdstad zelf en verder over alle eilanden verspreid. Vele zijn opgetrokken uit petroleumblikken, vele andere uit leem en stroo. De meeste hebben niet meer dan één vertrek en staan slechts door de deur in verbinding met de buitenlucht. Op het gebied der volkshuisvesting is in Curaçao nog heel wat te doen. Den laatsten tijd werden

[1]) Het aantal in 1937 levend geborenen bedroeg voor Curaçao 1788, Aruba 917, Bonaire 205, St. Maarten 70, St. Eustatius 49 en Saba 28.

in de punda van Willemstad vele oude huizen, waarop het epitheton „krotwoning" wel paste, opgekocht en gesloopt, om straatverbetering mogelijk te maken. Voorts werden door het Gouvernement tegen matige rente gelden beschikbaar gesteld voor het bouwen van arbeiderswoningen. Niettemin ligt hier nog een groot veld ter bearbeiding open, ruimschoots gelegenheid biedend tot vruchtbare samenwerking tusschen Overheid en particulier initiatief. Nauwelijks is heilzamer sociaal werk denkbaar dan de vervanging van met alle redelijke eischen spottende woningen door huizen, die aan redelijke voorwaarden van gezondheid en zedelijkheid beantwoorden. Het staat immers vast, dat de vruchten van godsdienstonderwijs, ja, die van den Godsdienst zelven, de beschavende invloed van het onderwijs op de scholen en zelfs de resultaten van de geneeskundige hulp en voorlichting voor een goed deel verloren gaan daar, waar men op groote schaal mensch-onwaardige woningen aantreft. Het is bekend, dat in Curaçao vele van die woningen eigendom zijn van anderen dan de bewoners. En zij worden waarlijk nog verhuurd. Mogen de Staten van Curaçao, telkens als de gelegenheid zich voordoet om tot verbetering van de volkshuisvesting mede te werken, het bewijs leveren, dat zij zich volkomen onafhankelijk weten van eigenaars, die hun socialen plicht op ergerlijke wijze verwaarloozen. Tegenover mannen van het *pecunia non olet* past slechts een fier *non tali auxilio.*

Op allerlei gebied werd en wordt in Curaçao met rassche schreden voorwaarts gegaan. Bij de snelle ontwikkeling elders is echter de volkshuisvesting onmiskenbaar achter gebleven. Dat het Gouvernement den hier bestaanden achterstand wil inhalen kan worden afgeleid uit het feit, dat de afdeeling Sociale Zaken van het nieuw ingestelde Departement van Sociale en Economische Zaken ook verbetering van de volkshuisvesting op haar program heeft. Zij het gegeven aan den huidigen Gouverneur, die, den arbeid van zijn energieken voorganger voortzettend, reeds meermalen het bewijs leverde Curaçao niet alleen in economisch, maar ook in sociaal opzicht vooruit te willen brengen, zijn naam te verbinden aan de verbetering van de woningtoestanden in het Gebiedsdeel, dat aan zijn zorgen is toevertrouwd. Elk Curaçaosch gezin, dat zijn krotwoning mocht verwisselen tegen een menschwaardig verblijf, zal hem in dankbaarheid blijven gedenken.

(*Slot volgt*)

EEN MORAVISCHE ZUSTER UIT DE 18e EEUW, ANNA MARIA KERSTEN GEB. TONN 1723–1807

DOOR

C. K. KESLER

Om het zedelijk en verstandelijk welzijn der negers in Suriname, om van hun stoffelijk welzijn maar niet eens te spreken, bekommerde het bestuur der kolonie zich in de 17e en 18e eeuw niet. Het werd in het algemeen voldoende geacht, ook in het belang der plantage-eigenaars zelf, als er slechts voor gezorgd werd, dat de slaven niet al te wreed behandeld werden, dat zij niet al te veel gebrek aan het noodige hadden, dat zij dus tot den arbeid in staat bleven. De slavenmacht was een belangrijke waardepost op den inventaris der plantages, even goed, als de in cultuur zijnde gronden, de gebouwen, de machinerieën, de paarden, muilezels en ezels en het vee. En, evenmin, als het iemand in de gedachten kwam, voor deze levende have iets anders te doen, dan te zorgen, dat men haar in goeden staat hield, evenmin, misschien nog minder, kwam het in eenigen Surinaamschen slavenhouder op, dat zijn zwarte, menschelijke kudde, wel eens iets anders, dan alleen lichamelijke verzorging, voor zoover daarvan dan sprake was, zou kunnen vereischen.

De eenigen, die daarvoor wèl oog hadden, de eenigen, die in negers en Indianen destijds menschen zagen, als zijzelf, de eenigen, die getracht hebben, hen zedelijk en verstandelijk op te heffen, zijn in de 18e eeuw de Moravische Broeders geweest. Eerst sedert het begin der 19e eeuw kon ook de R.K. Missie zich aan die taak wijden; voordien werd haar werkzaamheid in Suriname van hoogerhand belet.

In Herrnhut in Saksen, het middelpunt der Broedergemeente, was door verschillende oorzaken belangstelling voor de zending ontstaan. Eén ervan was, dat Graaf Zinzendorf in 1731 bij gelegenheid van een bezoek aan het hof van Christiaan VI van Denemarken, daar een neger-bediende uit St.-Thomas had aangetrof-

fen en dezen bij zijn terugreis naar Herrnhut medebracht. Hier hoorden de eenvoudige, vrome broeders met ontzetting zijn verhalen aan, omtrent het harde lot der slaven op de West-Indische plantages. Zoozeer grepen dezer verhalen de leden der Gemeente aan, dat twee hunner, een pottenbakker, Leonard Dober, en een timmerman, David Nitschmann, het voornemen opvatten, naar het verre, onbekende St.-Thomas te trekken, om den zwarten heidenen het Evangelie te gaan verkondigen. Zonder bijzondere uitrusting, zonder proviand voor de reis en haast zonder geld — hun geheele bezitting bestond uit 6 thaler, waarbij Graaf Zindendorf nog 2 ducaten voegde — begaven zij zich te voet naar Kopenhagen, om vandaar door bemiddeling van den kamerheer Von Plesz, een vriend van Zinzendorf, op een Hollandsch schip naar West-Indië over te steken.

Hun voorbeeld werd door anderen gevolgd. In 1733 begaven Matthias Stack en een zijner neven, Friedrich Stack, zich met Christaan David, den timmerman, die het eerste huis in Herrnhut gebouwd had, naar Hans Egede in Groenland, om dezen bij zijn zendingsarbeid daar behulpzaam te zijn. Anderen gingen naar Lapland, naar St.-Croix, naar Noord-Amerika, een zelfs naar Zuid-Afrika. De voorbereiding van het Herrnhuttersche zendingswerk in Georgië door August Gottlieb Spangenberg leidde tijdens diens verblijf in Amsterdam tot besprekingen met verschillende autoriteiten, o.a. met de Bewindhebbers der Geoctroyeerde Societeit. Als gevolg hiervan werd ook Suriname in het kader der werkzaamheden opgenomen. Drie verkenners werden in 1735 uit Herrnhut uitgezonden, die op 19 December van dat jaar na een moeilijke reis te Paramaribo aankwamen. Een hunner Heinrich Christoph von Larisch, vroeger page van Zinzendorf, overleed spoedig na aankomst op reis naar het binnenland. De beide andere verkenners, Georg Piesch en Georg Berwig keerden na eenige maanden naar Herrnhut terug, om verslag van hun reis uit te brengen. Veel bemoedigends hadden zij niet te melden, maar niettemin werd de laatste in 1738, dit maal vergezeld door zijn vrouw en een ongehuwden broeder Michael Tannenberger, opnieuw naar Suriname gezonden. Rosina Berwig overleed daar op 23 Juli 1739, de eerste der vele Duitsche of Moravische vrouwen, die nog steeds vol moed en volharding met haar mannen uittrekken, om haar beste krachten aan het zendingswerk te wijden.

Dat eischte, vooral in de eerste jaren, maar ook nog lang daarna, niet alleen moed en volharding, maar ook een meer dan gewoon opgewassen-zijn tegen vermoeienissen en ontberingen, die zelfs

menigen man te sterk zouden zijn. „Dèdè-kondré", het land der dooden, als zoodanig was het binnenland van Suriname in de 18e eeuw bekend en berucht. Een gepaste naam, want de annalen der Broedergemeente gewagen ervan, hoevelen der zendelingen in het bosch en op de rivieren het leven gelaten hebben, hoevelen hunner vrouwen ook, al zijn er onder haar ook enkelen geweest, die tegen de noodlottige invloeden van het klimaat en andere bezwaren opgewassen bleken.

* * *

Een dier vrouwen was Anna Maria Kersten, geb. Tonn. Op 11 Januari 1723 werd zij te Zedkittel, een klein dorpje in Moravië bij de Boheemsche grens, geboren. Zelden tot op onze dagen heeft in die streken orde en rust geheerscht. De Hussieten-oorlog had het land in vuur en vlam gezet; de 30-jarige oorlog vermeerderde nog de ellende, vooral op het platteland. En nog lang daarna tot in de 18e eeuw werden de onderlinge oorlogen der Duitsche vorsten op Boheemsch en Moravisch grondgebied uitgestreden. En, al woedden er ook geen buitenlandsche oorlogen, vervolging van andersdenkenden ging onder de Habsburgsche heerschappij onverpoosd voort.

Vele vervolgden, of menschen, die hun veiligheid en hun leven bedreigd achtten, trachtten dan ook een goed heenkomen te vinden op Saksisch grondgebied, waar op de particuliere bezittingen van Graaf Zinzendorf in het eerste vierdedeel der 18e eeuw de grondslagen gelegd werden voor het centrum Herrnhut. Onder deze vluchtelingen uit Moravië behoorde ook het gezin Tonn, vader, moeder en drie kinderen. Twee malen reeds was de vader, wegens zijn Evangelische geloofsbelijdenis, eenmaal met 28 lotgenooten, gedurende een half jaar in de gevangenis opgesloten. Het verblijf daar had hem door koortsen zoozeer verzwakt, dat hij, vrijgelaten, nauwelijks zijn kamer op en neer kon loopen. Toch besloot het gezin na lange aarzeling gehoor gevende aan den raad van een, reeds vroeger uitgeweken, familielid, tot het waagstuk, den langen, gevaarlijken tocht door Bohemen te aanvaarden, om te trachten, zich bij de andere Moraviërs in Saksen te voegen.

In den nacht ging de moeder met een tweejarig kind op den rug en vergezeld door een neef, die een ander kind droeg, op weg. De vader volgde kort daarna met zijn, toen 8-jarig dochtertje Anna Maria. Na allerlei gevaren doorstaan te hebben, slaagden na acht dagen vader en moeder met twee kinderen erin, Saksen te bereiken. De neef met het middelste meisje was onderweg gevangen

genomen en werd eerst na 9 maanden in vrijheid gesteld, maar, als straf voor het uitwijken van het gezin Tonn, werd de grootvader, die achtergebleven was, daarna opgesloten. Hij eindigde zijn leven in de gevangenis.

De uitgeweken familie vond na den gelukkig volbrachten tocht een veilige woonplaats te Gnadenfrei in Saksen te midden van geloofsgenooten. In 1748 werd daar een zusterhuis gesticht, waar Anna Maria Tonn gedurende eenigen tijd verblijf hield, om daarna naar Zeist verplaatst te worden. Na een reis in het gevolg van Graaf Zinzendorf, die eenige malen de vestigingen zijner Gemeente in Holland, in Engeland en in Amerika bezocht, werd haar een werkkring aangewezen in de meisjes-afdeeling te Heerendijk in Utrecht, waar sedert eenige jaren, sedert 1736, de Moravische Broeders een nederzetting hadden.

In 1765, dus op 42-jarigen leeftijd, huwde zij met den zendeling Johann Paulsen, afkomstig van Bornholm, die reeds geruimen tijd in Zeist was en twee jaren later met zijn vrouw naar Suriname gezonden werd. Hier kwam het echtpaar op 20 Mei 1767 aan en werd kort daarna naar het binnenland gedirigeerd en wel naar de zendingspost Saron aan de Saramacca, ongeveer op dezelfde breedte als de Joden-Savanna aan de Suriname-rivier gelegen. Daar en door reizen van andere posten uit trachtten de zendelingen aanraking te verkrijgen met de Indianen en met de, in het bosch levende en voor een groot deel nog niet op bepaalde plaatsen gevestigde, van de plantages weggeloopen, negerslaven. Een uiterst moeilijke taak, want, afgezien nog van de bezwaren, verbonden aan de tochten langs de rivieren en kreken in het binnenland, negers en Indianen beiden wantrouwden de blanken, ook al kwamen dezen ongewapend en met de beste bedoelingen bezield tot hen. In den tijd, toen het echtpaar Paulsen zich naar Saron begaf, was de toestand in het binnenland vrij rustig. Enkele jaren tevoren, in 1761 en 1762 waren met verschillende groepen wegloopers overeenkomsten gesloten, waardoor gedurende eenigen tijd aan de vijandelijkheden tusschen blanken en negers een einde kwam.

Maar, het Surinaamsche bosch duldde geen vreemde indringers! De gevaarlijkste vorm van malaria, vermoedelijk wel door de ingevoerde slaven uit Afrika medegebracht en door heirlegers muskieten in Suriname verspreid, liet slechts weinigen, die zich in het binnenland waagden, onaangetast. Ook Paulsen viel eraan ten offer en overleed na een ziekte van 11 dagen op 22 September 1768, slechts 4 maanden na zijn aankomst in Suriname. Zijn weduwe keerde kort na zijn overlijden naar Paramaribo terug.

* * *

Hier in de hoofdplaats was een andere tak der zending werkzaam, nl. die, welke zich de belangen der stadsnegers en van die uit den naasten omtrek had aangetrokken. Tevens moesten daar, gelijk trouwens ook op de buitenposten, de zendelingen trachten, in hun eigen onderhoud te voorzien en bij te dragen in de kosten, aan het werk verbonden. De algemeene leiding in Suriname was destijds in handen van een Broeder, Anton Andreas Lawatsch, een afstammeling dergenen, die vroeger in Bohemen een gemeente gesticht hadden. Na in verschillende functies in de Broedergemeente o.a. in Engeland, in Pennsylvanië en in Duitschland, werkzaam geweest te zijn, werd hij in 1764 naar Suriname gezonden. Hier was hij zeven jaar met groote energie werkzaam en overleed op 14 November 1771, te Paramaribo, waar hij op het toenmalige kerkhof der Gemeente begraven werd. Eenige jaren na zijn dood werd als zijn opvolger aangewezen Christoph Kersten. Ook deze had, evenals vele leden der Gemeente, toen hij zijn arbeid in Suriname aanving, reeds een veelbewogen levensperiode achter zich. In 1733 in Staats, een dorpje in de Altmark (het Westelijk gedeelte van Brandenburg), als zoon van den koster geboren, kwam hij op 16-jarigen leeftijd in de leer bij een oom, bij wien hij het beroep van kleermaker leerde. Evenals vele Duitsche arbeiders ging hij na eenigen tijd op de z.g. „Wanderschaft" met slechts een, toevallig onderweg gevonden, ducaat als reisgeld. Na eenige zwerftochten door steden en dorpen kwam hij in 1758 in het gebied van Graaf Zinzendorf, waar hij enkele maanden later als lid der Gemeente aangenomen werd. Nadat hij hier in verschillende, minder belangrijke functies werkzaam geweest was, riep Johannes Watteville, een der opvolgers van Zinzendorf (die in 1760 overleden was), vrijwilligers op, die bereid waren, naar Suriname te gaan, ten einde daar onder leiding van Lawatsch werkzaam te zijn. Kersten meldde zich hiervoor aan en werd met twee andere Broeders, Schmidt en Krohn, uitgezonden, om te Paramaribo de kleermakerij, die daar reeds vroeger geweest was, naast den zendingsarbeid weder tot bloei te brengen. Zooals de gewoonte was, gingen ook deze zendelingen weder te voet op reis naar de Nederlanden, waar zij zich te Amsterdam inscheepten, en na een reis van 11 weken in het begin van November 1765 te Paramaribo aankwamen.

Hier werd ruim $2^1/_2$ jaar later een huis gekocht, dat door een zekeren Von Kanitz, Majoor bij de Societeits-troepen gebouwd was en op dat tijdstip toebehoorde aan den Overste Mayer. Deze vroeg voor huis en erf een bedrag van *f* 5000.— H.Ct. Op 15 Ja-

nuari 1767 werd het huis in publieke veiling door de Broeder-gemeente verworven voor ƒ 3543.—. In het koopcontract, dat op 22 Juni 1768 door Ren. van Laar, Lawatsch en C. Kersten „in Compagnie doende voor al de Evangelisch Vereenigde Broederen" werd onderteekend, was vastgesteld, dat dit bedrag voldaan moest zijn binnen 1 jaar en 6 weken, te betalen in drie termijnen. Hier werd nu de kleermakerij gevestigd en hieruit hebben zich in den loop der jaren de zaken ontwikkeld, die nog thans onder de firma C. Kersten & Co. gedreven worden. Weinigen zullen er wel zijn, die in Suriname geweest zijnde, niet met deze zaken op de eene of andere wijze in aanraking gekomen zijn.

* * *

Enkele maanden daarna kwam de zendeling Paulsen, zooals boven vermeld, met zijn vrouw in Paramaribo aan en overleed kort na zijn aankomst op de hem en zijn vrouw aangewezen post. Op 20 Januari nu huwde Kersten met de weduwe Paulsen en het echtpaar kreeg daarna opdracht, zich naar Kwama te begeven, een zendingspost aan de Boven-Suriname, een eind boven het tegenwoordige Boschnegerdorp Grandam. De reis daarheen duurde 14 dagen en was het begin van een 19-jarige werkzaamheid van het echtpaar in Suriname, een periode van reizen en trekken onder de moeilijkste omstandigheden, waarin de moedige vrouw haar echtgenoot op de meeste zijner tochten vergezelde. Er is van deze tochten eigenlijk betrekkelijk weinig bekend; in de dagboeken der zendingsposten worden zij als iets heel eenvoudigs voorgesteld en vrijwel uitsluitend aankomst en vertrek der zendelingen aangeteekend. Er wordt niet opzettelijk melding gemaakt van de moeite, die de zendelingen zich gaven om met de in het bosch levende vrije negers en met de Indianen in aanraking te komen, van de gevaren van velerlei aard, die zij daarbij trotseerden, van het wantrouwen en de tegenwerking, die zij van verschillende zijden ondervonden en evenmin van de rol, die hun vrouwen bij het bekeerings- en beschavingswerk in het binnenland in die tijden gespeeld hebben. Slechts de brieven, die eenigen harer nu en dan naar de autoriteiten en de achtergebleven betrekkingen in het vaderland schreven, geven daarvan eenig denkbeeld. En de indruk, dien men uit die geschriften verkrijgt, is vooral deze, dat beiden, mannen en vrouwen, eigen ongemakken slechts licht telden, hoe zwaar zij ook soms te dragen waren, maar vóór alles het slagen van hun arbeid in het oog hielden en zich innig verheugden, als zij weder eenig succes bereikt hadden.

Toen het echtpaar Kersten na de bezwaarlijke reis op 17 October 1769 te Kwama aankwam, bleek het, dat hun hulp daar zeer noodig was. Twee broeders, die daar sedert eenigen tijd gestationeerd waren, Johann Nitschmann en Rudolph Stoll, waren beiden doodziek. Weldra kregen de beide nieuw-aangekomenen eveneens zware koortsen en andere ongesteldheden, die zij echter gelukkig doorstonden, om daarna met moed en opgewektheid hun arbeid te beginnen. Die werd weldra met een zeker succes bekroond. De negers waren dáár over het algemeen niet onwelwillend; sommigen hunner zochten zelfs uit eigen beweging aanraking met de blanken, vooral, toen zij te weten kwamen, dat Kersten kleeren kon maken en op de cither kon spelen. Van die factoren om de belangstelling op te wekken, werd gaarne gebruik gemaakt, om het eigenlijke doel, het bekeeringswerk, te bevorderen. Dit laatste had echter van de zijde van andere heidensche Boschnegers heftigen tegenstand ten gevolge; vooral de „gadoe- en „wisi-mannen" (priesters en waarzeggers) zetten hun stamgenooten, o.a. door bemiddeling der vrouwen, op tegen de zendelingen, die een ernstig gevaar voor het verlies van hun invloed en overwicht opleverden.

Eén der hoofden, een zekere Abini, die aan de hooger op gelegen Senthea-kreek woonde, had vertrouwen in hen en toonde dat door zijn zoon Arrabini aan hen toe te vertrouwen. Eenigen tijd na de aankomst van Kersten en zijn vrouw op Kwama beproefden de tegenstanders echter met geweld, den jongen man te noodzaken, zijn verzorgers te verlaten. Zij kwamen, gewapend met geweren en houwers naar de zendingspost, doch Arrabini weigerde met hen mede te gaan en wist hen ten slotte te bewegen, goedschiks terug te trekken. Dit optreden der heidenscheBoschnegers was verklaarbaar; Arrabini werd kort daarna kapitein van een der dorpen en was bestemd, na den dood van zijn vader dezen als „granman" op te volgen. De verhouding van het Bestuur tot de wegloopers, die sedert de met eenigen hunner gesloten overeenkomsten wel vrijnegers genoemd werden, was destijds gedurende eenige jaren vrij bevredigend. Als waarborg voor het nakomen der bepalingen van de gesloten overeenkomsten moesten gijzelaars in Paramaribo verblijf houden en een nieuw gekozen hoofd moest ten genoege van het Bestuur aantoonen, dat de keuze op de bij den stam gebruikelijke wijze geschied was. Daarna werd hij door het Bestuur als zoodanig erkend. In Juni 1767 geschiedde dit met Arrabini, waardoor de zendelingen geen onbelangrijken steun bij hun arbeid onder de vrijnegers verkregen. Ook het Bestuur was ten opzichte der Herrnhutter zending van houding veranderd. De

Gouverneurs Wigbold Crommelin en Jan Nepveu, vooral de eerste, zagen het belang in, dat gelegen was in het bekeerings- en beschavingswerk onder de negers in het binnenland en kwamen daarom de zendelingen in verschillende opzichten tegemoet, een groot verschil met ruim 30 jaren vroeger, toen men hun pogingen met eenigen spot en met onverschilligheid bejegende en hen zelfs in Paramaribo van hoogerhand op verschillende wijzen tegenwerkte.

Anna Maria Kersten verhaalt omtrent de bekeering van dezen Boschneger-kapitein merkwaardige dingen, die levendig herinneren aan de verhalen omtrent het bekeeringswerk der Angelsaksische en Frankische missionarissen onder onze Saksische en Friesche voorvaderen. Arrabini beproefde op zekeren dag de macht der goden, waaraan zijn stamgenooten geloofden. Hij waagde het, een met lappen en andere dingen versierde paal, waarbij geofferd werd, te verbranden en, toen hem daarna geen onheil, waarvoor hij wellicht inwendig wel gevreesd had, trof, ging hij verder en begaf zich naar een kreek, waar een door den stam als godheid vereerde kaaiman leefde. Toen hij dit dier opgespoord had, sprak hij het ongeveer aldus toe: „Indien gij een god zijt, zal mijn schot u geen schade toebrengen; zijt gij echter een dier, dan schiet ik u dood". Tevoren had hij zijn geweer van een sterke lading voorzien en trof daarop met een doodelijk schot den vereerden kaaiman. Priesteressen van den stam hadden hem van te voren voorzegd, dat hij toch zeer zeker de wraak van de godheid te duchten had en werkelijk trof hem na enkele dagen een ongeval bij het houthakken in het bosch. De heidensche partij triomfeerde, maar Kersten en zijn vrouw namen de verpleging op zich en de patient herstelde. De godheid, die zich zoo haar prooi zag ontgaan, werd daarna door het offeren van een kip door de heidenen bevredigd en kort daarna werd Arrabini als eerste onder de vrijnegers door Kersten gedoopt. Dat geschiedde op 6 Januari 1771. Zonder tegenwerking van de heidensche bevolking der streek ging dat niet. De kapitein van een naburig dorp, Atam, kwam met eenige zijner volgelingen, gewapend met geweren en houwers, om den blanken rekenschap van hun inmenging in negerzaken te vragen. Een heftige discussie ontspon zich. Wat wilden de blanken toch, zoo vroeg de kapitein. Negers hadden nu eenmaal andere goden, dan zij; die zouden zonder twijfel den gedoopten Arrabini hun wraak doen gevoelen. Het land was van de negers en ieder diende zich bij zijn eigen goden te houden! De kalmte en vastberadenheid der zendelingen maakte echter den gewenschten indruk en ten slotte wist Arrabini

de heidenen te bewegen, zonder gewelddadigheden te plegen, af te trekken. Deze man overleed in 1821; gedurende meer dan 40 jaren deed hij, geholpen door andere, later bekeerde negers zijn best, het werk der zendelingen onder zijn stamgenooten zooveel mogelijk te bevorderen.

* * *

Het werd echter na eenige jaren wenschelijk geoordeeld, o.a. in verband met de omstandigheid, dat de negers zich voor een groot gedeelte nog niet blijvend op bepaalde plaatsen gevestigd hadden, de zendingspost te Kwame op te heffen en als centrum voor de werkzaamheid aan de Boven-Suriname en de Saramacca-rivier zich op een geschikter punt te vestigen. Tevoren had het echtpaar Kersten enkele maanden in Paramaribo doorgebracht. Op 12 Juli 1772 kwamen zij weder de Kwama terug, met open armen ontvangen door den eenigen, daar achtergebleven zendeling Rudolph Stoll, die gedurende hun afwezigheid met zware koortsen had te kampen gehad.

Daarna werd het volgende jaar tot de verhuizing naar een plaats, lager aan de rivier besloten. Deze nieuwe vestiging kreeg, of liever behield den naam Bambey. Deze naam, die aan het heidendom herinnerde, was den zendelingen eigenlijk niet aangenaam, zij hadden toch de gewoonte aan hun vestigingen Hollandsche of Duitsche namen te geven, als Hoop en Pilgerhut, of anders benamingen aan den Bijbel ontleend, als Saron, Ephraim, enz. Sommige negers hadden echter vrees voor den naam Kwasse, die aan een stroomversnelling even boven de post gegeven was wegens de aanwezigheid van een „gadoe", die zich daar sedert eenige jaren gevestigd zou hebben. Daarom vermeden zij het uitspreken van dezen naam om niet de aandacht van den „gadoe" te trekken en zijn toorn niet op te wekken, een voorzichtigheids-maatregel, die nog tegenwoordig de Boschnegers ten opzichte van bepaalde plaatsen en stroomversnellingen in acht nemen. De Commandant van de naaste militaire post, de vaandrig Daumitz, die veel met de zendelingen in aanraking kwam, had den naam Bambey, dien de negers minder gevaarlijk achtten, reeds aan het Bestuur gemeld en Kersten en de zijnen berustten er daarom maar in.

Eenvoudig was zulk een verhuizing van de eene naar de andere plaats intusschen niet bepaald. Bambey lag vier dagreizen beneden Kwama en om er langs de rivier te komen, moesten drie groote vallen gepasseerd worden. Verder moest voor de zendingspost een groote ruimte in het bosch opengekapt, het gevelde hout ver-

brand en kostgronden aangelegd worden. Daarmede belastte Stoll zich, geholpen door eenige negers. Eenige maanden gingen met deze voorbereidingen voorbij. Op 8 Juli vertrok Stoll naar de nieuwe woonplaats, reisde een paar malen heen en terug en op 21 December begaf het echtpaar Kersten zich met de laatste bagage daarheen voor de definitieve vestiging.

Een pleizierreisje was dat niet bepaald. Na een tocht van zes uren te voet door het bosch konden zij zich met hun negers inschepen om de rivier af te varen. Drie malen moesten de zwaarbeladen booten gelost worden, om de bagage langs den val te dragen en daarna weder in te laden. De reizigers waren herhaaldelijk genoodzaakt tot over de knieën door het snel stroomende water te waden, maar de tocht werd gelukkig volbracht en op 28 December kwam het echtpaar Kersten behouden te Bambey aan.

Drie jaren waren zij daar werkzaam, in den beginne kampende tegen allerlei tegenspoeden. Vooreerst waren de huizen blijkbaar op een ongeschikte plaats gebouwd. In Februari 1775 deden zware regens de rivier zoozeer zwellen, dat het water buiten de oevers trad en hun huizen in den nacht overstroomde. Getracht werd door dammen het water te keeren, wat aanvankelijk eenigszins hielp, maar in Maart herhaalde zich onverwacht de overstrooming gedurende den nacht, zoodat alles onder water stond en er niets anders opzat, dan naar een hoogere plek te verhuizen.

Stoll ging in Januari naar Paramaribo, om daar in het huwelijk te treden. Op 9 Juli kwam dit echtpaar na een reis van 9 dagen te Bambey terug, vergezeld door een ongehuwden broeder Rose. Kort daarna werd de jonge vrouw ernstig ziek en overleed op 13 Augustus. Eva Rosina Stoll was de eerste, die op het, nog niet geheel aangelegde kerkhof begraven werd. Anna Maria Kersten sukkelde eveneens en moest zich tot herstel harer gezondheid eenigen tijd naar Paramaribo begeven. Maar in weerwil van al die tegenspoeden werkten allen, naast hun zendingsarbeid ijverig aan de inrichting der nederzetting, zoodat gemeld kon worden, dat op het eind van het jaar 200 koffieboomen geplant en bananen- en cassavegronden aangelegd en beplant waren. Bij al deze werkzaamheden arbeidde Kerstens vrouw onvermoeid mede; Kersten schrijft in zijn dagboek, dat zijne „alte Anna Maria" als een boerin den geheelen dag bezig is, „Alt" was trouwens niet ongepast; zij was inmiddels 52 jaar geworden, 10 jaar ouder dan haar echtgenoot.

* * *

Drie jaren duurde de werkzaamheid van Kersten, steeds ijverig geholpen door zijn vrouw te Bambey, vanwaar verschillende reizen o.a. naar Saron aan de Saramacca en naar Hoop aan de Corantijn gemaakt werden. Toen werd een nieuwe werkkring aan het echtpaar aangewezen. Na den dood van Lawatsch was de algemeene leiding in handen geweest van een paar achtereenvolgens uit Europa uitgezonden zendelingen, die echter kort na hun aankomst in Suriname waren overleden. Nu werd deze functie aan Kersten opgedragen, die voortaan te Paramaribo verblijf diende te houden. Zoo begon een nieuwe periode in het leven van het bedrijvige echtpaar, die nog acht jaren zou duren en een voortdurende afwisseling van harden arbeid, vermoeiende reizen, voldoening over bereikte successen, maar ook vaak teleurstelling wegens tegenwerking medebracht.

„Toiling, rejoicing, sorrowing,
„Onward through life he goes;

deze regels uit het bekende gedicht „The village blacksmith", hadden ook voor het echtpaar Kersten geschreven kunnen worden.

De zendings-arbeid richtte zich nu vooral op de stadsnegers, vrijen en slaven. Gedurende eenigen tijd was deze naast de kleermakerij verzorgd door den zendeling Johann Simon Rose, die gedurende 15 jaren — van 1768 tot 1783 — in de stad werkzaam was. Kersten en zijn vrouw zetten dezen arbeid met kracht voort en de eerste had de voldoening, dat zijn prediking de aandacht en de belangstelling der blanken, zelfs der hoogst geplaatsten trok. Deze belangstelling openbaarde zich vooral, toen in 1778 de eerste neger-kerk te Paramaribo geopend werd. Op 23 April van dat jaar was het gebouw gereed en op 31 Mei werd het ingewijd. De belangstelling — en wellicht nieuwsgierigheid — was zóó groot, dat, toen op 21 Juni de Commandeur met zijn vrouw onder het gehoor waren, deze het gewenscht achtte, een soldaat voor den ingang op post te zetten. Bij een volgende gelegenheid deelde Kersten eerst in het Hollandsch mede, dat de godsdienstoefeningen vooral voor de negers bedoeld waren, waarom hij zijn preek daarna in het Neger-Engelsch voortzette. Als het grootste succes beschouwde het echtpaar het, dat op 31 Juli 1776 een 45-jarige neger gedoopt kon worden, de eerste te Paramaribo, evenals 6 jaren tevoren Arrabini de eerste der gedoopte Boschnegers geweest was.

Langzamerhand begon echter de langdurige, zware arbeid in de tropen Kersten te zwaar te worden. Van zijn jeugd af had hij met zijn oogen gesukkeld en deze waren in den loop der jaren er zoozeer op achteruit gegaan, dat hij in een zijner brieven zich over

zijn schrift verontschuldigde, daar hij, zelfs met een bril nauwelijks kon zien. In 1782 werd hij zwaar ziek, zoodat hij na zijn gedeeltelijk herstel geruimen tijd aan handen en voeten verlamd was. Dit herstelde zich echter vrijwel, zoodat hij in 1782 nog met zijn vrouw een reis naar de posten in het binnenland kon maken. Dit was echter zijn laatste reis in Suriname; hij werd opnieuw zwaar ziek en bleef geruimen tijd volkomen verlamd, zoodat hij tot geen arbeid meer in staat was. In 1783 verzocht hij daarom, afgelost te worden en toen in Maart van het volgende jaar zijn opvolger aangekomen was, gaf hij dezen zijn arbeid over en vertrok met zijn vrouw naar Europa.

* * *

Op 30 Mei kwam het echtpaar in Amsterdam aan en reisde daarna door naar Gnadau in Saksen, waar zij hun laatste levensjaren in welverdiende rust zouden doorbrengen. De verlamming herstelde zich gedeeltelijk, behalve die in de vingers en, zoolang zijn krachten het hem veroorloofden hield Kersten door bezoeken aan vrienden en geloofsgenooten het contact met zijn gemeente levendig. Na een korte ziekte overleed hij op 5 Februari 1795.

Zijn vrouw, nu voor de tweede maal weduwe, overleefde hem nog bijna 11 jaren. Zoolang zij kon, hield zij zich met huiselijken arbeid bezig. In de laatste jaren van haar leven was zij daartoe echter niet meer in staat, maar tot haar dood bleef zij opgewekt en helder van geest. Zij overleed op 1 April 1803, op bijna 80-jarigen leeftijd, een zeldzaam voorbeeld van een vrouw, die in weerwil van harden arbeid in de tropen onder de moeilijkste omstandigheden toch gezondheid en opgewektheid wist te bewaren.

(De gegevens voor deze bijdrage zijn voor het grootste gedeelte ontleend aan:

F. Stähelin, Die Geschichte der Brüdergemeine in Berbice und Suriname im 18en Jahrhundert. Herrnhut en Paramaribo.)

TOBAGO

Een bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche kolonisatie in tropisch Amerika

I

DOOR

W. R. MENKMAN

Wie er zich van op de hoogte wil stellen welk aandeel ons volk gehad heeft in de Europeesche occupatie der nieuwe wereld, moet zich niet bepalen tot de geschiedenis van Suriname en Curaçao, onze Amerikaansche vestigingen van tegenwoordig.

Dat wij ons ook in Noord Amerika hebben laten gelden (Nieuw Nederland), dat onze vlag over een veel grooter deel der Guyanas gewaaid heeft dan ons tegenwoordige grondgebied in deze Zuid-amerikaansche kuststrook (Berbice, Demerary, Essequibo, Cayenne) en dat onze invloed zich bezuiden de Amazone-monding over een belangrijk territoir uitgestrekt heeft (Nederlandsch Brazilië of Nieuw Holland), is algemeen bekend. Maar ook in de Caraibische Zee is door ons voorgeslacht meer verricht dan het koloniseeren van hetgeen aldaar thans nog Nederlandsch is, de Nederlandsche Antillen, of het bestuursressort Curaçao.

Een wel zeer merkwaardige geschiedenis is die onzer nogal eens onderbroken activiteit, van ten minste vijftig jaar gedurende de zeventiende eeuw, met betrekking tot het eiland Tobago, een der kleine Antillen, gelegen ten noordoosten van Trinidad.

Laatsgenoemd eiland is Spaansch gebleven tot 1797, toen de Engelschen er zich van meester maakten; Tobago veranderde, voor de zooveelste en laatste keer, van vlag in 1803, toen een Engelsche vloot het opnieuw aan de Franschen ontnam [1]). Sedert zijn de beide eilanden deel blijven uitmaken van het Britsche rijk en in 1889 werden zij tot één bestuursgebied vereenigd.

Nog kleiner dan ons Curaçao, heeft Tobago evenwel het voor-

---

[1]) Cambridge modern history, IX, 248.

deel van een vruchtbaren vulcanischen bodem, voor de cultuur van tropische landbouwgewassen geschikt, alsmede van de aanwezigheid van stroomend zoet water, dat in riviertjes en beeken van het hoogland vloeit en de dalen besproeit.

En aangezien het eiland bovendien natuurlijke havens bezit, aan de eischen der zeventiende-eeuwsche scheepvaart beantwoordend, voldeed het aan de voornaamste voorwaarden welke destijds vervuld moesten worden om een tropisch gebied geschikt te doen achten voor de vestiging eener volkplanting, met het doel waardevolle producten te verkrijgen voor de Europeesche markt. Dit was het waarom het onzen Nederlandschen kooplieden-kolonisatoren te doen was, bij hun overzeesche ondernemingen, waartoe zij aanzienlijke kapitalen aanwenden en groote risico's aanvaarden wilden.

Dat ondanks alle voordeelen welke het bood, Tobago niet in bekwamen tijd een tropisch lustoord en een model-kolonie geworden is, moet geweten worden aan de onrust der tijden en den onderlingen naijver der Europeesche mogendheden.

Thans herbergt het eiland een hoofdzakelijk landbouwende bevolking van circa 25000, voor de overgroote meerderheid negers; het voornaamste uitvoerproduct is cacao.

Gelooven de tegenwoordige inwoners nog steeds [1]) dat Tobago het eiland van Robinson Crusoe was? Daniël Defoe, die in 1719 zijn wereldberoemd geworden boek uitgaf, nadat captain Woodes Rogers in 1712 het verhaal van Alexander Selkirk's leven op Juan Fernandes gepubliceerd had, kende misschien Tobago door eigen aanschouwing — of had er veel van gehoord — en het is wel zeer duidelijk dat laatstgenoemd eiland hem voor den geest gestaan heeft. In 1659 echter, het jaar waarin Robinson zijn kluizenaarsbestaan aanving, was Tobago door blanken bewoond, zooals de geschiedenis van het eiland ons leeren zal.

„I came on shore here on the 30th of September 1659", zoo laat Defoe zijn held diens primitieve tijdrekening aanvangen; drie dagen te voren had volgens een authentiek journaal een Hollandsch slavenschip Tobago verlaten, waar het water geladen had, de Sint Jan, 1 November van genoemd jaar op Roques gestrand [2]).

---

[1]) Fred. A. Ober, A guide to the West Indies; Fred. Oudschans Dentz, Zinnebeelden en motto's van eenige West-Indische Koloniën, De Navorscher, 74ste jaarg. 1925.

[2]) Documents illustrative of the history of the slave trade to America, ed. by Elizabeth Donnan, publ. by the Carnegie Institution of

Na den Crusoe-roman zijn er nog heel wat meer Robinsonades geschreven en in één daarvan wordt Tabago met name genoemd als het eiland waarop zich de geschiedenis afspeelt [1]).

Dat de Nederlanders een belangrijke rol in de — zeer bewogen — geschiedenis van Tobago gespeeld hebben, zou licht vergeten kunnen worden; de Encyclopaedie van Nederl. West-Indië (bladz. 674: Tabago) behandelt haar alleen — en Warnsinck [2]) hoofdzakelijk — voor zoover zij met die van Suriname samenhangt (tocht Abraham Crijnssen 1667), Hamelberg gaf er een overzicht van [3]), Kesler een beter [4]).

Alle bronnen zijn hiermede niet uitgeput en zij zijn ook niet zoo gemakkelijk te bereiken. Zoo is het ons bv. niet gelukt de hand te leggen op Woodcock's History of Tobago (1867), wat jammer is, want de schrijver, een Chief Justice, beschikte allicht over archivalia welke hier te lande onbekend zijn.

Aangaande de eerste kennismaking der Spanjaarden met Tobago, of Tabago, verkeeren wij in het onzekere. Dat Columbus het eiland in 1498 ontdekt zou hebben, zooals hier en daar beweerd wordt [5]), lijkt onjuist; de admiraal zeilde op zijn derde reis door de Boca del Sierpe de golf van Paria binnen en verliet haar weder door de Boca del Dragón, naar het noordwesten koersende [6]), zoodat hij toen Tobago zelfs niet gezien kan hebben. Ook in de Vespucciaansche litteratuur, betreffende de reis van 1499, is niets te vinden dat op een kennismaking met Tobago zou wijzen.

Washington, 1930, Vol. I, tweede gedeelte, zeventiende eeuw, documenten Nos 33, 34; E. B. O'Callaghan, Voyages of the slavers St. John and Arms of Amsterdam, New York colonial tracts III, Albany 1867.

[1]) Robinson — Gevallen van de oude en jongen Robinson enz., Amsterdam 1753.

[2]) Abraham Crijnssen, De verovering van Suriname en zijn aanslag op Virginië, 1667.

[3]) Vierde jaarl. verslag v.h. Gesch.-, Land-, Taal- en Volkenk. Gen. der Ned. Antillen.

[4]) West-Indische Gids, X, 527.

[5]) Encycl. Britannica; Encicl. univ. ilustr. Europeo-Americana; J. C. de Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeewezen II; de Navorscher, 40ste jaarg. 1890; J. J. Dauxion Lavaysse, Voyage aux Iles de Trinidad, de Tabago, de la Marguerite, et dans diverses parties de Vénézuéla, derde hoofdst., Paris 1812.

[6]) Kaart afgedr. door Cecil Jane in Select documents illustrating the four voyages of Columbus, uitg. Hakluyt Soc. 1930.

Dat het eiland zijn naam zou ontleend hebben aan de tabak, is natuurlijk mogelijk, maar staat niet vast. Was het hier dat de Spanjaarden voor het eerst zagen rooken, of waren zij met deze gewoonte der Indianen reeds op Columbus' eerste reis bekend geraakt en wel op Cuba? [1]).

Hoe moeilijk het zijn kan in de oude gegevens de eilanden der Carabische Zee onder hun tegenwoordige namen te identificeeren, weten wij uit de geschiedenis van Curaçao en Sint Maarten; ten opzichte van Tobago staan wij voor hetzelfde vraagstuk. Op de mappa mundi uit de nalatenschap van Leonardo da Vinci (overleden 1519) komt voor Tanabacoa, op de Turijnsche kaart van 1523 [2]) Tabagora; in beide gevallen werd bedoeld een plaats op de kust van Venezuela. Op laatstgenoemde kaart vinden wij ongeveer op de plaats van Tobago een eilandje met den naam Madalena. Isla Verde, bij Trinidad, op de kaart van Pietro Martire d'Anghiera (1511), is wel voor Tobago gehouden [3]), maar een blik op een andere oude voorstelling [4]) geeft ons eerder den indruk dat dit groene eiland (er waren oudtijds vele groene eilanden) Barbados moet zijn geweest.

Uit de verschillende Spaansche geschiedenissen der „conquista", welke tamelijk lang na dato geschreven zijn, blijkt niet dat de veroveraars zich spoedig om Tobago bekommerd hebben. Las Casas spreekt, in zijn verhaal der wreedheden waaraan zijn landgenooten zich tegenover de oorspronkelijke bewoners der nieuwe wereld schuldig gemaakt hebben, wel van een strooptocht op Trinidad in 1510 en van een lateren op hetzelfde eiland, maar niet van soortgelijke ondernemingen tegen Tobago [5]). Dit laatste echter zal ook wel behoord hebben tot de „islas inútiles", welke alleen in aanmerking kwamen om er menschenroof te bedrijven, ten einde de grootere en meer belovende der Antillen, vooral Española en Porto Rico, van arbeidskrachten te voorzien. Niet alleen op Trinidad, maar ook van Trinidad uit, werd menschenroof gepleegd.

---

1) Cecil Jane, zie vroeger; De Navorscher, 40ste jaarg. 1890; J. J. Dauxion Lavaysse, derde hoofdstuk, zie vroeger.

2) Afgedr. door Henry Harrisse in The discovery of North America.

3) Will. H. Babcock, Legendary islands of the Atlantic, p. 99. New York 1922.

4) A. E. Nordenskjöld, Facs. Atlas, p. 67.

5) Den Spiegel der Spaensche Tyranny ghesçhiedt in West Indiën . . ., Amsterdam 1620 (Holl. bewerking van Las Casas' verhaal); dito Fransche bewerking: Relation des Voyages et découvertes . . ., Amsterdam 1698.

Laatstgenoemd eiland wordt geacht omstreeks 1535 door de Spanjaarden bezet te zijn [1]; het thans nog bestaande plaatsje Sint Joseph, ten oosten van Port of Spain, werd in 1584 gesticht [2]; in 1588 zouden de Indianen van Trinidad verdwenen zijn [3]. Bekend zijn de verhalen van Sir Walter Raleigh, die in 1595 Sint Joseph vermeesterde en den Spaanschen gouverneur, Antonio Barreo, gevangen nam; de Spanjaarden van Trinidad dreven destijds niet alleen handel met de Indianen in de Guyanas, maar voorzagen zich in dat kustgebied ook van slaven, hetzij door roof, dan wel door koop, welke slaven dan voornamelijk op Margarita, het eiland ten westen van Trinidad, verhandeld werden.

Van de oude Spaansche geschiedenis van Tobago intusschen verteld een Engelschman ons het een en ander, t.w. Majoor John Scott, die in het midden der zeventiende eeuw veel West-indische ervaring opgedaan had en veel verhalen had vernomen en opgeteekend. Aangezien Scott ook aan krijgsbedrijven op Tobago deelgenomen heeft, is het goed hier iets over hem mede te deelen.

Hij kan niet de John Scott geweest zijn (fl. 1654—1696) die allerlei onoirbaars uitrichtte in Nieuw Nederland en elders [4], maar schijnt toch evenals deze laatste in Engeland minder goed aangeschreven te hebben gestaan en Samuel Pepys in ongelegenheid gebracht te hebben; „the diarist" zelf echter was nu ook niet bepaald een zeer achtenswaardig persoon.

Intusschen evenwel hechten de latere Engelsche historici (Rev. George Edmundson en Vincent T. Harlow) wel waarde aan de beschrijvingen en mededeelingen van den majoor John Scott, betreffende verschillende landen, welke hij bezocht en aangaande de personen die hij daar ontmoet heeft. Onder andere bestaat er van hem een Description of Tobago (Sloane MSS 3662 ff 47 B 49) in het Britsche Museum [5]. Hij spreekt daarin van een eerste poging tot kolonisatie van het eiland door Johan-

---

[1]) Précis de l'Histoire philisophique et politique des Deux Indes, naar het werk van l'Abbé Raynal; J. J. Dauxion Lavaysse, Voyage etc., derde hoofdstuk, zie vroeger.

[2]) J. J. Dauxion Lavaysse, Voyage etc., derde hoofdstuk, zie boven; Fred. A. Ober, A guide to the West Indies, zie vroeger.

[3]) J. J. Dauxion Lavaysse, Voyage etc., derde hoofdstuk, zie boven.

[4]) Dictionary of National Biography.

[5]) Afgedrukt in Colonising expeditions to the West Indies and Guiana 1623—1667 van Vincent T. Harlow.

nes Roderigo, die echter geen succes had in den handel met de Indiaansche inboorlingen en in 1614, ook wegens ziekte en muiterij onder zijn volgelingen, Tobago weder verliet en naar Trinidad de wijk nam. Dat Scot dezen „Spaniarde", die wel Juan Rodrigo of Juan Rodrigues geheeten zal hebben, een verhollandschten naam gaf, zou er op kunnen wijzen dat het verhaal uit den mond van Hollanders opgeteekend was.

De Engelschen hadden inmiddels reeds in het laatst der zestiende eeuw met Tobago kennis gemaakt. Wij hebben niet bevestigd gevonden dat zij in 1580 het eiland voor het eerst bezocht zouden hebben [1]), wel dat Lawrence Keymis in 1596, op zijn terugreis van Guyana, het onbewoond vond [2]); de inboorlingen hadden het waarschijnlijk verlaten wegens overlast van die van Dominica. Een zekere Gilbert, een der piloten van Keymis, vertelde dat hij vroeger op Tobago gewoond had en het zeer vruchtbaar had bevonden. Het verhaal eener Engelsche actie op Tobago van 1608 en van Engelsche aanspraken op het eiland van dat zelfde jaar [3]) zal wel, evenals dat van de ontdekking door Columbus in 1498, op een verwisseling met Trinidad berusten, welk laatste eiland in het jaar 1608 bezocht werd door Robert Harcourt, die er tabak van de Spanjaarden hoopte te kunnen koopen [4]).

De Engelschen zijn ons Nederlanders in de zestiende eeuw vóór geweest in de — voor vreemdelingen verboden — koopvaart op Spaansch en Portugeesch Amerika, d.w.z. in de vaart voor eigen rekening; van schepen en van scheepspersoneel van vreemde nationaliteit hebben de Spaansche en de Portugeesche handel op de nieuwe wereld al vroeg gebruik gemaakt, zoodat men ook bij ons te lande met de vaart bekend was.

Voordat de eeuw ten einde was hadden in ieder geval Nederlandsche koopvaarders evengoed als Engelsche, op eigen avontuur weten door te dringen, zoowel in de Caraibische Zee als tot de kusten van het Zuidamerikaansche vasteland; de Spaansche koloniale archieven bewaren een brief van Alvaro Mendez da

---

1) Encycl. Britannica.

2) De waerachtighe ende grondighe beschrijvinge van het groot ende Goudt-rijck Coninckrijck van Guiana, Amsterdam 1598.

3) Enc. univ. il., zie vroeger; Jaarl. verslag Gesch.-, Land-, Taal- en Volkenk. Genootsch. der Ned. Antillen, IV.

4) Hakluytus Posthumus or Purchas His Pilgrimes, Glasgow 1905/1907, XVI, 398.

Costa van 16 Januari 1599, waarin geklaagd wordt over het groote aantal Nederlandsche schepen, dat de verschillende eilanden en de continentale kusthavens bezocht om textiel- en andere goederen te verkoopen, of in te ruilen tegen de producten des lands [1]). Hier was dus sprake van clandestienen handel met de Spaansche kolonisten, die door het moederland niet in voldoende mate voorzien werden.

Op één punt waren wij niet ten achter bij de Engelschen, t.w. wat betreft het stichten van vaste posten voor den handel, op plaatsen waar men niet met kolonisten, maar met inboorlingen, met „wilden" te doen had; de Zeeuwsche forten Oranje en Nassau aan de Amazone dagteekenen van vóór 1600 [2]).

Dergelijke forten dienden ter bescherming van hen die achterbleven, want met de Indianen kon men niet zonder veel oponthoud den ruilhandel aan boord zelf verrichten. Op vaste punten kon men ruilgoederen achterlaten, om dan bij een volgend bezoek de inmiddels „ingehandelde" producten direct in te laden. Merkwaardige overeenkomst met de walvischvaart in het hooge Noorden en met de zoutvaart op de Kaap Verdische eilanden en West-Indië, twee bedrijven welke het eveneens noodig maakten dat scheepsvolk achtergelaten werd in onherbergzame oorden, ten einde den ondernemers oponthoud hunner schepen of schade te besparen.

Van zelf kwam men er bij de koopvaart op de „wilde kust" toe, het achtergelaten personeel tijdens de afwezigheid der schepen tabak (aanvankelijk het begeerlijkste product) te laten aanplanten; en van deze wijze van doen tot het speciaal voor dit oogmerk engageeren van „kolonisten", die beter voor het werk geschikt waren dan de scheepsgezellen, was maar een stap.

De kolonisatie op commercieele basis in de Guyanas, zoowel die der Engelschen als die der Nederlanders, is voorafgegaan aan de vestiging op de eilanden der Caraibische Zee, welke laatste in den aanvang der zeventiende eeuw begonnen is, terwijl de eerste uit de laatste jaren der zestiende dagteekent, Zij die koloniën vestigen wilden, verzekerden zich vooraf van de bewilliging hunner souvereinen, de Engelschen van die van hun vorst, de Nederlanders, later, van die der Staten Generaal; aanvankelijk stelden de onzen zich tevreden met paspoorten voor de vaart, naar onbekende landen en havens, nog nooit

[1]) G. Edmundson, The Dutch on the Amazon and Rio Negro . . . . The Eng. Hist. Review Vol. XVIII, Part. 1.

[2]) Joh. de Laet, Nieuwe Wereldt.

„beseylt nochte gefrequenteert" geweest (omstr. 1600) [1]. In Engeland werden tijdelijke commissies tot koloniseeren verstrekt, waarbij de Kroon de beschikking behield over het te bezetten gebied, doch ook wel erfelijke eigendomspatenten, zij het dan ook dat aan de houders eenige verplichtingen tegenover de Kroon werden opgelegd (Walter Raleigh 1585) [2]. De Tudors waren toegankelijker voor aanvragen van burgers dan de Stuarts, tenzij die burgers zeer vermogend waren en dan waren toch altijd voorspraak en steun van adelijke hovelingen, natuurlijk niet belangeloos verleend, wel haast noodzakelijk [2]. Ook kon de zucht van een Jacobus I om zich met Spanje te verzoenen aan de Engelsche pogingen tot kolonisatie in de nieuwe wereld belemmeringen in den weg leggen [3].

In het algemeen echter trok Engeland zich van de monopolistische aanspraken van Spanje op de Amerika's, voor zoover die aanspraken op pauselijke bullen berustten, al heel weinig aan, even weinig als de Nederlandsche Republiek.

Wie waren de Engelsche burgers, die kapitaal beschikbaar stellen konden voor de zeer avontuurlijke en riskante ondernemingen in tropisch Amerika en andere overzeesche landen? Wij zullen hier niet opsommen de namen van diegenen onder hen die van Nederlandsche afkomst waren en ons ook onthouden van beschouwingen over de economische en cultureele betrekkingen tusschen Engeland en de Nederlanden vóór, gedurende en na het tijdperk van Elisabeth. Die relaties waren nauwe en over het geheel had Nederland meer aan Engeland te geven dan omgekeerd, wat ook door hedendaagsche Engelsche historici erkend wordt.

Ook gingen Engelschen en Nederlanders samen, wat betreft het blanke personeel in de nederzettingen op de „wilde kust"; Robert Harcourt's kolonisten aan de Amazone in het begin der zeventiende eeuw behoorden tot beiderlei nationaliteit [4], die aan de Oyapoc van 1612 eveneens [5].

---

[1]) Gesch. der Koloniale Politiek v. d. Rep. der Ver. Nederl., door Mr. O. van Rees, 1868.

[2]) The Caribbees under the proprietary patents, door James A. Williamson, 1926.

[3]) Colonising expeditions to the West Indies and Guiana, zie vroeger.

[4]) The Caribbees under the propr. patents, zie boven.

[5]) The Dutch on the Amazon, zie vroeger.

Het heeft niet lang geduurd of men ging inzien dat vestigingen op de kleine Antillen meer zouden beloven dan die in de Guyanas. Manoa was een sprookje gebleken en zoowel Engelschen als Nederlanders waren beter kooplieden dan schatgravers; voor het stichten van een overzeesch tropisch rijk, naar het voorbeeld der Spanjaarden, om der wille van het geloof zoowel als tot het verwerven van materieele voordeelen (Harcourt), voelden in Engeland de kapitalistische ondernemers even weinig als in Nederland (Usselincx).

En voor hetgeen men wèl begeerde, naast handelsrelaties met de Spaansche koloniën, eigen volkplantingen, welke voor de Europeesche markt tropische producten konden leveren, kon men op de kleinere eilanden in de Carabische Zee beter terecht dan aan de wilde kust.

Die kleine eilanden waren door Spanje verwaarloosd, zoowel uit een oogpunt van kolonisatie als wat betreft de verdediging van het Caraibische Zeegebied tegen vreemde indringers; zelfs Barbados, voorpost bij uitnemendheid, was door de Spanjaarden niet bezet. En dat terwijl de kleine Antillen, dank zij den noordoost-passaat, destijds beter te bezeilen waren van noordwest-Europa uit, dan van de Spaansche centra in Amerika zelf.

Welke voordeelen boden deze eilanden niet aan voor het doel dat beoogd werd! Kleine eenheden, ieder voor zich door de zee omringd en afzonderlijk verdedigbaar, met een goed klimaat en niet of niet permanent bewoond door Indianen. Wanneer bodem- en luchtgesteldheid tropischen landbouw veroorloofden, inderdaad ideale vestigingsplaatsen!

Wij zien ook hier weder de Engelschen voorgaan. Een Engelsch schip, met versterkingen aan boord voor de, zeer vroegtijdig aangevangen, kolonisatie aan de Oyapoc, verzeilde in 1605 op St. Lucia; men stichtte op dit eiland en passant een kleine nederzetting, welke echter spoedig door de Caraiben vernietigd werd. Een tweede poging, maar nu een opzettelijk voorbereide, zien wij op Grenada in 1609; aan deze expeditie nam een schip deel dat toebehoorde aan een in Engeland gevestigd Nederlander, den ook door Purchas genoemden koopman Lull [1]), een der leden van de combinatie die den tocht financierde. Het verging de kolonie op Grenada niet beter dan die op St. Lucia.

Thomas Warner, die de expeditie van 1620 [2]) naar Guyana

[1]) The Caribbees under the propr. patents, zie vroeger; Purchas, XVI, 398, zie vroeger.

[2]) Colonising expeditions, zie vroeger.

onder Roger North medegemaakt had, vertrok 1622 [1]) weder van de Amazone, op zoek naar een betere gelegenheid, op de eilanden. Hij had van de vruchtbaarheid gehoord van St. Christopher (St. Kitts) en wendde dus daarheen den steven; dichterbij had hij even goed terecht gekund, t.w. op Barbados, maar dat eiland kende hij niet. Warner, die op eigen gelegenheid er op uitgetrokken was, kreeg in 1625 een commissie van Karel I en werd zoodoende de eerste Engelsche gouverneur, niet alleen van St. Kitts, maar ook van een aantal andere kleine eilanden; de eigendomsrechten bleven voorloopig onbeslist. Bedenken wij dat onder de eilanden waarover Warner, als ambtenaar van de Kroon, het gezag zou uitoefenen, ook Barbados genoemd werd, terwijl wel Barbuda bedoeld zal zijn, alsmede dat op St. Kitts zich ongeveer gelijk met de Engelschen ook Franschen gevestigd hadden, dan begrijpen wij waarom er later geschillen konden rijzen nopens souvereiniteits- en eigendomsrechten over de kleine eilanden in de Carabische Zee.

Spoedig kwam ook Barbados de aandacht vragen en wel naar aanleiding van een onderneming, op touw gezet door de Courteens, Londensche kooplieden van Nederlandsche afkomst. Over het geslacht Courteen (Courten—Koerten) geven verschillende Engelsche en Nederlandsche historici bijzonderheden, Kesler heeft er het een en ander over naverteld [2]) en de Engelsche biographische woordenboeken [3]) wijden er veel aandacht aan. De Courteens hadden handelshuizen in Londen en Middelburg en zij waren personen van groot aanzien, in Engeland en in Zeeland. Hier moge nog even vermeld worden dat ons Rijksmuseum een fraai portret bezit (1620, door S. Mesdach?) van Pieter Boudaen Courten, bewindhebber der West-Indische Compagnie voor Middelburg in de Kamer Zeeland bij de oprichting [4]), alsmede een van den in 1572 te Londen geboren Willem Courten (1617, door ?) en dat Thomas Gage [5]) in het laatst van 1637 te San Lúcar een schip aantrof dat aan Sir William Courteen toebehoorde en waarvan de kapitein een Hollander was, die te Dover woonde. Het is bekend dat de Nederlandsche en Engelsche

[1]) Colonising expeditions, zie vroeger.
[2]) West-Ind. Gids X, 537.
[3]) Kippis' Biographia Britannica; Dict. of National Biogr.
[4]) De Laet, Iaerl. Verhael, p. 34.
[5]) Nieuwe en nauwkeurige Reyse . . . Amsterdam 1682, vertaling van The English American.

handelsrelaties met het Iberisch schiereiland, even goed als met de Spaansche en Portugeesche koloniën, steeds gehandhaafd werden, onverschillig hoe de politieke verhoudingen waren. Als Engelsche concurrenten der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie traden in de latere jaren de Courtens blijkbaar ook op; in 1643 werden twee Engelsche schepen in de Oostindische vaart in beslag genomen en de V.O.C. betaalde in 1649 hiervoor £ 85000.–.– schadevergoeding aan William Courten, die als eigenaar optrad [1]).

In 1624 liep een schip van Sir William Courteen het eiland Barbados aan, dat onbewoond bevonden werd en geschikt voor kolonisatie. Captain Powell nam het voor Koning Jacobus in bezit en de Courteens zonden er kolonisten heen; in 1628 bedroeg hun aantal 1600 en had de onderneming reeds 10.000 pond sterling gekost [2]). Intusschen echter reikte de Engelsche Kroon ook voor de Westindische eilanden eigendomspatenten aan aristocratische gunstelingen uit.

Wij vinden genoemd het patent van 1627 aan James Hay, first Earl of Carlisle, waar o.a. de eilanden Sint Kitts, Barbados, Sint Eustatius en Sint Maarten onder vielen en dat van 1628 aan Philip Herbert, Earl of Montgomery (later Earl of Pembroke), waaronder Barbados en Tobago begrepen waren, terwijl later een nieuw patent het recht op Barbados aan Carlisle toekende [3]). In deze patenten werden de eigendomsrechten der „patentees" omschreven als equivalent aan die van „any bishop of Durham, within his bishopric or county palatine" en in dat van 1628 het tribuut, aan de Kroon verschuldigd, bepaald op „a wedge of gold a pound weight, when the King, his heirs or successors, shall come into those parts" (vertaling van den Latijnschen tekst) [4]).

Zoowel achter Carlisle als achter Montgomery (Pembroke) stonden Londensche kooplieden als financiers, onder welke, in het tweede geval, naar alle waarschijnlijkheid de Courteens. Zij immers (William, in 1622 en Peter, in 1623 geadeld) hadden

[1]) N. Japikse, De verwikkelingen tusschen de Republiek en Engeland 1660—1665, p. 216, diss. 1900.

[2]) The Cambridge Hist. of the British Empire, Cambridge 1929; Colonising expeditions, zie vroeger.

[3]) The Caribbees under the propr. patents, zie vroeger.

[4]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1574/1660, p. 87, 88

groote belangen bij Barbados (zie hooger), waar in 1626 [1]) hun eerste gehuurde kolonisten aangekomen waren, die zich direct op den landbouw toegelegd hadden, met behulp van plantmateriaal en Indiaansche werkkrachten uit Essequibo, welwillend afgestaan door den Nederlandschen handelsagent aldaar, zekeren Gromwegle (Gronwegen, Groenewegen, op Zuid Beveland). Deze Groenewegen, die in 1616 het fort Kijkoveral gesticht zou hebben aan de samenvloeiïng van Essequibo, Mazarouni en Cayouni (op Portugeesche bouwvallen?), was een oude kennis van Captain Powell, den gouverneur van Barbados onder het Montgomery-Pembroke-patent (de twisten tusschen Pembroke en Carlisle over de rechten op het eiland kunnen hier buiten beschouwing gelaten worden); Groenewegen en Powell hadden samen aan de Orinoco onder de Spanjaarden gediend. Edmundson [2]) ontleent bijzonderheden aangaande deze Engelsch-Nederlandsche samenwerking aan de door Majoor John Scott (zie vroeger) nagelaten gegevens.

Later zou de eerste suiker op Barbados aangeplant zijn door den Hollander Pieter Brouwer uit Brazilië (1637) [3]).

Zoo goed als de Engelschen meenden over de niet door de Spanjaarden geoccupeerde Antillen te kunnen beschikken, richtten ook de Nederlandsche ondernemers hun blikken naar die eilanden, d.w.z. de Zeeuwen, want het was van Zeeland dat, vooral vóór de oprichting der West-Indische Compagnie, de overzeesche actie hoofdzakelijk uitging.

Wat Tobago betreft, het eiland waarmede wij ons verder zullen bezighouden, was het Jan de Moor die de kolonisatie ter hand wilde nemen; over het geslacht De Moor zijn bijzonderheden op verschillende plaatsen in de Nederlandsche litteratuur te vinden [4]). Ook Jan de Moor was bewindhebber in de Kamer Zeeland bij de oprichting der West-Indische Compagnie in 1621 [5]).

Het was van de Zeeuwsche handelssteden uit, dat zaken in grooten stijl gedaan werden, kaapvaart, koopvaardij en kolonisatie; jammer is het dat de prijsvraag van 1842 van het Zeeuwsch

[1]) The Cambridge Hist. of the Br. Empire, zie vroeger; Colonising expeditions, zie vroeger; The Caribbees under the prop. patents, zie vroeger.
[2]) The Dutch in Western Guyana, Engl. Hist. Review, XVI, 1901.
[3]) Als boven.
[4]) Kroniek Hist. Genootsch. 1854; Ned. Jaarb. 1751, II, p. 1085.
[5]) De Laet, Iaerl. Verh., p. 34.

Genootschap der Wetenschappen, over de geschiedenis der Zeeuwsche volkplantingen in Amerika [1]), nooit beantwoord is [2]).

Onder de Zeeuwsche handelshuizen van vóór 1621 nam dat van De Moor te Vlissingen een wel zeer voorname plaats in. Edmundson vertelt veel over Jan de Moor en wil gevonden hebben dat een zijner schepen deel nam aan den tocht van omstreeks 1600, voor rekening van Balth. de Moucheron en de zijnen, naar Brazilië, Afrika en Oost-Indië [3]); Jhr. Mr. J. K. J. De Jonge echter vermeldt alleen dat een der schepen van de vloot den naam „de Moor" droeg [4]) De Moor en Courten worden tezamen genoemd in verband met ondernemingen in Nieuw Nederland, op Spitsbergen en in de Guyanas in de eerste decenniën der zeventiende eeuw [5]); er wordt gesproken over de kolonie van De Moor aan de Amazone in 1616 [3]) en over die aan de Essequibo [6]); de reeds genoemde Groenewegen zou in 1616 in dienst van De Moor zijn geweest [6]); in 1618 vroegen De Moor en zijn deelgenooten aan de Zeeuwsche admiraliteit verlof om hun schepen in de West-indische vaart te mogen bewapenen [5]).

Ook elders vinden wij den naam De Moor genoemd, als dien van zeehelden en regenten, maar ook in verband met overzeesche commercieele ondernemingen. Jan de Moor voerde in een request van 1639 aan de Heeren XIX aan, dat de koloniën op de Wilde Kust (Guyanas) reeds in 1613 „in een volkomen wezen zijn geweest" [7]) [n.b. in Essequibo waren zeer waarschijnlijk reeds in 1596 Nederlanders gevestigd [8])]; in 1614 staken Jan de Moor en eenige anderen kapitaal in een Zeeuwsche onderneming aan de Oyapoc, tegenwoordig de grensrivier tusschen Fransch Guyana en Brazilië [9]).

---

1) Bijdr. t.d. kennis der Ned. en Vreemde Koloniën . . . . 1844.

2) E. B. Zwalue, De daden der Zeeuwen gedurende den opstand tegen Spanje, Amsterdam 1846; ook volgens inlichting Archivaris Middelburg.

3) The Dutch on the Amazon, zie vroeger.

4) Opkomst van het Ned. Gezag, I, p. 232/233.

5) The Dutch in Western Guyana, zie vroeger.

6) G. Edmundson, The Dutch in the basin of the Rio Negro, Engl. Hist. Review LXXIII, 1904.

7) Ned. Jaarb. 1751, p. 1085.

8) N. G. Van Kampen, Nederl. buiten Europa, II, p. 171.

9) Charles de Lannoy et Herman v. d. Linden, Histoire de l'Expansion Coloniale des Peuples Européens, Néerlande et Danemark, XVIIe et XVIIIe siècles, tweede hoofdst. 1st. periode, Brussel/Parijs 1911.

De Zeeuwsche pioniers namen onder het eerste octrooi der West-Indische Compagnie — en ook later nog — een bevoorrechte positie in en ook De Moor bleef na de tot stand koming der groote organisatie eigen belangen in de Guyanas behouden; in 1634 werkten er nog eenige Zeeuwsche kolonisten voor hem aan de Oyapoc [1]). Toch volgde hij de Engelschen na, door zich op kolonisatie in de Caraibische Zee toe te leggen.

Nadat in het begin van 1627 het jacht de Kater, van de Amsterdamsche Kamer, het eiland Tobago aangedaan had, gingen in Januari 1628, met de Fortuyn, onder Galeyn van Stapels (vloot van Pieter Adr. Ita) ruim zestig kolonisten derwaarts; in Mei zond Ita, van Brazilië naar de Caraibische Zee zeilend, een schip vooruit, „om te sien hoe het daer stondt met de Colonie op 't selve Eylandt ghelegt", maar hij moest op Isla de Vaca — het rendez-vous op de zuidkust van Haiti — vernemen dat de schipper Tobago niet had kunnen bezeilen [2]). De Laet noemt den naam van den ondernemer niet, maar de kolonie is elders steeds aangeduid als die van Jan de Moor.

De Middelburgsche piloot Dirk Ruiters, de auteur van de Toortse der Zeevaart (1623), heeft een beschrijving en een kaartje van het eiland geleverd en ook het journaal van Van Stapels van den tocht van 1628 is bewaard gebleven; deze stukken echter [3]) schijnen thans niet meer bereikbaar te zijn.

In 1629 werd de kolonie nog met „eenige Coloniers" versterkt, daarheen gebracht door de Zeeuwsche Jagher, onder Capiteyn Jan van Stapel [2]), een schip behoorend tot de vloot van Adr. Jansz. Pater, die eigenlijk op een zilvervloot uit was.

Een lang leven was aan de Zeeuwsche nederzetting op Tobago niet beschoren; in 1633 of 1634 zou zij reeds een aanslag van Spaansche zijde te verduren gehad hebben [4]). In laatstgenoemd jaar echter liep de vloot van Brazilië, welke via de Caraibische Zee en de Golf van Mexico thuisvoer, Tobago aan [5]), zoodat de Spanjaarden blijkbaar het eiland niet bezet hielden.

In 1637 evenwel werd De Moor's kolonie verwoest door Diego Lopez de Escobar, gouverneur van Santo Thomé, aan de Orinoco-

---

[1]) David Pietersz. de Vries, Korte Historiael . . . 1655, bew. Dr. H. T. Colenbrander, Linschoten Vereeniging, 1911.

[2]) De Laet, Iaerl. Verh., pp. 114, 115, 124, 131, 159, 208, 209.

[3]) Kroniek Hist. Genootsch. 1848, p. 149.

[4]) Arth. Perc. Newton, The European nations in the West Indies, (The Pioneer histories), 1933.

[5]) Hamelberg, De Nederl. op de W. I., eil., Documenten I.

rivier, gesticht 1586, door den reeds eerder genoemden Antonio Barrero of Berrero [1]). De Nederlanders van Essequibo, onder aanvoering van den ons bekenden Groenewegen (Aert Adriaensz.) die een „diplomatiek" huwelijk met een Indiaansche gesloten had [de uit deze verbintenis gesproten zoon Amos was eerst commandeur van Demerary en volgde later zijn vader in Essequibo op [2])], voeren in 1638, als représaillemaatregel, met hun Caraibische bondgenooten de Orinoco op en plunderden Santo Thomé; het volgende jaar werd een andere Nederlandsche expeditie, ditmaal tegen het eiland Trinidad, met succes bekroond.

De zoon van Jan de Moor, Cornelis, gouverneur van Tobago, was in 1637 in handen der Spanjaarden gevallen en de aanslag op Santo Thomé zou vooral tot doel gehad hebben hem te bevrijden [3]). Wat Trinidad betreft bestaat er een brief van den Spaanschen gouverneur aldaar die zich beklaagde over de Hollanders, die zijn eiland met hun schepen bedreigden en onrust verwekten onder de Indianen [2]).

De hierboven genoemde Cornelis de Moor sneuvelde in 1639 voor Duinkerken; [4]); als gouverneur van Tobago heette hij bij de Spanjaarden Cornelio de Morg de Frechilingues [2]) en aangezien zijn vader burgemeester van Vlissingen was, bezitten wij dus weder een aanwijzing méér betreffende de beteekenis van de „raadselachtige" woorden Frejelindes en Frechlingas [5]).

Zooals destijds gewoonte was, zochten de kolonisten der verwoeste vestiging het weder elders; Majoor Scott's Description of Guyana (Sloane MMS 3662 ff 376—42 b) [6]) zegt dat het personeel der Zeeuwsche kolonisatie van Pomeroon, Wacapon en Moroca (1650) van Tobago afkomstig was. Er was zoo goed een migratie van de eilanden naar het vasteland als omgekeerd, zooals ook de geschiedenis van Suriname leert. Er hebben zich ook ná 1637 kolonisten van Tobago op het vasteland in veiligheid gesteld, zooals wij hierna zien zullen.

In welken staat de Zeeuwen van 1628 Tobago aantroffen, is niet nauwkeurig na te speuren. Wel trok men zich van de ver-

---

[1]) J. J. Dauxion Lavaysse, 8ste hoofdst., beschrijving Sp. Guyana, zie vroeger.

[2]) The Dutch in Western Guyana, zie vroeger.

[3]) The Dutch on the Rio Negro, zie vroeger.

[4]) Kroniek Hist. Genootsch. 1854, p. 418.

[5]) West-Indische Gids, XIII 337, XVII 97, XVIII 176.

[6]) Afgedrukt door Harlow in Colonising expeditions, zie vroeger.

meende souvereiniteit van andere naties niet veel aan, maar men vestigde toch niet bij voorkeur een kolonie waar anderen zich reeds neergezet hadden. Waren er reeds vóór 1628 kolonisten op Tobago gevestigd? [1]) En waarom liet Ds De Rochefort de kolonisatie (van 200 personen) eenige jaren ná 1628 (hij spreekt van ongeveer dertig jaar geleden) aanvangen, toen het eiland (door de Zeeuwen Nieuw Walcheren genoemd) door de Indianen verlaten was ? [2]).

Toen in de tweede helft der zeventiende eeuw veel gedisputeerd werd over de rechten op Tobago, is herhaaldelijk beweerd (maar misschien sprak de een den ander na), dat het eiland in 1626 door Thomas Warner, dus op zijn tweede reis naar St. Kitts, voor de Engelsche Kroon in bezit genomen was; de Spanjaarden zouden er destijds een klein fort bezeten hebben [3]), dus twaalf jaar nadat zij het volgens Majoor John Scott (zie vroeger) prijsgegeven hadden. De raadslieden der Engelsche Kroon hebben deze lezing wel eenmaal overgenomen [4]), maar zich in den regel toch gehouden aan het patent van 1628 als uitgangspunt.

Ook de kwestie van den Spaanschen aanslag, vóór de verwoesting van 1637, is niet geheel duidelijk; er is zelfs wel aangenomen dat dit jaartal foutief zou zijn en dat er 1634 voor gelezen zou moeten worden [5]), wat toch niet waarschijnlijk lijkt.

In dit verband is het de vermelding waard, dat zich in 1673 tot de Engelsche Kroon wendde de weduwe van zekeren William Gayner, welke laatste in 1633 in dienst geweest zou zijn van den eigenaar van Tobago, of Walcheren, van zijn principalen de opdracht gekregen zou hebben het eiland aan de Spanjaarden te ontnemen en het verder te exploiteeren, aan welke opdracht hij voldaan zou hebben. Gayner zou met een commissie van den Prins van Oranje vertrokken zijn (is dit misschien de tweede expeditie, van 200 man, waar ook Hamelberg van spreekt en waarop De Rochefort het oog gehad kan hebben?) Nadat

---

[1]) Kesler, zie vroeger; Newton, European nations, zie vroeger.

[2]) Histoire naturelle et morale des isles Antilles de l'Amerique. 2de editie, Rotterdam 1665; Dauxion L., 7de hoofdst., zie vroeger.

[3]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1685/1688, No. 1037, 1697/1698, No. 973; Tobago, Insulae Caraibica . . ., J. C. P. (raetorius), Groningen 1727, Lett. L. bl. 72.

[4]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1700, No. 264.

[5]) Colonising expeditions, zie vroeger.

£ 10.000 uitgegeven was, zou Gayner, die ook zelf financieel bij de onderneming betrokken was, als commandeur afgezet zijn en vervangen door John (Cornelis?) de Moor, een zoon van den eigenaar [1]).

Volledigheidshalve dient nog even aangestipt te worden, dat de eerste editie van De Rochefort's boek in 1658 verscheen, dus juist dertig jaar na de Zeeuwsche kolonisatie waarvan de kroniekschrijver der West-Indische Compagnie gewaagt; die kolonisatie echter omvatte volgens De Laet 63 personen en niet 200. Ten slotte bezitten wij nog een mededeeling aangaande een Zeeuwsche vestiging van 1632, welke in 1634 tot een ontijdig einde gekomen zou zijn, nadat fort Vlissingen gesticht was [2]).

Het is dus zeer goed mogelijk dat De Moor zijn kolonie op Tobago reeds vóór de finale verwoesting van 1637 door Spanjaarden en/of Indianen heeft zien verontrusten, maar dat hij kans gezien heeft dien eersten aanslag, door het zenden van meer volk, te boven te komen; zie echter ook verderop.

Intusschen behoorde Tobago, met Trinidad, voor Engeland nog altijd tot het Pembroke-patent. Voor de Spanjaarden was Trinidad, waar zij in het midden der zeventiende eeuw een paar honderd man sterk zouden zijn geworden [3]), een buitenpost; in den Pembroke-tijd reikte hun gezag slechts over een klein deel van het eiland. Tobago hadden zij in het geheel niet bezet.

Trinidad werd permanent bewoond door krijgshaftige wilden en Tobago diende als rendez-vous voor de strooptochten der zeevarende Indianen.

In hetzelfde jaar 1637, waarin De Moor's vestiging verwoest werd, zien wij Engelschen op ons eiland verschijnen. Een predikant met een aantal volgelingen, ontevreden over de levenswijze van het gros der kolonisten op Barbados, verhuizen van daar naar Tobago, doch worden spoedig weder verdreven [4]). De Indianen, meestal door de Spanjaarden daartoe aangezet, waren gewoon met zwakke nederzettingen van blanken op de Caraibische eilanden kort werk te maken. Van de Amerikaansche geschiedenis der eerste helft van de zeventiende eeuw is de

---

[1]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1669/1674, No. 1085.

[2]) De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew. II; Zie ook West-Ind. Gids, XVII, 105, alsmede Dauxion L., tw. deel 7e hoofdst., zie vroeger.

[3]) Cambridge modern history, V, 687.

[4]) The Caribbees under the prop. patents, zie vroeger.

Indianenpolitiek van Spanjaarden, Engelschen, Nederlanders en Franschen, op de kleine Antillen en in de Guyanas, een zeer interessant onderdeel.

Wij moeten thans over een man gaan spreken die een belangrijk aandeel gehad heeft in de vestiging van het Engelsche gezag over zee. Robert Rich, sedert 1618 Earl of Warwick, was betrokken bij kolonisatie-ondernemingen in Noord Amerika en bij de vaart op de westkust van Afrika; in 1627 leidde hij persoonlijk een kaapvaart-expeditie tegen de Spanjaarden en in 1642 werd hij, op aandringen van het Parlement, admiraal der Engelsche vloot. Ook later nog was hij een figuur van beteekenis, niet alleen in de koloniale, maar ook in de binnenlandsche partijpolitiek [1]).

Deze Warwick nu stelde zich in het bezit van het Pembroke-patent; de datum schijnt niet vast te staan [1]), maar het jaar moet 1638 geweest zijn [2]), want in dat jaar benoemde Warwick een „deputy" voor het bestuur van zijn overzeesch gebied. Majoor John Scott vertelt dat men met 200 à 300 personen op Tobago landde (meest menschen van Bermuda en Barbados afkomstig), maar zich niet tegen de Indianen staande kon houden en in 1640 naar Trinidad aftrok. Een nieuwe expeditie voor rekening van Warwick, in 1642, zou evenmin succes gehad en zich naar Suriname gericht hebben [3]), waar echter na enkele jaren de kolonisatie ook al weder tot een rampspoedig einde kwam. In verband met onze Surinaamsche geschiedenis rijst de vraag of Captain Robert Marsman, de deputy van Warwick, dezelfde was als Captain Marshall [4]), of deze man in 1639 of 1640 op Tobago dan wel in 1645 in Suriname sneuvelde en of aan deze Engelsche vestiging in Suriname inderdaad een andere, van 1630, voorafgegaan is. Dit laatste intusschen staat wel vast, door de getuigenis van iemand, die in 1634 Marshall met zijn 60 Engelschen bezocht, gevestigd 16 mijl de Surinamerivier op, terwijl er nog een vijftiental gevestigd waren zes mijl boven de samenvloeiïng met de Commewijne [5]).

De individueele vestiging van kolonisten op Tobago schijnt intusschen toch voortgang gehad te hebben; blanken in West

---

[1]) Dictionary of National Biography.

[2]) Vergelijk Kesler, zie vroeger.

[3]) Colonising expeditions, zie vroeger; The Dutch in Western Guiana, zie vroeger.

[4]) J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname, 1861.

[5]) David Pieterz. de Vries, zie vroeger.

Indië waren destijds nu eenmaal met een onoverwinlijken zwerflust bezield. Een interessante beschrijving van Barbados van 1667, waarin ook bijzonderheden voorkomen, van belang voor de kennis der Nederlandsche activiteit in de Caraibische Zee in de zeventiende eeuw, bevat de opmerking dat tusschen 1643 en 1647 zes honderd personen van Barbados naar Trinidad en Tobago verhuisden [1]).

En wat de mislukte pogingen van Warwick betreft bestaat er een beschrijving van de Caraibische eilanden van 1666 (?), waarin gezegd wordt dat de Engelschen zich omstreeks 1642 op Tobago vestigden, doch spoedig, wegens overlast van de zijde der Indianen, moesten terugtrekken; in 1646 zou het eiland opnieuw bezet zijn, ,,by my self and partners", onder een commissie van den Earl of Warwick. Deze bezetting zou zelfs geduurd hebben tot 1656 [2]).

Eindelijk vinden wij nog vermeld dat Warwick in 1647 een overeenkomst sloot met Captain Thomas Middleton en twee Londensche kooplieden, met het doel Tobago te koloniseeren onder het Warwick-patent, maar de uitslag is niet bekend [3]). Gunstige resultaten waren slechts te bereiken, wanneer de defensie behoorlijk verzorgd was — alsmede de goede orde in de vestiging — en er voldoende kapitaal beschikbaar was voor geregelde voorziening met levensmiddelen enz.; de ,,patentee" zocht dus allereerst naar een leider met ervaring en naar kooplieden die geld in de onderneming wilden steken.

Het Warwick-patent wordt geacht verder geen practische beteekenis meer gehad te hebben, maar, aangezien het nimmer ingetrokken is, zouden er, theoretisch, zelfs thans nog belanghebbenden kunnen opduiken [3]). Van Engelsche protesten tegen occupaties der Antillen (en van gebied in Noord Amerika), als zijnde door de Engelsche Koningen aan hun onderdanen verleende ,,grants", werd in het midden der zeventiende eeuw in Nederland gemeenlijk geen notitie genomen [4]).

(Wordt vervolgd).

---

[1]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, No 1657.

[2]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, No. 1368.

[3]) The Caribbees under the prop. patents, zie vroeger; ook Cambridge modern history.

[4]) De Lannoy & v. d. Linden, Expansion, tw. hoofdst., 1ste periode, zie vroeger.

JAARCIJFERS VAN SURINAME. V

DOOR

L. C. PREY

POSTSPAARBANK

Inlagen

Jaren	Paramaribo aantal	Paramaribo bedrag	Albina aantal	Albina bedrag	Coronie aantal	Coronie bedrag	Groningen aantal	Groningen bedrag	Nickerie aantal	Nickerie bedrag	Commewyne aantal	Commewyne bedrag	Moengo aantal	Moengo bedrag
1920	11.115	537.455	61	3.189	37	1.670	75	24.322	592	87.396	104	15.248	—	—
1921	10.750	495.034	141	6.543	35	972	41	9.847	574	88.394	159	19.558	—	—
1922	9.660	478.558	61	4.951	25	1.299	90	8.132	382	47.262	133	9.244	—	—
1923	7.660	507.799	46	1.538	58	2.298	80	5.091	385	33.271	94	7.437	—	—
1924	7.669	471.928	40	2.503	68	4.573	101	9.291	304	29.153	120	14.086	—	—
1925	8.651	411.797	54	3.071	41	3.203	63	7.807	333	26.316	104	11.124	—	—
1926	8.156	335.033	44	3.362	20	577	71	6.075	316	33.337	143	12.204	—	—
1927	8.694	402.076	29	1.613	25	721	101	5.206	269	16.369	118	6.940	—	—
1928	9.105	535.122	86	6.641	58	3.842	81	6.775	264	28.662	202	32.995	551	25.798
1929	11.902	619.908	80	9.486	56	3.350	59	4.541	305	43.997	194	27.372	575	19.317
1930	11.620	685.740	35	2.598	76	5.431	35	6.458	274	29.045	190	23.189	511	19.683
1931	11.625	571.860	49	3.411	80	2.740	22	920	309	27.885	174	14.111	350	12.893
1932	10.925	463.563	19	1.566	114	3.071	23	4.868	197	14.375	170	12.536	189	5.966
1933	9.517	471.676	—	—	76	2.149	42	3.138	213	16.923	83	8.019	190	6.466
1934	10.263	405.792	—	—	55	3.728	66	2.582	303	17.296	161	8.374	236	7.696
1935	10.679	438.176	—	—	69	4.727	51	2.343	280	30.619	142	10.646	250	5.600
1936	11.461	471.527	—	—	57	2.603	38	1.784	393	38.413	145	10.220	456	15.301
1937	11.582	483.888	—	—	69	2.167	39	1.260	413	32.527	192	10.127	602	22.093

Terugbetalingen

Jaren	Paramaribo aantal	Paramaribo bedrag	Albina aantal	Albina bedrag	Coronie aantal	Coronie bedrag	Groningen aantal	Groningen bedrag	Nickerie aantal	Nickerie bedrag	Commewyne aantal	Commewyne bedrag	Moengo aantal	Moengo bedrag
1920	5463	503.407	31	3.229	33	1.185	47	11.206	376	48.900	95	7.344	—	—
1921	5656	549.108	67	4.010	16	1.528	40	7.722	559	62.410	76	8.895	—	—
1922	5845	494.508	63	3.751	28	1.072	51	21.537	427	60.438	109	12.761	—	—
1923	5950	559.853	22	1.248	41	778	67	7.917	350	29.438	70	3.669	—	—
1924	6052	495.762	25	1.407	48	1.633	54	4.593	378	29.515	110	6.327	—	—
1925	5246	438.948	39	4.229	39	2.182	28	1.625	294	19.871	108	7.675	—	—
1926	5708	395.168	31	2.619	29	1.089	61	3.983	307	29.378	95	7.752	—	—
1927	5181	387.117	16	2.078	22	2.138	58	7.546	335	25.570	53	3.893	35	1.168
1928	5805	483.769	42	3.647	33	1.993	45	5.322	331	26.124	85	12.389	200	9.023
1929	7264	655.304	58	6.023	29	4.837	47	2.857	290	30.345	131	26.435	136	8.843
1930	6892	647.118	43	3.707	40	1.943	57	4.660	279	32.031	123	23.882	174	10.793
1931	8400	657.178	32	1.284	36	2.836	29	2.591	242	31.062	122	19.258	143	7.527
1932	8143	580.018	3	146	68	2.765	20	1.911	294	18.719	130	17.286	149	5.858
1933	8190	495.515	—	—	63	3.076	37	7.566	271	26.726	160	19.146	285	9.117
1934	7051	488.879	—	—	42	2.220	27	691	334	15.265	143	11.573	280	8.581
1935	7585	438.868	—	—	49	3.955	41	1.619	498	35.874	122	10.264	205	7.321
1936	7769	459.311	—	—	26	2.286	52	1.810	421	38.200	120	9.604	223	7.730
1937	7707	435.456	—	—	49	2.536	45	4.094	344	33.536	146	9.803	435	19.236

[1]) t/m 1928 kon ook worden ingelegd en terugbetaald te Combé, Domburg, Ephrata en op het Immigratie-departement (voor de immigranten). Laatstgenoemde inlagen liepen terug van rond *f* 152.000 in 1920 tot *f* 23.000 in 1928. Inlagen overgenomen door Paramaribo, waar vanaf 1929 voor genoemde plaatsen alle verrichtingen geschieden.

[2]) Albina als afzonderlijk Kantoor opgeheven; verrichtingen geschieden voortaan te Moengo.

POSTSPAARBANK

Jaren (op 31 Dec.)	Aantal inleggers	Bedrag van het saldo tegoed	Gemiddeld bedrag van het tegoed	Aantal inlagen	Gezamelijk bedrag der inlagen	Gemiddeld bedrag der inlagen	Aantal terugbetalingen	Gezamelijk bedrag der terugbetalingen	Gemiddeld bedrag der terugbetalingen	Aantal uitgegeven boekjes	Aantal ingetrokken boekjes	Meer ingelegd dan terugbetaald	Meer terugbetaald dan ingelegd
1920	13.382	1.153.805	86	12.977	834.922	64	6.984	799.263	114	1737	1160	35.659	—
1921	13.986	1.080.785	77	12.549	786.308	62	7.422	883.092	118	1577	973	—	96.784
1922	14.445	1.067.942	73	10.835	623.887	57	7.231	706.488	197	1313	854	—	82.601
1923	14.427	1.054.654	73	8.842	622.893	70	7.108	691.453	97	1040	1057	—	68.560
1924	14.295	1.046.608	73	8.659	586.733	67	7.296	624.173	85	939	1071	—	37.440
1925	14.687	1.103.251	75	9.621	554.566	57	6.163	519.938	84	1042	650	34.628	—
1926	14.758	1.055.179	71	9.081	438.030	44	6.715	508.108	75	852	781	—	70.078
1927	15.140	1.080.008	72	9.716	475.738	48	6.077	472.512	77	1022	640	3.226	—
1928	15.872	1.203.045	75	10.470	665.172	63	6.704	564.409	84	1341	609	100.762	—
1929	17.099	1.228.231	71	13.151	727.974	55	7.955	734.647	92	1991	764	—	6.672
1930	17.757	1.308.975	73	12.741	772.148	60	7.608	724.138	95	1499	841	48.009	—
1931	18.155	1.253.288	69	12.609	633.820	50	9.004	721.738	80	1447	1049	—	87.918
1932	18.156	1.163.415	64	11.637	505.948	43	8.807	626.706	34	1137	1010	—	120.758
1933	18.081	1.141.694	63	10.121	508.374	50	9.006	561.147	62	1130	1205	—	52.773
1934	18.465	1.088.642	59	11.084	445.471	40	7.877	527.211	67	1405	1111	—	81.740
1935	18.636	1.111.892	59	11.471	492.113	43	8.500	497.903	58	1585	1414	—	5.790
1936	18.868	1.162.769	61	12.550	539.850	43	8.611	518.944	60	1610	1378	20.906	—
1937	19.336	1.242.067	64	12.897	552.065	43	8.726	504.664	58	1663	1195	47.401	—

MARKTVERGUNNINGEN, VUURWAPENVERGUNNINGEN EN OPBRENGST HAVENGELDEN

Jaren	Marktvergunningen			Vuurwapen-vergunningen		Havengelden
	Aantal wekelijksche	Aantal dagelijksche	Opbrengst	Aantal	Opbrengst	
1920	24.488	78.036	10.486	431	3.126	5.480
1921	23.312	89.134	10.725	368	2.652	5.730
1922	24.312	94.332	11.249	368	2.754	6.540
1923	24.900	95.328	11.408	428	2.724	6.490
1924	21.779	92.822	13.274	420	2.703	6.249
1925	21.189	104.350	14.238	407	3.420	5.704
1926	21.644	107.945	14.770	449	3.309	5.584
1927	20.778	121.520	15.119	399	2.838	5.234
1928	19.809	138.315	15.809	387	2.835	5.820
1929	20.617	150.553	16.571	316	2.859	5.033
1930	20.527	144.160	15.517	273	3.021	5.323
1931	22.684	131.020	15.389	522	8.345 [1]	5.940
1932	30.923	154.410	18.376	496	8.154	6.389
1933	30.521	177.190	19.380	509	7.953	4.520
1934	33.026	174.190	19.996	485	7.594	5.437
1935	34.431	171.140	20.238	477	7.593	4.858
1936	35.817	167.210	20.306	468	7.771	6.772
1937	37.170	178.150	21.337	473	8.244	7.911

[1]) Verordening gewijzigd; tarieven verhoogd.

URBINA

DOOR

W. R. MENKMAN

Rafael Simón Urbina *Victoria, Dolor y Tragedia* Caracas Tipografia Americana 1936.

Dit te Caracas verschenen boekje heeft blijkbaar de bedoeling aan het Venezolaansche publiek Urbina te vertoonen als een verdienstelijk vaderlander en strijder voor de vrijheid; de held zelf echter vertoefde, blijkens de opdracht voorin, begin Juli 1936, ruim een half jaar na den dood van President Gómez, nog te Panamá.

Hoewel *Victoria, Dolor y Tragedia* een auto-biografie wil zijn, is het relaas dat het bevat vaker in de derde dan in de eerste persoon geschreven; Urbina zegt geen schrijver te zijn.

Het eerste hoofdstuk leert ons de vroegste jeugd van Urbina, lid eener Venezolaansche „familia de valientes" kennen, vertelt van zijn kortstondige studie aan de militaire academie te Caracas (generaal in het Venezolaansche leger is hij nooit geweest) en van zijn vroegtijdige deelname aan de revolutionnaire beweging. Het tweede is reeds van belang voor de geschiedenis der Venezolaansche uitgewekenen op onze Benedenwindsche Eilanden.

In 1922 van Puerto Cabello vertrokken, komt U. op Trinidad, waar hij geen steun vindt bij zijn landgenooten; hij reist met een schoener naar Curaçao, waar men hem opsluit. Op voorspraak van andere Venezolanen wordt hem vergund zich, met een schoener welke 200 arbeiders voor de suikerondernemingen zal overbrengen, naar Cuba te begeven. Na meer dan een half jaar werkeloos te Havana te hebben vertoefd, krijgt Urbina de kans zich te Barranquilla als koopman te vestigen.

In Juli 1925 verleent Gómez amnestie aan zekere uitgewekenen en U. begeeft zich naar Curaçao, waar hij ditmaal goed ontvangen wordt. Hoewel er nog een vervolging hangende is wegens zijn actie van 1922, gelast Gómez dat de amnestie toch ook voor hem gelden zal en Urbina kan naar Caracas terugkeeren.

Hij blijft rebel en zet zijn actie voort, verkeert druk met de revolutionnair gezinde studenten in de hoofdstad. Een hunner weet tersluiks naar Curaçao te reizen, om verbinding met de revolutionnairen buiten Venezuela te verkrijgen; dit moet in 1926 geweest zijn. De geestverwanten vertoefden ook te Parijs en van Curaçao kon men zich telegrafisch met hen verstaan.

In den staat Falcón (Urbina is Coriano) zou een opstand uitbreken op 24 Juli (1928); de beweging echter mislukte en, na eenige schermutselingen met de troepen van het gouvernement, trokken de Urbinistas op het haventje Adícora terug. Geen der zeven kapiteins van de vaartuigen aldaar aanwezig, was bereid de rebellen naar elders over te brengen; ten slotte wordt de schoener van kapitein Lampe gerequireerd voor den overtocht naar Aruba. Vóór aankomst aldaar werpt men de wapenen overboord; uit vrees voor moeilijkheden met de autoriteiten zet de kapitein zijn passagiers, die natuurlijk geen geldige papieren hebben, op het strand aan den wal, van waar zij zich te voet naar de stad begeven. Men ontmoet drie politie-auto's en een der inheemsche inzittenden vraagt „en su patois incorregible" naar „sjon" Urbina; de aanvoerder en de zijnen worden geboeid naar de gevangenis overgebracht, waar men twee dagen blijft. Op 18 Augustus wordt men ingescheept aan boord van de (sleepboot) Samson, naar Curaçao, waar men in het fort opgesloten wordt.

In Willemstad wendden direct twee Venezolaansche kolonels en een Venezolaansch student pogingen aan om de vrijlating der gevangenen te verkrijgen en toen het Curaçaosche gouvernement doof bleef voor de vertogen der patriotten, werd het middel te baat genomen eener werkstaking onder het personeel der olieonderneming. Op 4 September eischten 5000 man de vrijlating der gevangenen, 5000 man die hier hun levensonderhoud verwierven uit het zwarte goud van Venezuela, dank zij de inschikkelijkheid van den „tiran" bron van welvaart voor „la isla miserable y traidora".

Spoedig na het uitbreken der werkstaking vervoegde de kapitein-commandant der troepen zich bij Urbina, om hem te verzoeken zijn invloed aan te wenden bij zijn vrienden, de leiders der beweging, wat onze rebel beloofde, op voorwaarde van niet aan Gómez te zullen worden uitgeleverd. Prompt kwam nu de beslissing af van „S. M. la reina Guillermina" dat de gevangenen niet naar Venezuela, maar naar een ander land zouden worden uitgewezen en hierdoor kon in het raffinaderijbedrijf de normale toestand hersteld worden. Het is natuurlijk U. die deze voorstelling van zaken geeft.

Men kon met een Engelsch schip vertrekken (wie de passagekosten betaalde wordt niet medegedeeld) en 10 September kwam men te Puerto Colombia aan.

Aan landgenooten in deze stad deed U. het voorstel dat men zich eenige revolvers zou aanschaffen en Curaçao zou gaan vermeesteren. Toebereidselen tot een aanslag op het eiland werden gemaakt (waar bestonden die in?), hoewel het plan slechts door enkelen, echte revolutionnairen, uitvoerbaar geacht en door de meesten als onzinnig verworpen werd. Na tezamen met een der andere Venezolanen eenigen tijd opgesloten en ontvlucht te zijn zwerft men nog wat in Colombia rond, weet de grens der republiek Panamá te overschrijden, waar men ook niet welkom is, waarna men in Costa Rica aanlandt. Hier weet Urbina een paspoort te verkrijgen ten name van Pedro Bonilla, Costa Riceño, waarmede hij, in Februari 1929, via Colón naar Curaçao afreist.

Hier confereert men met de ex-studenten uit Venezuela over een aanslag op het eiland; aanvankelijk wordt men niet au sérieux genomen, maar een metgezel van Urbina wint in breederen kring inlichtingen in en het gelukt aan dezen laatste instemming met het plan te verkrijgen. Urbina zelf blijft incognito en geniet de gastvrijheid eener (Venezolaansche?) familie; hij krijgt den indruk dat, van de studenten althans, de meerderheid den ernst der onderneming niet in kan zien. Dat de Curaçaosche overheid ook maar een oogenblik lont geroken zou hebben, of ook maar eenig effectief toezicht zou hebben uitgeoefend op de talrijke politieke vluchtelingen welke het eiland herbergde, blijkt nergens.

Onze held intusschen achtte het toch maar beter zich voorloopig terug te trekken; hij vertrok met de Rottorua (New Zealand Line) en bij aankomst te Colón (Cristóbal) werd hem zijn Costaricaansch paspoort afgenomen, als niet door eenig Panameesch consul geviseerd. Hij kon echter in het land blijven en vestigde zich te Panamá.

In het hoofdstuk „Asalto á la isla de Curazao" laat Urbina vooral uitkomen dat de Venezolaansche rebellen meenden slechts dan iets te kunnen ondernemen, wanneer hij en niemand anders hun aanvoerder zijn zou; zooals hij in het vorige hoofdstuk betoogd had dat hij en niemand anders de vader was van het denkbeeld, een aanslag op Curaçao te wagen. Wat hij niet duidelijk maakt evenwel is of hij in de eerste plaats wraak wilde nemen op Curaçao, dan wel of de aanslag middel zou zijn tot het bereiken van een doel, het verkrijgen van wapenen, noodig voor het beginnen van een revolutie in Venezuela. Het zich verschaffen van krijgs-

behoeften door het overvallen van een garnizoen, was misschien in de tactiek der „caudillos" in 1929 al niet meer nieuw; later is het nog toegepast in Honduras (1932). Op Curaçao in ieder geval was men er niet op bedacht, anders had men niet de eenvoudigste voorzorgsmaatregelen achterwege gelaten.

Intusschen is de voorstelling welke Urbina geeft van zijn eigen aandeel in het gebeuren een geheel andere dan die welke wij reeds kenden uit het werkje van Gustavo Machado [1]). Deze laatste heeft het doen voorkomen alsof het optreden van Urbina een toevallige omstandigheid was; men had op Curaçao het plan gesmeed en riep op het laatste oogenblik de hulp van een bekend „caudillo" in, die zich in de buurt bevond, omdat men een aanvoerder hebben moest, met de practijk van den bende-oorlog vertrouwd.

Volgens U. waren het vooral de Corianos op Curaçao, die zich door niemand anders dan door hun landsman wilden laten leiden; deze laatste echter beschikte niet over ook maar de onbeteekenendste middelen, had zelfs geen paspoort. Dit laatste werd hem verschaft door den Mexicaanschen consul te Panamá (het roode Mexico tegenover het autocratische Venezuela!), die hem tevens 200 dollars leende; een vriend schonk nog 50 dollars voor de goede zaak.

Als Carlos Martínez (Mejicano) reisde Urbina, vergezeld van enkele volgelingen, met de Buenos Ayres van de Italiaansche lijn, naar Curaçao, waar men op 1 Juni 1929 aankwam en blijkbaar zonder eenige moeite toegelaten werd. Dat was dus sedert 1922 de vijfde keer dat U. zich op het Nederlandsche grondgebied vertoonde, maar hem in het oog houden deed men niet; hij had er slechts rekening mede te houden dat de Curaçaosche immigratiebepalingen hem een wettig verblijf van niet langer dan enkele dagen toestonden en dat er dus voortgemaakt moest worden. De voorbereidingen tot den aanslag duurden intusschen toch nog een volle week; als wapenen voor den eersten aanval wist men zich 50 houwers, twee bijlen en enkele revolvers te verschaffen (hoe en bij wien?).

Wat de eendracht onder de samenzweerders betreft is het duidelijk dat zich reeds van stonde af de tegenstelling afteekende tusschen Urbina en zijn trawanten aan den eenen kant, revolutionnairen van het aloude in Spaansch Amerika bekende slag, die het vaderland verlossen willen van een tiran, democratische republikeinen dus; aan den anderenMachado en de zijnen, communis-

[1]) Gustava Machado, El Asalto á Curazao, Barcelona, z.j., besproken in Het Vaderland van 14 en 20 October 1932, avondbl.

ten, wien het te doen is om de bevrijding van het proletariaat uit de kapitalistische onderdrukking.

Het verhaal van den aanslag zelf, zooals Urbina het geeft, hoe beschamend het ook moge zijn voor het Nederlandsche gezag, verdient toch wel hier behandeld te worden, voor zoover het in bijzonderheden aanvult wat wij reeds wisten, dan wel afwijkt van hetgeen door ons tot dusver aangenomen werd.

De namen worden genoemd van hen die door U. met de uitvoering der verschillende onderdeelen van het plan belast werden; de aanvoerder zelf beloofde met vier man, gewapend met pistolen, het belangrijkste gedeelte van het fort te zullen nemen. Een kleine afdeeling had opdracht zich van den Venezolaanschen consul meester te maken (wat niet gelukt is); men wilde hem executeeren wegens de vele wandaden waaraan hij zich tegenover zijn landgenooten zou hebben schuldig gemaakt.

In twee uur tijds had Urbina zijn doel bereikt, was hij „Gobernador de Curazao, sin ser general".

Een der onderbevelhebbers ontnam den troepencommandant zijn Parabellum-pistool, versierd met de gekroonde W. (het boek geeft er een foto van), dat nadien Urbina op zijn verdere expedities vergezeld heeft.

De voorraad munitie in het fort viel tegen, doch de troepencommandant, met den dood bedreigd, verklaarde dat er nu eenmaal niet méér op Curaçao aanwezig was. Urbina stelde een bewaking in voor de banken, om te voorkomen dat deze (door de communisten) geplunderd zouden worden. Er zou n.l. een oogenblik sprake van geweest zijn den tocht naar Venezuela, wegens gebrek aan ammunitie, maar op te geven en zich liever met een groot bedrag aan geld uit de voeten te maken, waarvoor men dan in Europa het noodige zou kunnen koopen.

Toen men den gevangen genomen troepen-commandant naar den gouverneur wilde sturen, om met dezen laatste te onderhandelen, richtte een der Nederlandsche militairen (wie was toch deze dappere man?) een vuurwapen op Urbina, waarop de Venezolanen dreigden den Hollander te zullen dooden. De troepen-commandant zou toen zijn ondergeschikte verboden hebben te schieten, omdat anders Curaçao verloren zou zijn. De gevangenneming van den gouverneur zou vlot zijn verloopen, nadat men even in zijn tegenwoordigheid een spiegel aan stukken geschoten had, om hem schrik aan te jagen.

Het station voor draadlooze telegrafie, dat niet vernield of beschadigd werd, zou onder bewaking van eenige gewapende re-

bellen gesteld zijn, hoewel de chef van den telegraafdienst onmiddellijk de belofte zou hebben afgelegd geen bericht aangaande het gebeurde naar Venezuela uit te zullen zenden.

Als grappig incident vermeldt Urbina dat Machado, die den gouverneur zou bewaken, zich aan een portie ijs te goed ging doen en zijn gevangene uit het oog verloor, van welke gelegenheid deze laatste gebruik maakte om te gaan telefoneeren. Weldra verscheen (als gevolg van dit telefoongesprek?) de leider van het oliebedrijf, die een groote som aanbood om gewelddadigheden tegen de raffinaderij af te koopen; Urbina echter verklaarde niet betaald te willen worden voor de handhaving der orde.

Ook het verhaal van de ontvoering van een veroordeelde uit de Curaçaosche gevangenis wordt door U. bevestigd; de troepencommandant zou ook hierbij tusschenkomst verleend hebben. Het plan echter om dezen wegens doodslag veroordeelden Venezolaan te executeeren zou van de communisten uitgegaan zijn, omdat hij, op last van president Gómez, op Curaçao een landgenoot vermoord zou hebben. De man is niet stante pede gefusilleerd en ook niet op de reis naar Venezuela overboord gesmeten, wat Machado gewild zou hebben, omdat U. er zich van kon vergewissen dat de moordenaar geen sujet van Gómez was, maar wel een Coriano; zijn slachtoffer echter was een communist en daarom wilde M. hem uit den weg geruimd hebben.

Als huurprijs van het S.S. Maracaibo, dat in den laten avond van 8 Juni de bende rebellen en de gevangenen, de eersten 400, de laatsten 30 à 35 in getal, aan boord nam, noemt U. ƒ 15000.— (wie heeft dit geld toch betaald?). Tijdens den overtocht naar de kust van Coro zou U. zijn Hollandsche gevangenen, gouverneur en troepen-commandant incluis, aan het werk gezet hebben; poetsen der geroofde geweren, met de verscheurde Nederlandsche vlaggen, welke men medegenomen had. Met deze vernedering van twee Nederlandsche autoriteiten eindigde dan de vergeldingsactie van den 32-jarigen Rafael Simón Urbina; grootmoedig stuurde hij zijn gevangenen met de Maracaibo naar „la maldita isla" terug.

Aangaande den Curaçaoschen practizijn die den rebellen tot tolk gediend heeft en andere ingezetenen van het eiland die wellicht de eene of andere rol gespeeld hebben, zegt Urbina's boekje niets.

In het verhaal van den totaal mislukten tocht, na de landing bij La Vela de Coro, vertelt Urbina niet veel dat niet reeds uit het boekje van Machado bekend was; onsmakelijke bijzonderheden

aangaande de zeden van sommige rebellen interesseeren ons niet. En dat Machado ten onrechte de eer(?) van den aanslag op Curaçao voor zich en zijn communisten opeischte, wordt ook op andere plaatsen door U., of zijn biograaf, betoogd.

Belangrijk is dat wij thans iets naders lezen aangaande het lot van den op Curaçao veroordeelden Venezolaan, dien men medevoerde met de Maracaibo. Volgens Urbina is het gelukt dezen man te redden van den dood, dien de communisten hem toegedacht hadden; U. wist hem ook op de expeditie aan land te beschermen.

Bekend is ook dat U. zich heeft kunnen bergen; via Colombia is hij weder in Panamá aangekomen en van daar reisden hij en eenige metgezellen naar Mexico, U. altijd als Carlos Martínez.

Volgt het verhaal van den mislukten aanslag op Pto Cabello in 1931, van Mexico uit en met hoofdzakelijk Mexicaansch personeel. Vrijbuiters zijn er natuurlijk overal in Spaansch Amerika in overvloed te vinden; men heeft echter voor revolutionnaire expedities ook geld noodig en het is merkwaardig hoeveel uitgeweken Venezolanen er allerwege te vinden waren en hoe onder hen toch altijd weer de beter gesitueerden bereid waren een staatsgreep te financieren. Voor een niet onbelangrijk deel natuurlijk speculatie; gelukt de zaak, dan kan men terugkeeren naar zijn vaderland en daar wellicht tot aanzien komen.

Met een gehuurd vaartuig, de Superior, vertrok men eind September uit Vera Cruz; Urbina en de zijnen waren een gezelschap „chicleros", bestemd voor Yucatán en de krijgsbehoeften waren als bagage en werktuigen gecamoufleerd. Onderweg overweldigde men den kapitein en zijn staf en richtte den steven naar Venezuela; na de op Curaçao bedreven gewelddaden tegen een vreemde souvereiniteit, thans dus zeeroof.

Puerto Cabello intusschen heeft men niet kunnen bereiken, wegens gebrek aan brandstof en de actie in Venezuela heeft zich weder allereerst in den staat Falcón afgespeeld; te Puerto Cabello had men de gevangenis willen openen en uit de veroordeelden (waaronder altijd veel om politieke redenen opgeslotenen) het expeditionnaire legertje versterken.

Men staat versteld van de stoutmoedigheid waarmede lieden als Urbina ondernemingen op touw zetten waarvan, wegens de gebrekkige middelen, geen resultaat te verwachten valt en van de gevaren en ontberingen waaraan zij zich blootstellen bij pogingen welke te voren tot mislukking gedoemd zijn. Met welk gebrek aan ernst dan geheel in overeenstemming is de hoogdravende beschrijving van het avontuur, waarbij intusschen een aantal men-

schen het leven laat, zoowel bij het leger (de bende), als bij den vijand (de troepen van de regeering).

Nadat de expeditie totaal mislukt was (mede door het verraad eener vrouw, dat maakt de zaak nog romantischer), wist U. als gewoonlijk te ontkomen; hij bereikte via Colombia weder Panamá onder den naam Juan Crisóstomo Medina, dien van een Colombiaansch paspoort, dat een vriend hem had weten te verschaffen.

In gezelschap van een anderen vriend gaat hij begin 1932 een groote reis maken; men bezoekt Ecuador, Peru, Chili, Argentinië, Uruguay en Brazilië, om eindelijk naar Europa over te steken.

Op de Europeesche reis maakt onze held kennis met verschillende groote steden en natuurlijk met vele geestverwanten, land- en rasgenooten; te Parijs bestaat zelfs een Venezolaansch revolutionnair comité. De internationale politieke politie in Europa schijnt aan Zuidamerikaansche rebellen geen groote aandacht te schenken; uit Spanje echter moet U. ten slotte overhaast de vlucht nemen. Te voren echter heeft de Panameesche gezant te Madrid hem een paspoort uitgereikt, ten name van Pedro José López Jorge, „ciudadano libre de la República de Panamá".

Spoedig na aankomst in zijn adoptief vaderland moet U. om gezondheidsredenen een ander klimaat opzoeken en hij begeeft zich naar Costa Rica, waar hij echter spoedig bericht ontvangt dat op Cuba de „tiran" Machado ten val gebracht is, wat hem naar Havana doet oversteken (begin 1934). Hier ontmoet Urbina een oud-strijdmakker, die echter communist is; deze laatste pleegt, om redenen welke niet duidelijk lijken, een moordaanslag op U., een geval dat indertijd ook in de Nederlandsche pers vermeld is.

Na van zijn verwonding hersteld te zijn keert Urbina naar Panamá terug; hij maakt ook nog een reisje naar Nicaragua en verneemt aldaar dat „el General" (Juan Vicente Gómez) stervende is. U. zelf betoogt in zijn slotwoord dat hem en zijn medestanders thans samenwerking past met het nieuwe gouvernement; hij heeft geen andere aspiraties dan rustig in zijn eigen land te kunnen leven. Of hij daartoe de gelegenheid gekregen heeft, is niet duidelijk; de bewerker der biografie zegt in zijn proloog dat zijn held „tras de algunos inconvenientes" naar zijn vaderland teruggekeerd is, maar de opdracht van Urbina zelf is, zooals gezegd, 5 Juli 1936 te Panamá geteekend.

Victoria, Dolor y Tragedia geeft niet alleen een merkwaardigen

kijk op het bedrijf der Spaanschamerikaansche revolutionnairen en hun mentaliteit, maar het werkje is voor ons vooral van belang als een bijdrage tot de kennis van het ongelukkige incident op Curaçao van 8 Juni 1929; ons eiland heeft toen door de geheele nieuwe wereld een tijdje lang zekere vermaardheid genoten(?), maar in Nederland is er aangaande de bijzonderheden niet veel gepubliceerd.

Thans is wederom bevestigd dat aan Nederland dit ongeluk overkomen is, vooral ten gevolge van de „Weltfremdheit" der autoriteiten, hier en ginds. Curaçao, niet de kale klip met de Nederlandsche vlag erop, maar Curaçao als internationaal punt in een wereld vol revolutionnaire stroomingen, moet wel een onbegrijpelijke figuur geweest zijn, voor den pas aangekomen gouverneur zonder eenige ervaring, voor den uit het Nederlandsche militaire politiecorps afkomstigen troepen-commandant en voor den uit Nederlandsch Indië overgeplaatsten procureur-generaal. Toch was datzelfde Curaçao reeds bijna drie eeuwen onder Nederlandsch bewind en had het een rol gespeeld in talrijke Zuidamerikaansche politieke bewegingen.

Het is wel zeer duidelijk dat gedurende een reeks van jaren, voorafgegaan aan 1929, vrijwel alles verzuimd was wat noodig zou zijn geweest om het hoofd te kunnen bieden aan voor de hand liggende moeilijkheden. En of Den Haag wel direct uit het gebeurde de juiste conclusies getrokken heeft, zou betwijfeld kunnen worden, gegeven dat voor het onderzoek ter plaatse personen gecommitteerd werden die van de eigenaardige situatie des eilands moeilijk goed op de hoogte konden zijn.

Thans is de overval geschiedenis geworden en men zou zich de vraag kunnen stellen of het nog wel nut heeft zich in de bijzonderheden te verdiepen; ditzelfde echter kan men vragen met betrekking tot *alle* historische feiten.

Bevat de geschiedenis hier toch niet nog een les voor de toekomst? De weermacht op Curaçao (en Aruba) is intusschen versterkt, maar zij was in 1929 dubbel en dwars voldoende om, mits zij paraat geweest ware, aan den aanval van een ettelijke malen zoo sterken „vijand" als Urbina het hoofd te bieden. Nieuwe omstandigheden kunnen nieuwe moeilijkheden en gevaren met zich mede brengen, waarop ten onrechte niet gerekend was. De veiligheid van Curaçao is niet uitsluitend een kwestie van strategie.

December 1938.

BOEKBESPREKING

Soeradshmoekhi, het zonnebloempje in de schaduw geplant. Door P. M. Legêne. Uitg.: Evang. Broedergem. Zeist (prijs 35 cent).

Soeradshmoekhi is het onopgesmukte verhaal (voor kinderen verteld) van een Britsch-Indisch meisje, dat volkomen verwaarloosd werd, omdat in de sterren haar lot bepaald was te zijn: „een zonnebloempje in de schaduw geplant".

Doordat haar ouders naar Suriname immigreerden en haar daar in de steek lieten, werd het ongelukkige schepseltje opgenomen in het Tehuis voor Br.-Indische kinderen der Evang. Broedergemeente. Daar geschiedde na jaren van geduld het wonder, dat geestelijk en lichamelijk een volkomen ommekeer plaats greep: uit dit schaduwplantje ontwikkelde zich een gave bloem!

Het boekje is bedoeld als propaganda voor het werk der Evang. Broedergem. onder de Br.-Indische immigranten in Suriname en is daarin volkomen geslaagd.

Eva Schütz teekende zeer goed typeerende plaatjes.

H. K.-H.

Ontvangen:

Wat is dat? De encyclopedie voor jongeren, afl. 21 en 22. N.V. Hollandia-drukkerij, Baarn.

KRONIEK

SURINAME

In onze vorige Kroniek maakten wij de opmerking dat er in Suriname op sociaal gebied nog veel te doen is; wij hadden er aan kunnen toevoegen dat ook de dienst der volksgezondheid, hoeveel waardeering deze ook verdient, nog niet vermag te bereiken wat er, waren er ruimere middelen beschikbaar, bereikt zou kunnen worden. In de plaatselijke pers waren werkelijk zeer ernstige klachten geuit over misstanden in de buitendistricten, met betrekking tot de deugdelijkheid der daar verkochte levensmiddelen. Later kon worden medegedeeld dat er ook in deze districten toezicht uitgeoefend wordt — wat bij vergissing uit een officieel verslag weggelaten was — en dat daarbij ieder district minstens eens per jaar een beurt krijgt. Dat de gesignaleerde misstanden niet zouden voorkomen, of overdreven zouden zijn voorgesteld, werd echter niet beweerd.

De sociale, de hygiënische en de economische toestanden, zij vormen tezamen het Surinameprobleem en in het algemeen het Westindische probleem; na de onlusten der laatste jaren in het Britsche Westindische gebied heeft men in Engeland kunnen constateeren dat de politiek aan de ongeregeldheden vreemd was. In Suriname is alles rustig gebleven en dit is het eenige essentieele verschil, natuurlijk een verschil in het voordeel van ons gebied; overigens staan Engeland en Nederland in de West voor een zelfde probleem, dat der armoede. De armoede, welke steeds bestaan heeft en in onzen tijd van malaise verergerd is.

Op het eiland Trinidad deelde verleden jaar een sociale instelling 150.000 maaltijden uit aan arme schoolkinderen; of wij hier tegenover mogen stellen dat in Suriname vier duizend gulden bijeengebracht werd voor de noodlijdenden in China, is nog de vraag.

Te Kingston (Jamaica) schatte men eenige maanden geleden het aantal werkloozen op 12 à 14000 en de gouverneur deelde mede dat circa 60% van het land afkomstig was en eerst den laatsten tijd naar de stad getrokken. Een werkloosheids-statistiek is aldaar niet ter beschikking, evenmin als te Paramaribo.

De Surinaamsche Staten hebben er bij het Bestuur op aangedrongen dat gegevens aangaande de werkloosheid verzameld zullen worden en in de pers ter hoofdplaats wordt de vraag gesteld — niet ten onrechte — wat men daaraan hebben zou. Inderdaad, registraties hebben plaats gehad in 1917 en 1931, doch daarop zijn geen maatregelen gevolgd, welke de strekking konden hebben de werkloosheid te bestrijden, terwijl de overheid, door administratieve belangstelling te toonen, allicht verwachtingen bij de werkloozen opwekt, welke onmogelijk op eenigs-

zins ruime schaal bevredigd kunnen worden. Een Surinaamsch blad, dat goed op de hoogte kan zijn van hetgeen er in de arbeidersklasse omgaat, gaf te kennen dat, bij de thans heerschende stemming, een teleurstelling vermeden behoort te worden, welke sluimerende instincten zou kunnen wakker roepen. Voorwaar een ernstige waarschuwing!

Nu kan men wel zeggen dat er liever werk verschaft moet worden, doch natuurlijk is het onmogelijk de middelen aan te geven welke daartoe te baat genomen zouden kunnen worden. Of is het aantal werkloozen te Paramaribo (met ongeveer 40% der bevolkingssterkte van Kingston) zoo betrekkelijk gering, dat men met wat wegenaanleg al een heel eind zou komen? Het lijkt niet waarschijnlijk.

De oude stelling dat Suriname een land is van tegenstellingen, wordt telkens weder opnieuw bewaarheid. Steeds heeft men menschen van elders aangevoerd, om het werk te verrichten dat gedaan moest worden; thans, nu er werkloosheid heerscht, gaat men desniettemin daarmede voort (Javaansche kolonisten). Men zegge niet dat de immigratie van Aziaten — contractarbeiders voor de plantages, later landbouwkolonisten — niets te maken heeft met de werkloosheid van de stadsbewoners. Op het eind van 1937 (laatste verslag) woonden 844 Javanen en 4782 Britsch Indiërs te Paramaribo, d. i. respectievelijk 2.6% en 10.9% der totale sterkten dezer twee bevolkingsgroepen; tien jaar eerder was de verhouding slechts weinig gunstiger voor het land. Bij de „inboorlingen" valt een zekere verschuiving ten gunste van de buitendistricten te constateeren, in de tienjarige periode in kwestie — óók een tegenstelling, welke echter wel geen verband zal houden met toenemende liefde voor den landbouw bij den creool. Deze laatste is meer aangewezen op bosch- en mijnexploitatie, welke blijkbaar de laatste tien jaar wat meer werk hebben gegeven.

De Staten, in hun voorloopig verslag nopens de begrooting voor 1940, hebben eenige opmerkingen gemaakt ter zake van de te hervatten immigratie van Javanen, waarvan er, zooals thans begrepen moet worden, toch ook nog wel voor plantage-arbeid beschikbaar zullen zijn. Aan het tienjarenplan zit de voorwaarde vast dat de kosten voor bestuur, rechtspraak en onderwijs niet zullen mogen stijgen, althans voorshands niet, ten gevolge van de vermeerdering der bevolking door den intocht van Javaansche immigranten op tamelijk groote schaal. Terecht wezen de Staten erop dat deze voorwaarde op het eerste gezicht vreemd aandoet; men stelde de vraag hoe dan het onderwijs der kinderen van deze immigranten geregeld zal moeten worden.

Het hooger genoemde voorl. verslag gaf ook nog uiting aan de bevreemding, bij vele leden, over het verloop eener thans reeds eenige jaren oude zaak van oogenschijnlijk uiterst geringe belangrijkheid, waarover echter in den loop der tijden nogal iets te doen geweest is. Iemand meende indertijd een vordering op het Gouvernement te hebben, wegens het vernielen van zijn boot en zag zich teleurgesteld; de Staten namen het voor hem op en kregen eveneens nul op het request, een door het college aangenomen motie heeft de gouverneur „naast zich neergelegd". Dit laatste vinden de „vele leden" vreemd, maar zij hadden toch, zou men zeggen, niet anders kunnen verwachten. Ten slotte heeft de belanghebbende zich tot den rechter gewend en deze heeft hem een schadevergoeding — een kleinigheid natuurlijk — toe-

gewezen, wat inderdaad een eigenaardig licht werpt op de houding des Gouvernements. Een nog pijnlijker indruk maakte de vraag van de Staten, waarom eischers onderstand als oud-politiebeambte ingetrokken is en of er geen termen bestaan hem die wederom toe te kennen.

Van heel anderen aard is een opmerking in hetzelfde verslag, waarbij teruggekomen wordt op de discussies in de Staten van eenigen tijd geleden over de z.g. Aziatische huwelijksontwerpen (zie onze vorige Kroniek). Een der gedelegeerden zou bij die gelegenheid geponeerd hebben dat er verschil bestaat tusschen het genot der burgerlijke rechten eenerzijds en den vorm waarin die rechten kunnen worden uitgeoefend aan den anderen kant; ten aanzien van den vorm zouden de staatsrechtelijke waarborgen niet van toepassing zijn. Het is begrijpelijk dat de Staten, om der wille van de consequenties, gaarne 's Gouvernements standpunt in deze materie nader zouden zien toegelicht.

Alles bij elkaar genomen belooft de behandeling der Surinaamsche begrooting in het vertegenwoordigend lichaam ook thans weder een interessante te zullen worden.

15 Juni 1939 M.

CURAÇAO

Commentaar niet overbodig

Drie maanden geleden bevatte *Beurs- & Nieuwsberichten* een vreemd, zonder nadere toelichting schier ongelooflijk ,bericht. Het werd mij als uitknipsel uit het blad van 22 Maart 1939 toegezonden. Tevergeefs heb ik gewacht, of andere bladen, die de redactie ontvangt, ook hun meening zouden zeggen, of van andere zijde eenige toelichting zou komen.

In de Mei-kroniek heb ik vermeld het euvel der schijnhuwelijken. Het *Curaçaosch Verslag* 1938 vestigt er de aandacht op, dat in 1936 dit al is voorgekomen. Ditmaal werd in verband daarmee de naam van een praktizijnsbediende genoemd. Deze nu heeft terecht gestaan wegens een zedenmisdrijf, dat met het schijnhuwelijkenbedrijf niets zou te maken hebben. Het openbare ministerie eischte zes maanden gevangenisstraf en de kantonrechter legde die straf voorwaardelijk op, onder de bijzondere voorwaarden van drie jaar onthouding van alcoholgebruik, toezicht van het Leger des Heils, en „daarnaast", aldus *Beurs- & Nieuwsberichten*, „moet hij zijn juridische studiën voortzetten". Het blad noemt dit vonnis een beleediging voor de balie, een klap in het aangezicht der justitie, en meent, dat het geven van rechtskennis in handen van dergelijke individuen niet minder dan onverantwoordelijk is.

Commentaar is hier stellig niet overbodig.

Een afschuwelijk product van wetgeving

Verleden jaar is bij de Staten ingediend een ontwerp-landsverordening tot wijziging van de bepalingen in het wetboek van strafrecht op de valsche munterij overeenkomstig de Nederlandsche wet van 1932. Daarbij heeft een lid van de Staten in de afdeelingen in overweging ge-

geven het noodige te doen, opdat het woord „kolonie" uit het wetboek en den titel worde geschrapt. Een belangrijk verzoek. De gouverneur heeft dit overgenomen, maar in de desbetreffende wijziging bovendien voorgesteld deze schrapping aan te brengen „in de overige in Curaçao geldige wettelijke regelingen voorzoover deze bij landsverordening kunnen worden gewijzigd".

Niet alleen dus, dat zonder aanduiding van artikelen door één algemeen geredigeerde bepaling een heel wetboek op tal van plaatsen wordt gewijzigd, maar deze wijziging wordt toepasselijk gemaakt op de geheele daarvoor in aanmerking komende Curaçaosche wetgeving, ook die niets met het wetboek van strafrecht te maken heeft.

Ongeacht de groote moeilijkheden, die dit kan opleveren, wanneer deze bepaling eens aan de aandacht ontsnapt, mag gewezen worden op het feit, dat deze bepaling niet gedekt wordt door de considerans der verordening. Het is bovendien geheel onnoodig, dat hier het wetboek van strafrecht afzonderlijk genoemd wordt. Men heeft zich nu bovendien de kans benomen verder bij incidenteele wijzigingen op duidelijke wijze de gewenschte schrapping in de wetgeving aan te brengen.

Van deze opmerking maak ik gebruik nog twee andere op het gebied der wetgeving te maken. Deze verordening is voorgesteld als „Landsverordening tot wijziging" enz.; zij wordt afgekondigd als „verordening". In het Publicatieblad 1938 vindt men verscheidene verordeningen als „Landsverordening" afgekondigd. Welke diepe gedachte mag er achter deze verschillen zitten?

In het algemeen mag op den vorm der verordeningen, met name wat de leesteekens betreft, wel wat meer gelet worden. Uit dat oogpunt bekeken, is de genoemde verordening een treffend staaltje van slordigheid. Zoo is „muntspeciën" in verschillende bepalingen vervangen door „muntspecien" en het nieuwe art. *220a* is door een stel wonderlijke streepjes eigenlijk onleesbaar.

Feestdagen

Zooals men weet is het „Curaçaosch Kiesreglement 1937" vastgesteld bij Koninklijk besluit. Daarbij is o.a. bepaald, dat, wanneer daar bepaalde verrichtingen op Zondag, een algemeen erkenden christelijken feestdag, Goeden Vrijdag, Nieuwjaarsdag of den verjaardag der Koningin zouden vallen, de volgende dag daarvoor in de plaats treedt.

Zonder dat daarvoor eenige reden is opgegeven, is in het nieuwe, door den gouverneur ontworpen „kiesreglement" met den Zondag ook gelijk gesteld Maria Hemelvaart en Allerheiligen. De Staten hebben geen aanleiding gevonden daarover iets te zeggen.

Nu worden op dezen weg weer verdere voortschrijdingen gemaakt. Na een in 1935 aanhangig gemaakte wijziging der „Winkelsluitingsverordening 1932" te hebben ingetrokken, heeft de gouverneur een nieuw ontwerp aanhangig gemaakt. Daarbij werd voorgesteld de met den Zondag gelijkgestelde dagen, de christelijke feestdagen en Koningin-verjaardag, uit te breiden met de verjaardagen van prinses Juliana, prins Bernhard, prinses Beatrix, Maria Hemelvaartsdag en Allerheiligen. Slechts één Statenlid schijnt daartegen principieel bezwaar gehad te hebben, maar vele leden vereenigden zich met de in een der

afdeelingen geopperde gedachte om ook den Hervormingsdag en den Grooten Verzoendag met den Zondag gelijk te stellen, en ook de gouverneur had daartegen geen bezwaar.

Waar blijven wij?

.... Dit was geschreven, toen het weekblad *Curaçao* kwam met het bericht, dat de verordening door de Staten is aangenomen. In het verslag der vergadering wordt het laatstgenoemde voorstel „een zeer grappig voorstelletje" „in de officieele stukken terechtgekomen" genoemd. Wat hiervan de bedoeling is, is niet duidelijk. Er is nog een amendement aangenomen, maar het verslag is zoo weinig overzichtelijk, dat het beter is de notulen af te wachten.

CURAÇAOSCH VERSLAG 1938

Al is zoo'n jaarverslag over 1937 in 1939 op meer dan één punt oude kost, toch treft de opmerkzame lezer telkens nog een en ander aan, dat hem onbekend was en wel vermeldenswaard. Ik heb elders reeds eenige opmerkingen aan het verslag ontleend, en kan hier niet al het overige vermelden, dat dit waard zou zijn. Met enkele grepen moet ik volstaan.

Zoo leest men aan het einde van de paragraaf over de verkiezingen, dat de 8 R.K. Statenleden lid zijn van de Curaçaosche R.K. Staatspartij, 2 „Protestantsche" leden lid van de Curaçaosche Politieke unie en de overige statenleden niet bij een „politieke club" zijn aangesloten.

Vergelijkt men de scheepvaartcijfers van Curaçao en Aruba, dan blijft het eerste met 1203 geregelde lijners Aruba met 426 van die schepen verre de baas; in oceaantankers overtreft Aruba (1379) Curaçao *(1010)* en in *Maracaibotankers ontloopen zij elkaar niet veel*: 3693 en 3118, wanneer men in acht neemt, dat de toeneming op Curaçao, vergeleken bij 1936, een vermeerdering van ruim 4% en die op Aruba een van bijna 15% geeft. F.

BIBLIOGRAFIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

West India Committee Circular 6 April 1939, no. 1057. Jamaica's Sugar Industry; The West Indian Club; Sea Island Cotton; This Fortnight's Anniversary. Rodney's Victory over De Grasse [12 April 1782]; West Indies in 1938; Romance of a Charity. Intended Marriage „Dot" that Benefited Thousands, door E. C. Stembridge [het Lady Mico Trust voor opvoeding]; Agricultural News (Yams — The Soil and Economic Plants — Pig Feeding and Cod Liver Oil — New Poison for Slugs and Snails — Cube Root); The Aboriginies of British Guiana, door Rev. James Williams.

Idem. 20 April 1939, no. 1058. Proclaiming the West Indies; British West Indian Films; British Honduras as Jewish Refuge; Care of Colonial Students; The History of Citrus Fruit, door R. Cecil Wood; The Story of Bauxite; Agricultural News (Mango — High Quality Cacao in Less Demand — Bagasse Mulch Beneficial in Dry Areas — Cattle on the Rupununi Savannahs); West Indian Trade in 1938.

Idem. 4 Mei 1939, no. 1059. Who discovered the Pitch Lake? The Story of the Westies, Origin of a Famous Regiment; Agricultural News (Tobacco Prospects in Jamaica — Stricter Control of the Pink Rollworm — Cashew Nut Industry of India — Brazilian Citrus Crop); Air Survey of West Indies; Bahamas Sponge Recover.

De Rijkseenheid. 10 Mei 1939, no. 31. Onze West. Causerie van dr. Deckers.

Wolanda Hindia. Mei 1939, no. 8. Het doopfeest [in Suriname].

Missionary Monthly. Mei 1939, no. 503. De zending der Evangelische Broedergemeente, door P. M. Legêne. Het zendingswerk onder de Boschnegers en immigranten (slot).

Ons Suriname. Mei 1939, no. 5. Voor de tweede maal naar Suriname [zr. J. W. van Lynden]; De Jaarrekening 1938 [ongedekt tekort *f* 45.462,32]; De Evangelische Broedergemeente en Curaçao.

De Nieuwe Taalgids. Jrg. 33. Afl. 1 en 4. 1939. Het Nederlandsch in Suriname, door C. W. Schoonhoven.

Curaçao. 21 April 1939, no. II. Onze taak. Niet alleen oppositie. Studie en opbouw; Het jaar 1938 in cijfers; De tentoonstelling van Nederl. schilderijen; Een bruggeplan in het jaar 1868.

Idem. 28 April 1938, no. 12. Aan hen, die in Holland naar de stembus gaan; De blindheid op Curaçao; Een bruggeplan in het jaar 1868.

Idem. 5 Mei 1939, no. 13. Protestantsch maatschappelijk werk; Nog een stem over aloë; De ontmanteling van Willemstad.

Idem. 12 Mei 1939, no. 14. De Staten en de winkelsluiting; Iets over de taak van den schoolarts; De ontmanteling van Willemstad.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 11 Juni 1939. Ochtendblad E. Een autotocht over het eiland Curaçao, door P. Verhoog.

Jamaica Agr. Society, Journal. 43ste Jrg. no. 2. Mango budding, door G. W. Wray.

Indian Labour Information 70ste Jrg. no. 4. Labour Legislation in the British West Indies.

De Indische Gids. Mei 1939, no. 5. Het einde van het bagno?

Cahiers Coloniale. 790, blz. 133 (1939) L'industrie du manioc à la Martinique.

Proceedings Agricultural Society Trinidad and Tobago. 34ste Jrg. no. 1/2. Conclusions arrived at after thorough investigation of the papaw and its industrial application, door C. Castelli.

Economische Voorlichting. 2 Juni 1939, no. 21. Suriname.

Neerlandia. Juni 1939, no. 6. Uit het gebiedsdeel Curaçao. [Aruba en Bonaire].

The Geographical Journal. Vol. XCIII. no. 6. Juni 1939. A Journey in Dutch Guiana, door Ivan Sanderson.

De Gids. Juni 1939, no. 6. Bij tropische volken [in Suriname], door C. J. de Goeje.

Tropical Agriculture Trinidad. 16de Jrg. no. 5. The History of Introduction of some well-known West Indian Staples, door E. E. Cheesman; The Cotton Industry; The Fruit- and Vegetable Industry.

Oost en West. Juni 1939, no. 6. Suriname's toekomst; Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao. XXXI.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Who discovered the Trinidad Asphalt Lakes? door Percy Spielmann.

Trindad Asphalt Roads. Londen, 1939, Ill.

De Surinaamsche Bank N.V., Amsterdam, Verslag 1938.

Inlichtingen en onderzoekingen van de Afd. Handelsmuseum in 1938. Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. Mededeeling no. LXIX. Afd. Handelsmuseum no. 20. De Bereiding van Curaçao-aloë.

Stemmen uit Bethesda, XLV [over 1938].

A Visit to the West Indies, door J. E. Henderson. The Cargate Press, Holborn Hall. Londen, E.C. I. 1/–.

O. D.

EEN STUDIEREIS NAAR DE WEST

DOOR

MR. DR. L. N. DECKERS

V (Slot)

BRITSCH-GUYANA. SURINAME. FRANSCH-GUYANA.

De gelegenheid om met Britsch-Guyana kennis te maken mocht ik niet ongebruikt laten. Per K.N.S.M. ging ik van Willemstad naar Georgetown, de hoofdstad van het Engelsche gebied, dat zich uitstrekt van Venezuela tot de Corantijne. Het is 230.000 km² groot en telt 320.000 inwoners, waaronder ongeveer 7.000 Indianen. Alleen de kuststreek is in cultuur, t.w. omstreeks 70.000 ha, waarvan het suikerareaal de helft in beslag neemt. Suiker en haar derivaten vormen dan ook de voornaamste uitvoerproducten. De imperiale economische politiek van het Britsche Rijk heeft de productie de laatste jaren eenigszins loonend doen blijven.

Verdere uitvoerproducten zijn vooral balata, hout en rijst. De geheele uitvoerwaarde beloopt ongeveer 2 millioen £'s jaars.

De suikerplantages hebben niet zonder moeite de noodige arbeidskrachten kunnen verkrijgen. In het land zelf waren er niet genoeg beschikbaar. Vele vrij geworden Afrikaansche negers zijn ingevoerd omstreeks het midden van de vorige eeuw. Ook van China uit werd de immigratie bevorderd, maar er kwam reeds na enkele jaren een einde aan, daar men niet wenschte te voldoen aan de voorwaarde, dat de immigranten, na afloop van hun overeenkomst, voor rekening van de kolonie naar hun vaderland zouden kunnen terugkeeren.

Langs de kust worden bananen, ananas, sinaasappels en grapefruit geteeld. Verder verbouwt de bevolking maïs, cassave en zoete aardappelen.

In het binnenland vindt men uitgestrekte oerwouden met

prachtige boomen, waarvan vele met orchideeën zijn bedekt.

De oevers der breede stroomen zijn met fraaie palmen bezet. De grootste der waterlelies, de victoria regia, is hier inheemsch.

In Britsch-Guyana leven de tapir, de poema en de jaguar, herten, apen en miereneters en verschillende soorten van slangen. Men vindt er allerlei vogels: duiven, eenden, snippen, kanaries en papegaaien.

Buiten de plantages wordt de landbouw op primitieve wijze beoefend. Slechts langzamerhand brengt de landbouwkundige dienst hierin verbetering.

Te Georgetown bevindt zich een mooie Botanische Tuin, waarin onder meer pracht-exemplaren van de victoria regia vallen te bewonderen. Ook bezit de hoofdstad een zeer goed natuur-historisch museum, waarin de geheele fauna van Britsch-Guyana is vertegenwoordigd.

De kolonie is niet ongezond. Zondert men de zeer warme maanden van windstilte, Augustus en September, uit, dan is de gemiddelde temperatuur 80° F. Men onderscheidt twee natte en twee droge jaargetijden, die echter niet steeds even regelmatig zijn, zoodat een abnormaal langdurige droogte evenmin tot de uitzonderingen behoort als een ongewoon overvloedige regen.

De ziekte, welke de meeste slachtoffers maakt, is de tuberculose. Dit is vooral te wijten aan het gebrek aan hygiënisch inzicht bij de bevolking en ongetwijfeld niet minder aan de primitieve behuizing van zeer vele inheemschen. Sedert eenige jaren wordt op de volksscholen onderwijs gegeven in de gezondheidszorg.

Britsch-Guyana is de eenige Engelsche bezitting in Zuid-Amerika. Ongeveer twee eeuwen lang woei er de Nederlandsche vlag en nog in menig opzicht leeft de herinnering aan het Nederlandsch bestuur er voort. Telkens weer ontmoet men Nederlandsche namen: Vreedenhoop, Uitvlugt, Beterverwagting, Fort Nassau, New-Amsterdam, Stabroek [1]).

Merkwaardig is, dat het Nederlandsche burgerlijk recht zich vrijwel wist te handhaven. Het strafrecht is Engelsch.

Britsch-Guyana wordt bestuurd door een Gouverneur, bijgestaan door een Wetgevenden Raad van 29 leden. 19 hunner worden gekozen door de bevolking, de overigen benoemd door den Gouverneur.

---

[1]) De naam van Georgetowns overdekte markt.

Staatkundig is het gebied ingedeeld in drie „counties": Berbice, Demerara en Essequibo.

Zee- en landmacht zijn in de kolonie niet vertegenwoordigd, maar het politiekorps is op militairen voet georganiseerd.

De Gouverneur van Britsch-Guyana, Sir Wilfred Jackson, heeft mij vergezeld op een bezoek aan het landbouwproefstation, de irrigatiewerken en de proefstallen. Hij geeft zich veel moeite om landbouw en veeteelt vooruit te brengen en nieuwe methodes ingang te doen vinden. Maar het was niet alleen daarover, dat wij spraken. Vier jaren te voren, in 1934, was Sir Jackson nog Gouverneur van Mauritius en nauwelijks had ik met Zijne Excellentie kennis gemaakt of hij sprak er zijn vreugde over uit den oud-minister te kunnen ontmoeten, onder wiens verantwoordelijkheid Hr. Ms. Onderzeeboot K XVIII de 22.000 mijlen-lange reis van Nederland, over Dakar, Rio de Janeiro, Buenos Aires, Kaapstad en Fremantle, naar Soerabaia had gemaakt en bij die gelegenheid ook Mauritius had bezocht. De Gouverneur kende nog vele bijzonderheden van dezen merkwaardigen, door hem zoo zeer bewonderden tocht en toonde mij eenige, mij nog onbekende foto's, welke er betrekking op hebben. Het was een blijde verrassing en aan de Nederlandsche namen van Georgetown werden er tijdelijk eenige toegevoegd: Hetterschij, Vening Meinesz, Wijtema, Van der Linden, Leeuwenburg, Boskamp, Van der Linde....

Toen, na mijn vierdaagsch verblijf in Britsch-Guyana, Lady Jackson mij het voorrecht schonk van haar gezelschap in de motorsloep, die mij naar het vliegtuig van de P.A.A. moest brengen, waarmede ik naar Paramaribo zou gaan, sprak zij nog met geestdrift over die „famous sailors" van de K XVIII.

Het spreekt vanzelf, dat ik zeer heb verlangd naar de kennismaking met Suriname, Nederlands gebiedsdeel in Zuid-Amerika, waarover zoo veel is geschreven en gesproken, dat door eerbiedwaardige studiecommissies is bezocht en nadien veelzijdig in haar verslagen werd behandeld.

Suriname heeft zich niet, gelijk Curaçao, in industrieele richting ontwikkeld, doch is een landbouwland gebleven. Dit wil niet zeggen, dat het in cultuur is. Trouwens, hoe zouden 170.000 inwoners een land van 150.000 km², dus ruim viermaal zoo groot als Nederland, in cultuur kunnen brengen? Alleen de alluviale kuststrook, 25 km breed in het oosten en westwaarts geleidelijk toenemend tot 100 km, is in den loop der jaren nagenoeg geheel

tot landbouwland gemaakt. Hierachter strekken de savannen haar schraal begroeide, dorre vlakten uit. Het overige deel van Suriname, $^4/_5$ van de totale oppervlakte, is goeddeels met bosch bedekt. Majestueuze oerwouden van reusachtige boomen in bonte verscheidenheid beslaan samen 16 millioen ha gronds. Zij vormen een dorado voor de Boschnegers, waarvan ons Guyana er ongeveer 17.000 herbergt en voor de Indianen, wier aantal op 3.500 wordt geschat. Een veelsoortige dierenwereld treft men in de bosschen aan: tapirs, leguanen, herten, brulapen en andere apen, wilde zwijnen, slangen, papegaaien, parkieten en colibri's.

De eerste vraag, die bij den bezoeker rijst — hoe dikwijls is zij reeds gesteld en min of meer beantwoord — is deze: hoe komt het, dat men in Suriname geen houtexploitatie vindt, zooals die b.v. op Java met zooveel succes wordt ondernomen? Aan de houtsoort ligt het niet. De schoonste van alle boomen, die fier zijn prachtige kruin boven alle andere uitsteekt, de kankantrie (cotton-tree), levert wel is waar geen bruikbaar hout op, maar het in Europa welbekende letterhout, het voor parketten toegepaste purperhart, het bruinhart, het ijzerhart, het tegen paalworm bestand zijnde geelhart en het mahoniehout bezitten ongetwijfeld handelswaarde. En toch hebben noch de boschexploitatie noch de houthandel een omvang van beteekenis aangenomen.

Een voorname oorzaak van dit uit economisch oogpunt betreurenswaardig verschijnsel is gelegen in het feit, dat Suriname bijna geen bosschen heeft van uitsluitend of nagenoeg uitsluitend een en dezelfde houtsoort. Allerlei soorten van boomen staan door elkaar. Een regelmatige exploitatie wordt hierdoor zeker niet bevorderd. Alleen den moraboom en de possontrie (poison-tree) treft men in aaneengesloten hoeveelheden aan en ook hun hout leent zich tot bewerking.

Als tweede oorzaak van de geringe beteekenis van den houthandel wordt genoemd de onmogelijkheid om van de Boschnegers, de Surinaamsche houtkappers bij uitnemendheid, een geregelde levering te krijgen. En deze is noodig, wil men voortdurend kunnen exporteeren ten einde op tijd aan de vraag uit Europa te voldoen. Met zulke overwegingen van economische orde vermoeit de Boschneger zich echter niet. In zijn overdreven vrijheidsliefde wenscht hij zelf te bepalen wanneer hij zal hakken en wanneer hij zijn vlot in elkaar zal zetten om het gevelde hout langs de rivieren naar Paramaribo te voeren. Een order neemt hij aan, maar zelfs een order tot levering op termijn belet

hem niet om zelf uit te maken wanneer de bestelling zal worden uitgevoerd. Die eigendunkelijkheid is een lastige eigenschap en zij zal nog heel wat getemperd moeten worden voordat de Boschneger een bruikbare schakel is geworden in den internationalen houthandel. In afwachting daarvan durf ik echter clementie te pleiten voor den houtkapper der Surinaamsche binnenlanden. Hij is een nazaat van de zedelijk en lichamelijk mishandelde slaven. Misschien slaagden zijn voorouders erin de hel te ontvluchten, waarin zij moesten leven en arbeiden en wisten zij, door zich schuil te houden in de diepten der wouden, aan de vervolgingen te ontkomen. Wellicht hebben zijn vaderen hun ellendig bestaan voortgesleept tot eindelijk, in 1863, door de afschaffing der slavernij, de ketenen werden verbroken. Eenmaal vrij, hebben die vaders en moeders van drie kwart eeuw geleden — het is nergens geboekstaafd, maar het kan niet anders zijn — zich zelf en hunnen kinderen bij al wat hun heilig was beloofd die vrijheid te bewaren en als hun eenigen schat tegen elke aanranding te beschermen. Deze vrijheidsliefde, levendig gehouden door de afschrikwekkende herinneringen uit den onvrijen tijd, werd overgedragen van vader op zoon. Het is niet hun schuld, dat de moderne beschaving haar nog niet heeft gebreideld.

Naarmate door godsdienst en cultuur — Missie en Zending doen hier reeds prijzenswaardig werk — de Boschnegers meer uit hun geestelijk isolement zullen worden verlost, zullen zij beter toegankelijk worden voor onze begrippen omtrent „maatschappelijk verkeer" en geleidelijk een taak gaan vervullen in het internationaal productieproces.

Intusschen is de onbeteugelde vrijheidsliefde der Boschnegers naar mijn meening geen afdoende verklaring van het uitblijven der ontwikkeling van een Surinaamsche boschexploitatie. Nederlandsche ondernemingszin en ondernemingsdurf moeten toch kunnen leiden tot den aanleg van bosschen van bepaalde, goed bruikbare en zeer gewilde houtsoorten. Zijn deze er eenmaal, dan zal men komen tot betere cijfers voor den houtuitvoer dan die, welke wij in het Surinaamsch Verslag 1918 [1]) vermeld vinden, te weten:

in 1933 voor ƒ 72.181.—
„ 1934 „ - 84.495.—

---

1) Deel I, blz. 27.

in 1935 voor f 65.416.—
„ 1936 „ - 39.758.—
„ 1937 „ - 59.792.— [1]).

Ook thans reeds zouden echter uit het kostbare houtbezit meer baten zijn te trekken. Toen Suriname nog zijn Boschdienst had met de daaraan verbonden houtvesters is goed voorbereidend werk verricht o.a. op het gebied van onderzoek van de houtsoorten en nieuwe aanplantingen. Maar zooals het meer gebeurde, het „beid uw tijd" heeft men niet in acht genomen en voordat de dienst tastbare resultaten kon opleveren, werd hij om bezuinigingsredenen opgeheven. [2])

Is het met de cultures ook niet zoo gegaan? Aan proefnemingen heeft het niet ontbroken. Ik kan mij echter niet onttrekken aan den indruk, dat men, door welke oorzaken dan ook, zich meermalen te spoedig overwonnen heeft gegeven bij tegenslag.

Een halve eeuw geleden was de cacaocultuur in Suriname van groote beteekenis, niet alleen voor den groot-landbouw, de plantages, maar ook voor het klein-bedrijf. Op het einde der vorige eeuw bedroeg haar opbrengst meer dan 4.000 ton per jaar. De krullotenziekte heeft echter in enkele jaren tijds de meeste boomen vernietigd en nooit is de cultuur dezen slag te boven gekomen. Met de rubbercultuur ging het al even onvoorspoedig. Ook hier verijdelde een ziekte de schoone verwachtingen, welke men na een veelbelovend begin mocht koesteren. Het lot van de bacovencultuur was weinig beter. Reeds na den eersten uitvoer, mogelijk gemaakt door een overeenkomst met de machtige United Company, brak de Panamaziekte uit onder de aanplantingen der Gros Michel-bacoven en zij zou ongetwijfeld een einde hebben gemaakt aan de jonge cultuur, als de Surinaamsche Bananen Maatschappij, onder de energieke leiding van den onvermoeibaren heer Kasteleyn, niet met alle kracht de proefnemingen had voortgezet en de ziektebestrijding ter hand genomen. Vergezeld van den heer Ir. de Kraker, die de maatschappij in Suriname vertegenwoordigt, bezocht de heer Kasteleyn persoonlijk de voornaamste der Gros Michel producerende landen om ter plaatse te onderzoeken wat men er

---

[1]) Hieronder voor *f* 27.928.— naar Nederland.

[2]) Zie het Bijvoegsel tot de Nederlandsche Staatscourant van 28 September 1917, No. 227, houdende het rapport van Dr. A. H. Berkhout over het Surinaamsche Boschwezen. De rapporteur gewaagt met veel lof van den Dienst en van den arbeid van den houtvester, den heer Gonggrijp.

deed om de Panamaziekte te bestrijden. In samenwerking met Prof. Dr. Stahel, directeur van het Landbouwproefstation, Dr. Fernandes, Directeur van het Departement van Landbouw-Economische Zaken en Dr. Müller, landbouwscheikundige bij het Proefstation, worden op het Surinaamsche bedrijf voortdurend wetenschappelijke proeven genomen en vergelijkingen getroffen tusschen verschillende soorten bananen, aangeplant onder uiteenloopende omstandigheden. Gros Michel, Congo en Lacatan zijn op uitgebreide schaal vertegenwoordigd en in den variëteitentuin neemt men proeven met een twintigtal verschillende soorten. We kunnen wel zeggen, dat op „Rust en Werk", de plantage van de Surinaamsche Bananen Maatschappij, schier alles wordt toegepast wat noodig is om een afdoend antwoord te vinden op de vraag of de bananencultuur voor Suriname al dan niet aanbeveling verdient. In het omvangrijke en belangwekkende jaarverslag der maatschappij over 1938 vindt men de proefnemingen beschreven en de resultaten vermeld en duidelijk blijkt eruit hoe veel reeds werd geleerd en nog te leeren overblijft. De proefnemingen en onderzoekingen hebben betrekking op de soorten, den bodem, de grondbewerking, de wijze van beplanting, de bemesting, de bestrijding der plantenziekten o.m.door bespuitingen [1]), de stamselectie, den invloed van dauw, regen en wind, het snoeien, de irrigatie en de samenstelling van het water. Deze opsomming maakt niet eens aanspraak op volledigheid. Vast is nu wel reeds komen te staan, dat de bananencultuur, gericht op den wereldhandel, beantwoorden moet aan vele eischen van kennis en zorg. Merkwaardig is de proef, welke werd genomen met het verbouwen van bananen door kleinboeren op de nederzetting Creola. Het verdient groote waardeering, dat de Surinaamsche Bananen Maatschappij hiertoe aan Dr. Fernandes de noodige medewerking verleende. Kosteloos stelde zij voor de settlers van Creola 20.000 knollen beschikbaar en zij verplichtte zich tegen te voren vastgestelde behoorlijke prijzen den eersten oogst af te nemen. Iedere settler kon 300 knollen ontvangen als hij de plantgaten daarvoor in orde maakte. Aan deze voorwaarde werd door 54 settlers voldaan. Het resultaat was echter nog niet mooi. Op een enkele goede

---

[1]) Reeds zes jaren lang heeft de bananencultuur in Zuid-Amerika, West-Indië en Centraal Amerika veel te lijden van de uit Australië afkomstige Cercospora-bladziekte. De groote fruitmaatschappijen bestrijden haar krachtdadig, maar onder de smallholders is dit uitzondering.

uitzondering na, zegt het verslag, werd aan grondbewerking niets gedaan. Het onderhoud was zeer onvoldoende. Schade werd ondervonden door vreterij van kippen, van te hoog onkruid en bijcultures, als maïs en oker. Mede tengevolge van het laatste trad de bladziekte spoedig in ernstige mate op. Aan snoei en het stutten van de bosschen werd weinig of niets gedaan. Het oogsten gebeurde zeer slordig. Uit de gegevens is komen vast te staan, dat de grond van dien aard is, dat een goede eerste oogst verkregen kan worden. Ir. de Kraker wijt de slechte totaal-productie dan ook aan de te geringe zorg, door de settlers aan het gewas besteed.

De proef zou wellicht een beteren uitslag hebben opgeleverd als zij was genomen met Javanen of Britsch-Indiërs, die met meer toewijding in den landbouw werkzaam zijn dan de Creolen. Bewaren dezen nog niet altijd, bewust of onbewust, in het diepst van hun hart een zekere minachting voor den landarbeid, het „slavenwerk" van weleer? Toch moet men aan den klein-landbouw voor Surinames toekomst groote waarde toekennen en het stemt tot vreugde, dat deze cultuurvorm zich zoowel bij de Overheid als bij het particulier initiatief meer en meer in belangstelling gaat verheugen.

Het Departement van Landbouw-Economische Zaken en het Landbouwproefstation laten niet na door het geven van voorlichting en het bieden van steun den klein-landbouw te bevorderen. Over de bereikte resultaten, ook met de Creolen-vestigingen Creola, in het district Saramacca, Herminadorp aan de Marowijne en aan den Rijsdijkweg (werkloozen) is men tevreden. Samen tellen zij ongeveer 175 gezinnen.

De Missie heeft een nederzetting van Britsch-Indiërs te Gyrjapur en een van Javanen bij den Copieweg. Van beide krijgt de bezoeker een goeden indruk, ook voor wat de woningen betreft.

Met de vestiging van de Evangelische Broeder Gemeente in den Saramaccapolder is het niet voorspoedig gegaan. „Op deze vestiging", aldus lezen wij in het Surinaamsch Verslag 1938 [1]), „bleef, niettegenstaande veel teleurstelling werd ondervonden van settlers, die in den aanvang goed begonnen, doch zich later terugtrokken, toch nog een kern van goede werkers over, die alles deden om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. Het kan echter niet worden ontkend, dat de toestand zich, wat deze vestiging betreft, niet hoopvol liet aanzien." In dit geval heeft

[2]) Deel I. Blz. 12.

men dus met tegenspoed te kampen. Het is niet de eerste, dien de Broedergemeente bij haar arbeid ontmoette. Zij laat zich hierdoor den moed niet ontnemen.

Moet de agrarische ontwikkeling van Suriname alleen in den klein-landbouw worden gezocht? Deze vraag zou ik niet bevestigend wenschen te beantwoorden. Er is een tijd geweest, dat in Suriname nauwelijks eenige andere landbouw werd gekend dan die van de plantages. Men telde ze bij honderdtallen, er werkten vele duizenden slaven en ze leverden aanzienlijke winsten op. Men heeft jaren gekend, waarin Suriname voor het Moederland meer baten afwierp dan Oost-Indië! Dat was de gouden tijd voor Suriname, hoort men meermalen zeggen. Geheel ten onrechte. Het was de gouden tijd voor de eigenaars van de plantages. Doch voor de menschen, die, slecht gevoed, meestal slecht en dikwijls schandelijk behandeld, op de plantages werkzaam waren? Voor hen was het een ellendige tijd. En voor Suriname zelf? Waar zijn de kunstwegen, welke men in dien tijd heeft aangelegd? Waar de scholen, de ziekenhuizen, de kerken, welke men in die dagen van weelde heeft gebouwd? Waar de Overheidsdiensten, welke men toen in het belang van de bevolking heeft gesticht? Ze zijn spoedig opgesomd. Bijna alles wat op dit gebied van Overheidswege of met Overheidshulp tot stand kwam dateert van lateren tijd. De plantages hadden haar beste jaren al lang achter den rug, doch langzamerhand had de overtuiging veld gewonnen, dat een kolonie meer is en beter dan een wingewest, welks bodem en bewoners er alleen zijn ten bate van het Moederland. Thans erkent een ieder en wil menigeen er naar handelen, dat wij het recht op het bewind over gebiedsdeelen elders zouden moeten prijsgeven indien wij niet den plicht aanvaardden om aan dat grondgebied en zijn bevolking te brengen de vruchten van godsdienst, cultuur en beschaving. Met deze opvatting is het stelsel der oude plantages niet vereenigbaar. Geenszins wil dit echter zeggen, dat de groot-landbouw voor Suriname uit den booze zou zijn. Goed geleide plantages, die onder redelijke arbeidsvoorwaarden werk bieden aan vele honderden handen, zijn zoowel in sociaal als in economisch opzicht van groote waarde. Zij staan den klein-landbouw niet in den weg, doch kunnen daarentegen, bij harmonische samenwerking, zijn ontwikkeling helpen bevorderen. Door het voorbeeld en door de daad. De bewerking van den bodem, de behandeling van het gewas, de bestrijding van de plantenziekten, dat

alles kan de klein-landbouwer leeren door zijn voordeel te doen met de lessen der plantages. Bovendien kunnen deze, naar het voorbeeld van de Surinaamsche Bananen Maatschappij, den klein-landbouwers deugdelijk pootgoed leveren en den oogst van hen afnemen. Van niet minder belang is, dat de handelsrelaties met het buitenland gemakkelijker door de groote ondernemingen worden aangeknoopt en onderhouden dan door de klein-landbouwers, onder wie coöperatie en vereenigingsleven naar Europeesch begrip nog weinig ingang hebben gevonden.

Gelijk bekend is werd door Gouverneur Kielstra, daarin overtuigingsvol gesteund door den Directeur van Landbouw-Economische Zaken, Dr. Fernandes, de bevordering van de citruscultuur met kracht aangepakt. Dr. Fernandes heeft in 1937 een studiereis gemaakt naar Florida, het meest op den voorgrond tredende citrusgebied. De resultaten van deze reis zijn neergelegd in een gedocumenteerd rapport, waarin er op wordt gewezen, dat de mogelijkheden voor de citruscultuur in Suriname, zoowel landbouwtechnisch als economisch, beter zijn dan in Florida, Louisiana en Mississippi. De ondervinding heeft geleerd, dat de door saprijkheid uitmuntende Surinaamsche sinaasappel in Europa afzet kan vinden. Gebleken is reeds, zei Dr. Fernandes in een rede, naar aanleiding van zijn studiereis gehouden, dat ook bij aanvoer van Braziliaansche en Spaansche sinaasappels in Nederland, de vraag naar het Surinaamsch product onverminderd bleef. [1]) Volgens dezen deskundige kan een citrustuin van 16 ha na 12 tot 13 jaren het geheele kapitaal benevens de rente hebben opgebracht en vervolgens een jaarlijksche zuivere opbrengst van ten minste 6.000. Gld. verzekeren.

Naar het zich laat aanzien leent de citruscultuur zich bijzonder tot samenwerking tusschen den groot- en den klein-landbouw. Zij bevindt zich thans nog in het stadium van proefneming, of, wil men het eenigszins optimistischer zien, van voorbereiding. Een voorbereiding óók van den geregelden uitvoer en deugdelijke verscheping van het product naar Europa, met name naar Nederland en van de stichting van de noodige installaties voor de bereiding van derivaten. Daarbij zal echter rekening moeten worden gehouden met de beschikbare arbeids-

---

[1]) Citruscultuur in Suriname. Departement van Landbouw-Economische Zaken. Mededeeling No. 1. December 1937. Blz. 39.

krachten. Ook Dr. Fernandes wees hierop in zijn evenbedoelde rede.

„De uitbreiding, welke men in Suriname onder de tegenwoordige omstandigheden zal mogen geven, is natuurlijk geen onbegrensde. Het zal niet raadzaam zijn meer sinaasappelboomen te planten dan men handen heeft om de vruchten te plukken.

„Bij de tegenwoordige arbeiderssterkte zou Suriname met een volproduceerend citrusareaal van 1000 ha reeds naar een maximum loopen. Dit zou een productie beteekenen van ± 300.000 kratten per jaar of slechts 25 % van de Nederlandsche consumptie van 1936." [1])

Sinds Dr. Fernandes zijn studiereis ondernam is de bevordering van de citruscultuur in Suriname krachtdadig voortgezet. Door een maatregel van den Gouverneur werd aan de koffieplantages een ruimere steun verleend, indien zij de citrus als nevenproduct wenschten te aanvaarden en vele hebben zich hiertoe verbonden.

Van Gouvernementswege werd in het district Saramacca de citruskweekerij te Dirkshoop aangelegd. Zij is 5 ha groot en er werden 165.000 zuuroranje-onderstammen geplaatst. De sinaasappelplantjes zijn van geselecteerd materiaal, de Kwatta 202, die, na onderzoek door het Koloniaal Instituut te Amsterdam, de voor consumptie in Europa meest geschikte Surinaamsche sinaasappel werd bevonden. Het was mij een vreugde in deze mooi aangelegde en zorgvuldig onderhouden kweekerij rond te wandelen en de welig wassende sinaasappelplanten in oogenschouw te nemen. Een stuk economisch leven, rijk aan beloften. Er wordt werkelijk niet stil gezeten en klaarblijkelijk ontbreekt het bij de plantages en de settlers niet aan medewerking om de Surinaamsche citrus een goede kans te geven. In het Surinaamsch Verslag 1938 [2]) lezen wij, dat de uitbreiding van de cultuur van sinaasappelen en andere citrussoorten in 1937 grooter was dan in alle voorgaande jaren en dat zij plaats vond zoowel bij den grooten als bij den kleinen landbouw. Op Dirkshoop werden 40.000 zuuroranje-onderstammen bijgeplant. De kweekerij leverde in 1937 bijna 39.000 geoculeerde citrusplantjes af. 70 % ging naar de plantages, 30 % naar den kleinlandbouw. Nabij de kweekerij is een variëteitentuin aangelegd, waarin de eigenschappen van een dertigtal citrussoorten worden onderzocht. Naast dezen tuin is een 60 ha groote sinaas-

---

[1]) Citruscultuur in Suriname. Blz. 37.

[2]) Deel I. Blz. 17 e.v.

appelen-aanplant gemaakt, welke dient „om de zoo noodige gegevens te verzamelen betreffende de intensiviteit van de schaduw, de meest doelmatige bemesting, de gemiddelde productie per boom, de bestrijding van eventueele ziekten en plagen, enz. Deze aanplant is in feite een proefveld, maar van zoodanigen omvang, dat de verkregen gegevens meer in overeenstemming kunnen zijn met de ervaringen in de practijk, hetgeen niet steeds van kleine proefvelden kan worden gezegd."

Het is voldoende bekend, dat niet allen van de citruscultuur dezelfde goede verwachtingen koesteren als die, welke de autoriteiten bezielen, welke voor de in de laatste jaren in Suriname genomen maatregelen tot haar bevordering, het eerst verantwoordelijk zijn. Maar ik kan mij niet voorstellen, dat ook de minder optimistisch gestemde geen voorstander zou zijn van voortzetting der met zooveel ernst aangevangen proefnemingen. Voortzetten en niet versagen. Niet met koppigheid, die blind maakt voor de lessen van eventueel teleurstellende ervaringen, maar wel met taaie vasthoudendheid, die kracht schenkt tot de overwinning van moeilijkheden, welke er reeds zijn en ongetwijfeld nog zullen komen. Natuurlijk dient niet op één enkel paard gewed. De citrusteelt is een veeljarige cultuur. De opbrengsten beginnen, volgens de berekening van Dr. Fernandes, eerst na 12 tot 13 jaren te vloeien. Men deed ongetwijfeld met deze cultuur in Suriname reeds heel wat ondervinding op en vulde deze aan met de lessen der ervaring van elders. Maar veel blijft nog te ondervinden over. Men staat nog slechts aan het begin, een hoopgevend begin wel is waar, doch, dat niettemin de inleiding is tot een onbekende toekomst. Van zeer deskundige zijde werd hierop niet lang geleden gewezen. De heer J. D. Oppenheim, Tuinbouwconsulent bij het Departement van Landbouw-Economische Zaken in Suriname, zeide in een rede, welke hij in Februari van dit jaar te Paramaribo hield voor de Surinaamsche Landbouwvereeniging:

„De citruscultuur als zoodanig is hier nog zeer jong. Wij staan nog voor vele problemen. Problemen, zoowel van cultuurtechnischen, als van organisatorischen en industriëelen aard. Op ieder dezer gebieden zullen we door vallen en opstaan wijzer moeten worden. Ziekten en plagen zullen in de cultuur zeker niet uitblijven, vrijwel nergens was dit een reden, om een cultuur te verlaten" [1]).

[1]) Departement van Landbouw-Economische Zaken. Mededeeling No. 2, Maart 1939. Blz. 37.

Ook bij gegrond vertrouwen maant dit alles tot voorzichtigheid. Het lijkt mij dan ook noodig, dat de oude cultures niet worden verwaarloosd en dat haar, binnen redelijke grenzen, kans wordt geboden op verzekering van haar voortbestaan. Het moeilijkst staat er wel de koffiecultuur voor, eenmaal een bron van goede inkomsten, thans noodlijdend in den vollen zin van het woord. Bij al haar tegenspoeden kreeg zij in November 1937 nog den zwaren slag, dat de Braziliaansche Regeering haar stelsel van het hooghouden der koffieprijzen opgaf en door een verlaging van de uitvoerbelasting met 75 % haar koffie de gelegenheid bood verloren markten te herwinnen en nieuw afzetgebied te veroveren. De koffieprijs daalde toen zoo belangrijk, dat de Surinaamsche plantages haar product beneden den kostprijs moesten verkoopen en al weer enkele den strijd moesten opgeven en tot stopzetting overgaan. Bij dezen stand van zaken is het lang niet zeker, dat de maatregelen, door de van Gouvernementswege gestichte Surinaamsche Koffiecentrale genomen en nog te nemen, in staat zullen zijn de koffiecultuur te redden. Volgens sommigen wordt de geldelijke hulp aan de plantages geboden onder te bezwarende voorwaarden. In het Surinaamsch Verslag 1938 [1]) wordt medegedeeld, dat de Centrale aan de ondernemingen in het algemeen voorschotten geeft ter goedmaking van de helft der in eenig jaar geleden substantiëele exploitatie-verliezen. Bovendien verstrekt zij de bedragen voor den aanleg van een bijcultuur van citrus naast de koffie. Deze steun wordt verleend tot een bedrag van *f* 120.— per ha als subsidie en van *f* 70.— per ha als leening. Dit laatste naar gelang van de behoeften en eerst nadat de ondernemer uit eigen middelen *f* 60.— per ha voor de nieuwe cultuur heeft uitgegeven. Zal op deze wijze bereikt worden het eerste doel van de Koffiecentrale, „het bevorderen eener goede verhouding en onderlinge samenwerking tusschen alle belanghebbenden in de koffie-cultuur en de behartiging hunner bedrijfsbelangen in technischen, commerciëelen en algemeen economischen zin"? Ik matig mij in dezen geen oordeel aan. Om hier tot oordeelen in staat te zijn moet men de geheele financieele en economische positie van de plantages kennen. Wel worden ontkennende beantwoordingen van de zooeven gestelde vraag vernomen. Zoo troffen mij de beschouwingen, welke de hoofddirecteur van de Surinaamsche Bank, Mr. van Traa, in het Verslag van 1937 aan de kwestie wijdt. „De ondernemingen, die toch al zwaar belast zijn

[1]) Deel I. Blz. 32.

met de steunvoorschotten 1931 en 1933, die het Gouvernement, ondanks alle vertoogen van de zijde van belanghebbenden ten volle als vordering blijft handhaven, worden dus steeds verder met schuld aan de Overheid belast [1]).

Ook de volgende woorden verdienen alle aandacht:

„Indien men in het oog houdt dat de schulden aan het Gouvernement gedekt zijn door oogstverband, een verband waarvan de ondernemingen zelfs niet door executie kunnen worden gezuiverd, dan is het duidelijk dat deze wijze van steunverleening den eigenaren weinig baat zal kunnen brengen. Want, waar het ondenkbaar is dat vreemd kapitaal zich ooit zal interesseeren voor ondernemingen, wier toekomst belast is met verplichtingen van den aard zooals in Suriname daarop drukken, zal den eigenaren, wanneer hun eigen middelen zullen zijn uitgeput, niets anders overblijven dan hun bezit aan de Overheid over te laten.

„Het praktisch resultaat, waartoe de wijze, waarop in Suriname de koffiecultuur gesteund wordt, moet leiden zal n.m.m. geen ander kunnen zijn dan dat het particulier belang hoe langer hoe meer daaruit zal verdwijnen en het Gouvernement voor de keuze zal komen te staan, de cultuur als Gouvernementscultuur door te zetten of haar te niet te laten gaan." [2])

In zijn verslag over 1938 uit Mr. van Traa zijn bezorgdheid over het vraagstuk der arbeidskrachten.

„Of het beter resultaat dat de koffiecultuur voor 1939 belooft tenvolle verwezenlijkt zal worden, zal echter in de eerste plaats afhankelijk zijn van de mogelijkheid tot voorziening in voldoende arbeidskrachten.

„Het arbeidersvraagstuk, waarop in deze verslagen reeds herhaalde malen gewezen is, vraagt hoe langer hoe dringender om een spoedige oplossing.

„Op vele plantages heerscht een groot tekort aan arbeiders, wat zich vooral doet gevoelen in den pluktijd. Honderden balen koffie gaan thans verloren omdat voldoende arbeidskracht ontbreekt om deze tijdig te kunnen plukken en het behoeft geen betoog dat daardoor de productiekosten zeer ongunstig beïnvloed worden. Zoowel de koffie- als de suikercultuur lijden onder deze moeilijkheid om voldoende arbeiders te kunnen verkrijgen, een moeilijkheid die nog zal toenemen wanneer de crisiscultuur straks ook weer vele handen zal vragen en die het eventueel

---

[1]) De Surinaamsche Bank N.V., Amsterdam. Verslag 1937. Blz. 4.
[2]) Ibid. Blz. 4 en 5.

tot stand komen van een bacovencultuur op groote schaal zal kunnen verhinderen.

„Naast het mobiel maken van de reeds in Suriname aanwezige werkkrachten zal daartoe noodig zijn de aanvoer van nieuwe arbeiders, doch deze aanvoer zal slechts resultaat kunnen opleveren, indien aan de plantages de beschikking over hun arbeidskracht wordt gegeven op niet al te bezwarende voorwaarden. Het schijnt echter dat de voornemens die het Gouvernement te dien aanzien koestert niet kunnen worden geacht aan dien eisch te voldoen [1]).

Men mag vertrouwen, dat deze van ernstige bezorgdheid getuigende klanken, die natuurlijk ook in Suriname werden vernomen, daar de overweging vinden, welke zij verdienen en zoo noodig leiden tot nieuw onderzoek en nader overleg.

Mijn indruk is, dat de andere cultures — suiker, rijst, maïs, tabak, cocosnoten — voldoende belangstelling ontvangen. Vooral van den rijstbouw, in Nickerie door de Javaansche klein-landbouwers beoefend, mag men goede verwachtingen hebben. Aan het vraagstuk van de veredeling van het product wordt alle aandacht besteed. Ook de cacaocultuur mag nog niet worden vergeten. Gaarne onderschrijf ik wat dienaangaande voorkomt in het Surinaamsch Verslag 1938 [2]): „De cacaocultuur is weliswaar thans van weinig belang meer, doch niet geheel zonder beteekenis, als men in aanmerking neemt, dat de locale consumptie bijna geheel wordt gedekt door de binnenlandsche productie terwijl nog steeds een kleine hoeveelheid wordt uitgevoerd [3]). Een vergelijking van de gemiddelde productie per boom van de verwaarloosde aanplantingen in Suriname met die van andere cacao-produceerende landen, geeft wel aanleiding den wederopbouw van deze cultuur in Suriname in ieder geval niet voor goed te verwerpen."

Van belang zou het naar mijn meening zijn, dat voor Suriname een economisch ontwikkelingsplan werd vastgesteld. Dit zou kunnen geschieden door het Opperbestuur, in overleg met het Surinaamsche Gouvernement, voorgelicht door deskundigen in Nederland en Suriname. Zulk een plan moet niet tot in bijzonderheden afdalen, doch dient de groote lijnen aan te geven,

---

1) Blz. 5 en 6.
2) Deel I. Blz. 21.
3) Productie 1937: 104.966 kg. Uitvoer 1937: 5.264 kg, ter waarde van ƒ 1.770.—

waarlangs de ontwikkeling van het gebiedsdeel behoort te worden bevorderd.

Suriname zal weldra weer een nieuwen Gouverneur krijgen. In het beleid van den aftredenden Landvoogd zat ongetwijfeld een economische lijn. Na eigen studie en onderzoek, overleg en beraad heeft Prof. Kielstra die vastgesteld. Zal — om slechts twee voorbeelden te noemen — met de rijstcultuur, zooals deze in Nickerie door de klein-landbouwers wordt beoefend en met de citruscultuur worden voortgegaan in de thans gevolgde richting? Of zal de opvolger van den heer Kielstra op zijn beurt nieuwe onderzoekingen beginnen, gevolgd door nieuwe proefnemingen naast de tegenwoordige, wellicht te harer vervanging? Zal de voor de cultures en haar uitbreiding zoo onontbeerlijke irrigatiedienst, die als eerste vrucht van het voortreffelijk onderzoek van Prof. de Vos onlangs is ingesteld, worden gehandhaafd? Het rapport van Prof. de Vos wijst uit, dat ongeveer 138.000 ha grond, geschikt voor den landbouw, in Suriname zonder groote kosten geïrrigeerd kan worden. Men begint in Nickerie, waar voor den klein-landbouw reeds grond te kort komt. Zal men verder gaan langs dezen weg?

Er moet lijn blijven in de zorg van de Surinaamsche Overheid voor het economisch leven van het gewest. De waarborg hiertoe is slechts in het vaststellen van een economisch ontwikkelingsplan gelegen [1]).

Een tweede noodzakelijke voorwaarde tot het treffen van de juiste maatregelen is, dat Suriname beter gekend worde. De luchtcarteering biedt hiertoe een voortreffelijk hulpmiddel en het is te wenschen, dat het, als het kan met medewerking van het particulier initiatief, op zoo ruim mogelijke schaal worde toegepast.

---

[1]) „Herhaalde malen is gevraagd om een plan van ontwikkeling voor Suriname. Een gedetailleerd plan komt mij onuitvoerbaar en ongewenscht voor. Maar een breed opgezet plan, aangevende de hoofdlijnen waarlangs de ontwikkeling van het land systematisch zal worden geleid, een plan dat doelbewust gericht is op versterking van de volksdraagkracht en daardoor geleidelijke voorziening in wat Suriname het meest ontbreekt, d.i. volksvermogen, lijkt mij niet onmogelijk. Niet alleen niet onmogelijk, maar ook noodzakelijk. Want ik kan niet inzien, hoe een land, dat in den toestand verkeert waarin Suriname thans verkeert, ooit een self-supporting land zal kunnen worden, indien de ontwikkeling daarvan niet gezocht wordt langs weloverwogen vaste lijnen, lijnen die systematisch gevolgd worden en waarvan de financiëele consequenties volledig aanvaard worden." (Jaarverslag Surinaamsche Bank. 1931. Blz. 15).

In zijn belangwekkend artikel „Luchtopnamen in Suriname, vooral met het oog op economische mogelijkheden" [1]) schrijft Dr. W. C. Klein m.i.: „Maar wel hoop ik er op te wijzen, dat luchtopnamen, naast veel andere noodzakelijke maatregelen, kunnen leiden tot een breederen kijk op de toekomstige mogelijkheden inzake productie van hout, vleesch, vruchten, rijst en mineralen. En als ik dan den export bekijk, wat aan de hand der zeer goede statistieken voor een ieder mogelijk is en de Surinaamsche statistieken vergelijk met die van Curaçao, de andere Antillen en Nederland, kom ik tot de conclusie, dat de export juist van hout, vleesch, vruchten en rijst door het Rijk zelf en met name door de Nederlandsche Antillen goeddeels zou kunnen worden opgenomen."

Zooals men weet doet de Billiton Maatschappij thans opsporingen in Suriname naar bauxiet en verricht de Standard Oil Company onderzoekingen naar de aanwezigheid van olie. Ook bij de opsporing van sommige delfstoffen kan de luchtverkenning goede diensten bewijzen [2]).

Toen ik in Albina was heb ik van de gelegenheid gebruik gemaakt om een kort bezoek te brengen aan St. Laurent en St. Jean, op den rechteroever van de grensrivier, de Marowijne, gelegen in Fransch-Guyana. Dit gebied is het kleinste van de drie Guyana's. De oppervlakte bedraagt 90.000 km.ˑ en het getal inwoners 50.000, benevens ongeveer 25.000 in het binnenland levende Indianen.

De eenige haven is Cayenne, de hoofdstad. Fransch-Guyana heeft geen spoorwegen en slechts weinig kunstwegen. Evenals Suriname is het voor een groot deel bedekt met reusachtige wouden, maar er is geen houtexploitatie van eenige beteekenis. Ongeveer 3.500 ha van het gebied is bebouwd. De voornaamste gewassen zijn maïs, rijst, katoen, tabak, cacao en koffie.

In 1851 en 1852 werd Fransch-Guyana bestemd tot verbanningsoord voor misdadigers, die op vier plaatsen hun verblijven kregen: Cayenne, les Iles du Salut, de rotsen van de Kourou en bij de Marowijne (St. Laurent en St. Jean). Onder voorlichting

[1]) „De Indische Gids", Februari 1939, Blz. 99.

[2]) In dit verband moge ik ook de lezing aanbevelen van het artikel „Over luchtverkenning en geologie in Suriname", van de hand van den heer R. IJzerman verschenen in het Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, 2de Serie, deel LVI, 1939. Aflevering 2, Blz. 236 e.v.

van den Gouverneur en den Administrateur heb ik de inrichtingen aan de Marowijne bezocht en een tocht gemaakt in de omgeving. Alle gedeporteerden waren aan den arbeid, hetzij op het land, hetzij in de groote, goed geoutilleerde werkplaatsen, welke zich in de nabijheid van de gevangenissen bevinden. Ik heb alle gebouwen bezocht, het ziekenhuis en de boekerij, de bakkerij en de keukens. In materieel opzicht voldoet, naar mijn indruk, de verzorging der gedeporteerden aan redelijke eischen. Dat zij nuttig werk verrichten en een handwerk leeren kan niet anders dan instemming vinden. Eindelijk bezocht ik ook de cellen. Celverblijf in de tropen; vele dagen reizens van het vaderland. Dat is het verschrikkelijke. Het misdrijf moet wel heel zwaar zijn om deze straf te rechtvaardigen. Met alle waardeering voor het vele goede, dat ik zag, viel het mij toch niet moeilijk te begrijpen, dat de Fransche Regeering, enkele jaren geleden, tot geleidelijke opheffing van de strafkolonie heeft besloten.

Gaarne zou ik nog eenige indrukken weergeven van mijn bezoeken, in Suriname gebracht aan de scholen, de liekeninrichtingen, de leproserieën; van mijn kennismaking met de volkshuisvesting, de opvoedingsgestichten, de jeugdzorg, het vereenigingsleven, even zoovele onderdeelen van het cultureel en sociaal leven, die een afzonderlijke bespreking ten volle zouden verdienen. Maar te veel vroeg ik reeds van de aandacht en vooral van den — immers veelal ter zake kundigen — lezer van dit tijdschrift. Ik heb een goede herinnering medegenomen aan hetgeen met bescheiden, al te bescheiden, middelen in Suriname werd bereikt door den arbeid van Overheid en particulier initiatief en niet te vergeten de Missie en de Zending, ons allen dagelijks opnieuw ten voorbeeld in toewijding en offervaardigheid, waar het geldt de belangen van het volk, aan hetwelk wij verplicht zijn het zoo gelukkig mogelijk te laten leven onder de bescherming van de Nederlandsche vlag. Mijn bezoek aan ons mooie en in menig opzicht zoo belangwekkende gebiedsdeel in Zuid-Amerika heeft mijn overtuiging versterkt, dat, indien wij onzen plicht verstaan en God aan onzen arbeid Zijn zegen schenkt, Suriname eens in staat zal zijn een behoorlijk bestaan te verzekeren aan vele duizenden gezinnen van gekleurde Rijksgenooten.

AMENDEERING VAN BEGROOTINGSONTWERPEN

DOOR

PROF. MR. DR. J. H. W. VERZIJL

Nadat reeds in Juni 1938, bij de behandeling van het ontwerp der Curaçaosche begrooting voor 1939 door de Staten, voorloopige schermutselingen hadden plaats gehad tusschen enkele Statenleden en den gemachtigde van het Bestuur Van der Drift over den omvang van de budgetaire bevoegdheden der Staten en in het bijzonder over (den omvang van) hun recht om een begrootingsontwerp bij amendement te wijzigen, is deze zelfde kwestie opnieuw met meer nadruk en uitvoerigheid ter sprake gekomen bij de behandeling van een tweetal suppletoire begrootingsontwerpen in Februari en Mei van dit jaar.

Chronologisch bezien, heeft dit staatsrechtelijke debat zich als volgt ontwikkeld. Eerst is, in Juni 1938, uit de Staten verzet gerezen tegen het feit, dat het Bestuur in de beide vorige dienstjaren een amendement der Staten tot vermindering van den post, uitgetrokken voor bezoldiging van den gouvernementsveearts, naast zich neer gelegd had, en, in verband daarmede, is voor de derde maal, en wel met algemeene stemmen, een amendement aangenomen tot verlaging van den, naar het oordeel der Staten, wederom te hoog uitgetrokken post. Daarop is in Februari j.l., bij de behandeling van het ontwerp der eerste suppletoire begrooting voor 1939, uit de Staten de wensch opgekomen, een bedrag op de begrooting uitgetrokken te zien voor landwinning op het eiland Aruba, in verband met eene voorgenomen verbetering van de Paardenbaai aldaar. Toen de nieuwe gemachtigde van het Bestuur Franke de bevoegdheid der Staten om dit denkbeeld door middel van een amendement op het begrootingsontwerp te verwezenlijken in twijfel trok, is van de zijde der Staten geen bezwaar gemaakt tegen zijn voorstel om, ter bereiking van het beoogde doel langs anderen weg, in plaats van een amendement op de begrooting, eene motie van gelijke

strekking aan te nemen. Tegelijkertijd is toen echter bij monde van het Statenlid Bichon van IJsselmonde de wenschelijkheid uitgesproken van een onderzoek van Bestuurszijde naar de betwiste punten, welke hij daarbij nader als volgt formuleerde: „Kunnen de Staten op voorstel van een hunner leden bij amendement de begrooting verhoogen?" en „Zoo ja, hoe moet de begrooting dan sluitend gemaakt worden? Kunnen de Staten zelf de raming der middelen bij datzelfde of een ander amendement verhoogen?" Na bereidverklaring zijnerzijds om deze kwesties in studie te nemen en nader in de Staten te behandelen en na aanneming van de motie heeft de Bestuursgemachtigde terstond het ontwerp der (eerste) suppletoire begrooting met het wenschelijk geoordeelde bedrag van ƒ 60.000 verhoogd. Bij eene volgende gelegenheid, in Mei jl., heeft de heer Franke de opvattingen van het Bestuur over de verschillende budgetrechtelijke strijdvragen nader en nauwkeuriger uiteengezet.

Aangezien over deze vragen het laatste woord in de Staten nog wel niet gesproken zal zijn en de kwesties zelve eene objectieve beschouwing verdienen, heeft de redactie het gewenscht geacht, ze ook in dit tijdschrift eens te overwegen.

Dat de Staten van *elk* recht tot amendeering van een begrootingsontwerp verstoken zouden zijn, is van Bestuurszijde slechts korten tijd en aarzelend volgehouden. De heer Van der Drift had het in Juni 1938 niet beweerd, zijn opvolger de heer Franke daarentegen heeft het in Februari 1939 geopperd in den vorm van eene vraag, die blijkbaar niet alleen amendementen tot verhooging, maar ook die tot verlaging van eene begrooting omvatte, — gevolgd door zijne verklaring, dat hij „geloof(de), dat het recht van wijziging, dat de Statenleden hebben, alleen betreft een ontwerp-landsverordening". De gemachtigde verklaarde er echter merkwaardigerwijze bij, op dat oogenblik over deze — toch nogal fundamenteele! — staatsrechtelijke kwestie „niet voldoende beslagen" te zijn om daaromtrent een definitief oordeel te geven.

Nadere studie, of overleg met het Bestuur, heeft den gemachtigde echter al spoedig van de volslagen onhoudbaarheid van zijne aanvankelijk geponeerde stelling overtuigd. Immers, in zijne uiteenzetting van Mei jl. gaf hij, blijkens het verslag zijner woorden in de *Amigoe di Curaçao* van 27 Mei jl., volmondig toe, dat „het Bestuur van meening is, dat de Staten in beginsel wel degelijk het recht hebben de begrooting te amendeeren."

En hij voegde er ook direct den grond voor die meening bij: art. 112 der Staatsregeling bepaalt, dat de begrooting door den Gouverneur voorloopig wordt vastgesteld, „zoodanig als zij door de Staten goedgekeurd is." Dat dit artikel het recht tot amendeering van een ontworpen begrooting veronderstelt, zal wel zelden door iemand in ernst betwijfeld zijn. Op dit punt behoef ik dan ook niet meer in te gaan.

Nu behoeft echter het staatsrechtelijk effect van een amendement der volksvertegenwoordiging op een door de Regeering bij haar ingediend begrootingsontwerp niet volgens elk staatsrecht hetzelfde te zijn. De Nederlandsche Staat biedt van deze waarheid een sprekend bewijs in de recente geschiedenis van het begrootingsrecht van Nederlandsch-Indië, vooral vergeleken bij de budgetaire regelingen voor de beide Westindische gewesten. Terwijl nl. vóór 1925 de Gouverneur-Generaal bij de voorloopige vaststelling van de Indische begrooting nog aan de door den Volksraad aangenomen amendementen gebonden was (maar de Nederlandsche wetgever haar nog definitief moest vaststellen, met algeheele vrijheid om zijnerzijds daarin wijzigingen te brengen), is dat sinds genoemd jaar niet meer het geval: tegenwoordig is de Gouverneur-Generaal vrij om bij de voorloopige vaststelling van de Indische begrooting een amendement van den Volksraad over te nemen of niet. Neemt hij het over, dan wordt het in de begrooting opgenomen; is hij daartoe niet bereid, dan wordt ook zijn eigen voorstel op dat punt er niet in gehandhaafd, doch de betrokken post eenvoudig uit de begrooting weggelaten, eventueel zelfs de geheele betrokken afdeeling der begrooting niet (voorloopig) vastgesteld. Voor zoover de Indische organen het eens zijn geworden, heeft de Nederlandsche wetgever dan alleen nog maar de keus tusschen aanvaarding of verwerping (goedkeuring of niet-goedkeuring) van de begrootingsafdeelingen in haar geheel [1]), zonder eigen recht van amendement. Voor zoover de Indische organen het niet eens zijn geworden (praktisch dus alleen op bepaalde onderdeelen), kan de wetgever in Nederland zelfstandig de betrokken onderdeelen vaststellen, voor zoover daaraan behoefte bestaat, — in dit geval met vrij initiatief van de Kroon en vrij amendeeringsrecht van de Staten-Generaal.

[1]) Bij niet-goedkeuring van een of meer van de afdeelingen der begrooting moet echter eene nieuwe behandeling daarvan volgen in den vorm van vrije vaststelling van eene andere begrooting door den wetgever.

Deze ingewikkelde nieuwe regeling is voor Curaçao en Suriname echter niet overgenomen. Hier heeft een amendement op een door het Bestuur ingediend begrootingsontwerp het normale juridische effect, dat het ook in Nederland heeft, nl. dat aanneming ervan het ontwerp dienovereenkomstig wijzigt. De aan den Gouverneur opgedragen (voorloopige) vaststelling van de begrooting kan dan ook alleen geschieden met inachtneming van de door de Staten in het ontwerp aangebrachte wijzigingen. De Gouverneur is — althans in beginsel — niet bevoegd eenig amendement der Staten te negeeren. Dat wil intusschen, ook voor Curaçao, niet zeggen, dat de begrooting nu ook definitief in den voorloopigen vorm in kracht zal treden. Immers, ook wanneer eene der beide Westindische begrootingen in evenwicht is, kan de Kroon krachtens het bepaalde onder 2° in het eerste lid van art. 114 der Staatsregelingen tegen de voorloopig vastgestelde begrooting bezwaar maken, met het rechtsgevolg, dat de begrooting in dat geval definitief bij de wet zal moeten worden vastgesteld. Het bezwaar des Konings behoeft echter volstrekt niet juist eenig door de Staten aangenomen amendement te betreffen; het kan zich evengoed richten tegen een opzet of tegen posten, waarover Gouverneur en Staten het eens zijn geweest. Maar hoe dit zij, de Gouverneur is bij de (voorloopige) vaststelling van de begrooting aan de amendementen der Staten gebonden.

Althans in beginsel, zooals ik boven veiligheidshalve neerschreef. Het is immers *denkbaar*, dat aan dezen regel een voorbehoud zou moeten worden toegevoegd in dien zin, dat amendementen alleen „bindend" zijn, voor zoover de Staten, bij de uitoefening van hunne bevoegdheid tot medezeggenschap bij het vaststellen van de landsbegrooting, zich gehouden hebben binnen de staatsrechtelijke grenzen, welke mogelijkerwijs aan die bevoegdheid zijn gesteld. Ook in dat — als denkbaar veronderstelde — geval laat zich verder tweeërlei oplossing denken om de zaak in het rechte spoor terug te brengen: òf reeds de Gouverneur legt het ontoelaatbare amendement naast zich neer en negeert het bij de voorloopige vaststelling van de begrooting, òf hij gedraagt zich naar het besluit der Staten, maar legt de onregelmatigheid bij de toezending van de dienovereenkomstig voorloopig vastgestelde begrooting aan den Koning voor, het aan dezen overlatend, tegen de begrooting „bezwaar te maken."

De hierboven veronderstelde mogelijkheid van overschrijding

door de Staten van aan hunne budgetaire bevoegdheden mogelijkerwijs gestelde grenzen voert ons tot de kern der kwestie: bestaan er rechtens zulke grenzen?

Grenzen, als hier bedoeld, zouden òf onmiddellijk uit de Staatsregeling zelve kunnen blijken of althans daaruit redelijkerwijze af te leiden kunnen zijn, òf wel aan het budgetrecht inhaerent of althans door eene vaste constitutioneele conventie gewettigd kunnen zijn. Op deze punten nu staat de kwestie voor Curaçao er principieel m.i. niet anders voor dan voor het moederland. Praktisch in zooverre wèl, dat een eventueel staatsrechtelijk conflict tusschen Gouverneur en Staten door eene hoogere autoriteit (Kroon of wetgevende macht) kan worden opgelost, een conflict tusschen Kroon en Staten-Generaal niet.

Eene uitdrukkelijke begrenzing van het recht van amendement der Staten ten aanzien van de landsbegrooting ontbreekt in de Curaçaosche Staatsregeling evenzeer als in de Nederlandsche Grondwet, gelijk trouwens eveneens het geval is met betrekking tot de traditioneele grenzen van het recht van amendement op het gebied der eigenlijke wetgeving (amendementen buiten het onderwerp van het wetsontwerp, destructieve amendementen, en derg.). Uit de Staatsregeling zelve worden wij dus niets wijzer. Mochten er zekere grenzen bestaan, dan zouden die dus alleen uit den „aard" van de begrooting of van het budgetrecht, of uit de traditioneele opvattingen eener tot gewoonterecht gekristalliseerde praktijk kunnen worden afgeleid.

Het bestaan van zoodanige grenzen nu kan moeilijk worden ontkend, maar moet toch ook weer niet te spoedig worden aangenomen. In het bijzonder hoede men zich voor fantasieën over constitutioneel gewoonterecht, die vaak meer politieke constructie dan staatsrecht zijn.

Over één punt betreffende de begrenzing van het recht van amendement op het gebied der begrooting zal men het vrij gemakkelijk eens kunnen worden: het vertegenwoordigend lichaam kan, zooals de heer Franke in Mei j.l. terecht betoogde, niet bevoegd geacht worden, van een begrootingsontwerp posten te schrappen, die rechtstreeksch uitvloeisel zijn van dwingende (grond)wettelijke voorschriften. Wanneer eene bepaalde uitgaaf onmiddellijk in de (grond)wet zelve verankerd is, mag de volksvertegenwoordiging die evenmin van de begrooting schrappen, als de Regeering ze ervan zou mogen weglaten. Zoolang de wetgeving van een Staat of van een overzeesch gewest luidt, zooals zij luidt, en bepaalde uitgaven vordert, behoort de be-

grooting die wetgeving in hare posten te weerspiegelen. Wenschen de hoogste organen van Staat of gewest deze uitgaven te beperken, dan behoort vooraf de wetgeving te worden gewijzigd, maar behoort daarop niet door de begrooting inbreuk te worden gemaakt. Dus zijn de Staten zeker niet bevoegd om posten, die ter onmiddellijke uitvoering van dwingende wettelijke bepalingen door den Gouverneur op het ontwerp der begrooting zijn gebracht, daarvan te schrappen, of ze te verlagen. En ook omgekeerd, naar ik zou meenen: mocht reeds de Gouverneur die uitgaven uit zijn ontwerp hebben weggelaten en hij niet bereid blijken ze vrijwillig alsnog erop te brengen, dan zouden de Staten niet slechts het recht, maar zelfs den plicht hebben, dit laatste alsnog te doen, — een sprekend geval van toelaatbare verhooging van eene begrooting bij amendement der Staten. Zou de Gouverneur daartegen reageeren door deze posten bij zijn besluit tot (voorloopige) vaststelling van de begrooting te negeeren, dan zou hij daarmede de Staatsregeling schenden. Regelmatige functioneering van de constitutioneele normen vordert m.i. verder, dat zelfs in gemeen overleg tusschen Gouverneur en Staten niet bij enkelen begrootingspost in de geldende wetgeving behoort te worden ingegrepen. Acht men schrapping, beperking of verhooging van wettelijk vastgestelde uitgaven (bijv. verplichte stortingen in een pensioenfonds) noodig, dan is de eenige regelmatige weg tot verandering: wijziging van de wetgeving, waarop de begrootingspost berust.

Minder vast staat, dunkt mij, een ander punt: in hoeverre kunnen de Staten, gelijk elk ander vertegenwoordigend lichaam met budgetaire bevoegdheden, begrootingsposten besnoeien, die de Regeering heeft uitgetrokken op den grondslag van (grond)-wettelijke bepalingen, die voor haar ook op financieel gebied zekere vrijheid van beweging reserveeren? Men denke bijv. aan bepalingen, die aan Kroon of Gouverneur het recht tot benoeming van ambtenaren èn tot bepaling van derzelver salarissen toekennen. Dat de volksvertegenwoordiging de dienvolgens door de Regeering op het ontwerp-begrooting geplaatste posten zonder eenig verzet zou moeten aanvaarden, is uitgesloten. Zij moet, als inhaerent bestanddeel van haar medebudgetrecht, dergelijke posten tot een lager bedrag kunnen terugbrengen. Maar hoe? De heer Franke heeft bij zijn betoog van Mei jl. in de Staten ook dit geval met name besproken en daarbij een onderscheid gemaakt tusschen besnoeiing op de personeelsformatie (het aantal ambtenaren) en besnoeiing op de salaris-

sen: het eerste zou den Staten, indien zij daartoe grond aanwezig mochten achten, vrij staan, het laatste niet. De Staten zouden dus wel het recht hebben om het maximum der aan te stellen ambtenaren te verminderen, maar niet om op hunne bezoldiging te beknibbelen. Zij zouden dus bijv. een post van / 36.000, uitgetrokken voor zes ingenieurs à / 6.000, wel mogen terugbrengen tot een bedrag van / 30.000, maar alleen met het doel om de personeelsformatie te beperken tot vijf ingenieurs à / 6.000, niet om het salaris der aangevraagde zes ingenieurs tot / 5.000 te verminderen. En een post, die slechts voor bezoldiging van één noodzakelijken ambtenaar dient, zou in het geheel niet aangetast kunnen worden, zooals de Staten reeds enkele malen achtereen getracht hadden te doen met betrekking tot den veearts, wien zij / 700 minder aan salaris toegelegd wenschten te zien dan het Bestuur hem toegekend had en, niettegenstaande het votum der Staten, was blijven toekennen.

Nu hangt dit laatste voorval samen met eene andere vraag, nl. deze: door welke cijfers in de begrooting wordt het Bestuur bij de uitoefening van zijne taak eigenlijk begrensd, door die van de (totale) begrootingsartikelen of door die, opgenomen in den uitgewerkten en toelichtenden staat? Eene Regeering kan n.l. onder omstandigheden zeer goed binnen de grenzen van een (globaal) begrootingsartikel blijven en toch naar boven afwijken van (detail-)cijfers, die in de toelichting zijn genoemd of door het vertegenwoordigend lichaam als concrete maxima zijn toegestaan. Op deze vraag wil ik daarom kortelijk eerst even ingaan.

Eenig budgetair „beginsel" schijnt mij bij deze kwestie nauwelijks betrokken te zijn. Over het algemeen zullen hier de in een bepaald land gangbare opvattingen der praktijk beslissend zijn, daar zoowel het eene als het andere antwoord logisch te verantwoorden is. In het algemeen zal men wel mogen zeggen dat posten, welke in de eigenlijke begrooting voorkomen, bindend zijn, onverschillig of zij daarin opgenomen zijn als „artikel", „onder-artikel", „onderdeel", of onder welke verdere benaming ook. Het geschil kan m.i. dan ook alleen loopen over het bindende karakter van nòg meer gedetailleerde cijfers in de toelichting bij de eigenlijke begrooting. Wanneer nu in een bepaald land de praktijk deze is, dat niet alleen de cijfers der begrootingsposten, maar ook de cijfers uit den toelichtenden staat bindend geacht worden, dan is het voor de Regeering m.i. niet oirbaar, van eene dergelijke praktijk eenzijdig af te wijken zonder in-

stemming van den mede-budgetwetgever. Eene zoodanige afwijking zou — naar in de Staten werd verklaard — in Curaçao hebben plaats gehad. Ik durf daarover geen persoonlijk oordeel uit te spreken, maar zou van meening zijn, dat, indien het verwijt juist is, de zaak inderdaad niet geheel correct behandeld is. Wanneer het Bestuur inderdaad altijd zonder protest amendementen op cijfers uit de toelichting, en stemmingen over zulke amendementen, heeft toegelaten, had het de consequentie daaruit behooren te trekken. Maar bepaald onrechtmatig zou de houding van het Bestuur geweest zijn, indien het zelfs geamendeerde onder-artikelen of onderdeelen der eigenlijke begrooting overschreden had; daartegenover zou het beroep op inachtneming van het maximum van den verzamelpost m.i. zeker niet opgaan.

Houdt echter in zulk een geval de Regeering aan haar standpunt vast, of is de praktijk reeds in den zin van eene ruime begrenzing van de financieele bevoegdheden der Regeering gevestigd — dus met gebondenheid alleen aan de (globale) begrootingscijfers —, dan heeft het vertegenwoordigend lichaam vaak het middel in handen om de grenzen enger te trekken, nl. door eene verdere meer gedetailleerde splitsing van de artikelen der begrooting door te zetten. Hoe meer gedetailleerd de begrooting wordt, des te minder vrijheid van beweging blijft er voor de Regeering over en ook ter vermijding van dezen gang van zaken schijnt het gewenscht, dat de Regeering niet tegen duidelijke wenschen van het vertegenwoordigend lichaam ingaat, ook al zou zij er formeel toe gerechtigd zijn. Op den duur zou zij er alleen maar hinder van krijgen.

In geval in een bepaald land noch het stelsel der globale, noch dat der gedetailleerde begrenzing duidelijk als bestuurspraktijk aanwijsbaar is, zou ik van meening zijn, dat het vermoeden spreekt vóór de vrijheid der administratie binnen de grenzen der eigenlijke begrootingsposten, al ware het alleen maar daarom, dat de gedetailleerde toelichting voor de toekomst toch regelmatig aan wijzigingen blootstaat, als gevolg van het onvoorzien wegvallen van uitgaven, plotseling opduikende nieuwe behoeften, verandering van inzicht in de meest wenschelijke bestemming van voor een bepaald algemeen doel beschikbaar gestelde gelden, enz., m.a.w. omdat de toelichting inderdaad slechts als approximatieve beschrijving van voornemens bedoeld kan zijn.

Keeren wij nu tot de principieelere kwestie, door den heer

Franke behandeld, terug, dan is het noodig, vast te stellen, hoe deze het regeeringsstandpunt motiveerde. Hij betoogde, dat eenerzijds de vaststelling van salarisbedragen door de Staatsregeling (art. 36) uitdrukkelijk aan den Gouverneur is opgedragen, zoodat het van de zijde der Staten eene ongeoorloofde inmenging in de constitutioneele bevoegdheden van den Gouverneur zou zijn, indien zijzelven beslissenden invloed op de salarisbepaling zouden gaan uitoefenen; maar dat anderzijds „er geen wettelijke bepaling bestaat, die voorschrijft, hoeveel ambtenaren aan een bepaalden tak van dienst moeten worden toegevoegd", zoodat in dit opzicht de Staten tegenover den Gouverneur vrij zouden zijn.

De hier geformuleerde tegenstelling komt mij, dit zij terstond vooropgesteld, weinig gelukkig voor, immers eenerzijds is ook de benoeming van ambtenaren (in art. 34) uitdrukkelijk aan den Gouverneur opgedragen en anderzijds bestaat er evenmin „eene wettelijke bepaling, die voorschrijft, hoeveel de salarissen moeten bedragen". Moet ik dus *deze* tegenstelling als aannemelijken logischen grondslag van het door den heer Franke gemaakte onderscheid verwerpen, eene klemmende andere motiveering voor het verschil in behandeling van de beide gevallen kan ik ook moeilijk vinden. Er is ongetwijfeld eenig verschil tusschen de beide situaties: het recht van den Gouverneur tot bepaling van de ambtenaarssalarissen is eene rechtstreeks-financieele bevoegdheid, terwijl zijn recht tot benoeming van ambtenaren, evenals bijkans al zijne andere constitutioneele bevoegdheden, slechts middellijk financieele consequenties heeft. Maar dit onderscheid komt mij niet van fundamenteele beteekenis voor. Zooals in alle andere opzichten, is ook op het punt in geding de bestuurstaak der Regeering onderworpen aan de budgetair vastgestelde beperkingen, al zal hier het vertegenwoordigend lichaam zich de uiterste zelfbeperking moeten opleggen, ook al om den schijn te vermijden, alsof het via zijne budgetaire rechten rechtstreeks inbreuk wil maken op constitutioneele bevoegdheden van den Gouverneur.

In deze materie zou nu juist de *ruime* budgetaire begrenzing van de bestuurstaak van den Gouverneur baat kunnen brengen: vindt het vertegenwoordigend lichaam de voor de ambtenaren, resp. voor bepaalde ambtenaren, uitgetrokken salarisbedragen te hoog in verhouding tot het geheele budget, resp. tot àndere bezoldigingen, dan is het zijn volste recht, die bedragen tot lagere cijfers terug te brengen door vermindering van de(n) betrokken

begrootingspost(en), het aan de Regeering overlatend, daaruit de praktische consequenties te trekken door eene keuze, volgens haar inzicht, tusschen inkrimping van de personeelsformatie of verlaging van de salarisschaal. Op die wijze blijft het budgetrecht der volksvertegenwoordiging in evenwicht met de vrije bestuurstaak der Regeering. De goede werking van dit stelsel is uiteraard altijd alleen verzekerd bij wederzijdsche bereidheid tot vruchtbare samenwerking en geven-en-nemen. Onverzoenlijkheid van standpunt kan in dit opzicht, gelijk overal elders, de situatie slechts moeilijker maken. Deze vraag van beleid ligt echter op ander terrein dan de zuivere rechtsvraag. Ten aanzien van deze laatste moet de schaal doorslaan ten gunste van de stelling, dat de bevoegdheden van de volksvertegenwoordiging als mede-begrootingswetgever het *geheele* terrein der staatstaak bestrijken, zonder uitzondering voor bepaalde gedeelten van dat terrein, waarop aan de Regeering onaantastbare „gereserveerde" rechten zouden toekomen. Het zou ook wel eene zonderlinge consequentie zijn, indien een vertegenwoordigend lichaam wel het recht zou hebben, door zijn budgetrecht aan de Regeering de door deze noodzakelijk geachte middelen voor de verdediging van 's lands grondgebied te onthouden, maar met dat middel niet zou mogen opponeeren tegen een bijv. in het algemeene kader te hoog geacht salaris van een misschien subalternen ambtenaar!

Intusschen heeft, zooals hierboven reeds uiteengezet werd, de behandeling van de laatste suppletoire begrootingen in Willemstad nog eene andere begrootingsrechtelijke kwestie op den voorgrond geschoven: zijn de Staten wel bevoegd, een begrootingsontwerp bij amendement te *verhoogen*, bijv. door er zelfstandig posten op te brengen, zelfs tegen den zin der Regeering in? Deze kwestie, die trouwens volstrekt niet specifiek-Curaçaosch is, maar aan politiek-getinte debatten in andere milieux doet denken, is, zooals gezegd, op Curaçao gerezen in den vorm van verzet van Bestuurszijde tegen een voorstel uit de Staten tot verhooging van eene suppletoire begrooting voor 1939 met *f* 60.000 voor landwinning in verband met de havenverbetering van Aruba (Paardenbaai).

Deze zaak is wel zonderling verloopen. Nadat op verzet van den Bestuursgemachtigde het amendement op het begrootingsontwerp was teruggenomen en vervangen door eene overeenkomstige motie der Staten, prompt gevolgd door overneming van het door de Staten voorgestane denkbeeld in den vorm van

eene verhooging van het aangevraagde bedrag van Bestuurszijde, blijkt in de in P.B. 1939, no. 21, afgekondigde wijziging van de begrooting die verhooging toch weer te zijn weggelaten. Indien hier niet eenvoudig een verzuim in het spel is, staat men voor eene staatsrechtelijke onregelmatigheid, die veroordeeling verdient. Van tweeën een: de Bestuursgemachtigde was bevoegd om op de motie der Staten den betrokken post te verhoogen en dan kon dit later niet meer wettig ongedaan worden gemaakt, òf hij was daartoe, bij gebreke van machtiging, niet bevoegd, maar dan had het Bestuur dat onmiddellijk behooren te redresseeren en niet achteraf op deze wijze mogen reageeren, — nog afgezien van de vraag, of de lastgever achteraf wel gerechtigd is tot de bewering, dat zijn, formeel tot aflegging van bepaalde verklaringen of tot verrichting van bepaalde handelingen gequalificeerde, lasthebber daartoe naar de interne verhouding tusschen beiden in een bepaald geval niet bevoegd is geweest. Intusschen kan aan deze incorrecte wijze van behandeling het Departement van Koloniën moeilijk onschuldig zijn. Immers, ook deze suppletoire begrooting moet aan de Koningin zijn toegezonden en het is nauwelijks aan te nemen, dat de Gouverneur de geschiedenis van dit amendement en van zijne reactie daartegen voor de Regeering in den Haag zou hebben verzwegen. Tusschen den datum van overneming van de motie door den gemachtigde in de Staten (16 Februari) en dien van de beschikking van den Gouverneur (1 April) ligt juist anderhalve maand.

De hoofdvraag blijft echter: is verhooging van voorgestelde, of vaststelling van nieuwe, begrootingsposten door de Staten (of een ander vertegenwoordigend lichaam) bij wege van amendement rechtens toelaatbaar of niet?

Hier nu komt het „wezen" der begrooting op het tapijt, waarover theoretisch reeds zooveel gediscussieerd is. Laat mij daarom zonder nadere behandeling van deze kwestie beginnen met eene korte formuleering van eigen kijk op dit staatsrechtelijke document. Eene begrooting is geen product van eigenlijke wetgeving, maar behoort tot het terrein der bestuursdaden. Zij geeft de door de volksvertegenwoordiging toegelaten financiëele grenzen aan, waarbinnen de Regeering hare bestuurstaak zal mogen vervullen. Zij bindt alleen in dien zin, dat die grenzen niet zonder nadere machtiging mogen worden overschreden, maar overigens niet. Zij bindt in het bijzonder de Regeering niet om de in de begrooting uitgetrokken bedragen ook inder-

daad uit te geven, noch om voor de in de begrooting voorziene doeleinden ook inderdaad gelden te besteden. De Regeering kan zich achteraf bedenken en is aan de begrooting dus alleen gebonden als eene begrenzing van hare bestuurstaak naar de zijde van het maximum aan toegelaten uitgaven.

Uit dit „karakter" der begrooting volgt, dat ook de verhooging van een begrootingspost, of de plaatsing van een nieuwen post op de begrooting, door het vertegenwoordigend lichaam rechtens nooit iets anders kan beteekenen dan eene uitzetting van de financiëele grenzen, binnen welke de Regeering hare bestuurstaak zal kunnen vervullen; eene *verplichting* voor de Regeering om tot het nieuwe doel ook inderdaad gelden uit te geven, of om de uitgaven voor een ook reeds door haarzelve voorzien doel te verhoogen, kan uit het „wezen" der begrooting nooit worden afgeleid. De verhooging van eene begrooting door de volksvertegenwoordiging is dus een vrij onschuldig bedrijf, omdat zij de Regeering, indien die anders wil, toch tot niets bindt. Hierin ligt ook terstond mijn antwoord besloten op de vraag, of eene volksvertegenwoordiging als de Staten een begrootingsontwerp bij amendement verhoogen mag: wel natuurlijk mag zij dat, alleen zij komt er niet veel verder mee, want de Regeering wordt er toch niet in dien zin door gebonden, dat zij nu ook verplicht zou zijn, de door de Staten gewenscht geoordeelde uitgave te doen. Zou het vertegenwoordigend lichaam dit willen trachten te bereiken, dan zou een andere weg moeten worden ingeslagen. In bepaalde gevallen zou dit resultaat nl. rechtens bereikbaar zijn door gebruikmaking van het aan de Staten toekomend recht van (legislatief) initiatief. Het college zou een ontwerp-landsverordening aan den Gouverneur moeten voorstellen tot uitvoering van een bepaald werk, tot instelling van een bepaald dienstvak, tot versterking van de rechterlijke organisatie, en derg. Maar het behoeft weinig betoog, dat deze procedure, welke bij welslagen de Regeering inderdaad tot handelen zou *verplichten*, alleen met medewerking van de Regeering zelve zou kunnen slagen; immers, wil zij bepaald niet, dan zal de Gouverneur de vaststelling van het hem aangeboden ontwerp-landsverordening weigeren (artt. 102 en 103 der Staatsregeling). Door verhooging van eene begrooting alléén bereiken de Staten echter nooit iets met bindende uitwerking. Amendement op de begrooting, motie van overeenkomstige strekking of initiatief-ontwerp zijn dus praktisch vaak van gelijke beteekenis: zij bereiken hun doel alle drie alleen, wanneer de Regeering wil mede-

werken. Maar zoo is nu eenmaal het effect van constitutioneel voorgeschreven samenwerking tusschen Regeering en vertegenwoordigend lichaam: evenmin als de Kroon (de Gouverneur) rechtmatig uitgaven kan *doen* zonder voorafgaande instemming der Staten-Generaal (der Staten), zoomin kan het vertegenwoor digend lichaam de Regeering tot uitgaven *dwingen*. Verschil van meening kan politieke conflicten uitlokken.

Brengt deze situatie nu mede, dat amendementen van het vertegenwoordigend lichaam tot verhooging van de ontworpen begrooting staatsrechtelijk ontoelaatbaar zouden zijn? Ik gaf mijn oordeel boven al onomwonden te kennen: wel neen! De tegenovergestelde stelling behoort m.i. tot de niet zeldzame politieke fabels op staatsrechtelijk gebied. Gewoonlijk beroept men zich te harer verdediging op het grondwettelijk (resp. wettelijk) voorschrift, dat de begrooting door den Koning (resp. den Gouverneur) wordt ontworpen en ingediend. Wat is nu natuurlijker dan dit onschuldige voorschrift? Ik geef het der best gedocumenteerde volksvertegenwoordiging te doen om uit eigen initiatief met het uitgewerkte ontwerp eener staats- of landsbegrooting voor den dag te komen! Daartoe mist zij immers de outillage en detailkennis. Maar dat vanzelfsprekende voorschrift sluit volstrekt niet in, dat de volksvertegenwoordiging zich daarom ook zou moeten onthouden van elk voorstel tot uitbreiding van de door de Regeering voor hare eigen bewegingsvrijheid voorloopig getraceerde grenzen. Uit den „aard" van het budgetrecht of van de begrooting vloeit zulk een verbod voor het vertegenwoordigend lichaam m.i. dan ook allerminst voort. Men kan het pro en contra van een dergelijk verbod op politieke of praktische gronden natuurlijk meer of minder hartstochtelijk bediscussieeren en de uiteenloopende parlementaire praktijken van Engeland en Frankrijk tegenover elkaar uitspelen, mits men dan maar niet voorgeeft of waant, nog op het gebied des rechts, van het geldende staatsrecht, te zijn [1]). Ook een beroep op constitutioneele „conventions" geeft altijd aanleiding tot groote behoedzaamheid: deze geheimzinnige groep van, uit een gansch ander rechtssysteem in ons staatsrechtelijk stelsel ingevoerde, regelen is òf niets anders dan tot staatsrechtelijk gewoonterecht verdichte en dus op eene duidelijke rechtsovertuiging berustende staatkundige praktijk, òf heelemaal geen

---

[1]) Men vergelijke op dit punt bijv. de uiteenloopende beschouwingen van *de Savornin Lohman*, Onze Constitutie (4e druk), blz. 174 en *Kranenburg*, Het Nederlandsch staatsrecht (4e druk), I. blz. 328.

recht en alleen maar eene, liefst zoo vaag mogelijk gehouden, politieke leuze, die men, al naar het nuttig is, kan inroepen of ter zijde laten liggen. Op het hier besproken terrein ontken ik het bestaan van een bindend gewoonterecht volstrekt.

Geen enkele regel of beginsel van staatsrecht verzet zich dus naar mijn gevoelen tegen verhooging van eene door de Regeering voorgestelde begrooting bij amendement der volksvertegenwoordiging. Eene regeering kan een dergelijk amendement dan ook niet als inconstitutioneel afwijzen of, wanneer het toch aangenomen is, bij de afkondiging van de begrooting negeeren. Of het *wenschelijk* is, dat naar eenig positief staatsrecht aan de volksvertegenwoordiging het recht tot verhooging van begrootingsposten toekomt, is eene gansch andere vraag. Dit zou ik zeker niet zonder aarzeling aannemen. De bezwaren van deze vrijheid van Staten-Generaal of Staten zijn niet te loochenen, maar zooals ook overal elders, kan hier zelfbeperking van de volksvertegenwoordiging het best de bezwaren opheffen. Alleen wegens mogelijke uitwassen aan de volksvertegenwoordiging een natuurlijk recht ontzeggen, is een procédé, dat men op allerlei ander gebied evenmin toepast.

Een der grootste praktische bezwaren tegen verhooging van een begrootingsontwerp bij amendement der Staten(-Generaal) ligt voor de hand: tegenover de hoogere uitgaaf moet een tegenwicht gesteld worden, zoolang men gelukkig nog den klassieken eisch eener sluitende begrooting blijft aanhangen. Dit geldt in het bijzonder voor Curaçao, dat anders zijn autonoom budgetrecht door de werking van art. 114, lid 1, onder 1°, der Staatsregeling zou zien verloren gaan. Besluit de volksvertegenwoordiging tot verhooging van een begrootingsontwerp, dan zal zij dus ook het tegenwicht moeten aanwijzen, voor zoover niet de Regeering, bij de toch altijd als aanwezig te veronderstellen bereidheid tot doeltreffende samenwerking, harerzijds helpen wil [1]). Wààr het tegenwicht eventueel gevonden moet worden, is uiter-

---

1) In het Curaçaosche geval betreffende de landwinning op Aruba heeft de Bestuursgemachtigde terstond na aanneming van de motie zelf het middel tot dekking aangegeven: op zijn voorstel is tegelijk met de verhooging van de suppletoire begrooting het middel „Invoerrechten" ƒ 60.000 hooger geraamd. — In Nederlandsch-Indië wordt de begrootingspost, dien de Volksraad verhoogd wenscht te zien, wel met een „symbolisch" bedrag van ƒ 1.— verhoogd, — eene elegante voorloopige oplossing. Ook de Volksraad besluit dus bij amendement tot verhooging van begrootingen en principieel bezwaar daartegen is, voor zoover ik weet, nooit geopperd.

aard niet in het algemeen te zeggen: men kan het zoeken in besnoeiing op andere, relatief minder dringend geoordeelde, posten der begrooting van uitgaven, maar zal eventueel ook tot eene overeenkomstige verhooging van de raming der „middelen" kunnen overgaan. Deze zijn, in tegenstelling tot de uitgaven, in het geheel geen maxima, maar alleen approximatieve becijferingen, waarvan het juiste beloop toch niet bij voorbaat vast te stellen is. Zou eene eventueele verhooging van de raming van het daartoe gekozen „middel" aanwijsbaar te optimistisch zijn en ook in de overige posten niet voldoende spankracht zitten, dan zou de consequentie van de verhooging van het betrokken „middel" liggen in de totstandbrenging van eene nadere wettelijke voorziening ter verhooging van zijne opbrengst, liefst ingevolge een nader voorstel van de Regeering. Ook deze mogelijk onafwijsbare consequentie vormt een *praktisch* bezwaar tegen eene, althans eenigszins vrijgevige, verhooging van begrootingsontwerpen door de Staten (-Generaal), maar in de praktische werking van elk staatsrechtelijk stelsel schuilen werkelijk wel grootere moeilijkheden dan deze!

DE KLAPPER OP HET PUBLICATIEBLAD

DOOR

P. NOORDENBOS

directeur van het Registratuurbureau van de Vereeniging van Nederlandsche gemeenten

Zoudt U mij naar aanleiding van de opmerkingen op blz. 190 van het orgaan willen toestaan over den klapper op het Publicatieblad van Curaçao iets mede te deelen?

Gedurende de laatste 30 jaren heeft zich in de archiefverzorging van de Nederlandsche gemeenten een groote verandering voltrokken. De grondslagen voor de ordening dezer archieven zijn radicaal gewijzigd en het gevolg hiervan is geweest, dat in plaats van de „eigen" methode van ordening voor iedere gemeente, thans reeds 640 gemeenten in ons land een zelfde methode van ordening toepassen, nl. het dossierstelsel, gebaseerd op een systematische indeeling van de onderwerpen der gemeentelijke bemoeiingen. Hiervoor is door de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten een code samengesteld, opgebouwd op den bekenden Code Décimal van het Institut Internal de Documentation en een bureau in het leven geroepen (het Registratuurbureau) dat tot taak heeft de inrichting en verdere verzorging van de gemeentearchieven op den grondslag van dezen code te bevorderen. De resultaten welke daarmede zijn verkregen, hebben er mede aanleiding toe gegeven, dat het Registratuurbureau der Vereeniging het vorige jaar een opdracht heeft ontvangen van Z.E. den Minister van Koloniën om op dezelfde grondslagen, waarop hier te lande de gemeentearchieven worden verzorgd, ten behoeve van de archieven van het Gouvernement Curaçao een basis te leggen voor hunne ordening. Aan deze opdracht, welke geschiedde op verzoek van Z.E. den Gouverneur van Curaçao, is gevolg gegeven en thans geschiedt de ordening van de archieven van het Gouvernement overeenkomstig de grondslagen van de gemeentelijke archief ordening in Nederland, aangepast aan de behoeften in Curaçao.

Er is gebleken, dat er tusschen beide soorten van archieven een groote mate van uniformiteit bestaat en dat het registratuurplan (de code) voor de Nederlandsche Gemeenten in groote lijnen vrijwel geheel kon worden gevolgd. De aldus voor het Gouvernement van Curaçao samengestelde code wordt niet alleen gevolgd voor de ordening van het archief, doch wordt tevens benut voor indeelingen zooals b.v. de klapper op het Publicatieblad. Er zijn dus voor dezen klapper geen XX afdeelingen verzonnen, doch deze afdeelingen zijn in overeenstemming met het registratuurplan, dat zijn practische bruikbaarheid in zoo ruimen kring heeft bewezen. En nu is op iedere systematiek critiek uit te oefenen, vooral wanneer de onderwerpen in hun onderlinge verband worden beschouwd en niet volgens een bepaalde wetgeving; oppervlakkig beschouwd kan dit een nadeel zijn, doch voor de objectiviteit is zulks van zeer veel belang gebleken.

Het groote voordeel boven een alphabetisch register (dat nooit objectief kan zijn) is stellig, dat langs dezen weg al de onderwerpen steeds — in iederen klapper — een vaste plaats zullen vinden. Ten behoeve van de wetgeving is voor Curaçao tijdens de verzorging van het archief op den grondslag van het dossierstelsel, een systematische bewerking van den inhoud van de Publicatiebladen van de laatste 40 jaren gegeven en voor deze bewerking — die in het begin van het volgende jaar waarschijnlijk in druk zal verschijnen — is eveneens de systematiek van het registratuurplan gevolgd. De jaarlijksche klappers zullen dus op deze bewerking van 1900 af aansluiten, zoodat een geheel ontstaat, waarin een ieder den weg kan vinden. Want al moge een bepaalde indeeling op het eerste gezicht eenige reacties teweeg brengen, zooals bij den schrijver van de opmerkingen, uit ervaring weet ik, dat deze op den duur zullen plaats maken voor een waardeering voor de vaste lijn die er bij de ideeling wordt gevolgd en die door den Registrator-Generaal voor Curaçao ook wordt gevolgd; hierin ligt een gedeelte van diens taak. Bij een zeer uitgebreid register als dat van de Publicatiebladen van 1900–1940 zal ik voor hen, die slechts meer oppervlakkig van de daarin verwerkte gegevens kennis nemen, een alphabetische trefwoordenklapper op de systematische indeeling samenstellen om ook hen bij het zoeken naar een bepaald onderwerp behulpzaam te zijn, doch ik ben er van overtuigd, dat op den duur — evenals dit thans reeds in de Nederlandsche gemeenten geschiedt — van dezen klapper minder en van den systematischen meer gebruik zal worden gemaakt.

JAARCIJFERS VAN SURINAME VI

DOOR

L. C. PREY.

OPENBAAR ONDERWIJS

Jaren	Aantal scholen								Aantal geëxamineerde onderwijzers			Aantal leerlingen																								Geheele gewest (zonder Boschland-scholen)		
	Paramaribo				Districten							Paramaribo												Districten								
	G.L.O.	U.L.O.	M.U.L.O.	Totaal	G.L.O.	B.L.O. [1]	Boschland	Geheele Gewest	Paramaribo	Districten	Totaal	G.L.O.			U.L.O.			M.U.L.O.			Totaal			G. en B.L.O. [1]			Boschland					
												j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.
1920	5	2	—	7	26	—	—	33	98	48	146	788	874	1662	395	348	743	—	—	—	1183	1222	2405	1379	547	1926	—	—	—	2562	1769	4331
1921	5	2	—	7	28	—	—	35	102	51	153	872	940	1812	481	372	853	—	—	—	1353	1312	2665	1557	585	2142	—	—	—	2910	1897	4807
1922	5	2	—	7	28	—	—	35	96	52	148	938	1014	1952	489	379	868	—	—	—	1427	1393	2820	1553	560	2113	—	—	—	2980	1953	4933
1923	5	2	—	7	28	—	—	35	88	58	146	889	979	1868	496	463	959	—	—	—	1385	1442	2827	1822	647	2469	—	—	—	3207	2089	5296
1924	5	2	—	7	28	—	—	35	82	61	143	743	807	1550	524	480	1004	—	—	—	1267	1287	2554	1881	733	2614	—	—	—	3148	2020	5168
1925	5	1	1	7	28	—	—	35	56	68	124	651	680	1331	300	313	613	207	178	385	1158	1171	2329	2073	773	2846	—	—	—	3231	1944	5175
1926	5	1	1	7	28	—	—	35	59	67	126	662	649	1311	316	317	633	211	167	378	1189	1133	2322	2063	883	2946	—	—	—	3252	2016	5268
1927	4	1	1	6	35	—	—	41	58	79	137	660	675	1335	296	294	590	209	160	369	1165	1129	2294	2834	1237	4071	—	—	—	3999	2366	6365
1928	4	1	1	6	35	—	—	41	59	88	147	688	658	1346	239	251	490	199	157	356	1126	1066	2192	2614	1512	4126	—	—	—	3740	2578	6318
1929	4	1	1	6	35	—	—	41	57	87	144	714	662	1376	261	261	522	195	138	333	1170	1061	2231	2757	1734	4491	—	—	—	3927	2795	6722
1930	4	1	1	6	26	9	—	41	57	94	151	737	641	1378	264	275	539	191	134	325	1192	1050	2242	2883	1950	4833	—	—	—	4075	3000	7075
1931	5	1	1	7	26	9	—	42	64	107	171	853	760	1613	243	290	533	194	136	330	1290	1186	2476	3041	2156	5197	—	—	—	4331	3342	7673
1932	5	1	1	7	4	31	—	42	69	78	147	804	711	1515	235	268	503	196	130	326	1235	1109	2344	3119	2168	5287	—	—	—	4354	3277	7631
1933	5	1	1	7	4	32	—	43	65	90	155	854	731	1585	238	263	501	183	138	321	1275	1132	2407	3268	2326	5594	—	—	—	4543	3458	8001
1904	5	1	1	7	4	32	—	43	65	90	155	856	704	1560	243	269	512	177	145	322	1276	1118	2394	3148	2301	5449	—	—	—	4424	3419	7843
1935	5	1	1	7	4	32	—	43	64	81	145	794	646	1440	267	258	525	175	146	321	1236	1050	2286	3190	2325	5515	—	—	—	4426	3375	7801
1936	5	1	1	7	3	33	—	43	63	85	148	786	638	1424	277	246	523	183	146	329	1246	1030	2276	3238	2374	5612	—	—	—	4484	3404	7888
1937	5	1	1	7	3	33	—	43	61	81	142	703	604	1307	279	256	535	200	154	354	1182	1014	2196	3074	2210	5284	—	—	—	4256	3224	7480

[1]) B.L.O. = beperkt lager onderwijs; in 1930 had de eerste omzetting van G.L.O.-scholen in B.L.O.-scholen plaats.

BIJZONDER ONDERWIJS
SCHOLEN DER EVANGELISCHE BROEDERGEMEENTE

Jaren	Aantal scholen								Aantal geëxamineerde onderwijzers			Aantal leerlingen																				
	Paramaribo				Districten			Geheele gewest (zonder Boschlandscholen)				Paramaribo												Districten						Geheele gewest (zonder Boschlandscholen)		
												G.L.O. [2]			U.L.O.			M.U.L.O.			Totaal			G. en B.L.O. [1]			Boschlandscholen [3]					
	G.L.O.	U.L.O.	M.U.L.O.	Totaal	G.L.O.	B.L.O. [1]	Boschlandsch.		Paramaribo	Districten	Totaal	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.
1920	7	—	—	7	13	—	12	20	47	28	75	734	630	1364							734	630	1364	655	474	1129	—	—	—	1389	1104	2493
1921	7	—	—	7	14	—	9	21	49	30	79	802	637	1439							802	637	1439	675	467	1142	—	—	—	1477	1104	2581
1922	7	—	—	7	14	—	9	21	52	32	84	995	781	1776							995	781	1776	782	524	1306	—	—	—	1777	1305	3082
1923	6	1	—	7	17	—	9	24	56	35	91	1127	886	2013							1127	886	2013	897	595	1492	—	—	—	2024	1481	3505
1924	6	1	—	7	19	—	11	26	56	40	96	1101	910	2011							1101	910	2011	1056	659	1715	—	—	—	2157	1569	3726
1925	6	1	—	7	19	—	10	26	44	47	91	993	908	1901							993	908	1901	1128	750	1878	—	—	—	2121	1658	3779
1926	6	1	—	7	19	—	10	26	43	43	86	1014	983	1997							1014	983	1997	1184	805	1989	—	—	—	2198	1788	3986
1927	6	1	—	7	20	—	12	27	47	46	93	755	814	1569	354	252	606				1109	1066	2175	1117	816	1933	—	—	—	2220	1882	4102
1928	6	1	1	8	21	—	12	28	54	45	99	638	732	1370	333	263	596	158	103	261	1129	1098	2227	1064	761	1825	—	—	—	2193	1859	4052
1929	6	1	1	8	22	—	12	30	64	42	106	795	864	1659	307	223	530	135	95	230	1237	1182	2419	1086	827	1913	—	—	—	2323	2009	4332
1930	7	1	1	9	19	5	15	33	63	44	122	874	924	1798	300	209	509	128	89	217	1302	1222	2524	1169	907	2076	—	—	—	2695	2338	5033
1931	7	1	1	9	19	4	16	32	70	53	123	928	971	1899	287	212	499	136	99	235	1351	1282	2633	1165	952	2117	—	—	—	2516	2234	4750
1932	7	1	1	9	5	19	14	33	70	46	116	923	937	1860	241	202	443	131	95	226	1295	1234	2529	1222	949	2171	—	—	—	2517	2183	4700
1933	7	1	1	9	5	19	14	33	70	46	116	906	987	1893	215	190	405	124	103	227	1245	1280	2525	1287	922	2209	244	239	483	2532	2202	4734
1934	7	1	1	9	5	19	14	33	70	48	118	916	991	1907	222	193	415	107	91	198	1345	1275	2520	1300	970	2270	226	229	455	2545	2245	4790
1935	7	1	1	9	5	19	14	33	60	43	103	996	1025	2021	205	175	380	105	89	194	1306	1289	2595	1303	1023	2326	222	217	439	2609	2312	4921
1936	7	1	1	9	4	20	15	33	64	48	112	1069	1133	2202	201	163	364	100	94	194	1370	1390	2760	1379	1073	2452	254	221	475	2749	2463	5212
1937	7	1	1	9	5	19	14	33	68	52	120	1094	1159	2253	210	149	359	92	85	177	1396	1393	2789	1423	1128	2551	250	211	461	2819	2521	5340

[1]) B.L.O. = beperkt lager onderwijs; in 1930 had de eerste omzetting van G.L.O.-scholen in B.L.O.-scholen plaats.
[2]) Voor de jaren 1920 t/m 1926 zijn de cijfers voor G.L.O. en U.L.O. samengevoegd.
[3]) Over de jaren 1920 t/m 1932 zijn geen cijfers bekend.

BIJZONDER ONDERWIJS
SCHOLEN DER ROOMSCH-KATHOLIEKE GEMEENTE

Jaren	Aantal scholen								Aantal geëxamineerde onderwijzers			Aantal leerlingen																		Geheele Gewest (zonder Boschlandscholen)		
	Paramaribo				Districten			Geheele gewest (zonder Boschlandscholen)	Paramaribo	Districten	Totaal	Paramaribo [2]												Districten								
	G.L.O.	U.L.O.	M.U.L.O.	Totaal	G.L.O.	B.L.O. [1]	Boschlandsch.					G.L.O.			U.L.O.			M.U.L.O.			Totaal			G. en B.L.O. [1]			Boschland scholen					
												j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.
1920	7	1	—	8	9	—	4	17	75	22	97	959	1339	2298	309	—	309	—	—	—	1268	1339	2607	377	293	670	—	—	—	1645	1632	3277
1921	9	1	—	10	9	—	4	19	96	21	117	1296	1673	2969	329	—	329	—	—	—	1625	1673	3298	320	742	742	—	—	—	2047	1993	4040
1922	8	4	—	12	14	—	6	26	116	24	140	1555	1774	3329	266	—	266	—	—	—	1821	1774	3595	678	356	1034	—	—	—	2499	2130	4629
1923	8	4	—	12	14	—	6	26	117	31	148	1643	1847	3490	264	—	264	—	—	—	1907	1847	3754	762	367	1129	—	—	—	2669	2214	4883
1924	8	3	—	11	16	—	8	27	114	35	149	1595	1877	3472	273	—	273	—	—	—	1868	1877	3745	889	448	1337	—	—	—	2757	2325	5082
1925	8	2	2	12	16	—	10	28	89	41	130										1739	1760	3429	998	534	1532	—	—	—	2737	2294	5031
1926	8	2	2	12	16	—	10	28	88	44	132										1679	1747	3426	1193	714	1907	—	—	—	2872	2461	5333
1927	8	2	2	12	17	—	12	29	92	38	130										1638	1834	3472	785	593	1378	—	—	—	2423	2427	4850
1928	8	2	2	12	18	—	16	30	97	38	135	1117	1331	2448	366	344	710	203	201	404	1686	1876	3562	746	658	1404	—	—	—	2432	2534	4966
1929	8	2	2	12	21	—	15	33	96	41	137	1117	1229	2446	345	332	677	206	197	403	1668	1858	3526	1019	825	1844	—	—	—	2687	2683	5370
1930	8	2	2	12	16	9	17	37	90	43	133	1125	1309	2434	323	293	616	209	197	406	1657	1799	3456	1183	1019	2202	—	—	—	2840	2818	5658
1931	9	2	2	13	16	8	17	37	108	56	164	1266	1437	2703	322	284	606	228	203	431	1816	1924	3740	1226	1067	2293	—	—	—	3042	2991	6033
1932	9	2	2	13	6	18	18	37	121	56	177	1277	1455	2732	286	245	531	242	194	436	1805	1894	3699	1373	1163	2536	—	—	—	3178	3057	6235
1933	9	2	2	13	6	18	18	37	121	55	176	1276	1473	2749	282	251	533	232	195	427	1790	1919	3709	1619	1255	2874	322	293	615	3409	3174	6583
1934	9	2	2	13	6	18	18	37	114	62	176	1355	1453	2808	283	245	528	236	193	429	1874	1891	3765	1751	1385	3136	331	276	607	3625	3276	6901
1935	9	2	2	13	6	18	18	37	124	54	178	1413	1503	2916	289	244	533	229	195	424	1931	1942	3873	1772	1469	3241	327	268	595	3703	3411	7114
1936	9	2	2	13	5	19	18	37	130	56	186	1478	1591	3069	289	253	542	212	196	408	1979	2040	4019	1860	1565	3425	325	262	587	3839	3605	7444
1937	9	2	2	13	5	19	18	37	118	56	174	1511	1631	3142	282	246	528	228	196	424	2021	2073	4094	1811	1500	3311	403	309	712	3832	3573	7405

[1]) B.L.O. = beperkt lager onderwijs; in 1930 had de eerste omzetting van G.L.O.-scholen in B.L.O.-scholen plaats.

[2]) Van de jaren 1925, 1926 en 1927 ontbreken gegevens voor de verdeeling van het aantal leerlingen over G.L.O., U.L.O. en M.U.L.O.

BIJZONDER ONDERWIJS
SCHOLEN DER GEMEENTE VAN GEDOOPTE CHRISTENEN

Jaren	Aantal scholen								Aantal geëxamineerde onderwijzers			Aantal leerlingen																		Geheele Gewest (zonder Boschlandscholen).		
	Paramaribo				Districten							Paramaribo												Districten.								
	G.L.O.	U.L.O.	M.U.L.O.	Totaal	G.L.O.	B.L.O. 1)	Boschland	Geheele Gewest	Paramaribo	Districten	Totaal	G.L.O.			U.L.O.			M.U.L.O.			Totaal			G. en B.L.O. 1)			Boschland					
												j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.
1920	1	—	—	1	—	—	—	1	9	—	9	103	152	255	—	—	—	—	—	—	103	152	255	—	—	—	—	—	—	103	152	255
1921	1	—	—	1	—	—	—	1	9	—	9	117	156	273	—	—	—	—	—	—	117	156	273	—	—	—	—	—	—	117	156	273
1922	1	—	—	1	—	—	—	1	9	—	9	118	172	290	—	—	—	—	—	—	118	172	290	—	—	—	—	—	—	118	172	290
1923	1	—	—	1	—	—	—	1	9	—	9	141	182	323	—	—	—	—	—	—	141	182	323	—	—	—	—	—	—	141	182	323
1924	1	—	—	1	—	—	—	1	13	—	13	171	216	387	—	—	—	—	—	—	171	216	387	—	—	—	—	—	—	171	216	387
1925	1	—	—	1	—	—	—	1	7	—	7	161	187	348	—	—	—	—	—	—	161	187	348	—	—	—	—	—	—	161	187	348
1926	1	—	—	1	—	—	—	1	7	—	7	178	209	387	—	—	—	—	—	—	178	209	387	—	—	—	—	—	—	178	209	387
1927	1	—	—	1	—	—	—	1	8	—	8	184	215	399	—	—	—	—	—	—	184	215	399	—	—	—	—	—	—	184	215	399
1928	1	—	—	1	—	—	—	1	8	—	8	184	206	390	—	—	—	—	—	—	184	206	390	—	—	—	—	—	—	184	206	390
1929	1	—	—	1	—	—	—	1	9	—	9	203	230	433	—	—	—	—	—	—	203	230	433	—	—	—	—	—	—	203	230	433
1930	1	—	—	1	—	—	—	1	9	—	9	211	256	467	—	—	—	—	—	—	211	256	467	—	—	—	—	—	—	211	256	467
1931	1	—	—	1	—	—	—	1	10	—	10	243	269	512	—	—	—	—	—	—	243	269	512	—	—	—	—	—	—	243	269	512
1932	1	—	—	1	—	—	—	1	14	—	14	283	305	588	—	—	—	—	—	—	283	305	588	—	—	—	—	—	—	283	305	588
1933	1	—	—	1	—	—	—	1	16	—	16	330	362	692	—	—	—	—	—	—	330	362	692	—	—	—	—	—	—	330	362	692
1934	1	—	—	1	—	—	—	1	15	—	15	349	407	756	—	—	—	—	—	—	349	407	756	—	—	—	—	—	—	349	407	756
1935	1	—	—	1	—	—	—	1	19	—	19	369	435	804	—	—	—	—	—	—	369	435	804	—	—	—	—	—	—	369	435	804
1936	1	—	—	1	—	—	—	1	18	—	18	354	406	760	—	—	—	—	—	—	354	406	760	—	—	—	—	—	—	354	406	760
1937	1	—	—	1	—	—	—	1	19	—	19	381	436	817	—	—	—	—	—	—	381	436	817	—	—	—	—	—	—	381	436	817

1) B.L.O. = beperkt lager onderwijs; in 1930 had de eerste omzetting van G.L.O.-scholen in B.L.O.-scholen plaats.

KRONIEK

SURINAME

Bij de behandeling der begrooting voor 1940 in de Staten heeft een der leden van dit college zijn redevoering aangevangen met de opmerking dat er eigenlijk zoo langzamerhand bij besprekingen als deze niets nieuws meer te zeggen overblijft.

Inderdaad, gegeven het reeds lang bestaande streven om de huishoudelijke uitgaven tot een minimum te beperken en de nog langer door een ieder ingeziene onmogelijkheid om de inkomsten op te voeren, valt er over details niet veel meer te praten.

En wat de principieele aangelegenheden aangaat is het duidelijk dat op hetgeen eenmaal door regeering en bestuur in onderling overleg besloten is, buiten de Staten om, niet teruggekomen behoeft te worden, wanneer het vertegenwoordigend lichaam van afwijkende inzichten blijk geeft. Ware het anders, dan zou dit college een positie bekleeden welke het, volgens het bestaande staatsrecht, niet toekomt en waarvan het ook de consequenties niet zou kunnen aanvaarden.

Hetgeen allerminst zeggen wil dat het niet in bepaalde gevallen wijs beleid zou kunnen zijn, af te zien van maatregelen van welke de Staten op goede gronden het ongewenschte zouden aantoonen, of bij het vaststellen van algemeene richtlijnen met de inzichten van de Staten van stonde aan rekening te houden.

In ieder geval is het niet alleen het recht, maar ook de plicht van de vertegenwoordiging, haar stem te laten hooren wanneer zij de toepassing van een door regeering en bestuur aanvaard beleid niet in 's Lands belang acht; hoe ondankbaar deze taak ook moge schijnen, wanneer men de zekerheid heeft dat geen verandering van koers te verwachten valt. Aan den anderen kant mag het bestuur geen gelegenheid verzuimen om tegenover de Staten het ingenomen standpunt toe te lichten en te verdedigen.

Ditmaal was het een wel zeer principieele aangelegenheid welke het interessantste deel vormde van het debat, t.w. de verindisching van Suriname en meer in het bijzonder de vrije kolonisatie van Javanen.

Voor zoover de politiek in kwestie zich uit in het bij voorkeur benoemen van Indische ambtenaren in zekere Surinaamsche functies, kan men zich bepalen tot de simpele opportuniteit in bepaalde gevallen, als in den Indischen dienst verkregen speciale geschiktheid, kosten van verplaatsing, billijkheid tegenover ambtenaren met een specifiek Surinaamsche opleiding enz. Men kan echter ook dieper tasten en de vraag stellen of het de bedoeling is het Surinaamsche bestuur, de Surinaamsche openbare diensten, de Surinaamsche wetgeving, te doortrekken

met een Indische geest, Suriname te maken tot een soort Indië op kleine schaal.

En zoo kan men het vraagstuk der Javaansche kolonisatie eveneens van twee kanten bekijken. Gaat men voort met den aanvoer van contractarbeiders voor den grooten landbouw, tevens aspirant-kolonisten, dan ligt ongetwijfeld, onder de huidige omstandigheden, de vraag voor de hand of het plantagebedrijf verdient in stand te worden gehouden, met den steun en de medewerking der overheid, op de wijze als tot dusver geschied is. En niet minder die andere vraag, of de tot dusver opgedane ervaringen de verwachting wettigen dat er met de Javaansche kolonisatie iets goeds te bereiken zal zijn; voor Suriname natuurlijk, want dat dit land, als reserveterrein voor Java's overbevolking, waarde van beteekenis zou hebben, of in de eerste plaats daarvoor in aanmerking zou moeten komen, valt al heel moeilijk in te zien.

Ook met betrekking tot dit vraagstuk evenwel moet aan een tweede mogelijkheid gedacht worden, aan die nl. dat zich bij onze regeering de opvatting zou hebben gevestigd dat zich voor Suriname slechts een toekomst openen kan, wanneer het Nederland zal gelukken onze oude kolonie hoofdzakelijk met Javanen te bevolken; maar dan met Javanen die zich in Suriname even „senang' " zullen voelen als in het land hunner herkomst.

In dit laatste geval zou het plantagebelang op het tweede plan, het kolonisatiebelang op het eerste komen te staan, wat misschien tegengesteld zou zijn aan hetgeen men zich vroeger heeft voorgesteld. Wat als veel ingrijpender beschouwd moet worden evenwel, is dat dan in Suriname het geheele beleid zou moeten worden gericht op den Javaan, den Oosterling, met terzijde stelling van het zoo lang bewust doorgevoerde principe, dat Suriname behoorde te zijn een land van Nederlandsche allure, onverschillig hoe de bevolking zou zijn samengesteld. Conform dus het beeld dat alle Amerikaansche landen, onafhankelijke staten of Europeesche koloniën, tot dusver te zien gegeven hebben, nevenverschijnselen daargelaten.

Zóó ruim gesteld is het probleem der verindisching van Suriname er een van wijde strekking, dat tot diepgaande beschouwingen aanleiding zou kunnen geven, doch dat ook bij de begrootingsdiscussies te Paramaribo niet de behandeling ondervonden heeft welke het verdient. Wat meer de schuld is van het bestuur dan van de Staten.

Niet de vertegenwoordiging immers heeft het initiatief genomen tot het inslaan van een nieuwen koers; het is de andere partij die iets te verdedigen heeft, zich over hetgeen beoogd wordt met de meest mogelijke duidelijkheid zou behooren uit te spreken. Ook al zouden de vragen van hen die zich, niet ten onrechte, bezorgd maken, niet al te scherp gesteld zijn. Het is toch wel zeer duidelijk dat niet de incidenteele, doch de principieele bezwaren de meeste aandacht verdienen en dat klaarheid aangaande het uitgangspunt allereerst moet worden verkregen. Met algemeenheden komt men niet verder; overzichten van de economische geschiedenis des lands, sedert de emancipatie der slaven en — overigens aanvechtbare — beschouwingen over het verband tusschen dien maatregel van 1863 en het verlies der markten voor de aloude cultuurproducten, hebben weinig waarde. Ook is de voorziening in een tekort aan arbeidskrachten, zooals dat vroeger gevoeld kan zijn, iets anders

dan de systematische vrije kolonisatie van Javanen, met alle gevolgen van dien, waarvan thans sprake is.

Een verheugend verschijnsel was het dat een Statenlid de aandacht vestigde op de soberheid, of afwezigheid, van gegevens aangaande de creolenbevolking in de Surinaamsche Verslagen, tegenover de uitvoerigheid der inlichtingen welke deze staatsstukken verstrekken aangaande de Aziatische groepen. Een opmerking welke reeds jaren geleden gemaakt had kunnen worden, toen er van verindisching nog niet gesproken kon worden.

Een oogenblik leek het alsof een nieuwe minister van Koloniën het vraagstuk te behandelen zou krijgen eener afzonderlijke huwelijkswetgeving voor Aziaten in Suriname. Thans blijft de afwikkeling dezer aangelegenheid in handen van den bewindsman, onder wiens opperleiding althans het grootste deel der behandeling van de materie in kwestie plaats gehad heeft. Zeer terecht heeft een lid der Tweede Kamer opgemerkt dat de beslissing op het punt in kwestie van principieele beteekenis zijn zal voor het regeeringsbeleid in Suriname. Inderdaad, drijft de regeering deze wijziging door, dan zal een stap gezet zijn in de richting der verindisching van Suriname, welke aan duidelijkheid niets te wenschen zal overlaten. En wel zonder dat het moederland, bij monde van de Volksvertegenwoordiging, zich positief zal hebben uitgesproken over een principieele verandering in dat deel van ons koloniaal beleid, dat op Suriname betrekking heeft.

15 Augustus 1939. M.

CURAÇAO

Een bibliotheek

Een ongenoemde heeft in het weekblad *Curaçao* (no. 17 van 2 Juni l.l.) geschreven over de noodzakelijkheid van een Curaçaosche bibliotheek. Dat lijkt wat vreemd voor hen, die een week tevoren in hetzelfde blad de opsomming van zes boekerijen, op elk der eilanden één, ontleend aan *Neerlandia*, gelezen heeft. Ook is het bekend, dat op Curaçao de societeiten bibliotheken hebben.

De schrijver van het artikel zal echter gemakkelijk gewonnen spel hebben, wanneer hij vermeldt, dat „eenige eenvoudige en bekende boeken" — als voorbeelden noemt hij die van Teenstra, Bosch, Van Kol, Brusse, Van de Walle, Simons, Van Dissel, Hamelberg en Amelunxen — zonder hulp van het vicariaat of van particulieren niet uit de boekerijen bijeen te brengen zijn. Dit is lichtelijk ontstellend. Niet omdat de genoemde nu allemaal zulke eerste rangs en onmisbare boeken zijn, maar omdat zij langen tijd zeer in trek geweest zijn. Ik meende, dat de gouvernementsboekerij en openbare leeszaal op Curaçao in het algemeen wel voorzien zou in de redelijke behoeften van gouvernement en particulieren, ook aan andere dan romanlectuur. Maar het artikel in *Curaçao* spreekt over deze boekerij als „een soort van romanbibliotheek". Toch doet het *Curaçaosch verslag* 1938 kond, dat deze boekerij behalve een 5000 deelen ontspanningslectuur een wetenschappelijke afdeeling heeft

door de mededeeling, dat met de catalogiseering daarvan begonnen is. Dat was dus in 1937 zoo, en nu ligt de veronderstelling voor de hand, dat deze catalogiseering twee jaar later gereed gekomen is, of zoo omvangrijk blijkt, dat het zelfs den schrijver van het aangehaalde artikel mee kan vallen. En als het werkelijk blijkt, dat de boeken der schrijvers, wier namen het artikel noemt, in de gouvernementsboekerij, wetenschappelijke afdeeling, niet te vinden zijn, dan rijst de vraag: wat is er dan wel in? Wat de schrijver wenscht is „een vakkundig verzorgde bibliotheek, waarin uitsluitend werken worden opgenomen, die in zeker verband staan tot Curaçao". Ik ben het er mee eens, dat een dergelijke boekerij dringend noodig is, en ik herhaal de vraag, in het artikel gesteld: hoe doet de gouverneur en zijn staf het zonder zoo'n boekerij?

Liever dan in een nieuw bibliotheekje zag ik zulk een verzameling opgenomen in de wetenschappelijke afdeeling der gouvernementsboekerij, maar wel als afzonderlijke afdeeling, omdat het inrichten en bijhouden en beheeren daarvan speciale kennis en speurzin vereischt; doch, gelijk gezegd, onderdeel van de gouvernementsboekerij, om het voortbestaan ervan te verzekeren.

Want Curaçao heeft een mooie verzameling gehad. Dat leert een blik in de jaarverslagen van het in 1896 opgerichte *Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap* te Willemstad. Door aankoop en schenking van waardevolle werken, oude kaarten o.a., is deze boekerij gevormd. In 1915 bestond zij nog in verwaarloosden toestand in een der fortwoningen bij het gouverneurshuis. Waar zijn die boeken gebleven?

De inrichting en het beheer van een boekerij, als noodig is, behoeft niet zoo bar veel te kosten. Ik denk, dat naarstig en vakkundig zoeken in Curaçao, Suriname en Nederland bij bestaande boekerijen en particuliere bibliophilen heel wat duplicaten zal te voorschijn brengen, die gaarne worden afgestaan; op Curaçao is misschien eenige concentratie mogelijk, indien de societeiten haar wetenschappelijke werken willen afstaan. Natuurlijk moeten ook eenige duizende guldens voor eerste aankoop beschikbaar zijn. De jaarlijks in ons land voorkomende veilingen bieden bijna altijd wel gelegenheid om een West-Indisch koopje mee te nemen. Men zou daartoe hier te lande een deskundige vertrouwensman moeten hebben. Ook moet jaarlijks een bedrag voor eenige abonnementen besteed kunnen worden.

Niet minder belangrijk dan de oude geschiedenis van Curaçao zijn de verspreide publicaties van vroeger en van dezen tijd. Boeken over Curaçao verschijnen er niet zooveel. Het komt meer aan op wat in binnen- en buitenland in tijdschriften en krantenartikelen en aan vlugschriften over Curaçao zelf en over vraagstukken, voor Curaçao van belang, geschreven is en wordt. Om dat te ontdekken is speurzin noodig. Nu zijn er eenige hulpmiddelen, die dit vergemakkelijken. De schrijver van het *Curaçao*-artikel noemt Nijhoff's repertorium. Misschien mag ik bescheidenlijk vertellen, dat er sinds 20 jaar een tijdschrift bestaat, genaamd *De West-Indische Gids*, dat al dien tijd een maandelijksche bibliographie geeft, waarin eerst dr. Benjamins en na diens dood de heer Oudschans Dentz op een wijze, die lof verdient, bijeengebracht hebben het vele, dat rechtstreeks of zijdelings hun onder de oogen kwam. Ook het *Koloniaal weekblad*, orgaan van Oost en West heeft vele jaren lang een literatuuroverzicht gehad.

De betrekking van beheerder eener zoodanige boekerij zal de eerste jaren zeker een dagtaak vullen. Niet omdat het bijhouden ervan zooveel tijd zal vragen. Ook niet de allereerste inrichting. Maar tweeërlei taak zal hiernaast al dadelijk van dezen functionaris gevraagd worden. Aan de hand van alle verschenen werken, die onder zijn bereik komen, van de West-Indische encyclopaedie, Nijhoff's repertorium, de West-Indische gids, onderzoekingen in andere boekerijen (Vicariaat, Jossy Maduro, Koloniaal instituut,boekerij van het Algemeen Nederlandsch Verbond en van het departement van Koloniën, de Koloniale boekerij in Den Haag enz., enz., enz.) zal een zoo volledig mogelijke bibliographie van Curaçao zijn samen te stellen, van belang ook voor de aanvulling van de bibliotheek zelf. Dat is geen klein werk. Het is mij bekend, dat pogingen daartoe meer dan eens begonnen zijn. Naar ik meen, is er slechts een — en dat nog alleen voor een bepaald onderdeel — voltooid. Ik bedoel de uitgave van dr. J. F. Steenhuis in 1934 van *De geologische literatuur over of van belang voor Nederlandsch-Guyana* (*Suriname*) *en de Nederlandsche Westindische eilanden*, verschenen bij de N.V. Boek- en kunstdrukkerij v/h. Mouton & Co. te 's-Gravenhage.

En een andere taak van dezen bibliothecaris, conservator of hoe men hem noemen wil, zal zijn de voorlichting van het publiek in den ruimsten zin. Zijn boekerij moet hij kennen en bovendien weten wat er nog meer is en waar dat te vinden is.

Het is duidelijk, dat men voor deze betrekking niet iemand gebruiken kan, *omdat* hij een goed gouvernementsambtenaar is zonder meer. Hier is iemand noodig, die niet slechts belangstelling maar zeer beslist *liefde* voor dit werk heeft, en door zijn liefde, ook zonder diploma's desnoods, zijn deskundigheid meebrengt. Iemand met plichtsbesef en verantwoordelijkheidsgevoel is noodig, daar hij zelfstandig werken moet, en zijn productie niet na te rekenen valt. Het particulier initiatief zou ik hierbij willen inschakelen. Er moet een commissie van toezicht zijn, samengesteld door particulieren, die ook hun sporen verdiend hebben op dit gebied, deskundigen en boekenliefhebbers, wier functie geen ornament maar medewerking moet beteekenen.

De bestuursgemachtigde!

Uit de notulen van de Staten van Curaçao van 4 Mei 1939:

De heer *Martijn:* Mijnheer de Voorzitter. De gemachtigde van het Bestuur heeft gezegd, dat het Bestuur overwegende bezwaren heeft tegen bepaling van het sluitingsuur op 6 uur. Ik zou gaarne willen vernemen, welke deze bezwaren zijn.

De heer *Jansen:* Het spijt mij, dat ik daarop niet kan antwoorden, Mijnheer de Voorzitter, omdat ik daartoe niet gemachtigd ben.

De heer *Bichon:* Mijnheer de Voorzitter. De vraag van den heer Martijn is reeds lang beantwoord door den Bestuursgemachtigde, echter bij de verdediging van 7 uur.

Belastingheffing

De Memorie van antwoord der begrooting voor 1940 verklaart, dat de opbrengst der inkomstenbelasting voor 1938 beneden de raming is

gebleven, „deels, omdat door personeelsgebrek het opleggen der betrekkelijke aanslagen is vertraagd, deels omdat wegens het ruim vloeien van andere middelen enkele groote aanslagen in de inkomstenbelasting opzettelijk eerst in het jaar 1939 zijn opgelegd". Het een is al even bedenkelijk als het andere. Er is nog zoo iets als het belang der belastingplichtigen, dat hen aanspraak doet maken op tijdige aanslagen.

Nieuwe uitgaven

Voor 1940 zijn o.a. ƒ 3600.— op de begrooting aangevraagd voor een godsdienstleeraar der Evangelische Broedergemeente. Zooals men weet woonden de uit Suriname naar Curaçao gekomen Hernhutters tot nu toe in bij de Gereformeerde kerk op Curaçao.

Voor een luchtdienst Curaçao—Suriname zijn ƒ 25.000.— subsidie als maximum gevraagd onder voorwaarde, dat Suriname evenveel bijdraagt als Curaçao.

West-Indische kamer

Het jaarverslag over 1938 is verschenen. Bij de verzoeken om inlichtingen, zoo leest men daarin, bleek ook dit jaar weer, dat de belangstelling zich hier te lande nog vooral op Curaçao richt.

Het plan-Jas

Het plan-Jas is geen plan-Jas. In oude jaargangen van *De West-Indische Gids* bladerend, vind ik in den negenden jaargang (1926/7), blz. 557 e.v. een opstel van den heer mr. F. G. Schalkwijk, oud-rechter in Curaçao en Suriname, thans in Rotterdam, met een pleidooi voor recruteering van bepaalde West-Indische ambtenaren uit Ned.-Indië. Hoewel het plan-Schalkwijk meer omvattend is dan dat van mr. Jas en uit geheel andere beweegredenen geboren, meen ik den belangstellenden lezer op het artikel van mr. Schalkwijk te moeten wijzen.

Het niet overbodige commentaar

Naar aanleiding van het stukje ,,Commentaar niet overbodig" in de vorige kroniek verneem ik onder het afdrukken van deze aflevering het volgende.

Beklaagde was klerk bij een praktizijn, bekwaamde zich verder voor dat beroep door te studeeren en eenige lessen te nemen. In overleg met den patroon van beklaagde, die dezen vooruit wilde helpen, daar hij een goede kracht beloofde te worden, is in het vonnis de bijzondere voorwaarde gesteld, ,,dat de veroordeelde gedurende den proeftijd zoo mogelijk zal moeten doorgaan met studie en lessen, daarbij overwegende (zooals het vonnis zegt) dat veroordeelde na het plegen van het feit, waarvoor hij terecht staat, zich heeft gebeterd, immers is gaan studeeren en daarvoor les is gaan nemen".

Het Openbaar ministerie heeft in dit vonnis berust.

Praktizijns

Er zijn op Curaçao thans 8 praktizijns, van welke er meesters in de rechten zijn. F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

The West India Committee Circular. 18 Mei 1939, no. 1060. British Guiana Colonization; Agricultural News (Control of the Moth Borer-Bats and Paralytic Rabies-Witch-Broom Disease in Toba go-Pneumatic Tyres for Estate Carts-Local Production of Foodstuffs); Cocao Conviviality.

Idem. 1 Juni 1939, no. 1061. Bermuda's State Coach; Presentation to Sir Algernon Aspinall. Members Tribute to Forty Years' Service; Agricultural News (Cocao Production-"Proverty Crop" Payments for Beet Growers — Tobacco Spraying — Principal Cane Varieties in Barbados — A Compliment to the Trinidad C.P.A. — British Guiana Soils and Acidity); British Guiana's Vast Waterfall.

Idem. 15 Juni 1939, no. 1062. Barbados Historic Parliament [300 jaar oud op 26 Juni]; Tercentenary of the Barbados House of Assembly, door E. M. Shilstone; Jamaica in 1938; Tropical Troubles. A Plea for the Hospital for Tropical Diseases; British Guiana's Hinterland; Columbus at San Salvador; Jamaica's New Stamps; Agricultural News (Plastics in Sugar Mills — "Good Old Days" of Sugar-Moth-Borer Control in St Kitts — Role of the Cuban Fly in Antigua); University Expedition to Jamaica; Sea Island Cotton; Social Policy in Antigua.

Idem. 29 Juni 1939, no. 1063. A Notable Gesture from Jamaica; Tercentenary of the Barbados House of Assembly; Windwards and Dominica; The Royal Mail Line. A Centenary History; The Barbados Parliament. Lord Harlech's Broadcast; Agricultural News (Molasses Manuring in Java — The Manuring of Fruit Trees — Water Culture Check — Rice and its Uses — Nitrogen in Tropical Soils).

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 Juni 1939, Afl. VI. Over Curaçao [statistische gegevens].

Ons Suriname. Juni 1939, no. 6. Staat van kerk en zending der Evang. Broedergemeente in Suriname op 31 December 1938.

Idem. Juli/Augustus 1939, no. 7/8. Jaarverslag 1938. Javanenzending in Suriname, door N. M. Erné; Jaarverslag 1938 van het Kinderhuis "Leliendaal", door M. Erné-Boon.

De Goede Stem. 15 Juni 1939, no. 16 [verschijnt op Curaçao]. Wij zijn geen vreemdelingen op Curaçao. Groot-Nederlandsche gedachte van de Surinamers.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Juni 1939, no. 6. De economische toestand van de West. *A*. Suriname. *B*. Curaçao, door Fred. Oudschans Dentz.

Economisch Statistische Berichten. 10 Mei 1939, no. 1219. Suriname, door F. W. L. de Beaufort.

Economische Voorlichting. 21 Juli 1939, no. 29. Economische toestand Suriname (eerste kwartaal 1939).

Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis. Nieuwe serie dl. XXXI, afl. I. Curaçaosche vrouwen. 1730, door Dr. L. Knappert.

Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur. 7 Juli 1939, no. 36. Naar ons Gebiedsdeel Curaçao, door A. M. v. d. Laar Kraft. I.

S. Dominicus Penning. Afl. 131. Juli 1939. Groot Kwartier. De Parochie van de Isla, door M. D. Latour O.P.

De Surinaamsche Politie. Iste jrg., no. 7. Het toezicht op voedingsmiddelen, door J. E. Heeserman.

World Trade Notes Chem. Allied Prod. 13de jrg.m no. 19. Rosewood oil Production in creasing in French Guiana.

Officieel orgaan vna het inlichtingen-bureau van de Afd. Amsterdam van de Kon. Vereeniging Oost en West, door L. J. Petit; Onze tentoonstellingszaal.

De Rijkseenheid. 5 Juli 1939, no. 38/39. De taal op Curaçao, door Stoit Dijck. Met onderschrift van Emeritus.
Idem. 19 Juli 1939, no. 40–41. Is dat wel zoo? Weinig aandacht voor de nooden der Surinaamsche bevolking, door Emeritus.
Idem. 2 Augustus 1939, no. 42–43. Nogmaals de taal op Curaçao. door Stoit Dijk, met onderschrift van Emeritus.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 Juli 1939, Afl. VII. Jan Doret. Koperen feest [R.K. Missie parochie op Curaçao], door M. O. Latour O.P.; Groot Kwartier. De parochie van de Isla, door M. A. Latour O.P.

Algemeen Handelsblad. Banknummer Juli 1939, no. 19. Kaartengeld in Suriname.

Onze Aarde. 12 Juni 1939. Onze West in New York, door H. van Riemsdijk.

Bulletin Imperial Institute. 37ste Jrg. no. 2. Progress in Colonial Industry in British Guiana; Manganese and Gold Deposits in the lower and middle Barama river of the North West district in British Guiana, door D. A. Davies.

Revue Internationale Prod. Col. 14de Jrg., no. 162/3. La culture du tabac en Haïti, door G. Heraux.

Annual Colonial Reports, no. 1296. Jamaica 1938. Idem no. 1897. Leeward Islands 1937.

The Daily Chronicle. Georgetown. British Guiana. 9 Juli 1939. From Kirk to Kirk. Old Dutch plate Demerara 1792.

Curaçao. 2 Juli 1939, no. 17. Een Curaçaosche bibliotheek; De Memorie van Antwoord inzake de begrooting 1940; De Volkskrant, de woningnood. La Union en de Amigoe di Curaçao; Het autobussenvraagstuk; Eenige kantteekeningen bij de opening van het Gouverneur Hellfrichdorp.

Idem. 23 Juni 1939, no. 20. Curaçaosch genootschap der wetenschappen, door W. W. de Regt [een pleidooi voor de stichting daarvan].

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Bijblad op het Gouvernementsblad van Suriname. Overzicht van beschikkingen, circulaires, enz. (No. 201–206).

Veertig jaren Protestantsche melaatschenverpleging „Bethesda" in Suriname. 1899–1939. Uitg. van de „Protestantsche Vereeniging tot verpleging van Lepra-lijders in Suriname („Bethesda").

Handelsstatistiek Suriname 1938. Staat, houdende overzicht van den in- en uitvoer van goederen.

Paradies mit Vorbehalt, Bilanz einer westindischen Reise door Josef Maria Frank, Universitas, Deutsche Verlags-Aktienges. Berlin. [voornamelijk over Curaçao].

Mélanges de Linguistique et de philologie offerts à Jacq. van Ginneken à l'occasion du soixantième anniversaire de sa naissance (21 Avril 1937). Paris librairie C. Klincksieck, II, rue de Kille, II, met artikel: Laut und Sinn in Karibischen Sprachen, door C. J. de Goeje.

Tourist Guide Curaçao. Issued by the Chamber of Commerce.

The Pocket Guide to the West Indies, door Sir Algernon Aspinall. Londen Methuen & Co. Tld. 1939, 11/-.

Vereeniging Kamer van Handelsinlichtingen voor West-Indië. West-Indische Kamer. Jaarverslag over 1938.

La nation haïtiènne, door Dantes Bellegarde,l Paris J. de Gigord, 15, rue Gasette. 25 frs.

Report of the British Guiana Museum 1939. The Argosy C. Ltd. Georgetown, Demerara.

Kleine Rakkers, door P. M. Legêne. Zendingsgenootschap der Evang. Broedergemeente Zeist. *f* 0,25. [schets uit het Kinderhuis te Alkmaar, Suriname]. O. D.

TOBAGO

Een bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche kolonisatie in tropisch Amerika

II

DOOR

W. R. MENKMAN

Een nieuwe gegadigde is zeer waarschijnlijk reeds opgetreden direct nadat het Pembroke-patent op Warwick overgegaan was en wel de Hertog van Koerland. Wie het vreemd mocht vinden dat de vorst van een kleinen Baltischen staat koloniale aspiraties had, bedenke dat Brandenburg, Denemarken en Zweden die zelfde aspiraties eveneens hadden; zij waren destijds algemeen in landen met een zeevarende kustbevolking.

Overigens leert de geschiedenis der Baltische landen [1]) ons Hertog Jacobus, den kleinzoon van Gotthard Kettler, den niet-vorstelijken stichter der dynastie, als een merkwaardige persoonlijkheid kennen. Hij wist Koerland van een Poolschen vazalstaat (1569) tot een vrijwel onafhankelijk hertogdom te doen uitgroeien.

In de Koerlandsche havensteden werden belangrijke zaken gedaan, d.w.z. door Engelsche, Schotsche en Nederlandsche kooplieden; van een eigen Koerlandschen handel was in den aanvang der zeventiende eeuw nog geen sprake.

Jacobus, die een vermogend vorst was (men zeide van hem dat hij te arm voor een koning, maar te rijk voor een hertog was) en koopmansneigingen had, wenschte industrie en handel van zijn land te bevorderen; hij sloot o.a. in 1643 een handelstractaat met Frankrijk. Kind van zijn tijd, had hij een overdreven voorstelling van de waarde van koloniën, d.w.z. van koloniën als commercieele ondernemingen.

---

1) Geschichte Liv-, Est- und Kurlands. Dr. Ernst Seraphim, Reval 1897.

De Engelschen hadden reeds in de zestiende eeuw de voordeelen leeren waardeeren van een vaart tusschen noord-west Europa, de westkust van Afrika, de nieuwe wereld en terug naar Europa en spoedig was voor dit bedrijf de slavenhandel de belangrijkste en onmisbare factor, de hartader geworden.

De voorziening van de Spaansche koloniën met negerslaven was genationaliseerd (asientos), maar, aangezien Spanje geen bezittingen van eenige beteekenis in Afrika had, geschiedde de levering toch altijd, zij het indirect, door vreemdelingen. Engeland en Frankrijk konden hun landbouwende plantage-koloniën in Amerika evenmin door de nationale compagnieën in voldoende mate van slaven laten voorzien; de clandestiene slavenhandel bloeide in West-Indië allerwege en de toegestane dito leverde een schoone gelegenheid op tot het drijven van een voordeeligen sluikhandel in goederen, welke zich ook op de Engelsche en Fransche koloniën kon richten, toen deze, evenals de Spaansche, onder het moederlandsche monopolie-systeem gingen lijden.

Voor buitenstaanders, Nederlanders, Duitschers en Scandinaviërs, waren er winstgevende zaken te doen, vooral wanneer men over eigen vestigingen beschikte aan de Afrikaansche kust en in de Caraibische Zee.

Hertog Jacobus liet zich te Mittau een vloot bouwen en verzekerde zich van Sint Andreas, een onbewoond eilandje bij de monding der Gambiarivier; forten werden gebouwd op dit eilandje en op twee andere plaatsen aan de rivier, de majoor Eberhard Fock was de eerste gouverneur. Wij zullen hier de geschiedenis niet vervolgen der Koerlandsche vestiging aan de westkust van Afrika en alleen vermelden dat de Nederlandsche belangen aan die kust herhaaldelijk met de Koerlandsche in conflict gekomen zijn.

Op Tobago had Jacobus het oog gevestigd als Koerlandsch station in de Caraibische Zee; wanneer aldaar voor het eerst van des Hertogs optreden gebleken is, valt niet met zekerheid te zeggen.

Wij weten dat zoowel Nederlanders als Engelschen belangen bij het eiland hadden en het ligt voor de hand dat Jacobus met beide groepen van belanghebbenden relaties onderhield. Afgezien van de kwestie der souvereiniteit over Tobago, was in het algemeen Nederlandsche hulp van veel waarde en Nederlandsche tegenstand een groot bezwaar, voor een onderneming als de Koerlandsche. Personeel was natuurlijk moeilijk in het eigen land te vinden en de eerste directeur voor den Koerlandschen handel in Gambia

(aan wien de Hertog echter weinig genoegen beleefd heeft) was een Nederlander (met een Franschen naam).

Om naijver van de zijde der West-Indische Compagnie te voorkomen, liet Jacobus door een kamerjonker zijner gemalin, Franz Hermann von Puttkammer, aan de Staten Generaal het beschermheerschap aanbieden over de koloniën welke de Hertog zich dacht te verwerven; H. H. M. echter wilden daar niet in treden. Van een samengaan met Brandenburg (zijn gemalin was een dochter van den Keurvorst) wilde Jacobus niet weten.

Wat Engeland betreft, dagteekende de verhouding reeds van den tijd van Jacobus I, die peetvader geweest was van Jacobus van Koerland en die aan den vader van dezen laatste (niemand schijnt te weten waarom) in 1606 een jaargeld toegekend had, dat echter niet geregeld betaald werd; in 1638 werd bij Karel I op aanzuivering van den achterstand aangedrongen.

Er bestond dus wel eenige reden voor de Engelsche Kroon om een oog toe te knijpen, wanneer Koerland het eiland Tobago zou willen gaan koloniseeren.

Majoor John Scott vertelt dat daartoe reeds in 1634 een poging aangewend werd, maar dat de Koerlandsche kolonisten zóó weinig succes hadden, dat de kolonie in 1639 verdwenen was. De gewone oorzaken, ongeschiktheid van het menschenmateriaal, onvoldoende aanvoer van levensbenoodigdheden, gebrekkige verdedigingsmiddelen en verontrusting door de Indianen, zouden de onderneming hebben doen mislukken. De Caraiben van de noordelijke eilanden gebruikten Tobago als verzamelplaats voor expedities naar het vasteland [1]).

Wanneer wij letten op het jaartal (1634) en op het aantal personen, dat Scott op 212 stelt, dan denken wij direct terug aan hetgeen De Rochefort vertelde (zie vroeger) en het lijkt geenszins uitgesloten dat wij hier met dezelfde poging te doen hebben, wat dan een Koerlandsch-Zeeuwsche geweest zou zijn, hetgeen heelemaal niet ondenkbaar is. De geschiedenis der West-Indische Compagnie van dezen tijd rept niet van een tweede expeditie (na die van 1628), maar het zou ook geen Compagnies-onderneming geweest behoeven te zijn, evenmin als de eerste. Zoo als wij reeds eerder gezegd hebben, hadden de Zeeuwsche pioniers van vóór 1621 een streepje vóór en werd voortgezette zelfstandige actie hunnerzijds in wat nu het octrooigebied der Compagnie was, nogal eens oogluikend toegestaan.

1) The Caribbees under the prop. patents, zie vroeger.

Herhaaldelijk is beweerd [1]) dat Hertog Jacobus Tobago gekocht had van Warwick, wat dan in of na 1638 geweest moet zijn, maar omtrent welke actie geen gegevens te vinden schijnen te zijn. Dat Warwick het eiland zelf vermeesterd hebben zou [2]), zal wel een vergissing zijn, berustend op de gelijkenis der namen Warwick en Warner (zie vroeger), hoewel het jaartal vrijwel overeenkomt met dat van Warwick's kaapvaartexpeditie.

Eenmaal is als tijdstip van den koop 1639 genoemd, het jaar dus volgende op dat waarin Warwick het Pembroke-patent overnam [3]), een andermaal 1651, met toevoeging dat de Hertog evenwel reeds eerder een privilege van de zijde van Engeland genoten had [4]).

Geeft het verhaal der kolonisatie van 1634/1639 ons weinig houvast, wel schijnt vast te staan dat de Hertog in 1642 op nieuw [of voor het eerst? [5])] een kolonie op Tobago stichtte en dat deze tot 1650 bestaan heeft [6]).

De geschiedenis wordt nu wederom ingewikkeld; immers, de Koerlandsche kolonisatie van 1642 zou samengevallen zijn met de Engelsche, waarvan hierboven gesproken werd. De Koerlandsche van dat jaar stond onder de leiding van zekeren kapitein Cornelis Caron, die vroeger in Nederlandschen dienst geweest was in Brazilië; en de kolonisten waren Zeeuwen. Van de Koerlandsche vestiging lezen wij dat zij in 1650 verdwenen was en dat het overschot der kolonisten zich aan de Pomeroon in Guyana neergezet hebben [3]) [6]); de Engelsche zou, zooals wij gezien hebben, reeds een zevental jaren eerder verloopen zijn, met aftocht naar Suriname.

Als herinnering aan de Koerlandsche vestiging van 1642 droeg later een kaap op Tobago nog den naam Punt Caron [7]); de andere Koerlandsche namen: Casimir-, Frederiks- en Koerlandshaven, alsmede Nieuw Mittau [8]), moeten van later tijd dagteekenen.

In Engeland had zich intusschen de binnenlandsche politiek in revolutionnaire richting ontwikkeld; Hertog Jacobus beloofde in

---

[1]) Calendar of State Papers, Amerika and West Indies, 1685/1688, No. 1184; dito 1699 No. 973.

[2]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1699, No. 973.

[3]) The Dutch in western Guyana, zie vroeger.

[4]) De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew., II, zie vroeger.

[5]) J. C. P(raetorius), tw. hoofdst., zie vroeger.

[6]) Colonising expeditions, zie vroeger.

[7]) De Rochefort, Tableau de l'isle de la nouvelle Qüalchre, 1665.

[8]) Seraphim, zie vroeger.

1645 steun aan Karel I en verleende dien ook, in den vorm van munitie, schepen en mondbehoeften. Na de executie van den Koning hield de Hertog relaties aan met den pretendent; in 1652 was de vordering op de Engelsche Kroon tot £ 75000.—.— opgeloopen, terwijl de kansen voor Karel II voorloopig gering bleven. Handig politicus, zocht Jacobus van Koerland nu de vriendschap van de republikeinsche regeering; in 1654 sloot hij met Engeland een neutraliteits-, in 1657 een scheepvaartverdrag. Jacobus' relaties met Prins Rupert, die ook ter zee tegen het republikeinsche Engeland ageerde, waren te schadelijk gebleken voor des Hertogs handelsbelangen; Koerlandsche schepen werden buitgemaakt en dat terwijl ook de West-Indische Compagnie, die door middel van gewapende vaartuigen haar positie op de kust van Afrika trachtte te beveiligen, de Koerlandsche vaart op die kust met geweld te keer ging. Na het uitbreken van den eersten Engelsch-Nederlandschen zee-oorlog wist Jacobus niet alleen met Cromwell (zie hooger), maar ook met de Nederlandsche Republiek een neutraliteitsverdrag te sluiten (1653).

Wij zullen met stilzwijgen voorbijgaan de Koerlandsche acties van 1648/1652 om van Spanje vergoeding te erlangen der schade wegens het opbrengen van Koerlandsche door Spaansche schepen, of wel compensatie in den vorm van afstand van een of ander Oost- of Westindisch eiland, pogingen waarbij ook gebruik gemaakt werd van de tusschenkomst van De Bye, den Spaanschen resident in Den Haag.

Evenmin zullen wij spreken over de plannen van den protestantschen Jacobus, om in samenwerking met den Paus en voor gezamenlijke rekening, ontdekkingsreizen te financieren (1651/1653), waarbij geestelijke en commercieele belangen tegelijkertijd gediend zouden worden.

Uit alles blijkt wel, dat de vaart Europa-Afrika-West-Indië ook door Hertog Jacobus zeer voordeelig geacht werd, maar dat de moeilijkheid gelegen was in de veel sterkere positie van Engeland en Nederland. Engeland was bezig zich een plaats te bevechten in de zon der slaven leverende Afrikakust en den handel op de eigen Westindische eilanden te monopoliseeren; vooral het feit dat van Afrika komende schepen in de West retourlading voor Europa moesten zoeken, deed den Engelschen in iederen nieuwkomer een gevaarlijk, of althans lastig concurrent zien.

Toch gaf Jacobus het denkbeeld eener eigen vestiging in de Caraibische Zee, eerste vereischte voor de voordeelige driehoeksvaart, niet op, ook niet nadat de Tobago-kolonisatie van 1642

acht jaar later opgegeven was. In 1650 droeg hij zijn Amsterdamschen factoor, Henry Momber, op te trachten tezamen met Hollandsche kooplieden een compagnie te stichten en toen dit plan mislukt was, rustte hij in 1654 wederom een eigen expeditie naar Tobago uit.

Ook nu weder — het verhaal wordt eentonig — viel zijn poging samen met een van Nederlandsche zijde, t. w. die van de gebroeders Lampsins van Vlissingen.

In Adriaen en Cornelis Lampsins leeren wij opnieuw zeventiende eeuwsche Zeeuwsche kooplieden van groot formaat kennen, betrokken bij alles wat er in hun tijd ter zee te ondernemen viel.

Hun „Nieuwe Geuzen" behoorden tot die kaperschepen welke den vijand „in korten tijdt. . . 't eenemael uytter zee smeten" [1]; de namen hunner kaperkapiteins leven voort in de geschiedenis van ons zeewezen.

Het was in hun lijnbaan te Vlissingen dat de jeugdige Michiel Adriaensz. aan 't groote wiel draaide; later voer hij voor hen als schipper ter koopvaardij, om te eindigen als De Ruyter, luitenant-admiraal van Holland en West Friesland, vermaard in drie werelddeelen.

Misschien was de Gouden Haan, waarmede Pieter Adriaensz. (Ita) in 1616 en 1617 naar de Amazone voer, ter bevestiging en versterking der kolonie aldaar, wel een schip van de Lampsins. Het was althans met deze twee reizen dat De Ruyter, als jongmaatje, 9 à 10 jaar oud, zijn zeemansloopbaan aanving, een bijzonderheid welke wij danken aan Majoor John Scott, die in 1668/1671 den bedaagden admiraal te Amsterdam bezocht en oude herinneringen met hem ophaalde [2]).

Als kolonisatoren op de Westindische eilanden laten de Lampsins' het eerst van zich hooren met betrekking tot Sint Maarten, van welk eiland zij de patroons waren, krachtens vrijheden en exemptiën van 1649.

Jan Lampsens, de vader van Adriaen en Cornelis, was een der groote mannen in de Zeeuwsche kamer der Noorsche compagnie [3]) en in het wapen der Lampsins' komt nog altijd, behalve het schaap, ook de walvisch voor [4]). Van Cornelis Lampsins, dien wij

---

1) J. E. Elias, Schetsen uit de Geschiedenis van het Ned. Zeewezen.
2) The Dutch on the Amazon, zie vroeger.
3) Blok, Michiel Adriaansz. de Ruyter.
4) De Rochefort, Hist. naturelle, zie vroeger; verg. J. B. Rietstap, De wapens van den Nederl. adel . . . . Groningen 1930, bl. 130.

straks als Baron van Tobago zullen ontmoeten, bezit het gemeentemuseum te Vlissingen een portret in olieverf [1]).

Volgens eenstemmige mededeelingen van verschillende geschiedschrijvers was het in 1654 dat de gebroeders (of de firma) Lampsins een kolonisatie-expeditie naar Tobago uitrustten en het schijnt dat, terwijl vroeger, zooals wij gezien hebben, kolonisten van Tobago naar Pomeroon uitweken, thans het omgekeerde geschiedde; de eerste Engelsche oorlog had in Guyana een noodtoestand doen ontstaan [2]). Ook zou men van Sint Eustatius kolonisten hebben aangevoerd voor Tobago [3]).

De Lampsins-kolonie op Tobago was, zooals Hamelberg vermeldt, een patroonskolonie [4]); al mogen zij de bijzondere belangstelling der Algemeene Staten in hun onderneming genoten hebben [5]), hun rechten ontleenden de Lampsins' aan de West-Indische Compagnie, in den vorm van vrijheden en exemptiën, door de XIX in 1655 toegekend [6]). Dat de Staten van Zeeland, of de Staten Generaal, reeds in 1654 hun bewilliging zouden hebben verleend en dat Huibert van Beveren, de eerste commandeur, ook in dat jaar benoemd zou zijn [7]), is niet alleen aannemelijk, maar ligt zelfs voor de hand; dat deze bestuurder een commissie van de Staten Generaal had [8]), was normaal.

Het is niet gemakkelijk tot een bevredigend antwoord te komen op de vraag in welken toestand de Zeeuwen van de Lampsins' het eiland in 1654 aantroffen en of zij de eersten waren die aankwamen, dan wel de Koerlanders, die, zooals wij hiervoor verhaald hebben, in hetzelfde jaar eveneens opnieuw kwamen koloniseeren. Waarschijnlijk lijkt het dat Tobago destijds niet meer permanent door Indianen bewoond werd, maar wel af en toe door dezen bezocht, alsmede door zeevaarders van andere eilanden, die op zoek waren naar schildpadden [7]).

De Lampsins' hebben later, waarschijnlijk in het proces van

---

[1]) Gereproduceerd in het Gedenkboek Nederland–Curaçao, 1634–1934.

[2]) Colonising expeditions, zie vroeger.

[3]) De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew. II, zie vroeger.

[4]) De Nederl. op de West-Indische Eilanden, Bovenw. eil.

[5]) De Rochefort, Hist. naturelle, zie vroeger; De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew. II, zie vroeger.

[6]) De Rochefort, Hist. naturelle, zie vroeger; Dezelfde, Tabeau, zie vroeger. Dauxion L., tw. deel, zevende hoofdst., zie vroeger; Hamelberg, Ned. West-Ind. Eil. II, doc., 15.

[7]) Dauxion L., tw. deel, zevende hoofdst., zie vroeger.

[8]) De Rochefort, Hist. naturelle et morale, zie vroeger.

1671, door Peter von Volckershoven namens den Hertog tegen de Zeeuwsche firma gevoerd, het standpunt ingenomen dat in 1654 het eiland verlaten, d. w. z. slechts door wilden bewoond was, met wie een overeenkomst zou zijn aangegaan, maar dat het fort Vlissingen, uit den tijd van De Moor, nog bestond. Commandeur (scheepsbevelhebber) Pieter Becquard had slechts 50 man aan boord en kon dus, toen hij de reis naar Sint Eustatius voortzette om meer kolonisten te zoeken, slechts heel weinig menschen op Tobago achterlaten. Vier maanden na Becquard zouden de Koerlanders aangekomen zijn, die ergens een geschikte plaats voor een nederzetting zochten en op Tobago vervallen waren. Toen Becquard terugkwam vond hij de Koerlanders in het fort geïnstalleerd, dat zij tot fort Jacobus verdoopt hadden; zij hadden misbruik gemaakt van de gastvrijheid der Zeeuwen, maar waren te sterk om verdreven te kunnen worden. De weinige Nederlanders moesten zich met een ander deel van het eiland tevreden stellen [1]).

Ook de Spaansche vertaler van Exquemelin's zeerooversboek spreekt van de Zeeuwen als van de eerstaangekomenen in 1654 [2]) en De Rochefort zegt dat de Koerlanders iets na de Zeeuwen aankwamen [3]).

De Koerlandsche lezing van het geval was, dat de Nederlanders met een ander deel van het eiland dan waar het fort gelegen was genoegen genomen en zich onder protectie van den Hertog gesteld hadden; zij zouden een plantage mogen aanleggen, op voorwaarde dat „Minheer Lampson" zeker tribuut aan den Hertog betaalde [4]).

Dat de Zeeuwen in 1654 onder protectie van den Franschen Koning de kolonisatie ter hand zouden hebben genomen [5]), hebben wij niet bevestigd gevonden.

Er is een brief bewaard gebleven van den ons uit de geschiedenis van Curaçao en Brazilië bekenden Matthias Beck [6]), in Octo-

---

[1]) De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew. II, zie vroeger; Seraphim, zie vroeger.

[2]) A. O. Exquemelin, Piratos de la America, Dor Alonso de Buena-Maison, 1681, appendice.

[3]) De Rochefort, Tableau, zie vroeger.

[4]) Seraphim, zie vroeger; Calendar of State Papers, America and West Indies, 1699, No. 973.

[5]) Enc. univ. ilustr. Europeo-Americana, zie vroeger.

[6]) West-Indische Gids, XVII, 14, 71; Request inwoners Recife en Mauritsstad in zake vertrek Joan Maurits, 1643, uit archief A. van Hilten, Kroniek Historisch Genootsch. 1869.

ber 1654, na zijn vlucht uit Siará, van Barbados aan de Staten-Generaal geschreven [1]). Beck en de zijnen waren zes weken op Tobago geweest (wegens averij) en een groot schip van den Hertog van Koerland had hen van daar naar Barbados gebracht. Vele uitgewekenen, schrijft Beck, waren van Brazilië naar Tobago verhuisd, niet wetende wat zij in het moederland zouden moeten aanvangen. Over de Lampsins'-kolonie rept hij niet; wel noemt hij de voorwaarden door het Koerlandsche bestuur aan de kolonisten gesteld voor het verkrijgen van land.

Onder de kolonisten die tijdens den eersten Engelschen oorlog van Pomeroon naar Tobago verhuisden (zie vroeger), bevond zich ook de al eerder genoemde Cornelis Caron, de leider der vorige Koerlandsche kolonisatie. Hij schijnt ditmaal op het eiland een zelfstandige groep te hebben gevormd, los van de Koerlandsche zoowel als van de Zeeuwsche van Lampsius, althans in 1656 vroeg hij aan de West-Indische Compagnie om erkenning zijner kolonie op Tobago; de Heeren in Holland echter waren niet van hem gediend (secrete notulen Staten-Generaal 21 Augustus 1656). Men had geen gunstigen indruk bewaard van Caron's Indianen-politiek bij de vorige gelegenheid; vriendschap met de Arowaken van Trinidad was wel in overeenstemming met het door de Compagnie gewenschte beleid, maar onder Caron was die vriendschap zóó ver gegaan dat Tobago door de Caraiben van Sint Vincent aangevallen was [2]). Caron schijnt weder naar Pomeroon teruggekeerd te zijn en ook aldaar het misnoegen der Heeren in Patria opgewekt te hebben, althans in de door Warnsinck gepubliceerde instructie voor Abraham Crijnssen van 1666 komt voor dat Cornelis Carron en twee andere kolonisten van Pomeroon in arrest genomen en naar het vaderland overgebracht moeten worden [3]).

Uit alles blijkt wel dat de Nederlandsche vestiging op Tobago aanwies en de Koerlandsche verliep, zooals ook de vorige verloopen was. Eensgezindheid en discipline, eerste vereischten om zich tegen de Indianen staande te kunnen houden, ontbraken bij de Koerlanders in nog sterkere mate dan bij de Nederlanders [4]). Dat de Lampsins' niet alleen kolonisatie op het oog hadden, maar van

[1]) F. A. Varnhagen, Historia das Lutas com os hollandezes no Brazil desde 1624 à 1654, Weenen 1871; The Dutch in western Guiana, zie vroeger.

[2]) Colonising expeditions, zie vroeger.

[3]) Abraham Crijnssen, zie vroeger.

[4]) De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew. II, zie vroeger.

Tobago ook gebruik maakten als handelsstation (sluikhandel op de Fransche en Engelsche eilanden, alsmede op het destijds Spaansche Trinidad), kunnen wij veilig aannemen [1]); er schijnt reeds direct van zekeren bloei sprake te zijn geweest [2]), waarmede dan wel bloei als handelspost bedoeld zal zijn, want kolonisatie geeft niet zoo spoedig resultaten.

In 1658 of 1659 [2]) zag de commandeur Van Beveren de kans schoon voor een coup de main; blijkbaar was het hem bekend dat Hertog Jacobus in Zweedsche krijgsgevangenschap geraakt was. In den Poolsch-Zweedschen oorlog (1656–1660) had deze laatste, die niet gaarne zijn Poolsch leenmanschap voor een Zweedsch wilde verruilen, zich niet neutraal kunnen houden en in 1658 vielen hij en zijn gemalin in handen der Zweden.

De Nederlanders vielen het Koerlandsche fort aan, dat zooals wij gezien hebben eigenlijk het oude fort Vlissingen was, maar dat later beweerd werd als fort Jacobus door de Koerlanders te zijn gebouwd [3]) en nu onder bevel stond van Christoffel Kyselingh [3]).

Volgens de eene partij zou er braaf gevochten zijn, maar zouden de Nederlanders het Koerlandsche garnizoen omgekocht hebben, of door de mededeeling van des Hertogs gevangenschap ontmoedigd; volgens de andere had de Koerlandsche gouverneur ten slotte nog maar een tiental manschappen te zijner beschikking en vroeg hij aan Van Beveren om vrijen aftocht en passage naar Europa. In ieder geval schijnt er een soort overeenkomst gemaakt en een inventarisatie van het fort verricht te zijn; een op 27 Februari 1660 te Vlissingen afgelegde verklaring zou bevestigen dat de rechten op Tobago op de Lampsins' waren overgegaan. Cromwell echter zou de aanspraken van Koerland erkend hebben en de inventarisatie zou hebben gewezen op het voornemen tot latere restitutie [4]); dat Van Beveren beloofd zou hebben alles terug te zullen geven [5]) is een bloote bewering van lang na dato. Hoe het zij, het is den Hertog niet gelukt in het reeds genoemde proces van 1671 in Nederland zijn goed recht te bewijzen.

(Wordt vervolgd).

[1]) Dauxion L., tw. deel, zevende hoofdst., zie vroeger.

[2]) Swaluwe, Daden der Zeeuwen, p. 289, zie vroeger.

[3]) Stukken betrekkelijk het Eiland Tabago 1664–1684–1698, Rotterdamsch gemeente-archief.

[4]) De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew. II, zie vroeger; Seraphim, zie vroeger; Calender of State Papers, America and West Indies, 1699, No. 973; Colonising expeditions, zie vroeger; Dauxion L., tw. deel, zevende hoofdst., zie vroeger.

[5]) Stukken betrekkelijk het Eiland Tabago, zie vroeger.

OPPERRABBIJN M. J. LEWENSTEIN 1829–1864

DOOR

PH. A. SAMSON
Onder-voorzitter van den Rerkeraad der Nederlandsch
Israëlietische Gemeente in Suriname

Op 22 October 1939 is het juist vijf en zeventig jaar geleden, dat te Paramaribo de opperrabijn der beide Israëlietische gemeenten Mozes Juda Lewenstein overleed. Nog geen zeven jaar heeft de eenige opperrabbijn, die in Suriname heeft gewerkt, aan het hoofd der Nederlandsche Israëlietische- en der Nederlandsche Portugeesch Israëlietische gemeente gestaan, doch in dien betrekkelijk korten tijd heeft hij werk van groote beteekenis verricht, en het nageslacht is deze figuur grooten dank verschuldigd.Het loont dan ook de moeite om een en ander mede te deelen uit het leven van dezen Leider in Israël.

Mozes Juda Lewenstein werd op 26 Juli 1829 geboren uit een geslacht, dat terug gaat tot den in de Joodsche wetenschap beroemden Jesaja Hurwitz, die op het einde van de zestiende- en in het begin van de zeventiende eeuw leefde. Zijn vader Juda Lewenstein kwam uit Westfalen naar Utrecht, waar hij zich als koopman in manufacturen vestigde. Zijn moeder, een geboren Goldberg uit Lichtenau, stierf op jeugdigen leeftijd en liet drie dochters en twee zonen na, van welke Mozes Juda de oudste was.

Mozes Juda Lewenstein ontving zijn Joodsche wetenschappelijke vorming in Utrecht. Bewaard gebleven is een door hem vervaardigde aanspraak, die hij op den dag van zijn kerkelijke meerderjarigheid in Utrecht tot zijn familie en leeraren hield, een betoog in klassiek Hebreeuwsch, vol van gedachten, die reeds toen een diepen levensernst verrieden, welke later zijn godsdienstig optreden kenmerkten. Spoedig daarna ging hij naar Amsterdam om op het seminarium zijn opleiding te ontvangen. Rabbijn Abraham Susan en Rabbi Mordechai Slank waren zijn leermeesters; de groote Hebraist Abraham Delaville was zijn leeraar en vriend. In 1856 legde Lewenstein met goed gevolg het Moré examen af. Kort hierop, in 1857, werd hij tot opperrabbijn der beide Israëlietische Gemeenten in Suriname benoemd.

Reeds jarenlang had het vraagstuk van de voorziening in de geestelijke leiding der beide gemeenten in Suriname tot ampele besprekingen aanleiding gegeven. In 1822, 1839 en 1851 hadden de gecombineerde vergaderingen van beide kerkeraden met terzijdestelling van alle grieven, die er van ouds tusschen beide bestonden, de zaak ernstig besproken, en tenslotte was op de vergadering van 5 November 1851 het verlangen tot uiting gekomen om een geestelijke te beroepen, die aan de beide gemeenten leiding zou kunnen geven. Weliswaar hadden de gemeenten uitstekende Voorbidders en had het nooit ontbroken aan personen, die door studie van de Mozaische wet in staat waren van advies te dienen, doch met den dag groeide het verlangen naar een geestelijke leider van rabbinalen rang, die het godsdienstonderwijs zou kunnen leiden. Typisch was daarbij het verlangen om de beschikking te krijgen over een geestelijke, die „niet alles door een talmudisch vergrootglas ziet". Met de hoofdcommissie voor Israëlietische zaken in Nederland werd gecorrespondeerd, en als resultaat werd bij K.B. van 21 Maart 1857 No. 84 door den Koning goedgekeurd de door de gemachtigden der kerkbesturen van de beide gemeenten gedane benoeming van Lewenstein. Hij kreeg ontheffing van de bepalingen betreffende leeftijd en gehuwden staat.

Op Vrijdag 22 Januari 1858 des voormiddags te negen uur hield de negen en twintigjarige opperrabbijn zijn intreepredikatie in tegenwoordigheid van den gouverneur en talrijke genoodigden. Naar aanleiding van Exodus VI vers 7: „Ik zal u Mij tot volk aannemen — Ik zal u tot God zijn — en gij zult weten, dat ik uw God de Eeuwige ben" schetste Spr. Israëls roeping, werkkring en toekomst.

Het was alsof de Opperrabbijn voelde, dat de taak, die hem wachtte, niet licht zou zijn. Hij omschreef die taak alsvolgt: „Moeijelijk toch is het werk van elken volksleeraar — daar is een groote mate van zelfstandigheid en standvastigheid van beginselen noodig, om te strijden en te ijveren tegen misbruiken en gewoonten, tegen vooroordeelen en onjuiste voorstellingen, die hem niet zelden belemmerend in den weg treden; — er behoort wilskracht en moed toe, om altijd vermanend en waarschuwend op te treden, wanneer zulks noodig is."

Getuigende van de groote kracht, die uitgaat van een consequente beoefening van den godsdienst, zeide hij: „Dan M. Geliefden, ja dan zult ge inzien, hoe onze verhevene Godsdienstleer ons geheele leven bepaalt en regelt; dat zij ..... elken kommer verligt, elke droefheid matigt en elk leed verzacht, dat zij elk genot verhoogt en elke levensvreugde veredelt; hoe zij ons kan opvoeren

tot het ideaal der deugden tot *heiligheid*; en hoe ze ons voorbereidt en den weg wijst tot de eeuwige gelukzaligheid."

Een der eerste zorgen van den nieuwen opperrabbijn was de regeling van het godsdienstonderwijs. Op 20 April 1861 kwamen ten huize van den voorbidder S. J. Levy eenige mannen bijeen om tezamen met den opperrabbijn te beraadslagen over het stichten van een genootschap, dat een geschikt onderwijzer, die tegelijk maatschappelijk en godsdienst-onderwijs zou kunnen geven, uit Nederland zou benoemen. Als resultaat dier bespreking kwam een genootschap „Talmud Thora" tot stand. Spoedig was er een bedrag van *f*. 3000.— bijeen, dat als basis van een op te richten fonds kon dienen. In het *Algemeen Handelsblad* verscheen een oproep, waarin voor het genootschap Talmud Thora te Paramaribo een Israëlietische godsdienstonderwijzer van den tweeden rang werd gevraagd, geëxamineerd in de Fransche en Engelsche taal en liefst gehuwd.

Midden 1863 werd de heer Eduard Azijnman benoemd .Deze richtte een school in Paramaribo op; hem werd door Talmud Thora een inkomen van *f*. 2000.— 's jaars gewaarborgd. In 1875 keerde Azijnman naar Holland terug.

Reeds spoedig na de aanvaarding van zijn ambt vatte de heer Lewenstein met kracht zijn taak op en wijdde zich vooral aan het godsdienstonderwijs, een veld, dat nagenoeg geheel braak lag. Op Zondag 6 Juni 1858 werd de cathechisatie plechtig begonnen; twee cursussen voor jongens en meisjes van 10–13 jaar en van 13–16 jaar werden geopend. Als merkwaardigheid kan worden vermeld, dat overlegging van een bewijs van goede gezondheid vereischt werd voor kinderen, die niet ter schole gingen.

Op Sabbatmiddag werd om beurten in een der beide Synagogen een populaire voordracht gehouden.

Door den opperrabbijn werd voorts een uitgebreid plan tot regeling van den eeredienst opgesteld. Intusschen bleek er in de Kerkeraden een partij te zijn, die radicale hervormingen in den Synagogalen dienst ingevoerd wenschte te zien. In hoofdzaak wenschte deze partij afschaffing van den tweeden feestdag, verkorting der gebeden, muziekbegeleiding in de Synagoge, het inzamelen van liefdegiften op Sabbat en feestdagen en het afschaffen van den priesterzegen. Met kracht en waardigheid verzette de Opperrabbijn zich tegen deze voorstellen; in brieven, uitmuntend door taal en stijl kwam hij op tegen de reformvoorstellen, die in strijd waren met het standpunt, waarop een orthodoxe Joodsche Gemeente behoort te staan. Typeerend voor de kracht

van zijn persoonlijkheid is het navolgende citaat uit een brief aan den Kerkeraad: „Wat ik thans ben, ben ik steeds geweest, nml. een geloovig, innig, aanhanger van het positieve historisch Rabbijnsch Jodendom. Dat ik het steeds blijven zal, daarvoor waarborgt mij grootendeels mijn veelzijdige nog steeds voortgaande studie op het gebied der Joodsche Godgeleerdheid, alsook de gehechtheid aan en de voorliefde tot evengemelde richting; dat ik het thans ben, zal, geloof ik, niemand meer betwijfelen, maar dat ik het steeds geweest ben, daarvan wil ik U door bewijzen trachten te overtuigen."

Tenslotte behaalde de opperrabbijn de overwinning, het orthodox-karakter van de gemeenten bleef bewaard. Het behaalde succes is des te grooter, wanneer men denkt, dat ongeveer terzelfder tijd Curaçao ondanks het verzet van den opperrabbijn Chumaceiro er toe overging om een orgel in de Synagoge in te voeren.

Niet onwaarschijnlijk is het, dat de taak, die Lewenstein op zich genomen had, teveel van zijn zwakke gezondheid vergde. In October 1859 werd hij ziek, en tot herstel van zijn gezondheid bracht hij eenige weken op Mon Souci door. Op 22 October 1864 ontsliep hij in den ouderdom van slechts 35 jaar, nalatende zijn 26 jarige weduwe Fransisca Koetser, met wie hij in 1859 was gehuwd, en drie kinderen, van welke de jongste, Dr. T. L. Lewenstein, thans opperrabbijn in Zürich is. De lidmaten der beide gemeenten brachten gelden bij elkaar, en op 23 April 1866 werd op de begraafplaats van de Nederlandsch Israëlietische Gemeente een fraai grafmonument ingewijd.

Een der straten achter die begraafplaats, loopende van den Kwattaweg in N.O. richting door den grond Cayenne, is bij gouvernements-resolutie van 6 Februari 1936 No. 476, Lewensteinstraat genoemd.

Bij het Bestuur van Suriname heeft daarbij de bedoeling voorgezeten om de gedachte aan den verdienstelijken Joodschen voorganger te eeren.

Opperrabbijn Lewenstein is de eerste en, gelijkgezegd, tot nu toe de eenigste opperrabbijn in Suriname geweest; in een zeer moeilijken tijd heeft hij leiding gegeven aan de toen belangrijke Joodsche gemeenten in Suriname, en zijn nagedachtenis is in groote eere gebleven bij het Surinaamsche Jodendom.

JAARCIJFERS VAN SURINAME VII

DOOR

L. C. PREY

BIJZONDER ONDERWIJS
SCHOLEN VAN DE AFRICAN METHODIST EPISCOPAL CHURCH

Jaren	Aantal scholen								Aantal Onderwijzers			Aantal leerlingen																				
	Paramaribo				Districten			Geheele Gewest				Paramaribo												Districten						Geheele gewest (zonder Boschlandscholen)		
	G.L.O.	U.L.O.	M.U.L.O.	Totaal	G.L.O.	B.L.O. [1]	Boschland		Paramaribo	Districten	Totaal	G.L.O. [2]			U.L.O.			M.U.L.O.			Totaal			G. en B.L.O. [1]			Boschland					
												j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.	j.	m.	t.
1920	2	—	—	2	—	—	—	2	20	—	20	390	367	757	—	—	—	—	—	—	390	367	757	—	—	—	—	—	—	390	367	757
1921	2	—	—	2	—	—	—	2	28	—	28	399	377	776	—	—	—	—	—	—	399	377	776	—	—	—	—	—	—	399	377	776
1922	2	1	—	3	—	—	—	3	23	—	23	288	326	614				—	—	—	288	326	614	—	—	—	—	—	—	288	326	614
1923	2	1	—	3	—	—	—	3	22	—	22	319	335	654				—	—	—	319	335	654	—	—	—	—	—	—	319	335	654
1924	2	1	—	3	—	—	—	3	20	—	20	275	270	545				—	—	—	275	270	545	—	—	—	—	—	—	275	270	515
1925	2	1	—	3	—	—	—	3	11	—	11	231	240	471				—	—	—	231	240	471	—	—	—	—	—	—	231	240	471
1926	2	1	—	3	—	—	—	3	11	—	11	208	194	402				—	—	—	208	194	402	—	—	—	—	—	—	208	194	402
1927	2	1	—	3	—	—	—	3	11	—	11	203	185	388				—	—	—	203	185	388	—	—	—	—	—	—	203	185	388
1928	2	1	—	3	1	—	—	4	14	1	15	190	181	371				—	—	—	190	181	371	27	12	39	—	—	—	217	193	410
1929	2	1	—	3	1	—	—	4	13	1	14	165	165	330				—	—	—	165	165	330	53	19	72	—	—	—	218	184	402
1930	2	—	—	2	1	—	—	3	12	2	14	170	182	352	—	—	—	—	—	—	170	182	352	38	29	67	—	—	—	208	211	418
1931	2	—	—	2	—	1	—	3	11	2	13	194	199	393	—	—	—	—	—	—	194	199	393	50	28	78	—	—	—	244	227	471
1932	2	—	—	2	—	1	—	3	11	3	14	197	203	406	—	—	—	—	—	—	197	203	406	52	26	78	—	—	—	249	229	478
1933	2	—	—	2	—	1	—	3	11	3	14	208	240	448	—	—	—	—	—	—	208	240	448	47	22	69	—	—	—	255	262	517
1934	2	—	—	2	—	1	—	3	11	3	14	222	232	454	—	—	—	—	—	—	222	232	454	52	18	70	—	—	—	274	250	524
1935	2	—	—	2	—	1	—	3	11	2	13	211	240	451	—	—	—	—	—	—	211	240	451	61	25	86	—	—	—	272	265	537
1936	2	—	—	2	—	1	—	3	10	3	13	264	204	368	—	—	—	—	—	—	264	204	368	65	25	90	—	—	—	229	229	458
1937	2	—	—	2	—	1	—	3	12	3	15	218	225	443	—	—	—	—	—	—	218	225	443	62	22	84	—	—	—	280	247	527

[1]) B.L.O. = Beperkt lager onderwijs; in 1930 had de eerste omzetting van G.L.O.-scholen in B.L.O.-scholen plaats.
[2]) In de jaren 1922 t/m 1929 zijn de cijfers voor G.L.O. en U.L.O. samengevoegd.

OPENBAAR EN BIJZONDER ONDERWIJS
AANTAL SCHOLEN EN GEEXAMINEERDE ONDERWIJZERS

Jaren	Aantal scholen									Aantal geexamineerde onderwijzers		
	Paramaribo				Districten				Geheele gewest (zonder Bosch-land scholen)	Parama-ribo	Distric-ten (zonder Bosch-land scholen)	Geheele gewest (zonder Bosch land-scholen)
	G.L.O.	U.L.O.	M.U.L.O.	Totaal	G.L.O.	B.L.O. [1]	Bosch-land-scholen	Totaal (zonder Bosch-land scholen)				
1920	22	3	—	25	48	—	16	48	73	249	98	347
1921	24	3	—	27	51	—	13	51	78	284	102	386
1922	23	7	—	30	56	—	15	56	86	296	108	404
1923	22	8	—	30	59	—	15	59	89	292	124	416
1924	22	7	—	29	63	—	19	63	92	285	136	421
1925	22	5	3	30	63	—	20	63	93	207	156	363
1926	22	5	3	30	63	—	20	63	93	208	154	362
1927	21	5	3	29	72	—	24	72	101	216	163	379
1928	21	5	4	30	75	—	28	75	105	232	172	404
1929	21	5	4	30	79	—	27	79	109	239	171	410
1930	22	4	4	30	62	23	32	85	115	231	183	414
1931	24	4	4	32	61	22	33	83	115	263	218	481
1932	24	4	4	32	15	69	32	84	116	285	183	468
1933	24	4	4	32	15	70	32	85	117	283	194	477
1934	24	4	4	32	15	70	32	85	117	275	203	478
1935	24	4	4	32	15	70	32	85	117	278	180	458
1936	24	4	4	32	12	73	32	85	117	285	192	477
1937	24	4	4	32	13	72	32	85	117	278	189	467

[1]) B.L.O. = beperkt lager onderwijs; in 1930 had de eerste omzetting van G.L.O.-scholen in B.L.O.-scholen plaats.

OPENBAAR EN BIJZONDER ONDERWIJS
AANTAL LEERLINGEN

Jaren	Paramaribo G.L.O. j.	Paramaribo G.L.O. m.	Paramaribo G.L.O. t.	Paramaribo U.L.O. j.	Paramaribo U.L.O. m.	Paramaribo U.L.O. t.	Paramaribo M.U.L.O. j.	Paramaribo M.U.L.O. m.	Paramaribo M.U.L.O. t.	Districten G en B.L.O. [1] j.	Districten G en B.L.O. [1] m.	Districten G en B.L.O. [1] t.	Districten Boschland scholen j.	Districten Boschland scholen m.	Districten Boschland scholen t.	Paramaribo Landsscholen	Paramaribo Evang. Broeder gemeente	Paramaribo Roomsch-Kathol. gemeente	Paramaribo Gedoopte Christenen	Paramaribo African Meth. Episcopal Church.	Districten Landscholen	Districten Evang. Broeder-gemeente	Districten Roomsch-Kathol. gemeente	Districten Gedoopte Christenen	Districten African Meth. Episcopal Church.	Geheele gewest (zonder Bosch-landscholen) j.	Geheele gewest (zonder Bosch-landscholen) m.	Geheele gewest (zonder Bosch-landscholen) t.
1920	3678	3710	7388				—	—	—	2411	1314	3725				2405	1364	2607	255	757	1926	1129	670	—	—	6089	5024	11113
1921	4155	4296	8451				—	—	—	2795	1231	4026				2665	1439	3298	273	776	2142	1142	742	—	—	6950	5527	12477
1922	4649	4446	9095				—	—	—	3013	1440	4453				2820	1776	3595	290	614	2113	1306	1034	—	—	7662	5886	13548
1923	4879	4692	9571				—	—	—	3481	1609	5090				2827	2013	3754	323	654	2469	1492	1129	—	—	8360	6301	14661
1924	4682	4560	9242				—	—	—	3826	1840	5666				2554	2011	3745	387	545	2614	1715	1337	—	—	8508	6400	14908
1925	4075	4088	8163				207	178	385	4199	2057	6256				2329	1901	3429	348	471	2846	1878	1532	—	—	8481	6323	14804
1926	4057	4099	8156				211	167	378	4440	2402	6842				2322	1997	3426	387	402	2946	1989	1907	—	—	8708	6668	15376
1927	2894	3212	6106	1027	927	1954	414	334	748	4736	2646	7382				2294	2175	3472	399	388	4071	1933	1378	—	—	9029	7075	16104
1928	2817	3108	5925	938	858	1796	560	461	1021	4451	2943	7394				2192	2227	3562	390	371	4126	1825	1404	—	39	8766	7370	16136
1929	2994	3250	6244	913	816	1729	536	430	966	4915	3405	8320				2231	2419	3526	433	330	4491	1913	1844	—	72	9358	7901	17259
1930	3117	3312	6420	887	777	1664	528	420	948	5273	3905	9178				2242	2524	3456	467	352	4833	2076	2202	—	67	10029	8623	18652
1931	3484	3636	7120	852	786	1638	558	438	996	5482	4203	9685				2476	2633	3740	512	393	5197	2117	2293	—	78	10376	9063	19439
1932	3484	3611	7095	762	715	1477	569	419	988	5766	4306	10072				2344	2529	3699	588	406	5287	2171	2536	—	78	10581	9051	19632
1933	3574	3793	7367	735	704	1439	539	436	975	6221	4525	10746	566	532	1098	2407	2525	3709	692	448	5594	2209	2874	—	69	11069	9458	20527
1934	3698	3787	7485	748	707	1455	520	429	949	6251	4674	10925	557	505	1062	2394	2520	3765	756	454	5449	2270	3136	—	70	11217	9597	20814
1935	3783	3849	7632	761	677	1438	509	430	939	6326	4842	11168	549	485	1034	2286	2595	3873	804	451	5515	2326	3241	—	86	11379	9798	21177
1936	3916	3997	7913	767	662	1429	495	436	931	6542	5037	11579	579	483	1062	2276	2760	4019	760	368	5612	2452	3425	—	90	11655	10107	21762
1937	3907	4055	7962	771	651	1422	520	435	955	6370	4860	11230	653	520	1173	2196	2789	4094	817	443	5284	2551	3311	—	84	11568	10001	21569

[1]) B.L.O. = beperkt lager onderwijs.

BOEKBESPREKING

Alfons Gabriel, *Tschogogo. Aus dem Leben der Flamingos*. Strecker u. Schröder, Stuttgart, 1938. (56 S., 23 Kunstdrucktafeln; R.M. 3.75).

Alfons Gabriel, Oostenrijker van geboorte, was van Maart 1922 tot Maart 1925 gouvernementsarts op Bonaire. Hij stelde veel belang in de dierenwereld van het eiland en bestudeerde in het bijzonder de flamingo's, welke een beroemdheid van Bonaire zijn. Tezamen met zijn vrouw baggerde hij door het Pekelmeer en zwom naar de eilandjes in de salinja van Goto om de broedplaatsen van den „sjogógo" te fotografeeren. Hierdoor werd hij, reeds spoedig na zijn vertrek, bij een deel der bevolking tot een soort legendärische persoonlijkheid.

Gabriel vertelt op prettige wijze van zijn zwerftochten op zoek naar de flamingo's, die zich zelfs uitstrekten tot aan de oevers van de Rio Catatumbo en de Laguna de Sinamaica in West-Venezuela! Van de 13 vogelfoto's, die het boek versieren, zijn er 9 aan den flamingo gewijd; drie andere illustreeren het huiselijk leven van den kolibrie.

De documentatie is weinig verzorgd; het zijn meer herinneringen aan den tijd, welke de schrijver op Bonaire heeft doorgebracht. Maar het is een aantrekkelijke uitgave geworden, de eerste op dit gebied, welke zich met de Nederlandsche West-Indische eilanden bezig houdt, en ook als zoodanig is zij onze aandacht zeker waard.

P. WAGENAAR HUMMELINCK.

J. R. Lanao Loaiza, *Las Pampas Escandalosas*. Arturo Zapato, Manizales-Colombia, 1936 (190 p.; $ 1,00).

Met de „pampas escandalosas" worden de savannen van La Goajira bedoeld. Dit schiereiland is voor vele bewoners van de Nederlandsche Benedenwindsche eilanden geen onbekend terrein.

Zijn havens worden, van Aruba en Curaçao uit door enkele schoeners regelmatig bezocht. Het verkeer was vooral belangrijk in den tijd, dat Puerto Lopez als vrijhaven opbloeide door den smokkelhandel in zijde en andere begeerlijke zaken (d. i. vóór Jan. 1936).

Lanao Loaiza maakte de zeer recente „civilisatie" van het schiereiland van nabij mede en heeft zijn reisherinneringen met veel bezieling omgewerkt tot een soort epos van de Goajira. Talrijke personen verschijnen ten tooneele en er worden veel plaatsnamen genoemd, wat nogal vermoeiend is voor iemand, die het gebied en zijn bewoners niet zoo op zijn duimpje kent. Het geheel lijkt mij dan ook vooral belangwekkend voor hen, die de Noordkust van Zuid-Amerika reeds van nabij kennen en daarbij de Goajira in hun bijzondere belangstelling hebben betrokken. De schoone Indiaansche, die op den omslag staat afgebeeld, heeft echter meer bloed van de Spaansche civilisado's in de aderen dan van haar Goajiro-voorouders. Een kaartje ontbreekt!

P. W. H.

Julian A. Weston, *The Cactus Eaters*. H. F. & G. Witherby, Ltd., London, 1937. (240 p., 39 photogr., 1 map; 10/6).

Dit boek behelst de ervaringen van twee jonge Engelschen, die het schiereiland La Goajira bezochten, in de hoop dat zij zich door journalistieken arbeid zouden kunnen herstellen van de finantieele slagen,welke de koffie-business hen in Costa-Rica had toegebracht.

De reis begint in Curaçao (Sept. 1933) en eindigt daar vier maanden later. Elf bladzijden worden er aan dit eiland gewijd; de helft daarvan gaat over den overval van Urbina, die plaats had toen de schrijver bij een andere gelegenheid op Curaçao vertoefde.

Van Curaçao gaat het per schoener naar Rio Hacha en van daar uit bereizen ze het binnenland. Slechts enkele tochten zijn beschreven, zij vormen een zekere leidraad voor de massa belangwekkende dingen, die ons over La Goajira en haar bewoners worden medegedeeld. De schrijver bepaalt zich tot de savannen en de zandvlakten met cactus en dividivi van het zuidelijk deel van het schiereiland; het meer bergachtige gebied benoorden La Teta is hem uit eigen aanschouwing niet bekend. Doordat hij zich echter geruimen tijd in Santa Rosa en in Marañamana ophield, de voornaamste kruispunten van de trekwegen der bevolking, hebben zijn mededeelingen over het leven van de Indianen een méér dan locale beteekenis.

De naam „Cactus Eaters", waarmede de Goajiro-Indianen in den titel worden aangeduid, heeft betrekking op hun gewoonte om de vruchten van een bepaalde cactussoort (de „datoe", „jatoe" of „tampanján" van de Nederlandsche Benedenwindsche eilanden) te eten. Dit gebruik is overal, waar deze cactus voorkomt, zeer algemeen, maar het heeft misschien voor de Goajiro's met hun voortdurend gebrek aan versch plantaardig voedsel méér beteekenis dan voor andere bewoners van de Noordkust van Zuid-Amerika.

Het boek bevat een schat van feiten, verhalen en anecdoten uit de Goajira en is bovendien zéér vlot en onderhoudend geschreven, zonder dat hierbij veel wordt overdreven of onjuist voorgesteld. Een meer critische verzorging van het prachtige illustratie-materiaal zou het geheel nog ten goede zijn gekomen. Enkele foto's verdienen zeker te worden vergroot, anderen (b.v. de foto tegenover bladz. 128, die twee beelden op elkaar geeft te bewonderen!) konden beter worden weggelaten. Een duidelijk kaartje van het schiereiland werd gelukkig niet vergeten. P. W. H.

Arthur Ramos, *O Negro Brasileiro, ethnographia religiosa e psychanalyse,* Rio de Janeiro 1934.

Idem, *O Folk-lore Negro do Brasil, demopsychologia e psychanalyse,* Rio de Janeiro 1935.

João Ribeiro, *O elemento Negro, historia-folklore-linguistica,* Rio de Janeiro (1934?).

Nina Rodrigues, *O animismo fetichista dos Negros Bahianos,* Rio de Janeiro 1935.

Melville J. Herskovits, *Life in a Haitian Valley,* New York and London 1937.

De eerstgenoemde vier werken handelen over de Negers van Brazilië, het laatstgenoemde over de Negers van Haïti. Ze zijn alle belangrijk voor degenen, die studie willen maken van de Negers in Amerika; men vindt er talrijke overeenkomsten in met de Surinaamsche Bosch- en Stadsnegers.

De Neger heeft niet alleen zijn Afrikaansche geloofsopvattingen meegenomen naar Amerika, doch ook zijn psyche, waarmede die opvattingen in zoo nauw verband staan. Het verschijnsel, dat men in Suriname afgoderij noemt, bezeten zijn door een geest of *winti*, komt ook voor bij de Negers in Brazilië, op Haïti en op Cuba. C. H. de Goeje.

Morton C. Kahn, *Africa's lost tribes in South America. An on-the-spot account of blood-chilling African rites of 200 years ago preserved intact in the jungles of South America by a tribe of runaway slaves.* Natural History, New York, April 1939.

Professor Kahn heeft reeds menige reis gemaakt naar de Boschnegers van Suriname, en er zijn verschillende publicaties van zijn hand verschenen, waarvan het boek *Djuka* wel het meest bekend is (zie *D. W.I. G.* XI blz. 483 vlg., XII blz. 449 vlg., XIII blz. 223 vlg.). Hij heeft op zijn reizen ook film opgenomen en het Museuum of Natural History te New York verrijkt met een verzameling voorwerpen van Boschnegers, zoo mooi, als de museums in Nederland niet bezitten.

In dit opstel met foto's vertelt hij over geloofszaken der Djoeka's aan de Tapanahoni, waarvan hij op zijn laatste reis in 1938 weder veel heeft gezien en gehoord. Zijn reisgenooten M. A. L. Melcherts, catechist-onderwijzer te Drietabbetje en W. Rogalli, opzichter bij de Boschpolitie, zijn hem daarbij behulpzaam geweest.

Het stuk bevat belangrijke gegevens, maar hier en daar rijst een lichte twijfel, of de schrijver er wel zoo diep op in is gegaan, dat men zijn mededeelingen als beslissend mag aanvaarden.

C. H. d. G.

Desmond Holdridge, *Esacpe to the Tropics*, New York 1937.

Holdridge en zijn jonge vrouw brachten de wittebroodsweken door in West-Indië en daar vernamen zij uit een dagblad de geschiedenis, dat Redfern, de vermiste vliegenier, zich zou bevinden bij de Indianen aan de Surinaamsch-Braziliaansche grens. Zij besloten erheen te gaan, doch wegens de te verwachten moeilijkheden is ten slotte mevrouw H. achtergebleven in Georgetown, terwijl Holdridge naar Paramaribo ging en vervolgens de Marowijne en Tapanahoni opvoer tot het eerste Oajana-dorp. De inlichtingen, die hij daar kreeg, wezen erop, dat het een zeer lange weg zou zijn om door te dringen tot de plaats waar Redfern zich zou bevinden, zoodat H. is teruggekeerd.

Deze tocht vond plaats in het begin van 1936, omstreeks denzelfden tijd dat de Amerikanen Ryan en Farrell naar Redfern

zochten. Ryan is van de boven-Paloemen teruggekeerd en in val Maboga verdronken; Farrell is doorgegaan tot diep in het land der Trio-Indianen. Eveneens in dien tijd is de Engelsche vliegenier Williams, die met zijn vliegtuig transportdiensten verrichtte voor de Britsche grensexpeditie, met eenige anderen, en met hem de geneesheer der Nederlandsche grensexpeditie H. E. Rombouts, vanuit de boven-Corantijn op zoek gegaan naar Redfern. Alles tevergeefs.

Het boek is niet het werk van een wetenschappelijk onderzoeker, bevat nochtans weinig fouten. Het is aardig geschreven en de foto's zijn uitstekend.

C. H. d. G.

La Varre, *Auf der Suche nach dem „Weissen Gott"*, Berliner Illustrierte Zeitung 26 Aug. en 2 Sept. 1937.

De Amerikaan la Varre en zijn echtgenoote zijn eveneens (vermoedelijk in 1935) op zoek gegaan naar Redfern, die als „blanke god" in de wildernis zou zitten en hebben het tot Goddo aan de Suriname-rivier gebracht. Daar vonden ze een neger-albino en hiermede was het geheim van den blanken god opgelost.

Het verhaal is vol fouten en ware beter in het geheel niet geschreven. Alleen de foto's zijn te loven.

C. H. d. G.

William Hall Holden, M. D., *Civilization and sudden death*. Natural History, New York, December 1938.

Dit opstel vertelt van het bezoek, dat de Amerikaansche Terry-Holden expeditie, die in Britsch Guyana botanisch en zoölogisch werk verrichtte, bracht aan de Waiwai-Indianen aan de Rio Mapuera.

De Surinamer Sanders heeft in 1720 dezen stam aan den boven-Corantijn ontmoet; Schomburgk is bij die Indianen geweest en in deze eeuw Mme. O. Coudreau en de Amerikaan Farabee (zie D. W.I. G. IX blz. 91). De Waiwai's lijken zeer op de Trio's.

Men onderzocht den bloeddruk van deze menschen en vond alles normaal en gezond. De schrijver meent, dat die gezondheid mede te danken is aan het leven van dit volk, vrij van al de zorgen der moderne beschaving.

Het opstel is kort, maar de foto's zijn uitstekend.

C. H. d. G.

Schulz-Kampfhenkel, *Rätsel der Urwaldhölle; Vorstoss in unerforschte Urwälder des Amazonenstromes.* Berlin 1938.

De schrijver heeft 17 maanden doorgebracht aan de Jary, linkerzijrivier van de Amazone, welke nabij de Zuidgrens van Suriname ontspringt. Het was in de eerste plaats een zoölogische expeditie, doch men heeft ook ethnografische gegevens verzameld bij Aparai-, Oajana- en Oajapi- (Ojampi) Indianen (zie voor de Aparai's D. W.I. G. IX blz. 91; de stam der Oajana's woont, gelijk bekend, ook in Suriname).

De wetenschappelijke gegevens zullen later worden gepubliceerd; dit boek geeft het reisverhaal, aardig geschreven en met vele goede foto's. Men heeft ook veel 16 mm film opgenomen en met een klanktoestel geluidopnamen verricht, en dat alles is door de Ufa verwerkt tot een groote film, die onlangs ook in Nederland in bioscopen is vertoond.

C. H. D. G.

Ontwikkelingsmogelijkheden van een Citrus-Cultuur in Suriname door J. D. Oppenheim, Tuinbouw-Consulent bij het Departement van Landbouw-Economische Zaken in Suriname. (Mededeeling No. 2 van het Dep. van Landbouw-Econ. Zaken Maart 1939) Paramaribo, Drukkerij Eben Haezer (P. A. May) Wagenwegstraat 79*a*.

Dit gedrukte verslag eener in Februari van dit jaar door den Heer Oppenheim gehouden lezing, is een brochure van een veertigtal bladzijden geworden; het bevat een schat van gegevens, niet alleen aangaande den stand der citruscultuur in Suriname, maar ook — en vooral — aangaande de citrus-nijverheid in het algemeen.

Men vraagt zich onwillekeurig af of een, blijkbaar zeer deskundige voorlichting, zooals die thans den belanghebbenden — en het Gouvernement — geboden wordt, niet wat laat komt. De bacovencultuur is indertijd in het leven geroepen, daarvan zal thans ieder die er mede te maken gehad heeft wel overtuigd zijn, zonder voldoende voorbereiding, zonder dat men eigenlijk wist wat men begon. Nu zijn er tot dusver in de Surinaamsche citruscultuur geen aanzienlijke kapitalen gestoken, maar men is toch reeds heel wat jaren op bescheiden schaal bezig met aanplanten;

de noodlijdende Surinaamsche koffiecultuur heeft ten deele de citrus als bijcultuur aanvaard en ook de kleine landbouw is er zich voor gaan interesseeren. Geen wonder, want sinaasappelen hebben er in Suriname sedert onheuglijke tijden gegroeid, en, toen meer dan een kwart eeuw geleden de bananencultuur opgegeven moest worden, zijn ook reeds de kansen eener citruscultuur onderzocht, zij het dan zeer oppervlakkig. Thans lezen wij bij den Heer O. dat deze cultuur — groote en kleine landbouw tezamen genomen — een plaats inneemt in Suriname welke allerminst verwaarloosd mag worden.

Toch is er, bij mijn weten, nog nimmer een studie verschenen over de citrusnijverheid en haar kansen in Suriname, van het gehalte als die van den Heer Oppenheim.

Blijkens zijn resumé had de spreker slechts beoogd zijn toehoorders te voeren langs de hoofdproblemen der cultuur en iets meer mocht ook zeker niet van iemand die pas kort in het land was, verwacht worden. Maar, men is in Suriname reeds in zoo vele gevallen niet verder gekomen dan het *stellen* van het probleem!

Een positieve uitspraak van den Heer O. is dat het z.i. niet raadzaam zijn zou bedrijven in Suriname op te richten welke zich uitsluitend op de citruscultuur zouden toeleggen, dat een combinatie met andere producten meer aanbeveling verdient. Inderdaad, boomcultures hebben het nadeel van eerst na een aantal jaren belangrijke oogsten op te leveren en niemand weet te voren hoe de marktpositie zich in de toekomst ontwikkelen zal.

In ieder geval, een uitvoerproduct méér, dat de handelsbalans zou verbeteren en het geldinkomen van den kleinen landman zou vergrooten — vooral dit laatste — zou voor Suriname een uitkomst zijn. Herleving van het plantagebedrijf is natuurlijk óók wenschelijk, b.v. van wege den steun uit de openbare kas, welke bij verbetering van den toestand overbodig worden zou. Overigens dient bedacht te worden — éénzijdig economisch gezien — dat dit laatste bedrijf door den aanvoer van vreemde werkkrachten het aantal consumenten vergroot en dat de eventueele winsten niet, of slechts voor een gering deel, aan de bestaande en tegenwoordig slecht gesitueerde volksgemeenschap ten goede zouden komen.

De zeer belangrijke citruscultuur in de V.S. zal wel het best vergeleken kunnen worden met boomcultures in Europa, met dien verstande dan dat ginds veel meer dan hier het bedrijf op groote schaal zal worden uitgeoefend. Wat Palestina betreft echter geeft de Heer Oppenheim een interessant overzicht, waaruit blijkt dat

aldaar slechts elf procent der „tuinen" vijf of meer H.A. groot zijn. Is de kleine man in Suriname, wat zijn inzicht en intelligentie betreft, geschikt om een citrusaanplant naar behooren te behandelen?

Wat er van Palestina zal worden, dat volgens den Heer O. normaliter in 1943/44 vier en twintig millioen kisten citrusvruchten zou kunnen leveren aan de Europeesche consumenten, lijkt ook voor de toekomst der cultuur in Suriname een belangrijke factor — en een zeer ongewisse. De gedachte aan een Joodsch tehuis in de nieuwe wereld houdt in Engeland de gemoederen bij voortduring bezig; er werd onlangs gesproken over een zoodanig tehuis in Britsch Honduras, op een hoogvlakte dicht bij de grens van Guatemala, wat allicht verkieselijk zou zijn, boven het denkbeeld van een zoodanig tehuis in de Guyana's.

Gelukkig heeft de Heer Oppenheim zich niet verdiept in de kwestie der vestiging van blanke landbouwers in Suriname. Het lijkt dan ook noch practisch noch logisch, het probleem van den drie eeuwen ouden Surinaamschen landbouw, welke tegenwoordig niet genoeg voor uitvoer produceert, onder de huidige omstandigheden te willen oplossen door andere menschen aan te voeren, die andere producten zouden moeten telen in een hun volmaakt vreemd land.

Liever zette men alle zeilen bij, om het ontstaan te bevorderen, naast het landbouwbedrijf, van andere industrieën, vooral in het belang van die groep der bevolking welke thans noch in noch buiten den landbouw een redelijk bestaan schijnt te kunnen vinden. Eenzijdigheid is de kwaal der tropische landen, niet alleen op agrarisch gebied, doch in het geheele economische bestel.

Het geeft dan ook reden tot verheugenis wanneer wij lezen dat buitenlandsche ondernemingen willen onderzoeken wat de Surinaamsche bodem aan waardevolle producten bevat; die ondernemers zullen bij eventueele exploitatie geen vreemde werkkrachten importeeren, zoolang de plaatselijke arbeidsmarkt niet uitgeput is. Zoo is het ook een bemoedigend verschijnsel dat zakenlieden uit het naburige Br. Guiana de mogelijkheid komen bestudeeren te Paramaribo nieuwe industrieën te vestigen; zoo is de directeur van Landbouw-Economische Zaken op den goeden weg wanneer hij, zich niet tot den landbouw beperkend, het vraagstuk onder de oogen ziet of het Surinaamsche visscherijbedrijf niet tot grootere ontwikkeling te brengen is. Op groote of op kleine schaal, het is de gelegenheid tot loonenden arbeid waaraan de Surinaamsche gemeenschap op het oogenblik de grootste behoefte heeft.

Om terug te komen op de citruscultuur, de Heer Oppenheim behandelde ook de reeds herhaaldelijk in dit tijdschrift besproken kwestie van afzet en vervoer. Dat het, in verband met de marktpositie, van het grootste belang is het product hoofdzakelijk te kunnen oogsten in enkele bepaalde maanden van het jaar, was bekend; bedacht dient echter te worden dat deze situatie ook aan het vervoer speciale eischen zal stellen. Zal het mogelijk zijn in de maanden in kwestie Suriname de beschikking te geven over voldoende scheepsruimte van de vereischte soort, terwijl er zoo weinig importvervoer is om de uitreis goed te maken? Of liever, zou — onder de bestaande omstandigheden — het vervoer niet veel te duur worden?

De Heer O. vertelt ons dat in het seizoen 1936/37 tusschen Palestina en Engeland reeds vruchtenschepen in de vaart waren met een snelheid van 15 mijl en meer; en dat in 1937/38 begonnen is met vervoer in afgekoelde laadruimten. Palestina ligt dichter bij Noordwest Europa en in een voor de scheepvaartondernemingen aantrekkelijker gebied dan Suriname en heeft hetzelfde belang bij de hooge prijzen in Juli, Augustus en September.

Het zou wel eens kunnen blijken dat in het probleem der Surinaamsche citruscultuur niet de landbouwtechnische factor de belangrijkste is, doch de commercieele, die van afzet en vervoer.

Juni 1939. MENKMAN.

Literatuur-overzicht over het jaar 1939 van de taal-, land- en volkenkunde en geschiedenis van Nederlandsch-Indië door H. van Meurs. Uitgegeven door het Koninklijk instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië. 's Gravenhage M. Nijhoff, 1939.

Grondwettelijk is Nederlandsch-Indië alleen de Oost. De schrijver rekent er — evenals het Instituut — de West bij. Zoo bevat dit overzicht ook 57 nummers over Nederlandsch West-Indië, waarvoor het past dankbaar te zijn, ook al zou men het gaarne nòg uitgebreider hebben gezien. D.G.F.

Wat is dat? De encyclopedie voor jongeren. Tweede druk. Samengesteld onder redactie van mevrouw R. de Ruyter–Van der Feer. Uitgegeven bij de Hollandia drukkerij Baarn

Met de afleveringen 23 en 24 is deze uitgave voltooid. Gaarne

vestig ik er nog eens de aandacht op. Vooral voor West-Indische jongeren moet *Wat is dat?* een welkome aanwinst voor hun boekenschat zijn. Zij komen in aanraking met tal van woorden, waarvan zij de beteekenis niet kennen, of die iets aanduiden, waarvan zij zich geen voorstelling kunnen vormen. Deze uitvoerig geïllustreerde encyclopedie kan hun hierbij te hulp komen. Aan de samenstelling blijkt veel zorg te zijn besteed, en telkens weer is het mij opgevallen, dat een onzijdige voorlichting geslaagd is bij woorden en begrippen, die tot uiteenloopende opvattingen aanleiding geven. D.G.F.

Curaçao Netherlands West Indies. Tourist Guide issued *by the Chamber of Commerce* (1939).

De nieuwe „folder" van de Kamer van koophandel en nijverheid te Willemstad. Een mooi ding; in het Engelsch. Ik schrok, toen ik in deze semi-officieele uitgave het Papiementsch „patois" genoemd zag. „A few historical facts" had wel wat verzorgder kunnen zijn, ook door van de laatste vijftig jaar wat meer te vermelden dan de vestiging der C.P.I.M. en 1634–1934. D.G.F.

Curaçao. 4e uitgave (1939) Uitgegeven door de Koninklijke Vereeniging „Oost en West" Afdeeling: Informatiebureau Smidswater 10, 's-Gravenhage.

In een 19 tal hoofdstukken behandelt dit boekje alles wat des dagelijkschen levens is op Curaçao, met verwijzing hier en daar naar de betrekkelijke toestanden op Aruba.

Men vindt hier alles wat men weten wil betreffende huisvesting, kleeding, dienstbodenhulp, belastingen enz. De gegevens zijn up to date en zeer betrouwbaar; het eerste blijkt o.m. uit de vermelding van de nieuwe tarieven van de Waterleiding. Was de prijs tot voor kort f 2.50 per M³, thans is een tarief ingevoerd, dat een minimum gebruik vaststelt, gebaseerd op de grootte van het aangesloten huis, zoodat naar verhouding de kleine man minder betaalt dan de beter gesitueerde. De prijs voor het meer-gebruik is gedaald van f 2.50 op f 1.25 per M³.

Voor degenen, die naar Curaçao gaan, is dit boekje, ik zou haast zeggen, van onmisbaar practisch nut en voor hen, die er familie of vrienden hebben, een zeer onderhoudend gidsje, dat door de opname van eenige geslaagde foto's ook een zichtbaar beeld van Curacao en Aruba geeft.

Overigens bewijst de verschijning van deze vierde uitgave, sinds 1931, m.i. wel zeer nadrukkelijk haar nut. STOIT DIJCK

KRONIEK

ONS TIJDSCHRIFT

De meening is wel uitgesproken, dat *De West-Indische Gids* voor een te groot aandeel opstellen van geschiedkundigen aard zou bevatten. Nu zou dit niet onverklaarbaar zijn. Maakt men de onderscheiding in geschiedkundige onderwerpen en vragen van den dag, dan ligt het voor de hand, dat de schrijvers dezer laatste artikelen vooral in Suriname en Curaçao moeten gezocht worden. En het is bekend, dat men daar huiverig is de pen op het papier te zetten, juist als het betreft de behandeling der hedendaagsche geschiedenis en de bespreking der feiten van den dag. Meer dan van Suriname geldt dit van Curaçao. Onze redactieportefeuille telt heel wat doorslagen van — ik zeg niet: afgewezen, maar — onbeantwoorde brieven om medewerking, naar ginds gezonden. Er schijnen nog altijd menschen te zijn, die het in overeenstemming met de allereerste eischen van hoffelijkheid achten een brief zichzelf te laten beantwoorden.

Maar dit daargelaten — een opzettelijk onderzoek scheen gewenscht en kostte weinig moeite. Het heeft zich uitgestrekt van Mei 1933 tot Augustus 1939 en begint dus ongeveer bij dr. Benjamins' heengaan.

Buiten het onderzoek zijn gehouden de kronieken, boekbesprekingen, de jaarredevoeringen der gouverneurs, alles goeddeels de vragen van den dag behandelende, en de bibliographieën. Het onderzoek omvatte 191 artikelen, waarvan er 45 van gemengden aard waren, behandelende o.a. folkloristische onderwerpen en dergelijke. Van de overige 146 artikelen waren er 58 van geschiedkundigen aard en behandelen 88 onderwerpen van actueelen aard.

Een geringe moeite was het tevens na te gaan hoe in de stukken de verhouding was tusschen Suriname en Curaçao. Ook hier moesten 45 opstellen buiten aanmerking blijven, als noch bepaald Suriname noch Curaçao betreffende. 75 opstellen bleken Surinaamsche en 71 bleken Curaçaosche onderwerpen te behandelen. Een merkwaardig verschil was, dat, terwijl voor Suriname de behandeling van actueele onderwerpen tweemaal zoo omvangrijk was als die van geschiedkundige onderwerpen (39 en 17), voor Curaçao beide rubrieken bijna evenveel aandacht vroegen (24 en 22).

SURINAME

Nu h.t.l. beschikt kan worden over het officieele verslag van het tot en met 31 Mei in de Staten verhandelde ter zake van de begrooting voor 1940, lijkt het de moeite waard wat nader in te gaan op de verdediging van de zijde van het bestuur der Javaansche immigratie en

kolonisatie, zooals regeering en gouvernement zich die blijkbaar voorstellen. Deze verdediging was te merkwaardiger wegens het feit dat de gedelegeerde van den gouverneur, die haar voerde, een kind des lands is.

De bedoelde hoofdambtenaar noemde om te beginnen de economische verheffing van Suriname vooral een kwestie van goedkoope arbeidskrachten en dus goedkoope productie. Blijkbaar kunnen de autoriteiten zich nog steeds niet losmaken van de gedachte aan een Suriname dat als productiegebied waarde heeft voor het uitheemsche ondernemerskapitaal. Of verwacht men dat de Javaansche kolonisten, voor eigen rekening produceerend, den export in zoodanige mate zouden vermogen te doen toenemen, dat de Surinaamsche handelsbalans er door zou worden verbeterd? Op zich zelf doet het reeds zonderling aan van economische verheffing te hooren spreken, in verband met den aanvoer van goedkoope arbeidskrachten.

Een winstgevende exportproductie, zoo ging de ged. v. d. gouv. voort, was in Suriname mogelijk toen nog beschikt kon worden over den goedkoopen(!) slavenarbeid, doch hij voegde hieraan direct toe dat reeds vóór de emancipatie de nadeelen zich lieten voelen der concurrentie van nieuwe productielanden en der ongunstige ligging van Suriname. Men zou hierbij kunnen aanteekenen dat in Suriname de slavernij gehandhaafd is 25 jaar nadat zij in de Britsche, 15 jaar nadat zij in de Fransche koloniën afgeschaft was, dat de immigratie reeds in 1853 is aangevangen, dat de concurrentie van andere landen (suiker, koffie, cacao) tegenwoordig zeker niet geringer is dan vroeger en dat de geographische positie in onze dagen van snel verkeer een grootere rol speelt dan voorheen. Waarom zou eerst thans de aanvoer van arbeidskrachten uit een land met lagen levensstandaard uitkomst kunnen brengen?

Suriname is een land zonder inheemsch kapitaal en zonder inheemschen middenstand; het volksinkomen is gering en het eigen aandeel der waarde van den export is niet voldoende om den import voor eigen gebruik te betalen. Welke kans bestaat er dat de verhoudingen in deze opzichten zullen verbeteren, door het toelaten van meer kolonisten (want daarop komt de zaak ten slotte toch neer), gerecruteerd uit de dessas van Java?

Is het plan een goed plan, dan had het een deugdelijker verdediging verdiend.

15 September 1939. M.

CURAÇAO

Een pamflet

In *De Indische Gids* van Januari 1935 heb ik een opstel geschreven „Pamfletten over Curaçao". Uit Knuttels catalogus heb ik toen als oudste pamflet genoemd „een *Verhael* uit 1627 van het veroveren van St. Martin door de Franschen op de Engelschen, vertaald uit het Fransch". Dat was mis, gevolg waarschijnlijk van het niet ter hand nemen, althans van het niet lezen, van het pamflet, zelfs van de titel niet met aandacht. De titel luidt: *Een generael en waerachtigh verhael*

van al 't gheene datter op 't Eylandt de Ree, ofte Sinte Martin ghepasseert is sedert dat de Coninck 't selfde heeft doen ontsetten, en d'Engelschen daer afdrijven.... „Ghetrouwelijck uyt de Fransche in onse Nederlandsche Tale overgeset”.

Het hier gegeven verhaal heeft niets te maken met het eiland St. Maarten, het speelt op het Fransche eiland Ré, waarvan de hoofdstad Sint Martin heet. Het Fransche geschrift heet *Relation au vrai de ce qui s'est fait en l'île de Ré, depuis le jour que le roi y fit passer les mille hommes de ses gardes, pour en chasser les Anglois, 1627.*

Ik dank deze mededeeling aan een Franschman, den heer Pierre Lefèvre te Herbeauvilliers, uitnemend kenner der bibliographie van St. Maarten.

Luchtbescherming

Het gaat maar heel traag met de mail uit Curaçao. Kranten na eind Augustus kwamen hier nog niet. Het is dus nog onbekend, hoe Curaçao de eerste oorlogstijdingen ontvangen heeft. Zoo traag, als in 1914 het geval was, met de — nog dikwijls leugenachtige — berichten, zullen deze daar nu wel niet binnen gekomen zijn.

Het is bekend, dat in de laatste maanden Curaçao zich ook was gaan toeleggen op de luchtbescherming. Daarom heeft het reden niet te wachten op een nieuwe rubriek Boekbespreking, maar daarbuiten de aandacht te vestigen op het *Studieorgaan voor het luchtbeschermingsvraagstuk N.V.L.*, uitgave van de Nederl. vereeniging voor Luchtbescherming. Het tweede nummer, van Augustus, ligt voor mij. Het bevat de volgende opstellen: mr. N. H. Muller, *De souvereiniteit over het luchtruim*; J. H. van Riesen, *De uitvoering van den luchtbeschermingsdienst*; S. H. Hoogterp, *Vrijwillige luchtafweer voor bedrijven.* De inteekenlijst is f 2.— per halfjaar. F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

West India Committee Circular. 13 Juli 1939, no. 1064. Soldier-Poet who Founded a College. How Codrington's Dream Came True, door E. C. Stembridge; Trinidad and Tobago. New Tourist Literature and Accomodation; Agricultural News (Carriacou Cotton Industry-Cacao Moth (Ephestia) Investigation-Preparation of Fruit Juice-Need to Investigate Root Systems); West Indian Trade in 1939.

Idem. 27 Juli 1939, no. 1065. Soldier-Poet who Founded a College, door E. C. Stembridge; Imperial College of Tropical Agriculture; Agricultural News (Growth in use of Sulphate of Ammonia-Palestine Reducing Grapefruit Area-Hosts of the Pink Boll-Worm).

Historia 1939, no. 5. De Joden en de Hollandsche en Zeeuwsche kolonisatie in Zuid-Amerika, door C. K. Kesler.

De Bron. 31 Maart 1939, no. 3. Curaçao vóór Tien Jaar. Dagboekblaadjes van een Olieman. III.

Idem. 31 Juli, 1939, no. 7. Een Bergbeklimming op Curaçao, door J. J.

Boletin de la Sociedad Venezolana de Ciencias Naturales, no. 37. Octubre-Noviembre 1938. Apuntaciones Sobre las Aguas Superficiales del Estado Nueva Esparta y Dependencias Federales, door P. Wagenaar Hummelinck.

Economische Statistische Berichten 26 Juli 1939, no. 1230. De invoer van de Nederlandsche Antillen en het aandeel daarin van de andere Rijksdeelen, door Dr. W. C. Klein.

Idem. 2 Augustus 1939, no. 1231. De beteekenis voor Suriname in uitvoer van suiker en rum naar de Nederlandsche Antillen.

Idem. 9 Augustus 1939, no. 1232. Mogelijkheden en moeilijkheden bij den export van groenten en fruit van Nederland en Suriname naar Curaçao.

Idem. 16 Augustus 1939, no. 1233. De export van rijst en maïs van Suriname naar Curaçao.

Idem. 23 Augustus 1939, no. 1234. De invoer van fabrieksartikelen in de Nederlandsche Antillen en het aandeel daarin van de andere rijksdeelen, door dr. W. C. Klein.

Curaçao. 29 Juli 1939, no. 25. The Imperial College of Tropical Agriculture, door sir Algernon Aspinall; Beschouwingen over het ingezonden stuk van dr. W. W. de Regt [over oprichting van een Genootschap der Wetenschappen op Curaçao].

Idem. 12 Augustus 1939, no. 27. Agrarische maatregelen sinds het jaar 1900, [in Curaçao] door dr. Ir. P. Cohen Henriquez.

Oost en West. Juli en Aug. 1939, nos. 7 en 8. Korte Golfjes uit Suriname en Curacao, XXXII en XXXIII.

Idem. September 1939, no. 9. Inlichtingen aangaande de Neder-

landsche Antillen, door W. R. Menkman; Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao, XXXIV.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 12 Augustus 1939, Avondblad D. Vijf en twintig jaar geleden op Curaçao. Onbekendheid en onzekerheid in de eerste dagen van den oorlog, door mr. B. de Gaay Fortman.

Tropical Agriculture Trinidad. 16de Jrg. no. 7. The Propagation of the Mango in Jaffina II.

De Indische Mercuur. 16 Augustus 1939, no. 33. Surinaamsche sinaasappelen, door ir. W. Spoon.

Nature. 144ste Jrg. no. 3639. White Settlement in the Tropics [bespreking rapport blankenkolonisatie in Britsch Guyana].

The Saturday Evening Post. 8 Juli 1939. The lucky girls of Aruba or 7316 miles to Casper, Wyoming, door Robertson.

Tropisch Nederland. 7 en 21 Augustus 1939, nos. 8 en 9. Van afbreken en opbouwen op Curaçao, door C. K. Kesler.

De Indische Gids. Augustus 1939, no. 8. Curaçao en Aruba in het buitenland.

De Rijkseenheid. 30 Augustus 1939, no. 46/7. Import-Hollanders. Aanwinst voor de Curaçaosche journalistiek, door Emeritus.

Revue de Entomologie, Vol. 10, Fasc. I. April 1939. Rio de Janeiro, Brazilië. Ueber den Bau der Nester von Attacephalotes L. und Attasexdens L. (Hym. Formicidae), door Gerold Stahel en D. C. Heijskes.

Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur. 14 Juli 1939, no. 37. Naar ons gebiedsdeel Curaçao, door A. M. v. d. Laar Kraft. II.

Idem. 4 Aug. 1939, no. 40. De „Vereenigde Protestantsche Gemeente" op Curaçao, door B. de Gaay Fortman.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Literatuur-overzicht over het jaar 1938 van de taal-, land- en volkenkunde en geschiedenis van Nederlandsch-Indië, door H. van Meurs. Uitg. door het Kon. Inst. voor de taal-, land- en volkenkunde van N. I., M. Nijhoff. 1939 (blz. 61—64 over West-Indië).

Landbouwproefstation Suriname. Regenval te Paramaribo en Nickerie 1931–1938. Alg. Landsdrukkerij 's-Gravenhage. 1939.

Riz et Riziculture. Vol. XII, Fascicule 3. Aout 1938. Paris. Etudes sur le riz Etuvé, door Prof. Dr. G. Stahel.

Curaçao. 4de uitgave (1939) Koninklijke Vereeniging Oost en West, Afdeeling: Informatiebureau, Smidswater 10, 's Gravenhage *f* 0,25.

De beteekenis van de exploitatie van rozenhoutolie, afkomstig van Aniba rosaeodora Ducke, door J. W. Gonggrijp. Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut, no. 138.

De politieke Bril. 3de serie, door A. W. Marcus, met beschouwingen door D. P. Leetz. *f* 0,40. Costerstraat 102, Paramaribo.

Notulen van de Algemeene ledenvergadering van den Ondernemersraad gehouden op Donderdag 1 Juni 1939, bevattende het veertiende Vereenigingsverslag. O. D.

STAATKUNDIGE GESCHIEDENIS VAN CURAÇAO
(De Curaçaosche begrooting voor 1939)

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Het zittingsjaar 1938/9 is het eerste der gekozen Staten. Allereerst wil ik verslag doen van den huishoudelijken arbeid van het college. Daartoe behoort de vaststelling van een *reglement van orde.* Dat is zoo gegaan. Een commissie heeft het ontworpen. Omtrent den tekst is men het „in een bijeenkomst" eens geworden, en in een openbare Statenvergadering is het zonder eenige gedachtenwisseling vastgesteld. De inhoud is, voor zoover ik weet, niet openbaar gemaakt. Het reglement is, zooals met dat van den Kolonialen raad indertijd het geval was, gedrukt en ook verkrijgbaar. Er zullen weer afdeelingen zijn. Het is te hopen, dat deze nu ook als echte afdeelingen, voorgezeten door voorzitter en ondervoorzitter, afzonderlijk zijn gaan vergaderen, en niet als vroeger tezamen bijeenkomen.

Met nagenoeg algemeen stemmen (11 van de 12 aanwezige leden) is tot *griffier* der Staten benoemd de heer G. J. Ferguson, een benoeming, waarmee de benoemde èn het college is geluk te wenschen. De heer Ferguson is een ervaren ambtenaar, juridisch geschoold en met breede belangstelling. Tot plaatsvervangend griffier is benoemd de heer J. van Toorn.

Iets nieuws, dat de notulen der Staten te lezen geven is de „voorbehandeling" van een ontwerp. Toen de begrooting voor 1939 was ingekomen — het reglement van orde was er nog niet — werd deze niet naar de afdeelingen verwezen, maar door den voorzitter werd meegedeeld, dat een voorbehandeling noodzakelijk was, en de voorzitter werd daarop door de vergadering gemachtigd daartoe een bijeenkomst te houden. Het Voorloopig verslag is van later datum. Wat zoo'n voorbehandeling is, blijkt verder niet.

Als behoorende tot het domein van der Staten blijvende werkzaamheid dient hierna vermeld de verordening, houdende toekenning van *reis- en verblijfkosten aan de leden der Staten.* Het ontwerp, uitvloeisel van art. 77 lid 2 der Curaçaosche staatsregeling, hield de zaak zeer eenvoudig en kende alleen aan buiten het eiland Curaçao wonende statenleden deze vergoeding toe op den voet van hoofdambtenaren en wel slechts voor het bezoeken van staten- en afdeelingsvergaderingen. De Staten hebben aanstonds erop gewezen, dat deze regeling te beperkt was en voorgesteld deze vergoeding ook te geven voor studiereizen aan alle leden en de bedragen der verblijfsvergoeding in de verordening op te nemen. Ook op presentiegeld is aangedrongen. Dit laatste heeft de gouverneur afgewezen als in strijd met de uitdrukkelijke bepaling der staatsregeling, dat de statenleden geen schadeloosstelling genieten; later heeft de gouverneur overweging van het vraagstuk toegezegd. Overigens is het bestuur op ruime schaal aan de verlangens der Staten tegemoet gekomen, zoodat bij de memorie van antwoord het twee-artikelige ontwerp door een met 11 artikelen vervangen werd.

Klanken, die in het moederland aan een met de evenredige vertegenwoordiging verlaten standpunt doen denken, en die men in de Fransche pers met name nog wel verneemt, werden gehoord, nl. over den band tusschen leden en hun kiesdistrict en de behartiging van de belangen van hun district door de leden. Gelukkig, dat men met die opvatting in de verordening geen rekening heeft gehouden; men zou kunnen zeggen: de Staten van Curaçao vertegenwoordigen het geheele Curaçaosche volk. Alle leden, ook die in hun kiesdistrict wonen, kunnen studiereizen doen, alleen of gezamenlijk, en de Curaçaosche pers heeft al berichten gebracht over een bezoek van een groot deel der statenleden aan Aruba. Zoo mogen alle eilanden een beurt krijgen. De leden maken zelf uit, of zij een reis noodig achten. Een geval, waarin niet voorzien werd, is, dat een op Curaçao woonachtig lid, tijdelijk elders vertoevende, voor een staten- of afdeelingsvergadering moet overkomen.

Weer zijn eenige stukken *om raad* aan het oordeel der Staten onderworpen. Daarbij waren drie wetsontwerpen over internationale verdragen en een ontwerp van een algemeenen maatregel van bestuur tot wijziging van het Curaçaosch zeebrievenbesluit 1933. Tot opmerkingen hebben deze voorstellen niet aanleiding gegeven.

Des te meer was dit het geval met een ontwerp-algemeenen

maatregel van bestuur tot vaststelling van regelen nopens de toelating en vestiging in Curaçao en omtrent de uitzetting. Het is wel toe te juichen, dat in dit geval het ontwerp in de Handelingen der Staten is afgedrukt, waardoor het onder het bereik van belangstellende niet-statenleden is kunnen komen. De Staten hebben allereerst naar voren gebracht het bezwaar, dat een advies in een zoo belangrijke zaak zou moeten worden vastgesteld zonder voorafgaande gedachtenwisseling, terwijl op vele punten zelfs principieele bedenkingen tegen het ontwerp gerezen zijn. Het is ook wel vreemd — de Staten wezen mede hierop — dat dit onderwerp, waarvoor het „vertegenwoordigend" lichaam steeds veel belangstelling heeft aan den dag gelegd, en dat zij met hun kennis van eigen land en volk en van de naburige landen en volken het best beoordeelen kunnen, formeel aldus, bij algemeenen maatregel van bestuur, geregeld wordt. Artikel 6 der staatsregeling heeft een vreemde redactie; het zegt, dat dit onderwerp „voor zooveel noodig bij algemeenen maatregel van bestuur, en overigens bij landsverordening" vastgesteld wordt. De Staten komen nu ook niet dadelijk met een advies maar met „opmerkingen en vragen" en hopen alsnog op gedachtenwisseling met het bestuur. In het praeadvies wordt de voorgestelde regeling hier en daar „verward", „raadselachtig" en „onbegrijpelijk" genoemd. Op alle artikelen nagenoeg gaat de raad in. Misschien is het een veelzeggende opmerking, dat aan het slot gezegd wordt, dat een bepaling gemist wordt, waarbij vrijheid wordt gegeven de regeling bij landsverordening te wijzigen of in te trekken.

Een groot aantal verordeningen is aangenomen door de Staten, zonder dat er een woord over gezegd is en zonder hoofdelijke stemming, terwijl ook meermalen de schriftelijke gedachtenwisseling daarbij weinig om het lijf had.

Zoo is tot stand gekomen een verordening tot nietigverklaring van goudclausules in bepaalde overeenkomsten, overeenkomstig de gelijknamige Nederlandsche wet.

De Ongevallenregeling 1936 — ter uitvoering waarvan verschillende bestuursmaatregelen zijn vastgesteld — is niet ongewijzigd in werking kunnen treden op 1 Juli 1938. Vooral de gewenschtheid om een behoorlijke verzekeringsmaatschappij het risico te doen overnemen, heeft tot herziening der verordening geleid. En reeds is weer een nieuwe wijziging ontworpen, die in de korte praktijk is noodig gebleken.

Eenige registers van den Burgerlijken stand uit oude jaren, die langzamerhand onleesbaar waren geworden, zijn overgeschreven

moeten worden. Krachtens verordening zullen de afschriften rechtens in de plaats treden der onbruikbare oorspronkelijke registers. Gewijzigd is, o.a. in verband met het nieuwe Curaçaosch wetboek van koophandel, waarvan de invoering verder is voorbereid, het Koninklijk besluit, houdende regeling van het ambt der hypotheekbewaarders en hun boekhouding.

Een Kadasterlandsverordening is tot stand gekomen en in verband daarmee een verordening op de grensregeling, een wijziging van het reglement op het Notarisambt en een wijziging in het Burgerlijk wetboek betreffende omschrijving van het onroerend goed in hypotheekacten.

Een wijziging in de Burgerlijke rechtsvordering om een tegenstrijdigheid met de Rechtsbijstandsverordening op te heffen vermeld ik allleen als een aanloop tot een besluit tot uitvoering van laatstgenoemde verordening, waarbij Curaçao het moederland voorgaat in een officieele regeling van het examen voor belastingadviseurs.

Ten slotte noem ik hier een verordening tot regeling van den uitvoer van gouden munt en muntmateriaal tot opheffing van het uitvoerverbod, overeenkomstig de in Nederland gevolgde regeling.

Iets althans is gezegd bij het ontwerp, houdende pensioenregeling voor Curaçaosche politiemilitairen en hun weduwen en wezen, maar een debat kon het niet worden. De bestuursgemachtigde moest het antwoord schuldig blijven op de vraag van mr. Da Costa Gomez, waarom deze Curaçaosche ambtenaren onder de Nederlandsch-Indische bezoldigingsregeling zijn gebracht.

Tot uitvoerige gedachtenwisseling hebben twee verordeningen aanleiding gegeven: die tot wijziging van het kiesrecht en die tot verhooging der loodsgelden.

Het is der redactie van dit tijdschrift niet gelukt van deskundige hand een samenvattend opstel over den Curaçaoschen kiesrechtstrijd te krijgen. Ook heeft men van ginds getracht hier te lande belangstelling te wekken voor dien strijd, toen deze nog niet uitgestreden was, maar de juiste weg schijnt daartoe niet ingeslagen te zijn. Hetgeen in Curaçao zooveel hoofden heeft warm gemaakt en zooveel monden welsprekend en zooveel pennen vaardig, is aan het moederland schier onopgemerkt voorbijgegaan. Dit is moeilijk in de eerste plaats aan het moederland te wijten.

Ook mij lust het niet nog veel toe te voegen aan hetgeen ik in een drietal kronieken reeds geschreven heb over dit onderwerp.

Slechts over de monderlinge gedachtenwisseling nog iets meer.

Echter kan ik eerst aan het „Curaçaosche Verslag" 1938 (over 1937; waarom zou dit onlangs verschenen verslag niet „Curaçaosch Verslag 1939" heeten?) nog een paar gegevens ontleenen over den stembusstrijd van 1937. Op Curaçao waren 371 bekwaamheidskiezers, die niet tevens belastingkiezers waren, op Aruba 18, op Bonaire 6 en op de Bovenwindsche-eilanden waren 22 bekwaamheidskiezers, die niet tevens eigendomskiezers waren. Verder wordt meegedeeld, dat de examenproef voor bekwaamheidskiesrecht is afgelegd op Curaçao door 50, op Aruba door 2 personen en op de Bovenwindsche eilanden door 1 persoon. Hoevelen daarbij geslaagd zijn — of, indien dit de cijfers der geslaagden zijn, hoevelen zich aan het examen onderworpen hebben — wordt niet gezegd, tenzij alle examinandi zoo gelukkig geweest zijn.

Drie tegen- en drie voorstemmers van het bestuursvoorstel hebben in de openbare statenvergadering het woord gevoerd. Eerste spreker was de heer Da Costa Gomez. In een zeer uitvoerige rede heeft hij betoogd, dat de bij de behandeling der nieuwe West-Indische staatsregelingen in de Staten-generaal gedane uitspraak, dat voor bekwaamheidskiesrecht een hoogere ontwikkeling, dan het gewone lager onderwijs verschaft, zou moeten worden geëischt, niet voor Curaçao gold en niet bindend is. Zelfs ging het ontwerp dezen spreker niet ver genoeg, en maakte hij den gouverneur er een verwijt van, dat deze de simpele eisch van kunnen lezen en schrijven had laten vallen.

Weinig overtuigend, ook bij rustige lezing, is het betoog, ontleend aan wat mr. Da Costa Gomez de uitwendige geschiedenis van het kiesrecht van Curaçao noemt, dat nl. de Curaçaosche bevolking steeds een buitengewone belangstelling voor dit onderwerp heeft gehad. Waarschijnlijk om deze belangstelling ook te doen aannemen bij dat gedeelte der bevolking, dat thans het kiesrecht krijgt of nog niet krijgt, wordt meegedeeld, „dat de vurigste polemieken en verzoeken om kiesrecht in de Landstaal zijn geschreven". Dit gedeelte liep uit op de stelling, „dat ten slotte dit volk op uiterst passieve wijze door zijn houding en waardige strijdwijze het Recht, dat het begeerde, heeft verkregen". Sterker zeker was het zooveel korter deel der rede, waarin de bezwaren tegen het voorstel, gezocht in het karakter der Staten en het ontbreken der ministerieele verantwoordelijkheid, weerlegd werden.

Volgens deze spreker was de groep, waarom het gaat, haast

ongemerkt tot bloei gekomen, was „de als quantitatief beschouwde meerderheid niet langer een louter quantitatieve meerderheid" gebleken, „maar een belangrijk volksdeel, waaraan staatkundige rechten moeten worden toegekend."

De heer Rustige heeft als tweede spreker vooral uiting gegeven aan zijn vrees, dat met dit kiesrecht als eerste stap ontbindende elementen de overhand zouden krijgen ten nadeele van de Curaçaosche bevolking als geheel en van het Nederlandsche gezag. Hij eindigde met de uitspraak van een, niet genoemd, vooaanstaand Roomsch Katholiek staatsman, die hij tot de zijne maakte: „De democratie eischt historische groei en scholing en een hoog beschavingspeil".

Niet minder bij was de tweede tegenstander van het voorstel kiesrecht te verleenen aan hen, die een zesjarigen cursus lager onderwijs doorloopen hebben, de heer Capriles, die zich beriep op de uitspraak van den onderwijsinspecteur frater Radulphus, „dat bij het onderzoek naar de bekwaamheid van aspirant kiezers gebleken was, dat zij, die slechts zes of minder jaren onderwijs gevolgd hebben, zoo moeilijk kunnen lezen, dat zij geen neiging hebben kranten en boeken in te zien en zoodoende het weinige, dat zij geleerd hebben, weer vergeten."

De statenleden De Jongh en Arends, voorstanders van het ontwerp, hebben dit in het bijzonder ten opzichte van Bonaire en Aruba belicht. Daarna kwam de bestuursgemachtigde, mr. Franke, aan het woord. Hij beriep zich o.a. op de twee „algemeen erkende Christelijke beginselen", dat als regel ieder lid der staatsgemeenschap door uitoefening van het kiesrecht deel moet kunnen nemen aan de leiding der gemeenschap, en dat de volksvertegenwoordiging moet zijn een evenredige vertegenwoordiging. Criterium voor toepassing van het eerste beginsel behoeft slechts te zijn, dat de kiezer zich bewust is, dat voor het behartigen zijner persoonlijke belangen een goede staatsorde noodzakelijk is.

Het is waarlijk niet te verwonderen, dat de gedachtenwisseling vóór- noch tegenstanders van gedachten heeft doen veranderen. Gelijk men weet, is het ontwerp met 8 tegen 7 stemmen aangenomen. Over de zeer uitvoerige besprekingen in de Tweede Kamer valt nog wel iets te vermelden.

In de memorie van antwoord op hoofdstuk XII der staatsbegrooting heeft de minister als reden van de kiesrechtuitbreiding genoemd de wanverhouding tusschen, wat ik nu maar zal noemen, Curaçaosche en Nederlandsche kiezers. Van Roomsch Katholieke

en sociaal-democratische zijde is in de Kamer het nieuwe kiesreglement toegejuicht. Van anti-revolutionairen kant daarentegen is het beleid van den gouverneur afgekeurd. De heer Meijerink toch heeft gewezen op den bekenden strijd tusschen het voorgestelde (zes goed doorloopen leerjaren lager onderwijs of een inkomen van ƒ 900.—) en de van regeeringszijde bij de behandeling der nieuwe staatsregeling gesproken worden, wat het bekwaamheidskiesrecht betreft hiervoren reeds aangehaald, en verder inhoudende, dat het niet de bedoeling was met het censuskiesrecht aanstonds tot de laagste grens af te dalen. Niet een derde van hen, die kiezer hadden kunnen worden, hebben de gelegenheid daartoe benut, aldus deze afgevaardigde, en dat uit een tekort aan politieke scholing en aan belangstelling voor de publieke zaken. Met name werd de spoed, met deze zaak gemaakt, afgekeurd. Hetzelfde standpunt ongeveer nam de christelijk-historische afgevaardigde Rutgers van Rozenburg in. De liberale heer Van Litdh de Jeude heeft vooral de censusverlaging gewraakt bij vergelijking met Suriname, en op behoedzaamheid aangedrongen.

Het antwoord van den minister bracht niet veel nieuws. Ik vermeld er nog van, dat volgens den gouverneur door de nieuwe regeling het kiezerscorps met 3200 man (1200 census- en 2000 bekwaamheidskiezers) zal toenemen.

Het tweede onderwerp, dat tot tamelijk breede en daarbij warme behandeling in de Staten heeft aanleiding gegeven, was het ontwerp tot verhooging van de loodsgelden. Het ontwerp beoogde een tariefsverhooging, waaruit een bate van ƒ 190.000.— 's jaars geraamd werd. De motiveering was eenerzijds, dat de devaluatie gewerkt had als tariefsverlaging voor de meeste scheepvaartmaatschappijen, en anderzijds dat 's Lands middelen mede in verband met de noodzakelijke uitgaven voor de landsverdediging versterking behoefden.

De schriftelijke gedachtenwisseling was sober. Beide gronden, voor de verhooging aangevoerd, werden door de Staten bestreden, en algemeen begeerde men een overzicht van de te verwachten defensieuitgaven. In antwoord daarop had de gouverneur slechts verwezen naar de straks nog nader te noemen 2de aanvullende begrooting voor 1939. Laten wij dan wachten tot dat ontwerp is aangenomen, was hierop het antwoord, dat mr. Bichon van IJsselmonde in een motie uitdrukte, die met 9 tegen 5 stemmen verworpen werd. Blijkbaar was de voorsteller hierop wel voorbereid, want dadelijk daarop hield hij een knappe rede, waarin

hij betoogde, dat het voorstel onnoodig, onbillijk en ongewenscht was. Dit betoog heeft niet nagelaten bestrijding uit te lokken, zeker het minst sterk bij de bestuursgemachtigde. Met dezelfde stemmenverhouding, als de motie verworpen was, werd het ontwerp aangenomen.

Eenige ontwerpen zijn door den gouverneur voor de openbare behandeling ingetrokken. Daartoe behoort een ontwerp tot vaststelling van een nieuw tarief voor het rooien en van reis- en verblijfkosten van de rooimeters op Curaçao en Aruba. Een weinig ingrijpend onderwerp, zou men zeggen. De reden van intrekking bleef onbekend. In een brief aan den gouverneur hebben de Staten deze intrekking na hun Voorloopig verslag betreurd, omdat daarin „belangrijke sociale belangen waren naar voren gebracht", en gevraagd het onderwerp opnieuw aanhangig te maken. Het blijkt, dat een dier belangen is de rechtszekerheid, die men in gevaar gebracht vreest, wanneer de hooge transportkosten voor onroerend goed zouden kunnen leiden tot het inslaan van wegen, die deze kosten trachten te vermijden. Van gelijken aard is een vraag, die later afzonderlijk tot den gouverneur werd gericht over een bezwarend nieuw tarief van notariskosten, dat bovendien in strijd met de wet door het Hof van justitie in plaats van bij verordening zou zijn vastgesteld. Ook in de pers is daarover nogal wat te doen geweest. Het officieele antwoord van den gouverneur verscheen nog niet in de notulen.

Van de ontwerpen, waarmee de Staten niet zijn gereed gekomen, dienen vermeld:

een tot reorganisatie van de Kamers van koophandel en nijverheid. 6 Mei 1938 heeft de gouverneur drie ontwerpen aangeboden: een tot regeling van de samenstelling en bevoegdheid van de Kamers, een tot vaststelling van een nieuw kiesreglement en een tot vaststelling van een handelsregister. De reorganisatie is bedoeld in den geest van de Nederlandsche kamers, waardoor die in Curaçao (voorloopig is alleen aan het hoofdeiland en Aruba gedacht) zelfstandige organen worden, dienstbaar aan de belangen van handel en nijverheid en aan het algemeen belang, met autonome bevoegdheden, gekozen door belanghebbenden. Het niet ongunstige voorloopig verslag was aan het einde van het zittingsjaar nog niet beantwoord;

een reeks belastingontwerpen (inkomsten-, dividend- en tantième-, gebruiks- en grondbelasting) en een tot nadere regeling van het beroep in belastingzaken, een heele bundel, waarop een

lijvig Voorloopig verslag gevolgd is. Bedoeld is een technische herziening, waarbij ook de vrijdom der Bovenwindsche eilanden wordt opgeheven. Verder een ontwerp op de invorderingen der belastingen en andere aan het gouvernement verschuldigde gelden. Van ouds is het met de belastingbetaling in Curaçao droevig gesteld geweest, en zelfs nu schijnt dit euvel nog niet bezworen. Het is te begrijpen en te waardeeren, dat het gouvernement nu eens eindelijk krachtig wil optreden, waarmee het nochtans eigen schuld van laksheid en slapheid tegenover gebrek aan verantwoordelijkheidsbesef niet van zich kan schuiven. Erg enthousiast is de ontvangst met name van dit laatste ontwerp niet geweest. Later is nog ingediend een ontwerp tot heffing van opcenten op de inkomstenbelasting;

een ontwerp met bepalingen tot verbod van arbeid van kinderen beneden 13 jaar. Deze verordening is bedoeld als eerste van eenige bijzondere sociale wettelijke regelingen: arbeidsovereenkomst, veiligheidsvoorschriften.

Onder de door den gouverneur genomen maatregelen vermeld ik alleen een beschikking (naar moederlandsch voorbeeld) tot regeling van de ontslagverleening aan burgerlijke landsdienaren wegens revolutionaire gezindheid of lidmaatschap van verboden vereenigingen.

Wat sinds menschenheugenis niet gebeurd is, heeft in dit zittingsjaar plaats gevonden. De gouverneur heeft gebruik gemaakt van zijn bevoegdheid volgens art. 90 der staatsregeling en de Staten in buitengewone vergadering doen bijeenkomen. De uitnoodiging aan den voorzitter ging gepaard met het verzoek alsdan de deuren te sluiten en den gouverneur gelegenheid te geven zijn defensieplannen te ontvouwen. De sluier over het geheim is niet opgelicht. Wel is merkbaar, dat men zich op het gebied der theoretische luchtbescherming druk weert. In de Nederlandsche pers heeft eenige maanden geleden gestaan, dat het niet in de bedoeling ligt dienstplicht in te voeren maar de Nederlandsche dienstplichtingen, die „op" Curaçao vertoeven, in te schakelen in de verdediging van dat land. En uit de begrootingsvoorstellen, nu te noemen, zal blijken, dat men de zaak der landsverdediging ernstig ter hand gaat nemen, en daarvoor groote geldelijke offers gevraagd worden.

Het begrootingswerk was in het jaar 1938/9 zeer omvangrijk. Het slot der rekening over 1935 is vastgesteld op een overschot van ƒ 105.859.39, dat bestemd is voor het Algemeen Curaçaosche pensioenfonds.

Een regularisatiebegrooting voor 1937 was vóór de sluiting van het zittingsjaar niet afgedaan.

De begrooting voor 1938, reeds eenmaal in het vorige jaar gewijzigd, is nog tweemaal veranderd, terwijl de begrooting voor 1939 werd vastgesteld en eenmaal gewijzigd, en een tweede wijziging aanhangig gebleven is.

De behandeling der aanvullende begrootingen voor 1938 geeft mij geen aanleiding tot een andere opmerking dan deze, dat de Staten bij motie zich hebben uitgesproken tegen het laten uitkomen van een landbouwkundig ingenieur, van oordeel, dat er langzamerhand genoeg landbouwkundigen waren.

Zeer belangrijk is de behandeling der begrooting voor 1939 geweest. Toch krijgt men bij lezing en herlezing van de stukken, van de notulen met name, een onbehaaglijk gevoel. Dat ligt niet aan de statenleden, die voor het eerst met dit bijltje hakten, maar vooral aan de wijze, waarop bij de openbare beraadslaging de bestuursgemachtigden het woord voerden. Ik moet natuurlijk in het midden laten, of dit aan hun machtiging of aan hun eigen gesteldheid te wijten is, maar het feit is niet alleen door mij opgemerkt. Trouwens ik zou haast zeggen schering en inslag zijn opmerkingen van statenleden over onduidelijke, vage en niet rechtstreeksche, ook wel verrassende, antwoorden van de bestuurstafel. Zelfs is het voorgekomen, dat een statenlid den bestuursgemachtigde vroeg: weet U het niet, of is U niet gemachtigd het te zeggen? waarop ook weer het sfinxachtige antwoord kwam: het ligt niet op mijn gebied om te weten wat gij mij vraagt. Een ander lid zei: ik heb goed geluisterd maar de mededeelingen van den gemachtigde, en als ik het goed begrijp.... Een derde staaltje: had het bestuur direct duidelijke taal gesproken... dan zou ik daarmee genoegen genomen hebben. Meer dan eens ook bleek aen zaak niet voldoende voorbereid. Ik kom op enkele gevallen nog terug. maar in deze inleiding moet mij de opmerking van het hart, dat dit toch niet de wijze is, waarop bestuur en Staten vruchtdragend van gedachten kunnen wisselen. Ook moet vermeld, dat een bestuursgemachtigde, die te kennen gaf op bepaalde punten zijn persoonlijke meening te zullen geven van den voorzitter te hooren kreeg, dat hij zich bepalen moest tot zijn meening als bestuursgemachtigde.

De notulen der vergaderingen van 3 en 4 Juni 1938 beslaan niet minder dan 42 bladzijden; in beide vergaderingen waren de Staten voltallig. Van bestuurszijde waren er zeven gemachtigden.

Alle statenleden behalve de heeren Martijn en De Cuba hebben eens of meermalen het woord gevoerd.

Vele moties zijn voorgesteld en aangenomen. Dokter Maal had bezwaar tegen de vele lijksecties, die zonder toestemming der familie zouden geschieden; hij meende, dat dit wederrechtelijk was en misschien strafbaar. Zijn motie, aandringende op een verbod van overheidswege, werd met algemeene stemmen aangenomen. Drie weken later hadden de Staten spijt van hun besluit. De bestuursgemachtigde had bij de behandeling der motie geen voorlichting gegeven, maar buiten de vergadering waren de leden ingelicht, en nu kwam de voorzitter zelf met een nieuwe motie, waarin een uitzondering werd gemaakt voor de gevallen, waarin bevordering (verbetering) der volksgezondheid sectie zou vorderen. Weer stemden alle leden voor behalve de heer Maal. Dat tevens het bestuur werd uitgenoodigd met den meesten spoed wettelijke regelingen te dezer zake te ontwerpen, heeft tot nu toe geen gevolg gehad.

Ten onrechte m.i. heeft de heer Maal zich beroepen op de Nederlandsche begraafwet. Hij zei trouwens zelf: ik ben geen jurist. En de praktijk in Nederland is, meen ik, deze, dat behoudens uitzonderingsgevallen in de ziekenhuizen zoo noodig sectie plaats vindt, tenzij de nabestaanden zich verzetten, waarvoor behoorlijk tijd gelaten wordt.

Bij dit debat is de Nederlandsche taal verrijkt (?) met een nieuw woord. Hier in Nederland hebben wij in den laatsten tijd al gemaakt „concerteeren", „congresseeren" en zelfs „halteeren" (bij een tramhalte stoppen), uit Curaçao krijgen wij nu „seceeren" bij het zelfstandig naamwoord „sectie".

Een tweede motie is geboren en even royaal aangenomen onder de rede van mr. Da Costa Gomez. Deze ziet de gelijkstelling der verschillende deelen van het Koninkrijk der Nederlanden ook bevorderd door gebruik van „staatsdeel" in plaats van „gebiedsdeel". Liefst zou hij de wet op het Nederlandsch onderdaanschap voor Curaçao zien afgeschaft met uitbreiding tot dit staatsdeel van het territorialiteitsbeginsel volgens de wet op het Nederlanderschap. Deze laatste gedachte nu is in een motie uitgesproken. De bestuursgemachtigde bepaalde zich ertoe te wijzen op de omstandigheid, dat het hier wetten betreft, waarover het bestuur geen zeggenschap heeft, terwijl de gedachte zelf nadere studie vereischt.

Een kort pleidooi voor zelfstandige departementshoofden besloot het staatsrechtelijk betoog van dezen spreker.

Voorts heeft mr. Da Costa Gomez, door andere leden gesteund, aangedrongen op leergangen voor ambtenaren in de landstaal en invoering van de wet op het arbeidscontract. Alleen op het laatste punt is de bestuursgemachtigde ingegaan, echter zich ertoe bepalende te zeggen, dat het bestuur niet principieel afwijzend staat tegenover invoering in zeer vereenvoudigden vorm van de Nederlandsche arbeidscontractregeling... en het onderwerp in studie zal nemen. Uit de gewisselde stukken was reeds gebleken, dat het bestuur niet warm voor deze zaak loopt. Ik meen, dat nog niet lang geleden een andere bestuursgemachtigde een warmer pleidooi over deze zaak gehouden heeft.

Ook geen der statenleden is op de uitvoerige en principieele beschouwingen van mr. Da Casta Gomez ingegaan.

Bij de algemeene beraadslagingen zijn voorts o.a. ter sprake gekomen het ambachtsonderwijs, de volkshuisvesting, de achterstelling van Curaçaosche ambtenaren.

Een groote rede heeft ook de heer Rustige gehouden. Niet zonder bezorgdheid zag deze de stijging der uitgaven, en al zouden de middelen daarmee gelijken tred houden, dan nog zag hij vele der uitgaven met leedwezen voorgaan bij andere, z.i. dringender, belangen. Voor nieuwe werken bijv. ziet men een millioen uitgetrokken, ƒ 600.000.— meer dan voor 1938, terwijl op het gebied der volksgezondheid (woningen, geslachtsziekten, badhuizen, rioleering) nog zooveel te doen is.

1/8 der uitgaven wordt aan het onderwijs besteed. Dat noemde de heer Rustige een goede belegging in „geestelijke defensie". Met de afwijzing van het H.B.S.-plan vereenigde hij zich, maar zijnerzijds werd de gedachte geopperd van een economisch gerichte middelbare onderwijsinrichting, opleidende voor de hoogere betrekkingen in handel en nijverheid en bij het gouvernement. De inspecteur van het onderwijs heeft toegezegd de zaak in studie te zullen nemen.

De heer Plantz heeft hoofdzakelijk over de belangen der Bovenwindsche eilanden gesproken en de voorgenomen belastingheffing bestreden. De heer Arends bepleitte, toen nog tevergeefs, de havenverbetering van Aruba en heer De Jongh sprak over de wenschen van Bonaire.

Wonderlijk doet het aan, dat bijna geen der sprekers van wege het bestuur geantwoord is. Alleen de heeren Goslinga en Beaujon zijn op de hun afdeeling betreffende opmerkingen ingegaan. Het was toch nog half een in den nacht geworden, toen de voorzitter de eerste aan de begrooting gewijde vergadering sloot.

Slechts even heb ik verleden jaar kunnen vermelden een bij aanvullende begrooting aangevraagde post van ƒ 67.000.— voor aankoop van de plantage Klein Santa Martha enz. ter bevordering van de vorming van een kleinen boerenstand, het zoogen. woondorpplan, oorspronkelijk afkomstig van den gouverneur Helfrich. Zonder veel tegenstand en zonder veel enthousiasme is de oude Koloniale raad, optredende als Staten, met dit voorstel meegegaan. Nu, bij de begrooting voor 1939, zijn de Staten wat dieper op de zaak ingegaan, en men kreeg zoo te hooren, dat zich in het nieuwe woondorp zullen vestigen personen, die getoond hebben veel voor land- of tuinbouw en veeteelt te voelen, en ook andere bronnen van inkomsten hebben, om het uit te zingen. Zaad en koeien zullen voor hen tegen afbetaling aangekocht worden en een boerenknecht zal hun beter melken leeren. Huisjes met bijgebouwen, die ƒ 6500.— per stuk kosten, worden neergezet. Alles is bedoeld als een bescheiden proef. Reeds in de afdeelingen spraken de meeste leden uit, dat zij deze proefneming tot mislukking gedoemd achtten, omdat daarbij geen rekening gehouden wordt met de geestesgesteldheid der bevolking, de lessen der geschiedenis en de rentabiliteit van het bedrijf. Meer dan deze poging, die bij slagen toch niet zou kunnen worden herhaald om de kosten, achtten deze leden in het belang van den landbouw de redding van het grootlandbouwbedrijf, waardoor wel geen kleine boerenstand zou worden in het leven geroepen, maar de bevolking, thans aan dit bedrijf onttrokken door de nijverheid, in tijd van nood tot haar oude bedrijf zou kunnen terugkeeren.

In het openbare debat bleek het verzet niet geluwd, maar alleen de heer Rustige stemde tegen de desbetreffende post, waarbij het trouwens om niet meer dan een ƒ 3000.— voor den gedurende de beraadslaging tot bedrijfsleider bevorderden boerenknecht ging.

Een novum was het bestuursvoorstel om ƒ 100.000.— te bestemmen als vrijwillige bijdrage aan het moederland voor de kosten der landsverdediging. Ook dit werd niet zoo voetstoots aanvaard. O.a. werd het bezwaar gemaakt, dat in Curaçao op sociaal gebied nog zooveel te doen is. Ditmaal stemde ten slotte alleen de heer Maal tegen. Het is gebleken de eerste stap te zijn op een weg, die verder afgeloopen zou moeten worden.

In de Tweede Kamer is deze zaak van den anderen kant bekeken. Men wees er daar op, dat die ton gouds niet veel beteekent, in vergelijking met de totale kosten van ƒ 665.000.—, die op

hoofdstuk XII, ongeacht de uitgaven voor de zeemacht dus, voor Curaçao zijn uitgetrokken. Zelfs de verhooging voor 1939, in het laatstgenoemde bedrag opgenomen, zijnde ƒ 130.935.—, werd er niet door gedekt. Dankbaar voor het gebaar, vroeg men hier, of het de tijd niet was om deze vrijwilligheid in een wettelijke verplichting om te zetten. De minister heeft dit afgewezen, zoo kort na het bereidwillige aanbod en de totstandkoming der nieuwe staatsregeling, die nog de kosten der verdediging van Curaçao ten laste van het moederland brengt.

Om een andere militaire uitgave te noemen, aangevraagd waren ƒ 25.000.— als eerste termijn van een ƒ 280.000.— voor ee marinierskazerne op Aruba. Dat is toch de defensie? vroegen bijna alle leden. „Ja", zei het bestuur; maar ook: wij hebben altijd voor de huisvesting der militairen gezorgd; en: die mariniers zullen ook hun medewerking verleenen tot handhaving van openbare orde en rust. Eindeloos werd het gepraat over het aantal mariniers, dat in deze kazerne zou moeten worden ondergebracht, tot de vergadering op verzoek van den bestuursgemachtigde geschorst werd. De notulen vermelden de reden hiervan niet, maar in de pers is meegedeeld, dat de gemachtigde wat meer machtiging bij den gouverneur wilde gaan halen. Na eenige oogenblikken werd de vergadering heropend. De bestuursgemachtigde zei niets, en een amendement-Desertine om de post te schrappen werd aangenomen met algemeene stemmen. Naar ik meen, is een dergelijke schorsing, die in Suriname meer voorgekomen is, in Curaçao niet eerder vertoond.

Nog een post, waartegen de Staten zich verzet hebben, is die van ƒ 50.000.— zonder eenige toelichting aangevraagd als „gelden te reserveeren voor een bouwfonds". De Memorie van Antwoord was niet veel duidelijker met deze woorden: „Het is aan ondergeteekende gewenscht gebleken een fonds te vormen, waaruit gelden kunnen worden ontnomen tot versnelde uitvoering van reeds goedgekeurde bouwplannen met de bedoeling tevens om de schommelingen in de bouwbedrijvigheid te temperen". Het bezwaar van de Staten was, dat aldus de mogelijkheid zou kunnen worden geopend om werken uit te voeren, waarvoor geen goedkeuring gegeven zou zijn. Ook de gedachtenwisseling in de vergadering bracht geen licht. Een verstandig man als mr. Bichon van IJsselmonde zelfs moest verklaren de bedoeling slechts „zoo ongeveer" te begrijpen. De heer Plantz maakte moeilijkheden uit hoofde van de comptabiliteitswet, en met algemeene stemmen werd het fonds verworpen.

In het geheel werden voor ruim *f* 150.000.— posten weggeamendeerd of ingetrokken. Het overschot op de begrooting, oorspronkelijk geraamd op *f* 11.000.—, klom daardoor tot *f* 158.000.—, maar dat zou niet van langen duur zijn.

Ruim vier maanden later werd een wijzigingsbegrooting ingediend. Het bestuur was in een belangrijke zaak plotseling overstag gegaan. In Juni was niet alleen de noodzakelijkheid der havenverbetering van Aruba nog star afgewezen, maar ook de wenschelijkheid ervan was van bestuurszijde ontkend, en nu ineens kwam het bestuur met een aanvraag van *f* 205.000.—, later *f* 240.000.—, voor verbtering van de Paardenbaai, voorzien van deze sobere toelichting, ,,waardoor tegemoet zal worden gekomen aan een reeds meermalen ter sprake gekomen verlangen van de bewoners van dit eiland", alsof men daarvoor twee ton gouds gaat uitgeven. Om de noodige gelden te vinden werd de bate invoerrecht met *f* 100.000.— verhoogd. In de Staten heeft dit voorstel, ofschoon het in beginsel geen tegenstand ontmoette, nogal wat deining gegeven. Een der leden meende zelfs, dat de Staten met een kluitje in het riet gestuurd waren. O.a. ging het over de voorloopige gunning en over de wijziging, die het oorspronkelijk ontwerp had ondergaan. Dat het voorstel ten slotte slechts met 9 tegen 5 stemmen werd aanvaard, beteekent dan ook niet dat de tegenstemmers Aruba zijn haven niet gunden, maar dat zij de plannen opnieuw wilden overwegen met een nieuwe aanbesteding.

Het debat was rijk aan staatsrechtelijke kwesties. Reeds de behandeling der begrooting voor 1939 had een voorproefje gegeven. Bij de begrootingen voor 1937 en 1938 had de Koloniale raad het voor salaris van den veearts aangevraagde bedrag van *f* 696.— verminderd en nu vroeg het bestuur voor 1939 weer het hoogere bedrag aan onder mededeeling, dat over 1937 de hoogere bezoldiging was toegekend. Nadat bij herhaling aanmerking gemaakt was op deze aantasting van ,,het budgetrecht van den begrootingswetgever" kwam de bestuursgemachtigde met de opmerking, dat een amendement op een onderdeel van een begrootingsartikel in den uitgewerkten en toelichtenden staat niet den zin heeft, dat overschrijding van het op dat onderdeel toegestaan bedrag aantasting van het budgetrecht is, als maar niet het totaal bedrag van het begrootingsartikel wordt overschreden. Dit betoog van het bestuur latende voor wat het is, zou men toch willen zeggen, dat het behoorlijk ware geweest, dat het gehouden was op het oogenblik, waarop deze zaak aan de orde was. Het

is dan ook levendig te begrijpen, dat de Staten van deze incidenteele plotselinge taktiek en politiek niet gediend bleken. Met medewerking van het bestuur was tot nu toe altijd zoo geamendeerd, en ook nu hebben de Staten zich door het betoog niet laten weerhouden met algemeene stemmen het desbetreffende verminderingsamendement goed te keuren.

Deze begrooting voor 1939 was de laatste van den heer Van der Drift, als administrateur van financiën bestuursgemachtigde, geweest. Zijn opvolger is jurist. Naar aanleiding van een voorstel van mr. Da Costa Gomez om de kosten voor havenverbetering van Aruba met ƒ 60.000.— te verhoogen voor kosten van landwinning, zeide mr. Franke, dat hij zich afvroeg, of de Staten een begrooting wel door een amendement konden wijzigen; hij stelde voor een motie aan te nemen, waarin de wenschelijkheid van landwinning werd uitgesproken, dan zou het bestuur nu bij deze begrooting die ƒ 60.000.— nog opbrengen en een reeds aanhangige tweede aanvullende begrooting met een gelijk bedrag verminderen. Dit zinde begrijpelijkerwijs den heer Bichon van IJsselmonde niet: hij wilde zich nu niet uitspreken over den inhoud van een niet in behandeling zijnd ontwerp, maar dat was de hoofdzaak niet. Dezelfde afgevaardigde vroeg het bestuur in studie te nemen de vragen: kunnen de Staten bij amendement een begrooting verhoogen (mr. Franke had zelfs de wijzigingsmogelijkheid in het algemeen betwijfeld)? hoe moet dan een begrooting sluitend gemaakt worden?

Zoo'n verzoek aan het bestuur is toch ook vreemd. Laten de Staten zelf de zaak instudeeren en hun houding bepalen; daarvoor zijn zij toch mannen en mans genoeg. En het is geen nieuwe kwestie; ook in den Kolonialen raad is zij al eerder aan de orde geweest.

De motie-Da Costa Gomez kwam er, werd aangenomen met 9 tegen 5 stemmen; de bestuursgemachtigde verhoogde prompt het aangevraagde bedrag . . . maar men zoekt het tevergeefs in de afgekondigde begrooting. Publicatieblad 1939 no. 21. Daar zijn die ƒ 60.000.— ineens weer verdwenen.

Gelijk gezegd was dit ontwerp nog in behandeling toen de gouverneur kwam met een tweede aanvullende begrooting 1939. Met een dikke twee millioen zouden de uitgaven verhoogd worden. Ik noem enkele posten:

ƒ 200.000.— onderwijsuitgaven,
„ 18.000.— voor aloëcultuur,
„ 700.000.— voor uitbreiding en reorganisatie der militaire en burgerpolitie,

„ 240.000.— bijdrage aan het moederland voor defensie (ƒ 165.000.— voor manschappen en ƒ 75.000.— voor verdedigingswerken),
„ 230.000.— volkshuisvestingsvoorschotten,
„ 29.000.— uitbreidingsplan Willemstad,
„ 45.000.— vliegveld,
„ 210.000.— drinkwatervoorziening,
„ 25.000.— ontvang- en logeergelegenheid voor den gouverneur op Aruba,
„ 25.000.— marinierskazerne op Aruba.

Met deze hors d'oeuvre zijn de Staten het zittingsjaar 1939/40 ingegaan.

Reeds heb ik een en ander verteld uit Curaçao in de Staten-generaal. Weinig heb ik daaraan toe te voegen.

Ook nu is weer zoo'n vraag gedaan, als er vroeger meermalen gedaan werden, die ervan blijk gaven, dat ook zeer elementaire kennnis omtrent dit gebiedsdeel den vragers vreemd was. Men hoore:

Eenige leden gaven in overweging de emigratie van Curaçao naar Suriname te bevorderen. Keurig antwoordt de minister: „Aangezien er in Curaçao in den regel meer vraag naar dan aanbod van werkkrachten bestaat en de levensstandaard, en in het algemeen de loonen, er belangrijker hooger dan in Suriname zijn, verwacht de ondergeteekende weinig van pogingen tot bevordering van emigratie van Curaçao naar Suriname. In omgekeerde richting, nl. van Suriname naar Curaçao en meer in het bijzonder naar Aruba, vindt emigratie in sterke mate plaats".

Overigens is er dit jaar aardig wat aandacht aan Curaçaosche aangelegenheden geschonken. De minister zeide te meenen,dat dit in Curaçao zeer zou worden gewaardeerd. Aangedrongen is op maatregelen van economischen en socialen aard tot blijvenden opbouw van Curaçao; men was daarin bijna eenstemmig; ook in lof voor wat reeds gedaan was. Alleen de heer Lidth de Jeude deed een ietwat ander, maar zeker niet minder wijs, woord hooren. Men zal zich wellicht herinneren, dat een 30 jaar geleden deze oud-minister op Curaçao was en een plan tot havenverbetering maakte met het oog op het Panamakanaal. Omtrent de geuite wenschen merkte hij nu op, dat over bevordering van andere welvaartsbronnen dan de petroleum gemakkelijker gesproken, dan dat deze wenschen vervuld kunnen worden. Al wat men had genoemd: visscherij, landbouw en nijverheid, is reeds vroeger onderzocht, en zal, ook al zou het nu slagen, in het niet zinken bij

de petroleum. Wat blijft is de gunstige aardrijkskundige ligging van Curaçao in de Caraïbische zee. Lichtelijk dreef deze afgevaardigde de spot met al die deskundigheid, die naar Curaçao gezonden wordt: een hoofdambtenaar van Sociale zaken, een deskundige voor een nieuw registratuurplan, een inspecteur van het IJkwezen. Er hadden nog best eenige bijgenoemd kunnen worden. Is het niet beter omgekeerd Curaçaosche ambtenaren naar hier uit te zenden? aldus de heer Van Lidth. De minister heeft dit een verstandige wenk genoemd en toegezegd die ook den gouverneur eens ter overweging aan te bevelen. Het zal wel aan een doovemansdeur geklopt zijn, want de gouverneur heeft in de Staten, waar gelijksoortige opmerkingen gemaakt waren, reeds meegedeeld meer voor zijn stelsel te voelen. Over de levensduur van de Curaçaosche petroleumbloei denkt de minister met den heer IJzerman nogal optimistisch.

De minister heeft de juistheid der klachten van den neer Mackay uitdrukkelijk ontkend.

Mijn overzicht is ditmaal wel zeer lang geworden. Ik meen daarom zonder slotwoord te moeten eindigen.

Amsterdam 5 Juli, 1939.

EEN DER VORMEN VAN HET SURINAAMSCHE LIED NA 1863

DOOR

TH. A. C. COMVALIUS

In een vorig artikel hebben wij twee vormen van het Surinaamsche lied vóór 1863, de Banja en de Doe, beschreven, waarvan de begeleiding uitsluitend met inlandsche muziekinstrumenten geschiedt. De afschaffing der slavernij en de toenemende beschaving hebben niet nagelaten hun invloed op den inhoud en den vorm van het lied te doen gelden.

Als overgangsvorm van het Negerlied is er de Lobbie-Singie (letterlijk vertaald: het liefdeslied), dat naar den vorm tusschen het Afrikaansche en het Europeesche lied staat. Het Afrikaansch karakter is in zooverre erin behouden, dat het uit drieregelige verzen bestaat en door vrouwen wordt gezongen, terwijl de inhoud ervan uit haar wereld is afgeleid. Bovendien is het typisch verschijnsel van de beeldspraak erin behouden, en overheerschen Symecdochéen metonymia doorgaans in den tekst. De begeleiding geschiedt uitsluitend met Europeesche muziekinstrumenten, terwijl de melodie het Afrikaansch karakter bijna geheel verloren heeft. Ook de taal toont eenig verschil. Naast de zuiver Negerengelsche komen er in den tekst vaak woorden voor, die duidelijk hun Hollandsche afkomst verraden door vorm en beteekenis. De verzen hebben doorgaans den Jamben- of Anapesten vorm. Men vraagt zich dan ook af, hoe het mogelijk is, dat zich in een korte spanne tijds zulke veranderingen in het Surinaamsch lied hebben kunnen voltrekken bij de toen nog zeer gebrekkige volksontwikkeling.

Het antwoord op deze vraag vindt men in het volgende: Door of vanwege de Lobbie-Singie ontstonden sedert de laatste halve eeuw eigenaardige verhoudingen tusschen de vrouwen in Suriname, welke, in tegenstelling met den omgang onder mannen, niet verhinderd werden door het verschil in stand, ras of landaard. De liefde (?) bracht soms vrouwen van zeer uiteenloopende maat-

schappelijke standen als intieme vriendinnen bij elkaar. Misschien is deze vorm van vriendschap eerder te beschouwen als een soort knechtschap van een der partijen, om niet te spreken van een andere, donkere, zijde ervan, waarvan de bespreking niet op onzen weg ligt.

Doch men kan uit het voorgaande afleiden, dat niet altijd degenen, die deze liederen voordroegen, op het auteurschap ervan kunen bogen. Er zaten andere, ontwikkelde, vrouwen achter de schermen, die niet misdeeld waren van kennis van de muziek.

Al is het dan minder sarcastisch dan de Doe, toch behield de Lobbie-Singie bij al zijn fijnheid en aardige melodie veelal den aard van het hekellied. De strekking van de Lobbie-Singie is, om den omgang tusschen vriendinnen, hare deugden en gebreken te bezingen. En aangezien er in de vrouwenwereld steeds meer krakeel heerscht dan onder de heeren der Schepping, zal het niet moeilijk vallen, den aard van sommige liederen te gissen. Het is vooral met het oog op dit laatste, dat men aan de Lobbie-Singie het dramatisch gedeelte van de Doe heeft toegevoegd. Zoodra namelijk een nieuw lied wordt voorgedragen, dat kwetsend is voor het subject, dat bezongen wordt, laat men „A-Flauw" optreden, de fee, in den persoon van een schoone vrouw, die door haar lied als het ware een pleister legt op de wonde, zoo even door de zangeres toegebracht.

De Lobbie-Singie is een openluchtspel, dat als regel des Zondags van 4 tot 7 uur in den namiddag vertoond werd. Er waren bepaalde punten in de volksbuurten van Paramaribo, waar het werd uitgevoerd. Zoo ligt aan de Saramaccastraat in de nabijheid van de Electrische Centrale een ruim perceel, dat vroeger grootendeels onbebouwd was en aan de Suriname-rivier grenst. Dit had vroeger toebehoord aan een Jood Abraham de Vries, die wegens zijn scheeven hals in den volksmond bekend stond onder den bijnaam „Abram kot nikkie". De Vries vond zijn bestaan in het sloopen van afgekeurde koopvaardijschepen. Zijn perceel werd voor het grootste deel in beslag genomen door masten, kettingen, ankers, pompen, enz., afkomstig van die schepen, terwijl er een groote ruimte was vrijgelaten voor een handdraaimolen, toen de eenige in Paramaribo. Deze molen werd des Zondags van tien tot drie uur geëxploiteerd. Van vier tot zeven uur werd het terrein verhuurd aan de Lobbie-Singie voor drie gulden bij vooruitbetaling.

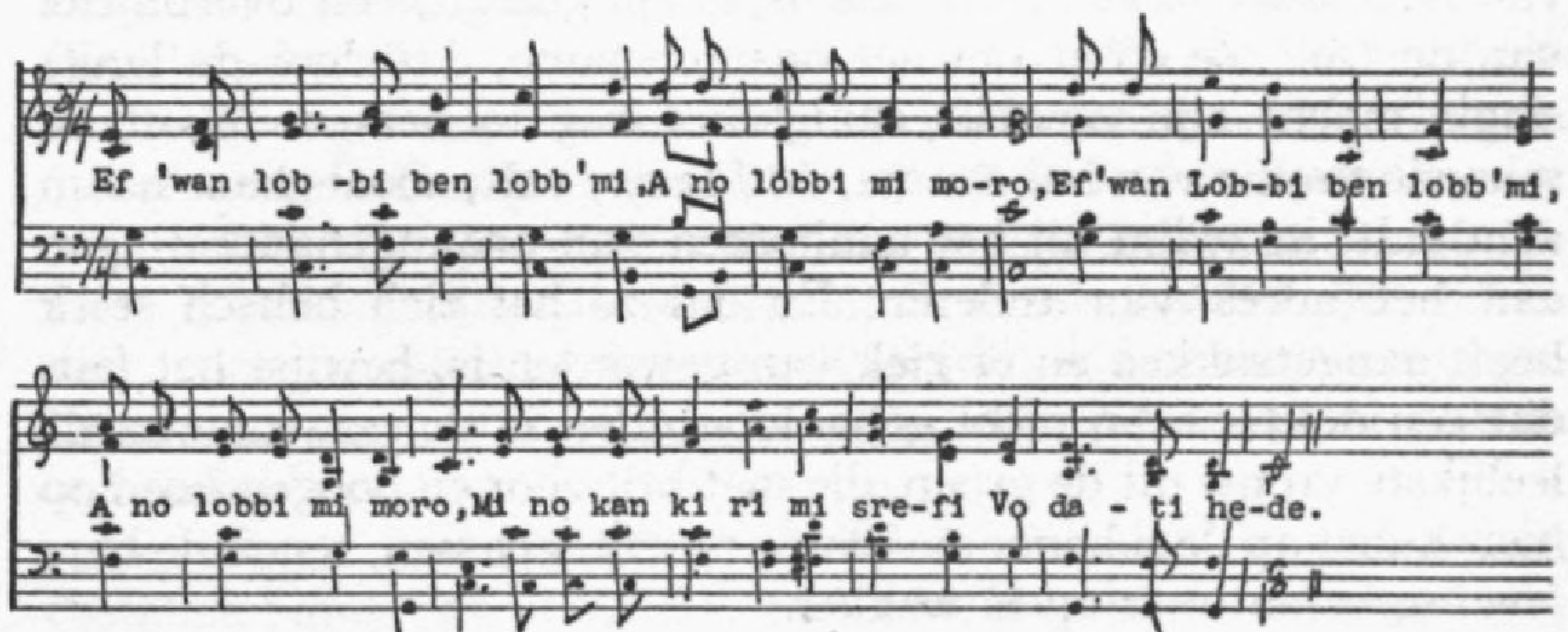
Het program van een Lobbie-Singie uitvoering bestond uit de volgende punten:

A. *De langa-singie,* de eigenlijke voordracht. Het is een episch-lyrische zang, het typisch kenmerk van het oorspronkelijke

Surinaamsche lied. Er wordt een verhaal in neergelegd van het voorgevallene tusschen twee bepaalde vriendinnen. Deze „lange zang" is het hoofdpunt van de uitvoering, omdat hij altijd iets nieuws bevat, dat waard is, de aandacht van vrouwen te trekken. De belangstelling ervoor is ook beduidend. Want reeds dagen vooraf wordt het nieuws onder de vrouwen verspreid. dat vrouw A. haar vriendin of een andere vrouw zal bezingen. Deze kennisgeving drijft de nieuwsgierigen uit andere wijken naar de Saramaccastraat.

De toeschouwers vormen een grooten kring om de muzikanten en de zangeressen. Degenen onder deze laatsten, die een nieuw lied ter gehoore zal brengen, wandelt in statige houding en met langzamen tred in den kring, op den voet gevolgd door de overige deelneemsters. Ze zingt hare verzen één voor één voor, eerst zonder- en daarna met muziekbegeleiding, en herhaald door de overigen. Hier zien we weer een der kenmerken van het negerlied op den voorgrond treden: de reizang. De maat van de muziek wordt aangegeven door de zangeressen, die bonte hoofddoeken heen en weer zwaaien.

De inhoud en strekking van het lied, dat rijk is aan vernuftige zinswendingen, zijn door alle aanwezigen spoedig begrepen. En als blijk van instemming en waardeering wordt door het publiek aan de zangeres geld aangeboden, dat ze in een fraai bewerkt kanten zakje weglegt. Hier volgt een voorbeeld van een langa singie:

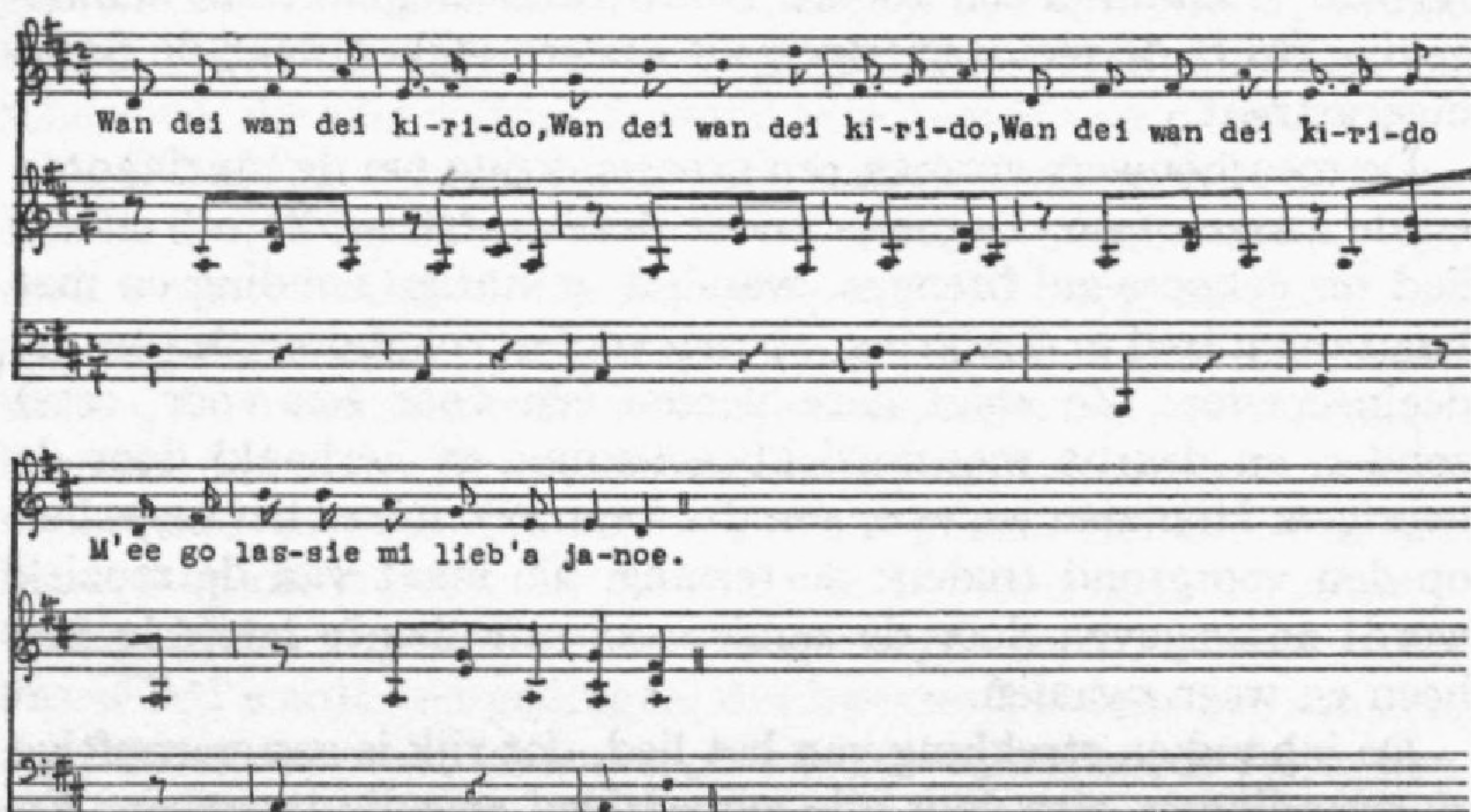

Vrij vertaald is de inhoud hiervan:

„Als een liefde (metonymisch gebruikt voor vriendin) mij eens heeft bemind, maar het thans niet meer doet, kan ik mijzelf hierom niet van het leven berooven."

B. *De kot singie* is een kort lied, uit één vers bestaande, dat als

refrein na de langa singie wordt voorgedragen en eenige keeren met muziekbegeleiding herhaald. Gedurende de kot singie, waarbij ook gedanst wordt, houden de vrouwen, die in de laatste twee of drie weken nieuwe liederen hebben voorgedragen, zich gereed, om deze liederen te herhalen. Na haar zangen wordt telkens weer de kot singie herhaald.

Deze kot singie is gewijd aan Cupido (kibido), den God der liefde.

C. Als slot van die uitvoering dient de dramatische voordracht van *A. Flauw en de dokter*. Dit is, gelijk gezegd, een overblijfsel van de Doe. Ze dient om het onaangename, dat door de langa singie mocht zijn verwekt, eenigszins weg te nemen. Want de schoone vrouw van het drama, A. Flauw, valt, zooals haar naam aanduidt, in zwijm bij het aanhooren van onaangename dingen aan het adres van anderen. En dat ze het zich heusch sterk heeft aangetrokken en er ziek van geworden is, bewijst het feit, dat een dokter erbij moet gehaald worden in de persoon van de leelijkste vrouw uit de groep, die met bril voor en hoogen hoed op haar kunst op de schoone A. Flauw moet toepassen, teneinde hare levensgeesten weer op te wekken.

De Openbare macht in Suriname zag zich omstreeks het jaar 1900 verplicht, om de lobbie singie voor eenigen tijd te verbieden, wegens een voorval, dat een geheele volkswijk gedurende langer dan een jaar in opschudding had gebracht.

Christiana Loloba was een volksdichteres en bevorderaarster van de lobbie singie, die in haar kring zeer gezien was. Om haar

persoonlijk belang te dienen heeft zij een zoodanige verandering in de lobbie singie weten te brengen, dat langzamerhand mannen ervoor belangstelling begonnen te toonen. Zij was de huisvrouw van een eenvoudigen visscher, die door eigen vlijt en de spaarzaamheid van Christiana het tot een zekere mate van welgesteldheid had gebracht. Toen Sander zich rijk genoeg dacht en meende de hulp van Christiana te kunnen missen, liet hij deze met hun beide kinderen in den steek en koos zich een andere vrouw. Ze ontmoetten elkaar van toen af niet weer, tot het Kroningsfeest van onze Koningin in 1898 gevierd werd.

De Nationale feesten worden in Suriname uitbundig gevierd. En het feestterrein is de plaats, waar vele oud-bekenden elkaar ontmoeten. Dit was ook het geval met Christiana en Sander, die waarschijnlijk door de algemeene feestvreugde tot mildere gedachten jegens zijn verlaten vrouw was gebracht. Zijn poging, om zich met haar te verzoenen, bleef vruchteloos. En om hem aan de kaak te stellen nam zij haar toevlucht tot de lobbie singie, hetgeen de belangstelling van de mannen ervoor heeft opgewekt. Als de Zondagmiddag daar was, stroomden vrouwen en mannen, meest vrienden van Sander, naar de Saramaccastraat. En dat voor de verlaten vrouw openlijk door de andere visschers partij werd getrokken, bewees het feit, dat ze na haar voordracht ruime giften ontving, die haar in staat stelden in het onderhoud van haar kinderen te voorzien.

Spoedig lieten de visschers hun gewone roeiliedjes voor de Loloba-liedjes varen. Doch toen het lied: „Wan lage karakter" (Een laag karakter) door Christiana was gedicht, had dit vérstrekkende gevolgen. Op de volgende bladzijde volgt een der verzen.

Vertaling: „Een laag karakter (Sander) doet onderzoek naar mij, omdat hij mijn persoon niet ziet noch mijn naam hoort noemen. Hij dient echter te weten, dat ik steeds dezelfde ben gebleven in een versleten rok en een vuil jak; ik ben niet hooger geklommen, maar ook niet lager gedaald; mijn karakter heb ik behouden."

De verzen van dit lied beschrijven volledig de verhouding tusschen Sander en de vrouw, door wier hulp hij tot welstand was gekomen, doch die door hem op wreede wijze was verstooten.

De gevolgen bleven niet uit. De overige visschers spraken den boycot over Sander uit, die ten laatste geen knecht kon vinden, om met hem uit te varen, zeer ten nadeele van zijn bedrijf. En aangezien er langzamerhand door deze geschiedenis twee partijen waren ontstaan, die vaak met elkaar bloedige ontmoetingen had-

den, moest de Openbare macht ingrijpen en Christiana het zwijgen opleggen.

De groote aantrekking van de lobbie singie verdween langzamerhand, aangezien Christiana niet langer op het tooneel verscheen. In onze dagen wordt deze vorm van het Surinaamsch lied zeer zelden gehoord.

Wan lage karaktré meki onderzoekoe pee mi de, fa mi tan, pee mi de fa mi tan;

A no jere mi nem a no de si mi persoon, o fa mi tan. Nanga mi broko kot-

to en mi doti jakie, so mi dee, so mi tan, so mi dee so mi tan. Mi no kom moro

hei mi no kom moro lage, so mi dee so mi tan.

KRONIEK

SURINAME

Nu er wederom een zoo ernstig Europeesch conflict ontstaan is dat er een wereldoorlog uit voort kan vloeien, mag ook Suriname zich afvragen „wat nu?" en vergelijkingen trachten te maken tusschen den huidigen toestand en dien van vijf en twintig jaar geleden.

Sommige moeilijkheden met betrekking tot de handhaving der neutraliteit welke zich in Nederlandsch Indië en Curaçao kunnen voordoen zijn in Suriname nauwelijks te vreezen; in zoover is de toestand niet veranderd. Wat zouden oorlogvoerenden in Suriname te zoeken hebben? Aan den anderen kant beschikt men in Suriname thans evenmin als destijds over permanent aanwezige eigen strijdkrachten welke oorlogsdaden in de Surinaamsche territoriale wateren, of in de lucht boven het Surinmaamsche grondgebied, zouden kunnen verhinderen; wat er terecht zal komen van het Panamerikaansche plan eener vrije internationale zône laat zich moeilijk voorspellen.

Intusschen zijn ook in Suriname onze neutraliteitsbepalingen afgekondigd; de toelating van gewapende koopvaardijschepen is thans aan restricties gebonden, doch niet uitgesloten.

Waren in 1914 onze Westindische gewesten voor de telegrafische gemeenschap met de buitenwereld afhankelijk van de Fransche kabelverbinding, sedert heeft de „draadlooze" ook aan Suriname een eigen, zelfstandig, communicatiemiddel geschonken.

Ook in een ander opzicht staat Suriname er thans beter voor dan in het vorige oorlogstijdperk; er is weinig gevaar meer voor gebrek aan eerste levensbehoeften bij een gestremd scheepvaartverkeer. De eigen productie wordt geacht in de behoefte aan werkelijk voor de groote massa des volks onontbeerlijke voedingsmiddelen in voldoende mate te voorzien. Dat met betrekking tot vele andere benoodigdheden onder dezelfde omstandigheden dezelfde ongemakken te verwachten zijn als destijds, spreekt van zelf.

Zal een nieuwe wereldoorlog schadelijk zijn voor de ontwikkeling van Suriname? De vraag schijnt nauwelijks toelaatbaar; het Surinaamsche belang lijkt zoo uiterst onbeduidend, nu een wereldramp dreigt. Is echter ook de periode 1914–1918 niet historisch slechts een episode geweest en is niet daarna, hoeveel er veranderd was, het leven in menig opzicht op den ouden voet voortgezet, bleken niet vele problemen, ook koloniale, nog met hetzelfde recht om een oplossing te vragen?

Bestaan er plannen om nieuwe hefboomen in werking te stellen, ten einde Suriname er bovenop te helpen, dan zouden de moeilijkheden welke thans dreigen de uitvoering kunnen verhinderen, maar het is de

vraag, al klinkt zij misschien vreemd, of dit wel uitsluitend als een nadeel voor het land zou moeten worden beschouwd. Of niet de noodzakelijkheid der opschorting het voordeel zou opleveren der gelegenheid tot bezinning.

Het proces der ontwikkeling van Suriname schijnt bestemd in een zoo uiterst langzaam tempo te moeten verloopen, dat het van weinig belang lijkt of met de toepassing van zekere stimuleerende middelen, waarvan niemand zeggen kan of zij de gewenschte uitwerking zullen hebben, wat eerder of wat later een aanvang gemaakt wordt. Wanneer onder de tegenwoordige omstandigheden het nieuwste plan, de aanvoer van „goedkoope arbeidskrachten" in grooten getale, voorloopig onuitgevoerd zou moeten blijven, dan zou Suriname daarover niet al te zeer behoeven te treuren.

Wat valt er in Suriname op te bouwen dat slechts goedkoope arbeid tot stand vermag te brengen? Toen op Curaçao en Aruba in zeer snel tempo een industrie als het ware uit den grond moest worden gestampt, is er niet in de eerste plaats gevraagd naar goedkoopen arbeid, is er integendeel veel arbeid duur betaald moeten worden. En in een niet industrieel, maar tot dusver typisch agrarisch land als Suriname, met een laag welvaartspeil, kan toch moeilijk economische opleving verwacht worden van een intocht van meer agrariërs met geringe behoeften, ter blijvende versterking der bevolking. Tenzij men onder een welvarend Suriname nog steeds zou verstaan hetgeen er in den z.g. bloeitijd onder verstaan werd, t.w. een Suriname dat aan het overgroote deel der eigen inwoners niet meer dan het allernoodzakelijkste levensonderhoud gaf, doch de welvaart van het moederland bevorderde.

Deze laatsten toestand behoeft men niet als een onwaardigen te verwerpen en men heeft zelfs het recht er naar terug te verlangen. Waren echter nog steeds de factoren aanwezig welke vroeger Suriname tot een bloeiend gewest maakten, in die zeer bijzondere beteekenis van het woord, dan zou er zeker geen overheidsinitiatief noodig zijn om een herstel teweeg te brengen.

Het valt moeilijk in te zien dat een verwijzing naar Argentinië, een ander land, dat in andere omstandigheden verkeert en andere behoeften heeft, ook wat de vermeerdering der bevolking betreft, veel waarde zou hebben. De in de Surinaamsche Staten geopperde stelling dat vermeerdering van het aantal landbouwproducenten het mogelijk zou maken op grooter schaal dan tot dusver proeven te nemen met het telen van nieuwe gewassen voor de wereldmarkt, lijkt nog minder de aandacht te verdienen.

Zou in het moederland niet eindelijk het inzicht moeten gaan overheerschen dat Suriname er in de eerste plaats behoefte aan heeft met rust te worden gelaten? In deze beteekenis dan altijd, dat de overheidszorg zich richte op de bevordering van het welzijn en de ontwikkeling der thans aanwezige bevolking en dat afgezien worde van weinig belovende pogingen om kunstmatig in korten tijd tot stand te brengen wat in den natuurlijken gang van zaken slechts langzaam komen kan. Ook een zuiver administratieve taak kan een dankbare en een veelomvattende zijn; kunnen wij in Suriname slechts administreeren, laten wij dan goed administreeren.

Laat Nederland dan niet karig zijn in het verstrekken der middelen welke een goede administratie noodig heeft en niet altijd weer opnieuw zich zelf bedriegen, door zich groote uitgave in eens te willen getroosten, om zoodoende zich zoo spoedig mogelijk te kunnen onttrekken aan het verleenen van geregelden financieelen steun.

15 October 1939.

CURAÇAO

De Nederlandsche taal

De lezer stelle zich gerust. Ik wil mij niet mengen in den Curaçaoschen taalstrijd. Zelfs stel ik voorop, dat ik sta aan de zijde van hen, die van oordeel zijn, dat de ambtenaren, die moeten omgaan met publiek, dat de Nederlandsche taal niet kent, op de benedenwindsche eilanden het Papiamentsch en op de bovenwindsche eilanden het Engelsch moeten machtig zijn. Dat is noodig voor een behoorlijk verloop van den gouvernementsdienst. En het is waarlijk niet zonder schuld van het gouvernement, dàt dit noodig is, al is er ook schuld elders.

Het onderwerp, dat ik nu ga behandelen, is een ander.

Een lezer, die blijkbaar het *Publicatieblad* leest, heeft zich eraan gestooten, dat in het no. 57 van dit jaar een keur van Sint Maarten is opgenomen ook in het Engelsch. Nederland is toch geen tweetalig land! merkt hij op. Wat doet men op St. Eustatius en Saba? Straks krijgt men nog stukken in het Papiamentsch! Waarop berust deze tweetaligheid?

Het gaat dus over het officieele gebruik door het gouvernement van een andere taal dan de Nederlandsche.

Als ik mij goed herinner, is, wat deze klager vreest, reeds werkelijkheid. Eenige jaren geleden toch is in het *Publicatieblad* een stuk in het Nederlandsch en Papiamentsch verschenen. Of dit een keur voor Curaçao was, een beschikking van den gouverneur voor plaatselijk gebruik, weet ik niet meer; ik heb het stuk niet kunnen terugvinden; ik meen, dat het een tarief was, waaraan chauffeurs zich moesten houden. Wellicht zal een onzer lezers op Curaçao ons kunnen helpen om dit stuk weer op te zoeken.

In het onderhavige geval betreft het een keur, een plaatselijke regeling. De nieuwe voorschriften omtrent de bestuursressorten en andere gemeenschappen, die de Curaçaosche staatsregeling in uitzicht stelt, zijn er nog niet, en wat nu geschied is, wijkt niet af van hetgeen onder het Regeeringsreglement van 1865 plaats vond. Art. 131 daarvan bepaalde dat de plaatselijke keuren (buiten die voor het eiland Curaçao) door de raden van politie zouden worden vastgesteld, de bekrachtiging van den gouverneur noodig hadden, terwijl de plaatselijke afkondiging was opgedragen aan den gezaghebber. Voorschriften omtrent de opneming in het *Publicatieblad* van deze keuren heb ik niet gevonden.

In het *Publicatieblad* 1919 zijn eenige oude keuren van de bovenwindsche eilanden opgenomen, en wel: van Sint Maarten een notificatie van 1 December 1862 over misbruik van openbare wellen en een paar keuren van 1892; de eerste is in het Nederlandsch, de andere zijn in het Engelsch; eenige keuren van Sint Eustatius van 1872, 1877,

1878, 1905, 1916 en 1918 luiden uitsluitend in het Nederlandsch, evenals twee keuren van Saba van 1890 en 1918. Men kan dus zeggen, dat in oude tijden uitsluitend het Nederlandsch gebruikt werd in de keuren en dat aanvankelijk alleen Sint Maarten het Engelsch gebruikte. Maar later gaat men ook op Sint Eustatius het Engelsch gebruiken. De „katoenkeur van 1922" Pb. 1923 no. 17 bepaalt in art. 7: „Deze keur zal in de Engelsche taal worden overgezet en in het Nederlandsch en het Engelsch tegenover elkaar worden gebruikt". Dit laatste woord moet waarschijnlijk zijn „gedrukt". Zoo komt het in de Sint Maartensche keuren voor. Er wordt er dus van uit gegaan, dat de raden van politie deze keuren in het Nederlandsch hebben vastgesteld en de overzetting in het Engelsch daarna gevolgd is. Dat zal wel een fictie zijn.

Waarop deze tweetaligheid berust, weet ik niet. Ik heb er niets over kunnen vinden. Ook zie ik niet in, waarom de uitsluitend Engelsch sprekende bovenwinders anders moeten behandeld worden dan de uitsluitend Papiamentsch sprekende benedenwinders, want in ieder geval is een Papiamentsche vertaling een zoo groote uitzondering, dat daarmee hier geen rekening behoeft te worden gehouden. Zooals men aanneemt, dat de benedenwindsche keuren wel ter kennis van de Papiamentsch sprekenden komen, kan men dat van de bovenwindsche aannemen ten aanzien van de Engelsch sprekenden.

En de opneming in het *Publicatieblad* van den Engelschen tekst berust op niets. Deze opneming is niet de plaatselijke afkondiging voor Engelsch sprekenden. Het scheen een jaar of acht geleden, dat het gouvernement althans in dit opzicht een anderen weg zou inslaan. Er is een „Mijnwormziekte (Anchylostomiasis) keur van St.-Martin, N.G. 1931". Het laatste artikel vermeldt ook hier de overzetting in het Engelsch en het drukken der Nederlandsche en Engelsche teksten tegenover elkaar, maar de beschikking van den gouverneur rept niet van de Engelsche vertaling en in Pb. 1932 no. 112 vindt men alleen den Nederlandschen tekst.

Het komt mij voor, dat, tenzij er een regeling is die anders voorschrijft — en dan dient deze veranderd te worden —, het gouvernement zich ook op de bovenwindsche eilanden aan het Nederlandsch houden kan in zijn officieele publicaties. Tot dat gouvernement behooren de raden van politie. Dan zal de Engelsche tekst vanzelf uit het *Publicatieblad* verdwijnen.

Met de rechtstaal is het in zooverre anders, dat daarvoor een regeling bestaat. Er is een verordering van 1872 Pb. 17, waarbij de (thans niet meer bestaande) raad van Justitie op St. Martin N.G. en de kantongerechten daar, op St. Eustatius en op Saba bevoegd werden verklaard om bij de behandeling van rechtszaken in de plaats van de Nederlandsche „des noods" van de Engelsche taal gebruik te maken. Deze verordening berust op de overweging „dat het bijna uitsluitend gebruik der Engelsche taal bij nagenoeg volkomen onbekendheid met de Nederlandsche op de eilanden *St. Martin N.G.*, *St. Eustatius* en *Saba* en de hieruit voortgevloeide behandeling van regtszaken aldaar in eerstgenoemde taal, groote bezwaren oplevert met betrekking tot de regtsbedeeling in de Nederlandsche taal op de overige eilanden dezer kolonie, welke bezwaren dringend voorziening eischen".

Blijkbaar had de rechtspraak ginds zich niet gestoord aan het ontbreken van een dergelijke regeling, want het bleek noodig in zoover hieraan terugwerkende kracht te verleenen.

Artikel 1 dezer verordening schrijft voor het Hof van Justitie en voor de Kantongerechten op de benedenwindsche eilanden het gebruik van de Nederlandsche taal bij alle rechtszaken voor, „voor zoo ver niet bij algemeene verordening in bijzondere gevallen het gebruik der landstaal is toegestaan". Dergelijke bijzondere gevallen zijn mij niet bekend. Een kleine vijftig jaar later deed men, van taalkundig standpunt bezien, een stap achteruit. Pb. 1918 no. 33 bracht in de verordening van 1872 deze verandering, dat op de benedenwindsche eilanden bij de schriftelijke behandeling het gebruik van het Nederlandsch verplichtend is gesteld, en bij de mondelinge behandeling de keus tusschen het Nederlandsch en de landstaal wordt gelaten.

Alle stukken, vonnissen, processen-verbaal, dagvaardingen, worden op de benedenwindsche eilanden dus in het Nederlandsch opgesteld; de *verhooren* van partijen, beklaagden en getuigen, eedsafleggingen en al wat mondeling geschiedt, gaat in de landstaal — behalve de pleidooien, die echter ook in de landstaal zouden kunnen gehouden worden — met gebruikmaking van een tolk voor en door den rechter, die deze taal niet machtig is.

Op de bovenwindsche eilanden schijnt de *nood*, die het Engelsch toelaat, bij de verhooren en in de stukken, er altijd te zijn.

Er is zelfs een Engelsche vertaling van de wetboeken, maar deze is niet officieel.

Men kan dit alles praktisch noemen, beschamend is het zeer zeker. Welke andere mogendheid is zoo toeschietelijk als Nederland in dit opzicht? Ik meen, dat op St. Martin, het Fransche gedeelte, dat nu alleen dezen naam draagt, Fransch dè rechtstaal is, hoewel ook daar Engelsch de spreektaal is. En het droeve is, dat men niet ontkomt aan den indruk, dat het vroeger beter geweest is, en, althans op de bovenwindsche eilanden, ook nu nog de toestand eer achter- dan vooruit gaat.

Zondagsviering, Goede Vrijdag en bidstonden

Het vraagstuk der zondagsviering en de taak der overheid daarbij is in Nederland al tientallen van jaren aan de orde van den dag. Het is wel goed eens in herinnering te brengen, dat Curaçao een regeling heeft, die in overeenstemming is met de Nederlandsche wet van 1815. Een zondags„wet" van 1820 bedoelt in overeenstemming met de in het moederland ingevoerde en met de reeds bestaande wetten voor Curaçao te komen tot een behoorlijke viering van den dag des Heeren en andere christelijke feestdagen. Er kwam daarin een verbod tot het uitoefenen van eenig ambacht, een verbod van koopen en verkoopen, van tappen in herbergen en van spelen of dansen gedurende de godsdienstoefening der *Protestantsche* gemeenten. Twee uitzonderingen zijn merkwaardig. Er mochten wel doodkisten gemaakt worden, en slaven mochten op zon- en feestdagen „tot hun eigen voordeel" tuinen of gronden bewerken.

De nieuweling uit Nederland wordt op Curaçao aanstonds getroffen

door de viering van den Goeden Vrijdag. De aanblik is als die van den Zondag en de schepen vlaggen halfstok. Dat laatste is zeker Roomsch Katholieken invloed. In Nederland, waar men nu weer de richting van den stillen Goeden Vrijdag ook bij protestanten uit wil, was het vroeger blijkbaar anders dan nu. Immers een voorschrift van den gouverneur in 1820 schreef voor, dat de voor den Zondag geldende bepalingen ook voor den Goeden Vrijdag zouden gelden, en dit was te danken aan een verzoek van de kerkeraden der beide protestantsche gemeenten, die te kennen hadden gegeven voortaan den Vrijdag vóór Paschen als een bijzonderen plechtigen dag te willen vieren, „gelijk thans in het moederland met goedkeuring van Zijne Majesteit den Koning plaats heeft''.

Waarom worden op Curaçao niet, zooals nog onlangs in het moederland geschied is, bidstonden uitgeschreven? Een Koninklijk besluit van 7 Juni 1848, maakt den gouverneur bevoegd om „zonder Onze voorafgaande goedkeuring een dank-, vast- en bededag'' uit te schrijven.

Het Curaçaosch genootschap der wetenschappen

Met groote ingenomenheid maak ik melding van de oprichting op 29 Augustus 1939 te Willemstad van bovengenoemd genootschap. Voorzitter is de heer dr. W. Goslinga, inspecteur van het onderwijs. Verder zijn bestuursleden de heeren mr. dr. M. F. da Costa Gomez, dr. W. de Regt, ir. G. Schoorl, dr. Ch. Engels, Ph. Evertsz en J. van de Walle. *Curaçao* van 2 Sept. ll., waaraan ik dit bericht ontleen, vermeldt als ontworpen doelstelling: de bevordering van wetenschappelijke kennis en onderzoek *in* het gebiedsdeel Curaçao in het algemeen en inzonderheid voor zoover die betrekking hebben *op* genoemd gebiedsdeel. Als middelen om dit doel te bereiken worden genoemd het oprichten van een boekerij, uitgeven van boeken en bijdragen en het steunen daarvan, uitschrijven van prijsvragen, houden van voordrachten.

Feestdagen

In de Kroniek der Juli/Aug.-aflevering heb ik erop gewezen, dat, nadat in het ,,Kiesreglement'' met den Zondag waren gelijkgesteld Maria Hemelvaart en Allerheiligen, bij een ontwerp-wijziging der ,,Winkelsluitingsverordening 1932'' nu ook al als met den Zondag gelijkgestelde dagen voorkwamen de Hervormingsdag en de Groote Verzoendag. Men is toen ten slotte zoo verstandig geweest de zaak aan den gouverneur over te laten en deze is zoo verstandig geweest met een slag al die, ten deele ook door hemzelf voorgestelde, gelijkstellingen over boord te werpen, zoodat blijven de algemeen erkende christelijke feestdagen met inbegrip van den Goeden Vrijdag en den 31sten Augustus. Dus weg — de verjaardagen van prinses Juliana, prins Bernhard, prinses Beatrix, Maria Hemelvaartsdag, Allerheiligen, Hervormingsdag, Groote Verzoendag.

En nu het Kiesreglement? F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

West India Committee Circular. 10 Aug. 1939, no. 1066. Land Settlement in Jamaica; Colonial Development Fund; Agricultural News (Tephrosia as a Citrus Cover Crop- Cattle Manure for Rice Lauds-Aramina Fibre in Trinidad- Bermuda's Agricultural Problem- Grapefruit in the United States).

Idem. 24 Aug. 1939, no. 1067. Labour Conditions in the West Indies; Colonial Development Fund; Trinidad's Petroleum Industry; Nutrition in the Colonies. Conditions in the West Indies; Codrington College: Modern Progress; Agricultural News (Bagging Bananas-Grapefruit, High Production, Low Price- „Mosquito Day").

Tijdschrift voor Diergeneeskunde, Deel 66, Jrg. 1939. Afl. 12 en 13. De geschiedenis van den diergeneeskundigen dienst in Suriname, door J. Frickers.

Algemeen Handelsblad 11 en 13 Sept. 1939. Avondblad. Europeesche kolonisatie in Suriname, door L. Junker.

Economisch Weekblad v. Nederlandsch-Indië. 8ste Jrg. no. 29. Nederlandsch West-Indië's plaats in de wereldpetroleumindustrie, door W. Mautner.

Economisch Statistische Berichten. 13 Sept. 1939, no. 1237. De handelspositie van de Nederlandsche Antillen, beschouwd in Nederlandsch Imperiaal verband, door Dr. W. C. Klein.

Suriname. Sept. 1939, no. 9, Twee eeuwen Indianen-Zending der Evangelische Broedergemeente; De nood der Saramaccanen, door H. en J. Leerdam.

Curaçao, 19 Aug. 1939, no. 28. De Curaçaosche Almanak een handboek inde kiem; Agrarische maatregelen sinds het jaar 1900, door Dr. Ir. P. Cohen Henriquez.

Onze Marine, September-nummer 1939. Met de onderzeebooten naar de West [Curaçao].

Revue Botanique Appl. Agric. Tropicale. 19de Jrg. no. 215. L'industrie sucrière aux Antilles, door E. Dartois.

Tropical Agriculture Trinidad. 16de Jrg., no. 8. The Maximum Yield of Cacao, door F. Haerdy.

De Surinaamsche Politie, 1ste Jrg., no. 12. Rondom het „Surinaamsche luchtverkeer", door G.S.

World Trade Notes Chemical Allied Prod. 13de Jrg., no. 31. Aloës Harvest completed. Netherlands West Indies.

Pharmaceutisch Weekblad, 76ste Jrg. no. 35. De aloë-cultuur in West-Indië.

Commercial Intelligence Jamaica. 61ste Jrg, no. 1856. Trade of Jamaica in 1938, door F. L. Casserley.

Nederlandsch Maandblad voor philatelie. 14 Sept. 1939, no. 9. De portzegels van Curaçao sinds 1914, door ir. H. J. W. de Reus;

Oost en West. October 1939, no. 10. Ook „De West" in nieuwe sfeer; Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao. XXXV.

S. Dominicuspenning. Afl. 132. Oct. 1939, Het St. Elisabeths Gasthuis op Curaçao; Jan Doret-Koperen feest, door M. D. Latour, O.P.

De Indische Mercuur. 2 Augustus 1939, no. 31. De beteekenis van de exploitatie van rozenhoutolie, afkomstig van Aniba rosaeodora Ducke, door J. W. Gonggrijp.

De Rijkseenheid. 27 Sept. 1939, no. 50/51. Voor 25 jaar in de West [Curaçao en Suriname], door C. K. Kesler.

Idem. 11 October 1939, no. 1/2. Een kleine aanvulling [van Voor 25 jaar in de West], door C. K. Kesler; Presentiegeld [voor Statenleden op Curaçao], door Emeritus.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Vleeschkeuring, Vleesch en Slachtveeteelt in Suriname, door J. Frickers. Lezing gehouden bij de herdenking van het veertig jarig bestaan van het openbaar slachthuis te Paramaribo, op Maandag 5 Juni 1939. Drukkerij Eben Haëzer. Paramaribo.

Beschouwingen over de kwaliteit van Surinaamsche sinaasappelen, door ir. W. Spoon. Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. no. 139 [overdruk uit „De Indische Mercuur 16 Aug. 1939, no. 33].

Flora of Suriname (Netherlands Guyana. Palilionaceae, door G. Jane H. Amshoff. Vol. II part 2 (pg. 1–257) Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. Mededeeling no. XXX. Afd. Handelsmuseum no. II. *f* 8.—.

O. D.

TOBAGO

Een bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche kolonisatie in tropisch Amerika

III

DOOR

W. R. MENKMAN

De meest bekende beschrijving der Lampsins-kolonie is die van Ds Charles de Rochefort, een man uit een Waalsch predikantengeslacht; het is echter niet duidelijk wat hij zelf van Tobago gezien kan hebben [1]).

Hij zou eerst op Tortuga gediend hebben (wat wel niet het „zouteiland", maar het „zeerooverseiland" geweest zal zijn), daarna op Sint Eustatius en vervolgens op Tobago; over de aanwezigheid van een predikant in Nederlandschen dienst op Tortuga behoeft hier niet verder gesproken te worden, aangezien ons aandeel in de kolonisatie van laatstgenoemd eiland thans niet aan de orde is.

De Rochefort's biographen stemmen hierin overeen, dat zijn naam in 1650 voorkomt als die van een Waalsch predikant te Vlissingen en dat hij daarna het land niet meer verliet; dit komt ook overeen met zijn eigen verklaring van 1665, dat hij zestien jaar geleden van zijn laatste reis teruggekeerd was. Hij had Tobago wel bezocht (in 1649?), maar had het eiland toen verlaten gevonden (wat kwam hij er dan doen?); Van Beveren zegt hij niet gekend te hebben (natuurlijk niet!), maar hij roemt dezen gouverneur zeer, steekt ook de loftrompet over de Lampsins' en geeft een enthousiaste beschrijving van de vruchtbaarheid enz. van het eiland [2]).

De Rochefort's tijdgenoot, de Dominicaan Jean Baptist Du

[1]) Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek; F. Nagtglas, Levensberichten van Zeeuwen.

[2]) Histoire naturelle, zie vroeger.

Tertre [1]), maakte zich enkele jaren later vroolijk over „des exagerations ridicules et fausses pour la plupart", waaraan eerstgenoemde zich schuldig gemaakt zou hebben.

Cornelis Lampsins was intusschen (1662/1663) door Lodewijk XIV begiftigd met de orde van Saint Michel en verheven tot Baron van Tobago, een en ander als belooning voor aan de Fransche Kroon bewezen diensten; waaruit die diensten bestaan hadden wordt ons niet medegedeeld [2]). Dat de Lampsins' reeds in 1654, toen zij de kolonisatie van het eiland ter hand namen, de protectie van den Franschen Koning genoten, zie vroeger, is natuurlijk niet onmogelijk.

Op de beide eilanden waarbij de Lampsins' geïnteresseerd waren, Sint Maarten en Tobago, leefden Fransche kolonisten onder de Nederlandsche vlag (elders trouwens ook), maar dat waren protestantsche Franschen, om wier lot Lodewijk XIV zich wel niet bekommerd zal hebben; overigens was Tobago een der eilanden waarop Colbert het oog gevestigd had als een begeerlijk bezit, in verband met zijn pogingen om de Fransche Westindische koloniën onafhankelijk te maken van den Nederlandschen handel [3]). Hoe het zij echter, toen de Zonnekoning den Vlissingschen koopman van zijn hooge gunst liet blijken, was de Republiek de bondgenoote van Frankrijk; of de Lampsins', meenende dat de Staten Generaal hen niet voldoende steunden, daarom zelf de protectie van Lodewijk XIV ingeroepen hadden [4]), is wel beweerd, maar niet aangetoond. Alleen blijkt uit den tekst van den adelsbrief [5]) dat Cornelis Lampsins zelf tot zijn verheffing het aanzoek gedaan had en dat de Koning het eiland Tobago beschouwde als dependeerende van zijn vrienden en bondgenooten, de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Konden Cornelis Lampsins en zijn nakomelingen aan hun baronschap rechten op het eiland ontleenen? Naar Fransche opvattingen allicht wel; de Fransche Koning had zich, evenals de Engelsche, bevoegdheden aangematigd ten opzichte van de Antillen en kon dus uit dien hoofde heerlijke rechten verleenen. Voor alle practische doeleinden evenwel bleven de Lampsins' patroons van

---

[1]) Histoire Generale des Antilles habitées par les François, Parijs 1667.

[2]) Pieter de la Ruë, Staatkundig Zeeland; De Rochefort, Hist. naturelle, zie vroeger: Kroniek Hist. Genootsch. 1851, p. 14.

[3]) Cambridge History of the Br. Emp., zie vroeger.

[4]) Seraphim, zie vroeger.

[5]) Dauxion L., tw. deel zevende hoofdst., zie vroeger.

Tobago, krachtens overeenkomst met de West-Indische Compagnie, die op grond van haar octrooi het recht tot koloniseeren op anderen overdragen kon.

Blijkbaar wilden zij in 1665 of daaromtrent de kolonisatie met meer kracht ter hand nemen, nu de Koerlanders verdwenen waren en de Zeeuwen dus het rijk alleen hadden. De Rochefort geeft te verstaan dat deze laatsten („ces Allemans") zich in 1661 teruggetrokken hadden; hij zette zich opnieuw aan het schrijven, blijkbaar om de pogingen der Lampsins' te ondersteunen [1]).

De inlichtingen in De Rochefort's laatste geschrift aangaande het Tobago van 1665 zijn uitvoerig en gedetailleerd; hij stond vermoedelijk in verbinding met personen ter plaatse en had kort geleden allerlei bijzonderheden vernomen van zijn pas gerepatrieerden collega, Ds Chaillon. Wij weten uit Engelsche bron dat er in of omstreeks 1665 een predikant naar Tobago uitgezonden werd, die in het Fransch en het Nederlandsch den dienst kon leiden [2]); deze moet dus de opvolger van Challon geweest zijn.

Een der baaien van het eiland droeg nog steeds den naam van Jan de Moor, een der kapen dien van Caron (hier stonden nog de bouwvallen van het eerste Zeeuwsche fort), de Root-clyp Baai heette thans Lampsinsbaai, een der rivieren was bekend als die van (wijlen) Jacob de Cop, een andere als die van den Heer Timbergue (een oud-kolonist uit Brazilië), een derde als die van Samuel Jans.

Het sterke fort Beveren was de residentie van den gouverneur, een tweede fort lag op den Lampsinsberg, een kleine redoute was pas aangelegd tusschen Point de Sable en Punt Caron, in welke versterking de Lampsins' garnizoen wilden leggen, ten einde op het debarkeeren van Indianen te letten. William Dampier, die in 1674 in de Caraibische Zee reisde, vertelt dat de Caraiben veel op Tobago kwamen, sedert de Nederlanders begonnen waren zich daar neer te zetten [3]).

De grondslagen waren gelegd voor twee „steden", Lampsinsstad aan de Lampsinsbaai en Nieuw Vlissingen tusschen Punt Caron en fort Beveren. Bouwmaterialen (steenen, kalk en hout) leverde het eiland zelf in overvloed op.

De blanke kolonisten leefden in houten huizen, soms met pannen, doch meest met shingles gedekt, sommige hadden regenbak-

---

[1]) Tableau, zie vroeger.

[2]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, no. 1658.

[3]) New voyage round the world, 1697.

ken; kleine tuinbouwers vergenoegden zich nog wel met hutten. Er was blijkbaar ook hier een groep van plantage-eigenaars en een van kleine blanke kolonisten. Volgens de laatste gegevens bedroeg het aantal kolonisten in het geheel circa 1200; het getal der slaven wordt niet genoemd.

De oorspronkelijke bewoners [Caraiben? [1]] waren volgens De Rochefort ongeveer honderd jaar geleden naar Sint Vincent verhuisd, ten einde de aanvallen der Arowaken van het vasteland te ontgaan.

De voornaamste uitvoerproducten waren tabak, suiker, gember, indigo, katoen en karet (schildpadschalen); tabak bracht geen goede prijzen meer op, maar het eiland was zeer geschikt voor de suikercultuur, wegens de aanwezigheid van stroomend water om de molens in beweging te brengen.

Er waren zes suikermolens op het eiland, toebehoorende aan de Heeren Lampsins, den gouverneur, den secretaris Morris, den reeds genoemden Timbergue en twee personen met Fransche namen. De suikercultuur ging ook hier gepaard met het stoken van brandewijn, „qui est autant estimée qu'elle est nécessaire dans ces pais chauds".

Cacao wordt door De Rochefort genoemd als ook op Tobago aanwezig; volgens Majoor John Scott groeide zij destijds reeds veel op Trinidad [2]. De cacao moet van de Amazone en de Orinoco afkomstig geweest zijn en door de Spanjaarden eerst naar Jamaica zijn overgebracht, van waar zij zich over de andere eilanden in de Caraibische Zee verspreidde. De citrus en de banaan worden door De Rochefort genoemd als van elders naar Tobago overgebracht.

Aan veeteelt werd op Tobago ook gedaan; op het weiland dat aan de Lampsins' toebehoorde werden hoornbeesten gehouden, Isaac Baselus en drie militairen (vermoedelijk Franschen) hadden veeplantages en op Klein Tobago ,een eilandje op een kanonschotsafstand van het groote fort, was men begonnen met de geitenteelt.

De handel was, evenals elders in dien tijd op de Westindische eilanden, ruilhandel; de Lampsins' importeerden vooral textielgoederen en spiritualiën en hadden eigen magazijnen. De firma zal zich wel niet bepaald hebben tot de voorziening der kolonisten en den opkoop hunner producten, maar De Rochefort spreekt niet van handel met de naburige eilanden (zie vroeger).

[1] Dauxion L., tw. deel, zevende hoofdst., zie vroeger.
[2] Description of Trinidada, Sloane MSS, 3662, ff. 43–49b, afgedrukt in Colonising expeditions, zie vroeger.

Jacht en visscherij waren vrij voor de kolonisten; de verwilderde varkens (de schepen hadden ook hier in den loop der tijden varkens losgelaten, met het oog op „verversching") waren talrijk, schildpadden kwamen veel op het eiland om eieren te leggen, er was een oesterbank (eetbare oesters).

Zout werd aangevoerd van Sint Maarten (voor het conserveeren van vleesch), lampolie kon vervaardigd worden, zoowel van dierlijke grondstof (visch), als van plantaardige (zaden); ook kwam de cocospalm op het eiland voor.

Verfhout was mede aanwezig (fustic). Pareloesters en goud werden volgens De Rochefort op Tobago niet gevonden.

Er blijkt dat de Heeren Lampsins een geregelde vaart onderhielden van Vlissingen op Tobago; kolonisten konden overgevoerd worden voor ƒ 30.— per persoon, of ƒ 50.— met inbegrip van bagage en voeding. Evenals elders in West Indië konden onvermogende kolonisten onder dienstverband emigreeren; zij moesten dan drie jaar voor den werkgever arbeiden om de kosten in te verdienen, doch behielden meestal gedurende dien tijd een klein loon. Vonden de zoodanigen geen humaan meester, dan was hun lot niet benijdenswaardig.

Aan de Lampsinsbaai stond de kerk; er werd in twee talen gepredikt, „Flamand et Vallon", zegt De Rochefort. Of van de kolonisten de meerderheid Nederlandsch of Fransch was, blijkt niet. Behalve de reeds eerder genoemde, vinden wij bij De Rochefort nog enkele andere namen welke Nederlandsche afkomst doen vermoeden, als P. Copin, G. Burmestre, Govert Harmanset, Thomas Deinod, Mogge (landmeter), H. en J. Rovels, Ant. de Wit, Jacob Lombard (Jood?), Daniel Marius.

De slaven, zegt De Rochefort, moet men trachten te bekeeren, want zij zijn menschen zooals wij; hij is wel voor een strenge behandeling, maar men moet zich voor wreedheden wachten, welke de negers afkeerig zouden kunnen maken van den godsdienst der blanken. Hetzelfde geldt voor de Indianen, wanneer men met hen in aanraking komt.

De gouverneur was voorzitter van den raad (justitie en policie), welke raad samengesteld was uit een burgemeester, vijf schepenen, een secretaris en de voornaamste officieren der militie. De Lampsins' hadden het voornemen bij verdere toeneming der bevolking justitie, policie en militie te regelen naar het voorbeeld van het moederland.

De tweede Engelsche oorlog zou de plannen tot verdere kolonisatie van Tobago onderbreken.

Gedurende een groot deel der zeventiende eeuw (om van later niet te spreken) waren Engeland en de Republiek op gespannen voet met elkaar; de eerste, de tweede en de derde Engelsche oorlog, waarvan de schoolboeken, met vermelding van jaartallen, spreken, waren niet meer dan uitbarstingen eener vijandige gezindheid, welke in de vredesperioden even goed bestond. Handelsnaijver was voor ongeveer honderd procent verantwoordelijk voor de slechte verhouding; de Engelschen ambieerden een machtige commercieele, koloniale en maritieme positie, welke zij alleen meenden te kunnen verkrijgen ten koste van de Nederlanders, die hen in den aanvang verre de baas waren. De Republiek van haar kant, door de zucht tot zelfbehoud gedreven, meende alles te moeten doen om Engeland zoo klein mogelijk te houden.

Wie er zich over mocht verwonderen dat de pretensies der wederzijdsche particuliere organisaties en personen een zoo groote rol speelden in de diplomatieke controverse tusschen de beide landen, bedenke dat men destijds handel en scheepvaart niet, zooals tegenwoordig, beschouwde als onontbeerlijke hulpmiddelen in het economisch verkeer, maar in de eerste plaats als zelfstandige bronnen van welvaart, de voornaamste, of de eenigste. Welvaart, wel te verstaan, in de beteekenis van door den ondernemersstand te verzamelen rijkdom, waartoe noch de industrie, noch de landbouw gelegenheid bood, in die mate als dit in het overzeesche bedrijf mogelijk was.

Nadat de Nederlandsche ambassadeurs in Engeland het, na drie jaar onderhandelen, niet verder hadden kunnen brengen dan tot een verdrag van vrede en vriendschap (1663), dat de groote principieele kwesties onopgelost liet, vertoonden zich reeds het volgende jaar weder dreigende wolken aan den politieken hemel. Karel II begiftigde in het begin van 1664 zijn broeder, den Hertog van York, met al het gebied waarop Engeland in Noord Amerika recht (?) had, waaronder ook Nieuw Nederland viel, de Engelsche oorlogspartij schermde met een „design for rooting the Dutch out of the West Indies", de West-Indische Compagnie ontving in den zomer verontrustende berichten uit Curaçao aangaande het optreden van schepen met commissies van York in de Westindische wateren en in het najaar achtte men ook Tobago bedreigd[1]). Om van de

[1]) Japikse, pp. 263, 356, 403, 404, 405, zie vroeger.

Engelsche stoutigheden op de westkust van Afrika niet te spreken.

Thomas Modyford, de zeer voortvarende gouverneur van het sedert tien jaar Engelsche eiland Jamaica, vatte in het begin van 1665 het voornemen op de Nederlanders uit West Indië te werpen, wat naar hij meende vooral ten goede zou komen aan den verderen aanwas en de verdere ontwikkeling van zijn kolonie [1]).

Dit alles en nog het een en ander meer, geschiedde in vollen vredestijd (?) en dat De Witt niet wachtte met het nemen van tegenmaatregelen totdat Engeland den oorlog verklaard zou hebben, mag zeker niet worden beschouwd als een bewijs van Nederlandsche trouweloosheid. De Ruyter ageerde in het begin van 1665 aan de Afrikaansche kust, stak van daar naar de Caraibische Zee over, beproefde eind April een aanslag op Barbados, welke mislukte en vernam eerst in Mei dat de oorlog inderdaad uitgebroken was [2]). Dat wil zeggen dat in Maart Engeland een oorlogsmanifest uitgevaardigd had, hetwelk de Staten eigenlijk onbeantwoord lieten [3]). De Ruyter bezocht ook nog Sint Eustatius en liet daar wat ammunitie achter; om verschillende redenen echter werd besloten de expeditie niet verder voort te zetten, maar huiswaarts te zeilen [2]).

Onze Westindische koloniën bleven dus onbeschermd, d.w.z. aan haar eigen defensiekracht overgelaten, welke doorgaans niet groot was; bij de Engelschen was de toestand meestal dezelfde. De kolonisten van Barbados b.v. klaagden dat zij wel belasting aan de Kroon betaalden, maar de Koning niet zijn verplichting nakwam om hun bescherming tegen den vijand te verleenen [4]).

Voor de Nederlandsche eilanden was het groote gevaar gelegen in de gemakkelijkheid waarmede op Jamaica vrijbuitersflottilles in zee gebracht konden worden, onder commissie van den gouverneur aldaar. Tijdens den tweeden Engelschen oorlog ageerde een dergelijke zeestrijdmacht in de Westindische wateren onder den geduchten Henry Morgan en den niet minder geduchten Edward Mansfield [5]), die eigenlijk Mansveld zou geheeten zijn en van Curaçao geboortig [6]). Dat Mansveld in 1665 overleden zou

[1]) Calendar of State Papers, America and WestIndies, 1661/1668, no. 944.

[2]) Blok, zie vroeger.

[3]) Japikse, pp. 475, 476, zie vroeger..

[4]) Colonising expeditions, zie vroeger.

[5]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, no. 1147.

[6]) Exquemelin, De Americaensche Zee-Roovers, bew. Constant van Wessem; West-Ind. Gids, XVII, 92, 94.

zijn lijkt niet wel mogelijk, gelezen den brief van Modyford aan Arlington van 8 Maart 1666. Overigens was ook aan onzen kant de oorlog voor een goed deel een kaperoorlog; verscheidene Nederlandsche vrijbuiters deden den vijand in West Indië afbreuk en de Engelsche Koning schreef 16 November 1666 aan Willoughby [1]) dat de koopvaarders van Barbados in convooi moesten thuisvaren, wegens het gevaar van „Dutch capers".

Het is bekend dat Curaçao in den tweeden Engelschen oorlog den dans ontsprongen is; Sint Eustatius echter, dat reeds in 1664 door Holmes gebrandschat was, werd het volgende jaar door de vrijbuiters van Jamaica genomen, evenals Saba. De actie van Robert Holmes in 1664, waarbij ook Tobago het ontgelden moest [2]), was een strooptocht geweest, niet gepaard gegaan met occupatie van grondgebied.

In het laatst van 1665 of het begin van 1666 echter ontviel ons ook Tobago; volgens de meeste berichten geschiedde de overval door twee vrijbuitersschepen onder de kapiteins Searles en Stedman (Steadman), of Searles en Oram, met commissies van Modyford; hun macht zou 80 man bedragen hebben [3]). De sterke forten, waar De Rochefort over opgaf, hadden blijkbaar de landing niet kunnen beletten; het was niet meer de brave Van Beveren die op Tobago commandeerde en „auquel il" (De Rochefort) „donne tant de beaux éloges", maar een goudsmit, die geen weerstand bood aan het kleine aantal Engelschen en capituleerde [4]).

Intusschen was er ook van andere zijde een expeditie uitgerust en wel van Barbados, om Tobago, Essequibo en Pomeroon te veroveren; deze expeditie stond onder commando van den ons zoo goed bekenden Majoor John Scott, althans dat beweerde hij en dat zal ook wel juist geweest zijn. Men kwam echter pas op het eiland aan, enkele dagen nadat Modyford's vrijbuiters het genomen hadden. Is het juist dat de tweede expeditie in October 1665 op het eiland aankwam, dan weten wij vrij nauwkeurig wanneer het geheele geval zich afgespeeld heeft [5]); Scott vroeg later om een aandeel in het buitgeld.

---

[1]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, no. 1079.

[2]) De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew. I, zie vroeger; De Lannoy & v. d. Linden, Expansion, Chap. II, lste periode, zie vroeger; Dauxion, tw. deel, zevende hoofdst., zie vroeger.

[3]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, nos. 1125, 1126, 1147, 1162, p. 387; als voren, 1699 no. 582.

[4]) Du Tertre, zie vroeger.

[5]) The Dutch in Western Guiana, zie vroeger.

Het is duidelijk dat de verovering van Tobago deel uitmaakte van het plan, op Barbados gemaakt, om niet alleen de Nederlandsche nederzettingen in de Guyanas te vermeesteren, maar ook Tobago; Lord Willoughby zag dan ook allerminst van zijn aanspraken af, toen zijn expeditie te laat gekomen was en naar Essequibo en Pomeroon doorgereisd was. Hij beweerde door een afspraak met de vrijbuiters van Jamaica voorkomen te hebben dat Tobago geplunderd en verwoest zou worden en verklaarde zich bereid het eiland te koloniseeren, wanneer de Koning het hem voor 31 jaar in huur wilde geven en hem het recht van vrijen handel verleenen, dat ook Jamaica genoot. Werd zijn voorstel aangenomen, dan maakte Willoughby zich sterk dat Tobago spoedig evenveel „revenue" op zou brengen als Jamaica; sloeg de Kroon het aanbod af, dan verwachtte hij vergoeding te zullen ontvangen van zijn kosten [1]).

Dat Sir John Harman, die in 1668 het door Crijnssen veroverde Suriname voor een korten tijd teruggenomen heeft, iets met het exploit op Tobago te maken gehad zou hebben, lijkt niet waarschijnlijk [2]).

Intusschen werd het eiland natuurlijk wel degelijk geplunderd; toen men eenmaal sterk genoeg was, bekommerde men zich niet meer om de capitulatievoorwaarden [3]). Scott zal wel menschen op Tobago achtergelaten hebben; zelf verklaarde hij de commander in chief geweest te zijn van de scheepsmacht en van het regiment en wij vernemen elders dat er van Barbados 800 [4]) personen met hem medegereisd waren, wat wel meest kolonisten geweest zullen zijn, die in een te veroveren Nederlandsche kolonie hun geluk opnieuw wilden beproeven, zooals de gewoonte was.

Wanneer het waar is dat de Engelschen op Tobago achttien suikermolens aantroffen, welke vernield werden, met behoud van het koper [5]), wat destijds zoo de manier was, dan zou het eiland reeds in een meer gevorderden staat van ontwikkeling verkeerd hebben dan aan De Rochefort bekend was.

Wat er met de Nederlandsche kolonisten gebeurde, wordt ons

---

[1]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, nos. 1067, 1124, 1126.

[2]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1699, no. 973.

[3]) Du Tertre, zie vroeger; Calendar of State Papers, America and West Indies, 1685/1688, no. 1184.

[4]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, no. 1657.

[5]) Als boven, no. 1126.

niet verteld; de Fransche echter werden naar Martinique overgebracht [1]).

De oorlogen der zeemogendheden in de zeventiende eeuw waren ondernemingen, tot het verkrijgen of behouden van commercieele voordeelen; zij werden voor een belangrijk deel gevoerd door particulieren, (uit winstbejag of als broodwinning) die vaak begonnen met de productiemiddelen te vernielen waaraan het op den vijand veroverde gebied zijn waarde ontleende. De koperen suikerpannen van Europeesch maaksel, waarmede de Engelsche kapers op Tobago zich tevreden stelden, bij gebrek aan kostbaarder buit, konden elders weder dienst doen, maar wat verbrand en verwoest was, moest later moeizaam opnieuw worden opgebouwd.

Misschien hechtte men meer waarde aan het levende dan aan het doode materieel; toen Karel II in November 1665 aan Lord Willoughby opdroeg te trachten ook Tobago te vermeesteren, wanneer dat zich nog in Nederlandsche handen zou bevinden, gaf hij tevens last de Nederlandsche bewoners der veroverde eilanden over de Engelsche „plantations" te verdeelen [2]) en ook Modyford verwachtte blijkbaar het blanke bevolkingselement (van Jamaica) te kunnen versterken met personeel uit veroverd Nederlandsch koloniaal gebied [3]). Met de nationale gevoelens der kolonisten werd naar het schijnt weinig rekening gehouden en die gevoelens zullen ook wel niet sterk geweest zijn.

De Engelschen intusschen bleven niet lang in het bezit van Tobago; toen de Republiek niet vlug genoeg maatregelen nam om het verloren gebied terug te nemen, traden onze bondgenooten, de Franschen, op. Zich baseerende op het tractaat met de Republiek van 1662 had Frankrijk in 1666 aan Engeland den oorlog verklaard en eind Augustus van laatstgenoemd jaar rustte Vincent, een Fransch officier der landmacht, in 1664 tot gouverneur van Grenada benoemd, op dit eiland een expeditie uit, welke het fort op Tobago op de Engelschen veroverde. Er bleef een Fransch garnizoen op het eiland tot Maart 1667, waarna het weder verlaten werd; vooraf verwoestten en verbrandden de Franschen wat er nog staan gebleven was [4]).

Wat de Franschen verder deden om ook op het vasteland te

---

[1]) Zie noot 3 vorige blz.

[2]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, no. 1079.

[3]) Als boven, no. 944.

[4]) Du Tertre, zie vroeger; Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668 no. 1412.

heroveren hetgeen de Engelschen ons ontnomen hadden, behoort niet tot ons tegenwoordige onderwerp. Evenmin als de geschiedenis der Engelsch-Fransche actie ter zee in de Westindische wateren, de herovering van St. Eustatius en de verwoesting van Antigua [1]), de dappere verdediging van den reeds genoemden kaperkapitein Steadman tegen een drie maal zoo sterk bemand Fransch schip [2]), het gevecht tusschen Fransche kapers, tezamen met Nederlandsche schepen, tegen een Engelsche scheepsmacht in de baai van Guadeloupe [3]) en eindelijk de groote Engelsch-Fransche zeeslag bij Nevis in 1667 [4]).

Op Barbados betreurde men het dat Tobago weder voor de Engelsche vlag verloren gegaan was en wilde men begin 1667 er eenige ter reede aanwezige oorlogsschepen heenzenden, waarmede evenwel de luitenant-gouverneur, Henry Willoughby, neef van den in 1666 in den strijd tegen de Franschen omgekomen Lord Francis W., het niet eens was [5]). Het belang van Tobago was gelegen in de gunstige natuurlijke gesteldheid, het was grooter (sic) dan Barbados en kon een betere kolonie worden dan laatstgenoemd eiland, er kwam ook cacao voor; viel het weder aan de Republiek toe, dan zouden Nederlandsche planters uit Holland, Curaçao enz. er heen trekken, alsmede protestantsche kolonisten van de Fransche Antillen [6]).

Intusschen was heel op het einde van 1666 Abraham Crijnssen met zijn eskader in zee gestoken, op weg naar West Indië. Na zijn bekende verrichtingen in Suriname en verder westwaarts aan de kust, stelde hij eind April 1667 van daar koers naar Tobago [7]), dat, zooals wij gezien hebben, eenige weken tevoren door de Franschen verwoest en verlaten was. Ds. Westhuysen vertelt ons hoe men in den avond van 26 April aldaar aankwam en den volgenden dag kapitein Lichtenbergh rapporteerde dat er geen Christenen, maar alleen Indianen op het eiland aanwezig waren, zooals later bleek zelfs vrij vele ,terwijl er ten slotte toch ook nog eenige Engelschen te voorschijn kwamen [8]). Men bleef tot begin Mei op de reede en liet, alvorens te vertrekken, op weg naar

---

[1]) Calendar of State Papers, 1661/1668, no. 1412.
[2]) Als boven, p. 387.
[3]) Du Tertre, zie vroeger.
[4]) Du Tertre, zie vroeger; Warnsinck, zie vroeger.
[5]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, no. 1428.
[6]) Als boven, no. 1658.
[7]) Warnsinck, zie vroeger.
[8]) Waerachtich Verhael, overgenomen door Warnsinck, zie vroeger.

Guadeloupe, het rendez-vous, een garnizoen van 25 man achter in het weder in staat van verdediging gebrachte fort [1]).

Hoezeer de onderneming van Crijnssen een specifiek Zeeuwsche was, blijkt ook uit de door de Engelschen gepubliceerde „list of papers" (in Suriname buitgemaakt?), waaronder een instructie [dezelfde als die in het Register van de Instructiën enz. fol. 43 e.v. [1]) ?] aan Captain John Marcus (schipper Jan Marcus Bugdalse) en een brief van de Heeren Lampsins om, bij herovering van Tobago, voor hun plantages te zorgen [2]). Jan Marcus echter schijnt den tocht naar Tobago niet te hebben medegemaakt [1]).

Op 31 Juli kwam te Breda de vrede tusschen Engeland en de Republiek tot stand; bepaald werd dat iedere partij behouden zou wat zij op 10 Mei van dat jaar bezeten had [3]). Op Tobago, dat zooals wij gezien hebben hun reeds het jaar te voren door de Franschen ontnomen was, hadden de Engelschen derhalve geen aanspraak. Frankrijk stond het eiland aan Nederland af en dat Corn. Lampsins door Lodewijk XIV tot Baron van Tobago verheven was, zal daarbij wel niet de doorslag gevende overweging geweest zijn. Ook andere voormalige Nederlandsche bezittingen immers, welke ons in den oorlog door de Engelschen ontnomen en door de Franschen heroverd waren, werden weder onder onze souvereiniteit gesteld; in Augustus 1667 gaf de Koning bevel tot „extraditie", niet alleen van Tobago, maar ook van Sint Eustatius en Pomeroon [4]). De Fransche Koning stelde zich dus blijkbaar op het standpunt slechts ter wille van de Republiek en als haar bondgenoot den strijd met Engeland te hebben aangebonden [5]); wel echter wenschte Lodewijk de restitutie van Tobago als een gunst beschouwd te zien [6]).

De bepalingen van het, tegelijk met het Engelsch-Nederlandsche, tusschen Frankrijk en Engeland gesloten vredesverdrag [7]) kunnen hier buiten beschouwing blijven.

Van verdere Nederlandsche kolonisatie op Tobago in de nu vol-

---

[1]) Warnsinck, zie vroeger.

[2]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1661/1668, no. 1423.

[3]) Aitzema, Saken van Staet en Oorlogh, XII, p. 109.

[4]) Als boven, p. 560.

[5]) R. Fruin, Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., derde serie, 3 (Het proces Buat).

[6]) Hamelberg, Ned. o.d. W. I. Eilanden, II, p. 36.

[7]) Du Tertre ,zie vroeger.

gende jaren is weinig te vinden; in 1670 heeft men nog eens een aanval van de Indianen te verduren gehad [1]).

In genoemd jaar richtten zich een aantal inwoners en ook de commandeur van het eiland, tot de Staten van Zeeland [2]); van beide zijden werd medegedeeld dat negentien personen, mannen, vrouwen en kinderen, door de Indianen afgemaakt waren. Men was met de „barbaren" in oorlog en verzocht hulp; de commandeur had dit reeds eerder, maar te vergeefs gedaan. Twee vaartuigen, behoorlijk bemand en ieder met een „chaloupe", zouden de kusten van het eiland permanent moeten bewaken, dus het gold hier niet Indianen van Tobago zelf, maar wilden van elders, die kwamen stroopen.

Het request der kolonisten was onderteekend door Albert de Kock, Elisée Rayne en den secretaris van het eiland, Frederick Colderick; verder vinden wij eronder de handmerken van capt. Jacob Bertsen, Daniel van Lancken, Michiel Ursinus, Sernaers Christiensens, Jan Pietersz. Block, Jacob Benckwel, Pieter de Wou, Nicolaas van Dinggen, J. Lombart (zie vroeger) en Antony Challon (zelfde naam als die van den predikant van De Rochefort?).

De requestranten, die in het Nederlandsch schreven, waren oude kolonisten van vroeger en nu weder sedert een kleine twee jaar terug (dus sedert de herneming van het eiland door Crijnssen); zij hadden vroeger veel verliezen geleden en vroegen ook om slaven. Wel kwamen er geregeld schepen van de Lampsins', maar die brachten alleen benoodigdheden voor wie betalen konden.

De commandeur, die in het Fransch schreef, was A. Thisso en hij was 21 April 1668 aangekomen, met veertien soldaten (uit Suriname?), ter versterking van het garnizoen (door Crijnssen achtergelaten). Vooral de oude soldaten murmureerden en de commandeur scheen weinig op zijn krijgsmacht te kunnen vertrouwen, slechts met moeite muiterij te kunnen voorkomen.

Of er werkelijk in het begin van 1670 onder Tobago operaties zouden hebben plaats gehad en van welken aard die geweest waren [3]), hebben wij niet kunnen vinden.

(*Wordt vervolgd*).

---

[1]) Calendar of State Papers, America and West Indies, 1669/1671, no 508.

[2]) F. E. W. Baron Mulert, De Navorscher, 68ste jaarg. 1919.

[3]) Seventh report of the Royal Commission on Historical MSS, 679a.

HET VLIEGVELD PARAMARIBO

L. C. PREIJ

Met groote vreugde zal in Suriname en ook in belangstellende kringen in Holland het bericht zijn vernomen, dat de Regeering besloten heeft de fondsen beschikbaar te stellen voor den aanleg van een modern vliegveld te Paramaribo. De verrassing zal des te grooter zijn geweest, omdat deze beslissing is gevallen in dezen tijd, nu zoo geweldige offers voor de militaire en economische defensie des Lands moeten worden gebracht en dus de vrees hier en daar was opgekomen, dat de hangende plannen tot betere tijden in portefeuille zouden moeten worden gehouden.

Dat dit niet het geval is geweest, bewijst van hoe groote waarde het zoowel door het moederland als door dit overzeesche gewest wordt geacht te Paramaribo de gelegenheid te scheppen in de naaste toekomst ook in het intercontinentale luchtverkeer te worden opgenomen.

Toen in den nacht van 14 op 15 December 1934 de Snip zou vertrekken voor een pioniersvlucht naar Paramaribo, heb ik in de Nieuwe Rotterdamsche Courant alle belangstellenden opgeroepen daarbij tegenwoordig te zijn, „opdat hun aanwezigheid zal getuigen van hun medeleven met dezen tocht, die de oorsprong kan „zijn van de totstandkoming van nationaal luchtverkeer naar en „in ons Westindisch territoir".

Nagenoeg *vijf* jaren later is de tweede stap in deze richting gezet met de beslissing, die Paramaribo een modern vliegveld zal bezorgen.

De termijn was lang, we oefenen daarop geen critiek uit, maar we mogen de hoop uitspreken, dat de volgende stappen in sneller tempo zullen worden gedaan.

Deze volgende stappen zijn: het openen van de mogelijkheid voor de K.L.M., na het gereedkomen van het landingsterrein, haar dienst van Amsterdam naar Paramaribo aan te vangen, het in Suriname zelf tot exploitatie brengen van dit derde verkeersmiddel tot bevordering van de ontwikkeling des lands en ten slotte

het geven van een opdracht aan onze luchtverkeersmaatschappij de kaart des lands, althans het noordelijke deel daarvan, langs fotogrammetrischen weg te verbeteren, ter verkrijging van exacte gegevens, die onontbeerlijk zijn bij het ontwerpen van plannen, die de ontwikkeling des lands beoogen.

Het luchtverkeer in en rondom het andere deel van ons West-indisch gebied is reeds eenigen tijd in exploitatie. Op 19 Januari 1935 werd de eerste geregelde dienst geopend van Curaçao naar Aruba, op 5 September 1939 kwam het eerste vliegtuig van den geregelden dienst Curaçao—Paramaribo in deze laatste plaats — op het tijdelijke landingsterrein Zanderij — aan. Hiermede zal de verbinding Curaçao—Suriname, die per boot 5 á 7 dagen in beslag neemt, op den duur tot 7 uren worden teruggebracht.

De beteekenis van deze lijn voor het onderlinge contact tusschen deze beide gewesten en voor het transport van producten van Suriname naar Curaçao (vruchten, bloemen, pluimveee, eieren enz.) moet niet worden onderschat. Wel bestond er reeds een luchtverbinding tusschen deze beide gewesten, tot stand gebracht door de Pan American Airways, doch deze verbinding duurt langer en de passage-kosten zijn hooger.

De gestadige groei van de met laatstgenoemde lijn, van hare opening af, vervoerde pakketpost, blijkt uit onderstaande cijfers:

	Ontvangen	Verzonden
1932	5.488	9.218
1933	6.603	10.534
1934	7.261	11.942
1935	9.756	15.188
1936	12.492	16.952
1937	18.995	26.562

Vanzelfsprekend zal de K.L.M.verbinding tusschen beide Gewesten, na de tot standkoming der luchtlijn Amsterdam—Paramaribo, nog veel belangrijker worden, omdat dan het West-Indische net der K.L.M. als voedingsnet voor deze transatlantische verbinding dienst doet en het transitovervoer tusschen Europa en Midden-Amerika langs de verbinding Paramaribo—Curaçao geleid zal worden.

Dit deel van het luchtnet in onze W.I.gewesten is dus verzorgd; het bedrijf, waarvan Curaçao de basis is, gaat goed vooruit en uit de verbinding met Suriname zullen, dat staat vast, zoovele directe en indirecte voordeelen voortvloeien, dat de steun, die daaraan

aanvankelijk wordt gegeven, een volkomen gemotiveerde uitgave zal blijken te zijn.

Het te Paramaribo aan te leggen moderne landingsterrein is echter niet bestemd ter verleening van meer faciliteiten aan dezen dienst alleen, maar ontleent vooral aan de in het plan liggende transatlantische verbinding tusschen het Moederland en Suriname zijn groote waarde.

We mogen aannemen, dat het de bedoeling der Regeering is, in de naaste toekomst de K.L.M. in staat te stellen deze verbinding te openen en te verzorgen.

Uit het besluit tot den aanleg van het landingsterrein vloeit dit voort.

Dan zal Suriname in $2^1/_2$ dag, Curaçao in 3 dagen van Holland uit bereikbaar zijn.

Niemand zal verwachten, dat deze verbinding, die overigens niet te exclusief als een verbinding Nederland—Nederlandsche overzeesche gewesten moet worden beschouwd, reeds spoedig een rendabele verbinding zal zijn. Dat was ook de Indië-route niet en toch zal de groote nationale beteekenis dezer lijn door niemand meer worden ontkend.

Ik schreef, dat de lijn Nederland—Suriname niet te exclusief als een Nederlandsch belang moet worden bezien, immers zij vormt tevens een verbinding tusschen Engeland en Britsch Guyana en tusschen Frankrijk en Fransch Guyana, terwijl voorts landen als Venezuela, Colombia, de Britsche eilanden Trinidad en Barbados van deze lijn zullen kunnen gebruik maken, zoodat dus de belangen, die bij deze lijn zijn betrokken, verder reiken dan uitsluitend die van het Moederland.

Er bestaat reeds sedert 1 December 1937 gelegenheid mail te verzenden van Nederland naar Suriname met de diensten Duitschland—Zuid-Amerika en Frankrijk—Zuid-Amerika en de daarop te Natal (Noordoostpunt Zuid-Amerika) aansluitende luchtverbinding van de Pan American Airways naar Suriname. Met den Duitschen luchtdienst duurt de overtocht naar Paramaribo 5 dagen, naar Curaçao 6 dagen, met den Franschen dienst 1 tot 3 dagen langer. Het luchtrecht, boven het gewone porto, bedraagt voor Suriname en Curaçao ƒ 0.50 per 5 gram.

Ingaande 1 Augustus 1939 is voorts te Paramaribo de gelegenheid opengesteld luchtmail te verzenden naar Europa via Miami, New-York en verder per vliegtuig van de Transatlantic Airmail Service, door tusschenkomst van de N.-Amerikaansche post-

administratie. Het luchtrecht voor poststukken van 5 gram of gedeelten daarvan bedraagt naar Nederland ƒ 0.57½.

Terwijl een normale brief van 20 gram van en naar West-Indië dus thans nog ƒ 2.00 á ƒ 2.30 kost, vervoert de K.L.M. een brief van gelijk gewicht naar Oost-Indië voor ƒ 0.25.

Nu zal in den aanvang de West-Indische verbinding met hare tarieven niet aan die naar Oost-Indië gelijk kunnen zijn, maar het is toch wel belangwekkend bovenstaande cijfers naast elkaar te stellen.

Stond men in Suriname tot nog voor betrekkelijk korten tijd sceptisch tegenover de beteekenis van het vliegtuig voor diensten in het land zelf, dit gevoelen heeft in den laatsten tijd een zeer belangrijke verandering ondergaan.

Men kan gelukkig constateeren, dat thans algemeen het gemis van luchtverbindingen boven Surinaamsch grondgebied wordt erkend. De ervaring, opgedaan bij de vluchten uitgevoerd door een vlieger uit Britsch Guyana in samenwerking met de grensafbakeningsexpeditie, voorts die welke zijn uitgevoerd ten behoeve van den exploratie-arbeid der concessionarrisen van de Compagnie des mines d'or in het Lawa-gebied en ten slotte de vlucht, die nog onlangs heeft geleid tot het vaststellen van nog onbekende savanes in het centrum des Lands, die vermoedelijk als landingsterrein en dus voor verdere uitbreiding van het plaatselijk net te zijner tijd van belang zullen blijken te zijn, hebben er niet weinig toe bijgedragen, dat men thans ter plaatse aan dit derde verkeersmiddel groote waarde is gaan hechten.

In De West-Indische Gids van Januari 1934 en in die van Mei 1938 heb ik gewezen op de verschillende objecten, welker ontwikkeling kan worden bevorderd, zoodra verkeer door de lucht in Suriname mogelijk zal zijn. Zeer gedocumenteerd en uitgebreid is op de vele mogelijkheden in dit opzicht gewezen door Dr. Ir. W. C. Klein, in de Indische Gids, Februari-aflevering 1939.

Op twee punten wil ik nog eens in het bijzonder de aandacht vestigen, omdat de latere ervaringen hebben aangetoond, dat de met het vliegtuig te bereiken resultaten veel belangrijker kunnen zijn dan destijds werd verondersteld.

Dit betreft in de eerste plaats de mogelijkheid tot het verkrijgen van meer gegevens omtrent de geologische gesteldheid des lands.

Het is gebleken, dat in dit opzicht de luchtfotografie zeer waardevolle gegevens verschaffen kan.

Men heeft in Suriname jarenlang aangedrongen op het wederinstellen van een geologischen exploratie- en voorlichtingsdienst.

Steeds weder zijn de voorstellen daartoe moeten worden afgewezen, omdat de daaraan verbonden kosten zeer hoog zouden moeten worden gesteld, wilde men daarvan eenig nut verwachten.

De luchtverkenning kan in dit opzicht tot belangrijke kostenbesparing leiden, omdat zij gegevens verschaffen kan omtrent de streken, waar nadere grondverkenning gewenscht moet worden geacht en loonend zal kunnen zijn. Zij zal dus hen, die zich voor exploratie-arbeid interesseeren (een gouvernementsgeologischen dienst dan wel particuliere ondernemers) als het ware kunnen leiden naar die gebieden, waar de kansen op het bereiken van resultaat vermoedelijk aanwezig zullen zijn. Voor een goud- en bauxiethoudend land, waar bovendien indicaties van petroleum, diamant en cinnabar zijn aangetroffen, is voor het vliegtuig, aldus aangewend, zeker een arbeidsveld aanwezig.

De andere kwestie, waarvoor in den laatsten tijd het vliegtuig heeft bewezen van groote beteekenis te kunnen zijn, in het bijzonder voor tropische gewesten, is het bestuiven van cultures ter bestrijding van schadelijke insecten.

Te dien aanzien zijn er in Juli 1938 uitgebreide proeven genomen op het vliegveld Ypenburg. De heeren Ir. J. J. Franssen, entomoloog van de Commissie inzake bestudeering en bestrijding van insectenplagen in bosschen, (waarin ook de Nederl. Heidemaatschappij is vertegenwoordigd) en D. A. C. Schoevers, phytopatholoog van den plantenziektenkundigen dienst, woonden deze demonstraties bij.

De proeven hebben de gemakkelijke uitvoerbaarheid der methode aangetoond, terwijl uit de reeds ter beschikking staande gegevens omtrent de toepassing in andere landen (Duitschland, Vereenigde Staten) is gebleken, dat de kosten betrekkelijk laag en voor de cultuur geenszins ondragelijk zijn.

Naar mijn meening kan de waarde van deze methode voor het gezond houden der cultures, hetgeen in Suriname een zaak van voortdurende zorg is, bezwaarlijk te hoog worden aangeslagen.

Ten slotte nog een woord over de cartografie.

Ook ten aanzien hiervan heeft men thans in Suriname het scepticisme laten varen. Langen tijd is men van oordeel geweest, dat de daaraan te besteden kosten niet rendabel kunnen worden geacht en dat het daaraan toe te kennen belang in ieder geval moet worden achtergesteld bij verschillende andere nooden, waarin moet worden voorzien.

Daartegenover ben ik steeds van meening geweest, dat het een

eerste behoefte voor de ontwikkeling des Lands is, het geografisch zoowel als topografisch te „kennen" en dat is tot nu toe niet het geval.

De kaart van het land, met de vele blanco plekken, is daartoe het meest overtuigende bewijsstuk en men moet daarbij dan nog in aanmerking nemen, dat van hetgeen er wel op voorkomt, de absolute juistheid niet vaststaat.

De belangstelling voor dit vraagstuk is echter, gelukkig, zeer toenemend. Zoowel in de Volksvertegenwoordiging bij de behandeling der Surinaamsche begrooting, in tijdschrift- of dagbladartikelen als nu ten slotte ook in Suriname zelf, wordt aan het gebruik van het vliegtuig voor dit doel aandacht geschonken. Het Gouvernement heeft hiermede reeds een begin gemaakt door, in aansluiting aan het cartografische werk, dat de K.L.M. te verrichten kreeg voor de daar te lande exploreerende Billiton Maatschappij, eenige verkenningsopdrachten te geven.

Er ligt hier een beteekenisvolle taak voor de fotografische afdeeling van de K.L.M., die, naar wij zeer hopen, daartoe door de Regeering, zoodra de grondorganisatie te Paramaribo gereed zal zijn, zal worden in staat gesteld.

Verschillende methoden zijn in den loop des tijds voorgesteld.

Men kan zich, om der kosten wille, aanvankelijk beperken tot het in kaart brengen van stroken langs de Commewyne, Suriname, Saramacca en Coppename, met de bedoeling in de eerste plaats te geraken tot een juiste plaatsbepaling van den loop dezer rivieren, althans over een gedeelte hunner lengte en tevens een juist beeld te krijgen van de aangrenzende terreinen, waarin veelal concessies van allerlei aard zijn gelegen en exploratie-vergunningen worden uitgegeven.

Men kan zich, eveneens om der wille van de kosten, beperken tot het in beeld brengen van bepaalde landstreken, die, hetzij voor de boschexploitatie dan wel voor aanleg van wegen of voor ontginning en irrigatie, ten behoeve van den landbouw, van primair belang moeten worden geacht. Een plan in dezen zin treft men aan in de bovenaangehaalde studie van Ir. Klein.

Ten slotte kan men systematisch de kaart van het geheele land verbeteren door, aanvankelijk het noordelijk, daarna het midden- en ten slotte het zuidelijk deel te fotografeeren.

Deze methode is oogenschijnlijk de kostbaarste.

Zij is echter, naar mijn meening, de doelmatigste.

Het partieel opnemen van deelen des lands, zonder onderling verband, is voor de verbetering van de kaart de minst practische

methode, omdat het later daarop aansluitend kaartwerk groote moeilijkheden zal veroorzaken en leiden zal tot ontolereerbare fouten.

Zou men zich tot het opnemen van terreindeelen, als in de beide eerstaangegeven methoden bedoeld, kunnen beperken, dan zouden zij zijn te overwegen. Waar echter verbetering van de geheele kaart des lands een werk is, waartoe men in het belang van zijn ontwikkeling toch zal moeten komen, is het n.m.m. veel doelmatiger van den aanvang af en systematisch zich op deze algeheele opname voor te bereiden en dus in het Noorden beginnend, over een strook van een bepaalde afmeting, daaraan als tweede en derde etappe een opname van het midden en zuiden des lands te doen aansluiten.

Een destijds door de K.L.M. opgemaakt plan tot luchtfotografische opname van de noordelijke helft des lands, een werk, dat in $2^1/_2$ jaar zou kunnen worden voltooid, zou een uitgave vorderen van *f* 480.000 voor het eerste en tweede jaar en van *f* 240.000 voor het derde jaar.

Deze begrooting betrof de uitvoering van een op zichzelf staande opdracht in een tijd, waarin er in Suriname op luchtvaartgebied nog niets bestond en dus alles uit Holland en Curaçao moest worden aangevoerd. Het spreekt van zelf, dat de kosten lager zullen zijn, indien het landingsterrein te Paramaribo gereed zal zijn en de organisatie, met het oog op den dienst op het Moederland, zal zijn tot stand gekomen.

Het belang, dat voor de ontwikkeling des lands gelegen is in het bezit van een exacte kaart, is echter zóó groot en het daartoe gedurende $2^1/_2$ jaar ter beschikking te stellen bedrag naar verhouding zóó matig, dat voor het tot nu toe uitblijven van een opdracht aan onze luchtvaartmaatschappij moeilijk een andere verklaring is te vinden dan deze, dat nieuwe zaken altijd eenigen tijd moeten hebben om algemeene waardeering te kunnen vinden.

We mogen echter hopen, dat de tijd, waarin dit Nederlandsche gewest in Zuid-Amerika voor de oogen der wereld er, na een bewindsperiode van bijna 125 jaren, in kaartvorm nog uitziet als een grootendeels onbekend land, weldra tot het verleden zal behooren.

JAARCIJFERS VAN SURINAME. VIII.

DOOR

L. C. PREY

INKOMSTENBELASTING

Jaren	Natuurlijke personen, in Suriname wonende						Natuurlijke personen, niet in Suriname wonende					
	Aantal aanslagen	Vastgesteld belastbaar inkomen	Aant. kinderen v. aftrek	Belastbare som	Bedrag der belasting	Gemidd. bedr. der aanslagen	Aantal aanslagen	Vastgesteld belastbaar inkomen	Aant. kinderen v. aftrek	Belastbare som	Bedrag der belasting	Gemidd. bedr. der aanslagen
1920	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1921	5.782	10.557.810	—	10.557.800	—	—	9	59.200	—	59.200	4.872	541.42
1922	9.056	13.803.350	9.380	13.334.350	404.977	44.72	255	478.200	—	478.200	22.656	88.85
1923	9.361	13.077.450	9.756	12.589.650	361.096	38.75	222	380.050	—	380.050	17.434	78.54
1924	8.888	12.186.150	9.229	11.724.700	339.892	38.24	101	247.900	—	247.900	12.903	127.75
1925	8.782	12.451.950	9.098	11.997.050	346.667	39.47	73	311.950	—	311.950	22.701	310.97
1926	9.270	13.438.000	9.616	12.958.000	396.599	42.78	87	310.600	—	310.600	20.842	239.56
1927	9.281	13.056.650	10.332	12.540.000	374.635	40.37	72	185.100	—	185.100	8.916	123.84
1928	9.003	13.044.550	10.187	12.535.200	379.057	42.10	85	320.450	—	320.450	22.590	297.25
1929	9.060	12.919.350	10.197	12.409.500	370.168	40.86	63	154.050	—	154.050	8.012	127.18
1930	8.800	12.602.670	10.367	11.980.650	354.949	40.34	66	140.600	—	140.600	6.640	100.61
1931	8.777	12.480.920	9.872	11.888.600	358.415	40.96	76	127.400	—	127.400	4.408	58.00
1932	6.745	10.357.140	8.719	9.834.000	296.409	43.95	84	151.200	—	151.200	5.797	69.01
1933	6.015	9.070.580	8.383	8.567.600	266.308	44.27	243	478.600	—	478.600	9.506	39.12
1934	5.908	8.815.580	8.123	8.327.750	261.426	44.25	256	522.700	—	522.700	13.508	52.76
1935	5.863	8.794.520	7.967	8.316.500	244.206	41.65	255	525.400	—	525.400	13.075	51.27
1936	5.740	8.493.600	7.870	8.021.400	226.096	39.39	242	460.550	—	460.550	11.330	46.82
1937	5.786	8.453.150	7.892	7.979.630	230.392	39.82	238	384.830	—	384.830	11.970	50.29

INKOMSTENBELASTING

Jaren	In Suriname gevestigde lichamen				Niet in Suriname gevestigde lichamen			
	Aantal aan-slagen	Vastgesteld belastbaar inkomen	Bedrag der belasting	Gemiddeld bedrag der aanslagen	Aantal aan-slagen	Vastgesteld belastbaar inkomen	Bedrag der belasting	Gemiddeld bedrag der aanslagen
1920 . .	—	—	—	—	—	—	—	—
1921 . .	7	11.900	999	142.80	29	735.200	61.857	2133.—
1922 . .	24	55.900	4.141	163.13	30	336.300	25.222	840.75
1923 . .	20	43.500	3.262	248.75	35	428.500	32.137	918.21
1924 . .	18	57.700	4.477	240.52	34	1.493.200	111.990	3.294.—
1925 . .	19	60.600	4.570	693.62	9	495.100	37.132	4.125.83
1926 . .	39	360.700	27.052	812.50	16	930.300	69.772	4.360.78
1927 . .	29	185.700	3.531	520.46	40	825.400	67.480	1.279.58
1928 . .	37	487.200	48.625	1040.36	41	1.189.700	92.277	2.162.18
1929 . .	40	520.900	40.137	1002.69	35	582.300	44.417	1.306.40
1930 . .	26	613.800	61.380	2360.77	33	625.900	62.590	1.896.67
1931 . .	24	913.500	87.392	3641.33	34	667.000	63.395	1.864.56
1932 . .	19	534.100	53.410	2811.05	22	618.000	6.180	280.90
1933 . .	12	322.300	32.230	2685.83	29	171.800	17.180	592.41
1934 . .	1	12.700	1.270	1270.—	22	71.500	7.150	320.45
1935 . .	16	191.750	19.175	1198.—	26	158.400	15.840	609.—
1936 . .	15	452.100	45.210	3014.—	29	129.100	12.910	445.—
1937 . .	25	1.358.400	135.840	5434.—	53	238.000	23.800	721.—

HYPOTHEKEN

Jaren	Aantal borderellen van inschrijving	Totaal bedrag	Aantal doorhalingen	Totaal bedrag	Op 1 December van kracht	
					Aantal	Bedrag
1920	339	2.407.603	402	1.270.178	2.093	7.660.281
1921	441	2.392.711	418	1.042.885	2.136	8.989.316
1922	660	1.912.893	404	1.519.411	2.362	9.099.904
1923	633	1.295.850	463	841.540	2.497	9.267.218
1924	615	1.192.017	529	1.312.490	2.565	8.979.827
1925	576	1.092.243	521	1.284.807	2.621	8.623.885
1926	697	1.410.810	466	944.472	2.835	8.928.152
1927	630	1.447.894	492	1.319.384	2.957	8.965.136
1928	569	934.152	332	619.436	3.178	9.182.243
1929	591	1.754.210	615	926.474	3.143	9.835.110
1930	478	905.636	382	686.778	3.231	9.947.327
1931	571	1.581.575	494	723.991	3.338	10.736.648
1932	552	1.076.450	396	1.148.140	3.486	10.650.170
1933	427	763.002	403	621.847	3.530	10.577.174
1934	458	2.359.072	499	1.099.423	2.465	11.780.841
1935	354	1.635.284	281	569.030	3.493	11.637.577
1936	363	540.153	354	436.194	3.439	11.311.079
1937	391 [1])	736.007	328	721.520	3.383	10.820.955

[1]) hieronder 4 tot een bedrag van ƒ 35.468 wegens bedrijfsverband.

KRONIEK

BELANGSTELLING VOOR ONZE WEST

Dat de toenemende belangstelling hier te lande voor het wel en wee der twee Amerikaansche deelen van ons rijk een verheugend verschijnsel is, zal wel algemeen worden toegegeven; vaak echter verneemt men de klacht dat die belangstelling zich te veel uit in de neiging, het aantal organisaties welke zich met Surinaamsche en Curaçaosche aangelegenheden bezighouden uit te breiden. Het is echter de vraag of deze verdeeldheid inderdaad als een nadeel moet worden beschouwd.

Streven alle genootschappen, commissies, vereenigingen enz. hetzelfde algemeene doel na, de gemeenschappelijke belangen van Nederlandsch Guyana en de Nederlandsche Antillen te behartigen, die belangen zijn desniettemin verschillend van aard en verschillend georiënteerde organisaties kunnen ieder een eigen terrein van werkzaamheid kiezen.

De nieuwe stichting, welke op 11 November te 's-Gravenhage in het leven werd geroepen, in een vergadering van belangstellenden, welke door den minister van Koloniën werd bijgewoond, stelt zich tot taak meer in het bijzonder de economische belangen van Suriname en Curaçao te bevorderen. De voorzitter, Mr. Dr. L. N. Deckers, schetste die taak als een van helpen, voorlichten, steunen en stuwen, in het belang van het economisch leven, van Suriname en Curaçao, kan het zijn ook van het moederland.

Om te trachten Amerikaansch Nederland en Europeesch Nederland economisch nader tot elkander te brengen!

SURINAME

Wat zouden oorlogvoerenden in Suriname te zoeken hebben? Deze vraag, in onze vorige kroniek argeloos gesteld, werd onverwachts beantwoord in een artikel voorkomend in The Saturday Evening Post („Columbia, the gem of the ocean", 7 October 1939); wij lazen daarin: „The Caribbean coast of South America is rich in good harbors that might become enemy bases. .... Two of the very best harbors, Curaçao and Paramaribo, belong to weak Holland."

Niet alleen hadden wij Suriname nooit beschouwd als te behooren tot „the Caribbean coast" doch het was juist het gebrek aan goede havens waarin wij voor ons Nederlandsch Guyana steeds een factor gezien hadden van veiligheid ingeval van oorlog. Thans komt „an expert on world sea power" ons een illusie benemen; zou de handhaving onzer neutraliteit inderdaad in Suriname hoogere eischen stellen dan wij meenden,

dan is het te hopen dat Nederland ook aldaar minder zwak zal blijken dan het buitenland ons wel eens veronderstelt te zijn.

Is de strategische defenise een moederlandsche aangelegenheid, in de economische dient voorzien te worden door maatregelen van inwendig bestuur, welke dan ook prompt genomen zijn. Natuurlijk hebben zij het doel gebrek en prijsstijging te voorkomen, dus de bevolking te beschermen; een langdurige onderbreking van het geregelde verkeer echter zou het voordeel kunnen opleveren van een stootje te geven in de richting van het economisch offensief, dat het Surinameprobleem zal moeten oplossen, indien het oplosbaar is. Allicht kan er nog het een en ander gevonden worden waarvoor men thans van het buitenland afhankelijk is en waarin men zelf zou kunnen leeren voorzien, al heeft een weinig koopkrachtige bevolking eerder de neiging zekere behoeften onbevredigd te laten, dan het vreemde product, dat schaarsch en duur geworden is, te vervangen door een van eigen bodem, dat vooreerst evenmin tegen den betaalbaren prijs verkrijgbaar zou zijn.

In ieder geval echter verkeert Suriname in zoover in een exceptioneelen toestand, dat beperking van den invoer op zich zelf heilzaam zijn zou; die beperking zou zeer ver kunnen gaan, voordat de mogelijkheid van export er door in gevaar gebracht zou worden.

Het vraagstuk der verhooging van de economische weerbaarheid des lands wordt nog altijd, zoowel hier te lande als daarginds, uit zeer verschillende gezichtshoeken bekeken. Zoo werd te Paramaribo, bij de behandeling der begrooting voor 1940, door een der Statenleden, een Surinamer, de stelling geponeerd dat de creolen nooit rijstbouwers geweest zijn; de directeur van het departement van Landbouw-economische Zaken, eveneens een man van het land, bracht hiertegen in dat in Nickerie en Coronie nog altijd creolen zich met den rijstbouw bezighouden. Inderdaad, deze cultuur is allerminst ingevoerd met de Aziatische immigranten; zij dagteekent, in Essequibo, Demerary en Suriname, uit de tweede helft der achttiende eeuw, werd uit de Carolinas overgebracht (Storm van 's-Gravesande was er enthousiast voor) en natuurlijk beoefend door of met behulp van de arbeidskrachten welke destijds beschikbaar waren, t.w. slaven of vrije negers en kleurlingen. Het oogsten van rijst door creolen in den slaventijd is zelfs in beeld gebracht en tot op den huidigen dag verbouwen de boschnegers rijst.

Nu het van zoo groot belang geacht wordt, den „inboorling" in het agrarische productieproces „in te schakelen", lijkt het allerminst gewenscht de vraag wat hij in een belangrijke tak van landbouw zou kunnen presteeren met een algemeenheid af te doen; alvorens aan herbevolking door hervatting der Javaansche immigratie te denken trouwens, mag niet verzuimd worden de reeds aanwezige bevolking, van de tegenwoordige samenstelling, in de gelegenheid te stellen, liever nog aan te moedigen, te toonen wat zij zou kunnen bereiken, geleid, gesteund en voorgelicht door haar overheid.

In een der Surinaamsche nieuwsbladen werd onlangs geklaagd over gebrek aan werkkrachten, bereid om op de plantages oogstarbeid (dus tijdelijk werk) te verrichten, niettegenstaande de heerschende werkloosheid; in het Commewijne-district zouden pogingen om dit werk door Javanen van Paramaribo en omstreken te doen verrichten mislukt zijn, omdat de gegadigden er te spoedig het bijltje bij neerlegden

en tot hun zwerversbestaan terugkeerden. Natuurlijk mag uit een dergelijk geval geen conclusie getrokken worden aangaande de waarde van den Javaan als kolonist in Suriname; er volgt alleen uit dat hij, even goed als de creool, zich onder zekere omstandigheden van geregelden landbouwarbeid afwendt. Vele Aziaten trouwens zijn zelf creolen, d.w.z in het land geborenen; het Surinaamsche bevolkingsvraagstuk zou men dan ook kunnen noemen het creolenvraagstuk, derhalve eerder een van kwaliteit dan een van kwantiteit.

Suriname heeft, zooals ieder land, een bevolking, welke bestemd is, bij een natuurlijken gang van zaken, daar te blijven en zich daar voort te planten; de zorg voor haar ontwikkeling, niet haar versterking door immigratie, neme in het regeerings- en het bestuursbeleid de eerste plaats in.

Met vele andere deelen van tropisch Amerika heeft Suriname ook dit gemeen, dat een zeer groot deel van het land nog onontgonnen is en zelfs ongeëxploreerd; de vraag of het onbekende, of te weinig bekende achterland economische mogelijkheden biedt is van het grootste belang, niet echter in de eerste plaats in direct verband met immigratieplannen, al is de kolonisatie der Guyanas tegenwoordig een onderwerp dat weder zeer de aandacht trekt.

De buitenlandsche pers houdt er zich mede bezig, nu door de politieke gebeurtenissen in Europa vele duizenden menschen uit hun woonplaatsen verjaagd zijn of verjaagd dreigen te worden; hier te lande wilde men wel in Suriname een vestigingsoord voor blanken zien, ook voordat de bedoelde gebeurtenissen zich voordeden. En steeds is, bij de overweging der mogelijkheden, de toestand van het binnenland, waar niemand voldoende van op de hoogte was, als een belangrijke factor beschouwd.

Zeer lang heeft het geduurd voordat er toe overgegaan is voor de verkenning van het Surinaamsche binnenland gebruik te maken van het moderne, maar elders al veel eerder benutte hulpmiddel, het vliegtuig; dat men hiermede thans een aanvang gemaakt heeft mag als een feit van het allergrootste belang worden beschouwd. De K.L.M. heeft verkenningsvluchten uit te voeren gekregen voor den particulieren mijnbouw en voor het bestuur; opsporingsarbeid in het eerste, topografische in het tweede geval. Voort te gaan op den thans ingeslagen weg lijkt het beste wat er onder de tegenwoordige omstandigheden in het belang van Suriname gedaan kan worden.

Er is nu eindelijk begonnen bij het begin; welke mogelijkheden Suriname biedt, buiten het eeuwen lang bekende kustgebied, waar zooveel mislukt is, tegen alle gefundeerde of niet zoo goed gefundeerde verwachtingen in, zal nu in de naaste toekomst moeten blijken. Of het landbouwbedrijf, het uitheemsche of het inheemsche, voor belangrijke uitbreiding vatbaar is, of mijnbouw en boschexploitatie met succes ter hand genomen kunnen worden, waardoor meer arbeidsgelegenheid zou ontstaan voor een aanzienlijk deel der bevolking, dan wel Suriname voor vestiging van blanke kolonisten in aanmerking kan komen, deze vraagstukken zullen met meer kans op stellige resultaten in studie genomen kunnen worden dan ooit te voren, wanneer eenmaal het land en zijn gesteldheid beter dan te voren bekend zal zijn.

Wellicht zal later gezegd kunnen worden dat met het verschijnen

van het verkenningsvliegtuig in Suriname, de ontwikkelingsgeschiedenis van ons Zuidamerikaansche gebied een nieuwe phase is ingetreden.
15 November 1939. M.

CURAÇAO

De oorlog

Vier weken Curaçaosche mail, met kranten van 26 Aug. tot 20 September, op eenmaal is meer dan een brievenbus vol. Maar zoo krijgt men ook dadelijk een overzicht van de eerste maatregelen, op Curaçao getroffen.

25 Augustus reeds werd het personeel der Koninklijke Marine-reserve onder de wapenen geroepen. Den vorigen dag al was een onverwijlde inlevering van vuurwapenen en schietvoorraad gevorderd.

Een en andermaal heeft de gouverneur gebruik gemaakt van de bevoegdheid, die art. 32 der Staatsregeling hem geeft, om in dringende omstandigheden onder nadere bekrachtiging regelingen te treffen omtrent onderwerpen, die aan wet, algemeenen maatregel van bestuur of landsverordening zijn voorbehouden.

Pb. 72 geeft regelen omtrent vordering van goederen,

Pb. 76 bepaalt de instelling van een bureau voor voedselvoorziening,

Pb. 80 regelt het verbod van uitvoer van levensmiddelen en grondstoffen,

Pb. 81 regelt de inrichting van kampen voor opvarenden van schepen van vreemde nationaliteit.

Ook leest men in *Curaçao* van 9 Sept. l.l. over een op 4 September gehouden vergadering van de Staten, waarin de gouverneur de genomen maatregelen besproken heeft.

Bij aanvullende begrooting voor Koloniën is 2 millioen gulden aangevraagd voor kustgeschut op Curaçao en Aruba, dat reeds aangeschaft is.

De gouverneur hoopt, dat de kosten der maatregelen, die genomen worden, binnen de begrooting zullen blijven. Het staat er mooi voor. Tot en met Juli brachten de middelen $2^1/_2$ millioen meer op dan in de eerste zeven maanden van 1938 en 1 millioen boven de raming. Zal dat zoo blijven?

Verscheidenheden

Was de Kroniekschrijver de laatste maanden wat het plaatselijk nieuws uit Curaçao betreft aangewezen op het weekblad, dat den naam van het gebiedsdeel draagt, de laatste maal levert de *Amigoe* stof. Zelfs vermeldt dit blad 7 October 1939 nu ook het bestaan van het Curaçaosch (niet: Curaçaos — men moet de oprichters toch vrijheid laten hun vereeniging te noemen, zooals zij dat wenschen) genootschap der wetenschappen, echter op een wijze, die van weinig waardeering getuigt. Een dokter schreef een boekje over zuigelingenzorg in het Papiamentsch en liet op de eerste bladzijde volgens de *Amigoe* drukken: „Met de instemming van het Curaçaos genootschap der Wetenschappen uitgegeven." Daarover schrijft de redactie, die het boekje overi-

gens gunstig beoordeelt: „Dit college van „wijzen" zal voor velen onbekend zijn, en anderen zullen zich de vraag stellen, welke hogere waarde het boekje door deze instemming misschien zou kunnen gekregen hebben." Onbekend zal het genootschap wellicht zijn aan de *Amigoe*—lezers, die ten deze niet de voorlichting hebben gekregen, die goede journalistiek eischte, en ook nu zelfs niet te hooren krijgen wat het blad zakelijk tegen de nieuwe vereeniging en haar leden heeft.

Weinig fraai is ook wat het blad van 4 October ll. schrijft over het wetsontwerp tot regeling van de leeftijdgrens der leden van het Hof van justitie. Voor zakelijke critiek op de spoed, die de regeering met dit ontwerp maakt, is reden, maar niet voor een boosaardige opmerking als deze: .... „men zou haast gaan geloven, wat boze tongen beweren, dat momenteel in Nederland enkele candidaatjes, politieke vriendjes, op een plaatsje zitten te wachten en wat haast hebben."

De Staten hebben zich tot tolk gemaakt van de in dezelfde *Amigoe* geuite critiek op des gouverneurs voorstel om af te schaffen de mogelijkheid van tandheelkundige examens op Curaçao, voor zoover betreft houders van Amerikaansche diploma's. Het voorgestelde beperkt zich natuurlijk niet tot *deze* diploma's. Terecht merkt het blad op, dat zelfs in Nederland die Amerikaansche diploma's gewild zijn. De officieele stukken bereikten onze redactie nog niet, maar tenzij de toelichting op het ontwerp bepaalde misstanden mocht noemen, lijkt het voorstel weinig redelijken grond te hebben.

Eindelijk is nu ook een ontwerp tot regeling van de arbeidsovereenkomst ingediend. Men herinnert zich de polemiek van eenige jaren geleden in den Kolonialen raad tusschen mr. Süthoff — hard noodig, en mr. Bichon van IJsselmonde — overbodig. Het weekblad *Curaçao* toont zich weinig ingenomen met het ontwerp.

Opnieuw is de vraag: Middelbaar onderwijs op Curaçao? aan de orde gesteld. Eenige heeren en dames (althans één dame was er bij) zijn 9 October 1939 bijeengekomen om de noodzakelijkheid of gewenschtheid van een bevestigende beantwoording dezer vraag onder de oogen te zien. Eénstemmig was men niet. De *Amigoe* is tegen.

Medische beschouwingen

Dr. Ch. W. F. Winckel, „tijdelijk aan den Gouverneur van Curaçao toegevoegd, ter bestudeering van den openbaren gezondheidsdienst, als voorbereiding van de reorganisatie van dien dienst", heeft in het *Nederlandsch tijdschrift voor geneeskunde* van Aug., Sept. en Oct. l.l. eenige belangwekkende reisbrieven geschreven. Voor de lezers van ons blad, meerendeels ter plaatse niet onbekend, is natuurlijk het belangrijkste wat de schrijver als deskundige opmerkt.

Zoo vertelt hij, dat er in het gebiedsdeel 7 buitenlanders als dokter werken met buitenlandsche diploma's, zonder in Curaçao examen te hebben afgelegd. Vindt dr. Winckel de wettelijke regeling toe te juichen voor wat betreft de gediplomeerden der geneeskundige school te Paramaribo, die door den gouverneur kunnen worden toegelaten, wanneer de omstandigheden dit wenschelijk maken — dat dit ook geldt voor bezitters van buitenlandsche diploma's keurt hij af. „De verschillende onderdeelen van Nederland zijn voorzeker in staat, ook het gebiedsdeel

Curaçao van artsen te voorzien, zonder dat daartoe de hulp van buitenlanders met soms diploma's van twijfelachtig allooi noodig is." Voldoende acht hij het, dat buitenlandsche artsen op verzoek telkens voor één jaar toegelaten kunnen worden op de terreinen van buitenlandsche maatschappijen, zooals er 3 bij de Lago Oil op Aruba werken. Toch vraagt hij, of in andere landen Nederlandsche maatschappijen ook wel eens dergelijke vriendelijkheden genieten.

Wat moet de hygienist aan de bevolking dezer eilanden toewenschen? is de vraag, die dr. Winckel zich aan het slot van zijn besprekingen stelt. En hij antwoordt: „Ten eerste een betere bestrijding der vliegenplaag; met eenvoudige middelen moet hier veel te bereiken zijn. Willemstad maakt op den buitenlandschen, vluchtigen bezoeker den indruk, de zindelijkste stad van Centraal Amerika te zijn. Zij is dat wellicht ook, maar .... ce n'est pas jurer gros! De bewoners der volksbuurten springen slordig met de menschelijke afvalstoffen om, om het zacht uit te drukken. Ten tweede minder muggen! Beter toezicht op de regentonnen en zoo voort moet het mogelijk maken, dit land, geheel zonder waterloopen, muggenvrij te maken! Ten derde, bestrijding der vrij hooge zuigelingensterfte; dit is een moeilijk probleem; nog altijd wordt ongeveer 30 percent der kinderen buiten echt geboren, en de verzorging van zulke kinderen laat altijd en overal te wenschen over!" Overwogen wordt een kinderarts te laten uitkomen. Ten vierde bestrijding der geslachtsziekten. „De hier geldende wet op de besmettelijke ziekten heeft een zeer streng klinkende paragraaf over geslachtsziekten. Het is echter niet hetzelfde, wetten te maken, als die te doen eerbiedigen en toepassen, en ik geloof niet te veel te zeggen, wanneer ik vaststel, dat de theoretisch strafbare ontijdige staking der behandeling den patiënt zelden of nooit voor den rechter brengt! .... Het zwaartepunt ligt in volksopvoeding en algemeene deskundige behandeling; .... Ten slotte de vermindering der tuberculose. Openbare gezondheidsdienst en Roode Kruis zijn samen hier op den goeden weg, doch pas aan het allereerste begin ervan" ....

Uitvoerig vertelt de schrijver van het vraagstuk der watervoorziening, van de aloë, de ziekenhuizen (de oprichter van het sanatorium Het Groene Kruis heette niet Van der Veen Zeppenfeldt maar Zeppenfeldt zonder meer), van zijn bezoeken aan Aruba, Bonaire en de bovenwindsche eilanden. Afzonderlijke hoofdstukken zijn gewijd aan de pathologie en den gezondheidstoestand; het laatste bespreekt een bezoek aan Venezuela.

Tot medische opmerkingen bepaalt dr. Winckel zich gelukkig niet. De belangstellende lezer krijgt ook op ander gebied een en ander te hooren. Daaronder is wel eens iets, dat minder nauwkeurig is, bijv. wanneer het Neger-Engelsch een der samenstellende factoren van het Papiamentsch genoemd wordt.

Niet minder dan 24 mooie foto's verluchten het 28, met zeer kleine letter gedrukte, bladzijden groote artikel. Daaronder een van Sabaansche vrouwen bij het postkantoor met de opmerking: bijna allen lijken sterk op elkaar.

Dr. Winckel heeft de Curaçao-litteratuur verrijkt met een drietal keurige opstellen, niet alleen van belang voor medici, maar mede voor allen, die in het gebiedsdeel belang stellen. F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

World Trade Notes, Chem. Allied Prod. 13de jrg, no. 35. Trinidad barytes used extensively in oil fields.

Tropisch Nederland. 16 October No. 13. De defensie der kleine West-Indische eilanden in vroegere eeuwen, door C. K. Kesler.

Nederlandsch-Indië. 25 Augustus 1939. De aanslag op Curaçao. [Naar aanleiding van het artikel Urbina van W. R. Menkman in De W. I. Gids. Juli/Aug.].

Curaçao. 26 Aug. 1939, no. 29. Agrarische maatregelen sinds het jaar 1900, door dr. ir. P. Cohen Henriquez.

Idem. 2 Sept. 1939, no. 30. De oprichting van het Curaçaosche Genootschap der Wetenschappen (op 29 Augustus); Agrarische maatregelen sinds het jaar 1900, door dr. ir. P. Cohen Henriquez.

Idem. 30 Sept. 1939, no. 34. Het is mogelijk, dat Curaçao in eigen maïsbehoefte voorziet.

Haagsche Post. 4 November 1939. Een luchtverbinding met Suriname.

Oost en West. November 1939. Korte Golfjes van Suriname en Curaçao, no. XXXVI.

De Rijkseenheid. 8 November 1939, no. 5–6. Geschiedenis onzer West-Indische gebiedsdeelen, door Emeritus.

Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde. 26 Augustus, 9, 23 September en 7 October 1939, nrs. 34, 36, 38 en 40. De Nederlandsche Antillen en een bezoek aan Venezuela (met platen), door Ch. W. F. Winckel.

Commercial Intelligence Journal. 61ste Jrg. no. 1860. British Honduras in 1938, door F. W. Fraser.

Agricultural Journal Barbados. 7de Jrg, no. 4. Co-operative sugar-cane spacing Experiments, door A. E. S. Mc Intosh.

Tropical Agricultural Trinidad. 16de Jrg, no. 9. Tamarinds and molasses are source of cream of tartar; Growth rate of cross and self-fertilized cacao, door O. J. Voelcker; Trinidad Grape Fruit 1839/8, door C. W. Wardlaw end E. R. Leonard.

Idem. No. 10. Deforestation and soil erotion in Trinidad. Deforestation and soil erosion in the Foothills of the Northern Range caused by shifting cultivation, door J. C. Cater.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 12 Nov. 1939, Ochtendblad C. De Godsdienstige muziek van de Antillen.

Idem. 14 Nov. 1939. Avondblad D. De verkenningsvluchten boven het Surinaamsche binnenland.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

8th Annual Rep. Cacao Research, 1938, blz. 27/34. Manurial experiments on cacao in Trinidad; Summary of results for 1938, door F. Hardy.

O. D.

